

**ONUNCU KALKINMA PLANI
(2014 - 2018)**

**2016 YILI
PROGRAMI**

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM	1
1.1. DÜNYA EKONOMİSİNDE GELİŞMELER	1
1.2. TÜRKİYE EKONOMİSİNDEKİ GELİŞMELER VE HEDEFLER	6
1.2.1. BÜYÜME VE İSTİHDAM.....	9
1.2.1.1. GSYH ve Sektörel Büyüme Hızları	9
1.2.1.2. İstihdam	13
1.2.1.3. Ekonominin Genel Dengesi	15
1.2.2. YATIRIMLAR	19
1.2.2.1. Yatırımların Sektörel Dağılımı	19
1.2.2.2. Kamu Yatırım Uygulamaları	25
1.2.2.3. Kamu Özel İşbirliği Uygulamaları	28
1.2.3. ÖDEMELER DENGESİ	28
1.2.3.1. Cari İşlemler Hesabı	28
1.2.3.2. Sermaye ve Finans Hesapları	33
1.2.3.3. Dış Borç Stoku	35
1.2.4. ENFLASYON ve PARA-KUR POLİTİKASI	36
1.2.4.1. Enflasyon	36
1.2.4.2. Para ve Kur Politikası	37
1.2.5. MALİ PİYASALAR.....	40
1.3. KAMU MALİYESİNDE GELİŞMELER VE HEDEFLER	51
1.3.1. GENEL DEVLET	51
1.3.1.1. Merkezi Yönetim Bütçesi.....	59
1.3.1.2. Mahalli İdareler.....	65
1.3.1.3. Döner Sermayeli İşletmeler.....	67
1.3.1.4. Sosyal Güvenlik Kuruluşları	68
1.3.1.5. Fonlar	72
1.3.2. KAMU İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ.....	73
İKİNCİ BÖLÜM	79
2.1. 2016 YILI PROGRAMININ MAKROEKONOMİK AMACI	79
2.2. 2016 YILI PROGRAMININ HEDEFLERİ VE POLİTİKALARI	79
2.2.1. NİTELİKLİ İNSAN, GÜÇLÜ TOPLUM	79
2.2.1.1. Eğitim	79
2.2.1.2. Sağlık.....	95
2.2.1.3. Adalet.....	105
2.2.1.4. Güvenlik.....	111
2.2.1.5. Temel Hak ve Özgürlükler	114
2.2.1.6. Sivil Toplum Kuruluşları.....	116
2.2.1.7. Aile ve Kadın.....	118
2.2.1.8. Çocuk ve Gençlik.....	123
2.2.1.9. Sosyal Koruma	129
2.2.1.10. Kültür ve Sanat	138
2.2.1.11. İstihdam ve Çalışma Hayatı.....	146
2.2.1.12. Sosyal Güvenlik.....	155
2.2.1.13. Spor.....	159
2.2.1.14. Nüfus Dinamikleri	163
2.2.1.15. Kamuda Stratejik Yönetim.....	169

2.2.1.16. Kamuda İnsan Kaynakları.....	172
2.2.1.17. Kamu Hizmetlerinde e-Devlet Uygulamaları	174
2.2.2. YENİLİKÇİ ÜRETİM, İSTİKRARLI YÜKSEK BÜYÜME.....	180
2.2.2.1. Büyüme ve İstihdam	180
2.2.2.2. Yurt İçi Tasarruflar	180
2.2.2.3. Ödemeler Dengesi	182
2.2.2.4. Enflasyon ve Para Politikası	187
2.2.2.5. Mali Piyasalar.....	188
2.2.2.6. Maliye Politikası	192
2.2.2.7. Sosyal Güvenlik Finansmanı	198
2.2.2.8. Kamu İşletmeciliği.....	199
2.2.2.9. Yatırım Politikaları	201
2.2.2.9.1. Kamu Yatırımları	201
2.2.2.9.2. Özel Kesim Yatırımları.....	204
2.2.2.10. Bilim, Teknoloji ve Yenilik.....	209
2.2.2.11. İmalat Sanayiinde Dönüşüm	213
2.2.2.12. Girişimcilik ve KOBİ'ler.....	227
2.2.2.13. Fikri Mülkiyet Hakları	235
2.2.2.14. Bilgi ve İletişim Teknolojileri	239
2.2.2.15. Tarım ve Gıda	248
2.2.2.16. Enerji	261
2.2.2.17. Madencilik	269
2.2.2.18. Lojistik ve Ulaştırma	272
2.2.2.19. Ticaret Hizmetleri.....	285
2.2.2.20. Turizm.....	290
2.2.2.21. İnşaat, Mühendislik-Mimarlık, Teknik Müşavirlik ve Müteahhitlik Hizmetleri	295
2.2.3. YAŞANABİLİR MEKÂNLAR, SÜRDÜRÜLEBİLİR ÇEVRE	300
2.2.3.1. Bölgesel Gelişme ve Bölgesel Rekabet Edebilirlik.....	300
2.2.3.2. Mekânsal Gelişme ve Planlama.....	309
2.2.3.3. Kentsel Dönüşüm ve Konut.....	314
2.2.3.4. Kentsel Altyapı	319
2.2.3.5. Mahalli İdareler.....	323
2.2.3.6. Kırsal Kalkınma	326
2.2.3.7. Çevrenin Korunması ve Sürdürülebilir Kalkınma.....	330
2.2.3.8. Toprak ve Su Kaynakları Yönetimi.....	333
2.2.3.9. Afet Yönetimi.....	335
2.2.4. KALKINMA İÇİN ULUSLARARASI İŞBİRLİĞİ	339
2.2.4.1. Uluslararası İşbirliği Kapasitesi	339
2.2.4.2. Bölgesel İşbirlikleri	343
2.2.4.3. Küresel Kalkınma Gündemine Katkı.....	348

TABLolar

TABLO I: 1- Dünya Ekonomisinde Temel Göstergeler	3
TABLO I: 2- Katma Değer Artış Hızları ve Sektörlerin GSYH İçindeki Payları	9
TABLO I: 3- Temel Ekonomik Büyüklükler	10
TABLO I: 4- Fert Başına GSYH	11
TABLO I: 5- Yıllar İtibarıyla Yurt İçi İşgücü Piyasasında Gelişmeler	13
TABLO I: 6- İstihdam Edilenlerin İşteki Çalışma Durumuna Göre Dağılımı.....	13
TABLO I: 7- Yurt İçi İşgücü Piyasasındaki Gelişmeler (1)	14
TABLO I: 8- Temel İşgücü Piyasası Göstergeleri	14
TABLO I: 9- Ekonominin Genel Dengesi.....	17
TABLO I: 10- Ekonominin Genel Dengesi.....	18
TABLO I: 11- Kamu Sabit Sermaye Yatırımları (2014).....	20
TABLO I: 12- Kamu Sabit Sermaye Yatırımları (2015) (1).....	21
TABLO I: 13- Kamu Sabit Sermaye Yatırımları (2016) (1).....	22
TABLO I: 14- Sabit Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımı (1).....	23
TABLO I: 15- Sabit Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımı (1).....	24
TABLO I: 16- Genel Devlet Sabit Sermaye Yatırımlarının GSYH İçindeki Payı	26
TABLO I: 17- Türkiye’de Kamu Yatırımları (2004-2015) (1)	27
TABLO I: 18- Türkiye’nin Dış Ticareti ve Dış Ticareti Etkileyen Faktörler	29
TABLO I: 19- Ülke ve Fasıllara Göre İhracat	30
TABLO I: 20- İhracatın Sektörel Dağılımı (1)	31
TABLO I: 21- İthalatın Geniş Ekonomik Gruplara (BEC) Göre Dağılımı	31
TABLO I: 22- Cari İşlemler Dengesi.....	32
TABLO I: 23- Sermaye ve Finans Hesabı	34
TABLO I: 24- Dış Borç Stokuna Ait Bazı Göstergeler	35
TABLO I: 25- Merkez Bankası Döviz Müdahale ve İhaleleri	39
TABLO I: 26- Parasal Büyüklükler ve Merkez Bankası Bilançosu Seçilmiş Kalemleri	40
TABLO I: 27- Finansal Sektör Kuruluşlarına Dair Bazı Göstergeler	41
TABLO I: 28- Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri (1)	42
TABLO I: 29- Sermaye Piyasalarına İlişkin Göstergeler	45
TABLO I: 30- Sermaye Piyasası Hacmi.....	46
TABLO I: 31- Sigortacılık Sektörüne Ait Bazı Büyüklükler	49
TABLO I: 32- Bireysel Emeklilik Sistemi Göstergeleri.....	50
TABLO I: 33- BDDK Gözetimindeki Banka Dışı Finansal Kuruluşların Temel Göstergeleri.....	51
TABLO I: 34- Genel Devlet Yapısal Denge Analizi	53
TABLO I: 35- Sosyal Harcamaların Gelişimi	54
TABLO I: 36- Genel Devlet Toplam Gelir ve Harcamaları (1)	55
TABLO I: 37- Kamu Kesimi Borçlanma Gereği (KKBG)	56
TABLO I: 38- 2014 Yılı Kamu Kesimi Genel Dengesi	56
TABLO I: 39- 2015 Yılı Kamu Kesimi Genel Dengesi (1).....	57
TABLO I: 40- 2016 Yılı Kamu Kesimi Genel Dengesi (1).....	58
TABLO I: 41- Merkezi Yönetim Brüt Borç Stokundaki Gelişmeler	62
TABLO I: 42- Merkezi Yönetim Bütçesi Büyüklükleri	64
TABLO I: 43- Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Mahalli İdarelere Ayrılan Paylar.....	65
TABLO I: 44- Mahalli İdareler Gelir ve Harcamaları (1).....	66
TABLO I: 45- Döner Sermayeli İşletmeler Finansman Dengesi	67
TABLO I: 46- Sosyal Güvenlik Kuruluşları Gelir-Gider Dengesi	68
TABLO I: 47- İşsizlik Sigortası Fonu Gelir-Gider Dengesi	71

TABLO I: 48- Fon Gelir ve Giderleri (1)	73
TABLO I: 49- 233 Sayılı KHK'ya Tabi İşletmeciler KİT Finansman Dengesi	74
TABLO I: 50- Özelleştirme Kapsamındaki KİT Finansman Dengesi.....	75
TABLO I: 51- KİT'ler Hakkında Özet Bilgiler	76
TABLO II: 1- Eğitim Kademeleri İtibarıyla Okullaşma Oranları	80
TABLO II: 2- Eğitim Kademelerine Göre Öğrenci/Derslik ve Öğrenci/Öğretmen Sayıları	81
TABLO II: 3- Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemine (ÖSYS) Başvuran Adayların Öğrenim Durumuna Göre Profili (2006-2015)	83
TABLO II: 4- 2014-2015 Eğitim Öğretim Döneminde Yükseköğretimde Öğretim Elemanı ve Öğretim Üyesi Başına Düşen Öğrenci Sayısı.....	84
TABLO II: 5- 2014-2015 Eğitim Öğretim Döneminde Yükseköğretimde Örgün Öğrenci, Öğretim Üyesi ve Elemanlarının Dağılımı	84
TABLO II: 6- Sağlık Alanında Gelişmeler	95
TABLO II: 7- Yıllar İtibarıyla Toplam Hasta Yatağı Sayısı ve Doluluk Oranları	97
TABLO II: 8- Yıllara ve Sektörlere Göre Toplam Hastane Müracaat Sayısı ve Dağılımı.....	97
TABLO II: 9- Sağlık Kuruluşlarının Durumu ve Hizmet Değerlendirmeleri, 2014.....	97
TABLO II: 10- 100.000 Kişiye Düşen Hâkim Sayısı ile Mahkemede Çalışan Adalet Personeli Yüzdesi (2012)	106
TABLO II: 11- Adli Yardıma Kişi Başına Kamu Bütçesinden Ayrılan Pay (2012)	106
TABLO II: 12- Gelir Gruplarının Toplam Gelirden Aldıkları Paylar, Gini Katsayısı ve Yoksulluk Oranları	129
TABLO II: 13- Sosyal Yardım Hizmeti Veren Kamu Kuruluşlarının Sosyal Yardım Harcamaları.....	130
TABLO II: 14- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına Bağlı Sosyal Hizmet Kuruluş Sayıları ve Kapasiteleri.....	132
TABLO II: 15- Sosyal Hizmet Sunan Kamu Kuruluşlarının Sosyal Hizmet Harcamaları.....	133
TABLO II: 16- Sinema Sektörüne İlişkin Gelişmeler	140
TABLO II: 17- Kültürel Altyapı Unsurları.....	140
TABLO II: 18- Temel Kültürel Aktiviteler (Yüzde).....	141
TABLO II: 19- Temel İstihdam ve İşgücü Göstergeleri	147
TABLO II: 20- İstihdamın Sektörel Dağılımı.....	147
TABLO II: 21- İşgücü Maliyetlerinde ve Net Ele Geçen Ücretlerdeki Gelişmeler	149
TABLO II: 22- İŞKUR Tarafından Düzenlenen Aktif İşgücü Programlarına Yapılan Harcama ve Yararlanan Kişi Sayısı.....	150
TABLO II: 23- 2014 Yılında İşgücünün Eğitim Düzeyi	151
TABLO II: 24- Sosyal Sigorta Programlarının Kapsadığı Nüfus	157
TABLO II: 25- Demografik Göstergeler	163
TABLO II: 26- Kamu BİT Yatırım Ödenekleri Sektörel Dağılımı.....	176
TABLO II: 27- 2015 Yılı Ocak-Ekim Dönemi Yatırım Teşvik Belgelerine İlişkin Veriler	205
TABLO II: 28- Türkiye'nin Bilim ve Teknoloji Alanındaki Temel Göstergeleri.....	210
TABLO II: 29- Temel Göstergeler	214
TABLO II: 30- Sanayi Tüketimi için Elektrik ve Doğal Gaz Fiyatları (1)	215
TABLO II: 31- Sanayide Kullanılan Elektrik ve Doğal Gaz Yılsonu Fiyatlarındaki Yüzde Değişim.....	216
TABLO II: 32- İmalat Sanayinin Üretim ve İhracat Yapısı	217
TABLO II: 33- İmalat Sanayii ile İlgili Dönüşüm Alanlarına Göre Seçilmiş Göstergeler	218

TABLO II: 34- İmalat Sanayiinde Önemli Sektörler İtibarıyla Üretimdeki Değişimler	220
TABLO II: 35- İmalat Sanayiinde Önemli Sektörler İtibarıyla Dış Ticarettteki Değişim.....	221
TABLO II: 36- Açılan ve Kapanan İşletme Sayısı.....	227
TABLO II: 37- ESKKK Kefalet Kredileri	228
TABLO II: 38- KGF A.Ş. Tarafından Verilen Kefalet ve Yaratılan Kredi Hacmi.....	228
TABLO II: 39- KOSGEB Destek Programları.....	229
TABLO II: 40- KOSGEB Girişimcilik Eğitimleri ve Girişimcilik Desteği Alan İşletmeler	229
TABLO II: 41- Başlangıç Girişimcilik Destekleri	230
TABLO II: 42- OSB ve TGB Bilgileri.....	230
TABLO II: 43- Sınai Mülkiyet Başvurularında Gelişmeler.....	236
TABLO II: 44- Bilgi ve İletişim Teknolojilerine İlişkin Temel Göstergeler	243
TABLO II: 45- Tarım Sektöründe Büyüme ve Dış Ticaret Göstergeleri	249
TABLO II: 46- DSİ Tarafından İnşa Edilen Sulama Tesislerinin İşletme Durumu (2014 Yılı)	250
TABLO II: 47- Tarım Destekleme Bütçesinin Dağılımı.....	255
TABLO II: 48- Tarımsal Yapıda ve Gıda Güvenliğinde Gelişmeler ve Hedefler	257
TABLO II: 49- Elektrik Enerjisinde Yakıt Cinslerine Göre Kurulu Güç, Üretim Kapasitesi ve Üretim Değerleri	263
TABLO II: 50- Elektrik Üretim ve Tüketiminde Gelişmeler	264
TABLO II: 51- Elektrik Enerjisi Üretiminde Enerji Kaynaklarına Göre Dağılımı	265
TABLO II: 53- Ulaştırma Alt Sektörlerindeki Gelişmeler	273
TABLO II: 54- Ülkelere Göre Ulaştırma Alt Sektörlerinin Karşılaştırılması	273
TABLO II: 55- Sath Cinsine Göre Yol Ağı	274
TABLO II: 56- Akdeniz Limanlarındaki Konteyner Trafiği (2013)	276
TABLO II: 57- Toptan ve Perakende Ticaret Göstergeleri (1).....	285
TABLO II: 58- AVM Sayısı ve Kiralanabilir Alanları.....	286
TABLO II: 59- Toptan ve Perakende Ticarete Kurulan-Kapanan Şirket Sayıları.....	286
TABLO II: 60 - İnternette Yapılan Yurtiçi Kartlı Ödeme İşlemleri (1)	287
TABLO II: 61- Dünyada ve Türkiye’de Turizm Hareketleri ve Turizm Gelirleri.....	290
TABLO II: 62- Turizm Sektöründeki Gelişmeler.....	293
TABLO II: 63- İnşaat Sektöründeki Gelişmeler	295
TABLO II: 64- Yapı İnşa ve Yapı Kullanım İzinleri ile Değişim Oranları.....	296
TABLO II: 65- İnşaat Sektörü İstihdamı.....	296
TABLO II: 66- Cazibe Merkezlerini Destekleme Programı Kapsamında Aktarlan Ödenek	302
TABLO II: 67- Kalkınma Ajanslarıncı Sağlanan Destekler (2008-2015) (1)	303
TABLO II: 67- Düzey 2 İstatistiksel Bölge Birimleri (İBB) Bazında Çeşitli Göstergeler	305
TABLO II: 68- Şehirleşmeye İlişkin Gelişmeler (1)	310
TABLO II: 69- Türkiye’nin Resmi Kalkınma Yardımları	339
TABLO II: 70- Türkiye’nin İkili Resmi Kalkınma Yardımlarının Bölgesel Dağılımı	339
TABLO II: 71- Bazı Ülke Gruplarına Göre Dış Ticaret.....	344

GRAFİKLER

GRAFİK: 1- Sektörel Büyüme Hızları.....	12
GRAFİK: 2- GSYH Büyümesine Katkıları	16
GRAFİK: 3- Fiyat Gelişmeleri.....	36
GRAFİK: 4- Mal ve Hizmet Fiyatları (Yıllık Yüzde Değişim)	37
GRAFİK: 5 Yıllık Enflasyon ve Hedef	38
GRAFİK: 6- Merkez Bankası Faiz Oranları.....	38
GRAFİK: 7- Bebek Ölüm Hızı (1.000 Canlı Doğumda) ve Anne Ölüm Oranı (100.000 Canlı Doğumda)	96
GRAFİK: 8- ISBN ve ISSN Verilen Yayın Sayısı 2009-2014.....	139
GRAFİK: 9- Genişbant Abonelerinin Teknoloji Bazında Dağılımı	240

BAKANLAR KURULU KARARI

Karar Sayısı: 2015/8190

Yüksek Planlama Kurulunun 2/10/2015 tarihli ve 2015/47 sayılı Raporu ile Bakanlar Kurulu'na sunulan ekli "2016 Yılı Programı" ile "2016 Yılı Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair Karar"ın kabulü; 641 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 32 nci maddesine göre, Bakanlar Kurulu'nca 12/10/2015 tarihinde kararlaştırılmıştır.

2016 YILI PROGRAMININ UYGULANMASI, KOORDİNASYONU VE İZLENMESİNE DAİR KARAR

I. UYGULAMA

Tanımlar

MADDE 1 – (1) Bu Kararın uygulanmasında;

- a) Bütçe kaynağı: Bütçe Kanunu ile tahsis edilmiş ödenekleri,
- b) Ek ödenek: Proje ödeneğini artırırken kuruluş bazında yılı yatırım programıyla kamu idarelerine tefrik edilen yatırım tavanını da artıran ilave ödenek tahsisini,
- c) İz ödenek: Ekonomik konjonktür itibarıyla yatırımının durdurulmasına karar verilen ancak yatırım programında muhafazasında yarar görülen projelere tahsis edilen 1.000 TL tutarındaki ödeneği,
- d) Öncelikli dönüşüm programı: 2023 hedefleri ve Onuncu Kalkınma Planı'nın amaçlarına ulaşılması açısından önem taşıyan, temel yapısal sorunlara çözüm olabilecek, dönüşüm sürecine katkıda bulunabilecek, genellikle birden fazla bakanlığın sorumluluk alanına giren, kurumlar arası etkin koordinasyon ve sorumluluk gerektiren kritik reform alanları için tasarlanan programı,
- e) Öncelikli dönüşüm programı eylem planı: Her bir öncelikli dönüşüm programının hayata geçirilmesine yönelik yıllık performans göstergelerini kapsayacak şekilde hazırlanan planı,
- f) Proje parametreleri: Projenin; ad, yer, karakteristik, kümülatif harcama, süre (başlama-bitiş yılı), maliyet ve ödeneğini,
- g) Projeler arası ödenek aktarması: Proje bazında ödenek tavanını değiştirmesine rağmen kuruluş bazında yatırım tavanını değiştirmeyen ödenek revizyonunu,
- h) Toplu proje: Proje ve karakteristiği; makine-teçhizat, bilgisayar yazılım ve donanımı, idame-yenileme, bakım-onarım, büyük onarım, tamamlama, taşıt alımı, etüt-proje ile yayın alım ve basımı olan veya bunların bileşiminden oluşması uygun görülen projeyi,
- ı) Toplulaştırılmış proje: Benzer nitelikteki alt projelerden oluşan ve amaç ve kapsamı itibarıyla toplu ödenek tahsis edilmesi uygun görülen projeyi,

j) Ulusal katkı payı: Avrupa Birliği (AB) fonlarından sağlanan yıllık finansmanın belli bir oranına karşılık gelen ödeneği,

ifade eder.

Amaç ve kapsam

MADDE 2 – (1) Bu kararın amacı, 2016 Yılı Programında yer alan ekonomik ve sosyal hedeflere ulaşmak için; makroekonomik politikaların, sektör stratejilerinin, bölge planlarının, bölgesel gelişmeye yönelik programların ve bunlarla ilgili yatırımların koordineli bir şekilde yürütülmesidir.

(2) Bu Karar, 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanununa ekli (I), (II), (III) ve (IV) sayılı cetvellerde belirtilen kuruluşları, özelleştirme kapsamındaki kuruluşları (kamu payı % 50'nin üzerinde olanlar), kamu iktisadi teşebbüsleri (KİT) ve bağlı ortaklıklarını, döner sermayeli kuruluşları, İlbank A.Ş.'yi, fon idarelerini, mahalli idareler ile diğer kamu kuruluşlarını kapsar.

Dayanak

MADDE 3 – (1) Bu Karar, 641 sayılı Kalkınma Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin 32'nci maddesine dayanılarak oluşturulmuştur.

Genel ilkeler ve esaslar

MADDE 4 – (1) 2016 Yılı Programında yer alan ekonomik ve sosyal hedeflere ulaşmak amacıyla; yatırımların, makroekonomik politikalar ve sektör programları ile bölge planları, bölgesel gelişme amaçlı eylem planı ve programlarla ilişkisi kurularak koordineli bir şekilde yürütülmesi esastır.

(2) 2016 Yılı Programında yer alan hukuki ve kurumsal düzenlemelerin, sektör programlarının, öncelikli dönüşüm programları eylem planlarının, ekonomik, sosyal ve bölgesel gelişme politikalarının ve bunlarla ilgili yatırım ve tedbirlerin uygulanması, koordinasyonu ve izlenmesi, görevli bakanlık ve kuruluşların her kademesince Programda belirtilen ilkelere uygun olarak hazırlanacak çalışma programına göre yürütülür.

Bu kapsamda, AB fonlarından finanse edilmek üzere, AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı, Stratejik Çerçeve Belgesi, İndikatif Türkiye Strateji Belgesi (2014-2020) ve AB'ye uyum amacıyla hazırlanan diğer plan, program ve strateji dokümanlarında yer alan öncelikler doğrultusunda hazırlanacak projelerin, 2016 Yılı Programı ile uyumu ve Türkiye tarafından sağlanacak ulusal katkı payının Yatırım Programı bütünlüğüne uygunluğu temin edilir.

(3) Öncelikli dönüşüm programları eylem planlarının uygulanmasında ihtiyaç duyulacak mevzuat, idari karar ve finansman bütün kamu kurum ve kuruluşları nezdinde öncelikli olarak ele alınır.

(4) 2016 Yılı Programında yer alan tedbirlerin sorumlu kuruluşlar tarafından belirtilen sürede tamamlanması esastır.

(5) 2016 Yılı Programının uygulanmasında, yatırımların, bütçeler ile programlarda değişiklik ve aktarma yapılmayacak şekilde gerçekleştirilmesi, makroekonomik hedeflerin dikkate alınması ile sektörler ve bölgeler arası dengelerin bozulmaması temel ilkedir.

(6) 2016 Yılı Yatırım Programı uygulamalarında Onuncu Kalkınma Planı, Orta Vadeli Program (2016-2018) ve 2016 Yılı Programının öncelikleri esas alınır.

(7) 2016 Yılı Yatırım Programına dâhil edilen projelerin ilave finansman ihtiyaçları öncelikle kuruluşun programında yer alan diğer projelerin ödeneklerinden, bu Kararda belirtilen esaslara göre yapılacak aktarmalarla sağlanır. Kuruluşların, ek ödenek taleplerini bütçe imkânlarını dikkate alarak acil ve zorunlu ihtiyaçlarıyla sınırlandırmaları esastır.

(8) 2016 Yılı Yatırım Programında yer almayan herhangi bir proje için harcama yapılamaz. Yatırım projeleri finansman kaynağının türüne bakılmaksızın (hibe, arsa karşılığı vb dahil) Yatırım Programıyla ilişkilendirilmek zorundadır. Proje ödeneklerinin yatırım ile ilgili olmayan amaçlar için kullanılmaması esastır. Proje ödenekleri arasında bu Kararda belirtilen esaslar dışında aktarma yapılamaz.

(9) Yıllık Programda yer alan finansman ihtiyacının inşaat mevsimi de dikkate alınarak zamanında karşılanması ve gerekli kaynağın harcama programlarına uygun olarak kuruluşlara intikali için gerekli tedbirler Maliye Bakanlığı ve Hazine Müsteşarlığı tarafından alınır.

Toplu projeler ve toplulaştırılmış projeler

MADDE 5 – (1) 2016 Yılı Yatırım Programında yer alan toplu ve toplulaştırılmış projelerde detay programların tespitinde aşağıdaki hükümlere uyulur:

a) Toplu projeler:

1) Toplu projelerin detay programlarının belirlenmesi ile mevcuda ilave ve çıkarmalar dahil yıl içindeki revizyonları kuruluşun bağlı veya ilgili olduğu bakanın, üniversitelerde rektörün ve diğer kurumlarda kurum üst yöneticisinin onayıyla yapılır. Detay programlara ait bilgiler, Yatırım Programının Resmî Gazete’de yayımlanmasını ve revizyonları müteakip 30 gün içinde Kalkınma Bakanlığına bildirilir.

b) Toplulaştırılmış projeler:

1) Tadat edilmeyen toplulaştırılmış proje yürüten kuruluşlar, alt proje seçimi ve ödenek tahsisinde uyacakları usul ve esasları belirler ve internet sitelerinin ana sayfalarında ilan ederler. Bu usul ve esaslara göre belirlenen alt projeler ve ödenekleri Yatırım Programının Resmî Gazete’de yayımlanmasını müteakip kuruluşun bağlı veya ilgili olduğu bakan, üniversitelerde rektör ve diğer kurumlarda kurum üst yöneticisi tarafından onaylanır. Belirlenen alt projelerin parametreleri en geç Şubat ayı sonuna kadar Kalkınma Bakanlığının web tabanlı Proje Bilgi Sistemine girilir, aynı anda bakanlığın/kuruluşun/üniversitenin kendi internet sitesinde yayımlanır ve gerekçeleri ile birlikte yazılı olarak Kalkınma Bakanlığına bildirilir. Yatırım Programında müstakil proje olarak yer alması gereken projelerin toplulaştırılmış proje kapsamında bildirilmesi durumunda Kalkınma Bakanlığı söz konusu alt projenin ilgili detay programdan çıkarılması hususunu en geç 30 gün içinde kuruluşu bildirir.

2) Detayı tadat edilmiş toplulaştırılmış projelerin alt projeleriyle ilgili işlemler müstakil projelerdeki gibi uygulanır.

3) Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) Başkanlığı bütçesinin sermaye transferi kapsamında yer alan toplulaştırılmış projelerin alt programları, TÜBİTAK Başkanlığınca belirlenir. Belirlenen alt programlara ilişkin bilgiler gerekçeleriyle birlikte, bilgi için Haziran ve Aralık aylarında Kalkınma Bakanlığına gönderilir.

Yıl içinde programa proje alınması ve programdan proje çıkartılması

MADDE 6 – (1) Yatırım Programına yıl içinde proje alınmasıyla ilgili taleplerden, maliyeti 100 milyon TL'ye kadar olanlar veya maliyetine bakılmaksızın 100 milyon TL'ye kadar harcama ile yılı içinde tamamlanacak olanlar Kalkınma Bakanının onayıyla; maliyeti 100 milyon TL'nin üzerindeki ise Yüksek Planlama Kurulunca karara bağlanır.

(2) Yatırım Programından proje çıkarılmasıyla ilgili taleplerden maliyeti 100 milyon TL'ye kadar olanlar Kalkınma Bakanının onayıyla, 100 milyon TL'nin üzerinde olanlar ise Yüksek Planlama Kurulunca sonuçlandırılır.

Proje parametrelerinde yıl içinde yapılacak değişiklikler

MADDE 7 – (1) 2016 Yılı Yatırım Programında yer alan toplu ve toplulaştırılmış projelerin detay programlarındaki değişiklikler ve bu itibarla ihtiyaç duyulacak ana proje grubu revizyonları ile toplu ve toplulaştırılmış proje tanımı dışında kalan diğer projelerin proje parametrelerinde yıl içinde yapılacak değişikliklerde aşağıdaki hükümlere uyulur:

a) Yer değişiklikleri:

1) Toplu projeler ile yatırım programında detayı tadat edilmemiş toplulaştırılmış projelerin alt projelerinde yer değişiklikleri, Kalkınma Bakanlığına bilgi vermek kaydıyla, kuruluşun bağlı veya ilgili olduğu bakanın, üniversitelerde rektörün, diğer kurumlarda kurum üst yöneticisinin onayıyla yapılır. Diğer projelerde yer değişikliği talepleri yeni proje olarak değerlendirilerek 6'ncı madde hükümlerine göre sonuçlandırılır.

b) Proje adı ve karakteristik değişiklikleri:

1) Toplu projeler ile yatırım programında detayı tadat edilmemiş toplulaştırılmış projelerin alt projelerinde proje adı ve karakteristik değişiklikleri, Kalkınma Bakanlığına bilgi vermek kaydıyla, kuruluşun bağlı veya ilgili olduğu bakanın, üniversitelerde rektörün, diğer kurumlarda kurum üst yöneticisinin onayıyla yapılır. Diğer projelerde proje adı ve karakteristik değişiklikleri Kalkınma Bakanının onayıyla karara bağlanır.

c) Süre değişiklikleri:

1) 2016 yılında bitirilmesi programlanmış projeler hariç, süre değişiklikleri, Kalkınma Bakanlığına bilgi vermek kaydıyla kuruluşun bağlı veya ilgili olduğu bakanın, üniversitelerde rektörün, diğer kurumlarda kurum üst yöneticisinin onayıyla yapılır. 2016 yılında bitirilmesi programlanmış projelerde süre değişiklikleri Kalkınma Bakanının onayıyla yapılır.

d) Maliyet değişiklikleri:

1) Projeler kapsamında ihale edilmiş işlerin sözleşme bedelinde (ihale bedeli) fiyat ve kur değişikliğinden kaynaklanan artış ile anahtar teslimi götürü bedel ihale edilen işlerde sözleşme bedelinin toplamda % 10'una, birim fiyat teklif

almak suretiyle ihale edilen işlerde ise toplamda % 20 'sine kadar iş artışından kaynaklanan proje maliyet değişiklikleri, Kalkınma Bakanlığına bilgi vermek kaydıyla, kuruluşun bağlı veya ilgili olduğu bakanın, üniversitelerde rektörün, diğer kurumlarda kurum üst yöneticisinin onayıyla yapılır. Yukarıda belirtilen oranların üzerindeki iş artışından kaynaklanan proje maliyet değişikliklerinden proje maliyeti 250 milyon TL'nin altında olanlar Kalkınma Bakanının onayıyla, 250 milyon TL'nin üzerinde olanlar Yüksek Planlama Kurulu tarafından karara bağlanır. 2886 sayılı Devlet İhale Kanununa göre ihale edilmiş projelerde sözleşme bedelindeki iş artışından kaynaklanan oran %30 olarak uygulanır.

2) İhale edilmemiş projelerin maliyet değişikliklerinde maliyeti 250 milyon TL'nin altında olan projelerde proje maliyetinin %10'una kadar maliyet değişiklikleri, Kalkınma Bakanlığına bilgi vermek kaydıyla, kuruluşun bağlı veya ilgili olduğu bakanın, üniversitelerde rektörün, diğer kurumlarda kurum üst yöneticisinin onayıyla; %10'un üstündeki maliyet değişiklikleri Kalkınma Bakanının onayıyla yapılır. Proje maliyeti 250 milyon TL'nin üzerinde olan projelerde her türlü maliyet değişiklikleri Yüksek Planlama Kurulu tarafından karara bağlanır.

3) Detayı tadat edilmemiş toplulaştırılmış projelerin alt projelerinde alt proje maliyetinin %20'sine kadar maliyet artışı, ana proje maliyetinde toplamda % 10'a kadar artış olması durumunda Kalkınma Bakanlığına bilgi vermek kaydıyla, kuruluşun bağlı veya ilgili olduğu bakanın, üniversitelerde rektörün, diğer kurumlarda kurum üst yöneticisinin onayıyla; bu orandan fazla artış olması durumunda ise, ana proje maliyeti 250 milyon TL'nin altında olanlar için Kalkınma Bakanının onayıyla, 250 milyon TL'nin üzerinde olanlar için Yüksek Planlama Kurulu tarafından karara bağlanır.

4) Yıllık projelerin ödenek değişikliğinden kaynaklanan maliyet değişikliği kendiliğinden yapılmış sayılır.

e) Ödenek değişiklikleri:

1) Sektörler ve kuruluşlar arası ödenek aktarmaları ile GAP, DAP, KOP ve DOKAP kodlu projeler arasındaki aktarmalar ve bu bölgelerin projelerinden bu bölgeler dışındaki projelere yapılacak aktarmalar (toplu, toplulaştırılmış projeler ve bilgi amaçlı dahi olsa alt projeler dahil) Kalkınma Bakanının; aynı sektör içerisindeki projeler arası ve alt projeler arası aktarmalar ile yukarıda belirtilen her bir bölgenin yine aynı sektör ve kuruluşta yürütülmek şartıyla kendi içindeki projeler arası aktarmalar, Kalkınma Bakanlığına bilgi vermek kaydıyla, ilgili kuruluşun bağlı veya ilgili olduğu bakanın, üniversitelerde rektörün, diğer kurumlarda kurum üst yöneticisinin onayıyla karara bağlanır.

2) Her türlü kaynaktan proje ödeneğine (toplulaştırılmış projelerin alt projeleri dâhil) yıl içinde yapılacak toplam 100 milyon TL'ye kadar ek ödenek tahsisleri Kalkınma Bakanı onayı ile, proje bazında bu tutarı aşan ek ödenek tahsisleri Yüksek Planlama Kurulunca karara bağlanır. Ancak, döner sermaye gelirleri ve özel bütçeli kuruluşların Bütçe Kanununda belirtilen tahmini gelir tutarı üzerinde gerçekleşen finansman fazlaları ve bir önceki yıldan devreden öz gelirleri, Kalkınma Bakanlığına bilgi vermek kaydıyla, kuruluşun bağlı olduğu bakanın, üniversitelerde rektörün, diğer kurumlarda kurum üst yöneticisinin onayıyla Yatırım Programında yer alan projelerle ilişkilendirilir.

3) Yatırım Programında iz ödenekle yer alan projelere yıl içinde ödenek aktarması, iz ödeneye çekme gerekçeleri dikkate alınarak ve projelerin durumu gözden geçirilerek ilgili bakanın onayıyla yapılabilir. Bu yetki üniversitelerde ve diğer kurumlarda Kalkınma Bakanı tarafından kullanılır.

f) Bakanlar 5'inci, 6'ncı ve 7'nci maddeler kapsamındaki yetkilerinin (iz ödenekli projeler hariç) tamamını ya da bir kısmını alt birimlere, bağlı veya ilgili kuruluşlara devredebilirler.

g) 2016 Mali Yılı Bütçesine ek veya olağanüstü ödenek temin edilmesiyle ilgili kanun tasarılarının Maliye Bakanlığınca hazırlanmasından önce Kalkınma Bakanlığının olumlu görüşü alınır. Yatırımlarla ilgili değişiklik talepleri, proje ödenekleri ile ilişkisi kurulmadan, Maliye Bakanlığınca sonuçlandırılmaz.

h) Kuruluşların dış finansman (kredi ve/veya hibe) ile yürütecekleri projelerde, 4749 sayılı Kamu Finansmanı ve Borç Yönetiminin Düzenlenmesi Hakkında Kanun ve bu Kanuna dayanılarak çıkarılmış olan "4749 Sayılı Kanun Kapsamında Dış Finansman Sağlanmasına İlişkin Usul ve Esaslara Dair Yönetmelik" hükümlerine uyulur. Dış finansman kullanımlarının Yatırım Programı ile ilişkilendirilmesi esastır.

i) Önceki yıl içerisinde kullanılmayan ve 2016 yılına devreden dış proje kredisi ödeneklerinin Yatırım Programı ile ilişkilendirilmesinde ihtiyaç duyulacak revizyon, bu maddedeki limitlere bakılmaksızın Kalkınma Bakanlığınca sonuçlandırılır.

j) Bu maddenin (d) bendinde yer alan limitleri aşan revizyon taleplerinde mukayeseli keşif veya mukayeseli maliyet hesabı ile iş artışına ilişkin şartların ilgili mevzuatına göre gerçekleştiğini açıklayan gerekçe raporuyla birlikte Kalkınma Bakanlığına başvurulur. Bu maddenin (b), (c) ve (d) bentlerinde proje yapılabilirliğini etkileyecek değişikliklerin neticelendirilmesinde Kalkınma Bakanlığı, değişikliğin boyutunu da dikkate alarak yeni keşfe dayalı revize fizibilite raporu talep edebilir.

k) Gayrimenkul alımları ve kamulaştırma ödenekleri, Yatırım Programında proje olarak yer almaz ve bu tertiplere yapılacak her türlü ödenek ilavesi (ilama bağlı borçlar ve teferruğ-tefevvüz işlemlerine ilişkin ödenekler hariç) veya tenkisatı Kalkınma Bakanlığı tarafından karara bağlanır.

l) Yatırım Programında yer alan işlerden sâri ihaleli projelerin sözleşme bedeli, sözleşmenin imzalanmasını müteakip proje sahibi kuruluşlar tarafından 30 gün içerisinde Kalkınma Bakanlığına bildirilir. İlgili proje maliyetleri, sözleşme bedelleri doğrultusunda takip eden yıl yatırım programında revize edilir.

m) Yükseköğretim kurumlarının teknolojik araştırma sektöründe yer alan ve süresi 2015 yılında bitmekle birlikte, henüz tamamlanmayan projelerine ilişkin olarak "Yükseköğretim Kurumları Bütçelerinde Bilimsel Araştırma Projeleri İçin Tefrik Edilen Ödeneklerin Özel Hesaba Aktarılarak Kullanımı, Muhasebeleştirilmesi ile Özel Hesabın İşleyişine İlişkin Esas ve Usuller"e göre özel hesaba aktarılan tutarlardan yılı içinde kullanılmayan kısmının kullanımına, ilgili projenin yatırım programında yer alıp almadığına bakılmaksızın 2016 yılında devam edilebilir.

n) TÜBİTAK Başkanlığı tarafından 2015 yılında gerçekleşen finansman fazlaları ile ödenekleştirilmeyen finansman karşılıklarından Türkiye Araştırma Alanı (TARAL) projelerine yapılacak aktarmalarda kaynağın önceki yıllarda tahsis edildiği projeye ilişkilendirilmesi esastır. Kaynağın farklı bir projeye aktarılması ihtiyacı doğması halinde Kalkınma Bakanının onayı alınır.

Tamamı kullanılmayan dış krediler

MADDE 8 – (1) Genel ve özel bütçeli kuruluşlar, kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıkları ile döner sermayeli kuruluşlar ve mahalli idarelere açılan dış kredilerin tamamının kullanılmaması durumunda, bu kredilerin ihtiyacı olan kuruluşlara tahsisi Hazine Müsteşarlığınca sonuçlandırılmadan önce Kalkınma Bakanlığının uygun görüşü alınır.

Mahalli idare yatırımları

MADDE 9 – (1) Mahalli idarelerin (il özel idareleri ve belediyeler ile bunların kurdukları birlik ve idareler) dış kredili projelerinin belirlenmesinde, borç stoku limitleri içinde kalınması esastır. Mahalli idarelerin dış finansman (kredi ve/veya hibe) kullanımı söz konusu olan projeleri; makro politikalar, sektör programları, bölge planları, GAP, DAP, KOP ve DOKAP eylem planları ve yatırım öncelikleri ile stratejik plan ve performans programı dikkate alınarak bu Karardaki esaslara göre Yatırım Programına alınır. Söz konusu projelerin ihale aşamasında ya da uygulama esnasında oluşabilecek proje parametrelerindeki değişiklikler bu Kararın ilgili hükümlerine göre karara bağlanır. Dış finansman kullanımı olan projelerden İbank A.Ş. Yatırım Programında yer almak üzere teklif edilenlere öncelik verilir. Dış kredi kullanımından doğacak yükümlülükler ilgili mahalli idarelerce yerine getirilir.

(2) Köylerin altyapı sorunlarını çözmeye yönelik Köylerin Altyapısının Desteklenmesi Projesi (KÖYDES) kapsamındaki yatırımlar için 2016 yılı bütçesinden ayrılan ve 2016 Yılı Yatırım Programında yer alan ödeneğin dağılımı, 2016 Yılı Yatırım Programının Resmî Gazete’de yayımlanmasını müteakip Yüksek Planlama Kurulu tarafından karara bağlanır. İhtiyaç halinde yıl içinde aktarılacak ilave ödeneğin dağılımı da Yüksek Planlama Kurulu tarafından karara bağlanır. Söz konusu ödeneklerde yıl içinde ihtiyaç duyulacak revizyonlar, bu Karardaki hükümlere tabi değildir.

(3) KÖYDES Projesine ilişkin olarak İçişleri Bakanlığı tarafından derlenen aylık izleme bilgileri Kalkınma Bakanlığı ve Maliye Bakanlığına her ayın 15’inde düzenli olarak gönderilir.

Yeni teşkilat kurulması

MADDE 10 – (1) Kamu kuruluşları, yeni bir teşkilatlanmaya giderken, 2016 Yılı Programında yer alan ilkeler, politikalar, hukuki ve kurumsal düzenlemelere uyarlar ve bu tür düzenlemelerde Kalkınma Bakanlığının uygun görüşünü alırlar.

(2) Kamu kuruluşları, işletmeye alacakları tesisler için ihtiyaç duydukları personeli, ilgili bakanlığın olumlu görüşü alınmak suretiyle yatırım süresi içinde istihdam edebilirler.

(3) 2006 yılı ve sonrasında kurulan ve kurulacak üniversitelerin kampüs yerinin seçimine Maliye Bakanlığı Müsteşarının koordinatörlüğünde, Kalkınma Bakanlığı Müsteşarı, Millî Eğitim Bakanlığı Müsteşarı, Yükseköğretim Kurulu temsilcisi ve Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Genel Müdürü, ilgili üniversitenin kurulduğu ildeki vali ve belediye başkanı ile üniversitenin rektöründen müteşekkil bir Kurul karar verir. Kurul, hazırlık çalışmalarını yapmak üzere bir teknik heyet görevlendirebilir.

Mevzuat taslaklarına ilişkin görüşlerin alınması

MADDE 11 – (1) Bakanlıklar ile bağlı ve ilgili kuruluşlar; ekonomik, sosyal ve kültürel politikalar ve tedbirlerle ilgili mevzuat taslaklarını, görüş alınmak üzere ilgili bakanlıklar ve Kalkınma Bakanlığına gönderirler.

(2) 3083 sayılı Sulama Alanlarında Arazi Düzenlemesine Dair Tarım Reformu Kanunu ile 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu çerçevesinde arazi toplulaştırma projelerinin uygulanabilmesi amacıyla “Uygulama Alanı” ilan edilmesi öngörülen alanlar için Kalkınma Bakanlığının görüşü alınır.

(3) Özel kanunlarla kurulmuş, kamu tüzel kişiliğini, idari ve mali özerkliği haiz düzenleyici ve denetleyici kurumlar, Bakanlar Kurulu Kararı gerektiren mevzuat düzenlemeleri için, Programla ilişkisinin kurulması açısından, Kalkınma Bakanlığının görüşünü alırlar.

Finansal kiralama

MADDE 12 – (1) Tüm kamu kurum ve kuruluşlarınca finans tipi finansal kiralama yoluyla gerçekleştirilecek yatırımlara 2016 Yılı Yatırım Programında yer verilir. Finansal kiralamaya konu olan yatırımın toplam proje tutarı, kiralamanın başlayacağı 2016 Yılı Yatırım Programında yıl ödeneği olarak yer alır. Müteakip yıl yatırım programlarında proje ile ilgili herhangi bir ödenek tahsisi yapılmaz. Projenin 2016 Yılı Yatırım Programı ile ilişkilendirilmesinde ihtiyaç duyulan revizyonlar, bu Kararın ilgili hükümleri istikametinde sonuçlandırılır.

Yıllık yatırım programı teklifleri

MADDE 13 – (1) Kamu kuruluşları, 2016-2018 Orta Vadeli Programda belirtilen hedefleri, politikaları, öncelikleri, makroekonomik dengeleri, çevresel etkileri ve varsa sektör ana planları, öncelikleri, bölge planları, GAP, DAP, KOP ve DOKAP eylem planları ile kuruluş stratejik planları ve performans programlarını esas almalarının yanı sıra il ölçeğindeki yatırımlar için valilik görüşlerini de dikkate alarak proje düzeyinde üç yıllık yatırım programları hazırlar ve Temmuz 2016 sonuna kadar Kalkınma Bakanlığına gönderirler. Bu programların ilk yılı kuruluşların yıllık yatırım programı tekliflerini teşkil eder. Yatırım Programında müstakil proje olarak yer alması gereken projelerin toplulaştırılmış proje kapsamında bildirilmemesi esastır.

(2) Kuruluşlar, tüm sektörlerde maliyeti 10 milyon TL ve üzerinde olan, yıl içinde Yatırım Programına alınmasını talep edecekleri yeni projeler için, 2016-2018 Dönemi Yatırım Programı Hazırlama Rehberinin ilgili maddeleri çerçevesinde hazırlayacakları fizibilite raporu ile birlikte Kalkınma Bakanlığına müracaat ederler. Fizibilite raporları, Kalkınma Bakanlığına incelemenin yapılacağı makul bir süre gözetilerek gönderilir. Kalkınma Bakanlığına gönderilecek fizibilite etütlerinin gönderildiği yıl itibarıyla güncel bilgileri içermesi gerekmektedir. Güncelliğini yitirmiş fizibilite etütleri revize edilmek üzere kuruluşlara geri gönderilir.

(3) 2015 yılında AB ile yürütülen mali işbirliği kapsamında karara bağlanmış olan projeler, proje sahibi kuruluşlar tarafından 2016 Yılı Yatırım Programı ile ilişkilendirilmek üzere, ulusal katkı payı karşılığı ödenek talepleri ile birlikte Kalkınma Bakanlığına gönderilir.

Uluslararası teknik işbirliği faaliyetlerinin yürütülmesi ve koordinasyonu

MADDE 14 – (1) Çok taraflı veya ikili teknik işbirliği programları/anlaşmaları çerçevesinde sağlanacak teknik yardımlardan yararlanarak proje uygulamak isteyen kamu, özel sektör veya sivil toplum kuruluşları faydalanmak istedikleri yardımla ilgili proje tekliflerini ilgili ikili/çok taraflı kalkınma işbirliği kuruluşu veya ilgili ülke büyükelçiliği ile işbirliği içerisinde hazırlar. Hazırlanan proje teklifleri yürütücü kuruluş tarafından Kalkınma Bakanlığına ya da ikili/çok taraflı kalkınma işbirliği kuruluşu/ ilgili ülke büyükelçiliği tarafından Dışişleri Bakanlığına gönderilir. Dışişleri Bakanlığı kendisine gönderilen proje tekliflerini uygunluk görüşü için Kalkınma Bakanlığına iletir. Kalkınma Bakanlığı gerektiğinde ilgili kurum ve kuruluşların görüşlerini alarak proje dokümanının nihai hale getirilmesini sağlar. Kalkınma Bakanlığı tarafından uygun görülen proje dokümanının, Kalkınma Bakanlığı tarafından Dışişleri Bakanlığı aracılığıyla ilgili uluslararası kuruluşlara veya teknik yardım talep edilen ülkelerin büyükelçiliklerine gönderilmesini müteakip, T.C. Hükümeti adına Dışişleri Bakanlığı, işbirliği yapılan ilgili ikili ya da çok taraflı kalkınma işbirliği kuruluşu veya ilgili ülke büyükelçiliği ve projeyi yürütecek kuruluş arasında proje anlaşması imzalanarak proje uygulamaya konulur. İmzalanan proje anlaşmasının bir örneği Dışişleri Bakanlığı tarafından Kalkınma Bakanlığına bildirilir.

(2) Projelerde bütçe, süre (ek bütçe gerektirmeyen süre uzatımları hariç) ve amaç gibi temel değişiklikler söz konusu olduğunda birinci fıkrada yer alan onay süreci aynen uygulanır.

(3) Detaylı proje dokümanı hazırlanmayan ve Kalkınma Bakanlığı tarafından uygun görülmeyen hiçbir proje, çok taraflı ve ikili teknik işbirliği faaliyetleri çerçevesinde uygulamaya konulamaz.

(4) Birinci fıkra kapsamında ikili/çok taraflı kalkınma işbirliği kuruluşu veya ilgili ülke büyükelçiliği ile yürütülen projelerin ilerleme süreci, yürütücü kuruluş tarafından Kalkınma Bakanlığına altı ayda bir bildirilir.

II. KOORDİNASYON

İşbirliği ve koordinasyon

MADDE 15 – (1) Merkezi düzeydeki koordinasyon hizmetleri ile bölge ve il düzeyindeki koordinasyon hizmetlerinde 2016 Yılı Programında yer alan hedef, ilke ve politikalar esas alınır.

(2) Program uygulamalarının etkisinin artırılması amacıyla gerekli görülen hallerde koordinasyon Kalkınma Bakanlığınca sağlanır.

Temel stratejiler ve ana planlar

MADDE 16 – (1) Ekonomik ve sosyal yapının tutarlı bir şekilde gelişmesini yönlendirmek için temel sektörler, bölgesel gelişme ve tematik alanlarla ilgili ana plan ve stratejiler ile bunlara dayalı uygulama plan ve projelerinin ilgili kamu kuruluşlarınca yapımı Kalkınma Bakanlığının koordinasyonu ve işbirliği ile sağlanır.

Kalkınma için uluslararası işbirliği

MADDE 17 – (1) Ülkemizin kalkınma alanında sahip olduğu bilgi ve tecrübeyi diğer ülkelerle paylaşmak ve geliştirmekte olan ülkelerin kalkınma çabalarına destek

vermek üzere Kalkınma Bakanlığı tarafından kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları ile eşgüdüm halinde kalkınma işbirliği programları başlatılabilir.

(2) Ülkemizin diğer ülkelerle yürüttüğü Kalkınma İşbirliği Programları çerçevesinde, Kalkınma Bakanlığı bütçesinden ayrılan kaynaklar, il özel idareleri, belediyeler, kalkınma ajansları, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ve diğer gerçek ve tüzel kişilerin Kalkınma Bakanlığı tarafından uygun bulunan programlar ve projelerinin desteklenmesi için kullanılır.

(3) Kalkınma Bakanlığı bu programların ve projelerin koordinasyonu, izlenmesi ve değerlendirilmesinde kalkınma ajanslarını görevlendirebilir.

Bölge planları

MADDE 18 – (1) Kalkınma Bakanlığı, bölge planlarının, üst ölçekli plan ve programlarla uyumlu olacak ve bölgesel ve yerel düzeyde yatırım önceliklerini ortaya koyacak şekilde hazırlanmasında koordinasyonu ve yönlendirmeyi sağlar.

(2) Bölge planları başta olmak üzere bölgesel gelişme alanında yapılacak planlama, programlama, araştırma ve koordinasyon çalışmalarında kalkınma ajanslarının ihtiyaç duyacağı her türlü bilgi ve destek ilgili kuruluşlarca sağlanır.

Bölgesel gelişme amaçlı program ve projelerin koordinasyonu

MADDE 19 – (1) Kalkınma planı, yıllık programlar ve bölge planları kapsamında bölgesel gelişme amaçlı programlar ve eylem planları hazırlanabilir. Bu tür program ve eylem planlarında sorumlu kuruluşlar belirlenerek işbirliği esasları ve uygulama takvimi gösterilir. Bunlara ilişkin koordinasyon merkezi düzeyde Kalkınma Bakanlığı tarafından yürütülür. Eylem planlarının bölgesel düzeyde koordinasyonu ise Bölge Kalkınma İdarelerince yürütülür. Bölge Kalkınma İdareleri eylem planlarının hazırlanması ve önceliklendirilmesi sürecini koordine ederek eylem planı taslaklarını Kalkınma Bakanlığına sunar ve eylemlerin uygulanması aşamasında kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonu tesis eder ve eylem planlarını izler ve değerlendirir.

Yerel koordinasyon

MADDE 20 – (1) İl Koordinasyon ve İzleme Sisteminin (İKİS); merkezi kurumların kullanımına açılması ve yereldeki birimler tarafından girilen verilerin doğrulanmasına ve mevcut sistemler ile İKİS'in entegrasyonuna yönelik altyapı oluşturma çalışmaları Kalkınma Bakanlığı tarafından koordine edilir. Bu kapsamda işbirliği yapılacak kuruluşlar tarafından gereken destek ve katkılar zamanında sağlanır.

(2) İKİS'e veri temini, il planlama ve koordinasyon müdürlüklerinin koordinasyonunda il veya bölge müdürlükleri tarafından düzenli olarak gerçekleştirilir.

(3) Valilikler; illerdeki yatırım tekliflerinin hazırlanması, uygulanması, izlenmesi, ödeneklerin zamanında ve amacına uygun olarak kullanılması için kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlar, bu amaçla İKİS'in kullanımını teşvik ederler. Yatırımların bölge planlarına uyumu ve bölgesel bütünlüğünün sağlanması için kalkınma ajansları tarafından gerekli teknik destek sağlanır ve bir değerlendirme raporu hazırlanır. Bu doğrultuda, illerin yatırım teklifleri hazırlanan

değerlendirme raporu da dikkate alınarak kalkınma ajanslarının yönetim kurullarında görüşüldükten sonra merkeze gönderilir.

(4) Yerel ve bölgesel nitelikli yatırım uygulamalarında koordinasyonu güçlendirmek, etkinliği artırmak ve yerel kurumsal kapasitenin gelişimini sağlamak amacıyla merkezi kamu idareleri, projelerin mahiyeti uygun düştüğü ölçüde, yatırım uygulamalarının 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanununun 6'ncı maddesi hükümleri gereğince gerçekleştirilmesine öncelik verecektir.

İl koordinasyon kurulları

MADDE 21 – (1) İllerdeki yatırımların ve sosyo-ekonomik gelişmelerin yerel ve bölgesel kalkınma perspektifiyle değerlendirildiği, bunlara ilişkin sorunların çözülmesinde ve sahip olunan potansiyelin değerlendirilmesinde kuruluşlar arası işbirliği ve koordinasyonun sağlandığı il koordinasyon kurulları; Ocak, Nisan, Temmuz ve Ekim aylarında olmak üzere yılda en az dört kez toplanır. Bu toplantılara, ilgili konularda görüşlerine başvurmak üzere valinin belirleyeceği kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşları, sanayi ve ticaret odaları, dernekler, vakıflar ve diğer sivil toplum kuruluşları da davet edilebilir.

(2) Ocak, Nisan ve Ekim aylarındaki toplantıların gündemi, yatırımların ve sosyo-ekonomik gelişmelerin izlenmesi, koordinasyonu ve yerel ve bölgesel kalkınma bakımından değerlendirilmesini, Temmuz ayındaki toplantının gündemi ise gelecek yıl için öngörülen tedbirlerin ve yatırım tekliflerinin değerlendirilerek valilik görüşlerinin oluşturulmasını esas alacak şekilde belirlenir. Projelere ilişkin valilik görüşleri oluşturulurken, bölge plan ve programları ile ilişki, ilin sosyo-ekonomik göstergeleri, projeler arasındaki tamamlayıcılık ve bütünlük ile öncelik sıralaması dikkate alınır.

(3) Toplantı hazırlıkları için gerekli veriler, ilgili kuruluşlarca toplantılardan on gün öncesine kadar İKİS'e girilir ve il planlama ve koordinasyon müdürlükleri tarafından değerlendirilerek bir raporla Kurula sunulur. Toplantı tutanakları ise, il planlama ve koordinasyon müdürlüklerince sisteme aktarılır.

(4) Yatırım tekliflerine ilişkin valilik görüşleri, toplantı tutanağına ek olarak düzenlenir. Bu görüşler, ildeki kamu kuruluşları ve bölge müdürlükleri tarafından, yatırım tekliflerine ek olarak, merkez teşkilatlarına bildirilir. Valilik görüşlerinin sisteme aktarılması il planlama ve koordinasyon müdürlükleri tarafından yapılır.

(5) Kalkınma ajansları ve bölge kalkınma idareleri il koordinasyon kurulları toplantılarına katılır ve yatırımların bölge planı ve GAP, DAP, KOP ve DOKAP eylem planlarındaki hedef, stratejiler ve eylemler açısından öncelik durumu hakkında görüş bildirir. Kalkınma Bakanlığı da gerektiğinde toplantılara temsilci gönderebilir.

III. İZLEME VE DEĞERLENDİRME

MADDE 22 – (1) Kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıklarının, fon idarelerinin, sosyal güvenlik kurumlarının, büyükşehir belediyeleri ile diğer belediyelerin, belediyelerin iştiraki ve bağlı ortaklığı olan idare ve işletmelerin, il özel idareleri ve İlbank A.Ş.'nin, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumunun, TÜRKSAT Uydu Haberleşme ve Kablo TV İşletme A.Ş. Genel Müdürlüğü'nün, PTT A.Ş. Genel Müdürlüğü'nün, Atatürk Orman Çiftliği Müdürlüğü'nün, Milli Piyango İdaresi Genel Müdürlüğü'nün, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı ve döner sermayeli kuruluşların Kalkınma Bakanlığınca belirlenen

kabullere ve formlara uygun olarak hazırlayacakları 2015 yılı gerçekleştirmeleri ile 2016 yılı birinci gerçekleştirme tahmini konsolide yatırım ve finansman tabloları 15 Mayıs 2016 tarihine kadar, 2016 yılı ikinci gerçekleştirme tahmini konsolide yatırım ve finansman tabloları ise Temmuz 2016 sonuna kadar Kalkınma Bakanlığına gönderilir.

(2) Fon idarelerince doğrudan veya özelleştirme kapsamına alınan kamu kuruluşları aracılığı ile yapılacak yatırımlara dair teklifler, fonun yönetiminden sorumlu bakanlıklar veya fon idareleri tarafından en geç Temmuz 2016 sonuna kadar Kalkınma Bakanlığına gönderilir.

(3) Özelleştirme kapsamında olup kamu payı %50'nin üzerinde olan kuruluşlar, Kalkınma Bakanlığınca belirlenen kabullere ve formlara uygun olarak hazırlayacakları konsolide yatırım ve finansman tablolarını, Özelleştirme İdaresi Başkanlığının uygun görüşünü de ekleyerek en geç 15 Eylül 2016 tarihine kadar Kalkınma Bakanlığı ve Hazine Müsteşarlığına gönderirler.

Kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıkları iştirakleri

MADDE 23 – (1) Kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıkları; Yüksek Planlama Kurulunca alınan genel prensip kararı çerçevesinde, mevcut iştiraklerindeki sermaye değişiklikleri ve yeni iştirakleri hakkında Kalkınma Bakanlığı ile Hazine Müsteşarlığına bilgi verilir.

Düzenleyici ve denetleyici kurumlar

MADDE 24 – (1) 5018 sayılı Kanuna ekli (III) sayılı cetvelde yer alan düzenleyici ve denetleyici kurumların yatırım nitelikli projeleri bilgi için 2016 Yılı Yatırım Programında yer alır. Bu projelerle ilgili yıl içinde ihtiyaç duyulacak her türlü revizyon bu Karar hükümlerine tabi olmayıp, revizyonun yapılmasını müteakip bilgi için Kalkınma Bakanlığına bildirilir.

İzleme ve değerlendirme raporları

MADDE 25 – (1) Onuncu Kalkınma Planının izlenmesi ve değerlendirilmesi yıllık programlarda yer alan tedbirler ile öncelikli dönüşüm programları eylem planlarının izlenmesi ve değerlendirilmesi suretiyle gerçekleştirilir. Kalkınma Planındaki gelişmelerin izlenmesi ve değerlendirilmesinin koordinasyonu Kalkınma Bakanlığı Müsteşarı başkanlığında ilgili bakanlıkların üst düzey yöneticilerinden oluşan Kalkınma Planı İzleme ve Yönlendirme Komitesi tarafından yapılır ve Bakanlar Kuruluna bir rapor şeklinde sunulur. Bu Komitenin sekretarya hizmetlerini Kalkınma Bakanlığı yürütür.

a) Öncelikli Dönüşüm Programı İzleme Raporu: Onuncu Kalkınma Planında yer alan öncelikli dönüşüm programları eylem planlarındaki gelişmeleri içeren ve yılın ilk yarısına ilişkin hazırlanacak rapor öncelikli dönüşüm programı genel koordinatörü kuruluşça bileşen sorumlusu kuruluşlarla işbirliği halinde Ağustos ayının ilk haftası sonuna kadar, yılın tamamına ilişkin hazırlanan rapor ise takip eden yılın Şubat ayının ilk haftası sonuna kadar Kalkınma Bakanlığına gönderilir. Kuruluşlar tarafından gönderilen raporlar dikkate alınarak Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlanan yıllık rapor Kalkınma Planı İzleme ve Yönlendirme Komitesince görüşülerek nihai hale getirilir ve Bakanlar Kuruluna sunulur.

b) Yıllık Program İzleme ve Değerlendirme Raporu: Kuruluşlar tarafından, 2016 Yılı Programında yer alan ve sorumlu oldukları tedbirlerin gerçekleştirme

durumları yılın ilk altı ayı için Haziran sonunu takip eden, yılın dokuz ayı için Eylül sonunu takip eden ve yılın tamamına ilişkin gerçekleşme durumu ise Aralık sonunu takip eden 15 gün içinde sorumlu kuruluşların strateji geliştirme birimleri tarafından koordine edilerek Kalkınma Bakanlığının internet sayfasında yer alan Yıllık Program İzleme Sistemine kaydedilir. Yılın tamamına ilişkin değerlendirme raporu Kalkınma Planı İzleme ve Yönlendirme Komitesince görüşülerek nihai hale getirilir ve Bakanlar Kuruluna sunulur.

MADDE 26 – (1) Kuruluşların yatırım, işletme ve sektörel faaliyetleri belirli zamanlarda verilecek raporlarla takip edilir:

a) Yatırım Uygulama Raporu: Yatırımcı kamu kuruluşlarının (projeleri Programda yer alan belediye ve il özel idareleri dâhil) yatırım projeleri kuruluş, sektör ve proje bazında yatırım uygulama raporları ile izlenir. Yatırım uygulama raporlarında her yatırım projesinin, uygulama yılı başından dönem sonuna kadar ve dönem içinde harcama ve gerçekleşme durumları ve bunların finansman ayrıntısı (genel bütçe, fon, döner sermaye ve/veya dış krediden -nakit ve makine teçhizat olarak- hangilerinin kullanıldığı) belirtilir. Ödeneği toplu olarak verilmiş ve/veya ödenekleri toplulaştırılmış projelerin alt detayları ile ilgili bilgilere, geliştirilmiş formlara uygun olarak Yatırım uygulama raporunda yer verilir. Ödeneği toplu olarak verilmiş, ödenekleri toplulaştırılmış veya çeşitli illerdeki yatırımları kapsadığı için 2016 Yılı Yatırım Programında yeri "muhtelif" olarak belirtilen projelerin yatırım harcamaları il bazında izlemeye tabi tutulur.

Yatırım uygulama raporları; 1 Ocak-31 Mart, 1 Nisan-30 Haziran, 1 Temmuz-30 Eylül ve 1 Ekim-31 Aralık dönemlerini kapsayacak şekilde hazırlanarak dönem sonlarını takip eden en geç 15 gün içinde, 1 Ekim-31 Aralık dönem raporları ise en geç Mart ayı sonuna kadar Kalkınma Bakanlığına gönderilir.

b) Dış Kredi İzleme Raporu: Yatırım projelerinde dış kredi kaynakları kullanan kuruluşlar ve mahalli idareler, kredi kullanım durumlarını, belirlenen formlara uygun olarak hazırlayarak, (a) bendinde belirtilen dönemler itibarıyla dönem sonunu izleyen 30 gün içinde Kalkınma Bakanlığı ve Hazine Müsteşarlığına gönderirler. Genel ve özel bütçeli kuruluşlar ile mahalli idareler bu formları ayrıca Maliye Bakanlığına da gönderirler.

c) İşletme Gerçekleşme Raporu: Kamu ve özel kesim işletmelerinin mal ve hizmet üretim gerçekleştirmeleri ile kapasite kullanımları aylık raporlarla izlenir. Kamu kuruluşlarının satış, dış ticaret, stok ve istihdam durumları da bu raporlarda belirtilir. Kuruluşlar, Kalkınma Bakanlığınca hazırlanacak örneklere uygun olarak düzenleyecekleri raporları en geç ilgili olduğu ay sonunu takip eden 15 gün içinde söz konusu Bakanlığa gönderirler.

d) Destekleme Alımları ile İlgili Raporlar: Kooperatif birlikleri ile kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıkları destekleme alımlarıyla ilgili bilgileri, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası ve T.C. Ziraat Bankası da destekleme kredisi kullanımlarıyla ilgili bilgileri formlara uygun olarak her ay Gümrük ve Ticaret Bakanlığına, Kalkınma Bakanlığına ve Hazine Müsteşarlığına gönderirler.

e) Fon ve Hesaplar ile İlgili Raporlar: Tüm kamu kuruluşları sorumlu oldukları fonlarla, kamu bankaları sorumlu oldukları hesaplarla ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası da bünyesinde açılmış veya açılacak fon hesaplarıyla ilgili bilgileri, Kalkınma Bakanlığınca hazırlanan formlara uygun olarak ve aylık bazda, her ayı

takip eden 15 gün içerisinde Maliye Bakanlığına, Kalkınma Bakanlığına ve Hazine Müsteşarlığına gönderirler.

f) Fiyat İzleme Raporu: Kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıkları, ürettikleri mal ve hizmetlerin fiyatları ve ana girdi maliyetleri ile gelir ve giderlerinde meydana gelen değişiklikleri, 15 gün içinde Kalkınma Bakanlığı ile Hazine Müsteşarlığına bildirirler.

g) Teknik İşbirliği Uygulama Raporu: Uygulanmakta olan teknik işbirliği projelerinin altı aylık ve yıllık uygulama raporları, Ocak ve Temmuz aylarında Kalkınma Bakanlığına gönderilir.

h) Sektörel Bilgi Formları: Özel kanunlarla kurulmuş, kamu tüzel kişiliğini, idari ve mali özerkliği haiz düzenleyici ve denetleyici kurumlar, faaliyetlerine ve sektöre ilişkin bilgileri Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlanan formlara uygun olarak altışar aylık dönemler itibarıyla dönem sonunu izleyen 30 gün içinde ilişkili bulunduğu bakanlığa ve Kalkınma Bakanlığına bildirirler.

i) Proje Tamamlama Raporu: Kalkınma Bakanlığınca belirlenecek format çerçevesinde, uygulaması tamamlanarak işletme safhasına geçmiş projeler için kuruluş tarafından hazırlanacak Proje Tamamlama Raporları, projenin tamamlanmasını takiben üç ay içerisinde Kalkınma Bakanlığına gönderilir.

j) Bilgi ve İletişim Teknolojisi Projeleri İzleme ve Değerlendirme Raporları: 2016 Yılı Yatırım Programında yer alan e-Dönüşüm Türkiye Projesi ile ilgili bilgi ve iletişim teknolojisi projeleri üçer aylık raporlarla izlenir. Kuruluşlar, proje planında öngörülen aşamaların zaman-bütçe kısıtlarına uygunluğunun izlenebilmesi amacıyla her bir bilgi ve iletişim teknolojisi projesi için Kamu Bilgi ve İletişim Teknolojisi Projeleri Hazırlama Kılavuzunda yer alan Tablo 7.1 ile tüm harcama kalemleri itibarıyla üçer aylık dönemler ve yıl içi kümülatif harcamayı gösterecek şekilde hazırlanacak Tablo 2'yi ve ayrıca Yatırım Programı Hazırlama Rehberindeki Tablo 7'yi, (a) bendinde belirtilen dönemleri takip eden 30 gün içinde Kalkınma Bakanlığına iletacaktır.

k) Teknolojik Araştırma Programları ve Projeleri İzleme Raporları: Kalkınma Bakanlığınca belirlenen ve Bakanlığın ilgili internet sayfasında yayınlanan format çerçevesinde kuruluş tarafından hazırlanan;

1) Gelişme (ara) raporları Haziran ve Aralık aylarında (üniversitelerde rektörlükler aracılığıyla),

2) Tamamlanan projelere ilişkin sonuç raporları proje bitimini müteakip 2 ay içinde (üniversitelerde rektörlükler aracılığıyla) Kalkınma Bakanlığına gönderilir.

l) Bilimsel Araştırma Projeleri: Üniversitelere ait olan, 10/4/2002 tarihli ve 24722 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma Projeleri Hakkında Yönetmeliğin 11 inci maddesi gereği özel ödenek kaydedilen ödeneklerden karşılanacak olan rektörlük bilimsel araştırma projeleri kapsamında yürütülecek olan projelerin listesi, Ocak ve Temmuz aylarında olmak üzere yılda iki kez Kalkınma Bakanlığı ve Maliye Bakanlığına bildirilir.

m) İstanbul Depreme Hazırlık Çalışmaları İzleme Raporu: İstanbul İl Özel İdaresi tarafından İstanbul'un depreme karşı hazırlanması amacıyla yürütülen, Yatırım Programında yer almayan, İstanbul'da Sismik Riskin Etkilerinin Azaltılması ve Acil Durum Hazırlık Projesi (ISMEP) çalışmalarıyla ilgili gelişme raporu her dört

ayda bir Başbakanlığa, Çevre ve Şehircilik Bakanlığına, Kalkınma Bakanlığına ve Hazine Müsteşarlığına gönderilir.

n) Kamu-Özel İşbirliği Projeleri ile İlgili Raporlar: Tüm kamu kuruluşları sorumlu oldukları kamu özel işbirliği projeleriyle ilgili bilgileri, Kalkınma Bakanlığınca hazırlanan formlara uygun olarak, yılda iki defa, Haziran ve Aralık aylarını takip eden 30 gün içerisinde Kalkınma Bakanlığına gönderirler.

MADDE 27 – (1) Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, merkez teşkilatı ile bağlı ve ilgili kuruluşlarının Sanayi Bölgeleri, KOBİ, girişimcilik, kümelenme ve TGB destekleri ile TGB'lere ilişkin istatistiki bilgiler ve 4691 sayılı TGB Kanununun 5'inci maddesi çerçevesinde Yönetici şirket tarafından yapılan/yaptırılan etki değerlendirmelerini, hazırlanan formlara uygun olarak ve 3 aylık dönemler halinde Kalkınma Bakanlığına iletir.

(2) Ekonomi Bakanlığı, yatırım teşviki, yabancı sermaye ihracat teşviki ve serbest bölgeler ile ilgili bilgileri hazırlanan formlara uygun olarak ve üç aylık dönemler halinde Kalkınma Bakanlığına iletir.

(3) TÜBİTAK Başkanlığı TARAL projeleri kapsamındaki alt programlara ilişkin bilgileri hazırlanan formlara uygun olarak üç aylık dönemlerde Kalkınma Bakanlığına iletir.

MADDE 28 – (1) Sayıştay, KİT'lerin denetleme raporlarının bir nüshasını Kalkınma Bakanlığına gönderir.

Dış yardımlarla ilgili faaliyetlerin koordinasyonu ve izlenmesi

MADDE 29 – (1) Bütün kamu kurum ve kuruluşlarının diğer ülkelere sağladığı yardımlarla ilgili faaliyetlerin koordinasyonu ve izlenmesi Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) tarafından yürütülür. Bu amaçla bütün kamu kurum ve kuruluşları diğer ülkelere sağladığı yardımları, TİKA tarafından hazırlanan formata uygun olarak üçer aylık dönemler halinde TİKA'ya bildirir. TİKA, yapılan dış yardımları her altı ayda bir Kalkınma Bakanlığına rapor eder.

(2) Ekonomi Bakanlığı, yapılacak Karma Ekonomik Komisyon (KEK) toplantılarının ve Serbest Ticaret Anlaşmaları (STA) ile ilgili görüşmelerin takvimlerini üçer aylık dönemler halinde; KEK Protokolleri ile STA'ların birer kopyalarını en geç imzalanmalarını takip eden bir ay içinde Kalkınma Bakanlığına iletir.

(3) Hazine Müsteşarlığı, yapılan sermaye ihracı ile ilgili bilgileri ülke ve sektörler itibarıyla aylık bazda ve her ayı takip eden 15 gün içinde Kalkınma Bakanlığına iletir.

(4) Kamu kurum ve kuruluşları, yabancı ülke ve kuruluşlarla yaptıkları dış ekonomik ilişkilerle ilgili anlaşmaların birer kopyasını anlaşmanın imzalanmasını takip eden bir ay içinde Kalkınma Bakanlığına iletir.

Kesin hesap farklarının kapatılmasından doğan ödenek ihtiyaçları

MADDE 30 – (1) Genel ve özel bütçeli kuruluşların geçmiş yıllarda tamamlanmış ve 2016 Yılı Yatırım Programında yer almayan projeleriyle ilgili kesin hesap farklarından kaynaklanan geçmiş yıl yatırım giderleri borçları kuruluşun Yatırım Programına bu amaçla teklif edilmiş proje veya alt proje ödeneğinden karşılanır. Böyle bir proje veya alt projenin bulunmaması halinde ise adı geçen borçların ödenebilmesi için ilgili kuruluşun talebi üzerine, 2016 Yılı Yatırım

Programına kesin hesap farkı adıyla proje veya alt proje alınır. Finansman ihtiyacı öncelikle projeler arası ödenek aktarması yoluyla karşılanacak olan bu projelerin Programa alınması talepleri, 6'ncı maddedeki limitlere bağlı olmaksızın Kalkınma Bakanlığınca sonuçlandırılır.

(2) KİT'ler ve bağlı ortaklıkları ile iştiraklerinde ise söz konusu borçlar, yatırım ödenekleriyle ilişkilendirilmeden işletme bütçelerinden ödenir ve bu harcamalar ilgili projenin maliyetine ilave edilir. Yapılan işlemlerin sonucundan Kalkınma Bakanlığınca bilgi verilir.

Proje revizyon talepleri

MADDE 31 – (1) Kuruluşların proje revizyon talepleri, 15 Aralık 2016 tarihine kadar Kalkınma Bakanlığınca gönderilir. Bu talepler yılsonuna kadar sonuçlandırılır.

Yürürlük

MADDE 32 – (1) Bu Karar 1/1/2016 tarihinde yürürlüğe girer.

KALKINMADA ÖNCELİKLİ YÖRELER LİSTESİ (BİRİNCİ DERECEDE ÖNCELİKLİ YÖRELER)

1. Adıyaman	26. Kars
2. Ağrı	27. Kastamonu
3. Aksaray	28. Kırıkkale
4. Amasya	29. Kırşehir
5. Ardahan	30. Kilis
6. Artvin	31. Malatya
7. Bartın	32. Mardin
8. Batman	33. Muş
9. Bayburt	34. Nevşehir
10. Bingöl	35. Niğde
11. Bitlis	36. Ordu
12. Çanakkale
(Bozcaada ve Gökçeada İlçeleri)	37. Osmaniye
13. Çankırı	38. Rize
14. Çorum	39. Samsun
15. Diyarbakır	40. Siirt
16. Elazığ	41. Sinop
17. Erzincan	42. Sivas
18. Erzurum	43. Şanlıurfa
19. Giresun	44. Şırnak
20. Gümüşhane	45. Tokat
21. Hakkâri	46. Trabzon
22. Iğdır	47. Tunceli
23. Kahramanmaraş	48. Van
24. Karabük	49. Yozgat
25. Karaman	50. Zonguldak

2016 YILI PROGRAMI

**17/10/2015 Tarihli ve 29505 Sayılı Resmi Gazete’de
Yayımlanan 12/10/2015 Tarihli ve 2015/8190 Sayılı 2016 Yılı
Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair
Bakanlar Kurulu Kararı Eki**

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. DÜNYA EKONOMİSİNDE GELİŞMELER

Küresel ekonomi, gelişmiş ekonomilerdeki zayıf toparlanma ve gelişmekte olan ekonomilerdeki yavaşlamayla birlikte ılımlı seyretmekte, zayıf ve kırılgan görünümünü sürdürmektedir. Küresel ekonomide ABD para politikasının normalleşmesi ve Çin ekonomisinin yavaşlamasının etkileri yaşanmaktadır. Gelişmiş ekonomilerde ılımlı toparlanma eğilimine karşılık, emtia ihracatçısı ve Çin ile ticari bağları yüksek ülkeler başta olmak üzere gelişmekte olan ekonomilerde büyüme yavaşlamaktadır. Yükselen ekonomilerdeki yavaşlama küresel ticareti de olumsuz etkilemektedir.

2015 yılında küresel büyümenin 2014 yılına göre bir miktar düşük olacağı beklenmektedir. 2015 yılında dünya büyümesinde önemli bir artış beklenmemesinde; başta Çin olmak üzere birçok gelişmekte olan ekonominin yavaşlaması, yılın ilk yarısında ABD’nin bazı temel ekonomik göstergelerindeki bozulmalar ve artan jeopolitik riskler etkili olmuştur. 2014 yılı ortalarından itibaren düşük seyreden petrol ve emtia fiyatları gelişmiş ekonomilerin büyümelerini desteklerken emtia ihracatçısı ülkelerin büyümelerini yavaşlatmıştır. Ekim ayında yüzde 3,1’e indirilen 2015 yılı dünya büyümesinin 2016 yılında hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ekonomilerde beklenen ivmelenme sonucunda yüzde 3,4 olması beklenmektedir¹.

2014 yılında yüzde 1,8 oranında büyüyen gelişmiş ekonomiler, 2015 yılında ılımlı bir şekilde büyümeye devam etmiştir. Gelişmiş ekonomilerin iyileşen görünümü büyük ölçüde ABD ve Birleşik Krallık ekonomisindeki toparlanmadan kaynaklanmaktadır.

¹ Dünya ekonomisine ilişkin veriler; Uluslararası Para Fonu (IMF) tarafından 2015 yılı Ekim ayında açıklanan tahminler ile 2016 yılı Ocak ayında güncellenen verilerdir.

Gelişmiş ekonomilerde; finansman maliyetlerinin düşük seyretmesi, istihdamda gözlemlenen iyileşmeler, ABD ekonomisinde artan piyasa güveni neticesinde yatırımların artmaya başlaması ve uluslararası piyasalarda petrol fiyatlarının düşük seyretmesi büyüme sürecini desteklemektedir. Avro Bölgesinde de artan iç talep büyümeye katkı vermektedir. Ancak bazı Avro Bölgesi ülkelerinde yaşanan olumlu gelişmelere rağmen Yunanistan kaynaklı finansal risklerin devam etmesi nedeniyle Avro Bölgesi genelinde istikrarlı bir toparlanmanın sağlanamaması, gelişmiş ekonomilerdeki canlanmayı sınırlandırmaktadır. Yılın ilk yarısında beklenenin altında gerçekleşen ekonomik faaliyet nedeniyle gelişmiş ekonomilerin büyüme tahmini 2015 yılı için yüzde 2'den yüzde 1,9'a, 2016 yılı içinse yüzde 2,2'den yüzde 2,1'e indirilmiştir.

2014 yılında yüzde 2,4 oranında büyüyen ABD ekonomisinin, 2015 yılı Ekim büyüme tahmini yüzde 2,6'dan yüzde 2,5'e indirilmiştir. Söz konusu aşağı yönlü değişiklikte ABD ekonomisinin son dönemde toparlanma eğilimi göstermesine karşın, 2015 yılının ilk yarısında; doların diğer para birimleri karşısında değer kazanmasının ihracatı yavaşlatması, ilk çeyrekte kötü hava koşullarından kaynaklanan olumsuz gelişmeler, tüketici harcamalarındaki azalma ve emtia fiyatlarındaki düşüş gibi nedenlerle yaşanan ivme kaybı etkili olmuştur. Ancak ABD ekonomisi diğer gelişmiş ekonomilerden makroekonomik görünüm bakımından pozitif yönlü ayrılmaya devam etmektedir. Tüketim ve yatırımlara yönelik veriler ikinci yarıda ABD ekonomisinde iç talebin ivmelendiğine ve ekonominin toparlanmaya devam ettiğine işaret etmektedir. ABD ekonomisinin 2016 yılında yüzde 2,6 oranında büyüyeceği tahmin edilmektedir.

ABD ekonomisinde son iki yıldır devam eden toparlanma eğilimi, 2015 yılının ikinci yarısından itibaren Amerikan Merkez Bankası (Fed)'nin muhtemel faiz artırımına yönelik beklentilerin artmasına neden olmuştur. Ancak, Çin başta olmak üzere gelişmekte olan ekonomilerde belirginleşen yavaşlama ve ABD dolarının güçlenme eğiliminin yanı sıra Çin'in ulusal parasını 2015 yılı Ağustos ayında arka arkaya iki kez devalüe etmesi, doların daha da değerlendirilerek dış ticarete dezavantaja yol açabileceği endişelerini artırmıştır. 2015 yılının son aylarında Fed'in faiz artırımına ne zaman başlayacağı ve faiz artırım patikasının nasıl olacağı piyasalar tarafından yakından takip edilmiştir. Nitekim 16 Aralık 2015 tarihinde Fed, 2006 yılından bu yana ilk kez faizleri 25 baz puan artırarak yüzde 0,5 seviyesine yükseltmiştir. Fed'in bundan sonraki faiz artırım süreci verilere dayalı olarak ekonomideki gidişatla uyumlu bir şekilde yürütülecek ve faiz artışları kademeli olarak belirlenecektir.

TABLO I: 1- Dünya Ekonomisinde Temel Göstergeler

	2013	2014	2015	2015(1)	2016	2016(1)
Dünya Hasılası	3,3	3,4	3,1	3,1	3,6	3,4
Gelişmiş Ekonomiler	1,1	1,8	2,0	1,9	2,2	2,1
ABD	1,5	2,4	2,6	2,5	2,8	2,6
Japonya	1,6	-0,1	0,6	0,6	1,0	1,0
Avro Bölgesi	-0,3	0,9	1,5	1,5	1,6	1,7
Almanya	0,4	1,6	1,5	1,5	1,6	1,7
Yükselen Piyasalar ve Gelişmekte Olan Ekonomiler	5,0	4,6	4,0	4,0	4,5	4,3
Sahra Altı Afrika	5,2	5,0	3,8	3,5	4,3	4,0
Yükselen ve Gelişmekte Olan Avrupa	2,9	2,8	3,0	3,4	3,0	3,1
Bağımsız Devletler Topluluğu	2,2	1,0	-2,7	-2,8	0,5	0,0
Rusya	1,3	0,6	-3,8	-3,7	-0,6	-1,0
Gelişmekte Olan Asya	7,0	6,8	6,5	6,6	6,4	6,3
Çin	7,7	7,3	6,8	6,9	6,3	6,3
Hindistan	6,9	7,3	7,3	7,3	7,5	7,5
Latin Amerika ve Karayipler	2,9	1,3	-0,3	-0,3	0,8	-0,3
Brezilya	2,7	0,1	-3,0	-3,8	-1,0	-3,5
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	2,3	2,7	2,5	2,5	3,9	3,6
Dünya Ticaret Hacmi	3,3	3,3	3,2	2,6	4,1	3,4
Mal ve Hizmet İthalatı						
Gelişmiş Ekonomiler	2,0	3,4	4,0	4,0	4,2	3,7
Yükselen Piyasalar ve Gelişmekte Olan Ekonomiler	5,2	3,6	1,3	0,4	4,4	3,4
Tüketici Fiyatları (Yıllık Ortalama, Yüzde)						
Dünya	3,9	3,5	3,3	-	3,4	-
Gelişmiş Ekonomiler	1,4	1,4	0,3	0,3	1,2	1,1
ABD	1,5	1,6	0,1	-	1,1	-
Avro Bölgesi	1,3	0,4	0,2	-	1,0	-
Yükselen Piyasalar ve Gelişmekte Olan Ekonomiler	5,8	5,1	5,6	5,5	5,1	5,6
İşsizlik Oranı (Yüzde)						
Gelişmiş Ekonomiler	7,9	7,3	6,8	-	6,5	-
ABD	7,3	6,2	5,3	-	4,9	-
Avro Bölgesi	12,0	11,6	11,0	-	10,5	-
Genel Devlet Bütçe Dengesi / GSYH (Yüzde)						
ABD	-4,7	-4,1	-3,8	-	-3,6	-
Avro Bölgesi	-2,9	-2,4	-2,0	-	1,7	-
Genel Devlet Brüt Borç Stoku / GSYH (Yüzde)						
ABD	104,8	104,8	104,9	-	106,0	-
Avro Bölgesi	93,1	94,2	93,7	-	92,8	-
Ortalama Petrol Fiyatları (ABD doları/Varil)	104,1	96,2	51,6	50,9	50,4	42,0
LIBOR, Altı Aylık ABD doları (Yüzde)	0,4	0,3	0,4	0,5	1,2	1,2

Kaynak: IMF Dünya Ekonomik Görünüm Raporu, Ekim 2015

(1) IMF Dünya Ekonomik Görünüm Raporu, Ocak 2016 güncellemesi

2008 küresel krizinin bankacılık ve kamu borç krizine dönüştüğü Avro Bölgesinde düşük büyüme, düşük istihdam, düşük talep, deflasyon riski, artan kamu borçları, işsizlik ve finansal kırılganlık başlıca sorun alanları olmaya devam etmektedir. Avro Bölgesinde büyüme kırılgan ve ülkelerarası heterojen bir yapı sergilemekle birlikte ekonomik toparlanma devam etmektedir. Avrupa Merkez Bankası (AMB) tarafından uygulanmaya konan tedbirlerin ve politikaların olumlu etkileri alınmaya başlanmıştır. 2014 yılında yüzde 0,9 oranında büyüyen Avro Bölgesindeki ekonomik aktivite, 2015 yılının ilk üç çeyreğinde büyük ekonomiler öncülüğünde ılımlı bir şekilde artmaya devam etmiştir. Bölgenin en büyük ekonomisi olan Almanya'da aktivitenin güçlü seyretmesine ek olarak sorunlu Avro Bölgesi ülkelerinden İrlanda, İspanya ve Portekiz'in de toparlanmaya devam etmesi, Avro Bölgesine yönelik ılımlı büyüme beklentilerini artırmıştır. Avro Bölgesinin 2015 yılında yüzde 1,5 oranında, 2016 yılında yüzde 1,7 oranında büyüyeceği öngörülmektedir. Kurtarma paketlerinin ve yapılan anlaşmanın ardından Yunanistan'a ilişkin endişeler bir miktar hafiflemekle birlikte Avro Bölgesinde Yunanistan kaynaklı kriz ihtimali devam etmektedir. AMB, 3 Aralık 2015 tarihinde büyümeyi ve enflasyonu desteklemek amacıyla para politikası faizini 10 baz puan azaltarak negatif yüzde 0,3'e indirmiştir. Varlık alım programının kapsamını da genişletmiş ve süresini 2017 yılı Mart ayına kadar uzatmıştır.

Fed'in para politikasını normalleştirme süreci nedeniyle küresel finansal piyasalarda yaşanan dalgalanma 2015 yılında da sürmektedir. Gelişmekte olan ekonomilerin dış finansman maliyetlerinin yükselmesinin yanında emtia fiyatlarının düşük seyretmesi, Latin Amerika ülkeleri başta olmak üzere birçok gelişmekte olan ekonomide büyümeyi olumsuz yönde etkilemiştir. 2015 yılının ilk aylarından itibaren Çin, Rusya ve Brezilya başta olmak üzere birçok gelişmekte olan ülke finansal istikrarını sağlanması adına birbiri ardına faiz değişikliğine gitmiştir. Fed'in para politikası, özellikle yüksek cari açık sorunu yaşayan gelişmekte olan ekonomilerde gerek cari açığın finansmanı sorununu, gerekse de dolar cinsinden borçları artıracak olması nedeniyle mevcut ekonomik durumun daha da kötüleşmesine yol açabilecektir. Ayrıca, artan jeopolitik risklerin yanında Çin ekonomisinin yavaşlaması başta uzak doğu ülkeleri olmak üzere birçok gelişmekte olan ülkenin büyümesini de olumsuz yönde etkilemektedir. Küresel büyümeye uzun süredir önemli katkı veren Çin'de, 2014 yılında yüzde 7,3 olan büyümenin 2015 ve 2016 yıllarında sırasıyla yüzde 6,9 ve yüzde 6,3'e gerileyeceği tahmin edilmektedir. Bu gelişmeler çerçevesinde gelişmekte olan ekonomilerin büyüme tahminleri 2015 yılı için yüzde 4 ve 2016 yılı için yüzde 4,3 olarak belirlenmiştir.

Dünya ticaret hacminin, 2015 yılında gelişmiş ekonomilerdeki toparlanma ve ivmelenen toplam talep sayesinde bir miktar artması, ancak gelişmekte olan ekonomilerdeki yavaşlama nedeniyle artışın sınırlı kalması beklenmektedir. 2015 ve 2016 yıllarında dünya ticaret hacmi artışı sırasıyla yüzde 2,6 ve yüzde 3,4 olarak tahmin edilmektedir.

Gelişmiş ekonomilerde kaydedilen ılımlı toparlanmaya karşılık ABD dışındaki gelişmiş ekonomilerde yeterli düzeyde istihdam sağlanamamıştır. ABD'de 2014 yılında yüzde 6,2 seviyesinde gerçekleşen işsizlik oranı, 2015 yılı Ekim ayında yüzde 5'e gerileyerek 2008 yılından bu yana en düşük düzeye inmiştir. Avro Bölgesinde ise 2014 yılında yüzde 11,6 olan işsizlik oranı kademeli olarak gerilemesine karşın hala yüksek seviyelerdedir.

Küresel düzeyde enflasyon, özellikle gelişmekte olan ekonomilerdeki zayıf talep ve düşük emtia fiyatları nedeniyle düşük seyretmektedir. 2013 yılında yüzde 0,6 oranında gerileyen dünya mal ve hizmet ticareti fiyatları 2014 yılında da yüzde 1,8 oranında gerilemiştir. 2013 yılında yüzde 3,9 olan dünya tüketici enflasyonu 2014 yılında yüzde 3,5'e inmiştir. Küresel enflasyon oranının 2015 yılında yüzde 3,3, 2016 yılında ise yüzde 3,4 oranında gerçekleşmesi beklenmektedir.

Çin ekonomisinde devam eden yavaşlama eğilimi neticesinde azalan emtia talebi ve ABD kaynaklı petrol arzındaki artış, küresel ekonomide enerji ve endüstriyel metal fiyatlarında gerilemeye yol açmıştır. 2014 yılı Temmuz ayında 113 dolar seviyesinde olan ortalama Brent petrol varil fiyatı, zayıf talep ve arz yönlü gelişmeler sonucu hızlı bir düşme eğilimine girmiş ve 2015 yılı Ocak ayında son altı yılın en düşük seviyesine gerilemiştir. 2015 yılının ikinci çeyreğinde petrol fiyatları bir miktar artmış, ancak 2015 yılı üçüncü çeyreğinde küresel aktivitenin beklenenden zayıf gerçekleşmesi ve artan petrol arzı nedeniyle petrol fiyatlarındaki gerileme devam etmiştir. 2014 yılında 96,2 dolar olan ortalama petrol varil fiyatı 2015 yılı için 50,9 dolar olarak tahmin edilmektedir. Zayıf talep ve arz yönlü olumlu gelişmeler neticesinde petrol fiyatları artan jeopolitik riskler ve belirsizliklere rağmen düşüş eğilimini sürdürmektedir. Orta vadede bu eğilimin devam etmesi beklenmekle birlikte, jeopolitik belirsizlikler petrol fiyatlarında geçici fiyat artışına yol açabilecektir.

Başta Japonya, Avro Bölgesi ve ABD olmak üzere gelişmiş ekonomilerdeki yüksek kamu borç sorununun önümüzdeki dönemde de devam etmesi beklenmektedir. Yeterli oranda büyüememe, deflasyonist riskler ve düşük enflasyon kamu borçlarının azalmasını engelleyen dinamiklerdir. ABD dolarının güçlenme eğilimi gelişmekte olan ekonomilerin dolar cinsinden mali yükümlülüklerini artırmaktadır. Kamu mali görünümünde önümüzdeki dönemde belirgin bir iyileşmeyi sınırladıcı olumsuz dinamiklere karşın büyümeyi sınırladıcı etkisi olan mali konsolidasyon ihtiyacı baskısı görece azalmıştır.

Özetle; küresel ekonomi 2008 krizinden bu yana toparlanma eğilimindedir. Ancak bu toparlanma ülkeler arasında farklılaşmakta, ılımlı ve dengesiz bir yapıda devam etmektedir. Fed'in 2015 yılı Aralık ayı itibarıyla faiz artışlarına başlaması, Çin ekonomisinin yavaşlaması, emtia fiyatlarındaki düşüş, artan finansal dalgalanmalar, azalan küresel talep ve ticaret, zayıf sermaye girişleri ve zayıflayan gelişmekte olan ülke paraları özellikle gelişmekte olan ekonomiler için aşağı yönlü riskleri artırmaktadır. Bu gelişmelere ek olarak, 2016 yılında ABD'de yapılacak başkanlık seçimleri, Birleşik Krallık'ta yapılacak AB'den çıkış referandumu gibi politik belirsizlikler ve artan jeopolitik riskler önümüzdeki döneme ilişkin küresel büyüme beklentilerini sınırlandırmaktadır.

Küresel ekonomik sorunların çözümünde ve uluslararası politika eşgüdümünün sağlanmasında en önemli platformlardan biri sayılan G-20 platformunun Dönem Başkanlığını 2015 yılında Türkiye devralmıştır. İstihdam yaratan, güçlü, sürdürülebilir ve dengeli büyümenin sağlanmasına yönelik 2014 yılında oluşturulan çerçeve kapsamında Türkiye Dönem Başkanlığının öncelikleri küresel toparlanmanın güçlendirilmesi ve potansiyelinin artırılması, dayanıklılığın artırılması ve sürdürülebilirliğin desteklenmesi olarak belirlenmiştir. 15-16 Kasım 2015 tarihlerinde Antalya'da yapılan G-20 Liderler Zirvesinde büyümenin güçlü ve kapsayıcı olması konusunda son derece kararlı olduğu vurgulanmıştır. Geçmiş taahhütlerin uygulanması, büyümenin güçlü bir destekçisi olarak yatırımların artırılması ve büyümenin nimetlerinin herkesçe paylaşılabilmesi için eylemlerde kapsayıcılığın

desteklenmesi olmak üzere üç sacayağı etrafında kapsamlı bir gündem belirlenmiştir. G-20 platformunun, sadece üye ülkeler için değil, gelişmekte olan ülkeler dahil tüm dünya için önemli bir imkan olduğu, G-20'nin ortak hedefinin "güçlü, sürdürülebilir ve dengeli, kapsayıcı bir küresel büyümeyi temin etmek" olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca küresel ekonominin gerçek ve potansiyel büyümelerini yükseltmek, istihdam oluşumunu desteklemek, dayanıklılığı güçlendirmek, kalkınmayı teşvik etmek ve politikaların kapsayıcılığını artırmak için küresel işbirliğinin devam edeceğine yönelik vurgu yapılmıştır.

Gelişmekte olan ekonomilere yönelen sermaye akımlarının giderek sıklaştığı ve artan risk primi nedeniyle finansman maliyetlerinin arttığı bu konjonktürde, Türkiye'nin cari açığını düşürmesi, enflasyonu makul düzeylere indirmesi, maliye politikasında ihtiyatlı duruşunu sürdürmesi, sanayi üretim kapasitesini artıracak ve üretim kalitesini geliştirecek yapısal reformlara hız kazandırması yoluyla makroekonomik temelleri güçlendirmesi önem arz etmektedir.

1.2. TÜRKİYE EKONOMİSİNDEKİ GELİŞMELER VE HEDEFLER

2014 yılı büyüme hızı piyasa beklentilerinin biraz üzerinde yüzde 2,9 olarak gerçekleşmiştir. Tarım ve hizmetler sektörlerinde büyüme hızları beklentilerin altında kalırken, sanayi sektörünün büyüme hızı beklentileri bir miktar aşmıştır. İhracat, 2014 yılında, bir önceki yıldaki olumsuz seyrin ardından yeniden büyümenin temel dinamiği olmuş ve net ihracatın büyümeye katkısı 1,8 puan olarak gerçekleşmiştir. Altın ticareti hariç tutularak hesaplanan net ihracatın büyümeye katkısında 2013 yılındaki 1,8 puanlık daralma kaydedilmiş, 2014 yılında ise altın ticaretinde normalleşme eğiliminin ortaya çıkması nedeniyle tersi bir eğilimle söz konusu katkı 1,5 puan olarak hesaplanmıştır².

GSYH artış hızı 2015 yılının ilk çeyreğinde yüzde 2,5, ikinci çeyreğinde yüzde 3,8 ve üçüncü çeyreğinde yüzde 4 olarak gerçekleşmiş, böylece Türkiye ekonomisi 2015 yılının ilk üç çeyreğinde bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 3,4 oranında büyüme kaydetmiştir. Yılın ilk üç çeyreğinde; yurt dışında Fed kararları, Çin ekonomisinde duraksama, AB ekonomilerinde canlanmanın sınırlı kalması, Yunanistan borç krizinin yansımaları, gelişmekte olan ülkelere sermaye çıkışı, yurt içinde ise genel seçimlerin getirdiği belirsizlik ortamına ve siyasi gelişmelere rağmen büyüme hızı yükselmiştir.

Bitkisel üretimdeki artışın yanı sıra özellikle yılın ilk üç çeyreğinde hizmetler katma değerinde kaydedilen artış büyümeyi desteklemiştir. Talep yönünden ise özel ve kamu kesimi tüketim harcamalarındaki artışlar ile özel kesim yatırım harcamalarındaki artış büyümenin temel kaynakları olmuştur. Özel kesim ve kamu kesimi tüketim harcamaları ilk üç çeyrekte sırasıyla yüzde 4,5 ve yüzde 5,9 oranında artmış, büyümeye katkıları da sırasıyla 2,9 puan ve 0,6 puan olmuştur. Özel kesimin yatırım harcamaları ise ilk üç çeyrekte yüzde 4,3 oranında artarken, büyümeye 0,8 puan katkıda bulunmuştur. 2015 yılında yaşanan iktisadi ve siyasi belirsizlikler nedeniyle ihracatta kaydedilen gerilemenin etkisiyle net ihracatın büyümeye katkısı 2015 yılının ilk üç çeyreğinde negatif 0,7 puan olarak kaydedilmiştir.

2015 yılının son çeyreğinde sanayi üretiminin takvim etkisi nedeniyle ivme kazanması beklenmektedir. Yurt içi talep kaynaklı büyümenin yılın son çeyreğinde de

² Kalkınma Bakanlığı tarafından hesaplanmıştır.

süreceği öngörülmektedir. Bu gelişmeler ve beklentiler altında 2015 yılında GSYH'nın yüzde 4 oranında artacağı tahmin edilmektedir.

Üretim faktörlerinin büyümeye katkısı incelendiğinde, 2014 yılında yüzde 2,9 oranında gerçekleşen büyüme hızına en büyük katkıyı oldukça yüksek oranda artış sergileyen istihdamın sağladığı görülmektedir. Öte yandan, toplam faktör verimliliği ise söz konusu yılda büyümeyi önemli ölçüde negatif yönde etkilemiştir. Dolayısıyla, 2014 yılında büyüme öngörüler çerçevesinde tamamen istihdam ve sermaye stokundaki artıştan kaynaklanmıştır. 2015 yılında ise toplam faktör verimliliğinin düşük düzeyde de olsa büyümeye pozitif katkı sağlaması ve istihdamın büyümeye katkısının genel eğilimine doğru gerilemesi beklenmektedir. OVP dönemi boyunca büyümede sağlanacak hızlanmanın, sermaye stoku ve toplam faktör verimliliğinin katkısıyla gerçekleşmesi beklenmektedir.

TÜİK Hanehalkı İşgücü Anketine göre 2014 yılında bir önceki yıla göre, toplam istihdam 1.332 bin kişi, tarım-dışı istihdam ise 1.066 bin kişi artmıştır. Ancak, işgücüne katılma oranının, bir önceki yıla göre, 2,2 puan artmasının da etkisiyle işsizlik oranı 0,9 puan artarak 2014 yılında yüzde 9,9'a yükselmiştir. Aynı yılda tarım dışı işsizlik oranı yüzde 12'ye, genç nüfusta işsizlik oranı ise yüzde 17,9'a yükselmiştir.

Mevsimsel etkilerden arındırılmış verilere göre işsizlik oranı, 2015 yılının Nisan döneminde yurtiçi talep ve üretimde nispi canlanmayla birlikte yüzde 9,9'a kadar gerilemiştir. 2015 yılının üçüncü çeyreğinde işsizlik oranı yüzde 10,4, işgücüne katılma oranı da yüzde 51,3 olarak yatay seyretmiştir. Aynı dönemde tarım dışı istihdamda, özellikle hizmetler sektörü kaynaklı bir artış eğilimi gözlenmiştir. Mevsimsel etkilerden arındırılmış istihdam oranı ise yılın üçüncü çeyreğinde yüzde 46 olarak gerçekleşmiştir.

Toplam istihdam, mevsimsel etkilerden arındırılmış verilere göre Ekim 2014-Ekim 2015 döneminde 869 bin kişi artış kaydetmiştir. Bu dönemde istihdam; tarımda 102 bin kişi, hizmet sektöründe (inşaat dâhil) 710 bin kişi, sanayi sektöründe ise 57 bin kişi artış göstermiş. İstihdamdaki bu artışlarla birlikte, Ekim 2015 döneminde, tarım dışı işsizlik oranı yüzde 12,6, genç nüfusun işsizlik oranı ise yüzde 19,3 olarak gerçekleşmiştir.

2014 yılında yurtiçi piyasalardaki durgun seyir, ekonominin ılımlı bir patika izlemesi ve kurlardaki yükseliş eğilimi nedeniyle dış ticaret açığı 84,6 milyar ABD dolarına gerilemiştir. Bu temel gelişme sonucunda 2013 yılında 64,7 milyar ABD doları olarak gerçekleşen cari işlemler açığı, 2014 yılında 46,5 milyar ABD dolarına gerilemiştir. Altın ticareti hariç tutulduğunda ise cari işlemler açığı aynı yıllar itibarıyla, sırasıyla 52,9 milyar ABD dolarından 42,6 milyar ABD dolarına gerilemiştir.

2015 yılının Ocak-Kasım döneminde ihracat, küresel ekonomideki talep yönlü ivmelenmenin gerçekleşmemesi ve başlıca ticaret ortaklarında petrol fiyatlarındaki düşmenin getirdiği gelir etkisi ve sınırlı büyüme nedeniyle daralma kaydetmiştir. İthalattaki azalmada uluslararası enerji fiyatlarındaki gerileme ve döviz kurlarındaki dalgalanma etkili olmuştur. Söz konusu dönemde, jeopolitik gelişmeler ve dış talebin zayıf kalması nedeniyle seyahat gelirleri (net) yüzde 11,6 oranında azalma kaydetmiştir. Bu gelişmeler sonucunda, 2015 yılı Kasım ayı itibarıyla yıllıklandırılmış olarak dış ticaret açığı 49,5 milyar ABD doları, cari açık ise 34,7 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir.

Ekonomik aktivitedeki dengeli patikanın devam etmesi ve küresel makro belirsizliklerin risk alma eğilimini baskılaması nedeniyle 2015 yılı dış ticaret açığının

63,1 milyar ABD doları seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Özellikle altın ihracatındaki yükselme eğilimi nedeniyle altın ve enerji hariç dış ticaret açığının 2014 yılındaki 31,9 milyar ABD doları seviyesinden 2015 yılında 33,9 milyar ABD dolarına yükselmesi öngörülmektedir. Dış ticaret açığındaki bu gelişmeler neticesinde 2014 yılında yüzde 5,8 olarak gerçekleşen cari işlemler açığının GSYH'ya oranının, 2015 yılı sonunda yüzde 4,4'e gerilemesi beklenmektedir. Altın ticareti hariç tutulduğunda ise, cari işlemler açığının GSYH'ya oranının bir önceki yıla göre 0,3 puan seviyesinde iyileşme kaydetmesi ve yüzde 5 oranında gerçekleşmesi tahmin edilmektedir.

2014 yılında özel tüketimdeki yavaşlama nedeniyle bir önceki yıla göre 1,9 puan artarak yüzde 11,9'a yükselen özel kesim tasarruf oranının, 2015 yılında yurtdışı talep kaynaklı büyüme nedeniyle yüzde 11,2'ye gerilemesi beklenmektedir. Kamu kesimi tasarruf oranı ise, 2014 yılında kamu harcanabilir gelirindeki reel artışın büyüme hızının altında kalmasının etkisiyle, 0,3 puan gerileyerek yüzde 3,1 olarak gerçekleşmiştir. 2015 yılında ise kamu harcanabilir gelirinde önemli miktardaki artışa karşın kamu tüketiminin sınırlı kalması nedeniyle kamu tasarrufunun bir önceki yıla göre 1,3 puan artarak yüzde 4,4'e ulaşması beklenmektedir. Böylece, toplam yurt içi tasarruf oranının 2015 yılında, bir önceki yıla göre 0,6 puan artarak yüzde 15,6 olacağı tahmin edilmektedir.

2014 yılında TÜFE yıllık artış hızı; Türk Lirasında yaşanan değer kayıplarının, fiyatlama davranışında gözlenen bozulmanın, kuraklık nedeniyle yıl genelinde yüksek seyreden gıda fiyatlarının ve yönetilen fiyatlarda gerçekleştirilen düzenlemelerin etkisiyle bir önceki yıla göre 0,8 puan artarak yüzde 8,2 olarak gerçekleşmiştir. Yılın son çeyreğinde, ham petrol fiyatlarında kaydedilen belirgin düşüş ise TÜFE yıllık artış hızının daha da ivmelenmesine engel olmuştur.

TÜFE yıllık artış hızı 2015 yılının ilk çeyreğinde; işlenmemiş gıda fiyatlarındaki olumsuz görünüme rağmen temel mal grubundaki baz etkisi nedeniyle yavaşlayarak Mart ayı itibarıyla yüzde 7,6 olarak gerçekleşmiştir. 2015 yılının ikinci çeyreğinde ise yıllık enflasyon temel mal ve enerji gruplarındaki yükselişe rağmen gıda fiyatlarında kaydedilen düzeltmeyle düşmüş ve TÜFE yıllık artış hızı Haziran ayı itibarıyla yüzde 7,2'ye gerilemiştir. 2015 yılının üçüncü çeyreğinde TÜFE yıllık artış hızı, petrol fiyatlarının enflasyon üzerinde aşağı yönlü baskısına rağmen gıda fiyatlarındaki olumsuz seyir ve Türk Lirasında yaşanan değer kayıpları nedeniyle ivmelenerek Eylül ayı itibarıyla yüzde 7,9'a yükselmiştir. 2015 yılının son çeyreğinde TÜFE yıllık artış hızı, Türk Lirasındaki değer kayıplarının sürmesi ve enerji grubundaki baz etkisi kaynaklı artış nedeniyle Aralık ayında yüzde 8,8'e yükselmiştir. Bu gelişmede, gıda fiyatlarında kaydedilen yüksek oranlı artış da etkili olmuştur.

2015 yılının ilk iki ayında TCMB, çekirdek enflasyon göstergelerindeki olumlu görünüm nedeniyle politika faizinde ölçülü indirimler gerçekleştirmiştir. Ancak, finansal piyasalarda yaşanan dalgalanma ve gıda fiyatlarındaki olumsuz görünüm enflasyona ilişkin beklentileri olumsuz yönde etkilemiş ve politika faizinin daha düşük seviyelere indirilmesine engel olmuştur. Öte yandan, 2015 yılının ikinci yarısında dış finansal piyasalardaki belirsizlikler ve yurt içinde yaşanan siyasi gelişmeler nedeniyle Türk Lirasında değer kayıpları gerçekleşmiştir. TCMB, Türk Lirasının oynaklığında yaşanan bu artışa karşı Türk Lirası cinsi fonlamanın maliyetini artırıcı ve piyasaya döviz likiditesi sağlayıcı adımlar atmıştır.

TCMB, 18 Ağustos 2015 tarihindeki duyurusunda önümüzdeki dönemde küresel düzeyde para politikalarında yaşanmasını beklediği normalleşme sürecinde atacağı adımlara yönelik açıklamalarda bulunmuştur. Bu doğrultuda, TCMB para politikası uygulamasında sadeleştirmeye gideceğini açıklarken; piyasadaki döviz likiditesini

dengelemek, bankacılık sektörünün pasif vadesini uzatmak ve aracılık maliyetlerini düşürmek amaçlarına yönelik tedbirler uygulayacağını belirtmiştir.

2014 yılında yüzde 0,6 düzeyinde gerçekleşen kamu kesimi borçlanma gereğinin GSYH'ya oranının 2015 yılında sıfırlanacağı ve kamu kesimi genel dengesinin 0,8 milyar TL fazla vereceği, program tanımlı kamu kesimi faiz dışı fazlasının GSYH'ya oranının ise yüzde 0,8 olacağı tahmin edilmektedir.

Kamu kesiminin en önemli bileşeni olan merkezi yönetim bütçesi 2014 yılında GSYH'ya oranla yüzde 1,3 oranında açık vermiştir. Merkezi yönetim bütçesinde GSYH'ya oran olarak yüzde 1,1 düzeyinde programlanan bütçe açığının 2015 yılı sonunda yüzde 1,2 düzeyinde; program tanımlı faiz dışı fazlanın ise yüzde 0,4 düzeyinde olması beklenmektedir.

Genel yönetim borç stoku önemli ölçüde kontrol altında tutulmaktadır. Bu kapsamda, 2014 yılında yüzde 33,5 olarak gerçekleşen AB tanımlı genel yönetim borç stokunun GSYH'ya oranının, 2015 yılı sonunda yüzde 32,6 seviyesinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

1.2.1. BÜYÜME VE İSTİHDAM

1.2.1.1. GSYH ve Sektörel Büyüme Hızları

a) Mevcut Durum

2013 yılında yurt içi talep artışıyla ivme kazanarak beklenti ve tahminlerin üzerinde yüzde 4,2 olarak gerçekleşen büyüme, 2014 yılında bir miktar hız keserek yüzde 2,9 oranında gerçekleşmiştir. Bu dönemde sanayi sektörünün katma değeri yüzde 3,8 ve hizmetler sektörünün katma değeri yüzde 3,9 oranında artmıştır. Sanayi sektörü büyümesinde, imalat sanayiinde katma değerlerin yüzde 3,7 oranında artması belirleyici olurken, hizmetler sektöründe kaydedilen katma değer artışında ise; finans ve sigorta faaliyetleri, mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler ile kültür, sanat ve eğlence sektörlerinin katma değerlerindeki sırasıyla yüzde 7, yüzde 10,8 ve yüzde 6,9 oranındaki artışlar etkili olmuştur. 2014 yılında tarım sektörü katma değeri ise yüzde 2,1 oranında azalmıştır.

TABLO I: 2- Katma Değer Artış Hızları ve Sektörlerin GSYH İçindeki Payları

	2014				2015			Yıllık			
	I	II	III	IV	I	II	III	2013	2014	2015(1)	2016(2)
(Sabit Fiyatlarla, Yüzde Değişme)											
Tarım	3,7	-2,7	-5,1	1,3	3,6	7,3	11,1	3,5	-2,1	7,4	3,0
Sanayi	6,5	3,3	3,0	2,7	1,1	4,5	1,4	3,4	3,8	3,4	4,1
Hizmetler(3)	6,0	3,8	3,3	2,7	3,5	3,9	4,7	5,7	3,9	4,6	5,0
GSYH	5,1	2,4	1,8	2,7	2,5	3,8	4,0	4,2	2,9	4,0	4,5
(Cari Fiyatlarla, Yüzde Pay) (4)											
Tarım	4,1	6,6	13,2	7,5	4,4	7,3	14,2	8,3	8,0	8,4	8,3
Sanayi	23,1	23,0	20,6	21,6	22,2	22,7	19,8	21,6	22,0	21,7	21,8
Hizmetler	72,8	70,4	66,2	70,9	73,4	70,0	66,0	70,1	70,0	69,9	69,9
GSYH	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, TÜİK

(1) Gerçekleşme Tahmini,

(2) Program,

(3) İnşaat dahil,

(4) Dolaylı ölçülen mali aracılık hizmetleri ve vergi-sübvansiyon kalemleri sektörel ağırlıklara göre dağıtılarak GSYH içindeki payları elde edilmiştir.

TABLO I: 3- Temel Ekonomik Büyüklükler

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015(1)	2016(2)
BÜYÜME VE İSTİHDAM (Yüzde Değişme)									
Toplam Tüketim	-0,2	-0,7	5,9	7,5	0,3	5,2	1,9	5,0	4,0
Kamu	3,3	3,8	1,6	5,7	6,4	6,9	3,8	4,7	4,6
Özel	-0,6	-1,1	6,3	7,7	-0,3	5,0	1,7	5,1	3,9
Toplam Sabit Sermaye Yatırımı	-5,6	-19,5	30,5	17,0	-2,4	4,7	-1,3	5,4	6,4
Kamu	5,8	-1,2	19,1	-3,1	10,4	20,6	-6,5	9,3	0,4
Özel	-7,8	-23,6	33,8	22,2	-5,0	0,9	0,1	4,4	8,0
Stok Değişimi (3)	0,3	-2,3	2,5	-0,2	-1,5	1,6	0,0	-0,5	-0,3
Toplam Mal ve Hizmet İhracatı	2,7	-5,0	3,4	7,9	16,3	-0,2	6,8	-1,1	11,3
Toplam Mal ve Hizmet İthalatı	-4,1	-14,3	20,7	10,7	-0,4	9,0	-0,2	1,5	9,9
GSYH	0,7	-4,8	9,2	8,8	2,1	4,2	2,9	4,0	4,5
GSYH (Milyon TL, Cari Fiyatlarla)	950 534	952 559	1 098 799	1 297 713	1 416 798	1 567 289	1 747 362	1 962 637	2 206 828
GSYH (Milyar ABD Doları, Cari Fiyatlarla)	742,1	616,7	731,6	774,0	786,3	823,0	799,0	721,9	735,6
Kişi Başı Milli Gelir (GSYH, ABD Doları)	10 444	8 561	10 003	10 428	10 459	10 822	10 390	9 286	9 364
Kişi Başı Milli Gelir (SAGP, GSYH, ABD Doları)	15 021	14 491	16 012	17 692	18 437	19 156	19 610	20 298	21 240
Nüfus (Yıl Ortası, Bin Kişi)	71 052	72 039	73 142	74 224	75 176	76 055	76 903	77 738	78 559
İşgücüne Katılma Oranı (Yüzde)	44,9	45,7	46,5	47,4	47,6	48,3	50,5	51,3	51,7
İstihdam Düzeyi (Bin Kişi)	20 604	20 615	21 858	23 266	23 937	24 601	25 933	26 655	27 292
İşsizlik Oranı (Yüzde)	10,0	13,1	11,1	9,1	8,4	9,0	9,9	10,2	10,2
DIŞ TİCARET (Milyar ABD Doları)									
İhracat (FOB)	132,0	102,1	113,9	134,9	152,5	151,8	157,6	143,9	155,5
İthalat (CIF) (4)	202,0	140,9	185,5	240,8	236,5	251,7	242,2	207,1	210,7
Dış Ticaret Dengesi	-69,9	-38,8	-71,7	-105,9	-84,1	-99,9	-84,6	-63,1	-55,2
Cari İşlemler Dengesi / GSYH (Yüzde)	-5,4	-1,9	-6,2	-9,7	-6,2	-7,9	-5,8	-4,4	-3,9
Dış Ticaret Hacmi / GSYH (Yüzde)	45,0	39,4	40,9	48,5	49,5	49,0	50,0	48,6	49,8
KAMU FİNANSMANI (GSYH'ya Oran, Yüzde)									
Genel Devlet Gelirleri	32,9	34,6	35,5	36,4	37,8	39,9	39,6	40,7	41,0
Genel Devlet Harcamaları	34,6	40,1	38,5	36,8	38,8	40,6	40,2	40,7	41,6
Genel Devlet Borçlanma Gereği	1,6	5,5	3,0	0,4	1,0	0,7	0,6	0,0	0,7
Genel Devlet Faiz Harcamaları	5,4	5,7	4,5	3,4	3,5	3,3	3,0	2,8	2,6
Program Tanımlı Genel Devlet Faiz Dışı Fazlası	1,5	-1,7	0,0	1,8	0,7	0,8	0,6	0,8	0,2
Kamu Kesimi Borçlanma Gereği (5)	1,6	5,0	2,4	0,1	1,0	0,5	0,6	0,0	0,3
Program Tanımlı Kamu Kesimi Faiz Dışı Fazlası (5)	1,6	-1,1	0,8	1,9	0,8	1,0	0,6	0,8	0,6
AB Tanımlı Genel Devlet Nominal Borç Stoku	40,0	46,0	42,3	39,1	36,2	36,1	33,5	32,6	31,7
FIYATLAR (Yüzde Değişme)									
GSYH Deflatörü	12,0	5,3	5,7	8,6	6,9	6,2	8,3	8,0	7,6
TÜFE Yıl Sonu	10,1	6,5	6,4	10,5	6,2	7,4	8,2	8,8	7,5

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı,

(1) Gerçekleşme tahmini,

(2) Program,

(3) Büyüme katkı olarak verilmektedir,

(4) Parasal olmayan altın ithalatı dâhildir,

(5) Genel devlet ve KİT'leri kapsamaktadır.

TABLO I: 4- Fert Başına GSYH

Yıllar	Yıl Ortası Nüfusu (1) (Bin Kişi)	(Cari Fiyatlarla) Fert Başına GSYH			(1998 Yılı Fiyatlarıyla) Fert Başına GSYH			Satın Alma Gücü Paritesi (SAGP) (ABD Doları/ TL) (3)	SAGP Göre Fert Başına GSYH (ABD Doları) (4)
		GSYH (1) (Milyon TL)	TL (1)	ABD Doları (1)	GSYH (1) (Milyon TL)	TL (1)	ABD Doları (2)		
1998	62 464	70 203	1 124	4 338	70 203	1 124	4 338	0,13	8 568
1999	63 364	104 596	1 651	3 907	67 841	1 071	4 132	0,20	8 171
2000	64 269	166 658	2 593	4 129	72 436	1 127	4 350	0,28	9 174
2001	65 166	240 224	3 686	3 019	68 309	1 048	4 046	0,43	8 621
2002	66 003	350 476	5 310	3 492	72 520	1 099	4 241	0,61	8 667
2003	66 795	454 781	6 809	4 565	76 338	1 143	4 411	0,77	8 807
2004	67 599	559 033	8 270	5 775	83 486	1 235	4 767	0,81	10 165
2005	68 435	648 932	9 482	7 036	90 500	1 322	5 104	0,83	11 394
2006	69 295	758 391	10 944	7 597	96 738	1 396	5 388	0,85	12 897
2007	70 158	843 178	12 018	9 247	101 255	1 443	5 571	0,86	13 895
2008	71 052	950 534	13 378	10 444	101 922	1 434	5 537	0,89	15 021
2009	72 039	952 559	13 223	8 561	97 003	1 347	5 197	0,91	14 491
2010	73 142	1 098 799	15 023	10 003	105 886	1 448	5 588	0,94	16 012
2011	74 224	1 297 713	17 484	10 428	115 175	1 552	5 989	0,99	17 692
2012	75 176	1 416 798	18 846	10 459	117 625	1 565	6 039	1,03	18 437
2013	76 055	1 567 289	20 607	10 822	122 556	1 611	6 220	1,08	19 156
2014	76 903	1 747 362	22 722	10 390	126 128	1 640	6 330	1,16	19 610
2015 (5)	77 738	1 962 637	25 247	9 286	131 173	1 687	6 513	1,24	20 298
2016 (6)	78 559	2 206 828	28 091	9 364	137 076	1 745	6 735	1,32	21 240

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, TÜİK, OECD

(1) 1998-2014 TÜİK verileridir.

(2) TÜİK tarafından açıklanan sabit fiyatta TL cinsinden kişi başına milli gelir 1998 yılı için zmnem hesaplanan döviz kuruna bölünerek seri elde edilmektedir.

(3) OECD tarafından GSYH için hesaplanan satın alma gücü paritesidir. Tabloda OECD tarafından 9 haneli olarak verilen katsayı 2 haneli olarak gösterilmiştir. Söz konusu katsayılar OECD tarafından geriye dönük olarak her yıl revize edilmektedir. 2015-2016 Kalkınma Bakanlığı tahminidir.

(4) SAGP hesaplamasında OECD'nin 9 haneli katsayısı kullanılması nedeniyle tabloda verilen SAGP katsayısı kullanılarak SAGP'ye göre fert başına milli gelire net olarak ulaşılamaz. 1998-2014 TÜİK verileridir.

(5) Gerçekleşme Tahmini

(6) Program

2015 yılının ilk üç çeyreğinde GSYH artış hızı yüzde 3,4 oranında kaydedilmiştir. Bu dönemde büyüme, tarım, sanayi ve hizmetler sektörlerinde sırasıyla yüzde 8,9, yüzde 2,4 ve yüzde 4,1 oranındaki katma değer artışlarından kaynaklanmıştır.

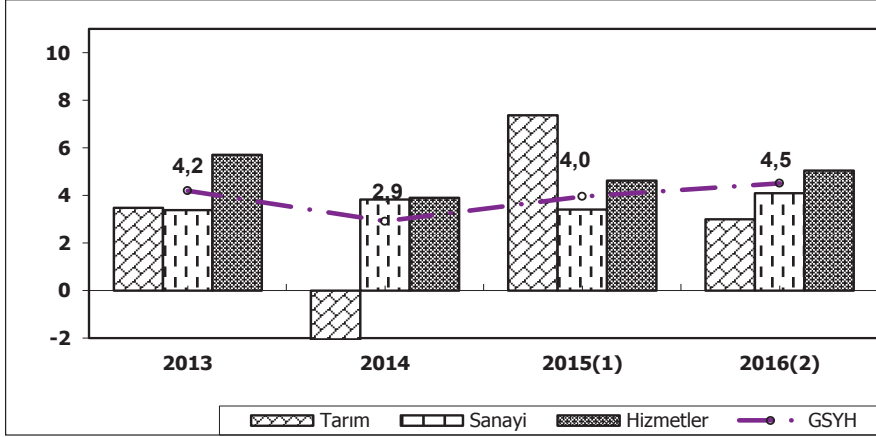
2015 yılının son çeyreğine ilişkin olarak reel sektörde bazı öncü göstergeler ekonomik aktivitede canlılığın bulunduğu işaret etmektedir. Nitekim 2015 yılının ilk üç çeyreğinde takvim etkisinden arındırılmış sanayi üretimi yüzde 2,8 artarken, Ekim ve Kasım aylarında takvim etkisinden arındırılmış sanayi üretim endeksinin bir önceki yılın aynı dönemine göre artış hızı yüzde 4,1 olarak gerçekleşmiştir.³

b) 2016 Yılı Hedefleri

2015 yılında tarımsal üretimde olumlu hava koşulları ve baz etkisi nedeniyle ciddi artış beklenirken ekonomik aktivitede yılın son çeyreğinde canlılığın devam etmesi sonucunda yılın tamamında GSYH'nın yüzde 4,0 oranında artacağı tahmin edilmektedir. 2016 yılında ise GSYH artış hızı yüzde 4,5 olarak hedeflenmektedir.

GRAFİK: 1- Sektörel Büyüme Hızları

(Sabit Fiyatlarla, Yüzde Değişme)

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, TÜİK

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

Tarım sektörü katma değerinin reel olarak 2015 yılında yüzde 7,4 oranında artacağı, 2016 yılında ise yüzde 3 oranında artış göstereceği öngörülmektedir. Sanayi sektörü katma değerinin ise söz konusu yıllarda sırasıyla yüzde 3,4 ve yüzde 4,1 oranında artması beklenmektedir. Diğer taraftan hizmetler sektörü katma değerinin söz konusu yıllarda sırasıyla yüzde 4,6 ve yüzde 5 oranında artacağı tahmin edilmektedir.

³ 2014 yılında Ekim ayında bulunan Kurban Bayramı tatilinin, 2015 yılında Eylül ayına kayması sebebiyle yılın üçüncü çeyreğinde önemli bir iş günü kaybı meydana gelirken, son çeyreğinde iş günü kazancı ortaya çıkmıştır. Bu nedenle arındırılmamış sanayi üretim endeksi üçüncü çeyrekteki Eylül ayında bir önceki yılın aynı dönemine göre oldukça zayıf, son çeyrekteki Ekim ayında ise oldukça güçlü bir görünüm sergilemiştir. Dolayısıyla, sanayi üretiminin gidişatı hakkında sağlıklı bir yorum yapılabilmesi için TÜİK tarafından açıklanan takvim etkisinden arındırılmış endeksin büyüme oranlarından faydalanılmıştır.

1.2.1.2. İstihdam

a) Mevcut Durum

2014 yılında istihdam, 2013 yılına göre 1.332 bin kişi artarak 25.933 kişi olurken, işgücüne katılma oranı 2,2 puan artarak yüzde 50,5 olarak gerçekleşmiştir. Böylece işsizlik oranı yüzde 9'dan yüzde 9,9'a yükselmiştir.

TABLO I: 5- Yıllar İtibarıyla Yurt İçi İşgücü Piyasasında Gelişmeler

(15+ Yaş, Bin Kişi)

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Çalışma Çağındaki Nüfus	51 833	52 904	53 985	54 961	55 982	56 986
İşgücü	23 710	24 594	25 594	26 141	27 046	28 786
İstihdam	20 615	21 858	23 266	23 937	24 601	25 933
Tarım	4 752	5 084	5 412	5 301	5 204	5 470
Sanayi	4 179	4 615	4 842	4 903	5 101	5 316
Hizmetler*	11 684	12 159	13 012	13 733	14 296	15 147
İnşaat	1 305	1 434	1 680	1 717	1 768	1 912
Tarım Dışı İstihdam	15 863	16 774	17 854	18 636	19 397	20 463
İşsiz	3 095	2 737	2 328	2 204	2 445	2 853
İşgücüne Katılma Oranı (Yüzde)	45,7	46,5	47,4	47,6	48,3	50,5
İstihdam Oranı (Yüzde)	39,8	41,3	43,1	43,6	43,9	45,5
İşsizlik Oranı (Yüzde)	13,1	11,1	9,1	8,4	9,0	9,9
Tarım Dışı İşsizlik Oranı (Yüzde)	16,0	13,7	11,3	10,3	10,9	12,0
Genç Nüfusta İşsizlik Oranı (Yüzde)	22,9	19,9	16,8	15,8	17,1	17,9

Kaynak: TÜİK, Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçları

*İnşaat dâhil

2014 yılında bir önceki yıla göre sanayi ve hizmetler sektörleri istihdamında sırasıyla yüzde 4,2 ve yüzde 6 oranlarında artış kaydedilirken, tarım sektöründe istihdam yüzde 5,1 oranında artmıştır. 2014 yılında toplam istihdam içerisinde tarım sektörünün payı yüzde 21,1, sanayi sektörününki yüzde 20,5 ve hizmetler sektörününki yüzde 58,4 olmuştur.

TABLO I: 6- İstihdam Edilenlerin İşteki Çalışma Durumuna Göre Dağılımı

(Yüzde)

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Ücretli ve Yevmiyeli	60,0	60,9	61,7	62,9	64,1	66,0
Kendi Hesabına Çalışan	20,8	20,1	19,4	18,9	18,7	17,3
İşveren	5,7	5,3	5,2	5,0	4,6	4,5
Ücretsiz Aile İşçisi	13,5	13,6	13,7	13,2	12,6	12,2
Toplam	100	100	100	100	100	100

Kaynak: TÜİK, Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçları

2010 yılından itibaren toplam istihdam içerisinde ücretli ve yevmiyelinin payı artarken, kendi hesabına çalışan, işveren ve ücretsiz aile işçilerinin paylarının azaldığı gözlenmektedir.

TABLO I: 7- Yurt İçi İşgücü Piyasasındaki Gelişmeler (1)

(15+ Yaş, Bin Kişi)

	2014	2015
Çalışma Çağındaki Nüfus	57 249	58 134
İşgücü	29 181	30 003
İstihdam	26 138	26 856
Tarım	5 404	5 473
Sanayi	5 353	5 363
Hizmetler	15 381	16 019
İnşaat	2 005	2 049
İşsiz	3 043	3 147
İşgücüne Katılma Oranı (Yüzde)	51,0	51,6
İstihdam Oranı (Yüzde)	45,7	46,2
İşsizlik Oranı (Yüzde)	10,4	10,5
Tarım Dışı İşsizlik Oranı (Yüzde)	12,5	12,6
Genç Nüfusta İşsizlik Oranı (Yüzde)	19,7	19,3

Kaynak: TÜİK, Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçları

(1) Ekim dönemi itibarıyla

2015 yılının Ekim döneminde (Eylül-Ekim-Kasım) 2014 yılının aynı dönemine göre, işgücü arzı (sivil işgücü) 822 bin kişi artarken, işgücü talebi (sivil istihdam) 718 bin kişi artmıştır. Buna göre işsiz sayısı aynı dönem itibarıyla 104 bin kişi artmış, işsizlik oranı bir önceki yılın aynı dönemine göre 0,1 puan artarak yüzde 10,5 olarak gerçekleşmiştir.

Tarım dışı işsizlik oranı da bir önceki yılın aynı dönemine göre 0,1 puan artarak yüzde 12,6 seviyesinde gerçekleşirken, genç nüfusta işsizlik oranı 0,4 puan azalışla yüzde 19,3'e gerilemiştir. İstihdam tarımda 69 bin kişi, tarım dışı sektörlerde 649 bin kişi artış kaydetmiştir. Sanayi sektöründe istihdam 10 bin kişi, hizmetler (inşaat dâhil) sektöründe 638 bin kişi artmıştır.

TABLO I: 8- Temel İşgücü Piyasası Göstergeleri

(15+ Yaş, Bin Kişi)

	2015(1)	2016(2)
Çalışma Çağı Nüfus	57 866	58 728
İşgücü	29 694	30 388
İstihdam	26 655	27 292
Tarım Dışı İstihdam	21 157	21 876
İşsiz	3 039	3 097
İşgücüne Katılma Oranı (Yüzde)	51,3	51,7
İstihdam Oranı (Yüzde)	46,1	46,5
İşsizlik Oranı (Yüzde)	10,2	10,2
Tarım Dışı İşsizlik Oranı (Yüzde)	12,3	12,1

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

2015 yılında, istihdamın bir önceki yıla göre 722 bin kişi artacağı, işgücüne katılma oranının ise yüzde 51,3 olacağı tahmin edilmektedir. Bu çerçevede işsizlik oranının yüzde 10,2 oranında gerçekleşeceği öngörülmektedir.

b) 2016 Yılı Hedefleri

2016 yılında, öngörülen büyüme ve yatırım artışlarına bağlı olarak istihdamın bir önceki yıla göre 637 bin kişi artacağı, işsizlik oranının ise yüzde 10,2 oranında gerçekleşeceği öngörülmektedir. İşgücüne katılma oranının 2016 yılı sonunda yüzde 51,7 olması hedeflenmektedir.

1.2.1.3. Ekonominin Genel Dengesi

a) Mevcut Durum

2014 yılında kaydedilen yüzde 2,9 oranındaki katma değer artışının temel kaynağı net mal ve hizmet ihracatı olmuştur. Bu dönemde cari açığı kısalmaya ve yurtiçi talebi kontrol altına almaya yönelik olarak alınan makro ihtiyati tedbirlerin etkisiyle iç talepteki artış sınırlı kalırken dış talebin sürüklediği bir büyüme yapısı gözlenmiştir. Net ihracatın büyümeye katkısı yüzde 1,8 puan olmuştur. Yurtiçi talebin ve toplam tüketimin büyümeye katkıları bir önceki yıla göre azalmış ve sırasıyla pozitif 1,1 ve 1,5 puan olarak gerçekleşmiştir. 2014 yılında özel tüketim harcamaları reel artış hızı, toplam harcanabilir gelir artışının altında kalırken, kamu tüketim harcamaları reel artış hızı bu oranı aşmıştır.

2014 yılında özel tüketim harcamaları yüzde 1,7 oranında artarken, kamu tüketiminde artış yüzde 3,8 olarak gerçekleşmiştir. Böylece, GSYH içerisinde özel tüketimin payı cari fiyatlarla bir önceki yıla göre 1,8 puan azalarak yüzde 72 oranında gerçekleşmiştir. Kamu kesimi tüketim harcamalarının GSYH içindeki payı ise aynı dönemde 0,2 puan artışla yüzde 12 olarak kaydedilmiştir.

2014 yılının genelinde özel kesim inşaat yatırımlarındaki yükselişin olumlu etkisine rağmen, yıllık olarak özel sektör sabit sermaye yatırım harcamalarında reel bir artış kaydedilememiştir. Bu gelişmede makine teçhizat yatırımlarının reel olarak yüzde 3,8 oranında gerilemesi rol oynamıştır. Özel sektör sabit sermaye yatırımlarında kaydedilen bu zayıf performans, özel kesim sabit sermaye yatırımlarının GSYH içerisindeki payının yavaş bir şekilde artmasına neden olmuştur. Böylece, bir önceki yıla göre özel kesim yatırım harcamalarının GSYH içindeki payı sadece 0,2 puan artışla 15,8 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Kamu yatırım harcamaları 2014 yılında reel olarak yüzde 6,5 oranında gerilemiştir. Bununla birlikte, aynı dönemde cari fiyatlarla kamu sabit sermaye yatırımlarının GSYH içerisindeki payı yüzde 4,6 oranı ile uzun yıllar ortalamasının üzerinde gerçekleşmiştir. Kamu yatırımları ulaştırma ve eğitim sektörlerinde yoğunlaşmıştır.

2014 yılında reel mal ve hizmet ihracatı yüzde 6,8 oranında artış kaydederken, reel mal ve hizmet ithalatı yüzde 0,2 oranında azalmıştır.

2015 yılının ilk üç çeyreğinde toplam tüketim harcamaları bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 4,7 oranında artmıştır. Bu gelişmede özellikle özel tüketim harcamalarındaki eğitim, ulaştırma ve sağlık alt tüketim kalemlerinde yapılan harcamalarda reel olarak kaydedilen yüksek artışlar etkili olmuştur. Bu dönemde, özel kesim sabit sermaye yatırım harcamalarında yüzde 4,3 artış kaydedilirken, kamu kesimi sabit sermaye yatırım harcamaları yüzde 1,9 gerilemiştir. Yılın ilk üç çeyreğinde yüzde 3,3 oranında gerçekleşen sabit sermaye yatırım harcamalarındaki artışta makine teçhizat yatırımları ön plana çıkmıştır. Yılın ilk üç çeyreğinde, toplam nihai yurt içi talep ise yüzde 4,3 artış kaydetmiştir.

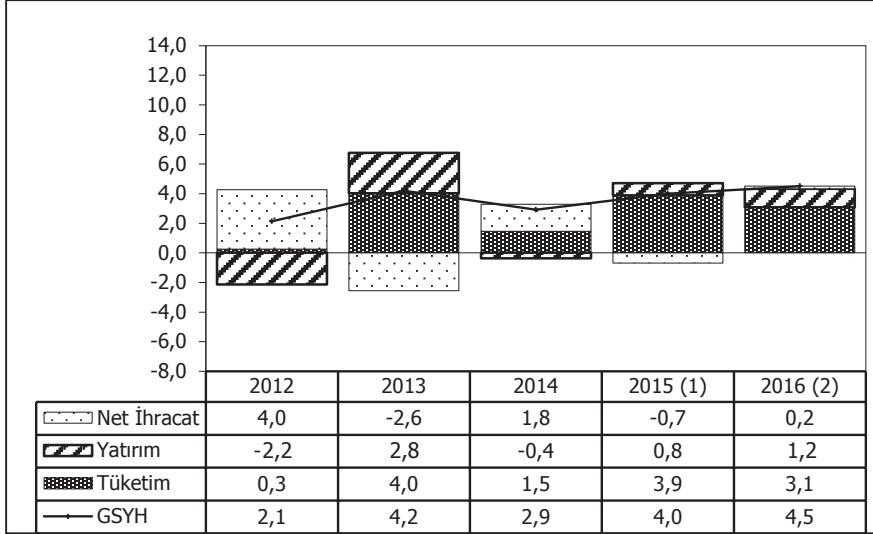
2015 yılının ilk üç çeyreğinde ticaret ortaklarında yavaş ekonomik büyüme, komşu ülkelerdeki siyasi ve ekonomik sorunlar nedeniyle reel mal ve hizmet ihracatında gerileme kaydedilmiştir. Bu dönemde, mal ve hizmet ihracatta reel yüzde 1 oranında gerileme

gözenirken, mal ve hizmet ithalatı reel olarak yüzde 1,4 artmıştır. Böylece, net mal ve hizmet ihracatının büyümeye katkısı 2015 yılının ilk üç çeyreğinde negatif 0,7 puan olmuştur.

2015 yılında yurtiçi talep kaynaklı bir ekonomik büyüme beklenmektedir. Yılın tamamında net mal ve hizmet ihracatı negatif 0,7 puan katkı vermesi öngörülmektedir.

2015 yılında özel tüketim harcamalarının sabit fiyatlarla yüzde 5,1, kamu tüketim harcamalarının ise yüzde 4,7 oranında artması, böylece toplam tüketim harcamalarının yılın tamamında sabit fiyatlarla yüzde 5 oranında yükselmesi beklenmektedir. Aynı dönemde, kamu ve özel kesim sabit sermaye yatırımlarının sırasıyla, yüzde 9,3 ile yüzde 4,4 oranlarında artması beklenmektedir. Buna göre, toplam sabit sermaye yatırımlarında 2015 yılında yüzde 5,4 oranında artış öngörülmektedir. 2015 yılında büyümeye özel kesim nihai talep unsurlarının toplamda yüzde 4,3 puan, kamu kesimi nihai talep unsurlarının ise yüzde 0,9 puan katkı yapması beklenmektedir. Bu beklentiler altında sabit fiyatlarla GSYH'nın 2015 yılında yüzde 4 oranında artış göstererek bir önceki yılın üzerinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

GRAFİK: 2- GSYH Büyümesine Katkılar

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

Cari fiyatlarla özel harcanabilir gelirin GSYH'ya oranının 2015 yılında bir önceki yıla göre 1,5 puan azalarak yüzde 82,4'e gerilemesi öngörülmektedir. 2014 yılında yüzde 11,9 olarak gerçekleşen özel kesim tasarruf oranının ise, özel tüketimde öngörülen hızlanma nedeniyle, 2015 yılında yüzde 11,2'ye gerilemesi beklenmektedir. Kamu kesimi tasarruf oranının ise, 2015 yılında kamu harcanabilir gelirinde öngörülen reel artışın GSYH büyümesinin üzerinde kalmasının etkisiyle, bir önceki yıla göre 1,3 puan artarak yüzde 4,4 olarak gerçekleşmesi öngörülmektedir. Bu beklentiler altında, toplam yurt içi tasarruf oranının bir önceki yıla göre 0,6 puan artarak 2015 yılında yüzde 15,6 olacağı tahmin edilmektedir.

TABLO I: 9- Ekonominin Genel Dengesi

	2014	2015 (1)	2016 (2)	2014	2015 (1)	2016 (2)
	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)			(GSYH İçindeki Paylar, Yüzde)		
Toplam Tüketim	1 467 129	1 632 604	1 813 000	84,0	83,2	82,2
Kamu	208 938	236 107	270 802	12,0	12,0	12,3
Özel	1 258 191	1 396 497	1 542 198	72,0	71,2	69,9
Toplam Yatırım	357 911	389 877	447 717	20,5	19,9	20,3
Kamu	76 506	95 424	99 448	4,4	4,9	4,5
Özel	281 404	294 452	348 269	16,1	15,0	15,8
Sabit Sermaye Yatırımı	356 648	405 827	463 993	20,4	20,7	21,0
Kamu	80 433	93 637	100 954	4,6	4,8	4,6
Özel	276 215	312 190	363 039	15,8	15,9	16,5
Stok Değişmesi	1 262	- 15 950	- 16 276	0,1	-0,8	-0,7
Kamu	- 3 927	1 787	- 1 506	-0,2	0,1	-0,1
Özel	5 189	- 17 737	- 14 770	0,3	-0,9	-0,7
Toplam Yurt İçi Talep (Toplam Kaynaklar)	1 825 039	2 022 480	2 260 717	104,4	103,0	102,4
Net Mal ve Hizmet İhracatı	- 77 677	- 59 843	- 53 888	-4,4	-3,0	-2,4
Mal ve Hizmet İhracatı	484 676	548 476	626 449	27,7	27,9	28,4
Mal ve Hizmet İthalatı	562 353	608 319	680 337	32,2	31,0	30,8
GAYRİ SAFİ YURT İÇİ HASILA (GSYH)	1 747 362	1 962 637	2 206 829	100,0	100,0	100,0
Net Faktör Gelirleri	- 20 475	- 26 889	- 33 615	-1,2	-1,4	-1,5
Net Dış Alem Cari Transferleri	2 416	2 641	3 368	0,1	0,1	0,2
GAYRİ SAFİ MİLLİ HARCANABİLİR GELİR (GSMHG)	1 729 303	1 938 390	2 176 581	99,0	98,8	98,6
KAMU HARCANABİLİR GELİRİ	263 418	321 997	345 651	15,1	16,4	15,7
Kamu Tüketimi	208 938	236 107	270 802	12,0	12,0	12,3
Kamu Tasarrufu	54 480	85 891	74 849	3,1	4,4	3,4
Kamu Yatırımı	76 506	95 424	99 448	4,4	4,9	4,5
Kamu Tasarruf-Yatırım Farkı	- 22 026	- 9 534	- 24 599	-1,3	-0,5	-1,1
ÖZEL HARCANABİLİR GELİR	1 465 885	1 616 393	1 830 930	83,9	82,4	83,0
Özel Tüketim	1 258 191	1 396 497	1 542 198	72,0	71,2	69,9
Özel Tasarruf	207 694	219 896	288 733	11,9	11,2	13,1
Özel Yatırım	281 404	294 452	348 269	16,1	15,0	15,8
Özel Tasarruf-Yatırım Farkı	- 73 710	- 74 556	- 59 536	-4,2	-3,8	-2,7
Bilgi İçin:						
Toplam Yurt İçi Tasarruflar	262 174	305 787	363 581	15,0	15,6	16,5

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

(1) Gerçekleşme Tahmini,

(2) Program

(3) Toplam tasarruf-yatırım farkı ile cari açık arasındaki fark, milli gelir hesaplamalarında ihracat ve ithalat ağırlıklı döviz kuru kullanılmasından kaynaklanmaktadır.

TABLO I: 10- Ekonominin Genel Dengesi

	2014	2015 (2)	2016 (3)	2014	2015 (2)	2016 (3)
	(1998 Yılı Fiyatlarıyla, Milyon TL)			(Yüzde Değişime)		
Toplam Tüketim	96 865	101 755	105 791	1,9	5,0	4,0
Kamu	10 320	10 809	11 309	3,8	4,7	4,6
Özel	86 545	90 946	94 482	1,7	5,1	3,9
Toplam Yatırım	30 746	31 780	33 419	-1,5	3,4	5,2
Kamu	6 137	7 069	6 915	-9,4	15,2	-2,2
Özel	24 610	24 711	26 503	0,7	0,4	7,3
Sabit Sermaye Yatırımı	30 652	32 312	34 376	-1,3	5,4	6,4
Kamu	6 372	6 967	6 995	-6,5	9,3	0,4
Özel	24 280	25 345	27 381	0,1	4,4	8,0
Stok Değişmesi (1)	94	-532	-957	0,0	-0,5	-0,3
Kamu	-235	102	-80	-0,2	0,3	-0,1
Özel	329	-633	-878	0,1	-0,8	-0,2
Toplam Yurt İçi Talep (Toplam Kaynaklar)	127 611	133 535	139 210	1,1	4,6	4,2
Net Mal ve Hizmet İhracatı (1)	-1 483	-2 362	-2 134	1,8	-0,7	0,2
Mal ve Hizmet İhracatı	34 111	33 749	37 562	6,8	-1,1	11,3
Mal ve Hizmet İthalatı	35 594	36 111	39 696	-0,2	1,5	9,9
GAYRİ SAFİ YURT İÇİ HASILA (GSYH)	126 128	131 173	137 076	2,9	4,0	4,5
Net Faktör Gelirleri	-1 507	-1 679	-2 037	3,0	11,4	21,3
Net Dış Alem Cari Transferleri	153	157	196	-18,2	2,6	25,3
GAYRİ SAFİ MİLLİ HARCANABİLİR GELİR (GSMHG)	124 774	129 650	135 235	2,9	3,9	4,3
KAMU HARCANABİLİR GELİRİ	19 006	21 537	21 476	2,0	13,3	-0,3
Kamu Tüketimi	10 320	10 809	11 309	3,8	4,7	4,6
Kamu Tasarrufu	8 686	10 728	10 167	0,0	23,5	-5,2
Kamu Yatırımı	6 137	7 069	6 915	-9,4	15,2	-2,2
Kamu Tasarruf-Yatırım Farkı	2 550	3 659	3 252			
ÖZEL HARCANABİLİR GELİR	105 768	108 113	113 759	3,0	2,2	5,2
Özel Tüketim	86 545	90 946	94 482	1,7	5,1	3,9
Özel Tasarruf	19 223	17 168	19 277	9,7	-10,7	12,3
Özel Yatırım	24 610	24 711	26 503	0,7	0,4	7,3
Özel Tasarruf-Yatırım Farkı	-5 387	-7 544	-7 226			

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

(1) Yüzde değişimleri GSYH büyümesine katkıları göstermektedir.

(2) Gerçekleşme Tahmini

(3) Program

Bir önceki yıl ile karşılaştırıldığında 2015 yılında, GSYH'ya oran olarak, özel kesimin tasarruf ve yatırımlarında azalma; kamu kesiminin tasarruf ve yatırımlarında ise artış beklenmektedir.

b) 2016 Yılı Hedefleri

2016 yılında GSYH'nın yüzde 4,5 büyümesi hedeflenmektedir. Bu dönemde ekonomik büyümenin bir önceki yılda olduğu gibi yine yurt içi talep kaynaklı olması beklenmektedir.

Bu yılda özel kesim tüketim harcamalarında yüzde 3,9, kamu kesimi tüketim harcamalarında ise yüzde 4,6 oranında artış olacağı öngörülmüştür. 2016 yılında, özel kesim sabit sermaye yatırımlarının yüzde 8 oranında, kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının ise yüzde 0,4 oranında artacağı tahmin edilmektedir.

2016 yılı GSYH büyümesine; özel tüketimin 2,7 puan, kamu tüketiminin 0,4 puan, özel kesim sabit sermaye yatırımlarının ise 1,6 puan katkı yapması beklenmektedir. Aynı dönemde, GSYH büyümesine stok değişiminin katkısının negatif 0,2 puan olacağı, net mal ve hizmet ihracatının ise büyümeye katkısının ise yeniden pozitif dönerek 0,2 puan olacağı tahmin edilmektedir.

Kamu harcanabilir gelirinin GSYH'ya oranının 2016 yılında bir önceki yıla göre 0,7 puan azalarak yüzde 15,7 olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. 2016 yılında kamu tasarruflarının GSYH'ya oranının 1 puan azalarak yüzde 3,4'e gerilemesi, kamu yatırımlarının GSYH içindeki payının ise bir önceki yıla göre 0,4 puan gerileyerek yüzde 4,5 olması neticesinde, kamu tasarruf yatırım farkının GSYH'ya oranının negatif yüzde 1,1 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

Özel tasarrufların GSYH'ya oranının 2016 yılında bir önceki yıla göre 1,9 puan artarak yüzde 13,1'e, özel yatırımların da 0,8 puan artarak yüzde 15,8'e yükselmesi hedeflenmektedir. Bunun sonucunda özel kesim tasarruf yatırım farkının GSYH'ya oranının negatif yüzde 2,7 oranında gerçekleşeceği öngörülmektedir.

Toplam tasarrufların GSYH'ya oranının bu gelişmeler neticesinde bir önceki yıla göre 0,9 puan artarak yüzde 16,5, toplam tasarruf-yatırım açığının GSYH'ya oranının ise yüzde 3,8 olması beklenmektedir.

1.2.2. YATIRIMLAR

1.2.2.1. Yatırımların Sektörel Dağılımı

a) Mevcut Durum

Kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının 2015 yılında reel olarak yüzde 9,3 oranında artması beklenmektedir. Bu dönemde, kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının yüzde 60,3'ünün merkezi yönetim bütçesi kapsamındaki idareler, yüzde 26,3'ünün mahalli idareler, yüzde 10,6'sının işletmeciler, yüzde 0,1'inin özelleştirme kapsamındaki kuruluşlar, yüzde 2,7'sinin döner sermayeli kuruluşlar ve sosyal güvenlik kuruluşları tarafından gerçekleştirileceği tahmin edilmektedir.

TABLO I: 11- Kamu Sabit Sermaye Yatırımları (2014)

(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)

Sektörler	Merkezi Yönetim (1)	İşletmeciler KİT'ler	Özelleş. Kapsam. Kuruluş.	İller Bankası	Döner Sermaye + SGK	ALT TOPLAM	Yüzde Pay	Mahalli İdareler	TOPLAM KAMU	Yüzde Pay
Tarım	5 414	175	2	0	223	5 813	10,5	679	6 492	8,6
Madencilik	191	1 070	0	0	0	1 260	2,3	2	1 262	1,7
İmalat	94	383	28	0	4	508	0,9	59	567	0,8
Enerji	2 413	1 789	0	0	0	4 202	7,6	22	4 223	5,6
Ulaştırma	15 647	5 004	0	0	80	20 731	37,6	7 803	28 534	37,8
Turizm	232	0	0	0	3	236	0,4	118	354	0,5
Konut	329	3	0	0	0	332	0,6	441	773	1,0
Eğitim	10 328	0	0	0	126	10 454	18,9	1 315	11 769	15,6
Sağlık	2 904	0	0	0	1 059	3 963	7,2	235	4 198	5,6
Diğer Hizmetler	7 432	2	0	2	232	7 669	13,9	9 669	17 338	23,0
Toplam	44 983	8 425	30	2	1 726	55 167	100,0	20 341	75 509	100,0
Yüzde Dağılım	81,5	15,3	0,1	0,0	3,1	100,0				
Yüzde Dağılım	59,6	11,2	0,0	0,0	2,3	73,1		26,9	100,0	

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

(1) Yatırım İşçiliği Hariç

TABLO I: 12- Kamu Sabit Sermaye Yatırımları (2015) (1)

(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)

Sektörler	Merkezi Yönetim (2)	İşletmeci KİT'ler	Özelleş. Kapsam. Kuruluş.	İller Bankası	Döner Sermaye + SGK	ALT TOPLAM	Yüzde Pay	Mahalli İdareler	TOPLAM KAMU	Yüzde Pay
Tarım	6 790	225	2	0	236	7 253	11,2	773	8 026	9,1
Madencilik	189	1 658	0	0	0	1 847	2,8	1	1 848	2,1
İmalat	121	430	38	0	6	596	0,9	20	616	0,7
Enerji	1 811	2 664	50	0	0	4 525	7,0	25	4 550	5,2
Ulaştırma	20 290	4 357	1	0	66	24 714	38,0	8 802	33 516	38,0
Turizm	532	0	16	0	5	553	0,9	134	688	0,8
Konut	254	1	0	0	0	254	0,4	402	656	0,7
Eğitim	10 372	0	0	0	131	10 503	16,2	756	11 260	12,8
Sağlık	3 271	0	0	0	1 621	4 892	7,5	268	5 159	5,9
Diğer Hizmetler	9 479	16	0	13	318	9 825	15,1	11 996	21 822	24,8
Toplam	53 109	9 350	107	13	2 383	64 962	100,0	23 179	88 141	100,0
Yüzde Dağılım	81,8	14,4	0,2	0,0	3,7	100,0				
Yüzde Dağılım	60,3	10,6	0,1	0,0	2,7	73,7		26,3	100,0	

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Yatırım İşçiliği Hariç

TABLO I: 13- Kamu Sabit Sermaye Yatırımları (2016) (1)

(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)

Sektörler	Merkezi Yönetim (2)	İşletmeci KİT'ler	Özelleş. Kapsam. Kuruluş.	İller Bankası	Döner Sermaye + SGK	ALT TOPLAM	Yüzde Pay	Mahalli İdareler	TOPLAM KAMU	Yüzde Pay
Tarım	7 394	254	2	0	251	7 900	12,2	996	8 896	9,4
Madencilik	241	1 240	0	0	0	1 481	2,3	1	1 482	1,6
İmalat	89	818	49	0	8	963	1,5	21	984	1,0
Enerji	1 819	3 002	50	0	0	4 871	7,5	33	4 904	5,2
Ulaştırma	13 196	6 554	4	0	120	19 873	30,6	13 262	33 135	35,0
Turizm	479	0	6	0	5	490	0,8	173	663	0,7
Konut	426	1	0	0	0	427	0,7	414	841	0,9
Eğitim	11 558	0	0	0	139	11 697	18,0	877	12 574	13,3
Sağlık	3 861	0	0	0	1 467	5 328	8,2	303	5 632	5,9
Diğer Hizmetler	11 498	15	0	0	384	11 898	18,3	13 776	25 673	27,1
Toplam	50 559	11 884	110	0	2 374	64 928	100,0	29 857	94 785	100,0
Yüzde Dağılım	77,9	18,3	0,2	0,0	3,7	100,0				
Yüzde Dağılım	53,3	12,5	0,1	0,0	2,5	68,5		31,5	100,0	

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

(1) Program

(2) Yatırım İşçiliği Hariç

TABLO I: 14- Sabit Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımı (1)

(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)

	2014			2015 (2)			2016 (3)		
	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam
Tarım	7 084	5 012	12 097	8 631	5 565	14 196	9 575	6 288	15 863
Madencilik	1 283	9 027	10 310	1 876	10 148	12 024	1 513	11 793	13 305
İmalat	577	105 111	105 689	643	117 760	118 403	1 015	138 874	139 889
Enerji	4 488	8 875	13 363	4 825	10 049	14 873	5 212	11 569	16 782
Ulaştırma	30 246	40 867	71 113	35 482	48 045	83 527	35 343	53 764	89 107
Turizm	379	22 089	22 468	798	24 343	25 141	787	27 241	28 028
Konut	809	50 453	51 262	766	57 508	58 274	965	69 303	70 268
Eğitim	12 899	9 657	22 556	12 359	10 811	23 169	13 807	12 563	26 370
Sağlık	4 516	12 833	17 349	5 501	14 462	19 963	6 016	16 479	22 495
Diğer Hizmetler	18 151	12 291	30 443	22 747	13 500	36 247	26 722	15 165	41 887
TOPLAM	80 433	276 215	356 648	93 628	312 190	405 818	100 954	363 039	463 993

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

(1) Merkezi yönetim bütçesinde yatırım işçiliği dâhildir.

(2) Gerçekleşme Tahmini

(3) Program

2015 yılında cari fiyatlarla kamu kesimi sabit sermaye yatırımları içinde ulaştırma, eğitim, tarım ve sağlık yatırımları ağırlık kazanmıştır.

2015 yılında özel kesim sabit sermaye yatırımlarının reel olarak yüzde 4,4 oranında artması öngörülmektedir. Bu dönemde, cari fiyatlarla özel kesim sabit sermaye yatırımları içinde imalat sanayi, ulaştırma, konut, turizm ve eğitim yatırımları ağırlığını korumaktadır.

TABLO I: 15- Sabit Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımı (1)

(Cari Fiyatlarla, Yüzde Dağılım)

	2014			2015 (2)			2016 (3)		
	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam
Tarım	8,8	1,8	3,4	9,2	1,8	3,5	9,5	1,7	3,4
Madencilik	1,6	3,3	2,9	2,0	3,3	3,0	1,5	3,2	2,9
İmalat	0,7	38,1	29,6	0,7	37,7	29,2	1,0	38,3	30,1
Enerji	5,6	3,2	3,7	5,2	3,2	3,7	5,2	3,2	3,6
Ulaştırma	37,6	14,8	19,9	37,9	15,4	20,6	35,0	14,8	19,2
Turizm	0,5	8,0	6,3	0,9	7,8	6,2	0,8	7,5	6,0
Konut	1,0	18,3	14,4	0,8	18,4	14,4	1,0	19,1	15,1
Eğitim	16,0	3,5	6,3	13,2	3,5	5,7	13,7	3,5	5,7
Sağlık	5,6	4,6	4,9	5,9	4,6	4,9	6,0	4,5	4,8
Diğer Hizmetler	22,6	4,4	8,5	24,3	4,3	8,9	26,5	4,2	9,0
TOPLAM	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

(1) Merkezi yönetim bütçesinde yatırım işçiliği dâhildir.

(2) Gerçekleşme Tahmini

(3) Program

b) 2016 Yılı Hedefleri

Kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının 2016 yılında reel olarak yüzde 0,4 oranında artacağı öngörülmektedir. Bu dönemde, cari fiyatlarla kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının yüzde 53,3'ünün merkezi yönetim bütçesi kapsamındaki idareler, yüzde 31,5'inin mahalli idareler, yüzde 12,5'inin işletmecî KİT'ler, yüzde 0,1'inin özelleştirme kapsamındaki kuruluşlar, yüzde 2,5'inin döner sermayeli kuruluşlar ve sosyal güvenlik kuruluşları tarafından gerçekleştirileceği tahmin edilmektedir.

2016 yılında cari fiyatlarla kamu kesimi sabit sermaye yatırımları ulaştırma, eğitim, sağlık ve tarım yatırımlarında yoğunlaşmaktadır.

2016 yılında özel kesim sabit sermaye yatırımlarının reel olarak yüzde 8 artış

göstereceği tahmin edilmektedir. 2016 yılında özel kesim sabit sermaye yatırımlarının imalat sanayii, ulaştırma, konut ve sağlık sektörlerinde yoğunlaşması beklenmektedir.

1.2.2.2. Kamu Yatırım Uygulamaları

a) Mevcut Durum

Ülkemizde yaşam kalitesinin yükseltilmesi, rekabet gücümüzün artırılması ve sürdürülebilir büyümenin sağlanması amacıyla gerekli sosyal ve fiziki altyapının geliştirilmesi, çevrenin korunması, AB kriterlerine uyumun sağlanması, gelişmiş ülkelerle ülkemiz arasındaki gelişmişlik farkları ile ülkemizdeki bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarının azaltılması için önemli miktarlarda kamu yatırımı ihtiyacı bulunmaktadır.

2006-2015 döneminde genel devlet kapsamındaki kamu sabit sermaye yatırımlarının (KSSY) GSYH içindeki payının ortalamaları dikkate alındığında, ülkemizde, 2006-2015 döneminde, 2013 yılı hariç, Avro Bölgesi dışındaki 9 AB üyesi ülke ortalamasından, bazı yıllarda ise 28 AB üyesi ülke ortalamasından ve ABD'den daha az oranda KSSY gerçekleştirildiği görülmektedir. Söz konusu ülkelerin gelişmişlik seviyeleri, yüzölçümleri, nüfusları ve mevcut altyapıları dikkate alındığında, ülkemizde daha fazla kamu yatırımı yapılması gereği ortaya çıkmaktadır.

2015 yılı kamu yatırım uygulamalarında; sektörel, bölgesel ve proje bazındaki öncelikler dikkate alınarak ekonomik ve sosyal altyapıyı geliştirecek yatırımlara ağırlık verilmiştir.

2015 yılında, mahalli idare yatırımları ve yatırım işçilik giderleri hariç olmak üzere; toplam tutarı 477,3 milyar TL, 2014 yılı sonu kümülatif harcaması 211,2 milyar TL ve 2015 yılı başlangıç ödeneği 53,5 milyar TL olan 2.915 kamu yatırım projesi yürütülmüştür.

2015 Yılı Yatırım Programında yer alan 2.915 projenin 14,2 milyar TL tutarındaki 774 adedi yıl içinde başlanıp bitirilmesi programlanan yıllık projelerden oluşmaktadır. Ayrıca 2015 yılında toplam proje tutarı 7,3 milyar TL, 2015 yılı ödeneği 1,1 milyar TL olan 235 yeni çok yıllık proje yatırım programına dâhil edilmiştir.

2015 Yılı Yatırım Programındaki 2.915 proje için yapılan 65,0 milyar TL tutarındaki harcama içinde yüzde 38,0 oranındaki payla ulaştırma-haberleşme sektörü ilk sırayı almış, bunu yüzde 16,2 oranı ile eğitim, yüzde 11,2'yle tarım, yüzde 7,5 payla sağlık ve yüzde 7,0 payla enerji sektörleri izlemiştir. 2015 yılı kamu yatırım tahsisleri içinde madencilik, imalat, turizm ve konut sektörlerinin toplam payı yüzde 5,0 olurken, diğer kamu hizmetlerinin payı yüzde 15,1 olmuştur.

TABLO I: 16- Genel Devlet Sabit Sermaye Yatırımlarının GSYH İçindeki Payı

(Yüzde)

Ülkeler	2006-2010	2011	2012	2013	2014	2015
Avro Bölgesi Ortalaması	3,9	3,5	3,4	3,2	3,3	3,4
Belçika	2,1	2,4	2,5	2,4	2,4	2,4
Almanya	2,1	2,3	2,3	2,2	2,2	2,1
Estonya	5,7	4,9	6,2	5,5	5,0	5,6
İrlanda	4,1	2,4	2,1	1,8	2,0	2,0
Yunanistan	5,1	2,4	2,5	3,4	3,9	4,0
İspanya	4,7	3,7	2,5	2,2	2,1	2,3
Fransa	4,0	4,0	4,1	4,0	3,7	3,5
İtalya	3,0	2,8	2,6	2,4	2,2	2,2
Letonya	5,1	5,0	4,9	4,4	4,4	4,3
Litvanya	4,9	4,7	4,0	3,7	3,5	3,9
Lüksemburg	4,0	4,2	4,1	3,5	3,5	3,9
Malta	3,0	2,8	3,2	2,8	3,8	3,9
Hollanda	4,0	4,0	3,7	3,6	3,5	3,3
Avusturya	3,1	3,0	2,9	3,0	3,0	3,0
Portekiz	3,9	3,5	2,5	2,2	2,0	2,1
Slovenya	4,7	4,1	4,1	4,4	5,2	5,6
Slovakya	3,5	3,7	3,0	3,1	3,6	4,3
Finlandiya	3,6	3,8	4,0	4,1	4,1	3,9
Avro Bölgesi Dışı AB Ort.	4,5	4,1	4,0	4,0	4,3	4,4
Bulgaristan	4,9	3,4	3,4	4,1	5,2	5,4
Çek Cumhuriyeti	4,9	4,5	4,2	3,7	4,2	5,2
Danimarka	3,1	3,3	3,9	3,7	3,9	3,7
Hırvatistan	5,2	3,5	3,5	3,7	3,7	3,6
Macaristan	4,0	3,4	3,7	4,4	5,5	5,3
Polonya	4,8	5,8	4,7	4,1	4,5	4,4
Romanya	6,0	5,4	4,8	4,5	4,3	4,9
İsveç	4,3	4,4	4,6	4,5	4,5	4,4
Birleşik Krallık	3,0	3,0	2,8	2,6	2,7	2,7
AB Ortalaması	4,1	3,7	3,6	3,4	3,6	3,7
ABD	4,0	3,9	3,6	3,3	3,2	3,4
Japonya	3,2	3,1	3,1	3,5	3,7	3,6
Türkiye	3,2	3,3	3,5	4,2	3,8	4,0

Kaynak: Avrupa Komisyonu Ekonomik Tahminler Raporu, Sonbahar 2015; Kalkınma Bakanlığı

TABLO I: 17- Türkiye’de Kamu Yatırımları (2004-2015) (1)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Proje Sayısı (Adet)	3 555	2 627	2 525	2 710	2 759	2 332	2 425	2 534	2 622	2 737	2 753	2 915
Toplam Proje Tutarı (Cari Fiyatlarla, Milyar TL)	196,1	206,7	200,4	209,3	219	245,8	273,4	303,7	362,0	399,5	438,5	477,3
Cari Yılı Öncesi Kümülatif Harcama (Cari Fiyatlarla, Milyar TL)	86,8	84,0	86,5	93,5	102,4	110,9	118,4	140,6	162,9	183,6	182,9	211,2
Toplam Program Ödenek (Cari Fiyatlarla, Milyar TL)	12,0	16,2	17,5	17,1	17,1	21,5	27,8	31,3	38,2	45,6	47,5	53,5
Yatırım Programına Alınan Çok Yıllık Yeni Proje Sayısı (Adet)	149	137	155	161	180	279	241	196	212	265	237	235
Toplam Program Ödenek / Toplam Proje Tutarı (Yüzde)	6,1	7,8	8,7	8,2	7,8	8,7	10,1	10,3	10,5	11,4	10,8	11,2
Yatırım Stokunun Ortalama Tamamlanma Süresi (Yıl) (2)	8,1	6,6	5,5	5,8	5,8	5,3	4,6	4,2	4,2	3,7	4,4	4,0

(1) Mahalli idare yatırımları, kamulaştırma harcamaları ve yatırım programında toplam dış tutulan yatırımlar hariçtir.
(2) Mevcut stokun, ilgili yıldaki program ödenek seviyesiyle tamamlanması için gereken ilave süreyi göstermektedir.

2015 Yılı Yatırım Programına göre, mevcut proje stokunun tamamlanabilmesi için 2016 ve sonrasında gereken ilave harcama tutarı 212,6 milyar TL’dir. Bu durumda, 2015 yılı ödeneklerinin tamamının harcanacağı, kamu yatırımları için sonraki yıllarda da 2015 yılı düzeyinde ödenek ayrılacağı ve Programa yeni proje alınmayacağı varsayımıyla, mevcut stokun tamamen bitirilebilmesi için 2015 yılı sonrasında 4 yıllık bir süre gerekmektedir.

2015 yılında tahsis edilen 53,5 milyar TL yatırım ödeneğinin yüzde 74,8’ine karşılık gelen 40 milyar TL tutarındaki merkezi yönetim bütçesi yatırımlarından en büyük payı yüzde 25’le eğitim sektörü almış, bu sektörü yüzde 20,9’la ulaştırma-haberleşme sektörü, yüzde 15,8’le tarım sektörü takip etmiştir. Genel idare, güvenlik, adalet, içme suyu, çevre, teknolojik araştırma gibi alt sektörlerin yer aldığı diğer kamu hizmetleri sektörünün payı ise yüzde 24,8’dir.

2.915 proje için tahsis edilen 53,5 milyar TL tutarındaki ödeneğin yüzde 6,4’ü olan 3,4 milyar TL’nin dış proje kredisiyle karşılanması öngörülmüştür. 2015 Yılı Yatırım Programında yer alan, kısmen veya tamamen dış proje kredisiyle karşılanması öngörülen 44 projenin toplam tutarı ise 49,3 milyar TL’dir.

Ülkemizde, rasyonelleştirme çalışmalarıyla iyileştirmelere rağmen, sistematik proje döngüsü yaklaşımının ve kamu kuruluşlarının proje hazırlama, uygulama, izleme ve değerlendirme kapasitelerinin geliştirilmesi ihtiyacı bulunmaktadır. Ayrıca, ülkemizin birçok alanda yeni yatırım ihtiyacının yanı sıra, mevcut sermaye stokunun daha etkin kullanılmasına ve korunmasına yönelik idame-yenileme, bakım-onarım, rehabilitasyon ve modernizasyon ihtiyacı bulunmaktadır.

b) 2016 Yılı Hedefleri

Program dönemi sonunda kamu sabit sermaye yatırımlarının GSYH içerisindeki payının yüzde 4,2, sermaye giderlerinin Merkezi Yönetim Bütçesi içerisindeki payının ise yüzde 8,1 olması hedeflenmektedir.

1.2.2.3. Kamu Özel İşbirliği Uygulamaları

a) Mevcut Durum

Ülkemizde, Yap-İşlet-Devret (YİD), Yap-İşlet (Yİ), Yap-Kirala-Devret (YKD) ve İşletme Hakkı Devri (İHD) olmak üzere 4 temel Kamu Özel İşbirliği (KÖİ) modeli uygulanmaktadır. Bu modellerle yapılabilecek projelerin sektörel kapsamı oldukça geniş olup, hâlihazırda karayolu, havaalanı, liman, yat limanı ve turizm tesisi, gümrük tesisi ve gümrük kapısı, kentsel altyapı, sağlık tesisi ve enerji tesisi projeleri yürütülmektedir.

2015 yılı Kasım ayı itibarıyla 198 KÖİ projesi için uygulama sözleşmesi imzalanmıştır. 76 projeye ilk sırada yer alan enerji sektörünü, karayolu (33), liman (22), havaalanı (18), sağlık (17) ve yat limanı (15) projeleri takip etmektedir. Mevcut durumda, 164 proje işletmeye alınmış olup, 34 projenin yürütülmesine devam edilmektedir. İHD modeli ile yürütülenler hariç olmak üzere, uygulama sözleşmesi imzalanan projelerin toplam yatırım büyüklüğü 2015 yılı fiyatlarıyla 47,9 milyar dolara ulaşmaktadır.

2015 yılında Maliye Bakanlığı tarafından Genel Yönetim Muhasebe Yönetmeliğine dayanılarak hazırlanan "Kamu Özel İşbirliği Uygulamalarının Muhasebe İşlemleri" tebliği 08.07.2015 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. KÖİ projelerinin, uzun yıllara yayılan yüksek tutarlarda mali yük oluşturma potansiyeli dikkate alınarak proje süreçlerinin stratejik bir yaklaşımla ele alınması kamu kaynaklarının etkin ve verimli bir şekilde kullanılmasına katkı sağlayacaktır.

b) 2016 Yılı Hedefleri

KÖİ mevzuatında önemli düzenlemeler yapılmış olmakla birlikte, bütün KÖİ modellerini kapsayacak bir çerçeve yasa ihtiyacı devam etmektedir. Bu doğrultuda, Aralık sonu itibarıyla Kanun Taslağı çalışmalarının tamamlanması hedeflenmektedir. Proje hazırlık sürecinde nitelikli etütlere ve projelerin bütçeye olan yüklerini analiz eden çalışmalara dayalı olarak KÖİ'nin geleneksel yöntemlere göre daha avantajlı olmasına ve ilgili risk ve sorumlulukların kamu ile özel kesim arasında dengeli bir şekilde dağılmasına dikkat edilecektir. Bu amaçla, gerek yatırımcı kuruluşlarda gerekse diğer ilgili kuruluşlarda kapasite geliştirilmesine ve mevcut sistemin iyileştirilmesine yönelik çalışmalara önem verilecektir.

1.2.3. ÖDEMELER DENGESİ

1.2.3.1. Cari İşlemler Hesabı

a) Mevcut Durum

2014 yılında ihracat, gerek küresel olumsuzluklar gerekse ticaret ortaklarındaki toparlanmanın gerçekleşmemesine rağmen bir önceki yıla göre yüzde 3,8 oranında artış kaydetmiş ve 157,6 milyar ABD doları seviyesinde gerçekleşmiştir. Gelişmiş ekonomilerin para politikalarındaki belirsizlikler neticesinde kurlarda görülen dalgalanma ve yurtiçi ekonomik aktivitedeki durgunluk nedeniyle bir önceki yıla göre yüzde 3,8 oranında gerileme kaydeden ithalat 242,2 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Bu gelişmelere bağlı olarak cari işlemler açığı 46,5 milyar ABD dolarına gerilemiş ve GSYH'ya oran olarak yüzde 5,8 seviyesinde gerçekleşmiştir. Altın ticareti hariç tutulduğunda ise, cari açık 42,6 milyar ABD dolarına ve GSYH'ya oran olarak yüzde 5,3'e gerilemiştir. Ekonomideki ılımlı patikanın devam etmesi, uluslararası emtia ve enerji fiyatlarındaki azalma, altın ihracatındaki toparlanma ve döviz kurundaki yukarı yönlü eğilim nedeniyle 2015 yılı Kasım ayında yıllıklandırılmış cari açık 34,7 milyar ABD doları seviyesinde gerçekleşmiştir.

TABLO I: 18- Türkiye'nin Dış Ticareti ve Dış Ticareti Etkileyen Faktörler

(Yüzde Değişim)

	2013	2014	2015 (1)	2016 (2)
İhracat (fob, Milyar ABD Doları)	151,8	157,6	143,9	155,5
-Altın Hariç İhracat (Milyar ABD Doları)	148,5	154,4	136,4	152,5
İthalat (cif, Milyar ABD Doları)	251,7	242,2	207,1	210,7
- Altın Hariç İthalat (Milyar ABD Doları)	236,5	235,1	203,7	207,2
İhracat (Nominal)	-0,4	3,8	-8,7	8,0
İthalat (Nominal)	6,4	-3,8	-14,5	1,8
İhracat Fiyatları	0,1	-1,4	-9,3	-5,1
İthalat Fiyatları	-1,6	-2,9	-15,5	-8,7
İhracat (Reel)	-0,5	5,3	0,7	13,8
İthalat (Reel)	8,2	-0,9	0,9	11,4
Mamul Fiyatları	-1,1	-0,6	-4,1	-0,7
Yakıt Dışı Başlıca Emtia Fiyatları	-1,2	-4,0	-17,4	-9,5
Ham Petrol Brent Varil Fiyatı (ABD Doları)	109,4	97,5	52,5	39,7
GSYH Büyüme Hızı	4,2	2,9	4,0	4,5
Sanayi Büyümesi	3,4	3,8	3,4	4,1
Yurt İçi Nihai Talep Büyümesi	5,1	1,1	5,1	4,6
Dünya Büyüme Hızı	3,3	3,4	3,1	3,4
Dünya Mal ve Hizmet Ticareti	3,3	3,4	2,6	3,4
Avro Bölgesi Büyüme Hızı	-0,3	0,9	1,5	1,7

Kaynak: TÜİK, Kalkınma Bakanlığı, IMF Ekim 2015 ve Ocak 2016 tahminleri

(1) Gerçekleşme Tahmini, (2) Program

Dış Ticaret Dengesi

Ödemeler dengesinde gösterildiği şekliyle dış ticaret açığı 2014 yılında 63,6 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Dış ticaret açığı, 2015 yılının Ocak-Kasım döneminde, bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 25 oranında azalarak 57 milyar ABD doları seviyesine gerilemiştir. 2014 yılı Kasım ayında yüzde 61,1 olan ihracatın ithalatı karşılama oranı 2015 yılı Kasım ayında yüzde 73,5 seviyesine yükselmiştir. Bu gelişmede mevcut yılda ekonomik aktivitenin ılımlı seyretmesi, uluslararası enerji fiyatlarındaki gerileme ve kurlarda yaşanan yükselme eğilimi etkili olmuştur. Aynı dönemler itibarıyla altın hariç ihracatın ithalatı karşılama oranı yüzde 67,3 seviyesinden yüzde 73,9 seviyesine yükselmiştir. 2015 yılında dış ticaret açığının, ödemeler dengesinde gösterildiği şekliyle, 45,9 milyar ABD doları seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

İhracat

2014 yılında 157,6 milyar ABD doları olarak gerçekleşen ihracat, 2015 yılının Ocak-Kasım döneminde, bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 8,4 oranında azalış kaydederek, 132,2 milyar ABD doları seviyesinde gerçekleşmiştir. Söz konusu gerilemede küresel ekonomide beklenen toparlanmanın gerçekleşmemesi ve yakın coğrafi bölgede yaşanan siyasi gelişmeler etkili olmuştur.

TABLO I: 19- Ülke ve Fasillara Göre İhracat

(Milyar ABD Doları)

	Yıllık		Ocak – Kasım	
	2013	2014	2014	2015
TOPLAM İHRACAT	151,8	157,6	144,3	132,2
Avrupa Birliği Ülkeleri (AB-28)	63,0	68,5	63,2	58,6
Diğer	88,8	89,1	81,2	73,6
Seçilmiş Ülke Grupları				
OECD Ülkeleri	68,7	76,7	70,6	69,3
Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı	20,4	19,7	18,1	13,4
Ekonomik İşbirliği Teşkilatı	11,9	11,7	10,5	8,7
Bağımsız Devletler Topluluğu	16,9	15,6	14,4	9,8
Türk Cumhuriyetleri	6,9	7,1	6,5	4,9
İslam İşbirliği Teşkilatı	49,4	48,6	44,0	39,2
En Yüksek İhracat Yapılan Ülkeler (1)				
Almanya	13,7	15,1	14,0	12,3
Irak	11,9	10,9	9,8	8,1
İngiltere	8,8	9,9	9,1	9,8
İtalya	6,7	7,1	6,6	6,3
Fransa	6,4	6,5	5,9	5,3
ABD	5,6	6,3	5,6	5,8
En Yüksek İhracat Yapılan Fasıllar (1)				
87. Kara taşıtları ve bunların aksam ve parçaları	17,0	18,1	16,5	15,8
84. Makineler, mekanik cihazlar, kazanlar ve aksam, parçalar	13,0	13,6	12,4	11,3
61. Örne giyim eşyası	9,2	10,0	9,3	8,2
85. Elektrikli makine ve cihazlar	9,5	9,7	8,8	7,5
72. Demir ve çelik	9,9	9,2	8,4	6,1
71. İnciler, kıymetli taş ve metaller	7,0	7,7	7,2	10,9

Kaynak: TÜİK

(1) Sıralama 2014 yılı verilerine göre yapılmıştır.

Yakın çevre ülkelerde yaşanan siyasi ve ekonomik olumsuz sürecin devam etmesi ve temel gelir kalemi enerji olan ülkelerin taleplerindeki yavaşlama karşısında AB'ye yönelim artmış ve dış ticaretteki payı korunmuştur. Toplam ihracatta AB'nin payı 2015 yılının Ocak-Kasım döneminde, bir önceki yılın aynı dönemine göre 0,9 puan artmış ve yüzde 44,4 olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemlerde Yakın ve Orta Doğu ülkelerine yapılan ihracatın payı ise 0,5 puan azalarak yüzde 21,6 seviyesine gerilemiştir.

Fasillara göre ihracatta, 2015 yılının Ocak-Kasım döneminde motorlu kara taşıtları ve bunların aksam ve parçaları ihracatı, bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 4,2 oranındaki azalışa rağmen ilk sırada yer almıştır. Aynı dönemler itibarıyla kazanlar, makineler ve bunların kasa parçaları ihracatı ile elektrikli makine ve cihazları ihracatında sırasıyla yüzde 9,5 ve yüzde 14 oranında gerileme kaydedilmiştir. Söz konusu dönemler kapsamında inciler, kıymetli taş ve metaller ihracatı ise 3,7 milyar ABD doları tutarında artış kaydetmiş ve 10,9 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir.

2015 yılının tamamında ihracatın (TÜİK) yüzde 8,7 oranında gerileme kaydederek 143,9 milyar ABD doları seviyesinde gerçekleşmesi tahmin edilmektedir. Söz konusu yılda ihracat fiyatlarının yüzde 9,3 oranında azalış kaydetmesi beklenirken reel ihracatın yüzde 0,7 oranında artacağı tahmin edilmektedir.

TABLO I: 20- İhracatın Sektörel Dağılımı (1)

	(Milyar ABD Doları)				(Yüzde Pay)				(Yüzde Değişim)	
	Yıllık		Ocak-Kasım		Yıllık		Ocak-Kasım		Yıllık	Ocak-Kasım
	2013	2014	2014	2015	2013	2014	2014	2015	14/13	15/14
TOPLAM İHRACAT	151,8	157,6	144,3	132,2	100,0	100,0	100,0	100,0	3,8	-8,4
Tarım ve Orman.	5,7	6,0	5,3	5,1	3,7	3,8	3,7	3,8	6,7	-3,8
Balıkçılık	0,3	0,3	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2	0,3	34,2	8,8
Mad. ve Taş Ocak.	3,9	3,4	3,1	2,6	2,6	2,2	2,2	2,0	-12,2	-18,1
İmalat Sanayii	141,4	147,1	134,9	123,7	93,1	93,3	93,5	93,6	4,0	-8,3
Diğer	0,7	0,8	0,7	0,5	0,4	0,5	0,5	0,4	17,6	-31,2

Kaynak: TÜİK

(1) ISIC Rev. 3'e göre dir.

İthalat

2014 yılında ithalat, kurlardaki yükselme ve ekonomik aktivitedeki temkinli seyir nedeniyle yüzde 3,8 oranında azalma kaydetmiş ve 242,2 milyar ABD doları seviyesinde gerçekleşmiştir. 2015 yılının Ocak-Kasım döneminde ise ithalat, bir önceki yıldaki gerileme eğilimini artırarak devam ettirmiş ve bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 14,1 oranında azalarak 189,2 milyar ABD doları seviyesinde gerçekleşmiştir. Söz konusu dönemde petrol fiyatlarındaki gerilemenin etkisiyle enerji ithalatında yüzde 31 oranında azalış kaydedilmiştir. Aynı dönemler itibarıyla altın hariç ithalat ise yüzde 13 oranında azalış kaydetmiştir.

2015 yılında ithalatın (TÜİK) bir önceki yıla göre yüzde 14,5 oranında azalarak 207,1 milyar ABD doları olması beklenmektedir. Altın hariç tutulduğunda ise ithalatın yüzde 13,4 oranında azalarak 203,7 milyar ABD doları olarak gerçekleşmesi tahmin edilmektedir. 2015 yılında ithalat fiyatlarının yüzde 15,5 oranında azalacağı beklenirken reel ithalatın yüzde 0,9 oranında artış kaydedeceği öngörülmektedir.

TABLO I: 21- İthalatın Geniş Ekonomik Gruplara (BEC) Göre Dağılımı

	(Milyar ABD Doları)				(Yüzde Pay)				(Yüzde Değişim)	
	Yıllık		Ocak-Kasım		Yıllık		Ocak-Kasım		Yıllık	Ocak-Kasım
	2013	2014	2014	2015	2013	2014	2014	2015	14/13	15/14
TOPLAM İTHALAT	251,7	242,2	220,4	189,2	100,0	100,0	100,0	100,0	-3,8	-14,1
Sermaye Malları	36,8	36,0	32,2	31,6	14,6	14,9	14,6	16,7	-2,1	-1,8
Ara Malları	183,8	176,7	161,7	131,2	73,0	73,0	73,3	69,3	-3,9	-18,9
Tüketim Malları	30,4	29,0	26,1	26,0	12,1	12,0	11,9	13,8	-4,6	-0,4
Diğer	0,7	0,5	0,4	0,4	0,3	0,2	0,2	0,2	-31,6	-1,1
Altın İthalatı	15,1	7,1	6,5	3,1	6,0	2,9	2,9	1,6	-53,0	-52,2
Altın Hariç İthalat	236,5	235,1	213,9	186,1	94,0	97,1	97,7	98,4	-0,6	-13,0

Kaynak: TÜİK

Hizmetler Dengesi, Birincil ve İkincil Gelir Dengesi

2014 yılında 29,6 milyar ABD dolarına ulaşan seyahat gelirleri, 2015 yılının Ocak-Kasım döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 8,8 oranında azalış kaydetmiş ve 25,7 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Seyahat gelirlerinin, 2015 yılında 27 milyar ABD dolarına ulaşacağı tahmin edilmektedir. 2014 yılında 25,2 milyar

ABD doları olarak gerçekleşen hizmetler dengesi fazlası, 2015 yılının Ocak-Kasım döneminde, bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 3,7 oranında azalış kaydetmiş ve 23,6 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Hizmetler fazlasındaki gerilemede gerek çevre ülkelerdeki siyasi gelişmelerin gerekse turizm ortaklarımızdaki ekonomik olumsuzlukların etkili olduğu söylenebilmektedir. 2015 yılında hizmetler dengesi fazlasının 23,2 milyar ABD doları olması beklenmektedir.

TABLO I: 22- Cari İşlemler Dengesi

(Milyar ABD Doları)

	2013	2014	2015 (1)	2016 (2)
CARİ İŞLEMLER HESABI	-64,7	-46,5	-31,7	-28,6
DIŞ TİCARET DENGESİ	-79,9	-63,6	-45,9	-41,9
İhracat	158,2	165,5	145,0	157,0
İhracat (FOB)	151,8	157,6	143,9	155,5
- Altın İhracatı	3,3	3,2	7,5	3,0
Bavul Ticareti ve Uyarlama	6,4	7,9	1,1	1,5
İthalat	226,6	225,4	195,1	198,4
İthalat (CIF)	251,7	242,2	207,1	210,7
- Altın İthalatı	15,1	7,1	3,4	3,5
Navlun ve Sigorta ve Uyarlama	-25,1	-16,8	-12,0	-12,2
HİZMETLER DENGESİ	22,8	25,2	23,2	23,3
Gelir	46,6	50,4	47,0	46,6
Gider	23,8	25,2	23,8	23,3
Seyahat	23,2	24,5	21,7	21,9
Gelir	28,0	29,6	27,0	27,0
Gider	4,8	5,1	5,3	5,1
BİRİNCİL GELİR DENGESİ	-9,0	-9,2	-10,0	-11,1
Gelir	4,5	4,3	4,2	4,5
Gider	13,5	13,5	14,2	15,5
Yatırım Geliri Dengesi	-8,7	-8,3	-9,1	-10,1
Doğrudan Yatırımlar	-3,4	-2,3	-3,2	-4,2
Portföy Yatırımları	-1,3	-2,0	-2,4	-2,4
Diğer Yatırımlar	-4,0	-4,0	-3,5	-3,6
Faiz Geliri	1,8	1,7	1,8	1,9
Faiz Gideri	5,8	5,7	5,3	5,4
Uzun Vade	4,6	4,4	4,0	4,4
İKİNCİL GELİR DENGESİ	1,4	1,1	1,0	1,1

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, TCMB

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

2014 yılında, portföy yatırımları giderlerindeki artışın etkisiyle bir önceki yıla göre yüzde 2,5 oranında artarak 9,2 milyar ABD doları olarak gerçekleşen birincil gelir dengesindeki açık, 2015 yılının Ocak-Kasım döneminde, bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 14,7 oranında artış kaydetmiş ve 9,6 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu dönemde doğrudan yatırımlarda kâr transferi 3,4 milyar ABD dolarına yükselmiş, faiz gideri ise bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 9,7 oranında azalarak 4,5 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Birincil gelir dengesi açığının 2015 yılında 10 milyar ABD doları olarak gerçekleşmesi beklenirken, ikincil gelir dengesinin 1 milyar ABD doları olarak gerçekleşmesi tahmin edilmektedir.

Dış ticaret, hizmetler, birincil ve ikincil gelir dengelerindeki gelişmeler ve tahminlere göre, 2015 yılında cari açığın 31,7 milyar ABD doları olması beklenmektedir.

b) 2016 Yılı Hedefleri

2016 yılında ihracatın yüzde 8 oranında artarak 155,5 milyar ABD dolarına, ithalatın ise yüzde 1,8 oranında artarak 210,7 milyar ABD dolarına ulaşması ve böylece dış ticaret açığının 55,2 milyar ABD doları olması öngörülmektedir.

İhracat ve ithalat fiyatlarının 2016 yılında, sırasıyla yüzde 5,1 ve yüzde 8,7 oranında azalacağı beklenmektedir. 2016 yılında reel olarak ihracat ve ithalatın ise, sırasıyla, yüzde 13,8 ve yüzde 11,4 oranında artacağı tahmin edilmektedir.

2016 yılında seyahat gelirlerinin 27 milyar ABD doları seviyesinde gerçekleşmesi, hizmetler dengesinin ise 23,3 milyar ABD doları fazla vereceği tahmin edilmektedir. 2016 yılında birincil gelir dengesinde 11,1 milyar ABD doları açık öngörülmürken, ikincil gelir dengesinde 1,1 milyar ABD doları fazla beklenmektedir.

Söz konusu varsayımlar altında cari işlemler açığının 2016 yılında 28,6 milyar ABD doları seviyesinde gerçekleşeceği öngörülmektedir. 2016 yılında cari işlemler açığının GSYH'ya oranının, bir önceki yılki yüzde 4,4 seviyesinden yüzde 3,9 seviyesine gerileyeceği tahmin edilmektedir. Altın hariç tutulduğunda ise cari açığın 2016 yılında 28,1 milyar ABD dolarına, GSYH'ya oranının ise yüzde 3,8 seviyesine gerilemesi beklenmektedir.

1.2.3.2. Sermaye ve Finans Hesapları

a) Mevcut Durum

IIF (Institute of International Finance) verilerine göre, 2013 yılında 1.273 milyar ABD doları olarak gerçekleşen gelişmekte olan ülkelere yönelik sermaye girişleri, 2014 yılında 1.032 milyar ABD dolarına gerilemiştir. Önümüzdeki yıllarda sermaye girişlerindeki azalmanın devam etmesi beklenmektedir. Söz konusu eğilime benzer olarak Türkiye'ye 2013 yılında 71,9 milyar ABD doları olarak gerçekleşen rezerv haric sermaye girişi, 2014 yılında 42,8 milyar ABD dolarına gerilemiştir.

Gelişmekte olan ülkeler ve yükselen piyasa ekonomilerine yönelik doğrudan yabancı sermaye girişleri, 2013 yılında 578,8 milyar ABD doları seviyesinden 2014 yılında 585,6 milyar ABD dolarına yükselmiştir. Söz konusu büyüklüğün 2015 yılında 534,8 milyar ABD doları olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. 2013 yılında 8,8 milyar ABD doları olan Türkiye'ye net doğrudan yatırım girişi, 2014 yılında 5,7 milyar ABD dolarına gerilemiştir. 2015 yılının ilk on bir aylık döneminde ise net doğrudan yatırım girişi, bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 91,2 oranında artarak 9,2 milyar ABD doları seviyesinde gerçekleşmiştir. Söz konusu gelişmede yurtdışı yerleşiklerin Türkiye'de yaptıkları doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının 2 milyar ABD doları seviyesinde artış kaydetmesi etkili olmuştur.

2014 yılında Türkiye'ye yönelik portföy yatırım girişleri 20,1 milyar ABD doları tutarında gerçekleşmiştir. Söz konusu yılda, Devlet İç Borçlanma Senetleri (DİBS) yatırımlarında 370 milyon ABD doları net giriş olurken, Hazine tarafından yurt dışında ihraç edilen tahviller yoluyla 4,2 milyar ABD doları tutarında net borçlanma gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, bankalar ve diğer sektörler 2014 yılında yurt dışı tahvil ihraçları yoluyla sırasıyla 10,4 milyar ABD doları ve 3,3 milyar ABD doları tutarında sermaye girişi sağlamıştır. 2015 yılının Ocak-Kasım döneminde ise, Fed kararları başta olmak üzere küresel düzeyde para politikasındaki belirsizlik nedeniyle gelişmekte olan

ülkelerden gelişmiş ekonomilere yönelen sermaye hareketlerinin etkisi nedeniyle, Türkiye'ye yönelik net portföy yatırımlarında 14,8 milyar ABD doları seviyesinde çıkış gerçekleşmiştir. Aynı dönemler itibarıyla, DİBS'ten 6,6 milyar ABD doları ve hisse senetlerinden 2 milyar ABD doları seviyesinde sermaye çıkışı gerçekleşirken; Hazinenin yurt dışı tahvil ihracında 250 milyon ABD doları ve bankaların yurt dışı tahvil ihraçlarında 65 milyon ABD doları tutarında sermaye girişi gerçekleşmiştir.

Diğer yatırımlar kaleminde 2014 yılında özellikle bankaların kısa vadeli kredi kullanımındaki ve kısa vadeli ticari kredi kullanımındaki azalışın etkisiyle, net sermaye girişi 16,9 milyar ABD dolarına gerilemiştir. 2014 yılının Ocak-Kasım döneminde 16,6 milyar ABD doları olan diğer yatırımlardaki net sermaye girişi, 2015 yılının aynı döneminde diğer sektörlerde uzun vadeli net kredi kullanımındaki artışın kompozisyon değişimini etkilemesiyle birlikte 16,3 milyar ABD doları olarak kaydedilmiştir. Dış ticaretteki daralmanın kredilerin vade kompozisyonunu etkilemesine rağmen yıl genelinde seviyesinin farklılaşmadığı söylenebilmektedir.

TABLO I: 23- Sermaye ve Finans Hesabı

(Milyar ABD Doları)

	2013	2014	Ocak-Kasım	
			2014	2015
Cari İşlemler Dengesi	-64,7	-46,5	-39,6	-27,8
Türlerine Göre Sermaye Hareketleri (rezerv hariç) (1)	71,9	42,8	40,4	10,8
Doğrudan Yatırımlar (net)	8,8	5,7	4,8	9,2
Portföy Yatırımları (net)	24,0	20,1	19,0	14,8
Yabancıların Hisse Senedi Alımları	0,8	2,6	2,6	-2,0
Yabancıların DİBS Alımları	4,1	0,4	0,0	-6,6
Diğer Yatırımlar (net)	39,1	16,9	16,6	16,3
Kullanıcıya Göre Sermaye Hareketleri (1) (2)	71,9	42,7	40,3	10,8
Kamu Kesimi	5,7	1,6	1,6	-7,8
Özel Kesim	57,3	35,4	33,9	9,3
Bankalar	42,5	24,8	23,6	-3,6
Banka dışı	14,8	10,6	10,3	12,9
Doğrudan Yatırımlar (net)	8,8	5,7	4,8	9,2
Rezerv Varlıklar	9,9	-0,5	5,2	-5,2
Net Hata Noksan	2,8	3,7	4,5	11,9

Kaynak: TCMB

(1) Eksi işareti çıkışı göstermektedir.

(2) Doğrudan yatırımlar girişinde kamu özel ayrımı net olarak yapılamadığından ve borç oluşturan bir kalemler olarak kabul edilmediğinden kullanıcıya göre sermaye hareketleri kısmında hesaplamaya dâhil edilmeyip ayrı olarak verilmiştir. Ayrıca sermaye hesabı altında yer alan göçmen transferleri ve üretilmeyen ve finansal olmayan varlıklar kalemleri de hesaplamaya dâhil edilmemiştir.

2015 yılının Ocak-Kasım döneminde sermaye çıkışı kaydedilmesinde kamu kesiminde DİBS'teki satış eğilimi etkili olurken; özel kesimde ise bankacılık kesiminin yurtdışına olan yükümlülüklerindeki azalış etkili olmuştur.

1.2.3.3. Dış Borç Stoku

a) Mevcut Durum

2014 yılında, bir önceki yıla göre yüzde 3,5 oranında artarak 402,5 milyar ABD doları olan toplam dış borç stoku, 2015 yılının üçüncü çeyreği sonu itibarıyla 406 milyar ABD dolarına yükselmiştir.

Dış borç stokunun GSYH'ya oranı 2014 yılında yüzde 50,4 olarak gerçekleşmiştir. Diğer taraftan, 2014 yılında yüzde 33 olarak gerçekleşen kısa vadeli dış borçların toplam dış borç stoku içindeki payı, 2015 yılı üçüncü çeyreği sonunda yüzde 29,8'e gerilemiştir.

TABLO I: 24- Dış Borç Stokuna Ait Bazı Göstergeler

(Milyar ABD Doları)

	2012	2013	2014	2015 (1)
Toplam Dış Borç Stoku	339,0	389,1	402,5	406,0
Vadesine Göre				
Kısa Vadeli Dış Borçlar	100,2	130,4	132,8	120,8
Kamu	11,0	17,6	17,9	15,4
TCMB	1,0	0,8	0,3	0,2
Özel	88,1	112,0	114,6	105,3
Finansal Kuruluşlar	59,2	77,0	80,0	71,3
Finansal Olmayan Kuruluşlar	28,9	35,0	34,6	34,0
Uzun Vadeli Dış Borçlar	238,8	258,6	269,7	285,2
Kamu	93,0	98,3	99,8	99,4
TCMB	6,1	4,4	2,1	1,3
Özel	139,8	155,9	167,7	184,4
Finansal Kuruluşlar	57,1	73,1	85,0	100,0
Finansal Olmayan Kuruluşlar	82,7	82,8	82,7	82,3
Borçluya Göre				
Kamu Kesimi Dış Borç Stoku	104,0	115,9	117,7	114,8
TCMB Dış Borç Stoku	7,1	5,2	2,5	1,6
Özel Sektör Dış Borç Stoku	227,9	267,9	282,3	289,6
Yüzde Oranlar				
Kısa Vadeli Dış Borçlar / Toplam Dış Borç Stoku	29,6	33,5	33,0	29,8
Kamu Dış Borç Stoku / Toplam Dış Borç Stoku	30,7	29,8	29,2	28,3
TCMB Rezervler (net) / Kısa Vadeli Dış Borçlar	118,9	100,5	95,9	99,0
Toplam Dış Borç Stoku / GSYH	43,1	47,3	50,4	-

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

Not: Yuvarlamalar nedeniyle hesaplamalar net sonuçları vermeyebilir.

(1) Üçüncü Çeyrek Sonu İtibarıyla

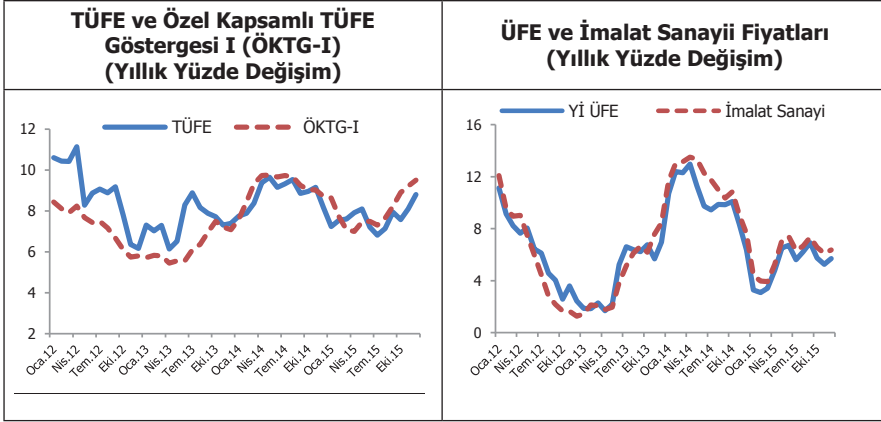
1.2.4. ENFLASYON ve PARA-KUR POLİTİKASI

1.2.4.1. Enflasyon

a) Mevcut Durum

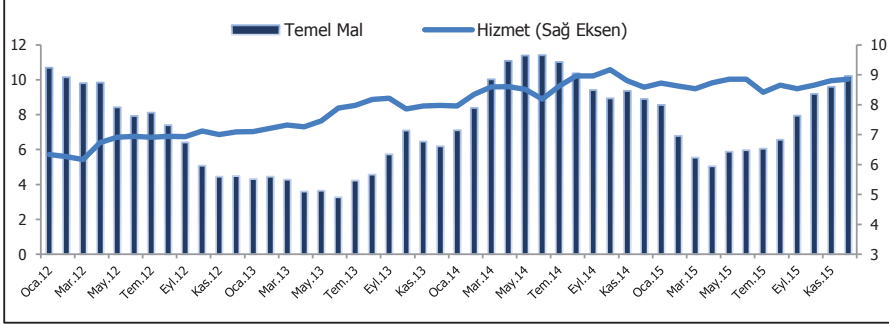
2015 yılında TÜFE yıllık artış hızı; Türk Lirasında yaşanan değer kayıplarının, fiyatlama davranışında gözlenen bozulmanın, kuraklık nedeniyle yıl genelinde yüksek seyreden gıda fiyatlarının etkisiyle bir önceki yıla göre 0,6 puan artarak yüzde 8,8 olarak gerçekleşmiştir. Yılın son çeyreğinde, ham petrol fiyatlarında kaydedilen belirgin düşüş ise TÜFE yıllık artış hızının daha da ivmelenmesine engel olmuştur.

GRAFİK: 3- Fiyat Gelişmeleri

Kaynak: TÜİK

TÜFE yıllık artış hızı 2015 yılının ilk çeyreğinde; işlenmemiş gıda fiyatlarındaki olumsuz görünüme rağmen temel mal grubundaki baz etkisi nedeniyle yavaşlayarak Mart ayı itibarıyla yüzde 7,6 olarak gerçekleşmiştir. 2015 yılının ikinci çeyreğinde ise yıllık enflasyon temel mal ve enerji gruplarındaki yükselişe rağmen gıda fiyatlarında kaydedilen düzeltmeyle düşmüş ve TÜFE yıllık artış hızı Haziran ayı itibarıyla yüzde 7,2'ye gerilemiştir. 2015 yılının üçüncü çeyreğinde TÜFE yıllık artış hızı, petrol fiyatlarının enflasyon üzerindeki düşürücü etkisine rağmen gıda fiyatlarındaki olumsuz seyir ve Türk Lirasında yaşanan değer kayıpları nedeniyle ivmelenerek Eylül ayı itibarıyla yüzde 7,9'a yükselmiştir. 2015 yılının son çeyreğinde TÜFE yıllık artış hızı, Türk Lirasındaki değer kayıplarının sürmesi ve enerji grubundaki baz etkisi kaynaklı artış nedeniyle Aralık ayında yüzde 8,8'e yükselmiştir. Bu gelişmede, gıda fiyatlarında kaydedilen yüksek oranlı artış da etkili olmuştur.

GRAFİK: 4- Mal ve Hizmet Fiyatları (Yıllık Yüzde Değişim)

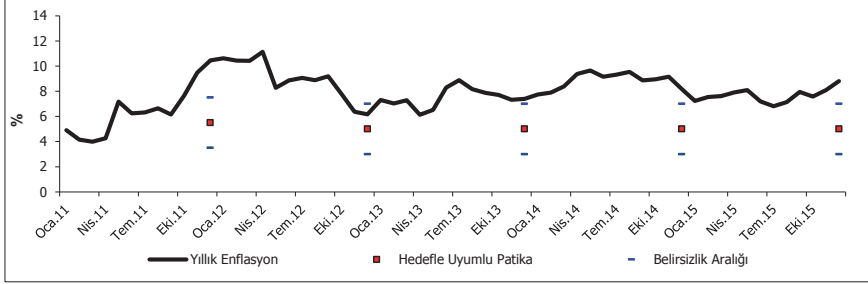
Kaynak: TCMB

Temel mal grubu fiyatlarının 2015 yılındaki seyrinde döviz kuru gelişmeleri belirleyici olmuştur. Yılın ilk dört ayında gerileyen temel mal grubu yıllık enflasyonu Mayıs ve Haziran aylarında yükselmeye başlamış ve bu yukarı yönlü eğilim yıl sonuna kadar devam etmiştir. Böylece 2015 yılı Aralık ayı itibarıyla temel mal grubu yıllık enflasyonu yüzde 10,2 olarak gerçekleşmiştir. Hizmet grubu fiyatlarında ise maliyet unsurlarındaki gelişmeler ve fiyatlama davranışlarındaki bozulma sonucu yüzde 8'in üzerinde bir katılık gözlenmiş ve 2015 yılı Aralık ayında yıllık artış hızı yüzde 8,9 olarak kaydedilmiştir. Bu gelişmelere paralel olarak özel kapsamlı TÜFE göstergelerinden ÖKTG-H ve ÖKTG-I endeksleri yıllık artış hızı 2015 yılı Aralık ayı itibarıyla sırasıyla yüzde 9,3 ve yüzde 9,5 olarak gerçekleşmiştir.

2014 yılında yüzde 6,4 olarak kaydedilen Yİ-ÜFE yıllık artış hızı, 2015 yılının ilk çeyreğinde baz etkisi nedeniyle yüzde 3,4'e gerilemiştir. Yılın ikinci çeyreğinden itibaren Türk Lirasında yaşanan değer kayıplarının etkisiyle ivmelenmeye başlayan Yİ-ÜFE yıllık artış hızı 2015 yılının üçüncü çeyreğinde yüzde 6,9 olarak gerçekleşmiştir. 2015 yılının son çeyreğindeki başta petrol olmak üzere uluslararası emtia fiyatlarında yaşanan düşüş nedeniyle Yİ-ÜFE yıllık artış hızı Aralık ayında yüzde 5,71 olarak gerçekleşmiştir.

1.2.4.2. Para ve Kur Politikası**a) Mevcut Durum**

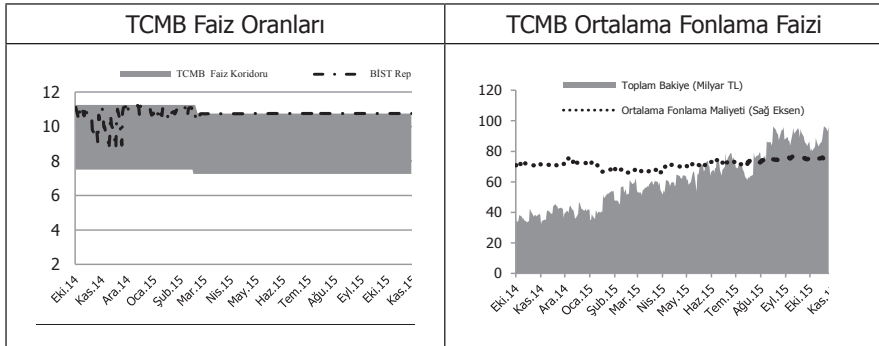
Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) fiyat istikrarını sağlamak ve sürdürmek temel amacı doğrultusunda enflasyon hedeflemesi rejimi çerçevesinde para politikası uygulamalarını sürdürmektedir. 2015 yılı için enflasyon hedefi Hükümetle birlikte yüzde 5 olarak belirlenmiştir. TCMB'nin hesap verme yükümlülüğüne esas teşkil edecek olan belirsizlik aralığı ise ± 2 puan olarak ilan edilmiştir.

GRAFİK: 5- Yıllık Enflasyon ve Hedef

Kaynak: TCMB, TÜİK

2015 yılının ilk iki ayında TCMB, çekirdek enflasyon göstergelerindeki olumlu görünüm nedeniyle politika faizinde ölçülü indirimler gerçekleştirmiştir. Ancak, finansal piyasalarda yaşanan dalgalanma ve gıda fiyatlarındaki olumsuz görünüm enflasyona ilişkin beklentileri olumsuz yönde etkilemiş ve politika faizinin daha düşük seviyelere indirilmesine engel olmuştur. Öte yandan, 2015 yılının ikinci yarısında dış finansal piyasalardaki belirsizlikler ve yurt içinde yaşanan siyasi gelişmeler nedeniyle Türk Lirasında değer kayıpları gerçekleşmiştir. TCMB, Türk Lirasının oynaklığında yaşanan bu artışa karşı olarak Türk Lirası cinsi fonlamanın maliyetini artırıcı ve piyasaya döviz likiditesi sağlayıcı adımlar atmıştır.

TCMB, 18 Ağustos 2015 tarihindeki duyurusunda önümüzdeki dönemde küresel düzeyde para politikalarında yaşanmasını beklediği normalleşme sürecinde atacağı adımlara yönelik açıklamalarda bulunmuştur. Bu doğrultuda, TCMB para politikası uygulamasında sadeleştirmeye gideceğini açıklarken; piyasadaki döviz likiditesini dengelemek, bankacılık sektörünün pasif vadesini uzatmak ve aracılık maliyetlerini düşürmek amaçlarına yönelik tedbirler uygulayacağını belirtmiştir.

GRAFİK: 6- Merkez Bankası Faiz Oranları

TCMB, ihracat reeskont kredisi uygulamasının ihracatın desteklenmesinde ve döviz rezervlerinin güçlendirilmesinde katkısını göz önünde bulundurarak, 2015 yılı Ocak ayında mevcut kredi limitini 2 milyar ABD doları artırarak 17 milyar ABD dolarına çıkarmıştır. İhracat reeskont kredileri yoluyla; Merkez Bankası döviz rezervlerine 2014 yılında 13 milyar ABD doları, 2015 yılında ise 15,2 milyar ABD doları katkı sağlanmıştır.

TABLO I: 25- Merkez Bankası Döviz Müdahale ve İhaleleri

(Milyon ABD Doları)

Yıl	İhracat Reeskont Kredileri	Döviz Alım İhaleleri	Döviz Satım İhaleleri	Döviz Alım Müdahaleleri	Döviz Satım Müdahaleleri	Enerji İthalatçısı KİT'lere Döviz Satışı	Toplam Net Döviz Alımları
2002	25	795	-	16	12	-	824
2003	34	5 652	-	4 229	-	-	9 915
2004	27	4 104	-	1 283	9	-	5 405
2005	25	7 442	-	14 565	-	-	22 032
2006	4	4 296	1 000	5 441	2 105	-	6 636
2007	2	9 906	-	-	-	-	9 908
2008	5	7 584	100	-	-	-	7 489
2009	1 040	4 314	900	-	-	-	4 454
2010	1 104	14 865	-	-	-	-	15 969
2011	1 920	6 450	11 210	-	2 390	-	-5 230
2012	8 295	-	1 450	-	1 006	-	-5 839
2013	12 664	-	17 610	-	-	-	-4 949
2014	12 999	-	10 439	-	3 151	1 321	-1 912
2015	15 182	-	12 346	-	-	10 505	-7 669

Kaynak: TCMB

Merkez Bankasının altın hariç brüt döviz rezervi 2015 yılında 15,1 milyar ABD doları azalışla 01 Ocak 2016 tarihi itibarıyla 92,9 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Rezervlerdeki azalışı etkileyen kalemlerin başında 6,2 milyar ABD doları ile Hazine Müsteşarlığı'na ait işlemlerin net etkisi (özeleştirme gelirleri, net kredi ödemeleri, diğer ödemeler) ve 7,7 milyar ABD doları ile ağırlıklı olarak Merkez Bankası tarafından yapılan döviz satışları, ihracat reeskont krediler ve yükümlülük taraflı diğer değişimlerin net etkisi gelmektedir. Son yıllarda etkinleştirilen ve limitleri önemli miktarda artırılan ihracat reeskont kredileri uygulaması döviz rezervlerine 15,2 milyar ABD doları katkıda bulunurken, Merkez Bankası 2015 yılında toplamda 22,9 milyar ABD doları tutarında döviz satımı gerçekleştirmiştir.

2015 yılında Merkez Bankası net dış varlıkları ABD doları cinsinden azalırken TL cinsinden artış kaydetmiştir. Söz konusu dönemde net dış varlıklar kalemi yaklaşık 28,3 milyar TL artarak 316,9 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemde, net iç varlıklar kalemi de 15,9 milyar TL azalarak -33,5 milyar TL olmuştur. Merkez Bankasının temel yükümlülük kalemlerinden olan emisyon hacmi yüzde 14,4 oranında artarak 103 Milyar TL'ye yükselmiştir. Aynı dönemde Açık Piyasa İşlemleri kalemi %107 artış göstererek 95,4 Milyar TL'ye ulaşmıştır. Bu gelişmeler sonucunda Merkez Bankası Parası, 2014 yılı sonunda 74,2 milyar TL iken 2015 yılı sonunda 49,1 milyar TL olarak gerçekleşmiştir.

M1, M2 ve M3 para arzları, Eylül 2015 itibarıyla 2014 yılı sonuna göre sırasıyla yüzde 23,8, yüzde 17,4 ve yüzde 15,9 oranlarında artmıştır. M1 para arzındaki artışta, TL cinsinden vadesiz mevduatlardaki artış etkili olmuştur. M2 para arzında kaydedilen artışta ise M1 para arzındaki ve vadeli TL mevduatlarındaki yükseliş belirleyici olmuştur.

TABLO I: 26- Parasal Büyüklükler ve Merkez Bankası Bilançosu Seçilmiş Kalemleri

	2014		2015		
	Aralık	Mart	Haziran	Eylül	Aralık
(Milyon TL)					
Para Arzları					
M1	251 992	261 936	285 907	322 379	311 999
M2	1 018 546	1 071 698	1 129 259	1 219 087	1 195 803
M3	1 063 151	1 119 729	1 174 749	1 263 157	1 231 810
(Milyon TL)					
Net Dış Varlıklar	288 641	309 164	315 875	359 517	316 949
Net İç Varlıklar	-17 520	-29 463	-26 136	-37 361	-33 446
DİBS Portföyü	9 217	9 437	8 033	8 544	8 957
Değerleme Hesabı	-22 857	-30 930	-32 033	-42 185	-32 652
Merkez Bankası Parası (A+B)	74 150	62 338	61 289	55 453	49 069
A. Rezerv Para	107 221	106 151	113 533	130 249	122 350
Emisyon	85 118	90 526	96 033	109 738	103 042
Bankalar Mevduatı	21 595	15 084	16 913	19 855	18 799
B. Diğer Merkez Bankası Parası	-33 071	-43 813	-52 244	-74 796	-73 281
Açık Piyasa İşlemleri	-46 422	-60 782	-79 337	-89 096	-95 449
Kamu Mevduatı	13 351	16 969	27 093	14 300	22 168
(Milyon ABD Doları)					
Net Döviz Pozisyonu	39 532	35 170	32 546	30 145	28 380
Net Dış Varlıklar	124 473	118 445	117 588	118 135	109 008
Net Rezervler	106 502	100 883	100 479	101 312	92 547
KMDTH ve SDMH (-)	2 521	2 140	2 004	1 574	1 341
İç Döviz Yükümlülükleri	84 942	83 275	85 043	87 636	80 628
Döviz Olarak Takip Edilen Kamu Mevduatı	3 056	1 464	3 198	1 963	1 296
Bankaların Döviz Mevduatı	81 885	81 811	81 845	85 673	79 332

Kaynak: TCMB

Not: Alt kalemlerin tamamı gösterilmediği için toplamlar tutmayabilir. Veriler ayın son Cuma günü itibarıyladır.

b) 2016 Yılı Hedefleri

Para politikası, finansal istikrarı da gözeterek şekilde enflasyon hedeflemesi çerçevesinde yürütülecektir. Bu kapsamda, Merkez Bankası tarafından 2016 yılı için enflasyon hedefi yüzde 5 olarak açıklanmıştır. Enflasyonun 2016 yılı sonunda yüzde 7,5 oranında gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

1.2.5. MALİ PİYASALAR**a) Mevcut Durum**

2014 yılı sonu itibarıyla finans sektörünün toplam aktif büyüklüğü, bir önceki yıla göre TL bazında yüzde 15,5 oranında artarak 2,2 trilyon TL; ABD doları bazında yüzde 6 oranında artarak 960 milyar ABD doları seviyesinde gerçekleşmiştir. 2013 yılında yüzde 122,9 olan finans sektörünün aktif büyüklüğünün GSYH'ya oranı, 2014 yılında yüzde 127,4'e yükselmiştir.

TABLO I: 27- Finansal Sektör Kuruluşlarına Dair Bazı Göstergeler

	Aktif Büyüklük (1)			Aktif Büyüklük (1)			Sektör Payı			GSYH'ya Oran			Kuruluş Sayısı		
	(Milyar TL)			(Milyar ABD Doları)			(Yüzde)			(Yüzde)					
	2013	2014	2015(2)	2013	2014	2015(2)	2013	2014	2015(2)	2013	2014	2015(2)	2013	2014	2015(2)
Bankalar	1 732,4	1 994,3	2 223,2	814,4	859,9	833,0	89,9	89,6	89,9	110,5	114,1	121,2	49	51	52
Mevduat Bankaları	1 566,2	1 805,4	2 010,5	736,3	778,5	753,7	81,3	81,1	81,3	99,9	103,3	109,6	32	34	34
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	70,1	84,6	97,1	33,0	36,5	36,2	3,6	3,8	3,9	4,5	4,8	5,3	13	13	13
Katılım Bankaları	96,1	104,3	115,5	45,0	44,9	43,1	5,0	4,7	4,7	6,1	6,0	6,3	4	4	5
Sigorta ve Emeklilik	64,3	81,0	88,6	30,1	34,9	33,0	3,3	3,6	3,6	4,1	4,6	4,8	67	67	-
Hayat Dışı	24,3	28,2	30,7	11,4	12,2	11,4	1,3	1,3	1,2	1,6	1,6	1,7	39	40	-
Hayat-Emeklilik	38,1	50,8	55,7	17,9	21,9	20,7	2,0	2,3	2,3	2,4	2,9	3,0	26	25	-
Reasürans	1,8	2,0	2,2	0,9	0,9	0,8	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	2	2	-
Finansal Kiralama Şirketleri	28,5	32,6	37,9	13,3	14,0	14,1	1,5	1,5	1,5	1,8	1,9	2,1	33	30	29
Factoring Şirketleri	21,8	26,5	27,5	10,2	11,4	10,3	1,1	1,2	1,1	1,4	1,5	1,5	76	77	73
Finansman Şirketleri	16,0	20,3	23,1	7,5	8,7	8,6	0,8	0,9	0,9	1,0	1,2	1,3	13	12	13
Varlık Yönetim Şirketleri	1,9	-	-	0,9	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	11	-	-
Yetkili Müesseseler	1,1	1,3	-	0,5	0,6	-	0,1	0,1	0,0	0,1	0,1	0,0	750	745	-
Aracı Kurumlar	11,4	14,0	14,9	5,3	6,0	5,6	0,6	0,6	0,6	0,7	0,8	0,8	100	97	96
Yatırım Ortaklıkları (3)	19,1	22,4	22,8	9,0	9,7	8,5	1,0	1,0	0,9	1,2	1,3	1,2	49	46	46
Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları	18,6	22,0	22,3	8,7	9,5	8,3	1,0	1,0	0,9	1,2	1,3	1,2	30	31	31
Menkul Kıymet Yatırım Fonları	30,1	33,3	32,8	14,1	14,4	12,2	1,6	1,5	1,3	1,9	1,9	1,8	522	482	374
A tipi	1,8	1,9	1,6	0,9	0,8	0,6	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	136	133	115
B tipi	28,2	31,4	31,2	13,2	13,6	11,6	1,5	1,4	1,3	1,8	1,8	1,7	386	349	259
Yabancı Yatırım Fonları	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	41	41	42
Toplam	1 926,5	2 225,7	2 470,9	905,3	959,7	925,2	100,0	100,0	100,0	122,9	127,4	134,7	920(4)	862(4)	-

Kaynak: BDDK, SPK, Hazine Müsteşarlığı, TSPB, Emeklilik Gözetim Merkezi

(1) Gayrimenkul yatırım ortaklıkları, menkul kıymet yatırım fonları, yabancı yatırım fonları için portföy değeri kullanılmıştır.

(2) Haziran ayı itibarıyla.

(3) Girişim sermayesi yatırım ortaklıklarının portföy tablosu hazırlama yükümlülüğü bulunmadığından veriler girişim sermayesi yatırım ortaklıklarının net aktif değerini içermemektedir.

(4) Yetkili müessese hariç kuruluş sayısı verilmektedir.

Bankacılık

Türk bankacılık sektörü 2015 yılında büyümesini sürdürmüştür. Yapılan stres testleri, bankacılık sektörünün güçlü sermaye yapısı ve mevcut risklilik düzeyiyle siddetli makroekonomik şoklara karşı dayanıklı olduğunu göstermiştir.

2015 yılı Eylül ayı itibarıyla faaliyet gösteren 52 adet bankanın 34'ü mevduat bankası, 13'ü kalkınma ve yatırım bankası ve 5'i katılım bankasıdır. Söz konusu dönemde Türk bankacılık sektörünün aktif büyüklüğü bir önceki yılın aynı dönemine göre TL bazında yüzde 24,2 oranında artarak 2,4 trilyon TL; ABD doları bazında ise yüzde 6,5 oranında azalarak 795 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir.

2014 yılında Türkiye'de kurulu iki yabancı mevduat bankasına faaliyet izni verilmiştir. 2015 yılı Eylül ayı itibarıyla ise bir adet kamu sermayeli katılım bankasına faaliyet izni ve bir adet kamu sermayeli katılım bankasına kuruluş izni verilirken, bir adet özel sermayeli katılım bankasının temettü hariç ortaklık hakları ile yönetim ve denetimi TMSF'ye devredilmiştir.

TABLO I: 28- Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri (1)

	2013	2014	Eylül	
			2014	2015
Temel Büyüklükler				
Aktif Büyüklüğü (Milyar TL)	1 732	1 994	1 930	2 396
Aktif Büyüklüğü (Milyar ABD Doları)	814	860	850	795
Krediler (Milyar TL)	1 047	1 241	1 187	1 482
Mevduat (Milyar TL)	946	1 053	1 020	1 269
Banka Sayısı	49	51	51	52
Şube Sayısı	11 986	12 210	12 231	12 329
Personel Sayısı (Bin kişi)	214	217	216	218
Performans				
Net Dönem Kârı (Milyon TL)	24 664	24 610	18 659	18 755
Vergi Öncesi Aktif Kârlılığı (Yüzde)	2,0	1,7	1,3	1,1
Vergi Sonrası Özkaynak Kârlılığı (Yüzde)	14,2	12,3	9,4	7,0
Kredi / Mevduat (Yüzde)	110,7	117,9	116,4	116,7
Mevduat / Toplam Aktifler (Yüzde)	54,6	52,8	52,9	53,0
Kredi / Toplam Aktifler (Yüzde)	60,5	62,2	61,5	61,8
Riskler				
Sermaye Yeterliliği Rasyosu (Yüzde)	15,3	16,3	15,9	14,6
Yabancı Para Net Genel Pozisyonu (Milyon TL)	-1 245	-6 013	-5 287	-3 741
Tahsili Gecikmiş Alacaklar (TGA) (Brüt) / Brüt Krediler (Yüzde)	2,7	2,8	2,9	2,9
TGA (Net) / Krediler (Yüzde)	0,7	0,8	0,8	0,8
Menkul Değerler Cüzdanı / Toplam Aktifler (Yüzde)	16,6	15,1	15,4	13,4

Kaynak: BDDK

(1) Katılım bankalarını da içeren bankacılık sektörü verileri kullanılmış olup mevduat kalemine katılım bankaları nezdindeki özel cari hesaplar ve katılım hesapları da dâhil edilmiştir.

2015 yılı Eylül ayı itibarıyla sektördeki bankaların aktif payları sermaye sahipliği açısından değerlendirildiğinde, yerli özel sermayeli bankaların payı azalırken kamu bankalarının ve yabancı sermayeli bankaların paylarında artış görülmektedir. Sektörün toplam aktifleri içerisinde kamu bankalarının payı yüzde 31,6, yerli özel sermayeli bankaların payı yüzde 48,8 ve yabancı sermayeli bankaların payı yüzde 19,6 olarak gerçekleşmiştir. Sektördeki bankalar fonksiyonları itibarıyla değerlendirildiğinde 2015 yılı Eylül ayı itibarıyla bir önceki yılın aynı dönemine göre mevduat bankalarının ağırlığı devam ederken, katılım bankalarının payının azaldığı ve kalkınma ve yatırım bankalarının payının ise arttığı gözlenmektedir. Buna göre, mevduat bankalarının payı yüzde 90,4, katılım bankalarının payı yüzde 5,1, kalkınma ve yatırım bankalarının payı yüzde 4,5 olmuştur.

Cari açığı kontrol altında tutmak, kaynakları tüketim yerine üretken yatırımlara yönlendirmek ve finansal sistemdeki riskleri azaltmak amacıyla 2013 yılı sonunda tüketici kredileri artışını sınırlamaya yönelik alınan makro ihtiyati tedbirlerin etkileri 2015 yılında görülmeye devam etmiştir. Nitekim tüketici kredilerinin toplam krediler içindeki payı azalma eğilimini sürdürmüş ve son bir yıllık dönemde 3,5 puanlık düşüşle 2015 yılı Eylül ayı itibarıyla yüzde 25,7'ye gerilemiştir. Söz konusu dönemde tüketici kredilerinin yıllık artış hızı yüzde 9,7 iken bu oran KOBİ kredilerinde yüzde 21,2, ticari kredilerde ise yüzde 31 olmuştur.

Ağırlıklı olarak kamu borçlanma senetlerinden oluşan menkul kıymetler portföyünün toplam aktifler içindeki payı, Basel II düzenlemelerinin yürürlüğe girmesiyle bankaların yabancı para menkul değerlerini azaltmak istemesi ve daha kârlı olan kredilere ağırlık vermesinin etkisiyle düşüş eğilimini sürdürmüştür. Söz konusu pay, 2015 yılı Eylül ayı itibarıyla bankacılık sektörünün geneli için yüzde 13,4 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Bankacılık sektörünün en önemli fon kaynağı durumundaki mevduatın, toplam pasifler içerisindeki payı 2015 yılında önemli bir değişim göstermemiş ve 2015 yılı Eylül ayı itibarıyla yüzde 53 olarak gerçekleşmiştir. Bununla birlikte, TL'deki değer kaybının da etkisiyle yabancı para cinsinden mevduatın toplam mevduat içindeki payı 2015 yılı Eylül ayı itibarıyla bir önceki yılın aynı dönemine göre 5,6 puan artarak yüzde 44,6'ya yükselmiştir. Kur etkisinin bankalara olan yabancı para cinsinden borçları artırması nedeniyle bankalara borçlar kaleminin pasifler içerisindeki payı aynı dönemde bir önceki yılın aynı dönemine göre 1,1 puan artarak yüzde 15,7'ye yükselmiştir. Bankaların repo işlemlerinden sağladığı fonların toplam yükümlülükler içindeki payı 2015 yılında azalış eğilimine girerek 2015 yılı Eylül ayı itibarıyla yüzde 6,3 olarak gerçekleşmiştir. Sektörün pasif vadesinin uzamasına katkı sağlayan menkul kıymet ihraçlarının bankaların fon kaynakları içindeki payı, 2011-2014 dönemindeki artış trendinin sonrasında 2015 yılında ortalama yüzde 4,5 oranında yatay seyir izlemiştir.

Basel II kurallarına göre yüzde 8 olan, BDDK uygulamasına göre ise yüzde 12 olarak belirlenen sermaye yeterlilik rasyosu (SYR), 2015 yılı Eylül ayı itibarıyla geçen yılın aynı dönemine göre 1,3 puan düşerek yüzde 14,6 olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu rasyo fonksiyonel gruplar itibarıyla mevduat bankaları için yüzde 14,1, katılım bankaları için yüzde 14,3, kalkınma ve yatırım bankaları için yüzde 27,1 seviyesinde gerçekleşmiştir. Bankalar sahiplik durumlarına göre ayrıma tabi tutulduğunda SYR, özel bankalar, kamu bankaları ve yabancı sermayeli bankalar için sırasıyla yüzde 13,6, yüzde 16 ve yüzde 14,7'dir. SYR'deki süregelen düşüşte, bankacılık sektörüne yönelik düzenlemelerin ve son dönemlerdeki kur artışının etkisi olduğu değerlendirilmektedir.

Basel standartlarına tam uyumun sağlanması amacıyla, özellikle Avrupa Birliği Düzenleme Tutarlılığı Değerlendirme Programı (RCAP) raporunda yer alan hususlar dikkate alınarak bankacılık sektörüne yönelik mevcut düzenlemeler gözden geçirilmiştir. Söz konusu gözden geçirme çalışmaları kapsamında; başta özkaynaklar, sermaye yeterliliğinin ölçülmesi ve değerlendirilmesi, iç sistemler ve içsel sermaye yeterliliği değerlendirme süreci ve kredi riski azaltım teknikleri olmak üzere çok sayıda yeni düzenleme ve düzenleme değişikliği taslağı hazırlanmıştır. Söz konusu taslaklar 2015 yılı Temmuz ayında, bunlara paralel olarak hazırlanan iyi uygulama rehberleri ise Ekim ayı içerisinde kamuoyunun bilgisine sunulmuştur.

Bankalarca finansal tüketicilerden tahsil edilen ücret ve komisyonlara yönelik olarak son yıllarda kamuoyunun gündeminde önemli yer tutan şikâyetlere çözüm bulmak amacıyla hazırlanan Finansal Tüketicilerden Faiz Dışında Alınacak Ücret, Komisyon ve Masraflara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik 03/10/2014 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Yönetmelikle temel olarak finansal tüketicilerden tahsil edilebilecek ücret, komisyon ve benzeri masraf kalemleri sınırlandırılmış, yeni bir ücret tesis edilebilmesi BDDK'nın iznine tabi kılınmış, ücret talep edilebilecek her ürün ve hizmet için finansal tüketicinin ayrı ayrı onayının alınması zorunlu hale getirilmiştir.

22/10/2014 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan yönetmelik değişikliğiyle, 2014 yılı Şubat ayında uygulamaya girmiş bulunan kuyum harcamaları üzerindeki kredi kartına taksit yasağı, kayıtdışılık, haksız rekabet ve ticaret hacminde daralma gibi olası olumsuz etkileri göz önüne alınarak kaldırılmış, bahse konu işlemlerin dört aylık taksit sınırlandırmasına tabi olması hükme bağlanmıştır.

İstanbul'un faizsiz finans alanında bir merkez olma potansiyelini güçlendirmek amacıyla Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018) kapsamında yer alan İFM Öncelikli Dönüşüm Programı altında "Katılım Bankacılığı ve Faizsiz Finans Sisteminin Geliştirilmesi" başlıklı bir bileşen yer almıştır. Söz konusu bileşene ilişkin olarak yürütülmesi öngörülen eylemler,

- Faizsiz finans sistemine yönelik mevcut algının iyileştirilmesi,
 - Faizsiz finans alanına ilişkin insan kaynağının geliştirilmesi ve literatürün zenginleştirilmesi,
 - Faizsiz finans sisteminin kurumsal yapısının ve hukuki altyapısının geliştirilmesi,
 - Faizsiz finans ürün ve hizmet çeşitliliğinin artırılması
- politikaları altında yer almakta olup Yüksek Planlama Kurulunun 2015/3 sayılı Kararı ile bu bileşen altındaki toplam 31 eylemin hayata geçirilmesine yönelik çalışmalara başlanmıştır.

Sermaye Piyasası

2015 yılı Ekim ayı itibarıyla, 2014 yılı sonuna göre Borsa İstanbul'da işlem gören şirket sayısı 2 adet azalarak 423 olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemde Borsa İstanbul'da işlem gören şirketlerin halka açık kısmının piyasa değeri yüzde 2,8 oranında azalarak 240,2 milyar TL'ye gerilemiştir. Şirketlerin piyasa değerindeki gerilemeye paralel olarak piyasa kapitalizasyonunun GSYH'ya oranı ise 2015 yılı Eylül ayında 2014 yılı sonuna göre 6,2 puan azalarak yüzde 29,7 seviyesinde gerçekleşmiştir. 2014 yılı sonunda yüzde 63,8 seviyesinde olan Borsa İstanbul şirketlerinin piyasa değeri bazında halka açık hisselerindeki yabancı payı ise 2015 yılı Ekim ayında yüzde 65,3 seviyesine yükselmiştir.

TABLO I: 29- Sermaye Piyasalarına İlişkin Göstergeler

	2012	2013	2014	2015-10
Kurul Kaydındaki Şirketler (Adet)	600	608	582	524
Borsa İstanbul Şirketleri (Adet)	404	424	425	423
Borsa Dışı Kurul Kaydındaki Şirketler (Adet)	196	184	157	101
Piyasa Değeri (Halka Açık Kısım, Milyon TL)	212 296	194 093	247 173	240 199
Yabancı Payı (Halka Açık Kısım, Yüzde)	65,8	62,5	63,8	65,3
Piyasa Kapitalizasyonu (Milyon TL)	552 897	505 914	627 365	598 688
Piyasa Kapitalizasyonu/GSYH (Yüzde) (1)	39,0	32,3	35,9	29,7
Aracı Kuruluşlar (Adet)	141	141	140	140
Aracı Kurumlar (Adet)	100	100	97	96
Bankalar (Adet)	41	41	43	44
Menkul Kıymet Yatırım Fonları (Adet)	592	522	482	394
Portföy Değeri (Milyon TL)	30 688	30 083	33 315	39 231
Bireysel Emeklilik Fonları (Adet)	176	237	246	248
Portföy Değeri (Milyon TL)	20 358	26 186	37 771	46 176
Yabancı Yatırım Fonları (Adet)	41	41	41	42
Portföy Değeri (Milyon TL)	53	42	32	20
Menkul Kıymet Yatırım Ortaklıkları (Adet)	18	13	9	9
Net Aktif Değer (Milyon TL)	721	492	449	441
Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları (Adet)	25	30	31	31
Portföy Değeri (Milyon TL)	15 782	18 632	21 981	20 516
Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklıkları (Adet)	5	6	6	6
Portföy Yönetim Şirketleri (Adet)	35	40	40	47
Yönettikleri Portföy Büyüklüğü (Milyon TL)	56 369	64 919	81 867	99 074
Bağımsız Denetim Şirketleri (Adet)	92	93	92	95
Gayrimenkul Değerleme Şirketleri (Adet)	123	128	130	132
Derecelendirme Kuruluşları (Adet)	10	10	10	10
Hisse Senedi Hariç Özel Sektör Menkul Kıymetleri (Milyon TL)	29 772	38 873	47 743	48 739

Kaynak: SPK, TÜİK

(1) 2015 yılı verileri Eylül ayı itibarıyla.

2015 yılı Ekim ayı itibarıyla 2014 yılı sonuna göre menkul kıymet yatırım fonlarının portföy değeri yüzde 17,8 oranında artışla 39,2 milyar TL'ye yükselmiştir. Aynı dönemde portföy yönetim şirketlerinin yönettikleri portföy büyüklüğü yüzde 21 oranında artışla 99,1 milyar TL'ye ulaşmıştır.

2015 yılında bireysel emeklilik fonlarının portföy değerinde geçmiş yıllarda görülen artış eğilimi devam etmiş ve Ekim ayı itibarıyla 2014 yılı sonuna göre yüzde 22,3 oranında artışla 46,2 milyar TL'ye yükselmiştir. Son yıllarda önemli ölçüde artan gayrimenkul yatırım ortaklıklarının portföy değeri ise 2015 yılı Ekim ayı itibarıyla 2014 yılı sonuna göre yüzde 6,7 oranında azalarak 20,5 milyar TL'ye gerilemiştir. Menkul kıymet yatırım ortaklıkları net aktif değeri ve yabancı yatırım fonları portföy değerlerinde son yıllarda görülen azalış eğilimi ise 2015 yılı Ekim ayı itibarıyla da devam etmiştir.

2010 yılından itibaren hızlı bir artış gösteren hisse senedi hariç özel sektör menkul kıymet stokunda 2015 yılı Ekim ayı itibarıyla sınırlı da olsa artış gerçekleşmiştir. 2014 yılı sonunda 47,7 milyar TL seviyesinde olan bu stok, 2015 yılı Ekim ayı itibarıyla 48,7 milyar TL seviyesine yükselmiştir. Bu stokun en büyük bölümü banka bonusu ve özel sektör tahvillerinden oluşmaktadır.

TABLO I: 30- Sermaye Piyasası Hacmi

(Milyon TL)

	2013	2014	Ekim	
			2014	2015
Borçlanma Araçları Piyasası				
Kesin Alım-Satım Pazarı İşlem Hacmi	404 223	319 951	265 076	209 588
Repo-Ters Repo Pazarı İşlem Hacmi	3 128 647	2 795 342	2 306 228	2 510 565
Pay Piyasası				
İşlem Hacmi (1)	816 858	872 931	692 049	841 568
Birincil Halka Arz Hasılatı Toplamı	1 375	714	130	67
Takasbank Borsa Para Piyasası				
İşlem Hacmi	233 997	234 764	178 185	180 849
Ödünç Pay Senedi Piyasası				
İşlem Hacmi	3 023	6 296	4 727	4 739
Kıymetli Madenler ve Kıymetli Taşlar Piyasası				
Altın TL İşlem Hacmi	2 326	1 699	1 245	932
Altın Dolar İşlem Hacmi (Milyon ABD Doları)	18 350	8 761	5 718	7 872
Altın Euro İşlem Hacmi (Milyon Euro)	73	15	15	2
Altın İşlem Hacmi (Ton)	438	239	154	216
Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasası (2)				
İşlem Hacmi	559 120	435 722	357 070	472 494
İşlem Hacmi (Bin Adet)	53 173	59 452	49 489	73 623
Dönem Sonu Açık Pozisyon (Adet)	427 501	552 406	640 839	1 095 751

Kaynak: Borsa İstanbul A.Ş., VOB, Takasbank

(1) Gelişen İşletmeler Piyasası ve Serbest İşlem Platformu işlem hacimlerini de içermektedir.

(2) 2013 yılı verileri hem Temmuz ayına kadar olan VOB verilerini hem de Borsa İstanbul bünyesinde yer alan Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasası verilerini içermektedir. 2014 ve 2015 yılı verileri Borsa İstanbul verileridir.

2015 yılının ilk on ayında 2014 yılının aynı dönemine göre borçlanma araçları piyasasında kesin alım-satım pazarı işlem hacmi yüzde 20,9 oranında azalırken, repo-ters repo pazarı işlem hacmi yüzde 8,9 oranında artmıştır. Aynı dönemde pay piyasası işlem hacmi ise yüzde 21,6 ile önemli bir artış kaydetmiştir.

Sermaye piyasasının derinliğini artıran birincil halka arz tutarı 2015 yılının ilk on ayında bir önceki yılın aynı dönemine göre gerilemiştir. 2014 Ocak-Ekim döneminde 130 milyon TL, 2014 yılının tamamında ise 714 milyon TL olan birincil halka arz hasılatı toplamı, 2015 yılı Ocak-Ekim döneminde 67 milyon TL olarak gerçekleşmiştir.

2015 yılının ilk on ayında Takasbank Borsa Para Piyasası işlem hacmi bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 1,5 oranında artarak 180,8 milyar TL'ye yükselmiştir. Takasbank'ın merkezi karşı taraf olarak hizmet vermeye başlaması, işleme konu payların çeşitlendirilmesine ilişkin çalışmalar ve komisyon oranlarının azaltılması gibi faktörlerin de etkisiyle 2014 yılında bir önceki yıla göre iki katın üzerinde artış gösteren Ödünç Pay Senedi Piyasası işlem hacmi, 2015 yılının ilk on ayında geçen yılın aynı dönemindeki seviyesini korumuştur.

İşlem hacminin çok büyük bir bölümü altın piyasasında gerçekleşen Kıymetli Madenler ve Kıymetli Taşlar Piyasasında altın TL işlem hacmi yüzde 25,2 oranında gerilerken, altın dolar işlem hacmi yüzde 37,7 oranında artmıştır. Bu dönemde altın TL işlem hacmi 0,9 milyar TL, altın dolar işlem hacmi ise 7,9 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Ton bazında altının toplam işlem hacmi ise aynı dönemde 154 tondan 216 tona yükselmiştir.

2014 yılının ilk on ayında Borsa İstanbul Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasası (VİOP) işlem hacmi bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 32,3 oranında artarak 472,5 milyar TL'ye yükselmiştir.

2014 yılı Ekim ayından itibaren sermaye piyasası düzenlemeleri kapsamında gerçekleşen önemli gelişmeler aşağıda sıralanmaktadır:

- 19/10/2014 tarihinde Borsa İstanbul A.Ş. Borsacılık Faaliyetlerine İlişkin Esaslar Yönetmeliği yayımlanmıştır.
- 19/10/2014 tarihinde Borsa İstanbul A.Ş. Kıymetli Madenler ve Kıymetli Taşlar ile İlgili Borsacılık Faaliyetlerine İlişkin Esaslar Yönetmeliği yayımlanmıştır.
- 14/11/2014 tarihinde Borsa İstanbul Anonim Şirketi'nin Hazine Mülkiyetinde Bulunan Paylarının Halka Arz Edilmesine Dair Kararın yürürlüğe konulmasına ilişkin 2014/6747 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı yayımlanmıştır.
- 20/11/2014 tarihli Resmi Gazetede 6570 sayılı İstanbul Tahkim Merkezi Kanunu yayımlanmıştır. Uyuşmazlıkların tahkim veya alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleriyle çözülebilmesini amaçlayan Kanunun İFM Projesine önemli ölçüde katkı sağlaması beklenmektedir. Söz konusu Kanun 2015 yılı başından itibaren yürürlüğe girmiştir.
- 27/02/2015 tarihinde Yatırımcı Tazmin Merkezi Yönetmeliği yayımlanmıştır.
- 07/04/2015 tarihinde yayımlanan 6637 sayılı Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanununun 8. maddesiyle nakdi sermaye artırımına kurumlar vergisi bakımından avantaj sağlanmıştır. 30/06/2015 tarihinde yayımlanan 2015/7910 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla ise 6637 sayılı Kanunla belirlenen kurumlar vergisi matrahından indirim oranı bazı kriterlere göre farklılaştırılmıştır.

Bu gelişmelerin yanı sıra, kurumsal yatırımcı tabanının genişletilmesi amacıyla yönelik olarak Türkiye Elektronik Fon Alım Satım Platformu'nda 9 Ocak 2015 tarihi itibarıyla işlem yapılmaya başlanmıştır. 2015 yılında ayrıca, Borsa İstanbul bünyesinde işlem gören hisse senetleri ve özel sektör borçlanma araçlarına yönelik piyasa yapıcılığı sistemi hayata geçirilmiştir.

2015 yılında Borsa İstanbul bünyesinde işlem gören kira sertifikalarının çeşitlendirilmesi amacıyla çalışmalar yürütülmüştür. Bu kapsamda, Hazine Müsteşarlığı ve TCMB gibi kurumlarının üyesi veya ortağı olduğu uluslararası kuruluş niteliğindeki yabancı ortaklıkların Türkiye'de sermaye piyasası aracı satışı gerçekleştirmelerinin veya yurt dışında daha önce ihraç ettikleri sermaye piyasası araçlarının Borsa İstanbul'da işlem görebilmesini teşvik etmek amacıyla 22 Ocak 2015 tarihinde "Yabancı Sermaye Piyasası Araçları ve Depo Sertifikaları ile Yabancı Yatırım Fonu Payları Tebliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ" yayımlanmıştır. Bunun yanında, Borsa İstanbul tarafından 9 Şubat 2015 tarihinden itibaren

uluslararası finansal kuruluşlar ile merkez bankaları ve hükümetler tarafından ihraç edilen kira sertifikaları için kotasyon ücretleri alınmamaktadır. Ayrıca, merkezi yurtdışında bulunan ortaklıklar tarafından kira sertifikaları ihracı veya çifte kotasyonu için ödenecek kotasyon ücretleri ile yurtiçi yerleşik şirketler tarafından yurtdışında ihraç edilen kira sertifikalarının çifte kotasyonu için ödenecek kotasyon ücretlerinde yüzde 50 indirimine gidilmiştir.

Sigortacılık ve Bireysel Emeklilik

2014 yılı sonu itibarıyla Türkiye’de sigortacılık ve bireysel emeklilik sektörlerinde toplam 63 şirket aktif olarak faaliyet göstermektedir. Aktif olan şirketlerden 38’i hayat dışı, 19’u hayat ve emeklilik, 5’i hayat ve 1’i de reasürans alanında faaliyet göstermektedir. Bunlara ek olarak sektörde, ruhsat sahibi olmakla birlikte faaliyette bulunmayan veya faaliyeti durdurulmuş 2 hayat dışı, 1 hayat sigorta ve 1 reasürans şirketi bulunmaktadır.

Sigortacılık sektöründe 2014 yılında, direkt prim üretimi bir önceki yıla göre nominal olarak yüzde 6,9 oranında artarak 25,4 milyar TL seviyesine ulaşmıştır. 2013 yılında kaydedilen yüzde 14,7 oranındaki reel artışın ardından, reel bazda direkt prim üretimi, 2014 yılında yüzde 1,5 oranında azalmıştır. Söz konusu azalışta reel prim üretimi açısından hayat sigortalarında yaşanan yüzde 11,2 oranındaki gerileme etkili olmuş, öte yandan hayat dışı sigorta reel prim üretiminde yüzde 0,1 oranında artış kaydedilmiştir.

Sigortalılığın gelişmişliğine dair bir gösterge olan sigorta şirketleri tarafından sigortalılara verilen teminat tutarı, 2014 yılında yüzde 21,8 oranında artışla 76,5 trilyon TL’ye yükselerek GSYH’nın 44 katına ulaşmıştır.

Yabancı sermayenin sigortacılık sektörüne olan ilgisi, sektörün gelişme potansiyelinin yüksek olması nedeniyle devam etmektedir. Sigortacılık sektöründe toplam ödenmiş sermaye içinde yabancı sermayenin payı 2014 yılı sonu itibarıyla yüzde 71,7 olarak gerçekleşmiştir. 2014 yılı sonu itibarıyla, sektörde yer alan 63 adet şirketin 39’unda yabancı ortakların payı yüzde 50’nin üzerindedir.

TABLO I: 31- Sigortacılık Sektörüne Ait Bazı Büyüklükler

	2012	2013	2014	2015 (1)
Aktif Toplamı (Milyon TL)	52 599	64 264	81 019	88 597
Hayat Dışı Şirketler	18 949	24 301	28 217	30 657
Hayat/Emeklilik	31 886	38 115	50 798	55 718
Reasürans Şirketleri	1 764	1 847	2 004	2 222
Sermayede Yabancı Payı (Yüzde)	68,9	71,9	71,7	72,0
Hayat Dışı Şirketler	66,3	73,2	74,3	74,0
Hayat/Emeklilik Şirketleri	74,1	69,0	65,1	66,0
Direkt Prim Üretimi (Milyon TL)	19 474	23 720	25 358	15 240
Hayat Dışı Şirketler	16 796	20 370	22 130	12 869
Hayat/Emeklilik	2 678	3 350	3 228	2 371
Performans (Milyon TL)				
Net Dönem Kârı	-123	1 252	1 400	185
Hayat Dışı Şirketler	-658	767	729	-284
Hayat/Emeklilik Şirketleri	436	462	659	428
Reasürans Şirketleri	98	23	11	41
Net Kâr/Toplam Aktif (Yüzde)	-0,2	1,9	1,7	0,2
Net Kâr/Öz Sermaye (Yüzde)	-1,3	11,0	10,6	1,5
Teknik Göstergeler (Yüzde)				
Konservasyon Oranı (2)				
Hayat Dışı Şirketler	81,4	80,3	80,0	68,2
Hayat/Emeklilik Şirketleri	95,5	96,0	95,5	95,0
Teknik Kârlılık				
Hayat Dışı Şirketler	-3,5	4,1	4,7	1,2
Hayat/Emeklilik Şirketleri	8,6	12,1	14,2	0,7
Direkt Prim Artış Hızı				
Hayat Dışı Şirketler	18,7	21,3	8,6	13,6
Hayat/Emeklilik Şirketleri	1,6	25,1	-3,6	1,2

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

(1) Haziran ayı itibarıyladır.

(2) Bölüsmeli Treteler esas alınarak hesaplanmıştır.

Sigortacılık sektöründe 2014 yılında 1,4 milyar TL kâr kaydedilmiştir. Hayat dışı sigorta şirketlerinin 729 milyon TL'lik kârında kara araçları (kasko), kaza ile yangın ve doğal afetler branşlarında kaydedilen teknik kâr önemli rol oynamıştır. 2014 yılında hayat ve emeklilik şirketleri 659 milyon TL ve sektörde faaliyet gösteren tek reasürans şirketi de 11 milyon TL kâr elde etmiştir.

TABLO I: 32- Bireysel Emeklilik Sistemi Göstergeleri

	Katılımcı Sayısı		Katılımcıların Fon Tutarı (1)		Yatırıma Yönelen Tutar		Devlet Katkısı	Emekli Sayısı
	Kişi	Yıllık Artış (Yüzde)	Milyon TL	Yıllık Artış (Yüzde)	Milyon TL	Yıllık Artış (Yüzde)	Milyon TL	Kişi
2009	1 987 940	13,9	9 097	42,8	6 870	30,0	-	1 898
2010	2 281 478	14,8	12 012	32,0	9 221	34,2	-	2 848
2011	2 641 843	15,8	14 330	19,3	12 029	30,4	-	3 838
2012	3 128 130	18,4	20 346	42,0	15 741	30,9	-	5 404
2013	4 153 055	32,8	25 146	23,6	21 456	36,3	1 152	7 577
2014	5 092 871	22,6	34 793	38,4	27 843	29,8	3 019	15 350
2015 (2)	6 004 152	17,9	42 625	22,5	36 170	29,9	4 802	27 387

Kaynak: Emeklilik Gözetim Merkezi

(1) 2013 yılı itibarıyla devlet katkısı hariç katılımcıların fon tutarını göstermektedir.

(2) 25 Aralık 2015 itibarıyla.

2013 yılı başından itibaren yürürlüğe giren devlet katkısı uygulamasıyla birlikte, bireysel emeklilik sistemi toplam fon büyüklüğü 2014 yılı sonunda bir önceki yıla göre yüzde 38,4 artışla devlet katkısı hariç olarak 34,8 milyar TL'ye, katılımcı sayısı ise yüzde 22,6 artışla 5 milyon 93 bin kişiye ulaşmıştır. 2015 yılında sisteme giren 911 bin yeni katılımcıyla birlikte toplam katılımcı sayısı 6 milyon 4 bin kişi olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu yılın sonunda toplam fon büyüklüğü bir önceki yıla göre yüzde 22,5 oranında artışla devlet katkısı hariç olarak 42,6 milyar TL'ye ulaşmıştır. Bireysel emeklilik sisteminden emekli olarak ayrılan kişilere, düzenli bir emeklilik geliri sağlamak üzere yıllık gelir sigortası ürünlerinin sunulması için gerekli mevzuat çalışmaları 2015 yılı içerisinde tamamlanmıştır.

BDDK Gözetimindeki Banka Dışı Finansal Kuruluşlar

2015 yılı Eylül ayı itibarıyla, 6361 sayılı Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunu kapsamında Türkiye'de faaliyet gösteren şirket sayısı, finansal kiralama ve faktoring şirketi sayılarındaki azalmaya bağlı olarak 122'den 112'ye gerilemiştir.

Şirket sayısındaki azalmaya rağmen sektör genelinde BDDK gözetimindeki banka dışı finansal kuruluşların şube ve personel sayıları ile toplam aktiflerindeki büyüme eğilimi devam etmiştir. 2015 yılı Eylül ayı itibarıyla bir önceki yılın aynı dönemine göre finansal kiralama ve faktoring şirketlerinin şube sayısında artış yaşanırken finansman şirketlerinin şube sayısında gerileme görülmüştür. Söz konusu dönemde, diğer iki alt sektörün aksine, faktoring sektöründe azalan şirket sayısının etkisiyle personel sayısında azalma olmuştur.

TABLO I: 33- BDDK Gözetimindeki Banka Dışı Finansal Kuruluşların Temel Göstergeleri

	2013	2014	Eylül	
			2014	2015
Finansal Kiralama Şirketleri				
Şirket Sayısı	33	30	32	29
Şube Sayısı	115	138	134	143
Personel Sayısı (Kişi)	1 390	1 464	1 458	1 485
Aktif Büyüklüğü (Milyon TL)	28 470	32 578	31 874	41 967
Net Dönem Kârı (Milyon TL)	451	526	474	634
Factoring Şirketleri				
Şirket Sayısı	76	77	77	70
Şube Sayısı	319	370	356	382
Personel Sayısı (Kişi)	4 650	4 997	4 901	4 854
Aktif Büyüklük (Milyon TL)	21 790	26 515	24 960	26 306
Net Dönem Kârı (Milyon TL)	498	616	563	411
Finansman Şirketleri				
Şirket Sayısı	13	12	13	13
Şube Sayısı	4	3	3	2
Personel Sayısı (Kişi)	784	767	777	823
Aktif Büyüklüğü (Milyon TL)	15 956	20 283	18 044	25 493
Net Dönem Kârı (Milyon TL)	177	214	119	343

Kaynak: BDDK

Finansal kiralama, factoring ve finansman şirketlerinin aktif büyüklükleri, 2015 yılı Eylül ayı itibarıyla bir önceki yılın aynı dönemine göre sırasıyla yüzde 31,7, yüzde 5,4 ve yüzde 41,3 oranında artış göstermiştir. Aynı dönemde net dönem karlılığının, finansal kiralama ve finansman şirketleri için yükseldiği, factoring şirketleri için ise gerilediği gözlenmektedir. Söz konusu dönemde net dönem kârı, finansal kiralama şirketlerinde yüzde 33,8 ve finansman şirketlerinde yüzde 188,2 oranında artarken, factoring şirketlerinde yüzde 27 oranında azalmıştır.

04/02/2015 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan yönetmelikle, 6361 sayılı Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunu çerçevesinde factoring işlemlerinde uygulanacak usul ve esaslar belirlenerek factoring işlemlerine ilişkin yeni hükümler ihdas edilmiş, daha önce yayımlanmış factoring işlemlerine ilişkin genelge ve açıklamalar yürürlükten kaldırılmıştır.

1.3. KAMU MALİYESİNDE GELİŞMELER VE HEDEFLER

1.3.1. GENEL DEVLET

a) Mevcut Durum

Merkezi yönetim bütçesi, mahalli idareler, sosyal güvenlik kuruluşları, genel sağlık sigortası, fonlar, döner sermayeli işletmeler ve İşsizlik Sigortası Fonundan oluşan genel devletin harcama ve gelirlerinin GSYH içerisindeki payındaki artış eğilimi 2013 yılına kadar devam etmiş, 2014 yılında ise bir önceki yıla göre gelirlerde 0,3; harcamalarda ise 0,5 puan gerileme olmuştur. Böylece, 2014 yılında GSYH'ya oranla genel devlet gelirleri yüzde 39,6; genel devlet harcamaları ise yüzde 40,2 olarak gerçekleşmiştir. 2013 yılında GSYH'ya oranla yüzde 0,7 olarak gerçekleşen genel devlet açığı, 2014 yılında yüzde 0,6'ya gerilemiş, faiz giderleri ise 0,3 puan azalarak yüzde 3 düzeyinde gerçekleşmiştir.

2014 yılında genel devlet harcamalarının bir önceki yıla göre azalışında temel olarak kamu yatırımlarındaki ve cari transferlerdeki azalışın etkili olduğu görülmektedir. Gelir performansı ise önemli bir gelir kaynağı teşkil eden bazı maktu vergilerin güncellenmemesi ve 2013 yılında BOTAŞ ve TEDAŞ'tan geçmiş yıllar vergi yükümlülüklerine ilişkin yapılan tahsilatların oluşturduğu baz etkisi nedeniyle olumsuz etkilenmiştir.

2013 yılında GSYH'ya oranla yüzde 0,5 olarak gerçekleşen kamu kesimi borçlanma gereği, 2014 yılında yüzde 0,6 düzeyinde gerçekleşmiştir. Kamu kesimi program tanımlı fazlası ise 2014 yılında 0,5 puan azalarak GSYH'ya oran olarak yüzde 0,6 düzeyine gerilemiştir.

2015 yılında genel devlet gelir ve harcamalarının GSYH'ya oran olarak bir önceki yıla göre sırasıyla yüzde 1,1 ve yüzde 0,5 puan artması ve her ikisinin de yüzde 40,7 düzeyinde gerçekleşmesiyle genel devletin fazla vermesi beklenmektedir. GSYH'ya oran olarak faiz dışı harcamaların 0,7 puan artışla yüzde 37,9'a yükselmesi; faiz giderlerinin ise yüzde 2,8'e gerilemesi beklenmektedir. Genel devlet faiz dışı harcamalarındaki yükselişte, cari transferlerdeki sosyal amaçlı harcamalar ile yatırımlarda gerçekleşen reel artış belirleyici olmuştur. Genel devlet gelirlerindeki artışta ise gelir vergisi, KDV ve ÖTV gelirlerindeki yüksek performans ile sosyal güvenlik primi tahsilatındaki artış belirleyici olmuştur.

2015 yılı kamu kesimi dengesinin bir önceki yıl seviyesine göre GSYH'ya oranla 0,7 puan iyileşme göstererek 0,8 milyar TL fazla vermesi; program tanımlı kamu kesimi faiz dışı fazlasının GSYH'ya oranının ise bir önceki yıla göre 0,2 puan artarak yüzde 0,8 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Kamu kesimi genel dengesindeki iyileşme temel olarak konjoktüre dayalı gelişmelerin gelir üzerindeki olumlu etkisine ilave olarak bazı geçici nitelikteki gelir tahsilatlarından kaynaklanmaktadır.

Ekonominin potansiyel seviyesinde olması varsayımı altında gelir ve harcama seviyelerinin nasıl şekillendiğini gösteren yapısal genel devlet açığının potansiyel GSYH'ya oranının 2015 yılında bir önceki yıla göre 0,3 puan gerileyerek yüzde 1,5 seviyesinde olması, faiz dışı yapısal genel devlet fazlasının ise yapısal genel devlet açığındaki gelişmeye paralel olarak 2015 yılında 0,2 puan artarak yüzde 1,3 seviyesine yükselmesi beklenmektedir.

TABLO I: 34- Genel Devlet Yapısal Denge Analizi

	Genel Devlet Dengesi			Faiz Gideri Hariç Genel Devlet Dengesi		
	Denge (1)	Denge (2)	Yapısal (3)	Denge (1)	Denge (2)	Yapısal (3)
	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)					
2014	-10 631	-34 634	-31 716	41 062	17 060	19 977
2015	147	-28 468	-29 024	55 231	26 615	26 059
2016	-14 901	-37 887	-40 053	43 466	20 480	18 315
	(GSYH'ya Oran, Yüzde)					
2014	-0,61	-1,98	-1,80	2,35	0,98	1,14
2015	0,01	-1,45	-1,47	2,81	1,36	1,32
2016	-0,68	-1,72	-1,81	1,97	0,93	0,83

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

Not: Yapısal dengenin GSYH'ya oranında potansiyel GSYH kullanılmıştır.

(1) Genel devlet dengesi

(2) Vergi yapılandırması, 2B gelirleri, özelleştirme ve bir defalık gider ve gelirler hariç genel devlet dengesi

(3) Genel devlet dengesinden bir defalık gelirlerin ve konjoktürel etkilerin arındırılması sonucu elde edilmiş olan dengedir.

2014 yılında yüzde 18,4 seviyesinde olan sosyal harcamaların GSYH'ya oranının 2015 yılında yüzde 18,8 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Söz konusu gelişmede, başta emekli aylığı ödemeleri olmak üzere sosyal koruma harcamalarının GSYH'ya oranındaki artış etkili olmuştur.

TABLO I: 35- Sosyal Harcamaların Gelişimi

(GSYH'ya Oran, Yüzde)

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015(1)	2016(2)
EĞİTİM	3,9	4,0	4,0	4,2	4,4	4,6	4,6	4,8
SAĞLIK	5,0	4,6	4,4	4,4	4,4	4,4	4,3	4,3
SOSYAL KORUMA	8,4	8,5	8,5	9,0	9,3	9,4	9,8	10,7
Emekli Aylıkları ve Diğer Harcamalar	7,5	7,6	7,5	7,9	8,2	8,3	8,6	9,4
Sosyal Yardım ve Primsiz Ödemeler	0,7	0,7	0,9	0,9	1,0	0,9	1,1	1,1
Doğrudan Gelir Desteği Ödemeleri	0,1	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1
TOPLAM	17,3	17,1	16,8	17,6	18,1	18,4	18,8	19,8

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

b) 2016 Yılı Hedefleri

Başta asgari ücret tespit süreci olmak üzere hükümetin sosyal politika tercihlerine bağlı olarak genel devlet harcama ve gelirlerinin GSYH'ya oranının 2016 yılında bir önceki yılın üzerinde gerçekleşmesi öngörülmektedir. Bu kapsamda GSYH'ya oranla 2016 yılında genel devlet harcamalarında 0,9 puan; genel devlet gelirlerinde ise 0,3 puan artış olması beklenmektedir. Böylelikle genel devlet açığının 0,7 puan düzeyinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

2016 yılında genel devlet harcamalarının GSYH'ya oranının yüzde 41,6, faiz dışı harcamaların ise yüzde 39 olarak gerçekleşmesi öngörülmektedir. Faiz dışı harcamalardaki bir önceki yıla göre 1,1 puanlık artış cari harcamalar ile transferlerden kaynaklanmaktadır.

2016 yılında genel devlet gelirlerinin GSYH'ya oranının bir önceki yıl gerçekleşme tahminine göre 0,3 puan artış göstermesi öngörülmektedir. Bu kapsamda, faktör gelirlerinde ve vergi dışı gelirlerde düşüş öngörüldürken dolaylı vergiler ile sosyal güvenlik primlerindeki gelir artışıyla bu azalışın telafi edileceği beklenmektedir.

Söz konusu gelişmeler neticesinde, genel devlet faiz dışı fazlasının bir önceki yıla kıyasla 0,8 puan azalarak GSYH'ya oran olarak yüzde 2 düzeyinde gerçekleşmesi; faiz ödemeleri ve özelleştirme gelirleri hariç genel devlet dengesinin ise yüzde 1,3 oranında fazla vermesi beklenmektedir.

2016 yılında kamu kesimi borçlanma gereğinin GSYH'ya oran olarak yüzde 0,3 seviyesinde gerçekleşmesi; program tanımlı kamu kesimi faiz dışı fazlasının ise yüzde 0,8 olan 2015 yılı seviyesinden yüzde 0,6 seviyesine gerilemesi öngörülmektedir.

Özellikle sosyal güvenlik kuruluşları ve merkezi yönetim bütçe harcamalarındaki gelişmelerin etkisiyle, 2016 yılında, yapısal genel devlet açığının potansiyel GSYH'ya oranının bir önceki yıla göre 0,3 puan artarak yüzde 1,8, faiz dışı fazlanın ise 0,5 puan azalarak yüzde 0,8 olması beklenmektedir.

Bu bağlamda, AB tanımlı genel yönetim borç stokunun GSYH'ya oranla 2016 yılında yüzde 31,7 düzeyine gerilemesi beklenmektedir.

TABLO I: 36- Genel Devlet Toplam Gelir ve Harcamaları (1)

	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)					(GSYH'ya Oran, Yüzde)				
	2012	2013	2014	2015 (2)	2016 (3)	2012	2013	2014	2015 (2)	2016 (3)
Vergiler	285 695	334 445	361 940	419 095	471 668	20,16	21,34	20,71	21,35	21,37
-Vasitasız	85 730	92 602	105 982	119 034	135 694	6,05	5,91	6,07	6,06	6,15
-Vasitalı	190 133	231 110	243 672	285 394	320 324	13,42	14,75	13,95	14,54	14,52
-Servet	9 832	10 733	12 285	14 667	15 650	0,69	0,68	0,70	0,75	0,71
Vergi Dışı Normal Gelirler	30 186	29 520	38 941	43 661	38 605	2,13	1,88	2,23	2,22	1,75
Faktör Gelirleri	80 885	90 781	99 361	112 784	121 162	5,71	5,79	5,69	5,75	5,49
Sosyal Fonlar	132 564	157 967	178 900	211 388	257 779	9,36	10,08	10,24	10,77	11,68
TOPLAM	529 329	612 713	679 142	786 928	889 213	37,36	39,09	38,87	40,10	40,29
-Özelleştirme Gelirleri	6 447	12 636	12 094	11 700	14 600	0,46	0,81	0,69	0,60	0,66
TOPLAM GELİR	535 776	625 350	691 236	798 628	903 813	37,82	39,90	39,56	40,69	40,96
Cari Harcamalar	247 774	281 603	314 569	355 926	407 010	17,49	17,97	18,00	18,14	18,44
Yatırım Harcamaları	49 811	65 775	66 916	78 894	83 033	3,52	4,20	3,83	4,02	3,76
-Sabit Sermaye	49 330	66 097	67 053	78 683	82 790	3,48	4,22	3,84	4,01	3,75
-Stok Değişmesi	482	-322	-137	211	243	0,03	-0,02	-0,01	0,01	0,01
Transfer Harcamaları	252 808	289 643	320 382	363 661	428 672	17,84	18,48	18,34	18,53	19,42
-Cari Transferler	240 443	272 044	295 827	340 133	414 141	16,97	17,36	16,93	17,33	18,77
-Sermaye Transferleri	12 365	17 598	24 555	23 528	14 531	0,87	1,12	1,41	1,20	0,66
TOPLAM HARCAMA	550 394	637 021	701 867	798 481	918 715	38,85	40,64	40,17	40,68	41,63
FAİZ DIŞI HARCAMALAR	500 443	585 428	650 174	743 397	860 347	35,32	37,35	37,21	37,88	38,99
BORÇLANMA GEREĞİ	14 618	11 672	10 631	-147	14 901	1,03	0,74	0,61	-0,01	0,68
FAİZ DIŞI BORÇLANMA GEREĞİ	-35 333	-39 921	-41 062	-55 231	-43 466	-2,49	-2,55	-2,35	-2,81	-1,97
FAİZ GİD. ve ÖZEL. GEL. HARİÇ BORÇ. GER.	-28 887	-27 285	-28 968	-43 531	-28 866	-2,04	-1,74	-1,66	-2,22	-1,31

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

Not: (-) işaret fazlayı göstermektedir.

(1) Genel devlet; merkezi yönetim bütçesi, mahalli idareler, döner sermayeli kuruluşlar, İşsizlik Sigortası Fonu, sosyal güvenlik kuruluşları, genel sağlık sigortası ve fonları kapsamaktadır.

(2) Gerçekleşme tahmini

(3) Program

TABLO I: 37- Kamu Kesimi Borçlanma Gereği (KKBG)

	2012	2013	2014	2015 (1)	2016 (2)
	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)				
Merkezi Yönetim Bütçesi	29 412	18 543	23 370	22 606	29 688
KİT	-739	-4 526	176	-653	-7 841
İşletmeci KİT	-695	-1 473	5 994	-450	-8 324
Özelleştirme Kapsamındaki Kuruluşlar	-45	-3 052	-5 818	-204	483
Mahalli İdareler	-220	2 293	-1 200	-722	-1 272
Döner Sermaye	-550	-1 872	-842	-500	-383
Sosyal Güvenlik Kuruluşları	91	-709	-1 155	613	0
İşsizlik Sigortası Fonu	-7 641	-9 189	-11 041	-11 681	-12 197
Fonlar	-6 473	2 607	1 500	-10 463	-934
TOPLAM KKBG	13 879	7 146	10 807	-800	7 060
Toplam KKBG (Faiz Giderleri Hariç)	-36 423	-44 685	-41 222	-56 329	-52 023
Toplam KKBG (Özelleştirme Gelirleri Hariç)	20 325	19 782	22 902	10 900	21 660
Toplam KKBG (Faiz Giderleri ve Özelleştirme Gelirleri Hariç)	-29 976	-32 048	-29 128	-44 629	-37 423
	(GSYH'ya Oran, Yüzde)				
Merkezi Yönetim Bütçesi	2,08	1,18	1,34	1,15	1,35
KİT	-0,05	-0,29	0,01	-0,03	-0,36
İşletmeci KİT	-0,05	-0,09	0,34	-0,02	-0,38
Özelleştirme Kapsamındaki Kuruluşlar	0,00	-0,19	-0,33	-0,01	0,02
Mahalli İdareler	-0,02	0,15	-0,07	-0,04	-0,06
Döner Sermaye	-0,04	-0,12	-0,05	-0,03	-0,02
Sosyal Güvenlik Kuruluşları	0,01	-0,05	-0,07	0,03	0,00
İşsizlik Sigortası Fonu	-0,54	-0,59	-0,63	-0,60	-0,55
Fonlar	-0,46	0,17	0,09	-0,53	-0,04
TOPLAM KKBG	0,98	0,46	0,62	-0,04	0,32
Toplam KKBG (Faiz Giderleri Hariç)	-2,57	-2,85	-2,36	-2,87	-2,36
Toplam KKBG (Özelleştirme Gelirleri Hariç)	1,43	1,26	1,31	0,56	0,98
Toplam KKBG (Faiz Giderleri ve Özelleştirme Gelirleri Hariç)	-2,12	-2,04	-1,67	-2,27	-1,70

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

Not: (-) işaret fazlayı göstermektedir.

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

TABLO I: 38- 2014 Yılı Kamu Kesimi Genel Dengesi

(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)

	Merkezi Yönetim Bütçesi	Mahalli İdareler	Fonlar	İşsizlik Sigortası	Sosyal Güvenlik	Döner Sermaye	GENEL DEVLET TOPLAMI	KİT			TOPLAM KAMU
								İşletmeci	Özelleş. Kapsamı	TOPLAM	
1. Vergiler	300 035	43 053	6 800	0	0	-77	349 811	-987	-1	-988	348 823
a. Vasıtasız	87 332	12 078	6 800	0	0	-77	106 133	-987	-1	-988	105 145
b. Vasıtalı	212 703	30 975	0	0	0	0	243 678	0	0	0	243 678
2. Vergi Dışı Normal Gelirler	29 357	8 747	1 777	0	0	-429	39 453	-7 075	0	-7 075	32 377
3. Faktör Gelirleri	31 019	11 292	-21	6 357	3 772	1 936	54 355	1 922	-505	1 417	55 772
4. Sosyal Fonlar	0	0	0	2 446	-23 640	0	-21 194	0	0	0	-21 194
5. Cari Transferler	-168 842	-4 359	-4 380	2 238	21 229	0	-154 114	1 754	0	1 754	-152 361
I. KAMU HARCANABİLİR GELİRİ	191 568	58 733	4 176	11 041	1 361	1 431	268 310	-4 387	-506	-4 892	263 418
II. CARİ GİDERLER	-165 175	-40 246	-3 516	0	0	0	-208 938	0	0	0	-208 938
III. KAMU TASARRUFU	26 392	18 487	660	11 041	1 361	1 431	59 373	-4 387	-506	-4 892	54 480
IV. YATIRIMLAR	-49 908	-20 346	0	0	-206	-1 233	-71 692	-5 377	563	-4 815	-76 506
a. Sabit Sermaye	-49 908	-20 344	0	0	-206	-1 521	-71 978	-8 425	-30	-8 455	-80 433
b. Stok Değişmesi	0	-2	0	0	0	288	286	3 048	593	3 641	3 927
V. TASARRUF-YATIRIM FARKI	-23 515	-1 859	660	11 041	1 155	198	-12 319	-9 764	57	-9 707	-22 026
VI. SERMAYE TRANSFERLERİ	146	3 070	-2 160	0	0	781	1 837	4 603	6 208	10 811	12 647
1. Servet Vergileri	7 258	5 027	0	0	0	0	12 285	0	0	0	12 285
2. Diğer Transferler	-4 260	-2 417	-2 120	0	0	0	-8 797	5 918	6 116	12 034	3 237
3. Kamulaş. ve Sabit Değer Art.	-2 852	460	-40	0	0	781	-1 651	-1 316	92	-1 223	-2 874
VII. KASA-BANKA/BORÇLANMA	23 370	-1 212	1 500	-11 041	-1 155	-979	10 482	5 161	-6 265	-1 104	9 379
1. Kasa-Banka Değişimi	0	-1 773	1 531	0	0	-602	-844	3 399	8	3 408	2 564
2. Dış Borçlanma (net)	8 076	412	0	0	0	0	8 487	-1 946	-135	-2 081	6 406
-Dış Borç Ödemesi	-12 569	-257	0	0	0	0	-12 827	-5 499	-135	-5 634	-18 460
-Dış Borç Kullanımı	20 645	669	0	0	0	0	21 314	3 552	0	3 553	24 867
3. İç Borç/Alacak (net)	15 294	161	-30	-11 041	-1 155	-240	2 988	4 541	-5 692	-1 150	1 837
4. Stok Değişim Fonu	0	-12	0	0	0	-137	-149	-833	-447	-1 280	-1 429
BORÇLANMA GEREĞİ	23 370	-1 200	1 500	-11 041	-1 155	-842	10 631	5 994	-5 818	176	10 807

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

Not: Genel sağlık sigortası hesapları, sosyal güvenlik dengesi içerisinde yer almaktadır.

TABLO I: 39- 2015 Yılı Kamu Kesimi Genel Dengesi (1)

(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)

	Merkezi Yönetim Bütçesi	Mahalli İdareler	Fonlar	İşsizlik Sigortası	Sosyal Güvenlik	Döner Sermaye	GENEL DEVLET TOPLAMI	KİT			TOPLAM KAMU
								İşletmecisi	Özelleş. Kapsamı	TOPLAM	
1. Vergiler	345 844	51 195	7 606	0	0	-49	404 596	-1 470	0	-1 470	403 125
a. Vasitasız	96 873	14 767	7 606	0	0	-49	119 196	-1 470	0	-1 470	117 726
b. Vasitalı	248 972	36 428	0	0	0	0	285 400	0	0	0	285 400
2. Vergi Dışı Normal Gelirler	29 851	8 850	5 744	0	0	-457	43 989	-1 576	0	-1 576	42 413
3. Faktör Gelirleri	34 771	12 238	257	7 395	5 124	1 999	61 784	7 448	-129	7 319	69 104
4. Sosyal Fonlar	0	0	0	1 566	-17 843	0	-16 277	0	0	0	-16 277
5. Cari Transferler	-183 125	-5 634	-4 855	2 719	12 286	0	-178 610	2 242	0	2 242	-176 368
I. KAMU HARCANABİLİR GELİRİ	227 341	66 648	8 752	11 681	-433	1 494	315 483	6 644	-129	6 515	321 997
II. CARİ GİDERLER	-186 036	-46 301	-3 770	0	0	0	-236 107	0	0	0	-236 107
III. KAMU TASARRUFU	41 305	20 347	4 982	11 681	-433	1 494	79 376	6 644	-129	6 515	85 891
IV. YATIRIMLAR	-58 605	-23 197	0	0	-180	-2 307	-84 290	-11 552	418	-11 134	-95 424
a. Sabit Sermaye	-58 605	-23 191	0	0	-180	-2 203	-84 180	-9 350	-107	-9 457	-93 637
b. Stok Değişmesi	0	-6	0	0	0	-105	-110	-2 202	526	-1 677	-1 787
V. TASARRUF-YATIRIM FARKI	-17 300	-2 850	4 982	11 681	-613	-814	-4 914	-4 909	289	-4 619	-9 534
VI. SERMAYE TRANSFERLERİ	-5 306	3 581	5 481	0	0	1 405	5 162	5 712	133	5 845	11 007
1. Servet Vergileri	8 254	6 413	0	0	0	0	14 667	0	0	0	14 667
2. Diğer Transferler	-10 558	-2 991	5 481	0	0	0	-8 068	5 760	83	5 843	-2 224
3. Kamulaş. ve Sabit Değer Art.	-3 002	159	0	0	0	1 405	-1 437	-48	50	1	-1 436
VII. KASA-BANKA/BORÇLANMA	22 606	-731	-10 463	-11 681	613	-591	-248	-803	-423	-1 226	-1 473
1. Kasa-Banka Değişimi	0	-1 434	-10 513	0	0	-530	-12 477	-387	4	-384	-12 861
2. Dış Borçlanma (net)	500	289	-1	0	0	0	789	1 630	76	1 706	2 494
-Dış Borç Ödemesi	-12 100	-326	-1	0	0	0	-12 426	-2 737	-9	-2 746	-15 172
-Dış Borç Kullanımı	12 600	615	0	0	0	0	13 215	4 367	85	4 452	17 667
3. İç Borç/Alacak (net)	22 106	423	50	-11 681	613	30	11 541	-1 692	-283	-1 975	9 566
4. Stok Değişim Fonu	0	-9	0	0	0	-91	-100	-353	-219	-573	-673
BORÇLANMA GEREĞİ	22 606	-722	-10 463	-11 681	613	-500	-147	-450	-204	-653	-800

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

Not: Genel sağlık sigortası hesapları, sosyal güvenlik dengesi içerisinde yer almaktadır.

(1) Gerçekleşme tahmini

TABLO I: 40- 2016 Yılı Kamu Kesimi Genel Dengesi (1)

(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)

	Merkezi Yönetim Bütçesi	Mahalli İdareler	Fonlar	İşsizlik Sigortası	Sosyal Güvenlik	Döner Sermaye	GENEL DEVLET TOPLAMI	KİT			TOPLAM KAMU
								İşletmeci	Özelleş. Kapsamı	TOPLAM	
1. Vergiler	389 073	58 459	8 722	0	0	-55	456 199	-3 380	0	-3 380	452 819
a. Vasitasız	110 285	16 917	8 722	0	0	-55	135 869	-3 380	0	-3 380	132 489
b. Vasitalı	278 788	41 542	0	0	0	0	320 330	0	0	0	320 330
2. Vergi Dışı Normal Gelirler	32 128	9 982	1 896	0	0	-513	43 492	-2 271	0	-2 271	41 221
3. Faktör Gelirleri	33 811	14 238	314	8 566	6 370	1 781	65 080	17 420	-22	17 397	82 477
4. Sosyal Fonlar	0	0	0	114	-17 399	0	-17 285	0	0	0	-17 285
5. Cari Transferler	-218 909	-6 449	-5 024	3 518	11 309	0	-215 555	1 972	1	1 973	-213 581
I. KAMU HARCANABİLİR GELİRİ	236 104	76 231	5 907	12 197	280	1 212	331 931	13 741	-21	13 719	345 651
II. CARİ GİDERLER	-213 442	-53 121	-4 239	0	0	0	-270 802	0	0	0	-270 802
III. KAMU TASARRUFU	22 661	23 110	1 669	12 197	280	1 212	61 129	13 741	-21	13 719	74 849
IV. YATIRIMLAR	-56 729	-29 864	0	0	-280	-2 176	-89 049	-10 251	-149	-10 399	-99 448
a. Sabit Sermaye	-56 729	-29 857	0	0	-280	-2 094	-88 960	-11 884	-110	-11 994	-100 954
b. Stok Değişmesi	0	-7	0	0	0	-82	-89	1 634	-39	1 595	1 506
V. TASARRUF-YATIRIM FARKI	-34 068	-6 754	1 669	12 197	0	-964	-27 920	3 490	-170	3 320	-24 599
VI. SERMAYE TRANSFERLERİ	4 379	8 039	-734	0	0	1 487	13 172	5 511	23	5 534	18 706
1. Servet Vergileri	9 064	6 586	0	0	0	0	15 650	0	0	0	15 650
2. Diğer Transferler	-3 510	1 589	-734	0	0	0	-2 656	6 251	61	6 312	3 657
3. Kamulaş. ve Sabit Değer Art.	-1 174	-136	0	0	0	1 487	177	-740	-38	-778	-601
VII. KASA-BANKA/BORÇLANMA	29 688	-1 285	-934	-12 197	0	-524	14 748	-9 001	147	-8 854	5 894
1. Kasa-Banka Değişimi	0	-1 520	-990	0	0	-602	-3 111	421	-4	417	-2 694
2. Dış Borçlanma (net)	0	501	-1	0	0	0	500	-844	48	-796	-296
-Dış Borç Ödemesi	0	-350	-1	0	0	0	-350	-3 505	-3	-3 508	-3 858
-Dış Borç Kullanımı	0	850	0	0	0	0	850	2 661	51	2 712	3 562
3. İç Borç/Alacak (net)	29 688	-253	56	-12 197	0	218	17 513	-7 902	439	-7 463	10 050
4. Stok Değişim Fonu	0	-13	0	0	0	-140	-153	-677	-336	-1 013	-1 166
BORÇLANMA GEREĞİ	29 688	-1 272	-934	-12 197	0	-383	14 901	-8 324	483	-7 841	7 060

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

Not: Genel sağlık sigortası hesapları, sosyal güvenlik dengesi içerisinde yer almaktadır.

(1) Program

1.3.1.1. Merkezi Yönetim Bütçesi

a) Mevcut Durum

Yılsonu gerçekleşme sonuçlarına göre, 472,9 milyar TL olarak programlanan 2015 yılı merkezi yönetim bütçesi harcamaları bu tutarın 33 milyar TL üzerine çıkarak 506 milyar TL; bütçe gelirleri ise 452 milyar TL olan başlangıç tahminlerinin 31,4 milyar TL üzerine çıkarak 483,4 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Bu çerçevede, yılı bütçesinde 21 milyar TL olarak öngörülen açık yılsonunda 22,6 milyar TL, bütçe açığının GSYH'ya oranı ise yüzde 1,2 olarak gerçekleşmiştir. Yüzde 1,1 olarak öngörülen merkezi yönetim bütçesi program tanımlı faiz dışı fazlası ise yüzde 0,4 seviyesine gerilemiştir.

2015 yılında bütçe gelirlerinin başlangıç bütçesinde öngörülenin üzerinde olmasında hem vergi gelirlerinin hem de vergi dışı gelirlerin katkısı bulunmaktadır. Bu çerçevede, bütçe tahminine göre, vergi gelirleri 18 milyar TL'lik artışla 407,5 milyar TL, vergi dışı gelirler ise 13,4 milyar TL'lik artışla 75,9 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. GSYH'ya oran olarak, hem vergi gelirleri hem de vergi dışı gelirler bütçe tahminlerinin 0,7 puan üzerine çıkmış ve sırasıyla yüzde 20,8 ve yüzde 3,9 olmuştur. Böylece, 2014 yılında GSYH'ya oran olarak yüzde 24,3 olan bütçe gelirleri 2015 yılında yüzde 24,6 seviyesine yükselmiştir.

Gelir vergisi tahsilatı 2015 yılı bütçe hedefinin 3,4 milyar TL üzerine çıkarak 85,8 milyar TL düzeyinde ve GSYH'ya oran olarak yüzde 4,4 seviyesinde gerçekleşmiştir. Bu gelişmede, kamu kesimi ücretleri ile asgari ücret artış oranları ve faiz oranlarının bütçe öngörülerinden daha yüksek seviyede gerçekleşmesi etkili olmuştur.

Kurumlar vergisi tahsilatı bütçe tahmininin 2,7 milyar TL altında kalarak 33,4 milyar TL olmuş, GSYH'ya oran olarak ise hedefin 0,2 puan altında yüzde 1,7 düzeyinde gerçekleşmiştir. Kur ve faiz oranlarındaki gelişmeler ile beyana dayanan kurumlar vergisi tahsilatı kapsamında yapılan iadelerin söz konusu gelişme üzerinde etkili olduğu görülmektedir.

Dâhilde alınan KDV tahsilatı 2015 yılı bütçe tahmininin 2,2 milyar TL üzerine çıkarak 46,4 milyar TL olmuş, GSYH'ya oran olarak ise bütçe tahminine göre 0,1 puanlık artışla yüzde 2,4 düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu gelişmede, mobil iletişimde 4.5G teknolojisi frekans ihalesinden elde edilen yaklaşık 2 milyar TL tutarındaki KDV geliri ile yılın başında bazı mallara yönelik ÖTV artışlarının KDV gelir etkisi belirleyici olmuştur.

Petrol ve doğalgaz ürünlerinden elde edilen ÖTV tahsilatı, bütçe tahmininin 3,1 milyar TL üzerine çıkarak 50,8 milyar TL ve GSYH'ya oran olarak bütçe hedefinin 0,1 puan üzerinde yüzde 2,6 olarak gerçekleşmiştir. Bu durum temel olarak akaryakıt ürünleri tüketiminin öngörülenden daha yüksek düzeyde artmasından kaynaklanmıştır.

Motorlu taşıtlardan elde edilen ÖTV tahsilatı, bütçe tahmininin 4,2 milyar TL üzerine çıkarak 17 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu gelişmede, motorlu taşıt satışlarının öngörülenin oldukça üzerinde artması etkili olmuştur. Böylece, GSYH'ya oran olarak bütçe tahmininin 0,2 puan üzerine çıkılarak yüzde 0,9'a ulaşılmıştır.

Tütün mamullerinden elde edilen ÖTV tahsilatı, bütçe tahmininin 3,5 milyar TL üzerine çıkarak 27 milyar TL olmuş, GSYH'ya oran olarak ise 0,2 puanlık artışla

yüzde 1,4 seviyesinde gerçekleşmiştir. Söz konusu artış üzerindeki temel etken, 2015 yılı bütçe hazırlık çalışmaları döneminde öngörülmemiş olmakla birlikte yılın başında yapılan vergi düzenlemeleri çerçevesinde sigaradaki maktu vergi tutarının 5 kuruş artırılmış olmasıdır.

Gümrük vergilerinden elde edilen tahsilat, bütçe tahmininin 1,3 milyar TL üzerine çıkarak 8,3 milyar TL'ye ulaşmış, GSYH'ya oran olarak ise 0,1 puanlık artışla yüzde 0,4 seviyesinde gerçekleşmiştir. Mayıs ve Haziran aylarında belirli mallara yönelik getirilen ilave gümrük vergisi uygulamasının bu gelişmede etkili olduğu görülmektedir. İthalde alınan KDV tahsilatı ise bütçe tahmininin 0,7 milyar TL altında kalmış ve GSYH'ya oranla yüzde 3,8 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Harçlardan elde edilen gelir, özellikle tapu harçları tahsilatında görülen artış dolayısıyla bütçe tahmininin 1,3 milyar TL üzerine çıkarak 17 milyar TL seviyesinde gerçekleşmiştir. Bu çerçevede, harç gelirleri GSYH'ya oran olarak bütçe tahmininin 0,1 puan üzerine çıkarak yüzde 0,9 seviyesinde gerçekleşmiştir.

2015 yılında vergi dışı gelirler, bütçe hedefinin 13,4 milyar TL üzerine çıkarak 75,9 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. GSYH'ya oran olarak ise bütçe tahminine göre 0,7 puan yukarıda ve yüzde 3,9 seviyesinde gerçekleşmiştir. Bu gelişmede temel olarak, teşebbüs ve mülkiyet gelirleri içinde yer alan ve bütçe çalışmaları döneminde öngörülmeyen 5,8 milyar TL tutarındaki Merkez Bankasından elde edilen temettü geliri ile 4,6 milyar TL'lik 4.5G teknolojisi frekans ihalesi gelirinin etkili olduğu görülmektedir.

2015 yılı bütçesinde 8,7 milyar TL olarak öngörülen özelleştirme gelirleri hedefin 2,6 milyar TL altında kalarak 6,1 milyar TL olmuştur.

2015 yılında, GSYH'ya oran olarak bir önceki yıla kıyasla, merkezi yönetim bütçesi faiz dışı harcamaları 0,3 puan artmış ve faiz giderleri ise 0,2 puan azalmıştır. Böylece, toplam harcamaların GSYH'ya oranı yüzde 25,8 düzeyinde gerçekleşmiştir. Faiz dışı harcamalar, son yıllarda olduğu gibi, nominal olarak yılı bütçesinde öngörülenin üzerinde gerçekleşmiştir. Bu kapsamda, 2015 yılı bütçesinde 418,9 milyar TL olarak ödenekleştirilen faiz dışı harcamalar 453 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu gelişme temel olarak, personel ve mal hizmet alım giderlerindeki artışlar ile ulaştırma sektörüne yapılan yatırım ve transferlerdeki ilavelerden kaynaklanmaktadır.

2015 yılı bütçesinde 140,2 milyar TL olarak öngörülen sosyal güvenlik kuruluşlarına devlet primi giderleri dâhil personel giderleri 146,1 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Toplu sözleşmede belirlendiği üzere, 2015 yılında kamu personelinin maaşları Ocak ve Temmuz aylarında yüzde 3 oranında artırılmıştır. Ayrıca, personel giderlerinde kaydedilen artışta, Temmuz ayında yüzde 1,76 oranında enflasyon farkı verilmesi, yılı bütçesinde öngörülenin üzerinde kamu personel alımı yapılması, öğretmen atamalarının bütçede öngörülen Eylül ayı yerine Şubat ayında gerçekleştirilmesi, akademik personel, askeri personel ile hakim ve savcılarının özlük haklarında iyileştirmeler yapılmasının yanında öğretmenlere takviye kursları uygulaması kapsamında ek ders saat ücretlerinin iki katına çıkarılması ve ek ders sınırının haftalık 40 saate çıkarılması gibi gelişmelerin etkisi olmuştur.

2015 yılı bütçesinde 41,2 milyar TL olarak öngörülen mal ve hizmet alım giderleri 45,4 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Bu gelişmede, Başbakanlık, AFAD, Adalet Bakanlığı, İş Yurtları Kurumu ve Milli Eğitim Bakanlığı başta olmak üzere kamu kurumlarının ilave ihtiyaçları belirleyici olmuştur.

2015 yılı bütçesinde 176,4 milyar TL olarak öngörülen cari transferler yılsonunda 182,8 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Bu gelişme üzerinde, gelir performansının programlanan seviyeden daha olumlu olması sebebiyle gelirden ayrılan payların yüksek gerçekleşmesi, AFAD ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından yürütülen işler için yapılan ilave harcamalar ile sosyal güvenlik sistemine yapılan transferler belirleyici olmuştur.

2015 yılı bütçesinde 41 milyar TL olarak öngörülen sermaye giderleri yılsonunda 56,9 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Bu gelişmede, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığına, Sağlık Bakanlığına, Emniyet Genel Müdürlüğüne, İçişleri Bakanlığı, Başbakanlık ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarına ilave kaynak sağlanması etkili olmuştur.

2015 yılı sermaye transferleri başlangıç ödeneğinin 3,7 milyar TL üzerinde 10,5 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Bu gelişmede, SODES harcamalarında tasarruf edilen 0,2 milyar TL tutara karşılık, il özel idarelerine, KKTC'ye su taşıma projesine, TÜBİTAK'a Ar-Ge lisans alımı ve afet altyapı hasarları için ek kaynak sağlanması etkili olmuştur.

2015 yılı bütçesinde 10,5 milyar TL olarak öngörülen borç verme kalemi yılsonunda 11,3 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Bu gelişmede, KİT'lere 0,9 milyar TL ilave kaynak aktarılması ile öğrenim ve harç kredisi ödemelerinde kaydedilen 0,2 milyar TL tutarındaki artış etkili olmuştur.

Borçlanma politikası; öngörülebilirlik, sürdürülebilirlik, şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkeleri çerçevesinde, piyasa koşulları ile maliyet ve risk unsurları göz önünde tutularak belirlenen stratejik ölçütlere uygun olarak borç stokunun çeşitli risk faktörlerine karşı dayanıklılığını artıracak şekilde yürütülmektedir. Bu kapsamda 2015 yılında; borçlanmanın ağırlıklı olarak TL cinsinden ve sabit faizli enstrümanlarla gerçekleştirilmesi; ortalama vade uzatılarak vadesine 12 aydan az kalmış senetlerin payının düşürülmesi; güçlü nakit rezervi tutulması ve gelecek 12 ayda faizi yenilenecek borcun payının azaltılması amaçlanmıştır.

Bu çerçevede, 2015 yılında iç borçlanmanın ağırlıklı olarak sabit getirili enstrümanlarla, özellikle 5 ve 10 yıl vadeli senetlerle, yapılmasına devam edilmiştir. Ayrıca, yurt içi tasarrufların artırılması ve yatırımcı tabanının genişletilmesi hedefleri doğrultusunda yurt içi piyasalarda düzenli kira sertifikası ihraçlarına devam edilmiştir. 2015 yılında 90,4 milyar TL iç borçlanma gerçekleştirilmiştir. İç borçlanmanın yüzde 67,6'sı sabit kuponlu, yüzde 15,4'ü TÜFE'ye endeksli, yüzde 6,9'u kuponsuz, yüzde 6,4'ü değişken faizli tahvil ve yüzde 3,7'si kira sertifikası ihraçlarıyla gerçekleştirilmiştir. 2014 yılı sonunda 68,5 ay seviyesinde olan nakit borçlanmanın ortalama vadesi 2015 yılı sonunda 71,8 ay olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemde, TL cinsi sabit faizli iç borçlanmanın ortalama maliyeti yüzde 9,5 seviyesinde gerçekleşmiştir.

2015 yılı Hazine Finansman Programında, 2015 yıl genelinde toplam 11,8 milyar TL dış finansman elde edilmesi hedeflenmiş olup 7,5 milyar TL dış finansman gerçekleştirilmiştir. Söz konusu tutarın 7,3 milyar TL'si uluslararası piyasalardan geleneksel eurobond ihracı ile sağlanmıştır.

TABLO I: 41- Merkezi Yönetim Brüt Borç Stokundaki Gelişmeler

	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)				(GSYH'ya Oran, Yüzde)			
	2012	2013	2014	2015(1)	2012	2013	2014	2015(1)
Brüt Borç Stoku	532 199	585 839	612 132	677 615	37,6	37,4	35,0	34,5
İç Borç Stoku	386 542	403 007	414 649	440 124	27,3	25,7	23,7	22,4
Tahvil	382 858	403 007	414 649	440 124	27,0	25,7	23,7	22,4
Bono	3 684	0	0	0	0,3	0,0	0,0	0,0
Dış Borç Stoku	145 657	182 832	197 483	237 491	10,3	11,7	11,3	12,1
Kredi	54 372	64 050	62 580	70 466	3,8	4,1	3,6	3,6
Uluslararası Kur.	31 593	39 296	39 896	46 574	2,2	2,5	2,3	2,4
Hükümet Kur.	10 589	11 046	11 025	12 649	0,7	0,7	0,6	0,6
Diğer	12 189	13 708	11 659	11 243	0,9	0,9	0,7	0,6
Tahvil	91 286	118 782	134 903	167 025	6,4	7,6	7,7	8,5

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı
(1) Geçici

b) 2016 Yılı Hedefleri

2016 yılında merkezi yönetim bütçe gelirlerinin 540,8 milyar TL, harcamalarının 570,5 milyar TL ve merkezi yönetim bütçe açığının 29,7 milyar TL olması programlanmıştır. Söz konusu büyüklükler, kamu kesimi borçlanma gereğinin kontrol altında tutulmasına ilişkin Orta Vadeli Program kamu maliyesi genel stratejisine paralel olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda, GSYH'ya oran olarak 2016 yılında, merkezi yönetim bütçe gelirlerinin yüzde 24,5, bütçe harcamalarının yüzde 25,9 düzeyinde olması öngörülmektedir. Böylece, 2015 yılında GSYH'ya oranla yüzde 1,2 olarak gerçekleşen bütçe açığının 2016 yılında yüzde 1,3 olarak gerçekleşmesi; program tanımlı faiz dışı fazlanın ise yüzde 0,1 seviyesinde oluşması hedeflenmektedir.

2016 yılında merkezi yönetim bütçe gelirlerinin GSYH'ya oranının, 2015 yılı seviyesinin 0,1 puan altında kalarak yüzde 24,5 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Bu çerçevede, 2015 yılına göre, GSYH'ya oran olarak vergi dışı gelirlerin 0,2 puan azalması beklenirken, vergi gelirlerinin aynı düzeyde kalacağı öngörülmektedir.

2016 yılında ÖTV tahsilatının GSYH'ya oranının, 2015 yılı seviyesinin 0,1 puan altında yüzde 5,3 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Bu durum temel olarak, GSYH'ya oran olarak, petrol ve doğalgaz ürünleri ile motorlu taşıtlar ÖTV tahsilatında beklenen azalıştan kaynaklanmaktadır.

İthalde alınan KDV tahsilatının GSYH'ya oranının, 2015 yılına göre 0,1 puan artarak yüzde 3,9 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir. 2016 yılında BOTAŞ'ın stok borcuna mahsuben 5,5 milyar TL ödeme yapacağı, doğacak cari dönem yükümlülüklerini ise tam olarak yerine getireceği varsayılmıştır.

Merkezi yönetim bütçesi vergi dışı gelirlerinin 81,7 milyar TL ile GSYH'ya oran olarak 2015 yılı seviyesinin 0,2 puan altında yüzde 3,7 düzeyinde olması beklenmektedir. Vergi dışı gelirler kapsamında, 4.5G teknolojisi frekans ihalesinden 4,3 milyar TL, özelleştirme geliri olarak da 10,8 milyar TL gelir elde edilmesi öngörülmektedir.

2016 yılında faiz dışı harcamaların GSYH'ya oran olarak bir önceki yıla göre 0,2 puan artarak yüzde 23,3 seviyesine yükselmesi, faiz ödemelerinin ise yüzde 0,2 puan

azalarak yüzde 2,5 seviyesine gerilemesi beklenmektedir. Bu çerçevede, merkezi yönetim bütçe harcamalarının GSYH'ya oranının yüzde 25,9 seviyesinde gerçekleşeceği öngörülmektedir.

2016 yılı personel giderleri ödeneğinin belirlenmesinde, genel maaş ve ücret artış oranının toplu sözleşmelerde öngörüldüğü üzere Ocak ve Temmuz aylarında, sırasıyla, yüzde 6 ve yüzde 5 olarak uygulanacağı dikkate alınmış, Ocak ayından geçerli olmak üzere yüzde 0,9 enflasyon farkı ödemesi hesaplara dahil edilmiştir. Ayrıca, 2016 yılı içerisinde akademik personel maaş artışı için 1,4 milyar TL, öğretim elemanı akademik faaliyet ödeneği uygulaması kapsamında 0,8 milyar TL ve Milli Eğitim Bakanlığı takviye kursları için 2,1 milyar TL ilave bütçe harcaması yapılacağı öngörülmektedir. Kamu görevlileri ile yapılan toplu sözleşme neticesinde maaş artış oranı haricindeki unsurların yaklaşık 2 milyar TL ilave harcamaya yol açacağı öngörülmüştür. Yine, erken atamalar ile muhtelif kadro ve pozisyonlardaki kamu görevlilerinde yapılacak iyileştirmeler için 3,6 milyar TL ödenek öngörülmüştür. Bu çerçevede, 2016 yılında kamu sosyal güvenlik kurumlarına devlet primi giderleri ve personel giderlerini karşılama yedek ödeneğini de içerecek şekilde toplam personel giderlerinin 2016 yılında önceki yıla göre 0,4 puan artarak GSYH'ya oranla yüzde 7,9 olması beklenmektedir.

Cari nitelikli giderlerde tasarruf, verimsiz harcama programlarının tasfiyesi ile mevcut programların etkinliğinin artırılması hedefiyle uyumlu bir şekilde, 2016 yılında mal ve hizmet alım giderlerinin GSYH'ya oranla 2015 yılsonu gerçekleşme tahminine göre 0,2 puan gerileyerek yüzde 2,1 seviyesinde olacağı öngörülmektedir. Bu çerçevede, savunma ve güvenlik giderlerinde reel artış öngörülmemekte; kırtasiye ve büro malzemesi alımları, temizlik hizmetleri, temsil, tanıtma ve personel taşıması hizmetlerinde tasarruf edilmesi hedeflenmektedir. Bununla birlikte, 2016 yılı içerisinde özel okul desteği programı kapsamında 1,3 milyar TL harcama yapılacağı tahmin edilmektedir.

Cari transferlerin 2016 yılında GSYH'ya oran olarak önceki yıla göre 0,6 puan artarak yüzde 9,9'a yükselmesi öngörülmektedir. 2016 yılında sağlık, emeklilik ve sosyal yardım giderlerine 102,3 milyar TL, sosyal amaçlı transferler kalemine 11,7 milyar TL, tarımsal amaçlı transferlere 11,6 milyar TL, vergilerden pay olarak ise yerel yönetimlere ve fonlara 63 milyar TL kaynak ayrılmıştır. Bu kapsamda, daha önce bedelli askerlik gelirlerinden karşılanan sosyal ödemelerin bütçe kapsamına alınmasıyla 0,5 milyar TL, 2015 yılı içerisinde yapılan kanuni düzenleme neticesinde doğum yardımı, yaşlılık aylığı gibi sosyal ödemelerde yapılan iyileştirmeler için 1,2 milyar TL, Antalya EXPO için 0,6 milyar TL ilave ödenek öngörülmüştür.

2016 yılı sermaye giderlerinin 51,8 milyar TL ile GSYH'ya oranla yüzde 2,3 seviyesinde olması programlanmıştır.

Sermaye transferlerinin GSYH'ya oranının, 2016 yılında 2015 yılına göre 0,2 puan azalarak yüzde 0,3 düzeyinde gerçekleşeceği öngörülmektedir. Bu kapsamda; KÖYDES için 0,4 milyar TL, SUKAP için 0,6 milyar TL, SODES için 0,2 milyar TL, kalkınma ajansları için 0,5 milyar TL ve TÜBİTAK Ar-Ge projeleri için 1,2 milyar TL kaynak ayrılmıştır.

2016 yılı borç verme kaleminin GSYH'ya oranla 2015 yılıyla aynı seviyede, yüzde 0,6 düzeyinde olması öngörülmektedir. 12,9 milyar TL olarak belirlenen borç verme ödeneğinin 6,3 milyar TL'sini KİT'lere yapılan sermaye transferleri, 4,7 milyar TL'sini ise öğrenim ve harç kredileri oluşturmaktadır. Ayrıca, Asya Altyapı Yatırım Bankasına sermaye katkı payı ilk taksiti olarak ödenmek üzere 0,3 milyar TL ödenek öngörülmüştür.

TABLO I: 42- Merkezi Yönetim Bütçesi Büyüklükleri

	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)			(Yüzde Değişim)		(Yüzde Dağılım)			(GSYH'ya Oran, Yüzde)		
	2014	2015 (1)	2016 (2)	2015 (1)	2016 (2)	2014	2015 (1)	2016 (2)	2014	2015 (1)	2016 (2)
HARCAMALAR	448 752	505 992	570 507	12,8	12,8	100,0	100,0	100,0	25,7	25,8	25,9
01 - Personel Giderleri	110 370	125 046	147 826	13,3	18,2	24,6	24,7	25,9	6,3	6,4	6,7
02 - SGK Devlet Primi Giderleri	18 929	21 042	24 895	11,2	18,3	4,2	4,2	4,4	1,1	1,1	1,1
03 - Mal ve Hizmet Alım Giderleri	40 801	45 444	46 891	11,4	3,2	9,1	9,0	8,2	2,3	2,3	2,1
04 - Faiz Giderleri	49 913	53 006	56 000	6,2	5,6	11,1	10,5	9,8	2,9	2,7	2,5
05 - Cari Transferler	162 282	182 787	217 674	12,6	19,1	36,2	36,1	38,2	9,3	9,3	9,9
06 - Sermaye Giderleri	48 201	56 875	51 789	18,0	-8,9	10,7	11,2	9,1	2,8	2,9	2,3
07 - Sermaye Transferleri	7 707	10 460	7 522	35,7	-28,1	1,7	2,1	1,3	0,4	0,5	0,3
08 - Borç Verme	10 550	11 333	12 939	7,4	14,2	2,4	2,2	2,3	0,6	0,6	0,6
09 - Yedek Ödenekler	0	0	4 972			0,0	0,0	0,9	0,0	0,0	0,2
GELİRLER	425 383	483 386	540 819	13,6	11,9	100,0	100,0	100,0	24,3	24,6	24,5
1 - Genel Bütçe	408 676	464 785	528 317	13,7	13,7	96,1	96,2	97,7	23,4	23,7	23,9
01 - Vergi Gelirleri	352 514	407 475	459 150	15,6	12,7	82,9	84,3	84,9	20,2	20,8	20,8
02 - Vergi Dışı Gelirler	45 332	47 169	54 509	4,1	15,6	10,7	9,8	10,1	2,6	2,4	2,5
03 - Sermaye Gelirleri	9 549	7 932	12 202	-16,9	53,8	2,2	1,6	2,3	0,5	0,4	0,6
04 - Alınan Başvı ve Yardımlar	1 281	2 208	2 457	72,4	11,2	0,3	0,5	0,5	0,1	0,1	0,1
2 - Özel Büt. İda. ve Düz. Den. Kur.	16 707	18 602	12 501	11,3	-32,8	3,9	3,8	2,3	1,0	0,9	0,6
BÜTÇE DENGESİ	-23 370	-22 606	-29 688	-3,3	31,4				-1,3	-1,2	-1,3
Bilgi İçin:											
Faiz Dışı Harcamalar	398 839	452 987	514 507	13,6	13,6				22,8	23,1	23,3
Faiz Dışı Bütçe Dengesi	26 544	30 400	26 312	14,5	-13,4				1,5	1,5	1,2
Program Tanımlı Faiz Dışı Bütçe Dengesi	8 057	8 385	1 263	4,1	-84,9				0,5	0,4	0,1

Not: Düzenleyici ve denetleyici kurumların gelir fazlaları, genel bütçe vergi dışı gelirlerinden düşülmüştür.

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

1.3.1.2. Mahalli İdareler

a) Mevcut Durum

Mahalli idareler dengesi; il özel idareleri, belediyeler, büyükşehir belediyelerine bağlı idareler, belediyelerin oluşturduğu birlikler ve İller Bankası hesaplarını kapsamaktadır.

2014 yılında, mahalli idare gelirleri, 6360 sayılı Kanunla mahalli idarelerin genel bütçe vergi payında yapılan artışın etkisiyle bir önceki yıla göre yüzde 11,1 oranında artarak 68,1 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Mahalli idare harcamaları ise, 2014 yılında yapılan yerel seçim öncesi artan borçlanma gereğinin tasarruf ihtiyacını artırmasıyla, yatırım harcamalarının ve cari giderlerin reel olarak düşmesi sonucu sadece yüzde 5,2 oranında artarak 66,9 milyar TL olmuştur. Böylece, 2013 yılında GSYH'nın yüzde 0,15'i düzeyinde açık veren mahalli idareler dengesi, 2014 yılında GSYH'nın yüzde 0,07'si seviyesinde fazla vermiştir.

2015 yılında, genel bütçe vergi gelirlerindeki reel artış ve 2014 yılına kıyasla üç aylık baz etkisinin de ortadan kalkmasıyla reel artışını sürdüren genel bütçe vergi payının etkisiyle mahalli idare gelirlerinin GSYH'ya oranla yüzde 4,01 seviyesine yükseleceği, diğer taraftan, artan kaynaklar ve yeni büyükşehir alanlarında ortaya çıkacak harcama ihtiyacı sonucu mahalli idare harcamalarının, GSYH'ya oran olarak yüzde 3,97 seviyesine yükseleceği tahmin edilmektedir. Böylece, mahalli idareler dengesinde yerel seçim sonrası ortaya çıkan olumlu eğilimin 2015 yılında da devam edeceği ve mahalli idareler dengesinin GSYH'nın yüzde 0,04'ü seviyesinde fazla vereceği beklenmektedir.

TABLO I: 43-Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Mahalli İdarelere Ayrılan Paylar

	2013	2014	2015(1)	2016(2)
(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)				
Belediyeler	17 253	20 495	24 215	27 549
Büyükşehir Belediyeleri	11 437	15 968	19 880	22 859
İl Özel İdareleri	3 709	2 324	2 028	2 296
TOPLAM	32 399	38 787	46 123	52 704
(GSYH'ya Oran, Yüzde)				
Belediyeler	1,10	1,17	1,23	1,25
Büyükşehir Belediyeleri	0,73	0,91	1,01	1,04
İl Özel İdareleri	0,24	0,13	0,10	0,10
TOPLAM	2,07	2,22	2,35	2,39

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

b) 2016 Yılı Hedefleri

2016 yılında, mahalli idare gelirlerinin 90,9 milyar TL, harcamalarının ise 89,6 milyar TL olarak gerçekleşmesi ve mahalli idare dengesinin 1,3 milyar TL fazla vermesi öngörülmektedir.

Merkezi yönetim bütçesinden aktarılan payların artırılması ile idari konsolidasyonla öngörülen tasarrufun olumlu etkisi ve planlanan varlık satışına rağmen, büyükşehir statüsündeki belediyelerde özellikle alan genişlemesi kaynaklı yeniden yapılanmanın ve kent içi ulaşım sektöründeki yatırım ihtiyacının ortaya çıkaracağı muhtemel mali yükün 2016 yılından itibaren bütçe dengeleri üzerinde daha fazla hissedileceği beklenmektedir.

TABLO I: 44- Mahalli İdareler Gelir ve Harcamaları (1)

	2013	2014	2015(2)	2016(3)
(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)				
GELİRLER	61 328	68 120	78 696	90 855
1.Vergiler	40 530	48 080	57 608	65 045
2.Vergi Dışı Norm. Gelir	7 165	8 747	8 850	9 982
3.Faktör Gelirleri (Net)	12 370	11 292	12 238	14 238
4.Sermaye Transferi (Net)	1 263	0	0	1 589
HARCAMALAR	63 621	66 920	77 973	89 583
1.Cari Giderler	38 379	40 246	46 301	53 121
2.Yatırım Harcamaları	22 627	20 358	23 206	29 877
a.Sabit Sermaye	22 624	20 344	23 191	29 857
b.Stok Değişimi	3	14	15	20
3.Cari Transferler	3 891	4 359	5 634	6 449
4.Kamulaştırma ve Sabit Değer Artışı	-1 275	-460	-159	136
5.Sermaye Transferi (Net)	0	2 417	2 991	0
GELİR-GİDER FARKI	-2 293	1 200	722	1 272
(GSYH'ya Oran, Yüzde)				
GELİRLER	3,92	3,90	4,01	4,12
1.Vergiler	2,59	2,75	2,94	2,95
2.Vergi Dışı Norm. Gelir	0,46	0,50	0,45	0,45
3.Faktör Gelirleri (Net)	0,79	0,65	0,62	0,65
4.Sermaye Transferi (Net)	0,08	0,00	0,00	0,07
HARCAMALAR	4,06	3,83	3,97	4,06
1.Cari Giderler	2,45	2,30	2,36	2,41
2.Yatırım Harcamaları	1,45	1,17	1,18	1,35
a.Sabit Sermaye	1,45	1,16	1,18	1,35
b.Stok Değişimi	0,00	0,00	0,00	0,00
3.Cari Transferler	0,25	0,25	0,29	0,29
4.Kamulaştırma ve Sabit Değer Artışı	-0,08	-0,03	-0,01	0,01
5.Sermaye Transferi (Net)	0,00	0,14	0,15	0,00
GELİR-GİDER FARKI	-0,15	0,07	0,04	0,06

(1) İl özel idareleri, belediyeler, İller Bankası, belediyelerin oluşturduğu birlikler ve büyükşehir belediyelerine bağlı idareleri kapsamaktadır.

(2) Gerçekleşme tahmini

(3) Program

1.3.1.3. Döner Sermayeli İşletmeler

a) Mevcut Durum

Döner sermayeli işletmeler tanımı içinde yer alan kurumlar iki grupta toplanmaktadır. Birinci grupta, merkezi yönetim bütçesi kapsamındaki idarelere bağlı olarak faaliyet gösteren işletmeler yer almaktadır. İkinci grupta ise bu işletmelerin dışında kalan ve kendi özel bütçeleri olan Türkiye Radyo Televizyon Kurumu, Milli Piyango İdaresi ve Atatürk Orman Çiftliği Müdürlüğü bulunmaktadır.

GSYH'ya oran olarak, 2014 yılında yüzde 0,05 düzeyinde olan döner sermayeli işletmelerin gelir-gider farkının 2015 yılında yüzde 0,03 düzeyinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Döner sermayeli işletmelerin dönem kârı 2014 yılında GSYH'nın yüzde 0,05'i düzeyinde gerçekleşmiş olup bu oranın 2015 yılında yüzde 0,04 düzeyinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

b) 2016 Yılı Hedefleri

2016 yılında GSYH'ya oran olarak, döner sermayeli işletmelerin gelir-gider farkının yüzde 0,02, dönem kârının ise yüzde 0,03 civarında gerçekleşmesi hedeflenmektedir.

TABLO I: 45- Döner Sermayeli İşletmeler Finansman Dengesi

	2013	2014	2015 (1)	2016 (2)
	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)			
A. Gelirler	38 596	43 066	48 332	53 846
- İşletme Gelirleri	38 110	42 442	47 760	53 413
- Kurum Bünyesinde Kalan Fonlar	486	624	572	433
- Bütçe Transferleri	0	0	0	0
B. Giderler	36 724	42 224	47 832	53 463
- İşletme Giderleri	36 586	41 130	46 333	52 066
- Yatırım Harcamaları	1 415	1 521	2 203	2 094
- Stok Artışı	- 324	- 151	196	222
- Sabit Kıymet Artışı	-1 417	- 781	-1 405	-1 487
- Dolaysız Vergiler	38	77	49	55
- Fonlara Transferler	426	429	457	513
C. Gelir-Gider Farkı	1 872	842	500	383
	(GSYH'ya Oran, Yüzde)			
A. Gelirler	2,46	2,46	2,46	2,44
- İşletme Gelirleri	2,43	2,43	2,43	2,42
- Kurum Bünyesinde Kalan Fonlar	0,03	0,04	0,03	0,02
- Bütçe Transferleri	0,00	0,00	0,00	0,00
B. Giderler	2,34	2,42	2,44	2,42
- İşletme Giderleri	2,33	2,35	2,36	2,36
- Yatırım Harcamaları	0,09	0,09	0,11	0,09
- Stok Artışı	-0,02	-0,01	0,01	0,01
- Sabit Kıymet Artışı	-0,09	-0,04	-0,07	-0,07
- Dolaysız Vergiler	0,00	0,00	0,00	0,00
- Fonlara Transferler	0,03	0,02	0,02	0,02
C. Gelir-Gider Farkı	0,12	0,05	0,03	0,02
Bilgi İçin: Dönem Kârı/GSYH (Yüzde)	0,06	0,05	0,04	0,03

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

1.3.1.4. Sosyal Güvenlik Kuruluşları

a) Mevcut Durum

Sosyal güvenlik kuruluşları kapsamında Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK), Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) ve İşsizlik Sigortası Fonu yer almaktadır. Sosyal güvenlik kuruluşları gelir-gider dengesine, İŞKUR'un sadece yatırımı dâhil edilmekte olup İşsizlik Sigortası Fonu dengesi ayrı bir tabloda gösterilmektedir.

TABLO I: 46- Sosyal Güvenlik Kuruluşları Gelir-Gider Dengesi

	2013	2014	2015 (1)	2016 (2)
(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)				
A. Gelirler	158 381	178 762	212 588	257 321
- Prim Tahsilatları	120 350	136 993	159 784	196 623
B. Giderler	178 056	198 835	225 487	268 630
- Sigorta Ödemeleri	120 397	136 553	155 157	190 476
- Sağlık Giderleri	49 938	54 603	59 608	66 067
- Yatırım Harcamaları (3)	182	206	180	280
C. Gelir-Gider Farkı	-19 675	-20 074	-12 899	-11 309
D. Bütçe Transferleri	20 385	21 229	12 286	11 309
- Bütçe Transferleri (4)	71 793	77 294	80 083	102 282
E. Finansman Açığı	- 709	-1 155	613	0
(GSYH'ya Oran, Yüzde)				
A. Gelirler	10,11	10,23	10,83	11,66
- Prim Tahsilatları	7,68	7,84	8,14	8,91
B. Giderler	11,36	11,38	11,49	12,17
- Sigorta Ödemeleri	7,68	7,81	7,91	8,63
- Sağlık Giderleri	3,19	3,12	3,04	2,99
- Yatırım Harcamaları (3)	0,01	0,01	0,01	0,01
C. Gelir-Gider Farkı	-1,26	-1,15	-0,66	-0,51
D. Bütçe Transferleri	1,30	1,21	0,63	0,51
- Bütçe Transferleri (4)	4,58	4,42	4,08	4,63
E. Finansman Açığı	-0,05	-0,07	0,03	0,00

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

(3) İŞKUR'un sadece yatırım harcaması dahil olup gelir-gider farkının değişmemesi amacıyla toplam gelire yatırım bedeli kadar eklemeye yapılmıştır.

(4) Faturalı ödemeler, ek karşılıklar, devlet katkısı, emeklilere yapılan ek ödeme, prim teşviklerinden kaynaklanan transferler ve prim ödeme gücü olmayanların GSS primleri dâhil edilmiştir.

2015 yılında, yapılandırma gelirlerindeki artış ve asgari ücretin yüksek oranlı artırılması neticesinde bir önceki yıla göre GSYH'ya oran olarak prim tahsilatlarının artması beklenmektedir. Prim gelirlerindeki artışın yanı sıra devlet katkısı ve diğer gelirlerde görülen artışların neticesinde SGK'nın toplam gelirlerinin GSYH'ya oranında da artış öngörülmektedir. 2015 yılında GSYH'ya oran olarak toplam giderlerde

yaşanması beklenen artışta özellikle sigorta ödemelerindeki artış etkili olmuştur. Bunun sonucunda, 2015 yılında sosyal güvenlik kuruluşlarına yönelik bütçe transferlerinin GSYH'ya oranının bir önceki yıla göre 0,3 puan azalarak yüzde 4,1 seviyesine getirilmesi beklenmektedir.

2015 yılında bütçeden sosyal güvenlik kuruluşlarına faturalı ödemeler, ek karşılıklar, devlet katkısı, emeklilere yapılan ek ödeme, prim teşviklerinden kaynaklanan transferler ile prim ödeme gücü olmayanların GSS primleri dâhil olmak üzere 80,1 milyar TL transfer yapılacağı tahmin edilmektedir.

İşçi, esnaf ve çiftçi emekli aylıkları, 2015 yılı Ocak ayında yüzde 2,33, Temmuz ayında ise yüzde 4,76 oranında artırılmıştır. Memur maaşları ve memur emekli aylıkları ise, 2015 yılı Ocak ayında yüzde 3, Temmuz ayında yüzde 1,76'lık enflasyon farkına ek olarak yüzde 3 oranında artırılmıştır.

Sosyal güvenlik prim gelirlerini etkileyen en temel parametrelerden biri olan asgari ücret, 2015 yılı Ocak ayında yüzde 5,95 oranında artışla brüt 1.201,5 TL'ye, 2015 yılı Temmuz ayında ise yüzde 5,99 oranında artışla brüt 1.273,5 TL'ye yükseltilmiştir. Ayrıca Asgari Ücret Tespit Komisyonu'nun 31/12/2015 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 2015/1 sayılı Kararıyla asgari ücret yüzde 29 oranında artırılarak 2016 yılı için brüt 1.647 TL olarak belirlenmiştir.

23/04/2015 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 6645 sayılı Kanunla sosyal güvenlik sistemini ilgilendiren bazı düzenlemeler yapılmıştır. Söz konusu Kanunla, yaşlılık aylığı almakta iken çalışmaya devam eden Devredilen Bağ-Kur sigortalılarından kesilen sosyal güvenlik destek primi oranı yüzde 15'ten yüzde 10'a indirilmiştir. Ayrıca Devredilen SSK ve Devredilen Bağ-Kur sigortalılarından yaşlılık aylığı almakta olan ve Temmuz ayında yapılan artışla beraber yaşlılık aylığı 1.000 TL'nin altında kalan sigortalıların aylıklarına 100 TL artış yapılmış, 1.000 TL ile 1.100 TL arasında kalanların yaşlılık aylığı da 1.100 TL'ye yükseltilmiştir. Yine aynı Kanunla, kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlarla tarımda kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlardan, 12 ay ve daha fazla süreye ilişkin prim borcu bulunanların, borçlarını bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren üç ay içinde ödememeleri veya ilgili kanunlar uyarınca yapılandırılmaları hâlinde, sigortalılıklarının askıya alınması düzenlenmiştir.

01/01/2016 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 6655 sayılı Kanunla birlikte Devredilen SSK ve Devredilen Bağ-Kur sigortalılarından yaşlılık aylığı almakta olanların aylıklarına 100 TL seyyanen artış yapılmıştır.

23/08/2015 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan kamu görevlileri ile yapılan toplu sözleşme hükümlerine göre memur maaşlarının 2016 yılı Ocak ayında yüzde 6, Temmuz ayında yüzde 5, 2017 yılının Ocak ayında yüzde 3, Temmuz ayında ise yüzde 4 oranında artırılması, ayrıca oluşması halinde enflasyon farkı ödenmesi kararlaştırılmıştır. Söz konusu toplu sözleşmeye göre memur emekli aylıklarına 2016 yılından geçerli olmak üzere 100 TL seyyanen artış yapılması kararlaştırılmış olup 2015/8057 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla bu artışın yürürlük tarihi 01/09/2015 olarak değiştirilmiştir.

Hizmet akdiyle çalışanlar için prim teşvikleri kapsamında merkezi yönetim bütçesinden SGK'ya 2014 yılında 8,8 milyar TL transfer yapılmış olup, 2015 yılında 9,9 milyar TL transfer yapılması beklenmektedir.

2014 yılında SGK ilaç ve tedavi harcamaları, sırasıyla 17,4 ve 36,3 milyar TL'ye ulaşmıştır. 2015 yılında ise, SGK ilaç ve tedavi harcamalarının sırasıyla 19,1 ve 39,5 milyar TL olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

10/07/2015 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan Bakanlar Kurulu Kararıyla, beşeri ve tıbbi ürünlerin fiyatlandırılmasında kullanılan Avro kurunun bir önceki yılın günlük Avro döviz satış kuru gerçekleştirmeleri esas alınarak hesaplanan yıllık ortalama Avro değerinin yüzde 70 olarak belirlenen uyarılama katsayısıyla çarpılması suretiyle belirlenmesi öngörülmüştür.

01/10/2015 tarihli Mükerrer Resmi Gazetede yayımlanan Bakanlar Kurulu Kararıyla, Devredilen Bağ-Kur sigortalıları ile genel sağlık sigortalılarından olup prim borçları nedeniyle sağlık hizmetlerinden faydalanamayan Türk vatandaşları ile bunların bakmakla yükümlü olduğu kişilere, Sağlık Bakanlığı ve bağlı kuruluşlarına ait sağlık tesisleri ile devlet üniversitelerinin sağlık uygulama ve araştırma merkezlerindeki sağlık hizmetlerinden 31 Aralık 2015 tarihine kadar yararlanma imkanı getirilmiş, 17/12/2015 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan Bakanlar Kurulu Kararıyla yararlanma imkanı 30 Haziran 2016 tarihine kadar uzatılmıştır.

04/04/2015 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan Bakanlar Kurulu Kararıyla, aktif işgücü programları ve toplum yararına programlarda kullanılabilen kaynakların İşsizlik Sigortası Fonunun bir önceki yıl prim gelirlerine oranının 2015 yılı için yüzde 30'dan yüzde 42'ye çıkarılması öngörülmüştür. 04/10/2015 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan Bakanlar Kurulu Kararıyla da söz konusu oran 2015 ve 2016 yılları için yüzde 50'ye çıkarılmıştır.

2015 yılında GSYH'ya oran olarak İşsizlik Sigortası Fonu prim gelirlerinin yüzde 0,42, faiz gelirlerinin yüzde 0,35, Fona yapılan devlet katkısının ise yüzde 0,14 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Bu çerçevede, Fonun toplam gelirlerinin GSYH'nın yüzde 0,93'ü seviyesinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

Fonun 2015 yılı toplam giderlerinin 6,6 milyar TL'lik tutarla GSYH'nın yüzde 0,34'üne ulaşması beklenmektedir. 2015 yılında aylık ortalama 316 bin kişi işsizlik ödeneği almış olup 2015 yılı işsizlik ödeneği giderlerinin 2,2 milyar TL düzeyinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

2015 yılında toplam Fon varlığının 93,1 milyar TL'lik tutarla GSYH'nın yüzde 4,7'sine ulaşacağı tahmin edilmektedir.

TABLO I: 47- İşsizlik Sigortası Fonu Gelir-Gider Dengesi

	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)				(GSYH'ya Oran, Yüzde)			
	2013	2014	2015 (1)	2016 (2)	2013	2014	2015 (1)	2016 (2)
A. Gelirler	12 734	15 308	18 273	22 636	0,81	0,88	0,93	1,03
- Prim Gelirleri	5 804	6 713	8 158	10 553	0,37	0,38	0,42	0,48
- Devlet Katkısı	1 935	2 238	2 719	3 518	0,12	0,13	0,14	0,16
- Faiz Gelirleri	4 800	6 158	6 908	8 053	0,31	0,35	0,35	0,36
B. Giderler	3 545	4 266	6 592	10 439	0,23	0,24	0,34	0,47
- Sigorta Giderleri (3)	1 293	1 685	2 216	3 213	0,08	0,10	0,11	0,15
- MYB'ye Transferler (4)	76	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00
- Diğer Giderler	2 177	2 582	4 376	7 226	0,14	0,15	0,22	0,33
C. Gelir-Gider Farkı	9 189	11 041	11 681	12 197	0,59	0,63	0,60	0,55
D. Toplam Fon Varlığı	70 357	81 399	93 080	105 277	4,49	4,66	4,74	4,77

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

(3) İşsizlik ödeneği, kısa çalışma ödeneği ve ücret garanti fonu giderleri dâhil edilmiştir.

(4) İşsizlik Sigortası Fonundan GAP kapsamındaki yatırımlar öncelikli olmak üzere ekonomik kalkınma ve sosyal gelişmeye yönelik altyapı yatırımlarının finansmanı için merkezi yönetim bütçesine yapılacak transfer rakamı bu kalemdedir.

b) 2016 Yılı Hedefleri

Brüt asgari ücretin 2016 yılı Ocak ayında yüzde 29 oranında artırılması (net asgari ücret 1.301 TL olacak şekilde), Devredilen SSK ve Devredilen Bağ-Kur emekli aylıklarının ise önceki altı aylık enflasyon tahminine göre Ocak ve Temmuz aylarında sırasıyla yaklaşık yüzde 3,9 ve yüzde 4,1 oranında artırılması öngörülmüştür. Ayrıca, Devredilen SSK ve Devredilen Bağ-Kur emekli aylıklarına 2016 yılı Ocak ayında ilave 100 TL seyyanen artış yapılması öngörülmüştür.

Kamu görevlileriyle yapılan toplu sözleşme hükümlerine göre memur maaşları ve memur emekli aylıklarının 2016 yılının Ocak ayında yüzde 6, Temmuz ayında yüzde 5 oranında artırılması, ayrıca 2016 yılı Ocak ayında yaklaşık yüzde 0,9 oranında enflasyon farkı verilmesi öngörülmüştür.

Asgari ücret artışından kaynaklı işveren maliyet artışının hafifletilmesi amacıyla 2016 yılına ilişkin olarak teşvik uygulaması öngörülmüş olup, söz konusu teşvikin yıllık maliyetinin 11,4 milyar TL olacağı, bunun 9,5 milyar TL'sinin 2016 yılı içinde ödeneceği öngörülmüştür.

Yaşlılık aylığı almakta iken çalışmaya devam eden Devredilen Bağ-Kur sigortalılarından kesilen sosyal güvenlik destek priminin kaldırılacağı, lise veya üniversite mezunu gençlerin genel sağlık sigortası giderlerinin iki yıl süreyle gelir testi yapılmaksızın ve prim alınmaksızın Devlet tarafından karşılanacağı, bölgesel teşvik kapsamında bazı illerde uygulanmakta olan yüzde altı oranındaki işveren sigorta primi indiriminde esas alınan on işçi çalıştırma zorunluluğunun kaldırılacağı varsayılmıştır.

2016 yılında sosyal güvenlik kuruluşlarının toplam gelirlerinin 257 milyar TL, toplam giderlerinin 269 milyar TL ve gelir-gider açığının 11,3 milyar TL olması öngörülmüştür. GSYH'ya oran olarak, gelirlerin yüzde 11,7, giderlerin yüzde 12,2 ve açığın yüzde 0,5 olması hedeflenmiştir.

2016 yılında SGK'ya faturalı ödemeler, ek karşılıklar, emeklilere yapılan ek ödeme, devlet katkısı, prim teşviklerinden kaynaklanan transferler ile prim ödeme gücü olmayanların GSS primi de dahil olmak üzere toplam 102,3 milyar TL tutarında ve GSYH'nın yüzde 4,63'ü oranında bütçe transferi yapılması öngörülmektedir.

2016 yılında İşsizlik Sigortası Fonunun prim gelirinin GSYH'nın yüzde 0,48'i, faiz gelirinin GSYH'nın yüzde 0,36'sı, Fona yapılan devlet katkısının ise GSYH'nın yüzde 0,16'sı oranında gerçekleşmesi hedeflenmektedir. Özellikle aktif işgücü programlarına ayrılan kaynaklardaki artışın etkisiyle Fonun toplam giderlerinin GSYH'nın yüzde 0,47'si oranına yükselmesi beklenmektedir. Böylece, 2016 yılında toplam Fon varlığının 105 milyar TL ile GSYH'nın yüzde 4,8'ine ulaşması hedeflenmektedir.

1.3.1.5. Fonlar

a) Mevcut Durum

Fon dengesi kapsamı, bütçe içi Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu ile bütçe dışı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu, Savunma Sanayii Destekleme Fonu ve Özelleştirme Fonundan meydana gelmektedir.

Fonların gelirlerinin 2015 yılında 19,1 milyar TL, giderlerinin ise 8,6 milyar TL olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. Böylece, fon sistemi finansman fazlasının 10,5 milyar TL olması öngörülmektedir.

2015 yılında özelleştirme uygulamaları sonucunda Özelleştirme Fonuna 11,7 milyar TL nakit girişi beklenmektedir.

b) 2016 Yılı Hedefleri

2016 yılında Özelleştirme Fonunun 10,1 milyar TL tutarında özelleştirme geliri elde etmesi beklenmektedir.

2016 yılında fon gelirlerinin 10,9 milyar TL, fon giderlerinin 10 milyar TL, fon sistemi finansman fazlasının 0,9 milyar TL olması hedeflenmiştir.

TABLO I: 48- Fon Gelir ve Giderleri (1)

	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)			
	2013	2014	2015 (2)	2016 (3)
A. Fon Gelirleri	7 384	8 577	19 088	10 931
- Vergi Gelirleri	5 947	6 800	7 606	8 722
- Vergi Dışı Normal Gelirler	1 426	1 777	5 744	1 896
- Faktör Gelirleri (Net)	11	0	257	314
- Cari Transferler (Net)	0	0	0	0
- Sermaye Transferleri (Net)	0	0	5 481	0
B. Fon Giderleri	9 990	10 077	8 625	9 997
- Cari Giderler	2 418	3 516	3 770	4 239
- Faktör Giderleri (Net)	0	21	0	0
- Sabit Sermaye Yatırımları	0	0	0	0
- Cari Transferler (Net)	3 422	4 380	4 855	5 024
- Sermaye Transferleri (Net)	4 151	2 160	0	734
C. Gelir-Gider Farkı	-2 607	-1 500	10 463	934
D. Finansman	2 607	1 500	-10 463	- 934
- Dış Borç Kullanımı	0	0	0	0
- Dış Borç Ödemesi	-5	0	-1	-1
- İç Borç - Alacak İlişkisi (Net)	-45	-30	50	56
- Kasa - Banka Değişimi	2 656	1 531	-10 513	- 990
Bilgi İçin:				
- Özelleştirme Gelirleri	10 677	11 871	11 700	10 100

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

(1) İşsizlik Sigortası Fonu hariçtir.

(2) Gerçekleşme Tahmini

(3) Program

1.3.2. KAMU İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ**a) Mevcut Durum**

2015 yılı sonu itibarıyla 233 sayılı KHK kapsamında faaliyet gösteren 17 KİT ile özelleştirme programında bulunan ve yüzde 50'den fazla kamu payı olan TEDAŞ, TEMSAN, TDİ, TÜRKŞEKER, Sümer Holding A.Ş. ve tta Gayrimenkul A.Ş. KİT dengesi kapsamında izlenmektedir. Kamunun mal ve hizmet üretimindeki payının azaltılması yönünde izlenen ekonomi politikaları neticesinde yıllar itibarıyla KİT'lerin sayısı ve ekonomi içerisindeki payı azalmıştır. KİT'lerin ürettiği katma değer GSYH'ye oranının 2000 yılındaki yüzde 3,5 seviyesinden, 2015 yılında yüzde 0,9 seviyesine gerilediği tahmin edilmektedir. Buna paralel olarak 2000 yılı sonunda 435 bin olan KİT'lerde istihdam edilen personel sayısı, 2015 yılında 120 bine düşmüştür.

TABLO I: 49- 233 Sayılı KHK'ya Tabi İşletmeciler KİT Finansman Dengesi

	2014	2015 (1)	2016 (2)
(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)			
A. GELİRLER	135 106	131 126	111 568
I. İşletme Gelirleri	121 482	115 815	96 486
1. Mal ve Hizmet Satış Hasılatı	111 103	104 835	87 733
2. Diğer Gelirler	10 379	10 981	8 752
II. Kurum Bünyesinde Kalan Fonlar	4 849	4 719	4 558
1. Amortismanlar	4 400	4 148	4 413
2. Karşılıklar ve Kur Farkları	449	571	145
III. Bütçe Transferleri	8 775	10 592	10 523
B. GİDERLER	141 100	130 677	103 243
I. İşletme Giderleri	124 409	113 086	83 625
1. Mal ve Hizmet Satış Maliyeti	108 962	95 862	69 043
2. Diğer Giderler	15 447	17 224	14 581
II. Yatırım Harcamaları	8 425	9 350	11 884
III. Stok Artışı	-2 215	2 555	- 957
IV. Sabit Kıymet Artışı	1 316	48	740
V. Dolaysız Vergiler	2 197	1 709	3 721
VI. Temettü Ödemeleri	5 865	1 338	1 931
VII. İştiraklere Sermaye Transferi	1 103	2 590	2 300
C. GELİR-GİDER FARKI	-5 994	450	8 324
D. FİNANSMAN	5 994	- 450	-8 324
I. Kasa Banka Değişimi	3 399	- 387	421
II. İç Borçlanma (Net)	4 541	-1 692	-7 902
III. Dış Borçlanma (Net)	-1 946	1 630	- 844
(GSYH'ye Oranlar, Yüzde)			
A. GELİRLER	7,73	6,68	5,06
I. İşletme Gelirleri	6,95	5,90	4,37
1. Mal ve Hizmet Satış Hasılatı	6,36	5,34	3,98
2. Diğer Gelirler	0,59	0,56	0,40
II. Kurum Bünyesinde Kalan Fonlar	0,28	0,24	0,21
1. Amortismanlar	0,25	0,21	0,20
2. Karşılıklar ve Kur Farkları	0,03	0,03	0,01
III. Bütçe Transferleri	0,50	0,54	0,48
B. GİDERLER	8,08	6,66	4,68
I. İşletme Giderleri	7,12	5,76	3,79
1. Mal ve Hizmet Satış Maliyeti	6,24	4,88	3,13
2. Diğer Giderler	0,88	0,88	0,66
II. Yatırım Harcamaları	0,48	0,48	0,54
III. Stok Artışı	-0,13	0,13	-0,04
IV. Sabit Kıymet Artışı	0,08	0,00	0,03
V. Dolaysız Vergiler	0,13	0,09	0,17
VI. Temettü Ödemeleri	0,34	0,07	0,09
VII. İştiraklere Sermaye Transferi	0,06	0,13	0,10
C. GELİR-GİDER FARKI	-0,34	0,02	0,38
D. FİNANSMAN	0,34	-0,02	-0,38
I. Kasa Banka Değişimi	0,19	-0,02	0,02
II. İç Borçlanma (Net)	0,26	-0,09	-0,36
III. Dış Borçlanma (Net)	-0,11	0,08	-0,04

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

TABLO I: 50- Özelleştirme Kapsamındaki KİT Finansman Dengesi

	2014	2015 (1)	2016 (2)
	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)		
A. GELİRLER	9 848	4 261	4 093
I. İşletme Gelirleri	3 437	3 893	3 734
1. Mal ve Hizmet Satış Hasılatı	3 138	3 615	3 449
2. Diğer Gelirler	298	278	285
II. Kurum Bünyesinde Kalan Fonlar	296	285	297
1. Amortismanlar	274	281	294
2. Karşılıklar ve Kur Farkları	22	3	3
III. Bütçe ve Fon Transferleri	6 116	84	62
B. GİDERLER	4 030	4 058	4 576
I. İşletme Giderleri	4 237	4 307	4 054
1. Mal ve Hizmet Satış Maliyeti	2 957	3 357	3 031
2. Diğer Giderler	1 280	950	1 023
II. Yatırım Harcamaları	30	107	110
III. Stok Artışı	- 146	- 306	375
IV. Sabit Kıymet Artışı	- 92	- 50	38
V. Dolaysız Vergiler	1	0	0
VI. Temettü Ödemeleri	0	0	0
VII. İştiraklere Sermaye Transferi	0	0	0
C. GELİR-GİDER FARKI	5 818	204	- 483
D. FİNANSMAN	-5 818	- 204	483
I. Kasa Banka Değişimi	8	4	- 4
II. İç Borçlanma (Net)	-5 692	- 283	439
III. Dış Borçlanma (Net)	- 135	76	48
	(GSYH'ye Oranlar, Yüzde)		
A. GELİRLER	0,56	0,22	0,19
I. İşletme Gelirleri	0,20	0,20	0,17
1. Mal ve Hizmet Satış Hasılatı	0,18	0,18	0,16
2. Diğer Gelirler	0,02	0,01	0,01
II. Kurum Bünyesinde Kalan Fonlar	0,02	0,01	0,01
1. Amortismanlar	0,02	0,01	0,01
2. Karşılıklar ve Kur Farkları	0,00	0,00	0,00
III. Bütçe ve Fon Transferleri	0,35	0,00	0,00
B. GİDERLER	0,23	0,21	0,21
I. İşletme Giderleri	0,24	0,22	0,18
1. Mal ve Hizmet Satış Maliyeti	0,17	0,17	0,14
2. Diğer Giderler	0,07	0,05	0,05
II. Yatırım Harcamaları	0,00	0,01	0,00
III. Stok Artışı	-0,01	-0,02	0,02
IV. Sabit Kıymet Artışı	-0,01	0,00	0,00
V. Dolaysız Vergiler	0,00	0,00	0,00
VI. Temettü Ödemeleri	0,00	0,00	0,00
VII. İştiraklere Sermaye Transferi	0,00	0,00	0,00
C. GELİR-GİDER FARKI	0,33	0,01	-0,02
D. FİNANSMAN	-0,33	-0,01	0,02
I. Kasa Banka Değişimi	0,00	0,00	0,00
II. İç Borçlanma (Net)	-0,33	-0,01	0,02
III. Dış Borçlanma (Net)	-0,01	0,00	0,00

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

TABLO I: 51- KİT'ler Hakkında Özet Bilgiler

	Özelleştirme Kapsamındaki Kuruluşlar Hariç Toplam			Özelleştirme Kapsamındaki Kuruluşlar Dâhil Toplam		
	2014	2015 (1)	2016 (2)	2014	2015 (1)	2016 (2)
Toplam Personel Sayısı	109 173	107 552	105 479	121 960	119 845	117 297
- Memur ve Sözleşmeli Personel	47 335	47 967	47 972	50 309	50 689	50 632
- İşçi	61 839	59 585	57 507	71 652	69 156	66 665
Toplam Personel Harcamaları (3)	7 221	7 599	7 941	8 180	8 600	8 950
- Memur ve Sözleşmeli Personel	2 737	2 933	3 214	2 910	3 127	3 416
- İşçi	4 484	4 666	4 727	5 270	5 473	5 534
Mal ve Hizmet Satış Hasılatı (3)	111 103	104 835	87 733	114 241	108 450	91 182
Görev Zararı Tahakkukları (3)	1 802	1 901	2 004	1 802	1 901	2 004
İşletme Faaliyet Kâr – Zararı (3)	-1 760	5 046	15 203	-2 214	4 633	14 911
Faiz Ödemeleri (3)	266	406	654	336	446	715
Dönem Kâr – Zararı (3)	-1 125	4 630	14 866	-1 926	4 217	14 546
Faktör Gelirleri (3)	1 922	7 448	17 420	1 417	7 319	17 397
Temettü Ödemeleri (3)	5 865	1 338	1 931	5 865	1 338	1 931
Sabit Sermaye Yatırımları (3)	8 425	9 350	11 884	8 455	9 457	11 994
Bütçe ve Fon Transferleri (3)	8 775	10 592	10 523	14 891	10 675	10 585
Borçlanma Gereği* (3)	5 994	- 450	-8 324	176	- 653	-7 841
Borçlanma Gereği* (3) (4)	14 769	10 142	2 199	15 067	10 022	2 744
Borçlanma Gereği* (3) (5)	6 461	- 132	-8 351	607	- 322	-7 878
Borçlanma Gereği*/GSYH (Yüzde)	0,34	-0,02	-0,38	0,01	-0,03	-0,36
Borçlanma Gereği* (4)/GSYH (Yüzde)	0,85	0,52	0,10	0,86	0,51	0,12
Borçlanma Gereği* (5)/GSYH (Yüzde)	0,37	-0,01	-0,38	0,03	-0,02	-0,36
Personel Harcamaları/Hasılat (Yüzde)	6,50	7,25	9,05	7,16	7,93	9,82
Faiz Ödemeleri/Hasılat (Yüzde)	0,24	0,39	0,75	0,29	0,41	0,78

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

(*) (-) işareti finansman fazlasını göstermektedir.

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

(3) Cari Fiyatlarla, Milyon TL

(4) Bütçe ve Özelleştirme Fonu transferleri hariçtir.

(5) Faiz gelir ve gideri hariçtir.

Özelleştirme portföyünde izlenen kuruluşlar dâhil KİT'ler, 2014 yılında GSYH'nin binde 0,1'i oranında finansman açığı vermiştir. Petrol fiyatlarındaki düşüşün enerji KİT'lerinin maliyetleri üzerindeki olumlu etkisine rağmen TMO'nun yüksek miktarda alım yapması nedeniyle KİT sisteminin ürettiği finansman fazlası artışı sınırlı düzeyde kalmıştır. KİT'lerin 2015 yılında GSYH'nin binde 0,3'ü oranında finansman fazlası verdiği tahmin edilmektedir.

Özelleştirme portföyünde izlenen kuruluşlar dâhil KİT'lerin 2015 yılında 4,2 milyar TL dönem kârı ve 322 milyon TL faiz dışı fazla oluşturduğu tahmin edilmektedir. Söz konusu kuruluşlara nakit olarak 8,4 milyar TL sermaye transferi, 2,2 milyar TL görev zararı ödemesi yapılmıştır. Bu kuruluşların yatırım harcamasının 9,5 milyar TL olarak gerçekleştiği tahmin edilmektedir.

Stratejik yönetim anlayışı gereği stratejik plan hazırlamakla yükümlü KİT'lerden 16'sının stratejik planı, Kalkınma Bakanlığı tarafından onaylanmış ve uygulamaya başlanmıştır. Stratejik planların yıllık dilimleri olan performans programları ile performans değerlendirme raporları vasıtasıyla stratejik planlarda öngörülen hedeflerin gerçekleşme düzeyleri takip edilmektedir.

Petrol fiyatlarındaki düşüşün etkisiyle BOTAS'ın doğal gaz alım maliyeti azalmıştır. Elektrik üretiminde yakıt olarak doğal gaz kullanan elektrik santrallerinin maliyetlerindeki düşüş, EÜAŞ'ın elektrik üretim ve TETAŞ'ın toptan elektrik alım maliyetlerini azaltmıştır. Satış gelirleri petrol fiyatlarına duyarlı olan TPAO, petrol fiyatlarındaki düşüşten olumsuz etkilenmiştir.

TMO, 2015-2016 alım döneminde satış fiyatlarını alım fiyatlarıyla birlikte açıklamıştır. Bu kapsamda, yüzde 12,5-12,9 oranında protein içeren Anadolu kırmızı sert buğday alım fiyatı 862 TL/ton, satış fiyatı 960 TL/ton; aynı protein oranına sahip makarnalık buğday alım fiyatı 976 TL/ton, satış fiyatı ise 1.080 TL/ton olarak açıklanmıştır.

Kuraklık ve don olayları nedeniyle 2014 yılını dönem zararıyla kapatan TİGEM'in olumlu iklim şartlarının da etkisiyle 2015 yılında kâr elde etmesi beklenmektedir.

Düşük fiyatlardan yapılan ithalatın ve yurt içi satış fiyatlarında görülen artışın etkisiyle Et ve Süt Kurumunun 2015 yılını dönem kârıyla kapatması beklenmektedir.

Özelleştirme programındaki TÜRKŞEKER'in fabrikalarının üretim maliyetleri arasındaki büyük farklılık dikkate alınarak, verimlilik ilkesi doğrultusunda faaliyetlerini sürdürebilecek fabrikaların tespit edilmesi ve Şirketin yeniden yapılandırılması ihtiyacı devam etmektedir.

Kamu iktisadi kuruluşuyken 6461 sayılı Kanunla iktisadi devlet teşekkülü haline getirilen TCDD'nin elektrifikasyon, sinyalizasyon ve yüksek hızlı tren yatırımlarının ve istihdam giderlerinin finansmanı, Bütçeden yapılan sermaye transferleriyle karşılanmaktadır. Kuruluşa 2014 yılında 4,9 milyar TL sermaye transferi yapılırken, 2015 yılında bu rakamın 5,3 milyar TL olması beklenmektedir. 2014 yılında Kuruluşun yatırım harcaması, KİT'lerin toplam yatırımlarının yüzde 45,5'ine karşılık gelirken, 2015 yılında bu oranın yüzde 34,4 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

Havayolu taşımacılığında vergi ve katkı paylarında indirim gibi düzenlemelerle pazara yeni taşıyıcıların girmesi sonucu talepte ve hava trafiğinde yüksek hızlı büyüme yaşanmıştır. 2014 yılında DHMİ'nin işlettiği 47 havalimanından 38'inin gelirleri

giderlerini karşılamamasına rağmen Kuruluş karlılığını devam ettirmiş ve 2015 yılında Hazineye 773 milyon TL temettü ve hasılat payı ödemiştir.

15/06/2015 tarihli ve 15/2015 sayılı Özelleştirme Yüksek Kurulu (ÖYK) Kararıyla TEMSAN Genel Müdürlüğü ile TPAO'ya bağlı TP Petrol Dağıtım A.Ş. özelleştirme kapsam ve programına alınmıştır.

Satış ve devir işlemi tamamlanan özelleştirme uygulamalarının toplam tutarı 2014 yılında 6,3 milyar ABD doları iken, 2015 yılında 2 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. 2015 sonu itibarıyla ihalesi tamamlanmış olup onay veya sözleşme imza aşamasında bulunan özelleştirme uygulamalarının toplam tutarı ise 2,1 milyar ABD dolarıdır.

EÜAŞ'a ait bazı akarsu santralleri ile TDİ'ye ait Fenerbahçe-Kalamış Yat Limanının ÖYK onayları alınmış olup devir sözleşmeleri imza aşamasındadır. İhale süreci tamamlanmış olan bazı hidroelektrik santraller ve bunlara ait taşınmazların özelleştirilmesi onay aşamasında olup bir kısım santralin ihale süreci ise devam etmektedir. Milli Piyango İdaresine ait şans oyunları lisans hakkının devrine ilişkin yapılan ihale, ihaleyi kazanan şirketlerin yükümlülüklerini yerine getirmemesi nedeniyle iptal edilmiştir.

Aliağa Kombine Çevrim ve Gaz Türbinleri Santrali ile Bursa Doğalgaz Santrali ve bu santraller tarafından kullanılan taşınmazların varlık satışı yöntemiyle özelleştirilmesi amacıyla ihaleye çıkmıştır.

b) 2016 Yılı Hedefleri

KİT'lerin açık, şeffaf ve hesap verebilir bir yapıda çalışmalarını sağlayacak, uluslararası kurumsal yönetim ilkeleri ile uyumlu olacak şekilde mevzuat düzenlemesi yapılacaktır.

2016 yılında özelleştirme portföyünde izlenen kuruluşlar dâhil KİT sisteminin finansman fazlasının GSYH'ye oranı yüzde 0,36 olarak programlanmıştır. Bu hedefe ulaşılabilmesi; Genel Yatırım ve Finansman Programında öngörülen politikaların gerçekleştirilmesi, tarım KİT'lerinde alım miktar ve fiyatlarının öngörülenin üstünde stok artışına yol açmayacak şekilde tespit edilmesi, yatırım harcamalarının belirlenen seviyede kalması ve Bütçeden yapılacak transferlerin gerçekleştirilmesiyle mümkün olabilecektir.

EÜAŞ'a ait elektrik üretim santrallerinin özelleştirme çalışmaları sürdürülecektir.

TMO'nun 2 milyon ton buğday ve 500 bin ton mısır, TÜRKŞEKER'in 9,2 milyon ton şeker pancarı satın alması öngörülmüştür. ÇAYKUR tarafından 670 bin ton yaş çay yaprağı alımı ve 140 bin ton işlenmiş çay satışı programlanmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

2016 YILI PROGRAMININ MAKROEKONOMİK AMACI

2016-2018 dönemini kapsayan Orta Vadeli Programın temel stratejileri çerçevesinde makroekonomik istikrarın korunduğu, cari açığın kademeli olarak düşürüldüğü bir ortamda; küresel ekonomideki toparlanma eğiliminin etkisiyle birlikte sürdürülebilir ve yüksek büyüme ortamına geçişin sağlanması 2016 Yılı Programının temel amacıdır. Bununla beraber, enflasyonla mücadeleyi kararlılıkla sürdürmek, yurtiçi tasarrufları artırmak, ekonominin verimlilik düzeyini yükselterek özel yatırım kaynaklı bir büyüme yapısını özendirmek, kamu mali dengelerini gözetmek ve finansal istikrarı güçlendirmek Program döneminde temel makroekonomik öncelikler olacaktır. Bu amaçlara ulaşılması için yapısal reformlara devam edilecek ve bu çerçevede, Onuncu Kalkınma Planında yer alan öncelikli dönüşüm programları kapsamında hazırlanan eylem planlarının uygulaması kararlılıkla sürdürülecektir, uygulama açıklanan takvim çerçevesinde etkin bir şekilde takip edilecektir. Ayrıca 10 Aralık 2015 tarihinde kamuoyuyla paylaşılan 64. Hükümet 2016 Yılı Eylem Planı ile birinci yılın kapsamlı ve ayrıntılı yapısal reform paketi uygulamaya konulmuştur.

2.2. 2016 YILI PROGRAMININ HEDEFLERİ VE POLİTİKALARI

2.2.1. NİTELİKLİ İNSAN, GÜÇLÜ TOPLUM

2.2.1.1. Eğitim

a) Mevcut Durum

Eğitim hizmetlerinin daha nitelikli, daha yaygın ve kolay ulaşılabilir sunulması konusunda önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bu kapsamda beşeri ve fiziki altyapı iyileştirilmiş, okullaşma oranlarında artış sağlanmış ve derslik başına düşen öğrenci sayısı önemli ölçüde azaltılmıştır. Kız çocukları ile yoksul öğrencilerin eğitimde devamlılığını sağlamak ve taşınabilir eğitimi güçlendirmek için çeşitli faaliyetler yürütülmüş, öğretmenlerin hizmet içi eğitimlerine ağırlık verilmiştir. Bu gelişmelerle birlikte eğitim erişimin artırılması ve eğitimin kalitesinin iyileştirilmesi ihtiyacı devam etmektedir.

Eğitime erişim kapsamında, okul öncesi eğitimde 2014-2015 öğretim yılı verilerine göre, okullaşma oranı (4-5 yaş grubu) yüzde 46,83'tür. Ailelerin sosyoekonomik koşullarından kaynaklanan eşitsizliğin giderilmesinde önemli katkısı olan ve eğitimin ileri kademelerindeki başarıya olumlu etkisinin olduğu bilinen okul öncesi eğitimde farkındalığın artırılması ihtiyacı önemini korumaktadır. İmkânları kısıtlı hane ve bölgelerin erişimini destekleyecek önlemlerin alınması gerekmektedir. Bu yaş grubundaki net okullaşma oranının en düşük olduğu il yüzde 29,8'le Hakkâri iken yüksek olduğu il yüzde 72,5'le Tunceli'dir. Okul öncesi eğitimin fırsat eşitliğini temel alacak biçimde olanakları kısıtlı hane ve bölgeler desteklenerek yaygınlaştırılması önemini korumaktadır.

İlköğretime geç kayıtlar, devamsızlık oranlarının yüksekliği, bitirmeden ayrılanlar ile başta kızlar olmak üzere kırsal kesimdeki çocukların eğitime erişimindeki sorunlar, okullaşma oranının istenilen düzeyde artmasını engelleyen başlıca faktörlerdir. 2013-2014 öğretim dönemi sonunda ilköğretimden mezun olanların içinde kızların oranı, Türkiye genelinde yüzde 48,5 olup cinsiyetler arası fark yıllar itibarıyla azalmıştır.

TABLO II: 1- Eğitim Kademeleri İtibarıyla Okullaşma Oranları

	2012-2013		2013-2014		2014-2015	
	Öğrenci Sayısı (Bin)	Brüt Okullaşma Oranı (Yüzde)	Öğrenci Sayısı (Bin)	Brüt Okullaşma Oranı (Yüzde)	Öğrenci Sayısı (Bin)	Brüt Okullaşma Oranı (Yüzde)
Okul Öncesi Eğitim (1)	1 077	44,0	1 059	43,5	1 156	46,8
İlköğretim (2)	11 160	107,6	11 053	107,0	10 712	103,9
Ortaöğretim (2)	4 995	96,8	5 420	103,3	5 691	107,4
a) Genel Lise	2 725	52,8	2 906	55,4	2 902	54,8
b) Mesleki ve Teknik Eğitim	2 269	43,9	2 513	47,9	2 788	52,6
Yükseköğretim Toplam (3)	4 677	92,1	4 997	97,1	5 642	109,6
Örgün	2 420	47,6	2 606	50,1	2 793	53,7
Yaygın Eğitim (4)	8 071	-	8 491	-	9 908	-

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı, YÖK

(1) Öğrenci sayısı, okul öncesi öğretimdeki tüm öğrencileri kapsamaktadır. Okullaşma oranı 4-5 yaş grubu için ilkokula erken başlama yaşı dikkate alınarak aylık çağ nüfusu verileri kullanılmak suretiyle hesaplanmıştır.

(2) Okula erken başlama yaşı dikkate alınarak aylık çağ nüfusu verileri kullanılmak suretiyle hesaplanmıştır. Açık ortaokul ve açık lise öğrencileri dâhildir.

(3) Üniversiteler ve diğer eğitim kurumları dâhil, lisansüstü öğrenciler hariçtir. 18-21 yaş grubu için hesaplanmıştır.

(4) Yaygın eğitim kurumlarına ait öğrenci sayısı bilgileri bir önceki öğretim yılı sonu itibarıyla verilmiştir.

Ortaöğretimde ise brüt okullaşma oranı son on yılda yüzde 81'den yüzde 107,4'e ulaşmış olup net okullaşma oranı ise 2014-2015 öğretim yılı verilerine göre ülke genelinde yüzde 79,4'tür. Brüt okullaşma oranı ile net okullaşma oranı arasındaki fark, çağ nüfusu dışındaki öğrenci payının yüksekliğinden kaynaklanmaktadır. Okullaşma oranları açısından bölgesel farklılıklar da önemini korumaya devam etmektedir. 2014-2015 öğretim yılı verilerine göre, brüt okullaşma oranının en düşük olduğu il yüzde 69,7 ile Ağrı'dır. Türkiye genelinde ilköğretimden ortaöğretime geçiş oranı yüzde 94,8 olmakla beraber zorunlu eğitim süresinin 12 yıla çıkarılması sonucunda ilköğretimden ortaöğretime geçişlerde ve dolayısıyla ortaöğretimde net okullaşma oranında artışın sürmesi beklenmektedir.

Eğitimin çıktılarını ve dolayısıyla sistemin performansını değerlendiren PISA gibi uluslararası araştırmalarda elde edilen puanlarda kısmi iyileşme sağlanmıştır. Ancak, bu kapsamda öğrenme ortamlarının niteliğinin eşitlik ve hakkaniyet çerçevesinde artırılması, öğretmen yetiştirme ve geliştirme sisteminin yeniden yapılandırılması, izleme ve değerlendirme faaliyetlerinde etkinlik sağlanması, müfredatın bilgi ve iletişim teknolojileriyle uyumunun sağlanması, derslik başına düşen öğrenci sayısının azaltılması ve ilköğretimde ikili eğitimden tam gün eğitime geçilmesi ihtiyaçları devam etmektedir.

TABLO II: 2- Eğitim Kademelerine Göre Öğrenci/Derslik ve Öğrenci/Öğretmen Sayıları

		2012-2013	2013-2014	2014-2015
İlköğretim	Öğrenci / Derslik Sayısı	30	29	27
	Öğrenci / Öğretmen Sayısı	20	19	18
Ortaöğretim	Öğrenci / Derslik Sayısı	31	29	28
	Öğrenci / Öğretmen Sayısı	16	16	14
Genel Lise	Öğrenci / Derslik Sayısı	28	29	26
	Öğrenci / Öğretmen Sayısı	16	20	14
Mesleki ve Teknik Lise	Öğrenci / Derslik Sayısı	34	29	29
	Öğrenci / Öğretmen Sayısı	15	14	14

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı

Öğretmenlere yönelik hizmet içi eğitimin süresi ve niteliğinin yetersizliği ve performanslarının yeterince değerlendirilmemesi eğitimin kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir. Öğretmen yetiştiren fakülteler ile okullar arasındaki etkileşimin güçlendirilmesi, öğretmen yetiştirme ve geliştirme sisteminin yeterlilikleri esas alan bir şekilde yeniden yapılandırılması ile kariyer gelişim ve performans değerlendirme sisteminin oluşturulması gerekmektedir. Deneyimli öğretmenlerin fırsat eşitliği çerçevesinde dezavantajlı bölgelerde görev yapmalarını özendirici tedbirlerin alınması ihtiyacı önem arz etmektedir. Son yıllarda öğretmen sayısındaki artış oranı öğrenci sayısındaki artış oranına göre daha fazla olmakla birlikte öğretmen başına düşen öğrenci sayısı eğitimin tüm kademelerinde OECD ve AB ülke ortalamalarına göre yüksektir. Ayrıca öğretmenlerin ülke geneline dağılımında bölgeler arası farklar ve öğretmenlerin yer değiştirme sıklığı önemini korumaktadır. Ülke genelinde ilkokullarda öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 18, ortaokullarda 17'dir. İlkokullarda öğretmen başına düşen öğrenci sayısının en yüksek olduğu Şırnak'ta bu sayı 31, ortaokullarda öğretmen başına öğrenci sayısının en yüksek olduğu Şanlıurfa'da ise 23'tür.

İlköğretimde tam gün eğitime geçme yönündeki çalışmalara devam edilmekte olup 2014-2015 öğretim dönemi itibarıyla tam gün eğitimde okuyan ilkokul öğrencilerinin oranı yüzde 46, ortaokul öğrencilerinin oranı ise yüzde 53'tür. Ortaöğretimde ise bu oran 2013-2014 dönemine kıyasla 5,2 puan artarak yüzde 81,7 seviyesine ulaşmıştır. İlköğretimde ikili eğitim oranının en yüksek olduğu il olan Adana'da bu oran yüzde 72,3'tür. Birleştirilmiş sınıf uygulaması sadece ilkokullarda uygulanmakta olup bu sınıflarda öğrenim gören öğrencilerin oranı ülke genelinde yüzde 3,4'tür. Öte yandan 2014-2015 öğretim döneminde ülke genelinde ilköğretimdeki öğrencilerin yüzde 1,9'u sınıf tekrarı yapmaktadır.

Son on yılda, hayırseverlerin yaptırdığı derslikler de dâhil olmak üzere 234 bin yeni derslik yapılmış olup derslik başına düşen öğrenci sayısında önemli düzeyde iyileşme sağlanmıştır. Zorunlu eğitimin 12 yıla çıkarılması ve eğitime başlama yaşının erkene çekilmesiyle başta ortaöğretim kademesinde olmak üzere okullaşan öğrenci sayısında ve dolayısıyla derslik ihtiyacında artış yaşanmıştır. Bu kapsamda, eğitime ayrılan kamu kaynaklarının artırılması sonucunda yıllık ortalama derslik yapımının iki kat artması beklenmektedir. Türkiye genelinde ilköğretimde derslik başına düşen öğrenci sayısı 27'ye düşmekle birlikte, özellikle göç alan büyük şehirler ile Doğu

ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki illerin çoğunda bu sayının yüksek olduğu görülmektedir. Söz konusu sorun bu illerin kent merkezlerinde daha belirgindir. Ayrıca mesleki ve teknik eğitime olan talebin artması ile birlikte bu kademedeki derslik ihtiyacı da artmaktadır. Türkiye genelinde mesleki ve teknik eğitimde derslik başına düşen öğrenci sayısı 29 olup bu sayının en yüksek olduğu il 46'yla Hakkâri'dir.

Eleştirel düşünme becerileri ve demokratik katılımın özellikle eğitimin temel kademelerinde geliştirilmesi; bilişim okuryazarlığı ve bireylerin en az bir yabancı dili iyi derecede bilmeleri ihtiyacı bulunmaktadır. Bu kapsamda eğitim ve öğretimde fırsat eşitliğini sağlamak ve okullardaki bilişim teknolojisini iyileştirmek amacıyla uygulamaya geçirilen Fırsatları Artırma ve Teknolojiyi İyileştirme Hareketi (FATİH) Projesinin ülke geneline yaygınlaştırılması çalışmaları sürdürülmektedir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımına ve müfredata entegrasyonuna ilişkin nitel ve nicel göstergeler geliştirilerek etki değerlendirmesi yapılması ihtiyacı devam etmektedir.

Özel sektörün, eğitimin finansmanında payının artırılması için mevzuat değişikliğine gidilmiş ve her eğitim kademesi için özel okullarda öğrenim gören öğrencilere yıllık değişen miktarlarda eğitim ve öğretim desteği verilmesine 2014 yılında başlanılmıştır.

Mesleki ve teknik eğitim kurumlarında öğrenim gören öğrencilerin ortaöğretim içindeki payı son on yılda yüzde 36,2'den yüzde 48,9'a ulaşmıştır. Bu oran 2014-2015 yılı öğretim dönemindeki yeni kayıtlar itibarıyla yüzde 61'e ulaşmıştır.

Mesleki ve teknik eğitimin işgücü piyasası ihtiyaçları doğrultusunda verilmesini hedefleyen Türkiye Mesleki ve Teknik Eğitim Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2014-2018) ile Türkiye Hayat Boyu Öğrenme Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2014-2018) uygulamaya konulmuştur.

Öğrenci, öğretmen ve okul ilişkisinin güçlendirilmesi ve başarı değerlendirme sürecinin yıl içine yayılarak sınav kaygısının azaltılması amacıyla Temel Eğitimden Ortaöğretime Geçiş Sınavı (TEOG) uygulanmaya devam edilmektedir.

Ulusal Yeterlilik Sisteminin oluşturulması çabaları çerçevesinde işgücü piyasasının ihtiyaçlarını göz önüne alarak meslek standartlarını geliştirme ve öğrencileri değerlendirerek sertifikalandırma işlemlerine devam edilmiştir. Yayımlanan ulusal meslek standartlarının sayısındaki hızlı artışa paralel olarak sınav, akreditasyon ve belgelendirme faaliyetlerine de hız verilmesi gerekmektedir.

Eğitimin temel kademelerinde sağlanan olumlu gelişmelere paralel olarak yükseköğretimde de 2000'li yılların ortalarından itibaren iki önemli eğilim görülmektedir. Bunlardan ilki, üniversite sayısında yaşanan artıştır. Bu kapsamda, 2006 yılından itibaren 56 devlet üniversitesi ve 52 vakıf üniversitesi kurulmuştur. Böylece, ülkemizde üniversiteler bütün illere yaygınlaştırılmış olup 109'u devlet ve 76'sı vakıf olmak üzere toplam üniversite sayısı 185'e ulaşmıştır. Diğer eğilim ise, örgün yükseköğretim kontenjanında meydana gelen artıştır. Buna göre, 2006 yılında 423.882 olan örgün yükseköğretim kontenjanı yüzde 94 oranında artarak 2015 yılında 823.739'a ulaşmıştır. 2014 yılında Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemine (ÖSYS) başvuru sayısı ilk defa 2 milyonun üzerine çıkmıştır.

TABLO II: 3- Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemine (ÖSYS) Başvuran Adayların Öğrenim Durumuna Göre Profili (2006-2015)

Öğrenim Durumu	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Son Sınıf Düzeyinde	720 671	801 232	287 132	582 617	689 964	768 854	780 737	800 038	839 998	891 090
Önceki Yıllarda Yerleşmemiş	695 894	693 322	913 344	514 398	470 523	518 241	562 921	606 266	635 164	630 635
Üniversite Öğrencisi	220 978	242 264	377 720	310 249	365 536	398 487	395 832	374 875	437 766	403 640
Üniversite Mezunu	40 840	39 623	68 104	44 021	62 525	74 285	94 363	89 591	121 647	156 391
Diğer	0	0	76	65	76	131	61 626	53 780	51 540	44 914
Toplam	1 678 383	1 776 441	1 646 376	1 451 350	1 588 624	1 759 998	1 895 479	1 924 550	2 086 115	2 126 670

Kaynak: ÖSYM

Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemine başvuran adaylar öğrenim durumuna göre incelendiğinde, yüzde 41,9'unun orta öğretim son sınıf düzeyindeki öğrencilerden, geri kalan kısmının ise önceki yıllarda yerleşmemiş, bir yükseköğretim programına yerleşmiş ya da bir programdan mezun olmuş kişilerden meydana geldiği görülmektedir. 2006 yılına kıyasla 2015 yılında ÖSYS'ye başvuranların sayısında toplamda yüzde 27 düzeyinde bir artış olmasına rağmen üniversite öğrencisi olup başvuranların sayısında yaklaşık bir katlık, üniversite mezunu olup başvuranların sayısında ise yaklaşık üç katlık bir artış yaşanmıştır. Bu gelişmenin sonucu olarak 2015 yılında ÖSYS'ye başvuran her dört adaydan biri yükseköğretim sistemi içerisinde yer almış ya da yer almaktadır.

Yükseköğretime olan talebi karşılamaya yönelik son yıllarda gerçekleştirilen niceliksel büyümeye rağmen ÖSYS'ye başvuran aday sayısında yaşanan artış ve başvurular içerisindeki üniversite öğrencisi ile mezunlarının payı yükseköğretimin niteliğinin artırılması gereğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda ortaöğretim kademesindeki mesleki rehberlik hizmetlerinin iyileştirilmesi, kontenjan artış politikasının gözden geçirilmesi ve yükseköğretim ile işgücü piyasası arasındaki ilişkinin güçlendirilmesi önemli konu başlıkları olarak öne çıkmaktadır.

YÖK başta olmak üzere yükseköğretim yönetim sisteminin yeniden yapılandırılmaması ve buna bağlı olarak üniversitelerin idari ve mali özerkliklerinin sağlanamaması kaliteyi olumsuz yönde etkilemektedir. Kalite değerlendirme ve hesap verebilirlik sisteminin işlerlik kazanamaması, üniversitelerin gelir yaratma kapasitelerinin düşük olması, öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayılarının yüksek olması ve fiziki altyapı yetersizlikleri kaliteyi etkileyen diğer önemli sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Kaliteyi etkileyen sorunlar önemini korumakla birlikte Türk üniversiteleri son yıllarda dünya üniversiteleri sıralamalarında kendine yer bulmaya başlamıştır.

TABLO II: 4- 2014-2015 Eğitim Öğretim Döneminde Yükseköğretimde Öğretim Elemanı ve Öğretim Üyesi Başına Düşen Öğrenci Sayısı

	Öğretim Üyesi Başına Düşen Öğrenci Sayısı	Öğretim Elemanı Başına Düşen Öğrenci Sayısı
Ön lisans	287,2	50,7
Lisans	29,4	15,0
Toplam	41,2	19,4

Kaynak: YÖK

Son dönemde yükseköğretim kontenjanlarının artırılması ve öğrenci affı gibi nedenlerle öğrenci sayısının hızla artması sonucunda, hâlihazırda OECD ortalamasının üstünde olan öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısı daha da yükselmiştir.

Öğretim üye ve elemanlarının üniversiteler ve bölgeler arasında dengesiz dağılımı yükseköğretimin bir diğer sorunudur. 2014-2015 eğitim-öğretim döneminde örgün öğretimdeki öğrencilerin yüzde 7,3'ü vakıf üniversitelerinde öğrenim görmekteyken öğretim elemanlarının yüzde 14,4'ü, öğretim üyelerinin ise yüzde 16,2'si bu üniversitelerde görev yapmaktadır. Lisans ve ön lisans programlarına kayıtlı örgün eğitimdeki öğrencilerin yüzde 28,7'si üç büyük ilde yer alırken öğretim üyelerinin yüzde 42,5'i bu illerde görev yapmaktadır. Bunun sonucunda, ülke genelinde öğretim üyesi başına 41,2 öğrenci düşerken üç büyük ilde bu sayı 27,6'dır.

TABLO II: 5- 2014-2015 Eğitim Öğretim Döneminde Yükseköğretimde Örgün Öğrenci, Öğretim Üyesi ve Elemanlarının Dağılımı

	Öğrenciler		Öğretim Üyeleri		Öğretim Elemanları	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Ankara	205 998	7,4	9 161	13,4	18 778	12,6
İstanbul	461 139	16,5	15 232	22,2	27 830	18,6
İzmir	137 011	4,9	4 717	6,9	9 485	6,3
Üç İl Toplamı	804 148	28,8	29 110	42,5	56 093	37,5
Diğer İller	1 989 575	71,2	39 233	57,5	92 810	62,5
Genel Toplam	2 793 723	100	68 342	100	148 903	100

Kaynak: YÖK

Not: Öğrenci sayısı kapsamında, diğer eğitim kurumları dâhil, lisansüstü öğrenciler ve açıköğretim öğrencileri hariçtir.

Yeni kurulan üniversitelerle birlikte, fiziki mekan ihtiyaçlarında artış meydana gelmiştir. Yükseköğretim kurumlarında ilave kapalı alanlar yaratılması gereği bulunmakla birlikte mevcut kapalı alanların da daha verimli şekilde kullanılması önem arz etmektedir.

Artan üniversite sayısı ve örgün yükseköğretim kontenjanlarına paralel olarak yurt ihtiyacı artmaktadır. 2015-2016 eğitim öğretim döneminde yükseköğretim düzeyindeki yurt kapasitesi 887.542'dir. Bu kapasitenin 420.953'ü 2015 yılı Eylül sonu itibarıyla Yurt-Kur yurtlarından, 112.252'si üniversite yurtlarından, 354.337'si de özel yurtlardan oluşmaktadır. Yurt-Kur yurtlarında başvuru yapılabilecek boş yatak kapasitesi 2015 yılı Eylül sonu itibarıyla 165.087 iken başvuran sayısı

344.169 olmuş ve talebi karşılama oranı yüzde 48 olarak gerçekleşmiştir. Yurt-Kur yurtlarının özellikle maliyet ve güvenlik açısından öncelikli olarak tercih edilmesi ve yurtların kalite standartlarının yüksek olması sonucunda yurtlardaki doluluk oranı yüzde 100'e ulaşmıştır. Önümüzdeki dönemde yükseköğretimdeki genişlemeyle beraber öğrencilerin barınma ve burs/kredi ihtiyaçlarının artacağı göz önünde bulundurulduğunda finansman kaynaklarının çeşitlendirilmesi ve buna bağlı olarak Yurt-Kur'un kurumsal kapasitesinin geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Küreselleşme sürecinde bireylerin farklı ülkelerde yaşama, çalışma ve öğrenim fırsatlarını elde etmesi ve bilgi ekonomisi sürecinde küresel bilgi paylaşımının önem kazanmasıyla birlikte uluslararasılaşma, yükseköğretimde önemli bir eğilim haline gelmiştir. Bu eğilime paralel olarak dünyadaki toplam uluslararası öğrenci sayısı yaklaşık 4,5 milyona ulaşmış olup Türkiye'nin bu öğrencilerden aldığı pay yüzde 0,9'dur. Yükseköğretimde uluslararasılaşma boyutu konusunda farkındalığın artırılması, Türkiye'nin bu alandaki ulusal politika eksikliğinin giderilmesi ve dünyadaki uluslararası öğrencilerden daha fazla pay alarak öğrenci çeken bir ülke konumuna gelmesi amacıyla farklı burs programları Türkiye Bursları adı altında birleştirilmiş olup başvuru sayısı 2015-2016 öğretim dönemi için 155 bine ulaşmıştır.

2013 yılı verilerine göre, eğitimde kalma beklentisi OECD'de 17, AB-21'de 17 iken Türkiye'de 17 yıldır. 2014 yılı verilerine göre yetişkin nüfusta (25-64 yaş) ortaöğretim ve daha üst seviyede eğitim düzeyine sahip olanların oranı Türkiye'de yüzde 36 iken bu oran OECD ortalamasında ise yüzde 76'dır. Ortaöğretimin zorunlu eğitim kapsamına alınması ve yükseköğretime erişimde sağlanan gelişmeler sonucunda nüfusun eğitim düzeyinin artması öngörülmektedir.

b) Amaç ve Hedefler

Düşünme, algılama ve problem çözme yeteneği gelişmiş, özgüven ve sorumluluk duygusu ile girişimcilik ve yenilikçilik özelliklerine sahip, demokratik değerleri ve milli kültürü özümsemiş, farklı kültürleri yorumlayabilen, paylaşıma ve iletişime açık, sanat ve estetik duyguları güçlü, bilimsel gelişmelere açık, teknoloji kullanımına ve üretimine yatkın, bilgi toplumu gereklerini haiz, üretken ve mutlu bireylerin yetişmesi eğitim sisteminin temel amacıdır. Eğitim sisteminde bireylerin kişilik ve kabiliyetlerini geliştiren, fırsat eşitliğine dayalı, kaliteyi yükselten bir dönüşüm programı uygulanacaktır. Eğitim yönetimi, öğretmen yetiştirme süreçleri, müfredat, eğitim ortam ve araçları bu dönüşüm sürecini destekleyecek şekilde hayat boyu öğrenme yaklaşımı çerçevesinde güçlendirilecektir.

Toplumun ve ekonominin ihtiyaçlarına duyarlı, paydaşlarıyla etkileşim içerisinde olan, ürettiği bilgiyi ürüne, teknolojiye ve hizmete dönüştüren, akademik, idari ve mali açıdan özerk üniversite modeli çerçevesinde küresel ölçekte rekabetçi bir yükseköğretim sistemine ulaşılması hedeflenmektedir.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öğrencilerin sosyal, zihinsel, duygusal ve fiziksel gelişimine katkı sağlayan okulöncesi eğitim, imkânları kısıtlı hane ve bölgelerin erişimini destekleyecek şekilde yaygınlaştırılacaktır. (Kalkınma Planı p.146)			
Tedbir 1. Okul öncesi eğitim kurumları ve öğrenci sayısı artırılabilecektir.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı	Aralık Sonu	36-60 aylık çocuklar ile ilkökula kayıt olmamış 60-72 aylık çocukların okul öncesi eğitime kazandırılması amacıyla çocuk başına doğrudan destek ve çeşitli bağış kampanyaları ile bölgeler arasındaki farklar da dikkate alınarak gerekli fiziki altyapı sağlanacaktır. Toplum Temelli Erken Çocukluk Eğitimi Merkezleri kademeli olarak yaygınlaştırılacaktır.
İlk ve orta öğretimde başta engelliler ve kız çocukları olmak üzere tüm çocukların okula erişimi sağlanacak, sınıf tekrarı ve okul terk azaltılacaktır. (Kalkınma Planı p.147) Kalabalık ve birleştirilmiş sınıf ile ikili eğitim uygulamaları azaltılacak, öğrenci pansiyonları yaygınlaştırılacaktır. (Kalkınma Planı p.155)			
Tedbir 2. Zorunlu eğitime devam etmeyen çocuklar eğitime kazandırılacak, kademeler arası geçiş oranları artırılabilecektir.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, TÜİK, Mahalli İdareler, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Öğrenci izleme modülüyle temel eğitim öğrencilerinin eğitime devam durumları takip edilecektir. Erken önleme yaklaşımı içerisinde geliştirilecek müdahalelerle öğrencilerin risk durumlarına çözüm üretilecektir. Devam ve erişim konusunda il durum raporları hazırlanarak analiz edilecektir. Özellikle kız çocukları için pansiyon yapımına ağırlık verilecektir. Sınıf tekrarının azaltılması için yetiştirici sınıf vb. uygulamalar yaygınlaştırılacaktır.
Tedbir 3. Okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretimde yerleşim yerleri itibarıyla fiziki altyapı ve donanım dağılımının dengeli olmasına yönelik orta vadeli bir yatırım planı hazırlanacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	Derslik başına düşen öğrenci sayısı ve okullaşma oranları açısından Türkiye ortalamasının gerisinde olan illerin, Türkiye ortalamasına yaklaştırılması amacıyla kaynak kullanımına yön verecek beş yıllık orta vadeli yatırım planı hazırlanacaktır. Bu plan kapsamında yatırım ödeneklerinin dağılımında iller arasında önceliklendirme yapılacaktır.
Tedbir 4. Milli Eğitim Bakanlığı pansiyon uygulamasının etkinliği analiz edilecektir.	Maliye Bakanlığı (S), Milli Eğitim Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı	Aralık Sonu	İhtiyaç sahibi ve başarılı öğrencilerin öncelikli ve etkin olarak faydalanacağı bir pansiyon hizmeti uygulaması hedefi çerçevesinde öğrenci seçim kriter ve usullerini de kapsayacak bir değerlendirme yapılacaktır.

Okul türlerinin azaltıldığı, programlar arası esnek geçişlerin olduğu, öğrencilerin ruhsal ve fiziksel gelişimleri ile becerilerini arttırmaya yönelik sportif, sanatsal ve kültürel aktivitelerin daha fazla yer aldığı, bilgi ve iletişim teknolojilerine entegre olmuş bir müfredatın bulunduğu, sınav odaklı olmayan, bireysel farklılıkları gözeten bir dönüşüm programı uygulanacaktır. (Kalkınma Planı p.145)

Tedbir 5. İlk ve ortaöğretimdeki özellikle özel eğitime gereksinim duyan engelli ve özel yetenekli öğrenciler için yönlendirme faaliyetleri ve sosyal aktiviteler artırılabilecektir.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), İŞKUR, TOBB, İşçi ve İşveren Sendikaları Konfederasyonları, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	Özel eğitim veren okul/kurum sayısı artırılabilecektir. Öğrencilerin ruhsal ve fiziksel gelişimleri ile becerilerini arttırmaya yönelik sportif, sanatsal ve kültürel aktiviteler katılımı artırılabilecektir. Ayrıca mesleklerin tanıtımı amacıyla iş yeri gezileri, kendi alanında uzman kişilerin okullarda öğrencileri bilgilendirmesi ve kariyer günleri etkinlikleri geliştirilecektir. Okul binaları kolay erişilebilir, yeterli oyun, spor ve kültürel faaliyet alanlarına sahip fonksiyonel mekânlar olarak inşa edilecektir.
Tedbir 6. Mevsimlik tarım işçileriyle göçer ve yarı göçerlerin çocuklarının okullaşmasına yönelik tedbirler alınacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı	Aralık Sonu	Öğrencilerin okula devam ve erişimlerinin sağlanması için Okula Devamı İzleme ve Destek Sistemi etkin şekilde kullanılarak öğrenciler sürekli takip edilecektir. Öğrencilerin eğitime devamlılığı amacıyla Yatılı Bölge Okullarının kapasitelerinden ve taşınabilir eğitim olanaklarından faydalanılacak, şartlı nakil transferi gibi özendirici tedbirler uygulanacaktır.
Tedbir 7. İçerik ve işlevselliğin ön plana alındığı, çağın şartlarıyla uyumlu müfredatların hazırlanması ve güncellemelerin yapılması sağlanacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), TÜBİTAK, YÖK, Üniversiteler, STK'lar	Aralık Sonu	Temel becerileri, yenilikçiliği ve araştırmaçılığı esas alan müfredat programları geliştirilecek ve ülke geneline yaygınlaştırılacaktır. Mevcut öğretim ve rehberlik programlarının içerikleri yenilenecek ve yeni derslerin öğretim programları hazırlanacaktır. İlk ve ortaöğretimdeki derslerin öğretim programlarını değerlendirme çalışmaları yürütülecektir.
Tedbir 8. Bireylerin en az bir yabancı dili yazılı ve sözlü iletişim kurabilecek şekilde iyi derecede öğrenmesini sağlamak üzere eğitim yöntemleri geliştirilecek ve müfredatta gerekli düzenlemeler yapılacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Üniversiteler	Aralık Sonu	Bireylerin dil yeterliliklerini artırmak için ilkokuldan itibaren eğitimin genelinde yabancı dil derslerine ağırlık verilecek şekilde müfredat güncellenecek, yabancı dille entegre edilmiş öğrenme yöntemlerine ağırlık verilecektir. Bu kapsamda mesleki eğitim ve öğretim kurumlarında eğitim gören öğrencilerin hareketliliği sağlanarak istihdam edilebilirlikleri artırılabilecektir. Eğiticilerin bu konudaki yeterlilikleri de geliştirilecektir.

Öğretmenlik mesleği daha cazip hale getirilecek; öğretmen yetiştiren fakülteler ile okullar arasındaki etkileşim güçlendirilecek; öğretmen yetiştirme ve geliştirme sistemi, öğretmen ve öğrenci yeterliliklerini esas alan, kişisel ve mesleki gelişimi sürekli teşvik eden, kariyer gelişimi ve performansına dayanan bir yapıda düzenlenecektir. (Kalkınma Planı p.152)			
Tedbir 9. Öğretmen Strateji Belgesi hazırlanarak uygulamaya konacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Devlet Personel Başkanlığı, YÖK, Üniversiteler, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları ile Meslek Örgütleri, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Hazırlanacak strateji belgesinde öğretmenlik mesleği, mesleğe seçilecek öğrencilerin niteliklerinden meslek içi yetiştirme sistemlerine uzanan bütüncül bir yaklaşım çerçevesinde ele alınacaktır. Öğretmenlik mesleğinin saygınlığını artırmaya yönelik tedbirlerle de strateji belgesi kapsamında yer verilecektir.
Tedbir 10. Öğretmen Akademisi kurulacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Devlet Personel Başkanlığı, YÖK, Üniversiteler, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları ile Meslek Örgütleri, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Milli Eğitim Bakanlığına bağlı tüm kurumlarda çalışan aday öğretmen, öğretmen ve yöneticilerin hayat boyu öğrenme yaklaşımı çerçevesinde, mesleğe başlamadan önceki süreçler de dahil olmak üzere meslek yaşamları boyunca ihtiyaç duyacakları eğitimleri hazırlamak ve sunmakla görevli akademi statüsünde bir kurum ihdası için gerekli yasal altyapı çalışmaları tamamlanacaktır.
Tedbir 11. Eğitim fakülteleri yeniden yapılandırılacaktır.	YÖK (S), Milli Eğitim Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Üniversiteler	Aralık Sonu	Eğitim fakülteleri; bölüm, anabilim dalı ile öğretmenlik genel ve alan yeterlilikleri arasında ilişki kuracak şekilde yeniden yapılandırılacak ve bu kapsamda müfredatı da yenilenecektir. Ayrıca, eğitim fakültesi öğrenci veya mezunları için eğitim fakültesi dışındaki fakültelerde çift ana dal veya yan dal yapma imkânı sağlanacak şekilde düzenlemeler yapılacaktır.
Tedbir 12. Kamu Personel Seçme Sınavındaki öğretmenlik alan bilgisi uygulamasının kapsamı genişletilecektir.	Milli Eğitim Bakanlığı(S), Devlet Personel Başkanlığı, YÖK, ÖSYM	Aralık Sonu	Daha nitelikli öğretmen adaylarının mesleğe kabulü amacıyla 2013 yılında 15 branş için başlatılan öğretmenlik alan bilgisi sınavı uygulaması diğer öğretmenlik branşlarını kapsayacak şekilde genişletilecektir.
Tedbir 13. Deneyimli öğretmenlerin dezavantajlı bölgelerde ve okullarda uzun süreli çalışmasının özendirilmesi amacıyla öğretmenlik mesleğinin kariyer basamakları yeniden belirlenecek, farklılaştırılmış ücret modeli uygulanacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Maliye Bakanlığı, Devlet Personel Başkanlığı, Üniversiteler	Aralık Sonu	Öğretmenlik mesleğinin kariyer basamakları yeniden belirlenecek, deneyimli ve nitelikli öğretmenlerin dezavantajlı bölgelerde ve okullarda uzun süreli çalışmasını teminen farklılaştırılmış ücret modeli uygulanacaktır.

Tedbir 14. Öğretmenlere ve okul yöneticilerine yönelik hizmet içi eğitimlerin sayısı ve etkinliği artırılacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Maliye Bakanlığı, Üniversiteler, İşçi ve İşveren Sendikaları Konfederasyonları	Aralık Sonu	Yenilenen müfredatlara uygun olacak şekilde yönetici, öğretmen ve diğer personelin yeterlilik alanlarını esas alan ve sorumluluğuna verilecek görevleri en uygun şekliyle yapmasını sağlayacak bilgi ve beceriyi kazandıran etkin bir hizmet içi eğitim sistemi kurulacak ve düzenlenen seminer ve kursların niteliği artırılacaktır. Bu modelin tasarımında eğitim ihtiyacının belirlenmesi, eğitim ve öğretim dönemi dışındaki zamanların etkin kullanımı, eğitimlere ait etki analizlerinin yapılması, öğretmen ve öğrenci yeterliliklerinin değerlendirilmesi temel ilkeler olacaktır.
Örgün ve yaygın eğitim kurumlarında bilgi ve iletişim teknolojisi altyapısı geliştirilecek, öğrenci ve öğretmenlerin bu teknolojileri kullanma yetkinlikleri artırılacaktır. (Kalkınma Planı p.157)			
Tedbir 15. Teknolojinin eğitime entegrasyonu konusunda nitel ve nicel göstergeler geliştirilerek etki değerlendirmesi yapılacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), TÜBİTAK, YÖK, Üniversiteler	Aralık Sonu	Ulusal düzeyde izleme ve değerlendirme sistemleri geliştirilecektir. Bu kapsamda beklenen sonuçlar ve verimlilik artışı için düzenli değerlendirmeler yapılacak, potansiyel eksiklikler erken tespit edilecektir. Her okul için altyapıdan öğretmen eğitimlerine kadar girdi ve çıktıları içeren okul karnelerinin oluşturulmasıyla izleme ve değerlendirme mekanizmaları kurulması ve toplumun kullanımına geniş ölçüde bilgi sunulması sağlanacaktır.
Eğitimde alternatif finansman modelleri geliştirilecek, özel sektörün eğitim kurumunu açması, özel kesim ve meslek örgütlerinin mesleki eğitim sürecine idari ve mali yönden aktif katılımı özendirilecektir. (Kalkınma Planı p.156)			
Tedbir 16. Özel okulların eğitim hizmetleri sunumundaki payı artırılacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları ile Meslek Örgütleri, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Özel okullarda öğrenim gören öğrencilere devlet tarafından sağlanan öğrenci başına eğitim-öğretim desteğinin çeşitlendirilmesine yönelik çalışmalar yapılarak eğitimin yaygınlaştırılmasında merkezi idarenin yanı sıra mahalli idarelerin, gönüllü kuruluşların ve özel sektörün katkısı artırılacaktır.
Tedbir 17. Öğrenci başına eğitim öğretimin desteğinin etki değerlendirmesi yapılacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Mahalli İdareler, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları ile Meslek Örgütleri, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Devlet tarafından sağlanan eğitim öğretimin desteğine ilişkin envanter çıkarılarak verilen desteğin her bir eğitim kademesi için etki değerlendirmesi yapılacaktır.

<p>Tedbir 18. Eğitim hizmetlerinin sunumunda Milli Eğitim Bakanlığı bünyesindeki il, ilçe ve okul yönetimlerinin yetki ve sorumlulukları artırılacaktır.</p>	<p>Milli Eğitim Bakanlığı (S), İçişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Mahalli idareler</p>	<p>Aralık Sonu</p>	<p>Milli Eğitim Bakanlığı bünyesindeki il, ilçe ve okul yönetimlerinin mali ve idari konularda yetki ve sorumlulukları artırılarak verimlilik ilkeleri çerçevesinde, önceden belirlenmiş performans göstergeleriyle ölçülebilir bir yapı oluşturulacaktır. Gerekli denetim ve kontrol mekanizmaları tasarlanarak rekabetçi bir ortam sağlanacaktır. Okul idarelerinin bütçeleme süreçlerinde yetki ve sorumlulukları artırılacaktır.</p>
<p>Tedbir 19. Türkiye’de Eğitimin Finansmanı ve Eğitim Harcamaları Bilgi Yönetim Sisteminin (TEFBİS) etkin şekilde kullanımı sağlanacaktır.</p>	<p>Milli Eğitim Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, TÜİK</p>	<p>Aralık Sonu</p>	<p>Eğitim harcamaları, öğrenci maliyetleri, eğitim kurumlarına ve öğrencilere yapılan yardımlar gibi ihtiyaç duyulan istatistikî bilgiler ile hane halkı eğitim harcamaları sistematik olarak tespit edilecek ve yayınlanacaktır. Okullar arasındaki imkân farklılıklarının azaltılması için okulların toplam bütçelerinin öğrenci sayısı ve merkezi yönetim bütçesi dışındaki gelirler de dikkate alınarak yeniden düzenlenmesi sağlanacaktır.</p>
<p>Tedbir 20. Milli Eğitim Kalite Çerçevesi etkin bir şekilde uygulanacak ve Eğitim Kalite Endeksi hazırlanacaktır.</p>	<p>Milli Eğitim Bakanlığı (S), YÖK, Üniversiteler, Mesleki Yeterlilik Kurumu, TÜRKAK, İlgili STK’lar</p>	<p>Aralık Sonu</p>	<p>Milli Eğitim Kalite Çerçevesinin etkin bir şekilde uygulanması için gerekli idari düzenlemeler yapılacak ve okul, ilçe ve il düzeyinde kalite raporlarının üretilmesi için gerekli teknik altyapı çalışmaları tamamlanacaktır. Bu çalışmalar kapsamında okulların akademik, sosyal ve kültürel performanslarını ölçmek üzere Eğitim Kalite Endeksi geliştirilecek ve okul düzeyinde üretilecek sonuçlar kamuoyu ile paylaşılacaktır.</p>
<p>Tedbir 21. Okul ve eğitim kurumlarının hizmet standartları belirlenecek, rehberlik ve denetimi de içeren bir performans yönetim sistemi kurulacaktır.</p>	<p>Milli Eğitim Bakanlığı (S), Maliye Bakanlığı, TÜBİTAK</p>	<p>Aralık Sonu</p>	<p>Rehberlik ve denetim faaliyetleri çoklu veri kaynaklarının algılanmalarına dayalı ve e-Denetim destekli yürütülecektir. Okullara ve eğitim kurumlarına yönelik rehberlik ve denetim faaliyetleri yaygınlaştırılacak, okul ve kurumların performansları izlenecektir.</p>
<p>Tedbir 22. Eğitim sisteminin geliştirilmesi amacıyla kazanımların izlenilebileceği bir sistem oluşturularak öğrenciler eğitim süreci içerisinde ve sonrasında izlenecektir.</p>	<p>Milli Eğitim Bakanlığı (S), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, YÖK, İŞKUR, Mesleki Yeterlilik Kurumu, İşçi, İşveren ve Meslek Kuruluşları, İlgili STK’lar</p>	<p>Aralık Sonu</p>	<p>Eğitim sisteminde öğrencilerin akademik kazanımları izlenerek, izleme süreci çıktıları kamuoyu ile paylaşılacak ve öğretim programlarına yansıtılacaktır. e-Mezun portalı revize edilerek daha işlevsel hale getirilecektir.</p>

Eğitim sistemi ile işgücü piyasası arasındaki uyum; hayat boyu öğrenme perspektifinden hareketle iş yaşamının gerektirdiği beceri ve yetkinliklerin kazandırılması, girişimcilik kültürünün benimsenmesi, mesleki ve teknik eğitimde okul-işletme ilişkisinin orta ve uzun vadeli sektör projeksiyonlarını dikkate alacak biçimde güçlendirilmesi yoluyla artırılacaktır. (Kalkınma Planı p.158)			
Tedbir 23. Hayat boyu öğrenme perspektifinde kolay erişilebilir öğrenme ortamları oluşturulacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları ile Meslek Örgütleri, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Bireylere eğitimde yatay ve dikey hareketlilik fırsatları sağlanacak ve zorunlu eğitim sonrasındaki öğrenme fırsatları çeşitlendirilecektir. Bu kapsamda, meslek lisesi ve üniversite öğrencilerinin eğitimlerinin bir parçası olan staj sürecinin etkinliğini artırıcı tedbirler alınacaktır. Bilgi ve iletişim teknolojilerinden yararlanılarak uzaktan eğitim uygulamaları yaygınlaştırılacaktır.
Tedbir 24. Mesleki ve teknik eğitim, meslek yüksekokullarını da içerecek şekilde yeniden yapılandırılacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı(S), Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları ile Meslek Örgütleri, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Mesleki ve teknik ortaöğretim kurumları ile meslek yüksekokullarının tamamını kapsayan bir etkinlik analizi yapılacak, bu analiz kapsamında okulların makine-teçhizat altyapı durumları dâhil olmak üzere mevcut durumu tespit edilecek ve Türkiye için yeni bir mesleki ve teknik eğitim yönetim modeli tasarlanacaktır.
Tedbir 25. Ortaöğretim ve yükseköğretim kademelerindeki mesleki ve teknik eğitimde açılacak eğitim kurumları ve uygulanacak programlar işgücü piyasası ihtiyaç analizleri dikkate alınarak belirlenecektir.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, YÖK, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları ile Meslek Örgütleri, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Mesleki ve teknik eğitim bölüm ve programları işgücü piyasası ihtiyaç analizi sonuçlarına uygun olarak açılacak ve il istihdam ve mesleki eğitim kurumlarına raporlanacaktır. İl istihdam ve mesleki eğitim kurumlarının ve işgücü piyasası ihtiyaç analizlerinin etkinliğinin artırılması yönünde alan araştırması yapılacaktır.
Tedbir 26. Özel mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarına sağlanan desteğin kapsamı genişletilecektir.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Maliye Bakanlığı	Haziran Sonu	Organize sanayi bölgelerinde kurulu özel mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarına sağlanan öğrenci başına destek uygulaması, organize sanayi bölgeleri dışında yer alan özel mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarına da yaygınlaştırılacaktır.
Tedbir 27. Çıraklık eğitiminin altyapısı güçlendirilecektir.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, İşKUR, Mesleki Yeterlilik Kurumu, Üniversiteler, İşçi, İşveren ve Meslek Kuruluşları	Aralık Sonu	Çıraklık eğitiminin altyapısını güçlendirmek amacıyla yönelik olarak başlatılan önceki öğrenmelerin tanınması ve uzaktan eğitim uygulamaları yaygınlaştırılacaktır. Zorunlu eğitim ile çıraklık eğitiminin birlikte sürdürülebilmesi için gerekli teknik altyapı çalışmaları başlatılacaktır.

Ulusal Yeterlilik Çerçevesi oluşturularak eğitim ve öğretim programları ulusal meslek standartlarına göre güncellenecek, önceki öğrenmelerin tanınmasını içeren, öğrenci hareketliliğini destekleyen ulusal ve uluslararası geçerliliğe sahip diploma ve sertifikasyon sistemi geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.159)			
Tedbir 28. Ulusal Yeterlilik Çerçevesi yükseköğretim ve yaygın eğitim sürecini de içine alacak şekilde genişletilecektir.	Mesleki Yeterlilik Kurumu (S), Avrupa Birliği Bakanlığı, Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, YÖK, İŞKUR İşçi, İşveren ve Meslek Kuruluşları, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	AB tarafından benimsenen yeterlilik esaslarıyla uyumlu olacak şekilde tasarlanan ve ilk, orta ve yükseköğretim ile özel öğretim dâhil, tüm teknik ve mesleki eğitim/öğretim programları ile örgün, yaygın ve ilgili kurumların iznine dayalı programlarla kazandırılan yeterlilik esaslarını içeren Ulusal Yeterlilik Çerçevesi hazırlanacaktır.
Tedbir 29. İşgücü piyasasının ihtiyaç duyduğu meslek standartları ve yeterlilikleri hazırlanacak ve hayata geçirilecektir.	Mesleki Yeterlilik Kurumu (S), Milli Eğitim Bakanlığı, YÖK, TÜRKAK, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Ulusal meslek standardı ve yeterliliklerinin hazırlanması sürdürülecek, akreditasyon ve belgelendirme faaliyetlerine de hız verilmesi sağlanacaktır. Belgelendirme kuruluşları yetkilendirilecektir. Eğitim ve öğretim kuruluşlarının akreditasyonuna başlanacaktır.
Tedbir 30. Eğitimine devam eden öğrenciler için pasaport harcı uygulaması kaldırılacaktır.	Maliye Bakanlığı (S), Milli Eğitim Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı, YÖK	Haziran Sonu	Öğrenci hareketliliğini desteklemek amacıyla öğrenciler için pasaport harcı uygulamasına son verilecektir.
Yükseköğretim sistemi, hesap verebilirlik temelinde özerklik, performans odaklılık, ihtisaslaşma ve çeşitlilik ilkeleri çerçevesinde kalite odaklı rekabetçi bir yapıya dönüştürülecektir. (Kalkınma Planı p.161)			
Tedbir 31. Özerkliği ve kaliteyi odağına alan bir yükseköğretim Kanunu hazırlanacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları ile Meslek Örgütleri, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Üniversite yönetimi, özerklik ve hesap verebilirlik temelinde yeniden örgütlenilecek, öğretim kalitesini ve araştırma kapasitesini artıran, girişimciliği, yeniliği, toplumsal ve ekonomik faydayı ve rekabeti odağına alan yeni bir Yükseköğretim Çerçeve Kanunu hazırlanacaktır.

Tedbir 32. Yükseköğretim Kalite Kurulu kurulmasına yönelik yasal düzenleme yapılacaktır	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Başbakanlık, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, YÖK, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları ile Meslek Örgütleri, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Avrupa Yükseköğretim Alanına uyum sağlama hedefi doğrultusunda yükseköğretim kurumlarında kalite değerlendirme ve güvencesi çalışmaları ile akreditasyon çalışmalarını yürütmek üzere, yükseköğretim sisteminin planlanmasından sorumlu kurumdan bağımsız ve özerk bir kalite güvence kurulunun kurulmasına yönelik yasal düzenleme yapılacaktır.
Tedbir 33. Öğretim elemanı açığı, yurt geneline dengeli dağılım gözetilerek azaltılacaktır.	YÖK (S), Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, TÜBİTAK, Üniversiteler	Aralık Sonu	Yeni kurulan üniversitelerde öğretim üyesi açığının yarattığı olumsuzlukları gidermek amacıyla uzaktan eğitim imkânları da kullanılarak gelişmiş üniversitelerin öğretim elemanı ve altyapısından yararlanılacaktır. Öğretim görevlisi, okutman ve uzman sayısını artırmak suretiyle yeni üniversitelerdeki öğretim elemanı açığı azaltılacaktır. Kısmi zamanlı ders verme özendirilecektir.
Tedbir 34. Üniversite yatırım karar destek sistemi kurulacaktır.	Kalkınma Bakanlığı (S), Maliye Bakanlığı, YÖK, Üniversiteler	Aralık Sonu	Üniversitelerin sahip oldukları kapalı mekânların fonksiyon bazında envanteri çıkarılacaktır. Derslik mekânları başta olmak üzere kapalı mekânların verimlilik analizi yapılacaktır. Bu çalışmaların çıktılarının girdi olarak kullanıldığı bir yatırım karar destek sistemi kurulacaktır. Bu kapsamdaki proje çalışmaları tamamlanacaktır.
Tedbir 35. Yükseköğretime geçiş sınavlarının yılda birden fazla kere yapılabilmesi için gerekli altyapı çalışmaları tamamlanacaktır.	YÖK (S), Milli Eğitim Bakanlığı, ÖSYM	Aralık Sonu	Öğrencilerin üzerindeki sınav baskısını azaltmak amacıyla yükseköğretime geçiş sınavlarının yılda birden fazla kere yapılması için gerekli teknik altyapı çalışmaları tamamlanacaktır.
Yükseköğretim kurumları çeşitlendirilecek ve yükseköğretim sistemi uluslararası öğrenciler ve öğretim üyeleri için çekim merkezi haline getirilecektir. (Kalkınma Planı p.165)			
Tedbir 36. Özel üniversitelerin kurulmasına imkân veren mevzuat düzenlemesi hazırlıklarına başlanacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, YÖK	Aralık Sonu	Özel üniversitelerin kurulmasına ve yurt dışındaki üniversitelerin Türkiye'de faaliyet göstermelerine imkân tanıyan mevzuat düzenlemesi hazırlıkları başlatılacaktır.

Tedbir 37. Yükseköğretim Sistemi Uluslararasılaşma Strateji Belgesi hazırlanacaktır.	YÖK (S), Kalkınma Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları ile Meslek Örgütleri, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Plan dönemi sonunda Türkiye'nin uluslararası öğrenci havuzundan aldığı payın yüzde 1,5'e yükseltilmesi hedefinin hayata geçirilmesine yönelik yol haritası niteliği taşıyan, Yükseköğretim Sistemi Uluslararasılaşma Strateji Belgesi hazırlanacaktır.
Tedbir 38. Yükseköğretimde öğrenci ve öğretim elemanı değişimi ve hareketliliğini artırmaya yönelik uluslararası programlar yaygınlaştırılacaktır.	YÖK (S), Milli Eğitim Bakanlığı, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları ile Meslek Örgütleri, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Yabancı öğrenci ve bilim insanlarının ülkemizdeki eğitim ve öğretim faaliyetlerine katılımını artırmaya yönelik olarak mevcut değişim programlarının kapsamı genişletilecek ve yeni değişim programları tasarlanacaktır.
Yükseköğretim kurumlarının sanayi ile işbirliği içerisinde teknoloji üretimine önem veren, çıktı odaklı bir yapıya dönüştürülmesi teşvik edilecek ve girişimci faaliyetler ile gelir kaynakları çeşitlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.164)			
Tedbir 39. Üniversitelerin sanayi ile işbirliğinin artırılması hedefi doğrultusunda uzmanlaşma alanları tespit edilecektir.	YÖK (S), Kalkınma Bakanlığı, TÜBİTAK, Üniversiteler, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları ile Meslek Örgütleri, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Üniversitelerin sahip oldukları araştırma altyapısı, öğretim üyesi profili ve buldukları bölgedeki sanayi kuruluşlarının potansiyeli dikkate alınarak uzmanlaşma alanları tespit edilecektir. Bu bağlamda, akademik personel ve yatırım politikaları teşvik edici biçimde kullanılacaktır.

2.2.1.2. Sağlık

a) Mevcut Durum

Sağlıkta Dönüşüm Programı çerçevesinde hizmet kalitesinde ve sağlık hizmetlerine erişimde önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Bu kapsamda; aile hekimliği, anne ve çocuk sağlığı, hastane ve hasta yatak sayıları, sağlık personeli, koruyucu sağlık, kurumsal yapılanma, bulaşıcı hastalıklarla mücadele ve hasta hakları başta olmak üzere pek çok alanda gelişmeler sağlanmıştır.

Temel sağlık göstergelerinde önemli iyileşmeler kaydedilmiş, bebek ölüm hızı ve anne ölüm oranı hızla düşürülmüş ve doğuştan beklenen yaşam süresi yükselmiştir. Ancak, fiziki altyapı ve sağlık personelinin kent-kır ve bölgeler arası dağılımındaki farklılıklar ile sağlık hizmetlerinin finansmanının sürdürülebilirliğine ilişkin sorunlar önemini korumaktadır. Kişi başı hekim müracaat sayısı 2002 yılında 3,2 iken 2014 yılında 8,3'e, sağlık personeli sayısı 378 binden 760 bin kişiye, aşılama oranı ise yüzde 77'den yüzde 96'ya ulaşmıştır. Bu iyileşmeler memnuniyet oranlarına da yansımış ve sağlık hizmetlerinden duyulan memnuniyet oranı 2014 yılında yüzde 71,2 olarak gerçekleşmiştir.

TABLO II: 6- Sağlık Alanında Gelişmeler

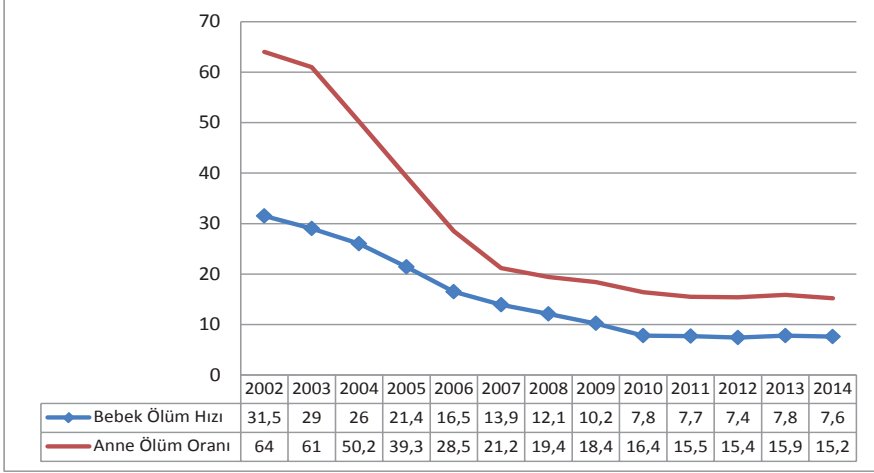
	2006	2007	2012	2013	2014
10 Bin Kişiye Düşen Yatak Sayısı	25,1	25,2	26,5	26,4	26,6
100 Bin Kişiye Düşen Hekim Sayısı	151	154	172	174	175
100 Bin Kişiye Düşen Hemşire Sayısı	119	134	178	182	183
Fiziki Altyapının Dengeli Dağılım Oranı (1)	-	2,69	1,82	1,70	1,69
Sağlık Personelinin Dengeli Dağılım Oranı (2)	3,4	3,1	2,2	2,21	2,21
Hekim Başına Düşen Hemşire Sayısı	0,79	0,87	1,04	1,04	1,05
Bebek Ölüm Oranı (Binde)	16,5	13,9	7,4	7,8	7,6
Anne Ölüm Oranı (Yüz Bin Canlı Doğumda)	28,5	21,2	15,4	15,9	15,2

Kaynak: Sağlık Bakanlığı 2014 İstatistik Yıllığı ve TÜİK verileridir.

- (1) İBBS Düzey 1'e göre 10 bin kişiye düşen yatak sayısı en yüksek ve en düşük olan bölgelere ait rakamların oranıdır.
(2) İBBS Düzey 1'e göre 10 bin kişiye düşen toplam hekim sayıları üzerinden, en yüksek ve en düşük bölgelere ait rakamların oranıdır.

Bebek ölüm oranı, 2014 yılında bin canlı doğumda 7,6 olarak gerçekleşmiştir. İBBS-1 düzeyinde 2014 yılında bebek ölüm hızı Doğu Marmara Bölgesinde bin canlı doğumda 5,4 iken, Güneydoğu Anadolu Bölgesinde ise 11,6 olmuştur. Bu oran, 2013 yılında OECD'de ortalama bin canlı doğumda 4,1, 2012 yılı itibarıyla AB-28'de ise bin canlı doğumda 3,9'tür. Bebek ölüm hızı, gelir seviyesi ve annenin eğitim düzeyiyle orantılı olarak azalmaktadır.

GRAFİK: 7- Bebek Ölüm Hızı (1.000 Canlı Doğumda) ve Anne Ölüm Oranı (100.000 Canlı Doğumda)

Kaynak: Sağlık İstatistikleri Yıllığı, 2014

Anne ve bebek sağlığı açısından önemli olan doğum öncesi bakım alma ve doğumun bir sağlık kuruluşunda yapılma oranlarında iyileşmeler görülmektedir. 2003 ve 2014 yılları arasında doğum öncesi bakım alma oranı yüzde 81'den yüzde 97'ye, doğumun sağlık kuruluşunda yapılma oranı ise yüzde 78'den yüzde 98'e yükselmiştir. Ancak sezaryen ile yapılan doğumların oranı AB, OECD ve dünya ortalamasının üzerindedir. 2003 yılında yüzde 21 olan sezaryenle yapılan doğum oranı, 2010 yılında yüzde 45,5'e, 2013 yılında yüzde 50,4'e, 2014 yılında yüzde 51,1'e yükselmiştir. Bu oran 2012 yılı itibarıyla AB-28'de yüzde 26,3, 2013 yılı itibarıyla OECD ülkelerinde ise ortalama ise yüzde 27,6 olarak gerçekleşmiştir.

TÜİK Ölüm Nedeni İstatistiklerine göre 2014 yılında gerçekleşen ölümlerin yüzde 40,4'ü dolaşım sistemi hastalıklarından, yüzde 20,7'si iyi ve kötü huylu tümörlerden, yüzde 10,7'si solunum yolu hastalıklarından, yüzde 5,1'i ise beslenme, endokrin ve metabolizmayla ilgili hastalıklardan kaynaklıdır. Söz konusu oranlara göre ülkemizde ölümlerin önemli bir kısmı bulaşıcı olmayan hastalıklar kaynaklıdır. Kalp-damar hastalıkları ve kanser başta olmak üzere bulaşıcı olmayan hastalıklara neden olan temel faktörler tütün kullanımı, fiziksel aktivite eksikliği, aşırı alkol kullanımı ve düzensiz beslenmedir. Ülkemizde yaşlı nüfus oranının giderek artacağı da dikkate alındığında bulaşıcı olmayan hastalıklara yönelik sağlığın geliştirilmesi kapsamındaki sağlık hizmetlerinin güçlendirilmesi önem arz etmektedir.

Sağlık hizmet altyapısında son yıllarda özellikle hem yatak kapasitesi hem de mevcut hasta odalarının içerisinde banyosu ve tuvaleti bulunan en fazla ikişer kişilik nitelikli odalara dönüştürülmesi açısından iyileşmeler görülmektedir. 2014 yılında yatak kapasitesinin yüzde 59,8'i Sağlık Bakanlığına, yüzde 17,7'si üniversitelere, yüzde 19,6'sı özel sektöre ve yüzde 2,9'u diğer kuruluşlara aittir. Nitelikli yatak sayısı 2002-2014 yılları arasında Sağlık Bakanlığına ait hastanelerde 6.839'dan 50.587'ye, üniversitelerde 6.402'den 18.651'e ve özel sektörde ise 5.693'ten 29.283'e yükselmiştir. Bu dönüşüm neticesinde nitelikli yatak sayısının tüm yataklara oranı 2002 yılında yüzde 11 iken 2014 yılında yüzde 48 olmuştur.

TABLO II: 7- Yıllar İtibarıyla Toplam Hasta Yatağı Sayısı ve Doluluk Oranları

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	OECD	AB-28
Yatak Sayısı (Bin)	183,1	188,6	200,2	194,5	200,2	202,0	206,8	-	-
10.000 kişiye Düşen Yatak Sayısı	25,6	26,0	27,2	26,0	26,5	26,4	26,6	48(1)	52,8(1)
Yatak Doluluk Oranı (Yüzde)	65,7	65,5	63,8	65,6	65,1	66,0	68,7	77(1)	76,6(2)

Kaynak: Sağlık Bakanlığı, DSÖ, OECD

1) 2013 yılı verisidir.

2) 2012 yılı verisidir.

Sağlık hizmetlerine olan talep her yıl artmakta olup 2007-2014 döneminde hastanelere yapılan toplam müracaat sayısı yüzde 59,2 artarken, özel sektörde bu artış yüzde 195,4 olarak gerçekleşmiştir. Özel sektörün toplam müracaat içerisindeki payı 2007 yılında yüzde 9,8 iken 2014 yılında yüzde 18,2'ye yükselmiştir. Toplam müracaat sayısının artışında sağlık altyapısının iyileştirilmesi ve hizmete erişimin kolaylaştırılması etkili olmuştur.

TABLO II: 8- Yıllara ve Sektörlere Göre Toplam Hastane Müracaat Sayısı ve Dağılımı

(Bin)

	2003	2007	2010	2011	2012	2013	2014
Sağlık Bakanlığı	113 849	209 630	235 173	254 343	260 974	277 485	292 100
Üniversite	9 637	15 025	20 099	24 437	27 080	29 986	32 144
Özel	6 158	24 486	47 412	59 069	66 582	71 341	72 333
Toplam	129 644	249 141	302 984	337 850	354 636	378 812	396 577
(Yüzde)							
Sağlık Bakanlığı	87,8	84,1	77,6	75,3	73,6	73,3	73,7
Üniversite	7,4	6,0	6,6	7,2	7,6	7,9	8,1
Özel	4,7	9,8	15,7	17,5	18,8	18,8	18,2

Kaynak: Sağlık Bakanlığı İstatistik Yıllıkları 2011 ve 2014

Not: Milli Savunma Bakanlığı Hastaneleri dâhil değildir.

TABLO II: 9- Sağlık Kuruluşlarının Durumu ve Hizmet Değerlendirmeleri, 2014

Kurum	Yatak Sayısı	Müracaat Sayısı (Bin)	Yatan Hasta Sayısı (Bin)	Ameliyat Sayısı (Bin)	Ameliyat Sayısının Müracaat Sayısına Oranı (Yüzde)	Ameliyat Sayısının Yatak Sayısına Oranı	Yatak Doluluk Oranı (Yüzde)	Hastanın Ortalama Kalış Günü	Yatak Devir Hızı (Hasta)
Sağlık Bak.	123 690	292 100	7 396	2 445	0,8	19,8	71,1	4,3	59,8
Üniversiteler	36 670	32 144	1 738	766	2,4	20,9	76,7	5,9	47,4
Özel Hastaneler	40 509	72 333	3 900	1 588	2,2	39,2	56,1	2,4	83,9

Kaynak: Sağlık Bakanlığı İstatistik Yıllığı, 2014

Not: Milli Savunma Bakanlığı Hastaneleri dâhil değildir.

2014 yılında toplam yatak kapasitesinin yüzde 19,6'sına, uzman hekim sayısının yüzde 23,3'üne sahip olan özel sektör, tüm ameliyatların yüzde 33,1'ini gerçekleştirirken, toplam yatak kapasitesinin yüzde 17,7'sine ve uzman hekim sayısının (asistan hekimler dâhil) yüzde 29'una sahip olan üniversite hastaneleri yapılan ameliyatların yüzde 16'sını gerçekleştirmiştir.

Hem müracaat sayılarının hem de hasta devir hızlarının üniversitelerde daha düşük olduğu görülmektedir. Üniversite hastanelerinde hastaların ortalama kalış süreleri 5,9 gün iken, özel sektör hastanelerinde 2,4 gün, Sağlık Bakanlığı hastanelerinde ise 4,3 gündür. Kronik hastaların uzun süreli yatışları ve daha karmaşık ameliyatların çoğunun üniversite hastanelerinde yapılması bunda etkili olabilmektedir.

Üniversite hastanelerinin eğitim ve araştırma faaliyetleri ile sağlık hizmet sunumundaki rolleri net bir şekilde tanımlanarak hem hastanelerin mali sürdürülebilirliğini temin edecek hem de nitelikli tıp eğitimi ve yenilikçi araştırmaların yapılmasını sağlayacak yapısal reformların hayata geçirilmesine yönelik ihtiyaç sürmektedir.

Yatak kapasitesindeki ve dağılımındaki iyileşmelere rağmen ülke genelindeki dağılım sorunları devam etmektedir. 2014 yılı verilerine göre İBBS-1 düzeyinde, on bin kişiye düşen yatak sayısı Güneydoğu Anadolu Bölgesinde 20,5 iken Batı Anadolu Bölgesinde 34,6'dır. Yatakların ve sağlık tesislerinin bölgeler arasında dengesiz dağılımı, sağlık personelinin de dengesiz dağılımına yol açan faktörlerden biridir.

Kamu kaynaklarına ilave olarak sağlık yatırımlarının kamu özel işbirliği (KÖİ) yöntemiyle de gerçekleştirilmesi amacıyla yasal düzenleme yapılmış ve bu yolla başta büyük şehirlerde olmak üzere yaklaşık 35 bin yatak kapasitesine sahip hastane yapımı için süreç başlatılmıştır.

2014 yılı itibarıyla toplam hekim sayısı 135.616, diş hekimi sayısı 22.996 ve hemşire sayısı 142.432'dir. Yüz bin kişiye düşen hekim sayısı 175 ve hemşire sayısı 183 iken AB-28'de bu sayılar sırasıyla 347 ve 850, OECD ortalamasında ise 330 ve 910'dur. Sağlık personeli ülke ortalaması, AB ve Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) ortalamasının gerisinde olup özellikle hemşire açığı daha belirgindir.

Hekim açığını azaltmak amacıyla 2007-2008 döneminde 5.253 olan tıp fakültesi kontenjanı yüzde 137 oranında artırılarak 2014-2015 döneminde 12.449'a yükseltilmiştir. Aynı dönemde hemşire kontenjanı ise yüzde 167 artırılarak 5.824'ten 15.573'e çıkarılmıştır.

Hemşireler temel olarak halk sağlığında ve klinik hizmetlerde görev alabildiklerinden, hemşire sayısının artırılması uzun vadede sağlık hizmetlerinde kaliteyi artırıcı ve maliyetleri düşürücü etkiye sahip olacaktır. AB-28'de 2,45, OECD ortalamasında ise 2,76 olan doktor başına hemşire oranı ülkemizde 1,05'tir. Hemşire ve hekim sayısında mevcut durumda uluslararası mukayeselere göre ülkemizde sağlık insan kaynağı henüz hedeflenen noktada olmamakla birlikte mevcut kontenjanlarla 10 yıl içerisinde Türkiye'de 100 bin kişiye düşen hekim sayısı OECD ortalamasına yakınsayacak; ABD ve Japonya ile benzer seviyeye ulaşacaktır.

2009 yılında toplam sağlık harcamalarının GSYH'ya oranı 6,1 iken bu oran 2014 yılında yüzde 5,4 olarak gerçekleşmiştir. Yaşlanan nüfus, sağlık teknolojilerindeki gelişmeler ve daha kaliteli sağlık hizmeti talebi gibi sebeplerle sağlık harcamalarının artabileceği öngörülmektedir.

İnsan sağlığına yönelik geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulama yöntemlerini belirlemek, bu yöntemleri uygulayacak kişilerin eğitimi ve yetkilendirilmeleri ile bu

yöntemlerin uygulanacağı sağlık kuruluşlarının çalışma usul ve esaslarını düzenlemek amacıyla Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamaları Yönetmeliği yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu yönetmelikle hangi uygulamaların, ne tip bir süreçle geleneksel ve tamamlayıcı tıp kapsamında değerlendirileceği, ruhsatlandırma ve denetime ilişkin temel kurallar belirlenmiştir. Diğer yandan, bu kapsamda değerlendirilecek uygulamaların her birisine ilişkin alt mevzuat çalışmaları devam etmektedir.

Sağlık Turizminin Geliştirilmesi Programı kapsamında, 7 Şubat 2015 tarihli Başbakanlık Genelgesiyle, ülkemize yurt dışından gelecek hastalar ile ülkemizde konaklayan ve sağlık hizmetine ihtiyaç duyan turistlerin, kamu ve özel sağlık kurum ve kuruluşlarında alacakları sağlık hizmetleri ve güvenli bir şekilde transferlerinin sağlanmasına yönelik tedbirlerin alınması, sağlık turizmi tanıtım ve stratejisinin geliştirilmesi, hizmet kriterlerinin belirlenmesi, akreditasyonlara veri oluşturacak asgari hizmet sunum standartlarının tespiti, teşviklerin akreditasyon ile ilişkisinin kurulması, yabancı hastalar için uygulanacak fiyat listesinin oluşturulması ve yapılacak denetimlere ilişkin usul ve esasların belirlenmesi konularında önerilerde bulunmak ve bu kapsamdaki iş ve işlemleri koordine etmek üzere Sağlık Turizmi Koordinasyon Kurulu oluşturulmuştur.

Giderek yaygınlaşmakta olan madde bağımlılığı, sosyal bir sorun olmasının yanında ciddi bir sağlık tehdidi oluşturmaktadır. Diğer yandan, tedavi merkezi sayısının yetersiz olması tedaviye erişimi zorlaştırmakta, sosyal destek sistemleri ve rehabilitasyon faaliyetlerinin yetersizliği de bağımlı kişilerin tedavi sırası ve sonrasında topluma kazandırılmasında sorunlar yaşanmasına neden olmaktadır. 2014 yılında 3 olan Çocuk ve Ergen Madde Bağımlılığı Merkezi (ÇEMATEM) sayısı 2015 yılında 5'e, 29 olan Alkol - Madde Bağımlılığı Araştırma, Tedavi ve Eğitim Merkezi (AMATEM) sayısı 33'e ve bu kurumlardaki toplam yatak sayısı 765'ten 781'e yükseltilmiş olmakla birlikte söz konusu tesislerin sayı ve nitelik olarak artırılmasına yönelik ihtiyaç devam etmektedir.

Akılci ilaç kullanımını destekleyecek faaliyetlerin yürütülmesi için koordinasyon ve işbirliğinin sağlanması, farkındalık oluşturulması amacıyla hazırlanan Akılci İlaç Kullanımı Ulusal Eylem Planı kapsamında başta akılci antibiyotik kullanımını olmak üzere gereksiz ilaç kullanımının azaltılmasına yönelik faaliyetler sürdürülmektedir. Bu kapsamda, OECD ülkelerinde 2013 yılı itibarıyla ortalama 20,4, aynı yılda Türkiye'de ise 39,5 olan 1.000 Kişi Başına Düşen Günlük Antibiyotik Tüketim Miktarının (DID, Defined Inhabitant Dose) 36'ya düşürülmesi hedeflenmektedir.

b) Amaç ve Hedefler

Vatandaşlarımızın yaşam kalitesi ve süresinin yükseltilmesi ile ekonomik, sosyal ve kültürel hayata bilinçli, aktif ve sağlıklı bir şekilde katılımlarının sağlanması temel amaçtır. Bu amaç doğrultusunda veriye ve kanıta dayalı politikalarla desteklenen, erişilebilir, nitelikli, maliyet etkin ve sürdürülebilir bir sağlık hizmet sunumu esastır.

Bu amaca ulaşmak için öncelikle koruyucu sağlık hizmetlerinin güçlendirilmesi; birinci basamak sağlık hizmetlerinin etkinleştirilmesi; altyapı ve sağlık personeli ihtiyacının karşılanması ve ülke genelindeki dağılımlarının dengelenmesi; sağlık hizmetlerinin eşitlik ve hakkaniyet ilkesiyle, hasta haklarına saygılı, erişilebilir, etkin ve kaliteli bir yapıya kavuşturulması; akılci ilaç kullanım mekanizmalarının oluşturulması hedeflenmektedir.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/ İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
<p>Vatandaşlarımızın yaşam kalitesi ve süresinin yükseltilmesi ile ekonomik, sosyal ve kültürel hayata bilinçli, aktif ve sağlıklı bir şekilde katılımlarının sağlanması temel amaçtır. Bu amaç doğrultusunda veriye ve kanıta dayalı politikalarla desteklenen, erişilebilir, nitelikli, maliyet etkin ve sürdürülebilir bir sağlık hizmet sunumu esastır. (Kalkınma Planı p.172)</p>			
<p>Tedbir 40. Sağlık Bakanlığı ve üniversite hastanelerinde performansa dayalı ek ödeme (PDEÖ) sistemine sağlık hizmetinin kalitesi ve etkinliğine ilişkin göstergeler eklenecektir.</p>	<p>Sağlık Bakanlığı(S), Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, SGK, Üniversiteler</p>	<p>Aralık Sonu</p>	<p>Kamuda çalışan hekimlerin tamamının PDEÖ sistemindeki performansı nicel göstergelerle tanımlanmakta olup yapılan işlem/hizmet başına tanımlanmış puanlarla ölçülmektedir. Sisteme, verilen hizmetin etkinliğinin ve hizmete ilişkin algının ölçülebileceği nitel kriterlerin de eklenmesi için Sağlık Bakanlığına Bağlı Sağlık Kurum ve Kuruluşlarında Görevli Personele Döner Sermaye Gelirlerinden Ek Ödeme Yapılmasına Dair Yönetmelikte değişiklik yapılacaktır.</p>
<p>Tedbir 41. Sağlık hizmet sunumunun etkinliğini ve hasta memnuniyetini artırmaya yönelik olarak hizmet bütünlüğünü sağlayacak düzenlemeler yapılacaktır.</p>	<p>Sağlık Bakanlığı(S), Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı</p>	<p>Aralık Sonu</p>	<p>663 Sayılı Sağlık Bakanlığı ve Bağlı Kuruluşlarının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile oluşturulan kurumsal yapının işleyişi, uygulamada yaşanan sorunlar dikkate alınarak, hizmet sunumunun etkinliğini artıracak biçimde gözden geçirilecektir. Bu kapsamda Aile Hekimliği, 112 Acil, Hastane ve Evde Sağlık hizmetleri entegrasyonu sağlanacaktır.</p>
<p>Tedbir 42. Belirlenen plazma ürünleri ile aşılarda yurt içinde üretimi için model hazırlıkları tamamlanacak ve ihale sürecine geçilecektir.</p>	<p>Sağlık Bakanlığı(S), Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, SGK, Kızılay</p>	<p>Haziran Sonu</p>	<p>Sağlık Bakanlığınca belirlenecek plazma ürünlerinin, belirli bir süre boyunca alımının taahhüt edilmesi karşılığında özel sektör tarafından yurt içinde üretimi sağlanacaktır. Bu ürünlerin yurt içinde üretimi, kamu kontrol ve denetiminde ve ülkeye bilgi ve teknoloji transferi sağlayacak biçimde tasarlanacak model çerçevesinde gerçekleştirilecektir. Belirli aşılarda Türkiye'de üretiminin özel sektör tarafından yapılabilmesi için başlatılan kamu alım programları yeni aşı programları ile sürdürülecektir.</p>

Sağlıklı hayat tarzı teşvik edilecek ve daha erişilebilir, uygun, etkili ve etkin bir sağlık hizmeti sunulacaktır. (Kalkınma Planı p.174)			
Tedbir 43. Bulaşıcı olmayan hastalıklar konusunda toplumsal farkındalık artırılacaktır.	Sağlık Bakanlığı(S), Tüm Kamu Kurum ve Kuruluşlar, Üniversiteler	Aralık Sonu	2011 yılında yapılan Türkiye Kronik Hastalıklar ve Risk Faktörleri Sıklığı Çalışması 2016 yılında tekrar yapılacaktır. Toplumsal farkındalığı artırmak için kampanyalar sürdürülecektir. Astım, KOAH, kalp ve damar hastalıkları ve böbrek hastalıkları ile ilgili halka ve sağlık personeline yönelik bilgilendirme materyali hazırlanacak ve dağıtılacaktır.
Tedbir 44. Çalışanların sağlığı ve güvenliğini iyileştirmek, çalışanları meslek hastalıklarından korumak amacıyla iş yeri hekimliği ve iş güvenliği hizmetleri sunan sağlık kuruluşlarının sayısı ve etkinliği artırılacaktır.	Sağlık Bakanlığı (S), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Üniversiteler, SGK	Aralık Sonu	Mevcut durumda 50 olan, hem işyeri hekimliği hem de iş sağlığı ve güvenliği hizmeti sunulan toplum sağlığı merkezi (TSM) sayısı 85'e yükseltilecektir. Mevcut durumda yüz binde 13 olan meslek hastalığı ön tanı tespit sıklığı yüz binde 18'e çıkarılacaktır.
Tedbir 45. Acil sağlık hizmet sunumu kapsam ve kapasite olarak güçlendirilecektir.	Sağlık Bakanlığı (S), Ulaştırma Bakanlığı, Belediyeler, Sahil Güvenlik	Aralık Sonu	Acil sağlık istasyonları nitelik ve nicelik açısından iyileştirecek, kara, deniz ve hava ambulans hizmetleri güçlendirilecektir.
Tedbir 46. Evde Sağlık Uygulaması yaygınlaştırılacaktır.	Sağlık Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Sosyal Güvenlik Kurumu, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	Sağlık Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile mahallî idareler işbirliğiyle 12 ilde pilot olarak yürütülen Bütünleşik Evde Sağlık Uygulaması yaygınlaştırılacaktır. Evde bakım hizmetlerini yürütecek hasta yakını veya yardımcı personel temel bakım hizmetleri konusunda eğitilecektir.
Sağlık hizmet sunumunda klinik müdahalelerin etkililiğini, hasta ve sağlık çalışanlarının güvenliği ve memnuniyetini dikkate alan yaklaşımlar geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.175)			
Tedbir 47. Kan kullanımına ilişkin bütün süreçlerin kontrol altına alınması ve kayıtlarının tutulması amacıyla Hemovijilans Sistemi oluşturulacak ve ülke geneline yayılacaktır.	Sağlık Bakanlığı (S), Türk Kızılayı, Üniversiteler, Özel Sağlık Hizmet Sunucuları	Aralık Sonu	Hemovijilans taslak rehberi tamamlanarak yayımlanacaktır. Hemovijilans bildirimlerinin yapılacağı Kan Hizmetleri Yönetim Sisteminin etkin biçimde kullanılabilmesi amacıyla, 81 İldeki transfzyon merkezlerinden belirlenecek hemovijilans sorumluları ve kamu-özel sağlık kuruluşlarındaki kan ve kan bileşeni kullanan klinisyenlere eğitim verilecektir.

Tedbir 48. e-Nabız Sisteminin kullanımı yaygınlaştırılacaktır.	Sağlık Bakanlığı (S), Gençlik ve Spor Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, SGK, Üniversiteler, Özel Sağlık Hizmet Sunucuları, STK'lar	Aralık Sonu	Vatandaşların kişisel sağlık kayıtlarına elektronik ortamda her yerden erişilebileceği e-Nabız sisteminin bilinirliğinin artırılması amacıyla görsel ve yazılı tanıtım araçları kullanılacaktır. Kamu, özel sektör ve sivil toplum örgütleri ile işbirliği yapılarak sistemin daha fazla vatandaş tarafından kullanılması sağlanacaktır. Mevcut durumda yaklaşık 1,4 milyon olan e-Nabız sistemini kullanan vatandaş sayısı 3 milyona yükseltilecektir.
Akılcı ilaç kullanımı için sağlık personelinin ve halkın bilinçlendirilmesi sağlanacak, ilaç ve tıbbi cihazların kalitesi, kullanımı ve bunlara yönelik harcamaların etkinliği kontrol edilecektir. (Kalkınma Planı p.177)			
Tedbir 49. Akılcı ilaç kullanımının özellikle antibiyotiklerde yaygınlaştırılması amacıyla bilinçlendirme, müfredat geliştirme faaliyetleri yürütülecek, izleme değerlendirme sistemi geliştirilecektir.	SGK (S), Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, YÖK, Üniversiteler, Özel Sağlık Kuruluşları	Aralık Sonu	Başta hekimler olmak üzere sağlık çalışanlarının ve vatandaşların farkındalığını artırmaya yönelik çalışmalar yapılacaktır. Sağlık eğitimi müfredatlarına akılcı ilaç kullanımı eğitimlerinin dahil edilmesi yönünde çalışmalar yapılacak, SGK veri bankası da kullanılarak akılcı ilaç kullanımı davranışlarını teşvik etme ve izleme-değerlendirmeye yönelik bir sistem geliştirilecektir. e-Reçete'nin yaygınlaşmasıyla beraber izleme, değerlendirme ve geri bildirim sisteminin tüm hekimleri kapsamına yönelik çalışmalara devam edilecektir. 2011 yılında 42,3, mevcut durumda 39,5 olan 1.000 kişi başına düşen günlük antibiyotik tüketim miktarı 36'ya düşürülecektir.
Tamamlayıcı tıp kapsamındaki tedavi, bitkisel ürün ve hizmet sunucularıyla ilgili kalite ve güvenliğin sağlanması amacıyla standartlar belirlenecek ve bu alan denetim altına alınacaktır. Tamamlayıcı tıbbın, tıp eğitimine ve sağlık uygulamalarına entegrasyonu sağlanacak, bu alanda yapılacak bilimsel araştırmalar desteklenecektir. (Kalkınma Planı p.180)			
Tedbir 50. Kanıt dayalı geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamalarına ilişkin hizmet standartları belirlenecektir.	Sağlık Bakanlığı (S), Üniversiteler, YÖK, Özel Sağlık Kuruluşları, STK'lar	Aralık Sonu	Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamaları Yönetmeliği yayımlanmış olup yönetmelik kapsamına giren uygulamalara ilişkin fiziki ve beşeri şartlar ile eğitim gerekliliklerini ve denetim şartlarını içeren hizmet standartları belirlenecektir.

Tedbir 51. Geleneksel ve tamamlayıcı tıbbın, tıp eğitimine entegrasyonuna ilişkin çalışmalar yürütülecektir.	Sağlık Bakanlığı (S), Üniversiteler, YÖK, Özel Sağlık Kuruluşları, STK'lar	Aralık Sonu	Tamamlayıcı tıba ilişkin derslerin tıp fakültesi eğitim müfredatlarına eklenmesine yönelik çalışmalar yürütülecektir. Seçilecek pilot tıp fakültelerinde söz konusu dersler verilmeye başlanacaktır.
Veri ve kanıta dayalı sağlık politikalarını geliştirmek amacıyla uluslararası karşılaştırmalara imkân verecek standart ve kalitede verilerin üretilmesi sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.182)			
Tedbir 52. Birinci basamak sağlık hizmetlerinde izleme ve değerlendirme sistemleri geliştirilecektir.	Sağlık Bakanlığı (S), Milli Eğitim Bakanlığı, SGK	Aralık Sonu	2015 yılında 16 olan Halk Sağlığı Bilgi Sisteminin (HSBS) modül sayısı 30'a çıkarılacaktır. Diğer veri aktarım sistemlerinin HSBS'ye entegrasyonu gerçekleştirilecektir.
Tedbir 53. Sağlık veri setleri yeniden yapılandırılacak ve uluslararası mukayeseye imkan veren bir yapı oluşturulacaktır.	Sağlık Bakanlığı (S), SGK, YÖK	Aralık Sonu	Karşılanamayan, kapsam eksikliği/ tanım farklılığı olan göstergeler tanımlanacak ve belirlenen göstergelerin uluslararası standartlarda toplanması için kurumsal kapasite geliştirilecektir. Mevcut tüm sağlık veri setlerinin (SAĞLIK NET, MEDULA vs.) uluslararası mukayeselere uygun hale getirilmesi için kurumlar arası işbirliği ve koordinasyon mekanizması kurulacaktır.
Sağlık Turizminin Geliştirilmesi Öncelikli Dönüşüm Programı			
Tedbir 54. Sağlık turizmine ilişkin gerekli mevzuat düzenlemeleri ve güncellemeleri yapılacaktır.	Sağlık Bakanlığı (S), Ekonomi Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, STK'lar	Aralık Sonu	Sağlık turizminde hizmet verecek olan kurum ve kuruluşların yetkilendirmesi ve akreditasyonuna ilişkin şartların ortaya konulması amacıyla Sağlık Turizmi Koordinasyon Kurulu öncülüğünde ilgili mevzuat düzenlemeleri yapılacaktır.
Tedbir 55. Sağlık turizmi potansiyeli yüksek sağlık tesislerindeki uluslararası hasta birimlerinin kapasiteleri geliştirilecektir.	Sağlık Bakanlığı (S), Ekonomi Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, STK'lar	Aralık Sonu	Sağlık Bakanlığı bünyesindeki uluslararası hasta birimi olan hastane sayısı 32'den 50'ye yükseltilecektir. Personelin yabancı dil becerilerini geliştirmeye yönelik çalışmalar kapsamında hizmet içi eğitim ve kurslar düzenlenecektir. Uluslararası hasta birimlerinde çalışan hastane personeline yönelik bir eğitim programı düzenlenecektir.

Sağlıklı Yaşam ve Hareketlilik Programı			
Tedbir 56. Obezite ve diyabetin önlenmesine yönelik farkındalık artırılacak ve okul çağı çocuklarına yönelik sağlıklı beslenme programları yürütülecektir.	Sağlık Bakanlığı (S), Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı	Aralık Sonu	1.432 olan beslenme dostu okul sayısı 1.575'e yükseltilecek, obezite ve diyabete ilişkin 150.000 vatandaşa daha eğitim verilecek, Okul Sütü Programı sürdürülecektir. Eğitim materyalleri geliştirilecek, yazılı basın ve görsel medya aracılığıyla farkındalığı artırıcı, sağlıklı beslenme ve fiziksel aktiviteye teşvik edici kampanyalar düzenlenecektir.
Tedbir 57. Tütün, alkol ve diğer bağımlılık yapıcı maddelerin kullanımının azaltılması ve pasif etkilenimin önlenmesi sağlanacaktır.	Sağlık Bakanlığı (S), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, SGK	Aralık Sonu	Tütün, alkol ve diğer bağımlılık yapıcı maddelerin zararları ile ilgili özellikle gençlere yönelik görsel ve işitsel materyallerle desteklenmiş, eğitim modülleri ve programlar hazırlanacak, konferans, panel ve sempozyumlar düzenlenecek, bilinçlendirme faaliyetlerinde medya araçları daha aktif şekilde kullanılacaktır.
Tedbir 58. Uyuşturucu madde bağımlılarına yönelik tedavi ve rehabilitasyon hizmetleri güçlendirilecektir.	Sağlık Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, STK'lar	Aralık Sonu	Madde bağımlılığının tedavisini sağlayan kurumların etkinliği artırılacak, Sağlık Bakanlığı bünyesinde Madde Bağımlılığı Danışma Hattı kurulacak, ÇEMATEM'ler kapasite ve sayı olarak artırılacak, uyuşturucu madde kullanımının zararları ve bunlardan korunmayla ilgili okullarda rehberlik programları uygulanacaktır.
Tedbir 59. Ruh sağlığı hizmetleri nitelik ve nicelik açısından geliştirilecektir.	Sağlık Bakanlığı (S), Adalet Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı ve STK	Aralık Sonu	Mevcut durumda 76 ilde uygulanan, 0-6 Yaş Çocuğun Psikososyal Gelişimini Destekleme Programı (ÇPGD) tüm yurda yaygınlaştırılacak ve bu kapsamda 100 adet personele eğitici eğitimi verilecektir. Mevcut durumda 100 olan toplum ruh sağlığı merkezlerinin (TRSM) sayısı 136'ya yükseltilecek ve 100 adet personele TRSM eğitimi verilecektir. Mevcut durumda 2 olan çocuk izlem merkezleri (ÇİM) sayısı 30'a yükseltilecek, ayrıca 150 personele teorik ve pratik eğitimler verilecektir.

Tedbir 60. Meme, serviks, kolorektal kanser taramaları yaygınlaştırılacak ve kanser hastalığının izlenmesi ve yönetimi için kanser kayıt sistemi geliştirilecektir.	Sağlık Bakanlığı (S), SGK, Üniversiteler, STK'lar	Aralık Sonu	Vatandaşların taramalara katılmaları için farkındalığı artıracak kampanyalar düzenlenecek ve kanser taramalarının aile hekimliğine entegrasyonu sağlanacaktır. Kanser kayıt sistemi için uygun yazılım altyapısı oluşturulacaktır. Pasif kanser kayıtçılığı yapılan illerde aktif kanser kayıtçılığına geçilecek, kanser kayıtlarının toplanması konusunda sağlık personeline farkındalık yaratılacaktır. Meme kanserinde yüzde 14,7, serviks kanserinde yüzde 37,7, kolorektal kanserlerde yüzde 9,9 olan tarama oranları 2016 yılı sonunda sırasıyla yüzde 45, yüzde 50 ve yüzde 40'a yükseltilecektir.
---	---	-------------	---

2.2.1.3. Adalet

a) Mevcut Durum

2014 ve 2015 yıllarında adalet hizmetleri ve yargıyı doğrudan ilgilendiren bazı mevzuat ve düzenlemeler yapılmıştır. Bu bağlamda; 29/11/2014 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 6570 sayılı Kanunla yabancılık unsuru taşıyanlar da dâhil olmak üzere uyumsuzlukların tahkim veya alternatif uyumsuzluk çözüm yöntemleriyle çözümlenmesini sağlamak üzere İstanbul Tahkim Merkezi kurulmuş ve Merkezin teşkilat ve faaliyetlerine ilişkin usul ve esaslar düzenlenmiştir.

12/12/2014 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 6572 sayılı Kanunla, çeşitli kanunlarda değişiklik yapılarak noterlik ve noterlik işlemleri konusunda günümüz gereksinimlerine uygun düzenlemeler yapılmış; Danıştay'da dava dairesi sayısı 14'ten 15'e, bir olan idari daire sayısı ikiye çıkarılarak toplam daire sayısı 15'ten 17'ye artırılmıştır. Yine bu Kanunla Yargıtay'da 38 olan daire sayısı, 23 hukuk, 23 ceza olmak üzere 46'ya çıkarılmıştır. Aynı Kanunla, Adalet Bakanlığının yurt dışı teşkilatı kurulmuştur.

Adalet Bakanlığınca hazırlanan Yargı Reformu Stratejisi Nisan 2015 tarihinde yayımlanmıştır. Bu Stratejiyle adalet hizmetlerinin bağımsız ve tarafsız bir şekilde yürütülmesi, yargılamaların makul sürede sonuçlandırılması, daha hızlı ve güven veren bir adalet sistemi amaçlanmıştır. Yargıda etkinliğin artırılması amacıyla Strateji Belgesinde 10 amaç, 68 hedef ve 197 strateji öngörülmüştür.

22/08/2015 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan Açık Ceza İnfaz Kurumlarına Ayrılma Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik ile açık ceza infaz kurumlarına geçebilmek için aranan cezanın beşte birini çekme ve koşullu salıverilme tarihine altı yıl veya daha az süre kalma koşulu, cezanın onda birini çekme ve koşullu salıverilme tarihine yedi yıl veya daha az süre kalma şeklinde değiştirilmiş, açık kuruma gönderilenlerin 18 yaşını doldurmadan önce işlediği diğer suçların cezalarının da açık kurumlarda infaz edileceği hükme bağlanmıştır.

22/08/2015 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik ile adli para cezasını ödememesi nedeniyle haklarında kamuya yararlı bir işte çalıştırılma kararı verilen hükümlülere yönelik olarak denetimli serbestliğin kolaylaştırılması yönünde bir adım atılmıştır.

07/11/2015 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanan Adalet Bakanlığı Kararı ile Bölge Adliye ve Bölge İdare Mahkemelerinin 20/07/2016 tarihinde faaliyete geçirileceği kararlaştırılmıştır.

Ticari ve iş uyumsuzluklarının alternatif çözümünde önemli bir işleve sahip olacak olan İstanbul Tahkim Merkezi Aralık 2015 tarihi itibarıyla faaliyete geçmiştir.

Türkiye’de 2016 yılı Ocak ayı itibarıyla hâkim ve Cumhuriyet savcısı sayısı 14.557, mahkemelerde çalışan adalet personeli sayısı ise 59.128’dir. Hâkim sayısı ile diğer adalet personeli sayısı genel olarak AB üyesi ülkelerdeki ortalamanın altında kalmaktadır.

TABLO II: 10- 100.000 Kişiye Düşen Hâkim Sayısı ile Mahkemede Çalışan Adalet Personeli Yüzdesi (2012)

Ülkeler	Hâkim	Mahkemede Çalışan Adalet Personeli
Almanya	24,7	66,9
Fransa	10,7	33,2
Hollanda	14,4	37,3
İsviçre	15,8	53,6
Portekiz	19,2	58,3
İtalya	10,6	40,5
Türkiye	10,7	32,2

Kaynak: Avrupa Etkin Yargı Komisyonu (CEPEJ). Avrupa Yargı Sistemleri Raporu, 2014.

Ülkemizde adli yardıma kamu bütçesinden kişi başına ayrılan pay 2010 yılında 1,1 Avro olup bu miktar 2012 yılında 1,2 Avroya yükselmesine rağmen çoğu AB ülkelerine kıyasla düşük kalmaktadır.

TABLO II: 11- Adli Yardıma Kişi Başına Kamu Bütçesinden Ayrılan Pay (2012)

Ülkeler	Kişi Başına Ayrılan Ortalama Miktar (Avro)
İngiltere	41,6
Fransa	5,6
Hollanda	28,8
İspanya	0,8
Portekiz	5,3
İtalya	2,6
Türkiye	1,2

Kaynak: Avrupa Etkin Yargı Komisyonu (CEPEJ). Avrupa Yargı Sistemleri Raporu, 2014.

Öte yandan, son dönemde ceza infaz kurumları ile tutukevlerinin sayısında ve kapasitesinde iyileştirmeler sağlanmıştır. Küçük olan ve etkin kullanılmayan ceza infaz kurumları ve tutukevleri kapatılırken modern ceza infaz kurumları ve tutukevleri inşa edilerek toplam kapasite yükseltilmiştir. 2016 yılı Ocak ayı itibarıyla ceza infaz kurumları ve tutukevleri toplamı 355, toplam kapasite 173.030 kişi olmuş, bu kurum ve tutukevlerinde 25.390 tutuklu, 152.970 hükümlü olmak üzere 178.360 hükümlü ve tutuklu bulunmaktadır.

Adalet hizmetlerinin etkili ve verimli olarak sunulabilmesi için modern adliye binalarının yapılması ve yenilenmesi çalışmalarına devam edilmiştir. 2014 ve 2015 yıllarında 10'ar adet adalet hizmet binası inşaatı tamamlanmıştır. Adalet hizmet binalarından 32'sinin inşaatı devam etmektedir. Diğer yandan 2016 yılı Ocak ayı itibarıyla bölge adliye mahkemelerinin faaliyete geçirilmesine yönelik olarak yeni bölge adliye mahkemesi hizmet binasının inşaatı tamamlanmış, yedisinin inşaatı devam etmekte olup biri ise ihale aşamasındadır.

Adli süreç ve hizmetleri elektronik ortama taşıyan ve öncelikle yargı organları arasında bilgi ağını oluşturan e-adalet sisteminin kurulması için UYAP Bilişim Sisteminin donanım ve yazılım altyapısı tamamlanmış olup sistemin geliştirilmesine devam edilmektedir. UYAP e-tebligat altyapısı oluşturularak hizmete sunulmuş ve ülke genelinde aktif olarak kullanılmaya başlanmıştır. İfade ve savunma alınması ile duruşmalarda video kaydı alınması ve video konferans yönteminin kullanılmasını hedefleyen Ses ve Görüntü Bilişim Sistemi (SEGBİS) projesi devam etmektedir. 2016 yılı Ocak ayı itibarıyla 2.870 duruşma salonunda sistem çalışmakta olup 235 ceza infaz kurumuna 520 kurulum yapılmıştır. SEGBİS önümüzdeki süreçte bütün adalet teşkilatına yaygınlaştırılacaktır.

Bu gelişmelere rağmen, koruyucu ve önleyici hukuk, adalete erişim, yargısal etik ilkeler, bilirkişilik, insan kaynakları, fiziki ve teknik altyapı konularında yargı hizmetlerinin daha etkili ve verimli sunulabilmesi için çalışmalar yapılması gerekmektedir.

b) Temel Amaç ve Hedefler

Evrensel hukuk normları, kişisel verilerin mahremiyetinin korunması, hukuk devleti ve hukukun üstünlüğünün gerekleri çerçevesinde yargılama sürecinin hızlı, adil, etkin, güvenli ve isabetli şekilde işlemesi adalet sisteminin temel amacıdır. Adli ve idari yargıda istinaf mahkemelerinin faaliyete geçirilerek temyiz mahkemelerinin alt derece mahkemeleri üzerinde yalnızca hukukilik denetimi yapması ve adalet ve yargının yapısı ve işleyişinde ekonomik etkinliğin gözetilmesi esastır. Finans ve bilişim başta olmak üzere, yargılama hizmetlerinde uzmanlaşmanın geliştirilerek makul sürede yargılama ve isabetli karar oranının artırılması temel hedeftir. Avrupa örneklerine benzer şekilde yüksek mahkeme üyeliği makul sürelerle sınırlandırılacak ve yüksek yargı mensuplarının tarafsızlık, dürüstlük ve hesap verebilirliğini sağlamak amacıyla TBMM Başkanlığına mal bildiriminde bulunması sağlanacaktır. Noterlik sistemi çağdaş bir yapıya kavuşturulacaktır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Yargıya ulaşılabilirliği kolaylaştırmak amacıyla savunma hakkı ve adli yardım güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.189)			
Tedbir 61. Hukuk klinikleri konusunda gerekli mevzuat değişikliği gerçekleştirilerek hukuk kliniği yöntemleri geliştirilecek ve uygulanacaktır.	Adalet Bakanlığı (S), Türkiye Barolar Birliği, Barolar, Hukuk Fakülteleri İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Hukuk klinikleri konusunda gerekli mevzuat değişikliği gerçekleştirilerek, kliniklerin hayata geçirilebilmesi için gerekli altyapı oluşturulacaktır.
Tedbir 62. Adli yardım müessesesine yönelik kanun taslağı hazırlanacaktır.	Adalet Bakanlığı (S), Maliye Bakanlığı, Türkiye Barolar Birliği	Aralık Sonu	Adli yardım sisteminin sadeleştirilerek etkinleştirilmesi ve sisteme erişimin kolaylaştırılması amacıyla konuya sistematik şekilde yaklaşan bir kanun taslağı hazırlanacaktır.
Tedbir 63. Yargıda adli zaman yönetiminin tüm adliyelerde uygulanması sağlanacaktır.	Adalet Bakanlığı (S), HSYK	Aralık Sonu	Farklı dava türleri (hukuk, ceza, idari) ile ceza soruşturmasının ideal yargılama ve soruşturma süreleri belirlenecek ve bu sürelere yargılama ve soruşturma süreçlerinde uyulması sağlanacaktır.
Tedbir 64. Hukuki Yardım (Himaye) Sigortası sisteminin altyapısı oluşturulacaktır.	Adalet Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı	Aralık Sonu	Vatandaşların karşılaştıkları hukuki sorunları daha rahat çözebilmeleri için sigorta edilen hukuki risk sayısı artırılabilecek, birçok gelişmiş ülkede uygulanan hukuki yardım Hukuki Yardım (Himaye) Sigortası sistemine geçiş sağlanacaktır.
Koruyucu ve önleyici hukuk yaklaşımı yaygınlaştırılacaktır. Hukuk uyuşmazlıklarında basitleştirilmiş bir yargılama usulü uygulanacaktır. Aynı uyuşmazlık konusunda doğacak kolektif menfaatlerin korunmasına hizmet edecek grup davaları sistemi getirilecektir. (Kalkınma Planı p.190)			
Tedbir 65. Ortak menfaatlerin korunmasına hizmet edecek grup davaları konusunda kanun taslağı hazırlanacaktır.	Adalet Bakanlığı (S)	Aralık Sonu	6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununda değişiklik öngören, aynı uyuşmazlıktan doğacak ortak menfaatlerin korunmasına hizmet edecek grup davaları sistemi oluşturulmasına yönelik kanun taslağı hazırlanacaktır.

Tedbir 66. İş mahkemelerinin yapısı ve işleyişi gözden geçirilecektir.	Adalet Bakanlığı (S), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	Haziran Sonu	İşçi ve işverenlerin uyuşmazlıklarının daha hızlı çözülmesi ve çalışma barışının güçlenmesi doğrultusunda iş mahkemelerinin iş yükünü azaltacak, dava sürelerini kısaltacak, uygulamada duraksamaya neden olan konuları açıklığa kavuşturacak ve iş uyuşmazlıklarında zorunlu arabuluculuğu ve diğer alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerini öngören bir kanun taslağı hazırlanacaktır.
Bilirkişilik kurumu gözden geçirilerek etkin işleyen bir sistem oluşturulacaktır. (Kalkınma Planı p.192)			
Tedbir 67. Bilirkişilik müessesesi yeniden ele alınarak müstakil bir kanun tasarısı hazırlanacaktır.	Adalet Bakanlığı (S), İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Haziran Sonu	Bilirkişilik konusunda geniş katımlı ve sorunların tespitine yönelik bir çalışma yürütülerek ihtiyaç duyulan düzenlemeler yapılacaktır. Bu kapsamda hâkimlerin yargı yetkisini bilirkişilerle paylaşmasını önleyecek, hâkimin mesleki bilgisiyle çözümlenebilecek konularda bilirkişi raporu alınmasını engelleyecek düzenleme yapılacaktır; bilirkişi uzmanlık alanları belirlenerek bilirkişilik müessesinde akreditasyon sistemi geliştirilecektir. Bilirkişilerin seçimi ve görevlendirilmesine yönelik standartlar belirlenecek ve sertifikalandırma sistemine geçilecektir.
Tedbir 68. Adli Tıp Kurumunun kapasitesi artırılacak ve bilirkişi görüşü için kuruma gelen dosyaların makul sürede sonuçlandırılması sağlanacaktır.	Adalet Bakanlığı (S), Adli Tıp Kurumu Başkanlığı, Üniversiteler	Aralık Sonu	2659 sayılı Adli Tıp Kurumu Kanununda değişikliğe gidilerek Adli Tıp İhtisas Dairelerinin ve Kurumun ülke genelindeki birimlerinin sayısı artırılabilecek, insan kaynakları ve teknoloji kapasitesi geliştirilecektir.
Tedbir 69. Adli Veri Bankası oluşturulacaktır.	Adalet Bakanlığı (S)	Aralık Sonu	Yargı alanında yapılacak çalışmalarda ihtiyaç duyulan tüm verilerin toplanmasını ve analiz edilmesini sağlamak üzere adalet istatistikleri bilimsel bir bakış açısıyla ele alınacak ve Adli Veri Bankası oluşturulacaktır.

İcra sisteminin mahkemeye bağımlılığı azaltılacaktır. (Kalkınma Planı p.193)			
Tedbir 70. İcra sisteminin mahkemeye bağımlılığını azaltacak doğrultuda yasal düzenleme hazırlanacaktır.	Adalet Bakanlığı (S)	Aralık Sonu	Adalet Bakanlığınca yeni bir İcra ve İflas Kanunu hazırlamak üzere oluşturulan Bilim Komisyonu, icra sisteminin mahkemeye bağımlılığının azaltılması yönünde hükümlere yer veren kanun taslağı hazırlıklarını tamamlayacaktır.
Hukukun tüm dallarında alternatif uyuşmazlık çözüm yollarına ağırlık verilecektir. (Kalkınma Planı p.194)			
Tedbir 71. İdari uyuşmazlıklarda iş yükü azaltılacak ve idari yargının daha hızlı çalışması sağlanacaktır.	Adalet Bakanlığı (S), Maliye Bakanlığı	Aralık Sonu	İdari yargıda "grup dava" müessesesi getirilecek, idari yargıya tabi davalarda yargılama öncesi uyuşmazlık çözüm yöntemleri geliştirilecek ve tek hakim tarafından bakılan davaların kapsamı genişletilecektir. Kamu kurum ve kuruluşlarının taraf olduğu adli uyuşmazlıklar ile bazı idari uyuşmazlıklarda sulh yolu zorunlu hale getirilerek etkinleştirilecektir.
Yargı mensuplarının mesleki ahlak ve davranış kuralları uluslararası ölçütlere göre belirlenerek hayata geçirilecektir. (Kalkınma Planı p.195)			
Tedbir 72. Yargı mensuplarının mesleki ahlak ve davranış kuralları konusunda bir düzenleme yapılacaktır.	Adalet Bakanlığı (S), HSYK	Aralık Sonu	Hâkim ve Cumhuriyet savcılarının uymaları gereken etik ve davranış kurallarını belirleyen bir düzenleme hazırlanacaktır.

Adalet hizmetlerinin etkinleştirilmesi ve adalete erişimin artırılması için adalet ve yargı hizmetlerinde bilişim teknolojilerinin kullanımı yaygınlaştırılacaktır. (Kalkınma Planı p.196)			
Tedbir 73. UYAP Bilişim Sisteminin geliştirilmesi için altyapı güncellemeleri yapılacak, SEGBİS kurumları yaygınlaştırılacaktır.	Adalet Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı	Aralık Sonu	UYAP Bilişim Sisteminin geliştirilmesine yönelik yazılım ve donanım altyapısında gerekli güncellemeler yapılacaktır. Sistemin e-devlet uygulamaları, kurumlarla entegrasyon ve e-yazışma çalışmaları sürdürülecek; yargı birimlerinde e-tebligat yapılabilmesi, raporlama ve istatistik altyapılarına yönelik çalışmalar yürütülecektir. UYAP ile yabancı ülkelerin adalet sistemlerinin bütünleştirilmesine yönelik çalışmalara devam edilecektir. SEGBİS Sistem Merkezi ile savcılık, mahkemeler ve ceza infaz kurumlarına SEGBİS kurumları tamamlanacak ve SEGBİS merkezi kayıt sisteminin pilot uygulamasının sonucuna göre yaygınlaştırılması sağlanacaktır.

2.2.1.4. Güvenlik

a) Mevcut Durum

2015 yılında güvenlik alanında çeşitli yasal ve idari düzenlemeler yapılmış ve önemli gelişmeler sağlanmıştır.

03/02/2015 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 6586 sayılı Milli Mayın Faaliyet Merkezi Kurulmasına İlişkin Kanun İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunla Türkiye Cumhuriyeti sınırları dâhilinde gerçekleştirilecek insani amaçlı mayın ve/veya patlamamış mühimmat temizliğine yönelik faaliyetleri yürütmek üzere Milli Savunma Bakanına bağlı Milli Mayın Faaliyet Merkezi kurulmuştur.

06/02/2015 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan Bakanlar Kurulu Kararıyla, Karara ekli listede yer alan maddeler, 2313 sayılı Uyuşturucu Maddelerin Murakabesi Hakkında Kanun hükümlerine tabi tutularak uyuşturucuyla mücadelede önemli bir adım atılmıştır.

04/04/2015 tarihli Resmi Gazetede 6638 sayılı Polis Vazife ve Salâhiyet Kanunu, Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun yayımlanmıştır. Bu kanunla terör başta olmak üzere suçla mücadelede güvenlik güçlerinin ve kolluk makamlarının görev ve yetkileri artırılarak güvenlik hizmetlerinin etkinleştirilmesinde önemli bir adım atılmıştır. Ayrıca, uyuşturucu maddelerle mücadele kapsamında madde kapsamı genişletilmiş ve ceza miktarları artırılmıştır.

15/04/2015 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 6639 sayılı Kanunla, 05/11/2008 tarihli ve 5809 sayılı Elektronik Haberleşme Kanununun Anayasa Mahkemesince iptal edilen 51. maddesi düzenlenerek kişisel verilerin işlenmesi ve gizliliğinin korunması ilkeleri tespit edilmiştir.

24/04/2015 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan Bakanlar Kurulu Kararıyla Nükleer Maddelerin Fiziksel Korunması Sözleşmesinde Değişiklik onaylanmış ve söz konusu sözleşme değişikliği iç hukukun bir parçası haline gelmiştir.

31/08/2015 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan Terörle Mücadele Kanununun Kapsamına Giren Suçların Faillerinin Yakalanmasına Yardımcı Olanlara Verilecek Ödül Hakkında Yönetmelik ile söz konusu Kanunun kapsamında uygulanacak para ödülünün miktar, usul ve esasları belirlenmiştir.

MOBESE Sistemi, 2016 yılı Ocak ayı itibarıyla tüm il merkezlerinde ve 263 ilçede kurulmuş olup 103 ilçede sistemin kurulumu devam etmektedir.

Birden fazla olan acil çağrı numaralarının, Avrupa ülkelerinde olduğu gibi tek numara (112) altında toplanması için İçişleri Bakanlığının koordinatörlüğünde yürütülen Acil Çağrı Merkezleri Projesi 2016 yılı Ocak ayı itibarıyla 22 ilde tamamlanarak faaliyete geçmiştir. Projenin kademeli olarak ülke geneline yaygınlaştırılması amacıyla hizmet binası yapımı tamamlanan 3 ilde yazılım ve donanım altyapısı kurulum çalışmaları devam etmekte, 21 ilde ise inşaat çalışmaları sürdürülmektedir.

Bu gelişmelere rağmen güvenlik hizmetleri sunan kuruluşlar arasındaki işbirliği ve koordinasyonun artırılması, güvenlik birimlerinin mevzuat, organizasyon ve personel sorunlarının çözülmesi, toplum destekli kolluk yaklaşımının etkinleştirilmesi, ulusal bilgi güvenliğinin yeterli düzeye çıkarılması, önleyici ve koruyucu güvenlik hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve hizmet sunumunda risk yönetimine geçilmesi ihtiyacı devam etmektedir.

b) Amaç ve Hedefler

Toplumsal düzenin korunması ve vatandaşlarımızın kanunlarla güvence altına alınan hak ve özgürlüklerinin tesisi ve güçlendirilmesi ile bütün kesimler için güvenli bir iş ve yatırım ortamının tam olarak yaşama geçirilebilmesi için daha uygun ve etkin bir güvenlik hizmeti temel amaçtır. Uyuşturucu maddeler ile uyuşturucu bağımlılığına karşı etkin bir mücadele verilecektir. Siber güvenliği de içine alacak şekilde güvenlik hizmetlerine geniş kapsamlı yaklaşılması sağlanacaktır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Güvenlik birimlerine ilişkin mevzuat iyileştirilecek ve organizasyon sorunları giderilecek; hizmet sunumunda kurumlar arasında daha etkin bir koordinasyon sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.208)			
Tedbir 74. Güvenlik birimlerine ilişkin mevzuat ve organizasyon sorunları giderilecektir.	İçişleri Bakanlığı (S), Başbakanlık, Milli Güvenlik Kurulu, Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı, MİT Müsteşarlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı, Sahil Güvenlik Komutanlığı	Aralık Sonu	Güvenlik birimlerine ilişkin mevzuatın iyileştirilmesi ve organizasyon sorunlarının giderilmesi amacıyla İçişleri Bakanlığı bünyesinde ilgili kuruluşların katılımıyla bir komisyon kurulacak ve söz konusu komisyon ilgili mevzuat taslaklarını hazırlayacaktır.

Tedbir 75. Özel güvenlik hizmetlerinin kurumsallaşması yönünde düzenleme yapılacak ve bilgi sistemi faaliyete geçirilecektir.	İçişleri Bakanlığı (S), Emniyet Genel Müdürlüğü	Aralık Sonu	Özel güvenlik sektörünün ihtiyaçlarına uygun, Avrupa Birliği normlarıyla uyumlu mevzuat çalışmaları yapılacak ve Özel Güvenlik Bilgi Sistemi Otomasyon Projesi faaliyete geçirilecektir.
Tedbir 76. Kara sınırlarındaki güvenliğin artırılması amacıyla Entegre Sınır Güvenlik Sisteminin kurulması yönünde hazırlık çalışmaları tamamlanacaktır.	İçişleri Bakanlığı (S), Başbakanlık, Genelkurmay Başkanlığı, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Milli Savunma Bakanlığı, Valilikler	Aralık Sonu	Entegre Sınır Güvenlik Sistemi konusunda kurumlar arasında mutabakat sağlanarak sistemin kurulmasına yönelik planlama ve hazırlık çalışmaları tamamlanacaktır.
Güvenlik hizmetleri alanındaki personel nitelik ve nicelik bakımından iyileştirilecek, profesyonelleşme artırılabilecek, personelin fiziki ve teknolojik donanımını geliştirecektir. (Kalkınma Planı p.209)			
Tedbir 77. Jandarma birimlerinde profesyonel kadro oranı artırılabilecektir.	İçişleri Bakanlığı (S), Genelkurmay Başkanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı	Aralık Sonu	Mevcut durumda jandarma birimlerinde yaklaşık yüzde 41 olan profesyonelleşme oranı 2016 yılı sonuna kadar planlanan 12 bin Uzman Erbaş alımı ile yüzde 51'e yükseltilecektir.
Tedbir 78. Profesyonel sınır kolluğu teşkilatı kurulacaktır.	İçişleri Bakanlığı (S), Milli Savunma Bakanlığı, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı	Aralık Sonu	Avrupa Birliği uyum kriterleri çerçevesinde çok başlı bir yapıya sahip olan sınır muhafazası tek çatı altında birleştirilecek, İçişleri Bakanlığına bağlı silahlı sınır güvenliği teşkilatının kurulması sağlanacaktır.
Tedbir 79. Kriminal hizmetlerde hukuki ve teknolojik altyapı geliştirilecektir.	Emniyet Genel Müdürlüğü (S), Jandarma Genel Komutanlığı	Aralık Sonu	Yeni kriminal laboratuvar binaları yapılacak ve akreditasyon çalışmaları bütün kriminal laboratuvarlarda yaygınlaştırılacaktır. Kriminal polis laboratuvarlarının hukuksal altyapısı tamamlanacak ve üniversitelerle protokol yapılarak adli bilimler teknolojilerinin üretilmesi sağlanacaktır.

Vatandaşların kamu düzeni ve güvenliğine duyarlılıklarını artıracak uygulamalarla toplum destekli kolluk yaklaşımı güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.210)			
Tedbir 80. Terörle mücadele çerçevesinde farklı kamu kurumlarının yürütülen sosyal projelerin bir bilgi havuzunda toplanarak koordinasyonu sağlanacaktır.	Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı	Aralık Sonu	Terörle mücadelede halkın duyarlılığını artırmak, devlet-millet kaynaşmasını güçlendirmek, halkın terörle mücadelede devlete olan desteğini artırmak amacıyla farklı kamu kurumlarının yürütülen sosyal projelerin bir bilgi havuzunda toplanması için kılavuz hazırlanacak ve proje bilgi havuzu hayata geçirilecektir.
Tedbir 81. Sağlık ve eğitim personeline yönelik şiddetli önlemler için caydırıcı önlemler alınacaktır.	Sağlık Bakanlığı (S), Milli Eğitim Bakanlığı (S), Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı, Türkiye Belediyeler Birliği, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Sağlık çalışanlarına yönelik şiddet uygulamalarını engelleyici ve caydırıcı önlemler alınacaktır. Eğitim ve öğretim hizmeti sunan personelin şiddete maruz kalmalarını engelleyici ve caydırıcı mahiyette farkındalık oluşturulacak, disiplin uygulamaları geliştirilecek ve okul aile birlikleri ile işbirliği halinde yerel ve ulusal temelde gerekli tedbirler alınacaktır.

2.2.1.5. Temel Hak ve Özgürlükler

a) Mevcut Durum

Temel hak ve özgürlüklerin güçlendirilmesi ve geliştirilmesi doğrultusunda 2015 yılında önemli adımlar atılmıştır. Bu bağlamda 12 Eylül 2010 tarihli Referandumla Anayasaya konulan Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yöntemiyle Anayasa Mahkemesi; ifade özgürlüğünün, mülkiyet hakkının, adil yargılanma hakkının, suç ve cezada kanunilik ilkesinin korunması ve geliştirilmesi, haksız yere tutuklanmanın önlenmesi gibi temel hak ve özgürlüklerin korunması ve güçlendirilmesi doğrultusunda önemli kararlar vermiştir.

Yeni Anayasa çalışmaları yapmak üzere TBMM'de grubu bulunan siyasal partilerden eşit temsile dayalı bir uzlaşma komisyonunun kurulması kararlaştırılmıştır.

Türkiye İnsan Hakları Kurumunun daha işlevsel bir yapıya kavuşmasını sağlayabilmek ve ayrımcılıkla daha etkin bir şekilde mücadele edebilmek üzere Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu Tasarısı hazırlanmıştır.

Milli Eğitim Bakanlığınca, ilkokulların 4. sınıfında 2015-2016 eğitim-öğretim yılından itibaren başlamak üzere haftada iki saat zorunlu İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi dersinin okutulması kararlaştırılmıştır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin ülkemiz ve diğer ülkeler hakkında verdiği kararlar ile Mahkeme'nin içtihat veri tabanı HUDOC'ta yayımlanan notların, Adalet Bakanlığı İnsan Hakları Daire Başkanlığı tarafından Türkçeye tercüme edilerek yayımlanmasına devam edilmiştir.

b) Amaç ve Hedefler

Çoğulcu ve özgürlükçü bir demokrasi anlayışıyla bireylerin ve toplumdaki farklı kesimlerin bütün yönleriyle kendilerini özgürce ifade ettiği, bireylerin insan hakları konusunda yeterli bilinç düzeyine ulaştığı, tüm inançlara ve yaşam tarzlarına saygılı ilke kabul eden bir toplumsal zeminin oluşturulması temel amaçtır. Evrensel temel hak ve hürriyetlere ulaşabilme doğrultusunda uluslararası sözleşmelerin iç hukuka yansıtılmasına devam edilecek ve özgürlükçü demokratik düzen mantığıyla bağdaşmayan şerhler kaldırılacaktır. TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, Kamu Denetçiliği Kurumu ve Türkiye İnsan hakları Kurumunun etkinliği artırılacaktır. Cinsiyet, yaş, ırk, dil, renk, felsefi inanç, din, mezhep, sağlık durumu, gelir, uyruk, etnik köken, göçmenlik, siyasi tercih ayrımı yapmayan, bütün vatandaşların temel haklarını ve özgürlüklerini güvence altına alan anlayış güçlendirilecektir. Devlet sırrı veya gizlilik unsurları somutlaştırılarak kişi hak ve hürriyetlerinin ihlali önlenecektir.

c) Politika ve Tedbirler

Politika / Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Temel haklar ve özgürlükler evrensel ölçüt ve uygulamalar ışığında geliştirilmeye devam edilecektir. (Kalkınma Planı p.231)			
Tedbir 82. Temel hak ve özgürlüklerin geliştirilmesi ve demokratik hukuk devletin gereklere doğrultusunda mevzuat tasarımları hazırlanacaktır.	Adalet Bakanlığı (S), Dışişleri Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Kamu Denetçiliği Kurumu, Türkiye İnsan Hakları Kurumu	Aralık Sonu	Temel hak ve özgürlükleri güçlendirmeye yönelik ve demokratik hukuk devletin gereklere doğrultusunda mevzuatta gerekli düzenlemeleri yapmak üzere bir çalışma grubu oluşturulacaktır.
Tedbir 83. Geleneksel irfan merkezleri ile cemevlerine hukuki statü tanınacaktır.	Başbakanlık (S), Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı, İlgili STK'lar	Mart Sonu	Geleneksel irfan merkezleri ile cemevlerine hukuki statü tanıyacak ve bu mekânların ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde gerekli mevzuat düzenlemesi yapılacaktır.
Tedbir 84. Roman kökenli vatandaşların sorunlarının çözümüne yönelik daha önce atılmış adımlar değerlendirilerek yeni çalışmalar başlatılacaktır.	Başbakanlık (S), Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, TOKİ Başkanlığı, İlgili STK'lar	Mart Sonu	Roman kökenli vatandaşların başta eğitim, istihdam ve iskân sorunları olmak üzere tüm sorunlarının çözümüne hız verilecek ve her türlü ayrımcılık zemininin ortadan kaldırılmasına yönelik bir çalışma başlatılacaktır.
Tedbir 85. Yeni bir Seçim Kanunu hazırlanacaktır.	Adalet Bakanlığı (S)	Aralık Sonu	Çağdaş gereksinimler ışığında ve ülke seçim barajını azaltacak yeni bir seçim kanunu hazırlanacaktır.

Tedbir 86. Yeni bir Siyasi Partiler Kanunu hazırlanacaktır.	Adalet Bakanlığı (S)	Aralık Sonu	Siyasi parti özgürlüğünü güvence altına alacak, parti içi demokrasiyi güçlendirecek, katılım kanallarını genişletecek ve çoğulcu niteliklere sahip yeni bir Siyasi Partiler Kanunu hazırlanacaktır.
---	----------------------	-------------	---

2.2.1.6. Sivil Toplum Kuruluşları

a) Mevcut Durum

Üçüncü sektör olarak değerlendirilen sivil toplum kuruluşları (STK) kamu kaynakları dışında ilave kaynak yaratma potansiyelleri ve iyi yönetişimin bir unsuru olarak şeffaflığın artırılarak devlet, toplum, birey ilişkilerinin demokratik bir şekilde düzenlenmesinde kalkınma süreçlerine etkileri giderek artmaktadır.

Ülkemizde 2015 yılı Kasım ayı itibarıyla 108.421 faal dernek ve 2015 Ağustos ayı itibarıyla 4.968 yeni vakıf bulunmaktadır. Ülkemizde STK'ların niteliksel yapılarını yansıtan istatistik verileri bulunmamaktadır. Bu nedenle, Birleşmiş Milletler (BM) Sivil Toplum Kuruluşları Uluslararası Sınıflaması (ICNPO) ile uyumlu bir STK veri tabanı oluşturulması için çalışmalar devam etmektedir.

STK'lara yönelik önemli idari ve yasal düzenlemeler yapılarak örgütlenme hak ve özgürlüğüne daha fazla imkân sağlayan bir ortam oluşturulmuş; dernek ve vakıfları ilgilendiren mevzuat iyileştirilmiş; kamu kesimi ile STK'lar arasında daha yapıcı bir işbirliğinin geliştirilmesine ve işlevselleştirilmesine yönelik çalışmalar sürdürülmüştür. Ülkemizde sivil toplum kuruluşlarına yönelik kapsayıcı kurumsal ve yasal düzenleme bulunmaması nedeniyle sivil topluma yönelik, uygulama ve düzenlemeler farklı kurumlarca yürütülmektedir.

Kamu-sivil toplum ilişkisinin yapılanmasında, sivil toplumun kendi yapısal eksiklikleri (mali kaynak, eğitim, toplumsal alışkanlıklar, katılım eksikliği, kendi fonlarını yaratma, diğer STK'larla ilişkilerin zayıflığı) gibi etkenler de olumsuz bir rol oynamaktadır. Gerçek ve tüzel kişiler tarafından yürütülen yardım toplama faaliyetlerinin etkin ve verimli bir şekilde yürütülmesi amacıyla 2860 sayılı Yardım Toplama Kanunu'nda değişiklik yapılmasına yönelik çalışmalar sürdürülmektedir.

Sivil topluma dair yasal, mali ve operasyonel altyapıyı yönetebilecek bir yapının İçişleri Bakanlığı bünyesinde tesisine ihtiyaç duyulmaktadır. STK'lara kamu yararı ve vergi muafiyeti yoluyla vergisel ayrıcalıklar tanınmakta, ilgili mevzuat çerçevesinde kamusal destekler sağlanmakta ve kamu-STK işbirlikleri kurulabilmektedir. Ülkemizde son dönemlerde sosyal girişimciliğin gelişmesi, özel sektörün giderek artan oranda STK'ların çalışmalarına ve çeşitli kamu-STK işbirliği projelerine destek vermesi bu alanda önemli katkılar sağlamaktadır.

STK'ların finansal kaynakları büyük ölçüde özel bağışlar ile sponsorluk yoluyla tanınan vergisel ayrıcalıklar ve diğer konulardaki teşviklerden ibaret olup, bu durum STK'ların çoğunu kamu hibelerine bağımlı kılmaktadır. Bu çerçevede, kaynak miktarı ve çeşitliliğinin artırılması, kamu-STK işbirliğinin geliştirilmesi ile kaynak tahsisine yönelik uygulamaların objektif ve şeffaf hale getirilmesi ihtiyacı devam etmektedir. Nitelik, sürdürülebilirlik, kurumsallaşma, kendi içinde demokratikleşme, şeffaflık ve

hesap verebilirlik, finansman, ortak çalışmalar yürütebilme kültürü, destek araçlarının etkinleştirilmesi, teknik, idari ve kurumsal kapasite ülkemizdeki STK'ların çeşitliliği, yaygınlığı ve verimliliği açısından geliştirilmesi gerekli alanlardır.

b) Amaç ve Hedefler

Güçlü, çeşitli, çoğulcu, sürdürülebilir bir sivil toplum için uygun bir ortam oluşturularak sosyal ve ekonomik kalkınma süreçlerine toplumun tüm kesimlerinin daha etkin katılımının sağlanması temel amaçtır. Bu kapsamda STK'ların kurumsal kapasiteleri ile yasal çerçeve ve idari yapılanma, sivil toplum-kamu-özel sektör işbirliği geliştirilecek, sosyal diyalog ortamı sağlanacaktır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Çoğulcu ve katılımcı demokratik siyasal süreç çerçevesinde STK'ların ve ilgili toplum kesimlerinin görüş ve önerilerinin alınmasına yönelik mekanizmalar güçlendirilecek; Ekonomik ve Sosyal Konseyin uyum yasası çıkarılarak etkili çalışması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.233)			
Tedbir 87. Ülkemizdeki mevcut sosyal diyalog mekanizmalarının etkinliğini artırmaya yönelik olarak ESK yeniden yapılandırılacaktır.	Kalkınma Bakanlığı (S), İşçi ve İşveren Sendikaları Konfederasyonları, Kamu Görevlileri Sendikaları Konfederasyonları, Meslek Kuruluşları, STK'lar	Aralık Sonu	Anayasadaki değişiklikler doğrultusunda, ESK'nın yasal ve fonksiyonel altyapısını güçlendirecek birincil ve ikincil mevzuat düzenlemeleri yapılacaktır. Bu kapsamda ESK'nın yapısı, geniş toplum kesimlerini içerecek ve kamunun ağırlığı azaltılacak şekilde gözden geçirilecektir.
Ulusal öncelikler ve kamu yararı doğrultusunda faaliyet gösteren STK'lar öncelikli olarak desteklenecektir. (Kalkınma Planı p.241)			
Tedbir 88. Kamu-STK işbirliği modelleri geliştirilecektir.	İçişleri Bakanlığı (S), Başbakanlık, Maliye Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü,	Aralık Sonu	STK'ların kurumsal kapasitelerini artırmaya ve faaliyetlerini desteklemeye yönelik uygulamalar devam ettirilecektir. Kamu kurumları-STK ortaklıkları ve STK'ların uluslararası etkinlikleri desteklenecektir.
Yerelde Kurumsal Kapasitenin Güçlendirilmesi Programı			
Tedbir 89. Sivil toplum kuruluşlarına ilişkin bilgi sistemi oluşturulacaktır.	İçişleri Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü, TÜİK	Aralık Sonu	ICNPO ile uyumlu bir STK veri tabanı tamamlanacaktır. Elektronik altyapının güçlendirilerek e-uygulamaların revize edilmesi ve modernizasyonunun sağlanması amacıyla e-arşiv ve DERBİS revize edilecektir.

STK'ların kurumsal kapasitelerini güçlendirmek, sürdürülebilirliklerini ve hesap verebilirliklerini sağlamak amacıyla kapsayıcı yasal ve kurumsal düzenleme yapılacaktır. (Kalkınma Planı p.240)			
Tedbir 90. STK'lara yönelik çerçeve mevzuat hazırlanacaktır.	Başbakanlık (S), İçişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Üniversiteler, STK'lar	Aralık Sonu	Bütüncül ve demokratik bir yaklaşımla STK'ların hukuki statüleri, kurumsal yapıları, faaliyetleri, kamu kurumlarıyla ilişkileri, finansal kaynakları gibi alanlara yönelik yasal ve idari düzenlemeler yapılacaktır.
Tedbir 91. Sivil topluma aktif katılımı güvence altına alacak bir çalışma yapılacaktır.	İçişleri Bakanlığı (S), Başbakanlık, Adalet Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü	Aralık Sonu	Sivil topluma aktif katılımın önündeki ulusal mevzuattan kaynaklanan yasal engellerin tespit edilmesi ve bu engellerin ortadan kaldırılması için öneriler sunulması sağlanacaktır.

2.2.1.7. Aile ve Kadın

a) Mevcut Durum

Beşeri sermayenin güçlendirilmesi için iş ve yaşama ilişkin bilgi, beceri ve yetenekleri yüksek, sağlıklı bireylerin yetişmesi önem arz etmektedir. Toplumun çekirdeğini oluşturan, bireyleri ve toplumu bir arada tutan aile kurumu güçlü toplumun temelidir. Bu kapsamda, aile eğitim programları başlatılmış, ailelere yönelik danışmanlık hizmetleri yaygınlaştırılmış, yoksul aileler için sosyal yardımlar artırılmış, sosyal yardım ve hizmetlerde aile temelli bir yaklaşıma geçilmiş ve aile sorunlarının tespiti amacıyla yürütülen aile ve sosyal yapı temalı araştırmaların sayısı artırılmıştır.

Aile kurumu, sanayileşme ve kentleşmeyle birlikte ortaya çıkan toplumsal sorunların küreselleşmeyle daha da büyümesi ve çeşitlenmesi karşısında büyük tehditlerle karşı karşıya kalmıştır. Toplumsal hayatta karşılaşılan sorunlar; aile parçalanmaları, göç, boşanmalardaki artış, aile eğitimindeki yetersizlikler ve toplumdaki bireyin önemini ön plana çıkarılması gibi etkenlere bağlı olarak ortaya çıkmaktadır.

Ailenin bütünlüğünün korunmasına, güçlendirilmesine ve sosyal refahının artırılmasına yönelik aile eğitim programları yaygınlaştırılarak devam etmektedir. Sosyal Hizmet Merkezlerinde sunulan hizmetlerle aile bireylerinin ekonomik ve sosyal yaşama katılımlarının artırılması amaçlanmaktadır.

Kültürel değişimin hızlanması, aile kavramının önemini daha da artırmaktadır. Ekonomik gelişmenin sosyal kalkınmayla tamamlanabilmesi için aile kurumunun güçlendirilmesi, statüsünün geliştirilmesi ve aile üyelerinin yaşam standartlarının yükseltilmesini amaçlayan politikalar temel öncelikler haline gelmiştir. Özellikle aile destek hizmeti sunan sosyal hizmet merkezi gibi kurum ve kuruluşların etkinliğinin artırılması ve koordinasyonunun sağlanmasına yönelik ihtiyaç devam etmektedir.

Değişen yaşam koşullarında stres, rol çatışması, aile formunun değişmesi, geleneksel rollerden modern ilişki kalıplarına geçiş, sosyo-ekonomik durum her tür yapıdaki aileyi derinden etkilemektedir. Bu faktörler, ailelerin toplumda meydana gelebilecek sosyal, psikolojik, ekonomik ve çevresel etkilere karşı hazırlıklı olmalarını ve desteklenmelerini gerektirmektedir. Ailelere daha kaliteli ve yeterli hizmet

vermek ve destek sağlamak üzere sunulan eğitim çalışmalarının yanı sıra afet ve acil durumlarda ailelere sunulacak psiko-sosyal destek hizmetlerine yönelik eğitici eğitimleri verilmesi önem arz etmektedir.

Dünyada kalkınmayı desteklemek için kadınların güçlendirilmesi ve kadına yapılan yatırımların artırılması görüşü, küresel ölçekte toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik çalışmaların son yıllarda giderek önem kazanmasını sağlamıştır. Bu çerçevede, Binyıl Kalkınma Hedefleri arasında yer alan toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması konusu, Birleşmiş Milletler tarafından Eylül 2015'te açıklanan 2030 yılı için küresel sürdürülebilir kalkınma hedefleri arasında da yer almaktadır.

Söz konusu küresel gelişmeler ışığında, ülkemizde kadınların toplumsal konularının güçlendirilmesi ve eşit fırsatlardan yararlanmaları için ekonomik, sosyal ve kültürel etkinlik alanlarının genişletilmesine, kalkınma sürecine, iş hayatına ve karar alma mekanizmalarına daha fazla katılımlarının sağlanmasına ve kadına karşı şiddetin önlenmesine dair çalışmalara devam edilmektedir. Bu kapsamda, 2012-2017 yıllarını kapsayan Kadınların Ekonomik Fırsatlara Erişiminin Artırılması Projesi çerçevesinde, Türkiye'de Çocuk Bakım ve Erken Çocukluk Eğitim Hizmetlerinin Arz ve Talebi Araştırması yapılmıştır. Araştırma sonuçları baz alınarak, kadınların işgücü piyasasında daha aktif bir şekilde yer almalarını sağlamaya yönelik kaliteli ve erişilebilir erken çocukluk eğitimi ve bakım hizmetleri alternatif modellerinin geliştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca, Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet Araştırması tamamlanmış ve sonuçları 2015 yılında kamuoyuyla paylaşılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre şiddet olgusu ülkemizde yaygınlığını korumakta ve bu konuya özel önem verilmesi ihtiyacı sürmektedir. 2020 yılına kadar geçerli olacak Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı hazırlık çalışmalarına devam edilmektedir.

b) Amaç ve Hedefler

Toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında, kadınların sosyal, kültürel ve ekonomik yaşamdaki rolünün güçlendirilmesi, aile kurumunun statüsünün geliştirilmesi ve sosyal refahının artırılması sağlanarak toplumsal bütünleşmenin kuvvetlendirilmesi temel amaçtır.

Aile refahının korunması ve aile yardımlarının geliştirilmesine; ailelere, sosyal, ekonomik ve hukuki problemlerinde rehberlik yapılması amacıyla verilen aile danışmanlık hizmetinin daha kapsamlı, etkin ve yaygın hale getirilmesine; bu alanda hizmet sunmak üzere alternatif modellerin geliştirilmesiyle evlilik öncesi eğitim, aile danışmanlığı ve aile eğitimi hizmet standartlarının oluşturulmasına yönelik çalışmalar etkin hale getirilecektir.

Toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik politika ve programların hayata geçirilmesi, kadınların işgücüne katılımlarının artırılması, sosyal güvencelerinin sağlanması ile iş ve aile yaşamının uyumlaştırılmasına yönelik modellerin geliştirilmesi, karar alma mekanizmalarında kadınların aktif olarak yer almaları ve kadına yönelik şiddetin azaltılması sağlanacaktır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika / Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Aile yardımlarının geliştirilmesi, aile danışmanlık ve eğitim hizmetlerinin kapsamlı, standart, etkin ve yaygın hale getirilmesi, evlilik öncesi eğitimin yaygınlaştırılması, sosyal yardım ve hizmetlerin aile temelli sunulması temin edilecektir. (Kalkınma Planı p.250)			
Tedbir 92. Sosyal Hizmet Merkezleri (SHM) ile aile eğitim programlarının ve evlilik öncesi eğitim programlarının ulaştığı kişi sayısı artırılacaktır.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Milli Savunma Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı	Aralık Sonu	Aile Eğitim Programının (AEP) yaygınlaştırılması çalışmaları devam edecektir. AEP kapsamında, SHM'ler ve paydaş kurumlar aracılığıyla 100 bin kişiye ulaşılacaktır. Evlilik Öncesi Eğitim Programları kapsamında 100 bin kişiye hizmet verilecektir. Kız çocuklarının zorla evlendirilmelerinin önlenmesi için özellikle aileye yönelik eğitim hizmetlerinin yaygınlığı ve etkinliği artırılacaktır.
Tedbir 93. Afet ve acil durumlarda ailelerin psikolojik olarak desteklenmesine ve güçlendirilmesine yönelik çalışmalar yürütülecektir.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), İçişleri Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı	Aralık Sonu	Afet ve Acil Durum Müdahale Hizmetleri Yönetmeliği ve Türkiye Afet Müdahale Planı (TAMP) gereğince afet olaylarında veya acil durumlarda görev alacak olan meslek elemanlarına psiko-sosyal müdahale konusunda formatör eğitimi verilecektir.
Kadınların karar alma mekanizmalarında daha fazla yer almaları, istihdamının artırılması, eğitim ve beceri düzeylerinin yükseltilmesi sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.251)			
Tedbir 94. Kadınların ekonomik ve sosyal yaşamdaki fırsatlardan eşit olarak yararlanabilmesine yönelik olarak Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı yenilenecek ve ilgili alanlara yönelik çalışmalar yürütülecektir.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), Kamu Kurum ve Kuruluşları, Mahalli İdareler, Üniversiteler, STK'lar	Aralık Sonu	Kadınların ekonomik ve sosyal yaşamdaki fırsatlardan eşit olarak yararlanabilmesine yönelik olarak hazırlanan Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı güncelleme çalışmaları tamamlanacak ve bu kapsamdaki faaliyetler sürdürülecektir. 2012-2017 yıllarını kapsayan Kadınların Ekonomik Fırsatlara Erişiminin Artırılması Projesi kapsamında, kadın girişimciliğine, kadın kooperatifliğinin desteklenmesine ve çocuk bakım hizmetlerine yönelik faaliyetler sürdürülecektir.

Sosyal ve ekonomik politikalar, ailenin korunması ve güçlendirilmesine katkı yapacak şekilde birbirini tamamlayıcı ve destekleyici bir anlayışla tasarlanacaktır. (Kalkınma Planı p.252)			
Tedbir 95. Aileye yönelik koruyucu ve önleyici hizmetler geliştirilerek ailenin bütünlüğünün korunması ve güçlendirilmesi sağlanacaktır.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), İlgili Kurum ve Kuruluşlar, STK'lar	Aralık Sonu	Ailelerin kuşaklar arası çatışmanın yarattığı sorunlarla baş edebilmesine yönelik AEP kapsamında Kuşaklar Arası İletişim eğitim modülü geliştirilecektir. Aile eğitimlerinin verilmesine devam edilecektir. Sokakta yaşayan, çalışan, çalıştırılan ve risk altında olduğu tespit edilen çocuklar ile koruma altında olup madde bağımlılığı tedavisi tamamlanan çocuklar ve ailelerine yönelik psikolojik ve sosyal destek programları uygulanacaktır.
Görsel, işitsel ve sosyal medyanın ve internetin aile üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmaya yönelik tedbirler alınacak, aile içi iletişim ve etkileşim konularında eğitim programları yaygınlaştırılacaktır. (Kalkınma Planı p.253)			
Tedbir 96. Görsel ve işitsel medya kullanılarak aile, evlilik, aile içi iletişim ve etkileşim konularında eğitim programları yaygınlaştırılacaktır.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), Kamu Kurum ve Kuruluşları, Mahalli İdareler, Üniversiteler, STK'lar	Aralık Sonu	İnternetin aile üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak ve teknolojinin bilinçli ve duyarlı kullanımını sağlamak açısından AEP kapsamında medya okuryazarlığı modülü hazırlanmaktadır. Bu modülle ailelere dijital okur yazarlık ve internet okur yazarlığı konularında duyarlılık kazandırılacaktır. Ayrıca AEP kapsamında aile ve internet modülü geliştirilmiş olup söz konusu modülün tanıtılması ve yaygınlaştırılması sağlanacaktır.
Tedbir 97. Görsel, işitsel ve sosyal medyanın aile üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmaya yönelik tedbirler alınacaktır.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), Kültür ve Turizm Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, RTÜK	Aralık Sonu	Görsel, işitsel ve sosyal medyanın haber, magazin, film ve benzeri tüm yapımlarının geleneksel aile değerlerimize uygun olmasına yönelik tedbir alınacak; olumsuz yayınları caydıracak etkin düzenlemeler yapılacaktır.

Boşanmaların azaltılması amacıyla aile danışmanlığı ve uzlaştırma mekanizmaları geliştirilecektir. Tek ebeveynli ailelerin karşılaştıkları sorunların çözümüne yönelik izleme ve rehberlik hizmetleri yaygınlaştırılacaktır. (Kalkınma Planı p.254)			
Tedbir 98. Evlilik öncesi eğitim, aile danışmanlığı ve aile eğitimi hizmet standartları oluşturulacaktır.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı, Mesleki Yeterlilik Kurumu, YÖK	Aralık Sonu	Aile Eğitim Programları kapsamında oluşturulan Evlilik Öncesi Eğitim Programı çerçevesinde ailelere yönelik bilgilendirme ve bilinçlendirme çalışmaları yapılacaktır. Aile Mahkemeleri ve Barolarla yakın işbirliği yapılarak boşanmaların azaltılması amacıyla boşanma süreci yaşayan çiftlere yönelik Aile ve Boşanma Süreci Danışmanlığı hizmeti sunulacaktır. Aile Danışmanlığı temel eğitimi alan kişi sayısı 280'den 450'ye ve Boşanma Süreci Danışmanlığı temel eğitimi alan kişi sayısı 150'den 250'ye çıkarılacaktır.
Aile ve iş yaşamının uyumlaştırılmasına yönelik güvenceli esnek çalışma, kreş ve çocuk bakım hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve erişilebilir kılınması ile ebeveyn izni gibi alternatif modeller uygulanacaktır. (Kalkınma Planı p.255)			
Tedbir 99. Ekonomik yoksunluk içinde olan ailelerin çocuklarından özel kreş ve gündüz bakımevleri ile özel çocuk kulüplerinden yararlananların sayısı artırılacaktır.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, Mahalli İdareler, Üniversiteler, STK'lar, Özel Kreş ve Gündüz Bakımevleri ile Çocuk Kulüpleri	Aralık Sonu	Gerekli mevzuat düzenlemeleri yapılacaktır. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı İl Müdürlüklerince, ücretsiz bakım hizmetinin tanıtımı ve yaygınlaştırılmasına yönelik kamu kuruluşları ve mahalli idarelerle işbirliği içinde yapılan çalışmalara devam edilecektir.
Kadına yönelik şiddetin ve ayrımcılığın ortadan kaldırılabilmesi amacıyla özellikle erken çocukluktan başlayarak örgün ve yaygın eğitim yoluyla toplumsal bilinç düzeyi yükseltilecektir. (Kalkınma Planı p.256)			
Tedbir 100. Kadına yönelik şiddetin azaltılması için toplumsal bilinç düzeyinin yükseltilmesi ve verilen hizmetlerin etkinlik ve kalitesinin artırılması doğrultusunda çalışmalar yapılacaktır.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, Mahalli İdareler, Üniversiteler, STK'lar	Aralık Sonu	1 Ağustos 2014 tarihinde yürürlüğe giren İstanbul Sözleşmesi'nden (Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi) kaynaklanan yükümlülükler de göz önünde bulundurularak, 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunun etkinliğinin artırılması amacıyla revizyon çalışmaları yapılacaktır. Şiddet Önleme ve İzleme Merkezlerinde (ŞÖNİM), erkeklerde farkındalık ve zihniyet dönüşümüne yönelik çalışmalar yapılacaktır. ŞÖNİM'lerin kuruluş, işleyiş ve yürüteceği işlemlere ilişkin usul ve esaslar ile personelinin görev, yetki ve sorumluluklarını belirlemeyi amaçlayan ikincil mevzuat çıkarılacaktır.

2.2.1.8. Çocuk ve Gençlik

a) Mevcut Durum

2014 yılı verilerine göre Türkiye’de çocuk sayısı (18 yaş altı) 22.838 bin ve genç sayısı (15-24 yaş grubu) 12.782 bin olup toplam nüfusun sırasıyla yüzde 29,4’ünü ve yüzde 16,5’ini oluşturmaktadır. 2014 yılında AB ortalamasında çocukların toplam nüfus içindeki oranı yaklaşık yüzde 16,8, gençlerin toplam nüfusa oranı ise yüzde 11,3’tür. Söz konusu oranlarla Türkiye, AB ülkeleri içinde çocuk ve genç nüfusun en fazla olduğu ülkedir.

Risk altındaki çocuk ve gençlere yönelik olarak önleyici, koruyucu ve destekleyici uygulamaların geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması ihtiyacı devam etmektedir. Bu kapsamda Güvenli Hayat ve Güvenli Gelecek için Çocuk ve Gençler Sosyal Koruma ve Destek Programı (ÇOGEP) ülke genelinde uygulanmaya devam etmektedir. Ayrıca 34 ilde uygulanan Sosyal Destek Programı (SODES) kapsamında da dezavantajlı çocuk ve gençlere yönelik faaliyetler yürütülmektedir. Kurum bakımındaki çocukların kurum sonrasındaki hayatlarını destekleyici olarak istihdamda kolaylık, evlenme yardımı gibi uygulamalar sürmekle birlikte kurumlardaki çocukların yaşam becerilerini geliştirici uygulamalara ek olarak kurum bakımından sonra karşılaştıkları sorunların çözümünde yardımcı, yönlendirici olacak şekilde psiko-sosyal destek hizmetleri verilmesi ihtiyacı sürmektedir.

Uygulanan politikaların ve yürütülen projelerin başarısına rağmen çocuk işçiliği sorunu önemini korumaktadır. 2012 Yılı Çocuk İşgücü Anketi sonuçlarına göre ekonomik faaliyette çalışan 6-17 yaş grubundaki çocukların istihdam oranı yüzde 5,9’dur ve çalışan çocukların yüzde 50,2’si okula devam etmemektedir. Çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerinin önlenmesine yönelik faaliyetlerde program bazlı bir yaklaşımın benimsenmesi gerekmektedir. Kültürel ve sanatsal faaliyetlerde çalışan çocuklara yönelik olarak 4857 sayılı İş Kanununun 71. maddesinde yapılan değişiklik 23/04/2015 tarihli ve 29335 sayılı Resmî Gazetede yayımlanmıştır. Söz konusu değişiklikte çocukların sanat, kültür ve reklam faaliyetlerinde çalıştırılması İş Kanununa çocukların çalışma yaşı bakımından istisna olarak eklenmiş ve bu faaliyetlerde çalışma saatleri düzenlenmiştir. Söz konusu düzenlemeye ilişkin ikincil mevzuat çalışmaları ise devam etmektedir. Çocukların yaygın olarak istihdam edildikleri küçük işletmeler, tarım ve sokakta yürütülen işlerle ev hizmetlerinin İş Kanunu kapsamı dışında olması, iş yerlerinin etkin olarak denetlenememesi ile cezai müeyyidelerin yetersizliği nedeniyle bu alanlarda çalışan çocuklar yeterince korunamamaktadır.

Diğer yandan bizzat çalışmayan ancak mevsimlik tarım işleri nedeniyle aileleriyle birlikte göç eden çocukların eğitim, sağlık ve barınma koşullarının iyileştirilmesine yönelik faaliyetlerin geliştirilerek yaygınlaştırılması önem arz etmektedir.

Yoksul ailelerde yaşayan çocuklar birçok sosyal olanaktan yoksun olarak yetişmekte, eğitim hayatından uzaklaşma, şiddete yönelme, çalışma ve sokakta yaşama gibi birçok riske maruz kalabilmektedir. Çocuklarda yoksulluk oranı 2013 verilerine göre yüzde 32’dir. Yoksulluğun nesiller arası transferini azaltmaya ve fırsat eşitliğini artırmaya yönelik olarak Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından eğitim materyali, öğle yemeği, okul sütü, ücretsiz ders kitabı, şartlı eğitim ve sağlık, öğrenci taşıma ve işe yardımları ile engelli öğrencilerin ücretsiz taşınması gibi uygulamalar sürdürülmektedir. Bu bağlamda şartlı sağlık ve eğitim yardımlarından 2015 yılında 3.151.195 çocuğun yararlandığı tahmin edilmektedir.

Suçta sürüklenmiş çocukların yargılanma ve rehabilitasyon süreçlerinin iyileştirilmesine ve Çocuk Koruma Kanununun emrettiği uygulama ve tedbirlerin gerçekleştirilebilmesine yönelik ihtiyaçlar devam etmektedir. Bu çocuklara yönelik

koruyucu ve destekleyici tedbirlerin uygulanması, güçlendirilmesi ve bunların izlenmesine yönelik çalışmalar sürdürülmektedir. Diğer yandan çocuk koruma sisteminin çocuk mağdur olmadan riski tespit ederek ihtiyaç duyulan destek hizmetlerine ulaşmasını sağlayan, koruyucu ve önleyici müdahaleleri içeren bir yapıya kavuşturulması, hizmet sunan kuruluşların kapasitelerinin artırılması, aralarındaki işbirliği ve eşgüdümün güçlendirilmesi ihtiyacı devam etmektedir.

6518 sayılı Kanunla suça sürüklenmesi, suç mağduru olması veya sokakta sosyal tehlikelerle karşı karşıya kalması sebebiyle haklarında bakım tedbiri veya korunma kararı verilen çocuklara yönelik sosyal hizmet kuruluşları tek çatı altında birleştirilerek Çocuk Destek Merkezleri (ÇODEM) olarak yapılandırılmıştır.

Mevcut istatistiklere göre suça sürüklenme riski altındaki çocuk sayısı 2013 yılına kadar artan bir seyir göstermektedir. 2013 yılında açılmış tüm davalar içindeki çocuk sanık sayısı 182.308 iken 2014 yılında 179.807 olmuştur. 2015 yılı Kasım ayı itibarıyla ceza infaz kurumlarında ve eğitim evlerinde 2.075 tutuklu, 320 hükümlü olmak üzere toplam 2.395 çocuk bulunmaktadır. Suç gruplarına bakıldığında ise en fazla işlenen suç türünün hırsızlık olduğu, bunu yağma ve gaspın takip ettiği görülmektedir. Çocuk mahkemelerinde toplam yargılama süreleri 2004 yılında 357 gün iken 2014 yılında 240 güne düşmüştür. Çocuk istismarı nedeniyle açılan dava sayısı 2013 yılında 17.948, 2014 yılında 18.104'tür.

Madde bağımlılığının çocuk ve gençler arasında giderek yaygınlaşması ve önemli bir sorun haline gelmesi üzerine bu alandaki çalışmalar hızlandırılmıştır. Yayımlanan Uyuşturucu ile Mücadele konulu Başbakanlık Genelgesi (2014/19) doğrultusunda, Uyuşturucu ile Mücadele Kurulları kurulmuş, 1. Uyuşturucu ile Mücadele Şurası gerçekleştirilmiş ve Strateji Belgesi ile Acil Eylem Planı kabul edilmiştir. 2011 yılında TÜBİTAK tarafından ülke örnekleminde yapılan Türkiye'de Genel Nüfusta Tütün, Alkol ve Madde Kullanımına Yönelik Tutum ve Davranış Araştırması ile Türkiye'de Okullarda Tütün, Alkol ve Madde Kullanımına Yönelik Tutum ve Davranış Araştırması sonuçlarına göre esrar dâhil herhangi bir uyuşturucu maddeyi en az bir kez deneyenler (yaşam boyu madde kullanımı prevalansı) 15-16 yaş grubunda yüzde 1,5 olarak belirlenmiştir.

Son dönemde yaşanan gelişmeler sonucu ülkemizdeki göçmen çocuk ve gençlerin sayısı artmış, bu gruba yönelik sağlık, eğitim, sosyal yardım, sosyal hizmet, istihdam, güvenlik ve beceri kazandırma gibi alanlarda hizmetlerin çeşitlendirilmesi ve artırılması ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda sorumlu bir kişinin etkin bakımına alınmadığı sürece, kanunen ya da örf ve adet gereği kendisinden sorumlu bir yetişkinin refakati bulunmaksızın Türkiye'ye gelen veya Türkiye'ye giriş yaptıktan sonra refakatsiz kalan çocuklara yönelik olarak Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından ihtisas kuruluşları oluşturulmuş, sunulacak hizmetlere ilişkin usul ve esasları belirleyen yönerge hazırlanmıştır.

Çocuk ve gençlere yönelik okul içi ve dışı serbest zaman etkinliklerinin son derece sınırlı olması, çocuk yetiştirilmesi ve gelişiminin sadece okulda geçirilen zamanla sınırlandırılması çocukların gelişimi açısından önemli bir sorundur. Bu husus engelli çocuklar açısından daha da sıkıntılı olup, engelli çocukların toplumsal yaşama katılımları için atılan adımlar oldukça sınırlıdır. Çocuk ve gençlerin gelişimini, öğretim ve mesleki beceri edinmenin ötesinde değerlendiren politika ve uygulamalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Günümüzde bilgilenme, eğitim, işlem yürütme, haberleşme ve eğlence fonksiyonlarıyla hayatın özellikle de çocukların ve gençlerin vazgeçilmez bir parçası haline gelen bilgisayar, telefon, tablet ve internet kullanımı konusunda olumlu ve olumsuz yanlar gözlemlenerek düzenlemeler yapılması ihtiyacı bulunmaktadır.

Gençlerin işgücüne katılımının düşüklüğü, eğitimden işgücü piyasasına geçişte yaşadığı sıkıntılar, işsizlik oranlarının yüksek olması ve temel becerilerindeki eksiklik sorunu önemini korumaktadır. Gençlerde hem genel işsizlik hem de tarım dışı işsizlik oranı, yetişkinlerdeki işsizlik oranının yaklaşık iki katıdır. Ayrıca genç nüfus içinde kadınların işgücüne katılım ve istihdam oranları erkeklerinkine kıyasla daha düşüktür.

2014 yılı OECD verilerine göre, ülkemizde gençlerin (15-29 yaş grubu) yüzde 37,2'si eğitimde, yüzde 31,2'si istihdamdadır. Ne eğitimde ne de istihdamda olan ve işsiz gençlerin oranı ise yüzde 31,6'sı olup, bu oran yaklaşık yüzde 15,5 olan OECD ve AB ortalamalarının yaklaşık iki katıdır. Cinsiyet ayrımında bakıldığında bu oranlar; erkeklerde OECD'de yüzde 13,2 ülkemizde yüzde 17,2 iken kadınlarda OECD'de yüzde 17,9 ülkemizde yüzde 46'dır. Gerek genel gerekse cinsiyet ayrımındaki veriler bu alanda politika ve hizmet geliştirilmesi ihtiyacını ortaya koymaktadır.

Gençlerin toplumsal hayata aktif katılımlarını ve sağlıklı bireyler olarak yetişmelerini sağlayacak, özgüven ve toplumsal aidiyet duygularını güçlendirecek şekilde hizmetlerin sunulması ve çeşitlendirilmesi gerekmektedir. Bu amaçla politika ve hizmetlerin geliştirilmesi, yürütülmesi ve ilgili kurumlar arası eşgüdümün artırılması ihtiyacı devam etmektedir.

Ulusal Gençlik ve Spor Politikası Belgesinin uygulanmasının takibi ve güncelleme çalışmalarına yönelik politika ve hedeflerin değerlendirildiği Gençlik Politikaları Çalıştayı 2015 yılı Nisan ayında düzenlenmiştir. Türkiye Ulusal Gençlik Konseyinin kurulmasına ilişkin 02/08/2013 tarihli Resmi Gazetede yayımlanmış olan 6495 sayılı Kanun kapsamında ikincil mevzuat çalışmalarının tamamlanması ihtiyacı devam etmektedir.

Gençlik merkezleri ve kampları ile hareketlilik programları yaygınlaştırılmış, artan üniversite sayısına paralel olarak gençlere yönelik burs, kredi ve barınma imkânları iyileştirilmiştir. 2015 yılı Eylül ayı itibarıyla Gençlik ve Spor Bakanlığına bağlı 205 gençlik merkezinin 1.201.447 genç üyesi bulunmaktadır. Gençlik merkezlerinin fiziki altyapı ve sosyal faaliyetler açısından engelli genç ve çocuklar için daha erişilebilir hale getirilmesine ihtiyaç bulunmaktadır.

Gençlerin sosyal ve kültürel gelişimleri, bilgi ve becerilerini artırmaları ve vizyon kazanmaları açısından önemli bir araç olan hareketlilik programlarının çeşitlendirilmesi, kapsam olarak genişletilmesi ve başta özel politika geliştirilmesi gereken gençler için olmak üzere daha erişilebilir hale getirilmesi önemini korumaktadır. Bu kapsamda Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları Başkanlığına başta gençler olmak üzere vatandaşların hareketliliğini Avrupa çapında geliştirmeye yönelik olarak yürütülen Hayatboyu Öğrenme ve Gençlik programlarından 2004-2013 yılları arasında 400.000'in üzerinde vatandaşımız yararlanmıştır. 2014-2020 yıllarını kapsayan Erasmus+ Programı çerçevesinde ise 2014 ve 2015 yıllarında kabul edilen projelerle 100.000'in üzerinde vatandaşımızın faydalanması öngörülmektedir. Ayrıca YÖK tarafından yürütülmekte olan Farabi ve Mevlana Değişim Programları kapsamında öğrenciler ve öğretim üyeleri üniversiteler arası ve uluslararası değişim imkânlarından yararlanmaya devam etmektedir.

Sosyo-ekonomik ve bölgesel eşitsizlikler, eğitime erişim sorunları, yoksulluk, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, çocuk yaşta evlilikler, çocuk işçiliği, suça sürüklenme, çocuğa yönelik şiddet ve cinsel istismar, aile yapısındaki çözümler, aidiyet ve dayanışma duygusunun zayıflaması, internet bağımlılığı, sigara, alkol ve uyuşturucu gibi zararlı alışkanlıklar çocuklar ve gençler için önemli risk faktörleri olmaya devam etmektedir.

b) Amaç ve Hedefler

Çocukların üstün yararı gözetilerek iyi olma hallerinin desteklenmesi, temel hak ve özgürlüklerinden yararlanmaları ile potansiyellerini geliştirmeye ve gerçekleştirmeye yönelik fırsat ve imkânların artırılması, başta eğitim, sağlık, adalet ve sosyal hizmetler

olmak üzere temel kamu hizmetlerine erişimlerinin artırılması; gençlerin ise bilgi toplumunun gerekleriyle donanmış, ülke kalkınmasında aktif, yaşam becerileri güçlü, özgüven sahibi, insani ve milli değerleri haiz, girişimci ve katılımcı olmalarının sağlanması ve gençlere sunulan hizmetlerin kalitesinin yükseltilmesi temel amaçtır.

Çocukların yoksulluktan kaynaklanan yoksunluklarının giderilmesi, erken çocukluk gelişiminin desteklenmesi, kız çocuklarının okullaşma ve okula devam oranlarının yükseltilmesi; eğitimde ve istihdamda olmayan gençlerin ekonomik ve toplumsal hayata katılmalarının artırılması hedeflenmektedir.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Çocukların iyi olma hallerini ve refahlarını destekleyici bütüncül modeller geliştirilerek daha iyi eğitim ve sağlık hizmeti almaları sağlanacak, temel becerileri geliştirilecek, özellikle zor şartlar altındaki ve risk grubundaki çocukların yaşam kalitesi yükseltilecek, toplumla bütünleşmeleri sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.265)			
Tedbir 101. Çocuğa saygı kültürüne ve çocuk haklarına yönelik bilinç ve duyarlılığın artırılması faaliyetleri çoğaltılacak ve çeşitlendirilecektir.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), Adalet Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Mahalli İdareler, Üniversiteler, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Çocuğa saygı kültürü temelinde çocuklar için ve çocuklarla birlikte çalışan tüm meslek gruplarına yönelik çocuk haklarına ilişkin eğitimlere devam edilecektir. Çocuk haklarını tanıtmaya yönelik çalıştay, forum, konferans vb. toplantı ve etkinlikler yapılacak, bilinçlendirici kamuoyu kampanyaları düzenlenecek, görsel ve yazılı materyaller ile kamu spotlarının kullanımına devam edilecektir.
Tedbir 102. Erken çocukluk döneminde gelişimlerini güçlendirmek üzere çocukların kreş, okul öncesi gibi hizmetlere erişim imkânları artırılabilecektir.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), Milli Eğitim Bakanlığı, Mahalli İdareler, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Erken çocukluk dönemi eğitiminin geliştirilmesine yönelik alternatif model ve teşvik mekanizmalarına yönelik çalışmalara devam edilecektir. Gelir düzeyi düşük ailelerin çocuklarının kreş ve gündüz bakımevi hizmetlerinden yararlanma imkânları artırılacak, koruma ve bakım altında bulunan bütün çocukların erken çocukluk döneminde eğitim almaları sağlanacaktır.
Tedbir 103. Koruma ve bakım altındaki çocukların eğitim seviyelerini yükseltmeye ve sosyal ve bireysel gelişimlerine hız kazandırmaya yönelik çalışmalar artırılabilecektir.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), Kültür ve Turizm Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı, Mahalli İdareler, Üniversiteler, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Sosyal hizmet kuruluşlarında bakım ve koruma altında olan çocukların sportif, sanatsal ve kültürel program ve etkinliklere ulusal ve uluslararası düzeyde katılmaları artırılabilecek; çocuklar başarı durumları ve ilgilerine göre, özel öğretim kurumlarından, takviye kurslarından ve meslek edindirmeye yönelik eğitimlerden yararlandırılacaktır. Kuruluşlarda uygulanan psiko-sosyal destek ve gelişim programları geliştirilecek ve yaygınlaştırılacaktır.

Tedbir 104. Koruma altındaki çocukların kurum bakımından sonraki süreçte sosyal hayata uyumları desteklenecektir.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, İlgili STK'lar.	Aralık Sonu	Kurum bakımından ayrılan çocukların hayatının geri kalanında karşılaştıkları sorunlarla ilgili danışmanlık ve rehberlik hizmetleri geliştirilecektir.
Tedbir 105. Çocuğa yönelik ihmal ve istismarı önleyecek mekanizmalar geliştirilecektir.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Okul dışındaki ortamlarda çocuğa yönelik şiddetin önlenmesi ve azaltılması için ailelere ve çocuklara yönelik eğitimler verilecek, Çocuğa Yönelik Şiddet Eylem Planının etkin bir şekilde uygulanması sağlanacak, bu konularda rehber öğretmenlere hizmet içi eğitim seminerleri verilecek ve rehber öğretmenlerin öğrencilere, ailelere ve bütün öğretmenlere ulaşması sağlanacaktır.
Çocuk koruma ve adalet sistemleri koordineli olarak, önleyici mekanizma ve uygulamalara sahip, risk takibi ve erken uyarı sistemini içeren bir yapıya kavuşturulacak, altyapı ve personel ihtiyaçları giderilecek, bu alandaki hizmetlerin kalitesi artırılacak, korunmaya muhtaç çocuklara yönelik hizmetler çocukların sosyal ve kişisel gelişimlerini destekleyecek bir yapıda sunulacaktır. (Kalkınma Planı p.266)			
Tedbir 106. Çocuklara yönelik psikolojik destek programları yaygınlaştırılacak, bakım hizmetleri ihtisaslaştırılacak ve sayıları artırılacaktır.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), Adalet Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Üniversiteler, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Suç mağduru, suça sürüklenen ve sokakta risk altında bulunan çocuklara yönelik çocuk destek merkezleri yaygınlaştırılacak, mevcut ve yeni açılacak kuruluşlarda ihtisaslaşma sağlanacak ve hizmet model ve standartları oluşturulacak, psikolojik destek programları yaygınlaştırılacaktır.
Tedbir 107. Çocuk adalet sisteminde çocuklara yönelik tedbir ve uygulamalar geliştirilecek ve çeşitlendirilecektir.	Adalet Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Çocuklar hakkında adli merciler tarafından alınan koruyucu ve destekleyici nitelikteki tedbirlerin uygulanmasında etkinlik arttırılacak, suç veya uyuşmazlığın yargıya intikalinden önce alternatif yöntemlerle çözümlenmesine yönelik uygulamalar geliştirilecek ve adli süreçlerde çocukların olumsuz etkilenmesini önleyecek özel önlemler alınacaktır. Koruyucu ve destekleyici tedbirlerin uygulanmasında görevli personel eğitimleri yaygınlaştırılacak; toplumu çocuk koruma mekanizması konusunda bilinçlendirecek kampanyalar düzenlenecektir.

Sokakta, ağır ve tehlikeli işlerde, aile işleri dışında ücret karşılığı gezici ve geçici tarım işlerinde çalışma gibi çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri önenecektir. (Kalkınma Planı p.267)			
Tedbir 108. Çocuk işçiliğinin önlenmesine yönelik mevzuat çalışmaları tamamlanacak ve konuyla ilgili projeler çeşitlendirilerek sayısı artırılacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, TÜİK, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Sokakta yaşadığı, çalıştırıldığı tespit edilen çocuklar ile gezici ve geçici tarım işçisi ailelerin çocuklarının eğitim sistemi ile bağlantısı güçlendirilecektir. Çocukların kültür, sanat ve reklam faaliyetlerinde çalışmalarına yönelik ikincil mevzuat çalışmaları tamamlanacaktır. Zamana Bağlı Politika ve Program Çerçevesi güncellenecektir. Çocuk İşçiliğinin Önlenmesinde Yerel Kaynakların Etkinleştirilmesi Projesinin pilot uygulaması 12 ilde sürdürülecektir.
Gençlerin sosyal hayatta ve karar alma mekanizmalarında daha aktif rol almaları sağlanacak, hareketlilik programları özellikle dezavantajlı gençlerin katılımını artıracak biçimde çeşitlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.268)			
Tedbir 109. Eğitimde ve işgücü piyasasında olmayan gençlere yönelik çalışmalar yürütülecektir.	Kalkınma Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, Üniversiteler, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Eğitim ve işgücü piyasasında yer almayan pasif konumdaki gençlerin profilini tespit etmeye yönelik araştırmalar yapılacak, sonuçlarına bağlı olarak söz konusu nüfusu aktif hale getirmeye yönelik programlar yürütülecektir.
Tedbir 110. Türkiye Ulusal Gençlik Konseyinin aktif hale getirilmesine yönelik çalışmalar tamamlanacaktır.	Gençlik ve Spor Bakanlığı (S), Üniversiteler, Mahalli İdareler, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Türkiye Ulusal Gençlik Konseyine yönelik ikincil mevzuat çalışmaları tamamlanacak ve Konseye işlevsel bir yapı kazandırılacaktır.
Tedbir 111. Gençlerin kişisel ve sosyal gelişimine katkı sağlayacak programların sayısı ve kalitesi artırılacaktır.	Gençlik ve Spor Bakanlığı (S), Milli Eğitim Bakanlığı, YÖK, Üniversiteler, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Gençlerin kişisel ve sosyal gelişimine katkı sağlamak amacıyla düzenlenen eğitim faaliyetlerinin, rehberlik hizmetlerinin ve gençlik alanında yapılan inceleme ve araştırmaların sayısı ve kalitesi artırılacaktır.
Tedbir 112. GENÇDES programı hayata geçirilecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı(S), Gençlik ve Spor Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı	Mart Sonu	Gençlerin kısa film, ilk film, kitap, dergi vb. sanatsal faaliyetleriyle sportif faaliyetlerine proje bazlı karşılıksız destek verilecektir.
Gençlerin şiddete ve zararlı alışkanlıklara yönelmelerini önlemek üzere spor, kültür, sanat gibi alanlarda gelişimlerini destekleyici programların uygulanmasına devam edilecektir. (Kalkınma Planı p.269)			
Tedbir 113. Gençlik merkezlerinde ve kamplarında sunulan hizmetlerin kalitesi geliştirilecektir.	Gençlik ve Spor Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, Üniversiteler, Spor Federasyonları, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Gençlik merkezleri ve gençlik kamplarının fiziki şartları iyileştirilecek, fiziki altyapı ve sosyal faaliyetler açısından engelli genç ve çocuklar için daha erişilebilir hale getirilecek, faaliyetler gençlerin tercihleri doğrultusunda çeşitlendirilecektir.

Tedbir 114. Uyuşturucuyla Mücadele Acil Eylem Planı kapsamında önlemeye ve tedavi sonrasında yönelik çalışmalar yürütülecektir.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), Gençlik ve Spor Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Gençlerin sosyal, sanatsal ve kültürel faaliyetlere katılma ve spor yapma olanakları artıracak, uyuşturucu maddelerin zararları ve korunma yöntemleri ile ilgili olarak farklı alanlarda uygulanmak üzere rehberlik programları hazırlanacaktır.
Tedbir 115. Çocukların ve gençlerin internet kullanımını daha güvenli ve bilinçli hale getirerek kullanıcı güvenliğini artırıcı programlar geliştirilecek, özellikle gençlerin internete erişim imkânları artırılabilecektir.	Gençlik ve Spor Bakanlığı (S), İçişleri Bakanlığı, ASPB, Kalkınma Bakanlığı, MEB, Maliye Bakanlığı, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, BTK	Aralık Sonu	Teknoloji ile internetin çocukların ve gençlerin gelişimi üzerindeki olumsuz etkileri de göz önünde bulundurularak, bu kesimlerin aktif ve sosyal hayattan uzaklaşmasına sebep olmayacak ve güvenli bir şekilde bu imkan ve hizmetlere erişimlerini artırıcı mekanizmalar geliştirilecek ve mevcut yapılarda da yeni düzenlemelere gidilecektir.

2.2.1.9. Sosyal Koruma

a) Mevcut Durum

Ülkemizde satın alma gücü paritesine göre kişi başı günlük harcaması 4,3 ABD dolarının altındaki nüfus oranı 2013 yılında yüzde 2,1 iken bu oran 2014 yılında yüzde 1,62'ye düşmüştür. Mutlak yoksulluk oranlarında 2002 yılından bu yana önemli oranda düşüş sağlanmıştır. Diğer taraftan, eşdeğer hane halkı kullanılabilir geliri medyan değerinin yüzde 60'ının altında gelikle yaşayan nüfusun toplam nüfusa oranı olarak hesaplanan görel yoksulluk oranı, 2006 yılındaki yüzde 25,4 düzeyinden 2014 yılında yüzde 21,8'e gerilemiştir. Görel yoksulluk oranında iyileşme olmakla birlikte, bu oran 2013 yılında yüzde 16,6 olan AB-28 ortalamasının üzerindedir.

TABLO II: 12- Gelir Gruplarının Toplam Gelirden Aldıkları Paylar, Gini Katsayısı ve Yoksulluk Oranları

(Yüzde)

	2006	2010	2011	2012	2013	2014
Birinci Yüzde 20 (En yoksul)	5,8	6,5	6,5	6,5	6,6	6,5
İkinci Yüzde 20	10,5	11,1	11,0	11,0	10,9	11,0
Üçüncü Yüzde 20	15,2	15,6	15,5	15,6	15,4	15,6
Dördüncü Yüzde 20	22,1	21,9	21,9	22,0	21,8	22,2
Beşinci Yüzde 20 (En zengin)	46,5	44,9	45,2	45,0	45,2	44,7
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Gini Katsayısı	0,40	0,38	0,38	0,38	0,38	0,38
Kişi Başı Günlük 4,3 ABD Dolarının Altındaki Nüfus Oranı (yüzde)	13,3	3,7	2,8	2,3	2,1	1,6
Görel Yoksulluk (yüzde) (1)	25,4	23,8	22,9	22,7	22,4	21,8

Kaynak: TÜİK Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırmaları ve Hanehalkı Bütçe Araştırmaları

(1) Görel yoksulluk hesaplanırken eşdeğer hane halkı kullanılabilir geliri medyan değerinin yüzde 60'ı yoksulluk sınırı olarak alınmıştır.

2006-2010 döneminde Gini katsayısı 0,40'tan 0,38'e gerilemiştir. Ancak, 2010-2014 döneminde bu katsayı 0,38 seviyesinde kalmıştır. En zengin yüzde 20'lik grubun yıllık kullanılabilir gelirden aldığı payın en yoksul yüzde 20'lik grubun aldığı paya oranı ise aynı dönemde yaklaşık olarak 6,9 seviyesinde gerçekleşmiştir. 2015 yılı İnsani Gelişme Raporunda, gelir, eğitim ve sağlık göstergelerini dikkate alan İnsani Gelişme Endeksi sıralamasında ülkemiz 2009-2014 döneminde 16 basamak yükselmiş ve 2015 yılındaki 0,761 endeks değeriyle 188 ülke arasında 72. sırada ve yüksek insani gelişmişlik kategorisinde yer almıştır.

Sosyal transferlerin büyük bir bölümünün primli sistem kapsamındaki transferlerden oluşmasından ve yoksul kesimin primsiz transferlerden yeterli ölçüde yararlanamamasından dolayı sosyal transferlerin yoksulluk üzerindeki etkisi sınırlı olmuştur. Ancak yoksulluğun nesiller arası aktarımını engellemek için, özellikle eğitim alanındaki sosyal yardımlara önem verilmiş ve son on yılda toplam sosyal yardımların GSYH içindeki payı artırılmıştır. Diğer taraftan göç, kentleşme, aile yapısında meydana gelen değişim, nüfus artışı ve işsizlik gibi nedenlerle sosyal hizmet ve yardımlara olan ihtiyaç devam etmektedir. Bu kapsamda Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB), Millî Eğitim Bakanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü, YURTKUR ve belediyeler gibi kuruluşlar tarafından 2014 yılında yapılan kamu sosyal yardım harcamalarının GSYH'ya oranı yüzde 1,24 olarak gerçekleşmiştir.

TABLO II: 13- Sosyal Yardım Hizmeti Veren Kamu Kuruluşlarının Sosyal Yardım Harcamaları

Kurum	Yardım Türü	2011		2012		2013		2014	
		Yararlanıcı Sayısı (4)	Gider (Bin TL)	Yararlanıcı Sayısı (4)	Gider (Bin TL)	Yararlanıcı Sayısı (4)	Gider (Bin TL)	Yararlanıcı Sayısı (4)	Gider (Bin TL)
Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı	Yaşlı ve Özürlü Aylığı (1)	1 337 989	2 795 433	1 228 355	2 911 191	-	3 325 704	-	3 602 741
	Sosyal ve Ekonomik Destek (Çocukları Muhtaç Aileler)	41 778	140 736	49 464	199 161	62 256	263 117	80 281	342 371
	Evde Bakım	352 859	2 271 343	398 335	2 944 114	425 928	3 497 476	450 036	3 982 549
	SYDV'ler (Fon) Tarafından Verilen Tüm Sosyal Yardımlar	3 722 018	2 622 412	2 264 315	3 099 582	-	4 068 887	-	4 351 800
	Genel Sağlık Sigortası Primleri	-	-	7 467 871	4 072 864	9 111 923	5 725 413	9 368 920	6 132 726
Sağlık Bakanlığı	Yeşil Kart Uygulaması (2)	8 928 943	5 164 328	-	-	-	-	-	-
Vakıflar Genel Müdürlüğü	Muhtaç Aylığı (yetim ve özürlüler)	3 520	14 681	3 513	15 780	3 524	17 042	3 598	20 815
	İmarat Hizmetleri	20 215	20 716	20 215	22 831	20 215	21 592	20 215	23 386
	Burs (ilk ve ortaöğretimdeki muhtaç öğrenciler)	10 000	2 930	15 000	7 183	15 000	8 100	15 000	8 100
MEB	Burs (ilk ve ortaöğretimdeki muhtaç öğrenciler)	234 188	266 186	254 128	371 159	257 286	371 206	285 639	338 837
YURTKUR	Burs (yükseköğretimdeki muhtaç öğrenciler) (3)	320 912	804 125	377 151	1 036 934	420 962	1 205 540	385 500	1 140 029
TKİ-TTK	Kömür Yardımı	-	667 142	2 082 620	642 996	2 106 015	755 199	2 159 190	733 932
Belediyeler	Tüm Sosyal Yardımlar	-	543 685	-	721 997	-	805 000	-	939 592
TOPLAM		-	15 313 717	-	16 045 792	-	20 064 276	-	21 616 878
TOPLAM/GSYH (Yüzde)		-	1,18	-	1,13	-	1,28	-	1,24

Kaynak: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı

(1) 2011 yılı sonuna kadar SGK tarafından 2022 sayılı Kanun kapsamında verilmekte olan özürlü ve yaşlı aylıkları 2012 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına devredilmiştir.

(2) Kişi sayısı, Yeşil Kartı aktif olan kişi sayısını göstermektedir. 2012 yılında Genel Sağlık Sigortası sistemine geçildiği için 2011 yılı sonu itibarıyla Yeşil Kart uygulaması sona ermiştir.

(3) Üniversitelerin kendi bütçelerinden öğrencilerine verdikleri yardımlar bu rakama dâhil değildir.

(4) SYDV'ler (Fon) tarafından verilen tüm sosyal yardımlar ile TKİ-TTK kömür yardımında yararlanıcı sayısı hane sayısını, diğer yardım programlarında ise kişi sayısını ifade etmektedir.

Kamu sosyal yardım harcamalarındaki önemli artışa paralel olarak sosyal yardım sisteminde etkinliğin artırılmasına yönelik çalışmalar yürütülmektedir. Sosyal yardım sisteminde gerçek ihtiyaç sahiplerine etkin ve yeterli hizmet sunulması hedefi doğrultusunda yürütülen Puanlama Formülü Projesi tamamlanarak sosyal hizmet ve yardımlardan yararlanacak kişi ve grupların tespitinde nesnel ölçütler oluşturulmuştur. Puanlama Formülü bütün Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarında (SYDV'ler) dolaylı karar destek sistemi olarak kullanılmaya başlanmıştır. Puanlama formülü ayrıca sosyal yardım alan hanelere daha önce yapılan yardımların, hanedeki kişilerin merkezi veri tabanı sorgularının ve benzer puanlı hanelere verilen muhtaçlık kararlarının dağılımlarının tek bir sistem üzerinden görülmesini sağlamaktadır. Bütünleşik Sosyal Yardım Hizmetleri Projesi kapsamında oluşturulan veri tabanındaki verilerin sosyal yardım faaliyeti yürüten diğer kamu kurum ve kuruluşları, mahalli idareler ve Türkiye Kızılay Derneği ile karşılıklı olarak paylaşılması hususunda 2015 yılında Konya Büyükşehir Belediyesi ile pilot uygulama başlatılmıştır.

2015 yılında SYDV'lerce yürütülen yardım programları çeşitlendirilerek öksüz ve yetimler ile vatani görevini yerine getiren askerlerin sosyal güvencesi bulunmayan çocuklarına yönelik yeni yardım programları hayata geçirilmiştir. Yaklaşık 31 bin çocuğun faydalandığı bu programlar kapsamında 10 milyon TL yardım yapılmıştır. 2015 yılında başlatılan bir diğer sosyal destek programı doğum yardımı uygulamasıdır. Bu program kapsamında 342.729 anneye 148 milyon TL ödeme yapılmıştır. Ülkemizde bulunan yabancı uyruklu şahısların temel ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından çeşitli yardımlar yapılmaktadır. Bu kapsamda 2015 yılı Ekim ayı sonu itibarıyla 193.293 kişi için 13.186.418 TL kaynak kullanılmıştır.

Sosyal yardım alan çalışabilir durumdaki yoksul kesimin, yoksulluktan kalıcı bir şekilde kurtulabilmesi için işgücü piyasasıyla bağlantılarının kurulması ve güçlendirilmesi amacıyla bu kesimin İŞKUR kayıtları Bütünleşik Sosyal Yardım Sistemi üzerinden yapılmaktadır. Bu çerçevede 2012 yılından 2015 yılı Ekim ayı sonuna kadar SYDV'lere başvuran ve sistem üzerinden İŞKUR'a yönlendirilen kişilerden yaklaşık 493 bin kişinin İŞKUR'a kaydı yapılmış, 241 bini iş başvurusuna yönlendirilmiş, 62 bini işe yerleştirilmiş, 102 bini işgücü yetiştirme kurslarına başvurmuş ve başvuranlardan yaklaşık 32 bini kurslara katılmıştır.

Sosyal hizmet ve yardımlara olan ihtiyacın artmasına paralel olarak Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı sosyal hizmet sunan birimlerin sayılarında da artış görülmektedir.

Sosyal sorunların ortaya çıkmadan önce engellenmesi ve bu sorunlarla etkin bir mücadelenin sağlanmasına yönelik olarak sosyal hizmet ve yardımlarda koruyucu ve önleyici hizmetlere önem verilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, sosyal yardım ve hizmet alanında ailenin ihtiyaçlarına bütüncül olarak yaklaşan, aile ve bireylere arz odaklı hizmet sunan Aile Sosyal Destek Programı (ASDEP) modelini oluşturmak üzere çalışmalarına devam etmektedir.

6518 sayılı Kanunla Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının taşra teşkilatında yer alan sosyal hizmet kuruluşlarını, Bakanlar Kurulu kararıyla belirlenecek esaslar çerçevesinde il özel idareleri, belediyeler ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarına devredebileceği hüküm altına alınmıştır. Kuruluşların devri konusunda; devralacak kuruluşların bu alandaki kapasitesinin güçlendirilmesi, sosyal hizmet alanında hizmet standartlarının tam olarak oluşturulması, söz konusu hizmetlerin izlenmesi ve denetimine ilişkin bir sistemin kurulması ihtiyacı bulunmaktadır. Ayrıca personelin devri, hizmetin finansman yöntemi, devralacak kuruluşlar ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı arasındaki işbirliği ve koordinasyon gibi hususlarda mevzuat hazırlanması gerekmektedir.

TABLO II: 14- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına Bağlı Sosyal Hizmet Kuruluş Sayıları ve Kapasiteleri

Kuruluş Türleri	2011		2012		2013		2014		2015 (Eylül)	
	Sayı	Kapasite	Sayı	Kapasite	Sayı	Kapasite	Sayı	Kapasite	Sayı	Kapasite
Çocuk Yuvası (0-12 Yaş) (1)	96	7 998	58	4 861	21	1 706	10	490	7	370
Çocuk Evi (0-18 Yaş) (2)	413	2 456	649	3 814	906	5 286	1 015	5 068	1 027	5 297
Yetiştirme Yurdu (13-18 Yaş) (3)	114	6 868	80	5 106	42	2 650	20	651	13	468
Çocuk Yuvası ve Kız Yetiştirme Yurdu (0-18 Yaş)	-	-	32	3 468	9	954	7	366	6	294
Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezi / Koruma ve Bakım Rehabilitasyon Merkezi	36	905	44	1 166	53	1 504	62	1 144	60	1 085
Huzurevi	99	9 608	105	11 682	115	12 241	125	12 993	130	13 282
Engelli Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi (4)	90	5 807	92	5 881	135	6 293	176	6 682	195	6 950
Toplum Merkezi	96	-	94	-	62	-	-	-	-	-
Aile Danışma Merkezi	48	-	51	-	24	-	-	-	-	-
Sosyal Hizmet Merkezi	-	-	-	-	123	-	149	-	166	-
Kadın Konuk Evi ve İlk Kabul Birimi	51	1 125	69	1 676	115	2 851	120	2 585	122	2 605
ŞÖNİM (Şiddet önleme ve İzleme Merkezi)	-	-	4	-	14	-	14	-	36	-

Kaynak: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı

- (1) 0-12 yaşlarındaki çocuklara yönelik sevgi evleri bu rakama dâhildir.
(2) Çocuk evleri ayrı bir kuruluş statüsünde olmayıp müstakil apartman dairelerinden ibarettir.
(3) 13-18 yaşlarındaki çocuklara yönelik sevgi evleri bu rakama dâhildir.
(4) Umutevleri ve gündüzlü kuruluşlar dâhil edilmiştir.

Yoksulluk, ebeveyn kaybı, boşanma, aile kurumunun çözülmesi gibi sosyal ve ekonomik nedenlerden dolayı korunmaya muhtaç duruma düşen çocuklara sunulan bakım hizmetleri önemini korumaktadır. 2015 yılı Eylül ayı itibarıyla Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı yatılı kuruluşlarda kalan çocuk sayısı 12.337, sosyal ve ekonomik destek hizmetlerinden yararlanan çocuk sayısı ise 80.183'tür. Korunmaya muhtaç çocuklara sunulan bakım hizmetleri kapsamında koğuş tipi bakım modelinden sevgi evi ve çocuk evi modeline geçiş hızla devam etmektedir. Ancak söz konusu hizmet modelinde hizmet standartlarının oluşturulması ve denetimi konusunda eksiklikler bulunmaktadır. Hâlihazırda 33 adet koğuş tipi kurumda 1.282 çocuk, 84 adet sevgi evinde 4.673 çocuk ve 1.027 adet çocuk evinde de 5.297 çocuk kalmaktadır. Korunmaya muhtaç çocukların başta kendi aileleri yanında bakım olmak üzere aile yanında bakımına ilişkin bütün göstergelerde olumlu gelişmeler görülmesine rağmen söz konusu hizmetlerin etkinleştirilmesi ve çeşitlendirilmesi ihtiyacı bulunmaktadır.

TABLO II: 15- Sosyal Hizmet Sunan Kamu Kuruluşlarının Sosyal Hizmet Harcamaları

(Bin TL)

Harcama Yapılan Kesim		Kuruluş	2012	2013	2014	2015 (Eylül)
Çocuk-Genç		ASPB	708 825	845 173	857 362	846 344
Yaşlı		ASPB	253 964	250 408	238 936	192 825
Engelli	Kurum Bakımı	ASPB	218 685	247 627	237 617	201 462
	Özel Kurularda Bakım	ASPB	128 956	189 252	202 250	202 650
	Özel Eğitim	MEB	1 263 384	1 407 051	1 606 000	1 362 478
Toplum-Aile-Kadın		ASPB	67 046	67 831	108 362	93 458
Toplam			2 640 860	3 007 342	3 250 527	2 899 217

Kaynak: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB), Milli Eğitim Bakanlığı (MEB)

6518 sayılı Kanunla korumalı işyerlerinde istihdam edilen engellilere ödenecek ücretler ve bu işyerlerine sağlanacak vergi indirimlerine ilişkin düzenlemeler getirilmiştir. Ancak bu hususlarda ikincil mevzuat çalışması yapılması ihtiyacı devam etmektedir.

Fiziki mekânların engellilerin erişilebilirliğine uygun duruma getirilmesi ve tüm illerde engelsiz yaşam çevrelerinin oluşturulmasına yönelik olarak doğru ve örnek erişilebilir düzenlemelerin yapılması ve ülke geneline yaygınlaştırılması ile bu konuda ilgili kurum ve kuruluşlara eğitim verilmesini amaçlayan Erişilebilirlik Destek Programına (ERDEP) 2012 yılından bu yana 24,9 milyon TL kaynak ayrılmıştır.

2015 yılı Eylül ayı itibarıyla, özel eğitim hizmeti alan yaklaşık 305 bin engelli çocuk için 1.362 bin TL ödeme yapılmıştır. İhtiyacı olan engellilere sunulan bakım hizmetleri kapsamında 2015 yılı Eylül ayı itibarıyla 10.754 kişi özel bakım merkezlerinden, 466.427 kişi de evde bakım hizmetinden yararlanmıştır. 2015 yılı Eylül ayı itibarıyla engellilere evde bakım hizmeti veren kişilere toplam 3,35 milyon TL ödeme yapılmıştır.

Artan yaşlı nüfusun ihtiyaç duyduğu sosyal hizmetlerin yaygınlaştırılması gerekmektedir. Nitekim yaşlılara yönelik hizmetlerin sunulduğu kuruluşların sayısı, bu hizmetlerden faydalanan kişi sayısı ve bu kapsamda yapılan harcamalar giderek artmaktadır. Yaşlıların kendi çevrelerinden uzaklaşmadan evlerinde desteklenmesine yönelik hizmetlerin çeşitlendirilmesi ve yaygınlaştırılması ihtiyacı devam etmektedir.

Beşeri sermayenin geliştirilmesi ve toplumsal bütünleşmenin sağlanması amacıyla 9 ilde 2008 yılında başlatılan Sosyal Destek Programı (SODES) 2015 yılında 34 ilde uygulanmıştır. 2008-2015 döneminde valiliklerin koordinasyonunda yerel düzeyde hazırlanan ve uygulanan 7.977 SODES projesine toplam 975 milyon TL kaynak tahsis edilmiştir.

b) Amaç ve Hedefler

Yoksulluk ve sosyal dışlanma riski altında bulunan kesimlerin fırsatlara erişimlerinin kolaylaştırılması yoluyla ekonomik ve sosyal hayata katılımlarının artırılması ve yaşam kalitelerinin yükseltilmesi, gelir dağılımının iyileştirilmesi ve yoksulluğun azaltılması temel amaçtır. Bu kapsamda sosyal hizmet ve yardım alanında ailenin ihtiyaçlarına bütünsel olarak yaklaşan arz odaklı ve istihdam bağlantılı bir sistem kurulması esastır.

Sosyal koruma sistemi sosyal, ekonomik ve yerel şartlar dikkate alınarak, nüfusun tümünü kapsayan, etkin, dezavantajlı kesimleri toplumla bütünleştiren, toplumun her kesimine sorumluluk vererek sosyal dışlanma ve yoksulluk riskini en aza indiren bir yapıya kavuşturulacaktır.

c) Politika ve Tedbirler

Politikalar/ Tedbirler	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Vergi ve sosyal transferlerin gelir dağılımı eşitsizliğini ve yoksulluğu azaltıcı etkisi artırılacaktır. (Kalkınma Planı p.278)			
Tedbir 116. Gelir dağılımını iyileştirmeyi ve yoksulluğu azaltmayı hedefleyen sosyal transferlerin etkinliğinin artırılmasına yönelik mevzuat hazırlıkları tamamlanacaktır.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Farklı mevzuatlara dayanılarak yürütülmeleri nedeniyle hedefleme mekanizmaları, yararlanma koşulları, değerlendirme kriterleri farklılaşan sosyal yardımlar; hane odaklı bir yaklaşımla, çalışabilir durumdaki kişileri işgücü piyasasına kazandıracak yapıda ve bütünleştirilmiş bir mevzuat ile düzenlenecektir.
Tedbir 117. Puanlama Formülü göstergeleri ve Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sistemi verileri kullanarak sosyal uyum analizleri yapılacaktır.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, STK'lar	Aralık Sonu	Büyükşehirlerden başlamak üzere yoksulluk ve sosyal dışlanma gibi sorunların yoğunlaştığı alanlar, Puanlama Formülü göstergeleri ve Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sistemi verileri kullanarak tespit edilecek ve mahalle bazlı sosyal uyum analizleri yapılacaktır. 2015 yılında 6 ilde tamamlanan sosyal uyum analizi çalışmalarına 2016 yılında 6 büyükşehirde (İstanbul, Bursa, Denizli, Hatay, Trabzon ve Van) devam edilecektir.
Yoksulluğun nesiller arası aktarımının önlenmesi amacıyla başta eğitim olmak üzere temel kamu hizmetlerine erişimde fırsat eşitliği daha da güçlendirilecek; yoksullukla mücadelede sivil toplumun katılımı artırılacak ve yerel yönetimlerin rolü güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.279)			
Tedbir 118. Sivil toplumun sosyal hizmet ve yardımlara katılımına yönelik tanıtım faaliyetleri artırılacak, sivil toplumun ve vatandaşların gönüllü olarak katkı sağlamaları teşvik edilecektir.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, RTÜK, Mahalli İdareler, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Koruyucu aile hizmetleri başta olmak üzere Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından sunulan sosyal hizmetlerin tanıtımı yapılacak ve bu hizmetlerin geliştirilmesinde gönüllülüğün önemini vurgulayan kamu spotu gibi bilgilendirici ve tanıtıcı faaliyetler yürütülecektir. Sosyal yardım alanında ise sivil toplumun ve vatandaşların vakıfların fon gelirlerine gönüllü olarak katkı sağlamaları teşvik edilecektir.

Tedbir 119. Mahalli idarelerin sosyal yardım faaliyetlerini kamu sosyal yardım kuruluşlarıyla işbirliği halinde yürütmeleri sağlanacaktır.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), İçişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Mahalli İdareler, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Mahalli idarelerin Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesinde oluşturulan Bütünleşik Sosyal Yardım Hizmetleri Sistemine dâhil edilerek sisteme zorunlu veri girişi yapmaları ve sistemden bilgi alabilmeleri sağlanacaktır.
Tedbir 120. Yoksul ailelere belirli ölçütlerle internete erişim imkânı sağlanacaktır.	Aile Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, BTK	Mart Sonu	Yoksul ailelerin internete erişimlerinin artırılmasına yönelik destekleme mekanizmaları geliştirilecektir.
Sosyal hizmet ve yardımlar alanında bütüncül hizmet sunulmasını sağlamaya yönelik Aile Sosyal Destek Programı (ASDEP) modeli uygulanacaktır. (Kalkınma Planı p.280)			
Tedbir 121. Sosyal yardım ve hizmet alanında ihtiyaca en uygun destek ve hizmetin verileceği ASDEP modelinin uygulanmasına başlanacaktır.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	ASDEP'le halen farklı kamu kurum ve kuruluşları tarafından verilmekte olan sosyal hizmet ve yardımların, ailelerin ya da bireylerin başvuru yapmalarına gerek olmadan arz odaklı bir yaklaşımla sunulması sağlanacaktır. Ayrıca, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından sunulan sosyal hizmetlere dair tüm verilerin ortak bir veri tabanında toplanması suretiyle bütüncül bir sistem oluşturmayı hedefleyen ve çalışmalarına başlanan Aile Bilgi Sistemi, ASDEP'in uygulanmasını destekleyecektir.
Sosyal yardım-istihdam bağlantısı güçlendirilerek yoksul kesimin istihdam edilebilirliğinin artırılması ve üretken duruma geçirilmesine yönelik programlara devam edilecektir. (Kalkınma Planı p.281)			
Tedbir 122. Çalışabilir durumdaki yoksul kişilerin, sosyal yardımlardan yararlanabilmesi için İŞKUR'a kayıtlarının zorunlu hale getirilmesi sağlanacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Sosyal yardımlara ilişkin yapılacak yeni yasal düzenlemede çalışabilir durumdaki yoksul kişilerin işgücüne katılımını arttırmaya yönelik olarak bu kişilerin sosyal yardımlardan yararlanabilmesi, İŞKUR'a kayıt yaptırma şartına bağlanacaktır.

Sosyal hizmet ve yardım alanında nitelikli personel eksikliği giderilecek, aile yanında bakımı destekleyen modeller geliştirilecek, kurum bakımı hizmetlerinin standart ve niteliği iyileştirilecektir. (Kalkınma Planı p.282)			
Tedbir 123. Sosyal hizmetler alanında personel ve ara eleman yetiştiren programların ve mezunlarının sayısı ve niteliği artırılacaktır.	YÖK (S), Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Devlet Personel Başkanlığı, İŞKUR, Üniversiteler	Aralık Sonu	Sosyal hizmet alanında ihtiyaç duyulan nitelikli bakım elemanı yetiştirilmesi hususunda mesleki eğitimlere ağırlık verilmesi, sosyal çalışmacı yetiştirilmesi hususunda ise üniversitelerde açılan yeni bölümlerin öğretim görevlisi ve fiziki mekân ihtiyaçlarının giderilmesi sağlanacaktır.
Tedbir 124. Sosyal hizmet alanında kurum bakımı hizmetlerine ilişkin standartlar geliştirilecek ve bu hizmetlerin niteliği iyileştirilecektir.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), Sağlık Bakanlığı, Üniversiteler, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Kurum bakım hizmetlerinden yararlananlara nitelikli hizmet sunulması ve denetim yapılabilmesi için standartlar oluşturulacaktır. Psiko-sosyal Destek ve Gelişim Programı tüm kuruluşlarda hayata geçirilecektir.
Tedbir 125. Sosyal hizmet kuruluşlarının devri konusunda analizler ve pilot uygulamalar gerçekleştirilecektir.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), İçişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	06/02/2014 tarihli ve 6518 sayılı Kanun çerçevesinde sosyal hizmet kuruluşlarının devrinin, sosyal hizmet sunumunda etkinliği ve kaliteyi artıracak nitelikte ve sorunsuz bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için; devralacak kuruluşların bu alandaki kapasitesi, hizmet standartları, izleme ve değerlendirme, denetim, personelin devri gibi hususlarda analizler ve pilot uygulama gerçekleştirilecektir.
Korunmaya muhtaç çocuklara yönelik öncelikle aile yanında bakım olmak üzere koruyucu aile ve evlat edinme gibi alternatif modeller yaygınlaştırılacaktır. (Kalkınma Planı p.283)			
Tedbir 126. Korunmaya muhtaç çocuklar için alternatif bakım modellerinin uygulanması yaygınlaştırılacaktır.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), Kamu Kurum ve Kuruluşları, İl Özel İdareleri, Belediyeler	Aralık Sonu	Korunmaya muhtaç çocukların kendi aileleri yanında bakılmalarına öncelik verilecek, bunun mümkün olmaması halinde ise koruyucu aile ve evlat edinme gibi aile yanında bakım modelleri teşvik edilecektir. Ayrıca koğuş tipi kuruluş bakım modelinden çocuk evi ve sevgi evi modellerine geçiş yönündeki çalışmalara devam edilecektir.

Engellilere yönelik eğitim, istihdam ve bakım hizmetlerinin etkinliği ve denetimi artırılacak, bu kapsamda kaynaklar daha verimli kullanılacak ve fiziksel çevre şartları engellilere uygun hale getirilecektir. (Kalkınma Planı p.284)

<p>Tedbir 127. Engellilere yönelik okul öncesi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri geliştirilecek ve özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri etkin bir biçimde denetlenecektir.</p>	<p>Milli Eğitim Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı</p>	<p>Aralık Sonu</p>	<p>Engellilerin okula başlamadan önce, almaları gereken eğitim konusunda verilen rehberlik ve danışmanlık hizmetleri geliştirilecektir. Engellilere hizmet veren özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinin denetimine ağırlık verilecektir. Engelli eğitim desteği harcamaları gözden geçirilecek, farklı uygulama yapıları geliştirilecektir.</p>
<p>Tedbir 128. Engellilere yönelik iş imkânları geliştirilecek ve bu alandaki danışmanlık hizmetleri yaygınlaştırılacaktır.</p>	<p>Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı</p>	<p>Aralık Sonu</p>	<p>Engelliler için çalışma ortamının özel olarak düzenlendiği korumalı işyerlerine ilişkin mevzuat çalışmaları tamamlanarak korumalı işyerlerinin işlevi artırılacak ve engellilere kolay erişilebilir mesleki eğitim ve danışmanlık hizmetleri sunulacaktır.</p> <p>Kamuda istihdam edilen engelli sayısı tahsis edilen kontenjan kapsamında artırılacaktır.</p>
<p>Tedbir 129. Engellilere yönelik bakım ve destek hizmetlerinin etkinliği, yaygınlığı ve denetimi artırılacak, bakım ve rehabilitasyon kuruluşlarının fiziki şartları iyileştirilecektir.</p>	<p>Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), Mahalli İdareler</p>	<p>Aralık Sonu</p>	<p>Ev tipi sosyal hizmet birimleri ile ilgili mevzuat çalışmaları tamamlanacak, ev tipi kuruluş sayısı artırılacak ve evde destek hizmeti yaygınlaştırılarak bu hizmetlerin denetimi artırılacaktır.</p>
<p>Tedbir 130. Engellilerin ekonomik ve sosyal hayata katılımlarının artırılması için sosyal ve fiziki çevre şartlarının iyileştirilmesine yönelik çalışmalar hızlandırılacaktır.</p>	<p>Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), Kamu Kurum ve Kuruluşları, Mahalli İdareler</p>	<p>Aralık Sonu</p>	<p>Fiziki çevre şartlarının engellilere uygun hale getirilmesi konusundaki çalışmalara hız verilmesi ve oluşturulan Erişilebilirlik Eylem Planı kapsamındaki faaliyetlerin hayata geçirilmesi sağlanacaktır.</p>

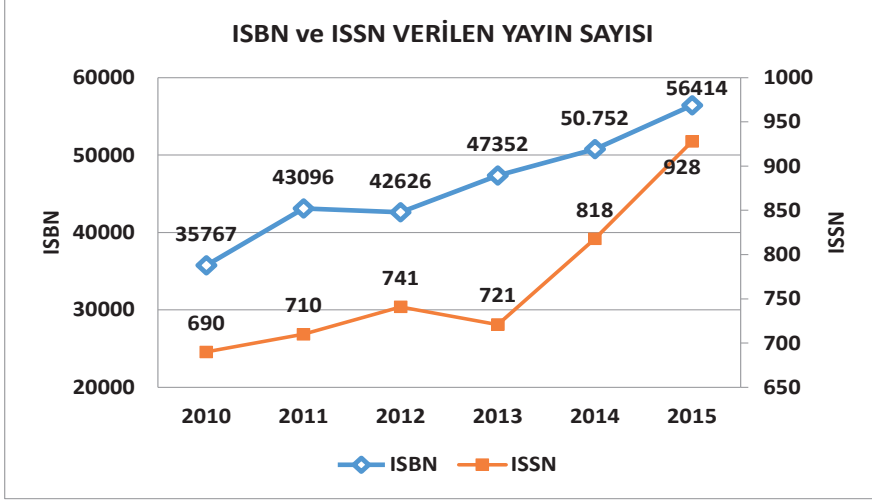
Yaşlıların kendi çevrelerinden uzaklaşmadan evlerinde bakımını sağlamaya yönelik hizmetler çeşitlendirilerek yaygınlaştırılacak ve yaşlılara yönelik kurumsal bakım hizmetlerinin sayı ve niteliği artırılabilecektir. (Kalkınma Planı p. 285)			
Tedbir 131. Yaşlılara yönelik bakım ve destek hizmetlerinin etkinlik, yaygınlık ve denetimi artırılacak, kuruluşların fiziki şartları iyileştirilecektir.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), Sağlık Bakanlığı, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	Yalnız yaşayan yaşlılar başta olmak üzere, günlük ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için yaşlılara evlerinde sağlık, temizlik, günlük bakım, alışveriş gibi konularda destek verilmesine yönelik Yaşlı Destek Programı (YADES) uygulanmaya başlanacaktır. Yaşlılara yönelik yatılı ve gündüzlü bakım hizmetlerinin sunulduğu kuruluşların sayısı ve niteliği artırılabilecektir. Ayrıca yerel yönetimlerin ve sivil toplum kuruluşlarının bu konudaki rolleri güçlendirilecektir.
Tedbir 132. 2022 sayılı kanun kapsamında yaşlılara yapılan yardımlardan yararlanabilme koşullarında faydalanıcılar lehine düzenleme yapılacaktır.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı	Mart Sonu	2022 sayılı kanun kapsamında 65 yaşını doldurmuş muhtaç durumdaki yaşlılara yapılan ödemelerde yaşlıların ikamet durumlarına bakılmaksızın yardım yapılması sağlanacaktır.

2.2.1.10. Kültür ve Sanat

a) Mevcut Durum

Kültür ve sanat alanında edebiyat, yayın sektörü, sinema, tiyatro gibi birçok alanda önemli gelişmeler yaşanmıştır. Yeni edebiyat destek mekanizmalarının oluşturulması, sahne sanatları ve sinema sektörüne verilen desteklerdeki artış bu kapsamdaki gelişmeler arasında sayılabilir. Ayrıca ortak tarihi geçmişimiz olan ülkelere yönelik kültürel girişimler artmış, birçok ülkede Yunus Emre Kültür Merkezleri açılmış ve yeni projelerle kültürel ilişkiler üzerinden dostluk bağlarının güçlendirilmesine yönelik adımlar atılmıştır. Bunların yanı sıra okuma kültürünün geliştirilmesine yönelik projeler geliştirilerek uygulamaya konmuştur.

Türk kültür, sanat ve edebiyatının yurt dışında tanıtılması ve Türkçenin yazı dili birikiminin dünya dillerine kazandırılması amacıyla, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından 2005 yılından bu yana yürütülen Türk Edebiyatının Dış Açılımı (TEDA) Projesi kapsamında desteklenen eser sayısı 2015 yılı itibarıyla 1.929'a, yayınlanan eser sayısı ise 1.475'e ulaşmıştır. Proje kapsamında 2005 yılından bugüne yaklaşık 13 milyon TL kaynak tahsis edilmiştir. Bunun yanı sıra Türk edebiyatının gelişimine katkı sağlayacak özgün edebiyat eserlerinin nitelik ve nicelik olarak çoğaltılması amacıyla 2014 yılında Edebiyat Eserlerinin Desteklenmesi (EDA) projesi başlatılmıştır. Bu kapsamda, 2014 yılı başvuruları neticesinde 35 esere toplam 430.000 TL ve 2015 yılında ilk aşamada 28 esere 402.000 TL destek verilmiştir. Diğer yandan 2015 yılı itibarıyla ISBN verilen yayın sayısı 56.414, ISSN verilen süreli yayın sayısı ise 928 olmuştur. Son 5 yılda ISBN verilen eser sayısındaki artış trendi, ülkemizdeki yayıncılık ve bilgi üretimi faaliyetlerinin gelişimi açısından önemli bir göstergedir.

GRAFİK: 8- ISBN ve ISSN Verilen Yayın Sayısı 2010-2015

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı

Ortak tarihi geçmişimiz olan ülkeler başta olmak üzere dünya ülkeleriyle kültürel ilişkilerimizin geliştirilmesine yönelik önemli adımlar atılmıştır. 2009 yılında faaliyetlerine başlayan Yunus Emre Enstitüsü 2015 yılı itibarıyla 34 ülkede 42 kültür merkeziyle hizmet vermektedir. Bu merkezlerde Türkçe öğretiminin yanı sıra, Türk Müziği, Türk Mutfağı ve klasik sanatlarımıza yönelik kurslar verilmekte olup ayrıca konferans, sergi, film gösterimleri vb. faaliyetlerle Türk kültür ve sanatı tanıtılmaktadır. Bunun yanı sıra TİKA'nın koordinasyonunda faaliyet gösterecek olan Yurt Dışındaki Kültür Varlıkları Eşgüdüm ve Yönlendirme Kurulu oluşturulmuş ve yurt dışındaki kültürel mirasımızın korunmasına yönelik faaliyetlerin daha koordineli yürütülmesi için bir eylem planı hazırlanmıştır.

Sinema sektöründe yaşanan olumlu gelişmeler son yıllarda artarak devam etmiştir. Bu gelişim sürecine sektörleşme dinamiklerini destekleyen politikalar ve sektöre yapılan destekler önemli katkı sağlamıştır. Gerek sinema ve gerekse dizi yapımlarında gözle görülür bir başarı sağlayan sektör, Türkiye'nin ekonomik dinamizmine ve gelişim eğilimine önemli bir katkı sağlayacak düzeye ulaşmıştır.

Ulusal sinema eserlerinin izleyici ile buluşturulması, nitelikli eser üretiminin teşvik edilmesi ve sinema alanındaki ulusal kültür mirasımızın gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlamak amacıyla, 2005 yılından bu yana 381 uzun metraj film projesine 110 milyon TL destek aktarılmıştır. 2015 yılında ise sinema sektörüne aktarılan destekler 44 milyon TL'yi aşmıştır. Sektöre aktarılan desteklere paralel olarak gösterime giren yerli film ve izleyici sayısında da büyük artış yaşanmıştır. 2014 yılında 108'i yerli olmak üzere toplam 357 yeni film izleyici ile buluşmuştur. Toplam seyirci sayısı 61,4 milyonu geçmiş, gişe gelirleri de 655 milyon TL'yi aşmıştır. Ülkemiz sineması yüzde 58'lik yerli film izleme oranı ile önceki yıllarda elde ettiği Avrupa'daki birincilik konumunu sürdürmüştür. 2015 yılı Kasım ayı itibarıyla 119'u yerli olmak üzere toplam 362 yeni film gösterime girmiş, seyirci sayısı 49 milyonu aşmış, vizyon gelirleri 548 milyon TL'ye ulaşmıştır. Bunların yanı sıra 2014 yılı sonu itibarıyla düzenli film gösterimi yapılan sinema kompleksi sayısı 460, sinema salonu sayısı 2.287 olmuştur.

TABLO II: 16- Sinema Sektörüne İlişkin Gelişmeler

	Vizyona Giren Yerli Film Sayısı	Vizyona Giren Toplam Film Sayısı	Yerli Film Seyirci Sayısı (Bin)	Toplam Seyirci Sayısı (Bin)	Yerli Film Hasılat (Bin TL)	Toplam Hasılat (Bin TL)	Sinema Sektörüne Verilen Destek (Bin TL)
2005	27	221	11 000 (1)	27 000 (1)	69 000	176 000	9 454
2012	61	282	20 487	44 000 (1)	179 000	421 000	19 724
2013	85	321	29 040	50 405	270 000	504 000	19 355
2014	108	357	33 500	61 400	356 000	654 000	38 723
2015(2)	119	362	26 184	49 366	270 000	548 000	44 234

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Sinema Genel Müdürlüğü

(1) Yaklaşık seyirci sayılarıdır.

(2) 2015 Yılı Kasım ayına kadar olan verilerdir.

Son yıllarda film üretiminde ve izleyici sayılarında elde edilen sayısal artışın yanı sıra, nitelikli yapımların da ortaya çıkması ve uluslararası festivallerde ödüller alınmaya başlanması, Türk sinemasının bir marka olma yolunda önemli adımlar attığının göstergesi olarak değerlendirilebilir. Filmlerimiz, son yıllarda uluslararası arenada elde ettiği başarılarla ülkemiz ve sinemamızın tanıtımına önemli katkı sağlamakla birlikte Türk Sinemasının marka olma potansiyelini gerçekleştirebilmesi için yeni stratejilere ve ödül-destek mekanizmalarına ihtiyaç duyulmaktadır.

Sahne sanatlarına yönelik destekler son yıllarda artarak devam etmektedir. Bu kapsamda, 2015 yılında özel tiyatrolara verilen destek miktarı 4.590 bin TL olmuştur. Aynı sezonda destek verilen özel tiyatro sayısı da artarak 178'den 235'e yükselmiştir. Bu noktada dikkat çeken diğer bir husus, yeni girişimlerin projelerine öncelik verilmesi ve desteklerin İstanbul ve diğer büyükşehirlerle sınırlı kalmayıp küçük kentlere doğru yaygınlaşmasıdır. Bu çerçevede 18 profesyonel, 4 çocuk oyunu, 7 amatör ve 1 geleneksel kategoride olmak üzere toplam 30 özel tiyatroya ilk kez destek verilmiştir. Tiyatro sayısı ve verilen desteklerin artışına paralel olarak seyirci sayılarında da artış gözlenmektedir. 2012 yılı itibarıyla tiyatro sayısı 600'ü seyirci sayısı ise 5,5 milyonu aşmıştır. Bununla birlikte, özel tiyatrolara verilen destek miktarının artırılması, destek mekanizmasının mümkün olduğunca şeffaf ve nesnel kriterlere göre işlemesi ile devlet tiyatroları tarafından sahneye konan yerli oyunların sayısının artırılması ihtiyacı devam etmektedir. Bu ihtiyacı gidermek, yeni ve özgün yerli oyun üretimi konusunda bir açılım sağlamak üzere ilk defa 2014 yılında devlet tiyatroları tarafından yerli oyun yazarlarını teşvik uygulaması başlatılmıştır. Önümüzdeki yıllarda bu teşviklerle yeni yazarların ve oyunların sayısında artış beklenmektedir.

TABLO II: 17- Kültürel Altyapı Unsurları

	Müze ve Ören Yeri	Özel Müze Sayısı	Tiyatro Sayısı	Sinema Salonu Sayısı	Halk ve Çocuk Kütüphanesi	Kültür Merkezi (1)
2015	328	217	*	*	1130	105
2014	326	192	2287	611	1121	98
2013	321	163	2102	678	1118	92
2012	320	172	1998	606	1112	89

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, TÜİK

(1) Kültür ve Turizm Bakanlığınca inşa edilen kültür merkezlerini göstermektedir.

* Sinema ve Tiyatro Salonu sayılarına ilişkin en güncel veri 2014 yılına aittir.

Sinema, sahne sanatları ve diğer ilgili alanlarda yaşanan gelişmelere rağmen kültürel ve sanatsal faaliyetlere katılımın bir yaşam alışkanlığı olarak geliştirilmesi ile özellikle çocuklar ve gençlere okuma kültürünün kazandırılmasına yönelik politikalara ihtiyaç duyulmaktadır. Türkiye Aile Yapısı Araştırması 2011 (TAYA) sonuçlarına göre Türkiye genelinde bireylerin yüzde 41'i hiç kitap okumamaktadır. Ara sıra kitap okuduğunu belirtenlerin oranı ise yüzde 44'tür. Eğitim seviyesi arttıkça okuma oranlarının artması beklenen bir sonuç olmakla birlikte üniversite ve lisansüstü mezunlarının yüzde 8'den fazlasının hiç kitap okumadığını belirtmesi dikkat çekicidir. Benzer şekilde sinema ve tiyatroya gitme oranlarının da düşük olduğu gözlenmektedir. Türkiye genelinde bireylerin yüzde 70'i hiç sinema ve tiyatroya gitmezken, yüzde 26'sı ara sıra gitmektedir. Sık sık gittiğini söyleyenlerin oranı ise yalnızca yüzde 4'tür. Yine TAYA 2011 sonuçlarına göre bireylerin yüzde 93'ü televizyon izlediğini belirtmekte ve yüzde 78'i günde 2-6 saat televizyon izlemektedir. Bu oranların yaş grupları, öğrenim durumu veya sosyo-ekonomik statü gruplarına göre belirgin farklılıklar göstermediği göz önünde tutulacak olursa, bireylerin kültürel aktivitelere katılımı konusunda yeni politikalar geliştirilmesine ihtiyaç duyulduğu görülmektedir.

TABLO II: 18- Temel Kültürel Aktiviteler (Yüzde)

	Kıtap Okumak	Gazete Okumak	Sinema ve Tiyatroya Gitmek	Spor Karşılaşmalarını İzlemek	Tv İzlemek
Sık sık	14,7	25,6	4,2	5,7	93
Ara sıra	44,3	44,7	25,6	18,1	
Hiç	40,9	29,7	70,2	76,2	7

Kaynak: Türkiye Aile Yapısı Araştırması, 2011

Okuma kültürünün geliştirilmesi bağlamında son yıllarda önemli gelişmeler yaşanmaktadır. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın 2012 yılında başlattığı Halk ve Çocuk Kütüphanelerinin Rehabilitasyonu Projesi bu gelişmelerden biri olup yenilenen kütüphanelerin okuyucu, üye ve materyal kullanma sayılarının katlanarak arttığı gözlenmektedir. Bunun yanı sıra Milli Eğitim Bakanlığı tarafından okullarda oluşturulan Zenginleştirilmiş Kütüphaneler okuma kültürü bakımından diğer bir önemli gelişmedir. Bu olumlu gelişmelere rağmen, okuma kültürünün yaygınlaştırılmasının çok bileşenli ve aktörlü bir tasarımla mümkün kılınabileceği dikkate alınarak, Milli Eğitim Bakanlığı başta olmak üzere ilgili kurum ve STK'larla işbirliği halinde bir Okuma Kültürü Eylem Planı oluşturulmasına ve titizlikle uygulanmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

5225 sayılı Kültür Yatırımları ve Girişimlerini Teşvik Kanunu kültür alanında kamu-özel sektör işbirliği adına önemli bir açılım sağlamış olmakla birlikte, bu alanda sponsorluk uygulaması, henüz istenen seviyeye ulaşamamıştır. Kültürel hayatın canlandırılması ve kültürel faaliyetlerin ülkenin bütününe yaygınlaştırılması amacıyla, yerel nitelikteki kültür hizmetlerinin yerel yönetimlere devredilmesi ve kültür alanında kamu-özel sektör işbirliğinin güçlendirilerek geliştirilmesi önem arz etmektedir. Bu bağlamda devletin kültür ve sanat alanındaki hizmet sunumu rolünün kısıtlanarak, bu alanı düzenleyen ve destekleyen yönünün güçlendirilmesi önemli görülmektedir.

Uluslararası kültür istatistiklerinde ve raporlarında, ülkemize ait ilgili göstergeler, veri eksikliği nedeniyle sunulamamaktadır. Bu konudaki eksikliği gidermek ve politika yapıcılara analiz imkânı verecek verileri temin etmek amacıyla, kültür alanına ilişkin toplanan istatistiklerin yöntem ve kapsam itibarıyla gözden geçirilerek gerekli güncellemelerin yapılması önem arz etmektedir.

Toplumsal diyalogun, dayanışmanın ve hoşgörü kültürünün tesis edilmesi, günümüz toplumunun en önemli ihtiyaçlarındandır. Ancak ilişkilerin fiziki ortamlardan

sosyal ağlara kaydığı bir dünyada bunu temin etmek giderek zorlaşmaktadır. Bu konuda, ilgili kamu kurumlarının, STK'ların, akademisyen ve aydınların katılımlarının sağlanacağı çok paydaşlı bir Kültür Stratejisi ve Eylem Planı hazırlanması ihtiyacı bulunmaktadır.

Yoğun göç ve çarpık kentleşmenin oluşturduğu sorunlar, toplumsal bütünlüğü ve uyumu zedeleyici ortamlar oluşturmaktadır. Bu kapsamda, yerel yönetimler ve STK'ların toplumsal dayanışma, yardımlaşma ve bir arada yaşama kültürünü geliştirecek faaliyetlere ağırlık vermeleri gerekmektedir. Kültürümüzde önemli yer teşkil eden vakıflar, geçmişte toplumsal kalkınmaya çok güçlü etki yaparken, günümüzde bu fonksiyonu yeterince ifa edememektedir. Genel anlamıyla STK'ların, özelde ise vakıfların, kültürel ve sosyal politikalar alanında katma değer oluşturma potansiyelleri oldukça yüksektir. Bu bağlamda vakıfların toplumsal kalkınmaya daha fazla katkı vermelerini sağlayacak önlemler alınmasında fayda mülhaza edilmektedir.

Kültürel altyapının güçlendirilmesi, kültürel etkinliklerin yaygınlaştırılması; dünya ülkeleri ve özellikle Türk Cumhuriyetleri, soydaş ve akraba toplulukları ile kültürel ilişkilerimizin geliştirilmesi; yurt içi ve yurt dışında bulunan kültür varlıklarımızın envanterinin çıkarılması ve restorasyonu sektörel önceliklerimiz olarak önemini korumaktadır.

b) Amaç ve Hedefler

Kültürel zenginlik ve çeşitliliğin korunup geliştirilerek gelecek nesillere aktarılması, kültür ve sanat faaliyetlerinin yaygınlaştırılması ile milli kültür ve ortak değerler etrafında toplumsal bütünlüğün ve dayanışmanın güçlendirilmesi temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbirler	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Kültürel ve sanatsal faaliyetlere katılımın bir yaşam alışkanlığı olarak gelişmesi sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.295)			
Tedbir 133. Kültürel faaliyetlere katılım ve ayrılan zaman araştırması güncellenecektir.	TÜİK (S), Kültür ve Turizm Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Üniversiteler	Aralık Sonu	Uluslararası çalışmalara uygun olacak şekilde, toplumun kültür ve sanat faaliyetlerine katılımını ve okuma alışkanlığını ölçmeye yönelik olarak en son 2006 yılında yapılan araştırma güncellenecektir.
Yurt içi ve yurt dışındaki kültür mirasımız, toplumun kültür, tarih ve estetik bilincini geliştirecek, kültür turizmine katkı sağlayacak ve afet riskini dikkate alacak şekilde korunacaktır. (Kalkınma Planı p.304)			
Tedbir 134. Yurt içi ve yurt dışında kültürel mirasımızı korumaya yönelik restorasyon faaliyetlerinin sayısı artırılacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), Milli Eğitim Bakanlığı, TİKA, TÜBA, Diyanet İşleri Başkanlığı, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, Üniversiteler, Yerel Yönetimler, Yunus Emre Vakfı, STK'lar	Aralık Sonu	Yurt içindeki ve yurt dışındaki tarihi eserlerimiz ve kültürel mirasımızın aslına uygun olarak korunması sağlanacaktır. Tarihi dokunun bütüncül olarak korunması ve tarihi farkındalığın artırılması amacıyla Sur-u Sultani ve Yıldız Sarayı gibi tematik projelere ağırlık verilecektir.

Tebdir 135. Yazma eserlerin korunması, incelenmesine yönelik faaliyetler artırılacaktır.	Yazma Eserler Başkanlığı (S), TÜBA, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Diyanet İşleri Başkanlığı, Türk Tarih Kurumu	Aralık Sonu	Yazma eserlerin restorasyonu, tıpkıbasımı ve transkripsiyonu yapılacak, dijital ortama aktarma çalışmalarına devam edilecektir. Yazma eserlerden 100 temel Türk Bilim Klasığının tıpkıbasımı, transkripsiyonu, başka dillerde olanlarının tercümesi yapılacak ve muhtevasına ilişkin araştırmalar yürütülecektir.
Tebdir 136. Yazma eserlerin toplumun istifadesine sunulmasına yönelik faaliyetler artırılacak ve çeşitlendirilecektir.	Yazma Eserler Başkanlığı (S), TÜBA, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Diyanet İşleri Başkanlığı, Türk Tarih Kurumu	Aralık Sonu	Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi başta olmak üzere ülkemizde yazma eser bulunduran kütüphanelerdeki el yazması kitap ve belgelerin dijital ortama aktarılarak internet üzerinden bir portal aracılığıyla ücretsiz olarak araştırmacılarla ilgililerin kullanımına açılması sağlanacaktır. Dijital ortama aktarma çalışmalarında yazma eserlerin araştırma çalışmaları açısından en uygun formlarda dijitalize edilmesi hususu dikkate alınacaktır.
Tebdir 137. Restorasyon Teknikleri Araştırma ve Uygulama Merkezi kuruluş çalışmaları tamamlanacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Türkiye Belediyeler Birliği	Aralık Sonu	Tarihi eserlerin restorasyon uygulamalarının niteliğini artırmak ve bu alanın kalite standartlarının oluşturulması amacıyla Restorasyon Teknikleri Araştırma ve Uygulama Merkezi kurulacaktır.
Tebdir 138. Milli Arşiv Kanunu çıkarılacaktır.	Başbakanlık (S), Kültür ve Turizm Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Türk Tarih Kurumu, Yazma Eserler Başkanlığı	Aralık Sonu	Mevcut arşivlerin araştırmacıların ve ilgililerinin hizmetine daha etkin bir şekilde sunulmasını sağlayacak yeni bir çerçeve kanun hazırlıkları tamamlanacaktır.
Tebdir 139. Kültür Envanterinin çıkarılması ve dijitalleştirilmesi tamamlanacaktır.	Vakıflar Genel Müdürlüğü (S), Kültür ve Turizm Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, TİKA, Türk Tarih Kurumu,	Aralık Sonu	Taşınmaz Ulusal Envanter Sistemi (TUES) ve Müzeler Ulusal Envanter Sistemi (MUES) projesi hayata geçirilecektir. Halk Kültürü Araştırmaları arşivi dijital ortama aktarılacak, arşivde fiziki mekân düzenlemesi yapılacaktır. Afet riskine duyarlı kültür mirası tespit edilecek ve öncelikli olarak koruma altına alınacaktır. Yurt dışındaki kültür mirasımıza ilişkin envanter çalışmaları sürdürülecek, Türk Tarih Kurumu, Vakıflar Genel Müdürlüğü gibi farklı kurumların envanterlerinin ortak bir veri tabanında birleştirme çalışmaları tamamlanacaktır.

Türk sinemasının dünyada tanınan bir marka haline gelmesini sağlayacak yapımlar yaygınlaştırılacak ve sektörün ihracata katkısı artırılacaktır. (Kalkınma Planı p.302)			
Tedbir 140. Sinema-film endüstrisine yönelik strateji belgesi hazırlanacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), Ekonomi Bakanlığı, TRT, Özel Sektör, Meslek Odaları, Üniversiteler, YÖK	Aralık Sonu	Sinema, belgesel, dizi-film alanındaki gelişmenin desteklenmesi için altyapı unsurlarının kurulması, eğitim gibi konuları bütüncül olarak ele alan bir strateji belgesi hazırlanacaktır.
Tarihimizin önemli şahsiyetleri, olayları, masal kahramanları ve kültürel zenginlik unsurlarımız belgesel, dizi ve çizgi filmlere dönüştürülecektir. (Kalkınma Planı p.300)			
Tedbir 141. Çocuklara yönelik animasyon, çizgi film ve bilgisayar oyunu gibi yapımların kültürel unsurlarımızı ve tarihi olayları içermeleri ve çocukların sorumlu bireyler olarak yetişmelerine katkı sağlamaları teşvik edilecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), ASPB, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, TRT, RTÜK, Üniversiteler, Türk Tarih Kurumu, Türk Dil Kurumu	Aralık Sonu	Çizgi film, belgesel ve film gibi yapımların içeriklerinde tarihi olaylara, şahsiyetlere ve milli kültür öğelerimize daha fazla yer verilecektir. Ayrıca bu yapımların çocukların zihinsel, bedensel ve dil becerilerini destekleyecek şekilde hazırlanması sağlanacaktır. Çocukların sevebilecekleri ve sorumlu birer birey olarak yetişmelerini sağlayacak içeriğe sahip bilgisayar oyunlarının ve animasyonların üretilmesi teşvik edilecektir
Tedbir 142. Tarihimiz ve ortak kültürel değerlerimiz açısından önem taşıyan olaylar, şahsiyetler ve mekanlara ilişkin film, dizi, belgesel gibi yapımların sayısı artırılacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Vakıflar Gn. Md.lüğü,TRT, Türk Tarih Kurumu, Türk Dil Kurumu, TİKA, Yunus Emre Enstitüsü, Üniversiteler, Özel Sektör	Aralık Sonu	İlgili kurumlar ve sektör temsilcileriyle gerçekleştirilecek toplantılarla tarihi ve kültürel açıdan önemli, ortak kimlik duygusunu besleyen, olaylar, şahsiyetler ve mekanlara ilişkin nitelikli yapımların ortaya çıkması ve bu yapımların tüm kültürel hinterlandımıza ulaştırılmasına yönelik strateji geliştirilecek ve destek mekanizmaları belirlenecektir.
Görsel, işitsel ve sahne sanatları başta olmak üzere kültürel ve sanatsal faaliyetlerin gelişiminde ve sunumunda mahalli idarelerin, özel ve sivil girişimlerin rolü artırılacaktır. (Kalkınma Planı p.299)			
Tedbir 143. Kültürel tesis ve faaliyetler kademeli olarak yerel yönetimlere devredilecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), Mahalli İdareler, Üniversiteler, STK'lar	Aralık Sonu	Bakanlık bünyesindeki kültür merkezlerinin yerel yönetimlerle üniversitelere devredilmeleri sağlanacaktır.

Tedbir 144. Sahne sanatları alanında özel girişimlere verilecek desteklere yönelik objektif göstergeler geliştirilecek ve bu kapsamda destekler artırılabacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), Maliye Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Mahalli İdareler, STK'lar	Aralık Sonu	Özel tiyatrolara verilen desteklere yönelik objektif göstergeler içeren bir mekanizma geliştirilecek ve bu kapsamda destekler artırılabacaktır.
Tedbir 145. Türkçe sahne sanatları oyun repertuarı zenginleştirilecektir.	Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü (S), Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü	Aralık Sonu	Sahne sanatlarının gelişimi için Türkçe telif eserlerin nitelik ve nicelik olarak zenginleşmesi sağlanacaktır. Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü tarafından Türkçe Telif Eser Destek Projesi hayata geçirilecektir.
Okuma kültürü yaygınlaştırılacak, çocukların erken yaşlarda kültür ve sanat eğitimi almaları sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.308)			
Tedbir 146. İlköğretim okullarının fiziki yapısında kütüphanelere yönelik düzenlemeler yapılacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Kültür ve Turizm Bakanlığı, Mahalli İdareler, STK'lar	Aralık Sonu	İlköğretim okullarında 100 adet Z-Kütüphane kurulacaktır. Bu konuda yerel yönetimler ve STK'larla işbirliği yapılacaktır.
Tedbir 147. Çocuk kütüphaneleri öncelikli olmak üzere 100 adet halk kütüphanesinin rehabilitasyonu tamamlanacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), Milli Eğitim Bakanlığı, Mahalli İdareler, STK'lar	Aralık Sonu	Çocuk kütüphaneleri öncelikli olmak üzere 100 adet halk kütüphanesinin rehabilitasyonu tamamlanacaktır.
Türkçe'deki bozulma ve yabancılaşmanın önüne geçmek amacıyla bilim, eğitim, öğretim ve yayın kuruluşları başta olmak üzere, hayatın tüm alanlarında Türkçe'nin doğru ve etkin kullanımı sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.306)			
Tedbir 148. Türkçe'nin etimolojik sözlüğü hazırlanmasına yönelik çalışmalara başlanacaktır.	Türk Dil Kurumu (S)	Aralık Sonu	Türk Dil Kurumu tarafından oluşturulan etimolojik sözlük hazırlanmasına yönelik heyet çalışmalarına başlayacaktır. Projede çalışacak ekibe yapılacak ödemelere ilişkin TDK mevzuatın yapılması gereken ikincil mevzuat düzenlemeleri hazırlanacaktır. TÜBA tarafından yürütülen "Tietze-Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati" projesinin ilk bölümü tamamlanacaktır.

Türkçe'nin dünyada tanınan ve daha fazla konuşulan bir dil olmasına yönelik çalışmalar desteklenecektir. (Kalkınma Planı p.307)			
Tedbir 149. Türk kültürünü ve dilini tanıtmak ve yaygınlaştırmak amacıyla faaliyet gösteren kurum ve STK'lara verilen destekler arttırılacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), Dışişleri Bakanlığı, Türk Dil Kurumu, TİKA, Yunus Emre Enstitüsü, Üniversiteler, STK'lar	Aralık Sonu	Yunus Emre Vakfı tarafından açılan enstitülerin sayısının arttırılması ve faaliyetlerinin çeşitlendirilmesi için mali destek sağlanacaktır. Uzaktan Türkçe Öğretimi Müfredatı Projesi tamamlanacaktır. Seyahat, turizm, ticaret gibi farklı alanlara yönelik Türkçe öğretim materyali hazırlanacaktır.
Ortak tarihi geçmişimiz olan ülkeler başta olmak üzere dünya ülkeleriyle kültürel ilişkilerimiz geliştirilecek, kültür endüstrisinin milli gelir, ihracat ve ülke tanıtımına katkısı arttırılacaktır. (Kalkınma Planı p.296)			
Tedbir 150. Yakın coğrafyamızdaki ülkeler başta olmak üzere, ortak tarihi geçmişimiz olan ülkelere yönelik faaliyetlerin kapsamı geliştirilecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı, Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü, Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü, TİKA, Yunus Emre Vakfı	Aralık Sonu	Yurt Dışındaki Kültür Varlıkları Eşgüdüm ve Yönlendirme Kurulunca hazırlanan Strateji ve Eylem Planının kapsamı, somut olmayan kültür mirası öğelerini de içerecek şekilde geliştirilecektir. Yunus Emre Kültür Merkezlerinde, geleneksel el sanatlarımızın eğitiminin verilmesine yönelik projeler yaygınlaştırılacaktır.
Tedbir 151. Kültür istatistiklerinin uluslararası standartlara uyumlu hale getirilmesi çalışmalarına başlanacaktır.	TÜİK (S), Kültür ve Turizm Bakanlığı, Üniversiteler, STK'lar	Aralık Sonu	Kültür istatistiklerinin yöntem, kapsam ve içerik itibarıyla gözden geçirilmesi ve uluslararası standartlara göre güncellemelerinin yapılmasına yönelik etüd-proje çalışmalarına başlanacaktır.

2.2.1.11. İstihdam ve Çalışma Hayatı

a) Mevcut Durum

İstihdam ve çalışma hayatının geliştirilmesine yönelik alınan tedbirlerin ve GSYH'de son yıllarda devam eden artış eğiliminin olumlu etkilerinin işgücü piyasasına yansımaları sonucu ekonominin istihdam yaratma kapasitesi 2014 yılında da sürmüştür. Hanehalkı İşgücü Anketi'nde Şubat 2014 döneminden itibaren bazı düzenlemeler yapılmıştır. Buna göre işgücü göstergelerinde yeni bir seri elde edilmiş olup, TÜİK tarafından temel işgücü göstergelerine ilişkin zaman serileri 2005 yılı Ocak ayına kadar revize edilmiştir. Bu verilere göre 2014 yılında bir önceki yıla göre işgücü yüzde 6,4, istihdam yüzde 5,4 ve işsiz sayısı yüzde 16,7 oranında artmıştır. 2006-2014 döneminde büyümenin istihdam esnekliği yıllık ortalama 0,84 olarak gerçekleşmiştir. Bununla birlikte, son dokuz yılda 6,3 milyon istihdam yaratılmıştır.

Türkiye OECD ülkeleri arasında 2009-2014 yılları döneminde işsizlik oranını Estonya'dan sonra en fazla azaltan ülke olarak ön plana çıkmaktadır. Yeni seri işgücü verileri incelendiğinde 2013 yılında yüzde 9 olan işsizlik oranı 2014 yılında yüzde 9,9'a çıkmıştır. Yeni seri çerçevesinde hesaplanan işsizlik oranı 2015 yılı Ekim ayında bir önceki yılın aynı ayına göre 0,1 puan artarak yüzde 10,5 olarak gerçekleşmiştir. 2013 yılında yüzde 10,9 olan tarım dışı işsizlik oranı 2014 yılında yüzde 12'ye, genç işsizliği

oranı da aynı dönemde yüzde 17,1'den yüzde 17,9'a çıkmıştır. 2015 yılı Ekim dönemi itibarıyla bu oranlar sırasıyla yüzde 12,6 ve yüzde 19,3 olmuştur. Bununla birlikte, 2014 yılında bir önceki yıla göre işgücüne dâhil olmayan nüfus yüzde 2,5 azalmıştır.

Ülkemizde kadınların işgücüne katılma ve istihdam oranları, son yıllarda yaşanan önemli gelişmelere rağmen AB ortalamasına göre düşüktür. İşgücü verilerinin yeni serisi cinsiyet ayrımında geriye doğru çekilmediğinden ülkemize ait 2014 yılı verileri önceki yıllarla karşılaştırılabilir değildir. 2014 yılında kadın işgücüne katılma oranı ve kadın istihdam oranı sırasıyla yüzde 30,3 ve yüzde 26,7 olarak gerçekleşmiştir. AB'de ise 2014 yılında bir önceki yıla göre kadın işgücüne katılma oranı yüzde 51,2'den yüzde 51,3'e yükselmiştir. Kadın istihdam oranı ise söz konusu dönemde yüzde 64,5'ten, yüzde 64,4'e gerilemiştir.

TABLO II: 19- Temel İstihdam ve İşgücü Göstergeleri

(15 + Yaş, Yüzde)

	Türkiye (1)			AB-28		
	2012	2013	2014	2012	2013	2014
İşgücüne Katılma Oranı (İKO) (2)	47,6	48,3	50,5	57,6	57,6	57,6
İKO (Kadın)	29,5	30,8	30,3	51,0	51,2	51,3
İKO (Erkek)	71,0	71,5	71,3	64,7	64,5	64,4
İstihdam Oranı (2)	43,6	43,9	45,5	51,6	51,4	51,7
İstihdam Oranı (Kadın)	26,3	27,1	26,7	45,6	45,6	46,0
İstihdam Oranı (Erkek)	65,0	65,2	64,8	58,0	57,6	57,9
İşsizlik Oranı (2)	8,4	9,0	9,9	10,4	10,8	10,2
İşsizlik Oranı (Kadın)	10,8	11,9	11,9	10,5	10,9	10,3
İşsizlik Oranı (Erkek)	8,5	8,7	9,0	10,4	10,8	10,1
Genç İşsizliği Oranı (15-24) (2)	15,8	17,1	17,9	22,9	23,4	21,4
Tarım Dışı İşsizlik Oranı (2)	10,3	10,9	12,0	-	-	-

Kaynak: TÜİK, Eurostat, OECD

(1) Kadın-erkek ayrımı revize edilmediğinden, bu veriler için revize edilmemiş işgücü göstergeleri kullanılmıştır.

(2) Yeni seriyeye göre revize edilmiş işgücü göstergeleri kullanılmıştır.

Sektörel ayrımında istihdam incelendiğinde en fazla iş yaratan sektörün hizmetler olduğu göze çarpmaktadır. 2014 yılında hizmetler sektörünün istihdam içerisindeki payı yüzde 51 olarak gerçekleşirken, tarım, sanayi ve inşaat sektörlerinin payları ise sırasıyla yüzde 21,1, yüzde 20,5 ve yüzde 7,4 olmuştur.

TABLO II: 20- İstihdamın Sektörel Dağılımı

(Yüzde)

	2012 (1)	2013 (1)	2014
Tarım	22,1	21,2	21,1
Sanayi	20,5	20,7	20,5
Hizmetler	50,2	50,9	51,0
İnşaat	7,2	7,2	7,4

Kaynak: TÜİK, NACE Rev. 2

(1)Yeni seriyeye göre revize edilmiş işgücü göstergeleri kullanılmıştır.

Ülkemizde işgücü verimliliği, son dönemde artış göstermekle beraber, özellikle mesleki eğitim kalitesinin düşüklüğü, hizmet içi eğitim ve yaşam boyu eğitim faaliyetlerinin yetersizliği, sermaye birikimi ve teknolojik yenilenme süreçlerindeki eksiklikler gibi nedenlerle, AB ülkelerine göre daha düşüktür. ILO verilerinde, çalışılan saat başına satın alma gücü paritesine göre GSYH olarak hesaplanan işgücü verimliliği, ülkemizde, 2002-2014 yılları arasında, 10 ABD dolarından 26,4 ABD dolarına yükselmiştir. Ancak bu rakam, 2014 yılı için, Fransa'da 59, İspanya'da 51,6, İtalya'da 47,6, İngiltere'de 46 ve Almanya'da 48,4 ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Ayrıca 2014 yılında ülkemiz bu kapsamda 60 ülke arasında 41. sırada yer almaktadır.

Ortalama net memur maaşları nominal olarak 2015 yılında yüzde 7,6 oranında artarken ortalama kamu işçi ücretleri nominal olarak yüzde 12,3 oranında artmıştır. Reel olarak ise, 2015 yılında memur maaşlarının yüzde 2,2, kamu işçi ücretleri yüzde 6,6 oranında artış göstermiştir. 2014 yılında ortalama özel kesim net işçi ücretlerinin nominal olarak yüzde 10,3 reel olarak ise yüzde 1,3 oranında artacağı tahmin edilmektedir. Söz konusu ücretler 2013 yılında nominal olarak yüzde 6,9 oranında artmış, reel olarak ise yüzde 0,5 oranında azalmıştır.

2015 yılında ortalama aylık brüt asgari ücret bir önceki yıla göre reel olarak yüzde 6,6 oranında artmış ve 1.237,5 TL olmuştur. 2015 yılında ortalama aylık net asgari ücret nominal olarak yüzde 12,2 oranında artmış olup, bu ücret reel olarak yüzde 4,2 oranında artış göstermiştir. 2016 yılında ortalama aylık net asgari ücretin bir önceki yıla göre nominal olarak yüzde 29 oranında artması ve 1.301 TL olması kararlaştırılmıştır.

2015 yılında iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili önleyici ve teşvik edici yasal düzenlemeler hayata geçirilmiştir. Bu doğrultuda 04/04/2015 tarihinde yürürlüğe giren 6645 sayılı Kanun ile iş sağlığı ve güvenliği uzmanlarının özlük hakları, yetkileri ve yükümlülükleri genişletilmiş, bu kapsamdaki cezalar caydırıcı şekilde artırılmış, tehlikeli ve çok tehlikeli iş kollarında çalışanlardan ilgili mesleki eğitim ve yükseköğretimine sahip olmayanlara mesleki yeterlilik belgesi alma şartı getirilmiş, maden işçilerinin günlük çalışma süresi en çok yedi buçuk saat haftalık çalışma süresi en çok 37,5 saat olarak belirlenmiştir. Aynı kanun ile ücretlilere uygulanan asgari geçim indirimi tutarı mükellefin üçüncü çocuğu için yüzde 5 oranından yüzde 10 oranına çıkarılarak ücretliler üzerindeki vergi yükü azaltılmıştır.

İşgücü piyasasının geliştirilmesi, işsizliğin azaltılması ve nitelikli istihdamın artırılması amacıyla hazırlanan Ulusal İstihdam Stratejisi kapsamında işgücü piyasasında esneklik ve güvencenin sağlanması yönünde çalışmalar devam etmektedir. Bu doğrultuda kıdem tazminatı fonu oluşturulmasına ve alt işverenlik uygulamasının çalışanlar açısından sosyal ve ekonomik hak kayıplarını önleyecek şekilde iyileştirilmesine yönelik çalışmalar devam etmektedir.

Engellilerin istihdamı konusunda uygulanan zorunlu kota sisteminin özel sektörde ve özellikle de kamu sektöründe daha etkin bir şekilde hayata geçirilmesi ihtiyacı bulunmaktadır. 2015 yılı Kasım ayı itibarıyla kamuda çalışan toplam engelli memur sayısı 40.656 olup açık kontenjan sayısı 23.553'dür. Engelli istihdamının teşviki kapsamında Hazine Müsteşarlığı tarafından sosyal sigorta primi işveren payı karşılanan engelli sigortalı sayısı 2015 yılı Ağustos ayı itibarıyla 71.712'dir.

TABLO II: 21- İlgücü Maliyetlerinde ve Net Ele Geçen Ücretlerdeki Gelişmeler

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
İŞGÜCÜ MALİYETİ (1)										
Reel İşgücü Maliyeti Endeksi (1994=100)										
İşçi(3)										
Kamu	104,4	111,9	105,2	111,9	110,3	105,7	106,7	111,5	110,1	117,4
Özel	114,0	118,3	113,1	120,8	119,3	112,1	118,5	121,7	121,8	-
Memur	140,2	148,4	147,0	164,7	162,4	163,7	174,5	179,2	180,7	184,6
Asgari Ücret(4)	180,7	183,6	177,1	190,6	192,5	190,0	192,1	201,3	203,0	216,4
Bir Önceki Yıla Göre Reel Yüzde Değişim										
İşçi(3)										
Kamu	-2,8	7,2	-6,0	6,4	-1,5	-4,2	1,0	4,5	-1,3	6,6
Özel	-0,8	3,8	-4,4	6,8	-1,2	-6,0	5,7	2,7	0,1	-
Memur	4,2	5,8	-0,9	12,0	-1,4	0,8	6,6	2,7	0,9	2,2
Asgari Ücret(4)	-0,6	1,6	-3,6	7,6	1,0	-1,3	1,1	4,8	0,9	6,6
NET ELE GEÇEN ÜCRETLER (2)										
Reel Net Ele Geçen Ücret Endeksi (1994=100)										
İşçi(3)										
Kamu	88,3	91,1	90,3	88,4	86,7	88,2	87,0	87,8	87,4	91,3
Özel	97,0	99,4	96,9	99,1	99,4	97,5	99,3	98,7	100,1	-
Memur	122,9	127,7	136,0	147,2	145,1	154,3	161,1	160,8	162,5	156,7
Asgari Ücret	163,9	162,8	176,6	181,2	182,7	188,1	193,2	196,6	199,0	207,5
Bir Önceki Yıla Göre Reel Yüzde Değişim										
İşçi(3)										
Kamu	-2,7	3,1	-0,8	-2,1	-2,0	1,8	-1,4	1,0	-0,5	4,4
Özel	-0,7	2,5	-2,5	2,3	0,3	-2,0	1,9	-0,5	1,3	-
Memur	6,2	3,9	6,5	8,2	-1,4	6,3	4,5	-0,2	1,1	-3,6
Asgari Ücret	-0,9	-0,7	8,5	2,6	0,9	3,0	2,7	1,8	1,2	4,2

Kaynak: Maliye Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, TİSK ve Kamu İşveren Sendikaları

(1) Reel hesaplamalarda Yİ-ÜFE (2003=100) bazlı endeks kullanılmıştır.

(2) Reel hesaplamalarda TÜFE (2003=100) bazlı endeks kullanılmıştır.

(3) TİSK ve Kamu İşveren Sendikaları verilerinden hesaplanmıştır. 2014 yılı özel kesim işçi ücretleri tahmindir.

(4) Yıllık ortalamalar esas alınmıştır.

Not: 2008 yılından itibaren net ele geçen ücretlere bekâr çalışan için asgari geçim indirimi dâhildir.

Nitelik düzeyi düşük ve işgücü piyasasına girişte zorluk yaşayan bireylerin niteliklerinin artırılmasını, iş yaratmayı, kamu istihdam hizmetlerini ve işgücünün eğitimini içeren aktif işgücü politikalarına ayrılan kaynaklar son yıllarda önemli ölçüde artırılmıştır. İŞKUR'un aktif işgücü programları kapsamında yaptığı harcamalar, 2014 yılında 2011 yılına göre 3 kattan fazla artmıştır. 2015 yılı Eylül ayı itibarıyla söz konusu harcamalar yaklaşık 1,9 milyon TL'ye ulaşmıştır.

TABLO II: 22- İŞKUR Tarafından Düzenlenen Aktif İşgücü Programlarına Yapılan Harcama ve Yararlanan Kişi Sayısı

Yıllar	Mesleki Eğitim Kursları (Kişi)	Toplum Yararına Programlar (Kişi)	İşbaşı Eğitim Programı (Kişi)	Girişimcilik Eğitim Programı (Kişi)	Toplam (Kişi)	Harcama (Bin TL)
2007	22 834	-	-	-	22 834	29 672
2008	31 788	139	-	-	31 927	35 511
2009	167 081	45 467	1 285	19	213 852	306 366
2010	156 584	42 066	4 671	8 306	211 627	392 644
2011	145 393	64 085	16 393	24 145	250 016	408 597
2012	215 399	191 998	31 773	25 475	464 645	1 102 864
2013	131 249	197 182	63 660	25 166	417 257	984 200
2014	109 666	216 108	59 456	31 648	416 878	1 297 302
2015 (1)	139 471	334 022	125 516	33 228	632 237	1 889 295

Kaynak: İŞKUR

(1) Ocak-Eylül 2015 verileridir.

İŞKUR'un işgücü yetiştirme programları ve mesleki rehabilitasyon faaliyetlerinden 2014 yılında toplam 38.252 kursta 416.878 kişi ve 2015 Eylül ayı itibarıyla da 62.422 kursta 632.237 kişi faydalanmıştır.

Aktif işgücü programlarının öncelikli yürütücüsü olan İŞKUR'un bu hizmetleri daha etkin ve verimli olarak yürütebilmesine yönelik olarak 3.823 iş ve meslek danışmanı istihdam edilmiştir. Bu çerçevede, İŞKUR'un işe yerleştirme oranı 2015 yılında bir önceki yıla göre 4,1 puan artarak yüzde 33,7'ye yükselmiştir. Buna karşın, İŞKUR'un nitelikli eleman sayısının artırılmasının yanı sıra iş ve meslek danışmanlarının performansları takip edilerek fiziki çalışma koşullarının iyileştirilmesi ihtiyacı devam etmektedir.

Ülkemizde, aktif işgücü programları altında aracılık hizmetleri özel istihdam büroları tarafından da verilmektedir. 2015 yılı Kasım ayı itibarıyla faaliyetine devam eden özel istihdam bürosu sayısı 445 olup, 2014 yılının ilk üç ayında 3.816 kişi bu bürolar aracılığıyla istihdam edilmiştir.

OECD ülkelerinde 15-65 yaş grubu yetişkinlerin becerilerinin ölçülmesine yönelik yapılmakta olan Uluslararası Yetişkin Becerilerinin Ölçülmesi Programı (PIAAC) kapsamında, pilot anket bölümü 2013 yılında, saha çalışması ise 2015 yılında tamamlanmış olup, analiz çalışmasının 2016 yılında tamamlanması öngörülmektedir.

İstihdam ve eğitim arasındaki bağıın yeterince kurulamaması ve mesleki eğitimin işgücü piyasası ihtiyaçları doğrultusunda istenilen ölçüde verilememesi, insan gücü niteliği ile işgücü piyasasının talebi arasında dengesizliklere yol açmakta ve eş zamanlı olarak hem işsizliğe hem de boş iş pozisyonlarına neden olmaktadır. Bu çerçevede eğitim sisteminde yer alanların ve sistem dışına çıkmış olanların bilgi ve becerilerinin iş piyasasına uygun olarak geliştirilmesi önem arz etmektedir.

2012 yılı itibarıyla 15-29 yaş grubu genç nüfus içerisinde istihdamda ve eğitimde yer almayanların oranı ülkemizde yüzde 29,2 ve OECD'de yüzde 15,4 iken bu oranlar 2013 yılında sırasıyla yüzde 31,2 ve yüzde 15,5 olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu oran 2013 yılında Türkiye'de kadınlar için yüzde 45,2, erkeklerde ise yüzde 17,6 olup, kadınlarda eğitim ve istihdamın dışında olma durumunun erkeklere göre daha kalıcı olduğu görülmektedir.

2014 yılında işgücünün yüzde 60'ı, istihdamın yüzde 60,4'ü ve işsizlerin yüzde 55,7'si lise altı eğitim seviyesindekilerden ve okur-yazar olmayanlardan oluşmaktadır. Mevcut işgücünün niteliği ve verimliliğinin düşük olması nedeniyle işgücü arz ve talebi arasında yaşanan uyumsuzluk işgücü piyasasının etkinliğini azaltan önemli bir faktördür.

TABLO II: 23- 2014 Yılında İşgücünün Eğitim Düzeyi

(Yüzde)

	İşgücü	İstihdam	İşsiz	İKO	İstihdam Oranı	İşsizlik Oranı
Okur-yazar Olmayanlar	4,1	4,2	2,6	19,1	17,9	6,3
Lise Altı Eğitimliiler	55,9	56,2	53,1	47,8	43,3	9,4
Lise	10,3	10,1	12,4	53,5	47,1	11,9
Mesleki ve Teknik Lise	9,9	9,8	10,6	65,0	58,1	10,6
Yükseköğretim	19,8	19,6	21,2	79,2	70,7	10,6
Toplam	100	100	100	-	-	-

Kaynak: TÜİK

İŞKUR tarafından yürütülmekte olan İşbaşı Eğitim Programları (İEP), gençlerin mesleki deneyim kazanmalarını ve daha önce edindikleri teorik bilgileri uygulama yaparak pekiştirmelerini sağlamayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda, 2015 yılı Nisan ayında yürürlüğe giren 6645 sayılı Kanun ile İEP'leri tamamlayan 18-29 yaş arası gençlerin mevcut sigortalı sayısına ilave olarak işe alınmaları halinde, işveren sigorta primlerinin en fazla 48 aya kadar İşsizlik Sigortası Fonundan ödenmesine olanak tanınmıştır. Böylelikle, gençlerin İEP katılım belgesini aldıktan sonra aynı işkolunda istihdamının teşvik edilmesi hedeflenmiştir.

Ülke genelinde işgücü piyasasında önemli gelişmeler yaşanmakla birlikte, başta gençler ve kadınlarda olmak üzere işgücüne katılımın ve istihdamın artırılması, işsizliğin azaltılması, iş kazalarının ve kayıt dışı istihdamın önlenmesi, işgücü niteliğinin yükseltilmesi, eğitim ile istihdam ve sosyal yardımlar ile istihdam arasındaki ilişkilerin zayıflığı ve kırılan istihdamın azaltılması hususları önemini korumaktadır. İşgücü piyasasında etkinliğin artırılması amacıyla güvenceli esnek çalışma, kıdem tazminatı, alt işverenlik, özel istihdam büroları aracılığıyla geçici iş ilişkisi kurulması, aktif ve pasif işgücü programları gibi alanlarda sosyal diyalog mekanizmaları güçlendirilerek ilerleme kaydedilmesi ihtiyacı devam etmektedir.

Eğitimle birlikte özellikle yabancı dil, iletişim, problem çözme, ekip çalışmasına yatkınlık, eleştirel ve analitik düşünme, bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanabilme gibi temel beceriler istihdam edilebilirlik açısından önemini korumaktadır.

2007 yılından itibaren İŞKUR tarafından yapılan işgücü piyasası ihtiyaç analizleri temelinde, aktif işgücü programlarının piyasanın ihtiyaçlarına göre tasarlanması ve uygulanması ihtiyacı sürmektedir. Ayrıca başta Toplum Yararına Programlar olmak üzere İŞKUR tarafından yürütülen aktif işgücü programlarının etkilerinin değerlendirilmesi gerekliliği devam etmektedir.

b) Amaç ve Hedefler

Toplumun tüm kesimlerine insana yaraşır iş fırsatlarının sunulduğu, işgücünün niteliğinin yükseltilip etkin kullanıldığı, toplumsal cinsiyet eşitliği ile işçi sağlığı ve güvenliği şartlarının iyileştirildiği, güvenceli esneklik yaklaşımının benimsendiği bir işgücü piyasasının oluşturulması temel amaçtır.

Esneklik ile güvence arasındaki dengenin sağlandığı, verimliliği esas alan ücret sisteminin oluşturulduğu, teknolojik gelişme ve değişime uyum sağlayabilecek istihdam olanaklarıyla herkese cinsiyet eşitliğine dayalı hak ve fırsatların sunulduğu etkin bir işgücü piyasası oluşturulacaktır.

Öncelik/Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Bölgesel, yerel ve sektörel işgücü dinamikleri dikkate alınarak, başta kadın ve gençler olmak üzere tüm kesimler için nitelikli istihdam imkânları geliştirilmeye devam edilecektir. (Kalkınma Planı p.314)			
Tedbir 152. Ulusal Genç İstihdamı Strateji Belgesi hazırlanacak ve genç işsizliğini azaltmaya yönelik tedbirler alınacaktır.	İŞKUR (S), Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, SGK, YÖK, KOSGEB, İşçi ve İşveren Sendikaları Konfederasyonları, Meslek Kuruluşları	Aralık Sonu	Strateji kapsamında, başta staj ve iş başı eğitim programları olmak üzere gençlerin işgücü piyasasında deneyim kazanmalarını sağlayıcı programlar yaygınlaştırılarak bu programların etkinliği artırılabilecektir. Bu kapsamda, üniversite öğrencilerinin, kredi ve bursları kesilmeden, kısmi süreli çalışma yoluyla istihdama katılabilmelerini sağlayacak düzenlemeler yapılacaktır. Üniversiteler ve meslek kuruluşları ile işbirliği içinde gençler için iş kurma ve geliştirme merkezleri kurulacaktır. İlk kez işgücü piyasasına girecek ile kendi işini kuracak gençlere yönelik teşvikler verilecektir.
Tedbir 153. Kadınların işgücüne ve istihdama katılımı artırılacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, İŞKUR, SGK, KOSGEB, Yerel Yönetimler, İşçi ve İşveren Sendikaları Konfederasyonları, Meslek Kuruluşları	Aralık Sonu	İşgücü piyasasına girişlerinin kolaylaştırılması amacıyla kadınlar için esnek çalışma biçimleri yaygınlaştırılacaktır. Kadınlara iş kurma alanında verilen mesleki bilgi, rehberlik ve danışmanlık hizmetleri geliştirilecektir. Kadınların çalışma hayatına katılımını artırmak amacıyla evde bakım, bakımevi ve kreş hizmetlerinin erişilebilirliği artırılacaktır. Çalışan kadınların doğuma bağlı izin hakları iyileştirilecektir.
İşgücü Piyasasının Etkinleştirilmesi Programı			
Tedbir 154. İstihdamı teşvik düzenlemelerinin sade ve etkin bir yapıya kavuşturulması sağlanacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Ekonomi Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, SGK	Aralık Sonu	Çeşitli düzenlemelerle farklı süre ve oranlarda uygulanan istihdam teşviklerinin, daha anlaşılır ve bütüncül bir biçimde uygulanmasına ve bu teşviklerden yararlanmanın kolaylaştırılmasına olanak sağlayacak basit, anlaşılır bir düzenleme yapılacaktır. Ayrıca, işletmelerin bu alandaki farkındalığı artırılarak teşviklerden yaygın bir biçimde faydalanmaları için bilgilendirme faaliyetleri yürütülecektir.

Kayıt dışı istihdamla etkin mücadele edilecek, bu kapsamda elde edilen kazanımlar işgücü maliyetlerinin azaltılmasında kullanılacaktır. (Kalkınma Planı p.316)

Tedbir 155. İşçilerin çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve kayıt dışılıkla mücadele kapsamında önleyici teftiş yaklaşımı yaygınlaştırılacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, Sosyal Güvenlik Kurumu, Kamu İhale Kurumu, İşçi ve İşveren Sendikaları Konfederasyonları, Meslek Kuruluşları, STK'lar	Aralık Sonu	İlgili tüm sosyal tarafları kapsayan, eğitim ve bilgilendirmeye ağırlık veren, çözüm odaklı, risk esaslı, işkolu/ sektör ve alan esaslı teftişler yapılması suretiyle başlatılmış olan programlı teftişler yaygınlaştırılacaktır. Yapılan teftişlerde kayıt dışının ve fazla çalışma saatlerinin önüne geçilmesine ağırlık verilecektir.
--	--	-------------	--

Mesleki rehberlik ve danışmanlık hizmetleri başta olmak üzere aktif işgücü politikaları etki analizlerine dayandırılarak yaygınlaştırılacaktır. (Kalkınma Planı p.317)

Tedbir 156. Mesleki ve teknik eğitim ve yükseköğretim mezunlarının işgücü piyasasındaki durumunun izlenmesine yönelik sistematik ve güncellenebilir bir model tasarlanacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, İŞKUR, YÖK Kalkınma Ajansları, TOBB, Meslek Kuruluşları	Aralık Sonu	Eğitim bölümleri ve programlarının kalitesinin değerlendirilmesi ve yeniden yapılandırılmasıyla öğrencilerin kariyer tercihlerine ışık tutulması, eğitimle kazandırılan yeterliliklerin iş hayatıyla uyumunun değerlendirilmesi, sistemin güçlü ve zayıf yanlarının belirlenmesi için, veri temin etmek ve analize dayalı politika oluşturmak amacıyla araştırmalar yapılacak ve bir model tasarlanacaktır.
Tedbir 157. Aktif işgücü programları izleme ve değerlendirme sistemi oluşturulacaktır.	İŞKUR (S), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, MYK, KOSGEB, Kalkınma Ajansları, Yerel Yönetimler, İşçi ve İşveren Sendikaları Konfederasyonları, Üniversiteler, Meslek Kuruluşları	Aralık Sonu	Aktif işgücü programlarının amaçlarına ulaşmadığını ve bu programlara yapılan harcamaların etkinliği düzenli bir şekilde izlenecek, program türü ve il bazında izlemeye imkân veren çalışmalar tamamlanacaktır. Uygulanacak olan aktif işgücü programları söz konusu izleme ve değerlendirme çalışmalarının sonuçları dikkate alınarak tasarlanacaktır.

Temel ve Mesleki Becerileri Geliştirme Programı

Tedbir 158. İşgücü piyasasında talep edilen temel beceriler ile gençlerin sahip olduğu yetkinlikler belirlenerek ülkemizdeki beceri açığı tespit edilecektir.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, TÜİK, YÖK, İŞKUR, MYK, Kalkınma Ajansları, İşçi ve İşveren Sendikaları Konfederasyonları, Meslek Kuruluşları, STK'lar	Aralık Sonu	İşgücü piyasasındaki beceri düzeyinin tespitine yönelik Uluslararası Yetişkin Becerilerinin Ölçülmesi Programı (PIAAC) ve benzeri çalışmalar yapılarak işgücünün beceri düzeyi belirlenecektir. Ayrıca işverenlerin işgücü piyasasından talep ettikleri beceriler tespit edilip bir önceki araştırmalarla kıyaslanarak beceri açığı ortaya konulacaktır.
---	---	-------------	--

Sosyal taraflarla diyalog içerisinde tüm işçiler açısından erişilebilirliğin sağlanacağı, bireysel hesaba dayanan bir kıdem tazminatı sistemi oluşturulacaktır. (Kalkınma Planı p.320)			
Tedbir 159. Kıdem tazminatı sisteminde yaşanan sorunların çözümü amacıyla ilgili sosyal taraflarla istişare içinde gerekli mevzuat düzenlemesi yapılacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, Sosyal Güvenlik Kurumu, Kamu İhale Kurumu, İşçi ve İşveren Sendikaları Konfederasyonları, Meslek Kuruluşları, STK'lar	Mart Sonu	Kıdem tazminatı sisteminde yaşanan sorunların çözümü amacıyla mevcut durum tespiti ve mevzuat çalışması yapılacaktır. Bu kapsamda gerek Üçlü Danışma Kurulunda gerekse diğer sosyal diyalog mekanizmaları çerçevesinde mevzuat çalışmasının sonuçlandırılması sağlanacaktır.
Alt işverenlik uygulaması işçi haklarını dikkate alacak şekilde gözden geçirilecektir. (Kalkınma Planı p. 321)			
Tedbir 160. Alt işverenlikle ilgili mevzuat çalışmaları tamamlanacak ve bu alandaki denetimler etkinleştirilecektir.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, Sosyal Güvenlik Kurumu, Kamu İhale Kurumu, İşçi ve İşveren Sendikaları Konfederasyonları, Meslek Kuruluşları, STK'lar	Aralık Sonu	Asıl işveren-alt işveren ilişkisinde işveren ve işçi kesimlerinin yaşadığı sorunların çözümüne yönelik olarak ilgili mevzuatta değişiklik yapılacak ve bu alandaki denetimler etkinleştirilecektir.
AB normları çerçevesinde özel istihdam büroları aracılığıyla geçici iş ilişkisi uygulamaları yaygınlaştırılacaktır. (Kalkınma Planı p.322)			
Tedbir 161. Özel istihdam büroları aracılığıyla geçici iş ilişkisi kurulabilmesi için gerekli mevzuat değişikliği yapılacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, Devlet Personel Başkanlığı, İŞKUR, MYK, İşçi ve İşveren Sendikaları Konfederasyonları, Özel İstihdam Büroları, Meslek Kuruluşları	Mart Sonu	Özel istihdam büroları aracılığıyla geçici iş ilişkisi kurulabilmesi için gerekli mevzuat değişikliği yapılacaktır. Sosyal taraflardan görüş alma sürecinin tamamlanmasını takiben görüşler doğrultusunda mevzuat çalışmasına yön verilecektir.

Çalışma hayatında iş sağlığı ve güvenliği kültürü geliştirilecek, denetim ve teşvik uygulamaları ile iş sağlığı ve güvenliği standartlarına uyum artırılabilecek ve bu alanda yeterli sayı ve nitelikte uzman personel yetiştirilecektir. (Kalkınma Planı p.323)

Tedbir 162. İşçi sağlığı ve güvenliği kültürünün yaygınlaştırılmasına yönelik ikincil mevzuat çalışmaları sonuçlandırılacak ve bu alandaki bilinçlendirme faaliyetleri yaygınlaştırılacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Devlet Personel Başkanlığı, KOSGEB, İşçi ve İşveren Sendikaları Konfederasyonları, Meslek Kuruluşları, STK'lar	Aralık Sonu	6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'nun uygulanmasına yönelik ikincil mevzuat çalışmaları tamamlanacak, toplumda işçi sağlığı ve güvenliği kültürünün yaygınlaştırılmasına yönelik bilinçlendirme faaliyetleri ve projeler yürütülecek, ilgili denetim çalışmaları güçlendirilecektir.
---	--	-------------	---

2.2.1.12. Sosyal Güvenlik

a) Mevcut Durum

2014 yılı öncesi on yıllık dönemde ortalama olarak yüzde 77 düzeyinde olan sosyal sigorta kapsamındaki nüfus oranı, kayıt dışı istihdamla mücadele çalışmalarının yoğunlaştırılmasının da etkisiyle 2013 yılında yüzde 81,5, 2014 yılında ise yüzde 83,3'e yükselmiştir. Bu çerçevede, fiili denetimlerin yanı sıra başta kamu kurumları arasında olmak üzere veri paylaşımı, bilgi teknolojilerinden yararlanılması ve toplumsal bilincin artırılmasına yönelik faaliyetlere devam edilmektedir.

2012 yılında başlatılan Genel Sağlık Sigortası (GSS) mevcut durum itibarıyla nüfusun tamamına yakınına kapsar hale gelmiştir. 11/09/2014 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 6552 sayılı Kanun doğrultusunda gelir testine hiç başvurmamış kişilere altı aya kadar gelir testine başvurma hakkı getirilmiş, böylece bu kişilere sağlık sigortası primlerini tescil başlangıç tarihinden itibaren gelir testi sonucuna göre ödeme imkânı sağlanarak mağduriyetlerinin giderilmesi amaçlanmıştır.

Sağlık bütçesinde kaynak etkinliğinin sağlanması amacıyla yönelik çalışmalar artırılmıştır. Özellikle hasta ve işlemin takibinin yapılması, suistimallerin önlenmesi, gereksiz ve mükerrer tetkiklerin önüne geçilmesine yönelik çalışmalar hız kazanmıştır.

Sağlık hizmetleri için yapılan usulsüz ve yersiz ödemelerin azaltılması, hizmet sunum etkinliğinin artırılması amacıyla başta biyometrik yöntemlerle kimlik doğrulaması çalışması olmak üzere, bilgi ve iletişim teknolojilerinin ve altyapısının daha etkin kullanımına yönelik çalışmalar hız kazanmıştır. Biyometrik Kimlik Doğrulama Sistemi 2015 yılının Mayıs ayından itibaren tüm özel hastanelerde zorunlu hale getirilmiştir.

Sigorta işlemlerinin otomasyonla yapılması kapsamında çeşitli meslek mensuplarının tescil-terk-emeklilik işlemlerinin elektronik ortamda gerçekleştirilebilmesine yönelik çalışmalar yürütülmekte olup SGK tarafından tam otomasyona geçiş kapsamında faaliyetlere devam edilmektedir.

Sosyal sigorta sisteminin gelirleri giderlerini karşılayamamakta ve sistem açık vermeye devam etmektedir. Sistemde gerçekleştirilen reformlara rağmen geçmişte uygulanan erken emeklilik, yüksek aylık başlama oranlarından kaynaklanan yükümlülüklerin devam etmesi ve sağlık harcamalarının giderek artması açığın başlıca nedenlerini oluşturmaktadır. Finansman açığını kapatmak için sisteme bütçeden yapılan transfer tutarının GSYH'ye oranı; sosyal sigorta primlerine devlet katkısı,

ek ödemeler, faturalı ödemeler, ek karşılıklar, sosyal sigorta primleriyle ilgili teşvik tutarları ve 2011 yılından itibaren ödeme gücü olmayanların GSS primleri hariç olmak üzere 2013 yılında yüzde 1,30'dan 2014 yılında yüzde 1,21'e düşmüştür.

Sosyal sigorta sisteminin finansal sürdürülebilirliğinin önemli göstergelerinden biri olan aktif/pasif oranı 2013 yılı sonu itibarıyla 1,75 iken 2014 yılında artarak 1,78 olarak gerçekleşmiştir. 2013 yılında yüzde 36,7 olan kayıt dışı istihdam oranı 2014 yılında azalarak yüzde 35'e düşmekle birlikte, söz konusu husus sosyal sigorta sistemi gelirlerini olumsuz yönde etkilemeye devam etmektedir. İlave olarak primlerin kişilerin gerçek kazançları yerine asgari ücret üzerinden yatırılması da sistem gelirlerinin olması gereken düzeyin altında gerçekleşmesine neden olmaktadır. 2014 yılında yüzde 8 olan 65 yaş üzeri nüfusun toplam nüfusa oranının 2023 yılında yüzde 10,2'ye yükselmesi ve nüfusun giderek yaşlanması beklenmektedir. 65 yaş üzerindeki nüfusun çalışma çağındaki nüfusa oranı incelendiğinde ise 2014 yılında yüzde 11,8 olan bu oranın 2023 yılında yüzde 14,9'a yükseleceği tahmin edilmektedir. Bunun yanı sıra, doğurganlığın düşük seyretmesi ve doğumda beklenen yaşam süresinin giderek artması gibi çeşitli nedenlerle Türkiye'deki nüfus yapısında önemli bir değişim beklenmektedir. Bu gelişmelerin sonucunda yaşlı bağımlı nüfus oranındaki artışın, aktif-pasif oranı üzerinde bir baskı ve beraberinde emeklilik sigortası giderlerini yükseltici bir etki oluşturması beklenmektedir. Diğer taraftan yaşanan nüfusun yanı sıra sağlık teknolojilerindeki ilerlemelerin ve hane halkı gelirlerindeki artışın, sağlık harcamalarında yükselmeye neden olması ve dolayısıyla sağlık sigortası giderlerini artırması beklenmektedir.

İşgücüne katılım oranının düşüklüğü, istihdam içinde kayıt dışı istihdamın payının görece yüksekliği, kayıtlı istihdam edilen çalışanların primlerinin önemli ölçüde asgari ücret üzerinden yatırılması, sosyal yardım ve sigorta sistemlerinin verimliliğini olumsuz etkilemeye devam etmektedir. Son yıllarda kadınların kayıt dışı istihdam oranlarında her ne kadar gerileme görülmüş olsa da, 2014 yılı itibarıyla söz konusu oran yüzde 48,4 olarak gerçekleşmiştir. Dolayısıyla özellikle kadınların kayıtlı istihdamının sağlanmasına yönelik düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu kapsamda SGK ev hizmetlerinde çalışan çocuk bakıcılarının kayıtlı olarak istihdamını teşvik edecek şekilde finansal destek sağlanmasını hedefleyen bir pilot proje başlatmıştır.

TABLO II: 24- Sosyal Sigorta Programlarının Kapsadığı Nüfus

	2012	2013	2014
I. Kamu Çalışanlarının Sigortalı Sayıları	10 342 989	10 846 318	11 147 192
1. Aktif Sigortalılar ¹	2 662 608	2 823 400	2 910 148,00
2. Aylık Alanlar (kişi)	1 886 681	1 923 921	1 958 401,00
3. Bağımlılar ²	5 793 700	6 098 997	6 278 643,00
4. Aktif Sigortalı/Pasif Sigortalı (1)/(2)	1,41	1,47	1,49
5. Bağımlılık Oranı (3+2)/(1)	2,88	2,88	2,84
II. Hizmet Akdi İle Çalışanların Sigortalı Sayıları	36 708 477	36 850 362	38 565 188
1. Aktif Sigortalılar ³	11 974 220	12 519 100	13 268 419,00
2. Kısmi Süreli Çalışan Sigortalılar	160 783	223 521	292 474,00
3. Tarımdaki Aktif Sigortalılar	85 717	62 988	46 996,00
4. Aylık Alanlar (kişi)	6 026 431	6 260 444	6 509 713,00
5. Bağımlılar ²	18 461 326	17 784 309	18 447 586,00
6. Aktif Sigortalı/Pasif Sigortalı (1+2+3)/(4)	2,03	2,05	2,09
7. Bağımlılık Oranı (5+4)/(3+2+1)	2,00	1,88	1,83
III. Bağımsız Çalışanların Sigortalı Sayıları	15 184 919	14 411 759	14 610 481
1. Aktif Sigortalılar ⁴	1 910 505	1 832 463	1 963 165
2. İsteğe Bağlı Aktif Sigortalılar	195 557	166 333	116 204
3. Tarımdaki Aktif Sigortalılar	1 056 852	928 454	864 468
4. Aylık Alanlar (kişi)	2 469 307	2 422 898	2 452 887
5. Bağımlılar ²	9 552 698	9 061 611	9 213 757
6. Aktif Sigortalı/Pasif Sigortalı (1+2+3)/(4)	1,28	1,21	1,20
7. Bağımlılık Oranı (5+4)/(3+2+1)	3,80	3,92	3,96
IV. Özel Sandıklar Toplamı	356 040	367 205	377 800
1. Aktif Sigortalılar	122 655	130 825	136 482
2. Aylık Alanlar	86 103	87 213	88 359
3. Bağımlılar ²	147 282	149 167	152 959
4. Aktif Sigortalı/Pasif Sigortalı (1)/(2)	1,42	1,50	1,54
5. Bağımlılık Oranı (3+2)/(1)	1,90	1,81	1,77
V. Genel Toplam	62 592 426	62 475 644	64 700 661
1. Aktif Sigortalılar	16 669 988	17 305 788	18 278 214
2. İsteğe Bağlı Aktif Sigortalılar	195 557	166 333	116 204
3. Tarımdaki Aktif Sigortalılar	1 142 569	991 442	911 464
4. Kısmi Süreli Çalışan Sigortalılar	160 783	223 521	292 474
5. Aylık Alanlar	10 468 522	10 694 476	11 009 360
6. Bağımlılar ²	33 955 007	33 094 084	34 092 945
7. Aktif Sigortalı/Pasif Sigortalı (1+2+3+4)/(5)	1,74	1,75	1,78
8. Bağımlılık Oranı (5+6)/(1+2+3+4)	2,45	2,34	2,30
VI. Genel Nüfus Toplamı	75 627 384	76 667 864	77 695 904
VIII. Sigortalı Nüfus Oranı (Yüzde)	82,80	81,49	83,27

Kaynak: SGK

(1) Aktif sigortalı sayıları Nisan 2009 tarihinden itibaren kesenekleri Kuruma bildirilen kişi sayıları olarak verilmeye başlanmıştır.

(2) Bağımlıların hesaplanmasında yeni katsayılar dikkate alınarak veriler geçmişe yönelik olarak revize edilmiştir.

(3) Zorunlu sigorta ve yurt dışı topluluk sigortasını kapsamaktadır.

(4) Muhtarlık ve zorunlu sigortayı kapsamaktadır.

Sigorta sisteminde finansal sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi amacıyla 5510 sayılı Kanunla aylık bağlama oranları düşürülmüştür. Bu nedenle, bireylerin emeklilik döneminde de hayat standartlarını koruyabilmeleri için primlerin gerçek ücretler üzerinden bildirilmesi, çalışma hayatında daha uzun sürelerde kalmanın teşvik edilmesi ve bireysel tasarrufların artırılması konuları önem arz etmektedir.

Kişileri gerçek gelirleri üzerinden prim ödemeye teşvik eden, kayıtlı istihdamı önceleyen, sosyal yardım ve istihdam arasındaki ilişkiyi geliştiren bütünlük politikalarına duyulan ihtiyaç önemini korumaktadır.

Geri ödeme kapsamında olmayan sağlık hizmetlerinin sağlanmasında tamamlayıcı sağlık sigortası modellerinin geliştirilmesi ile devlet katkısı teşviki getirilen tamamlayıcı emeklilik kapsamındaki nüfusun artırılmasına yönelik ihtiyaç devam etmektedir.

b) Amaç ve Hedefler

Sosyal güvenlik sisteminin nüfusun tamamını kapsayan, adil, kaliteli ve mali açıdan sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulması temel amaçtır.

Çalışanları sosyal sigorta çatısı altında toplayan, kayıt dışı istihdamla mücadele konusunda etkin denetim-koordinasyon mekanizmasına sahip bir sistem hedeflenmektedir.

c) Politika ve Tedbirler

Politika / Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Sosyal güvende hak ve prim geliri kayıplarına yol açan kayıt dışılıkla etkin mücadele kapsamında, denetime, koordinasyona, bilişim altyapısına ve bilinçlendirme faaliyetlerine önem verilecektir. (Kalkınma Planı p.328)			
Tedbir 163. SGK denetim mekanizmaları güçlendirilerek sosyal sigorta sistemi gelirlerindeki kayıp ve kaçaklar azaltılacaktır.	SGK (S), Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, İŞKUR	Aralık Sonu	Kayıt dışı istihdamı önlemeye yönelik kurum ve kuruluşlarla yapılan veri paylaşımı çalışmalarının kapsamı genişletilecektir. Risk odaklı denetim yaygınlaştırılacak, ücreti eksik bildirilen kalifiye mesleklerdeki kişilerin tespitine yönelik çalışmalar yürütülecektir.
Sosyal güvenlik mevzuatı sade ve anlaşılır bir yapıya kavuşturulacak, kişileri sistemden uzaklaştıran bürokratik formaliteler azaltılacaktır. (Kalkınma Planı p.329)			
Tedbir 164. Sosyal güvenlik mevzuatının sadeleştirilmesine yönelik mevzuat düzenlemesi çalışmaları başlatılacaktır.	SGK (S), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı	Aralık Sonu	Bireylerin sosyal güvenliğe ilişkin hak ve yükümlülüklerini doğrudan mevzuata başvurarak anlayabilmelerini kolaylaştırmak adına, öncelikli olarak belirlenecek konulardan başlamak üzere mevzuat sadeleştirilmesine yönelik çalışmalar başlatılacaktır.

Aktif-pasif oranını ve aktüeryal dengeyi iyileştirmek amacıyla emekli aylığı hesaplamalarında kullanılan parametreler, kişilerin çalışma hayatında daha uzun süre kalmasını teşvik edecek şekilde düzenlenecektir. (Kalkınma Planı p.331)			
Tedbir 165. Emekli aylığı hesaplamalarında kullanılan parametreler çalışma hayatında uzun sürelerde kalmayı teşvik edecek şekilde güncellenecektir.	SGK (S), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı	Aralık Sonu	Aktüeryal dengeyi iyileştirmek amacıyla aylık bağlama oranları, çalışma süresi uzadıkça daha yüksek emekli aylığı bağlanmasını sağlayacak şekilde düzenlenecektir.
Tıbbi ve ekonomik değerlendirme çalışmalarını dikkate alan bir geri ödeme sistemi oluşturulacak geri ödeme kapsamında olmayan sağlık hizmetlerinin sağlanması için tamamlayıcı sağlık sigortacılığı teşvik edilecektir. (Kalkınma Planı p.332)			
Tedbir 166. Tanı İlişkili Gruplara (TİG) dayalı geri ödeme yönteminin yaygınlaştırılması kapsamında pilot çalışmalara başlanacaktır.	SGK (S), Sağlık Bakanlığı, TÜBİTAK, Üniversiteler	Aralık Sonu	SGK bünyesinde TİG'e yönelik geri ödeme altyapısı oluşturulacak, pilot çalışma yapılacak hastanelerden gelecek olan TİG verilerinin mevcut ödeme yöntemiyle karşılaştırmalı çalışması yapılacaktır.

2.2.1.13. Spor

a) Mevcut Durum

Türkiye'de lisanslı sporcu, spor kulübü ve antrenör sayılarındaki artış eğilimi 2015 yılında da devam etmiştir. 2014 yılı Eylül ayında 5,5 milyon olan lisanslı sporcu sayısı (SGM, TFF, MEB toplamı) 2015 yılı Eylül ayı sonu itibarıyla 5,9 milyona, 12.981 olan spor kulübü sayısı, 13.576'ya, 174.803 olan antrenör sayısı ise 192.880'e yükselmiştir.

2015 yılında engellilerin spora katılımını artırmak amacıyla özel projeler hayata geçirilmiştir. Bu kapsamda engelli otobüsleri temin edilmiş; iki bine yakın antrenör, engelli sporcularla çalışabilmek için formasyon eğitiminden geçirilmiş ve engellilere yönelik yaz spor okullarına 2014 yılında 5.500 kişi katılmışken, 2015 yılında 6.301 kişi katılmıştır.

Spor alanında kaydedilen gelişmelere rağmen, fiziki ve beşeri altyapının güçlendirilerek ülke genelinde dengeli dağılımının sağlanması, spor eğitiminin iyileştirilmesi, sporda etişin geliştirilmesi, başarılı sporcuların yetiştirilmesi ve sporun bir yaşam tarzı olarak benimsetilerek geniş kitlelere yaygınlaştırılması ihtiyacı devam etmektedir. Mahalli idarelerin spor alanındaki etkinliklerinin artırılması, spor kulüpleri ve federasyonlarının kapasitelerinin güçlendirilmesi, spordaki şiddet ve doping olaylarının önlenmesi ve spor finansmanının çeşitlendirilerek artırılması gerekmektedir.

Sporun toplumun her kesimine yaygınlaştırılması açısından spor tesislerinin bölgeler ve branşlar bazında dengeli dağılımlarının sağlanması, tesislerin etkin kullanılması için tedbirler alınması ve farklı spor branşlarının kamuoyuna tanıtılması gerekmektedir.

Vatandaşları spor yapmaya teşvik etmek amacıyla geliştirilen projelerin etki değerlendirmesinin yapılabilmesi için halkın spor yapma alışkanlıklarını ölçen, uluslararası standartlara uygun saha çalışmalarının düzenli olarak yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

b) Amaç ve Hedefler

Sağlıklı ve hareketli bir yaşamın gereği olarak toplumda spor yapma kültürünün yerleştirilmesi, spor hizmetlerinin kalitesi ve çeşitliliği artırılarak sporun geniş kitlelere yaygınlaştırılması ve başarılı sporcular yetiştirilmesi temel amaçtır.

Toplumun tüm kesimlerinde spor yapma kültürü geliştirilecek, kamuya ait spor tesislerinin etkin kullanılmasına yönelik kalıcı düzenlemeler hayata geçirilecektir.

Uluslararası düzeyde başarılı sporcular yetiştirebilmek için sporcu seçme ve yönlendirme sistemleri geliştirilecek, uygun fiziksel altyapı oluşturulacak ve yeterli donanıma sahip antrenör desteği sağlanacaktır.

Okul öncesi, ilk ve ortaöğretimde verilen spor eğitiminin çeşitlendirilmesi, okullarda uygun spor alanlarının oluşturulması ve antrenör desteğinin artırılması hedeflenmektedir.

Spor tesislerinin yapımı ve işletiminde başta kamu-özel işbirliği modeli olmak üzere alternatif finansman ve işletme modellerini hayata geçirmeye yönelik çalışmalar yapılacaktır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/ Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Vatandaşların fiziksel hareketliliğini teşvik edecek programlar geliştirilecek, uygun rekreasyon alanları oluşturulacaktır. (Kalkınma Planı p.338)			
Tedbir 167. Halkın spora olan ilgisini artıracak proje ve kampanyalar hayata geçirilecektir.	Gençlik ve Spor Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, RTÜK, TRT, Basın Kuruluşları, Mahalli İdareler, Üniversiteler, Spor Federasyonları, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Halkın spora ilgisini artıracak projeler desteklenecek, spor tesislerine erişim imkânları iyileştirilecek, kişilerin aktif olarak spor yapmasını teşvik edecek kampanyalar düzenlenecektir. Medyada, spor yapmayı teşvik edici ve farklı spor branşlarını tanıtıcı programlara yer verilmesi sağlanacaktır.
Tedbir 168. Halkın spor yapma alışkanlıklarını ve hareketlilik düzeyini ölçecek saha çalışmaları yapılacaktır.	Gençlik ve Spor Bakanlığı (S), TÜİK, Üniversiteler	Aralık Sonu	Uluslararası çalışmalara uygun olacak şekilde, halkın spor yapma ve hareketlilik alışkanlığını ölçen saha çalışması geliştirilecek ve düzenli aralıklarla uygulanacaktır.

Tedbir 169. Engelli vatandaşların sportif faaliyetlere katılmalarını teşvik edecek projeler geliştirilecektir.	Gençlik ve Spor Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Mahalli İdareler, Spor Federasyonları, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Engelli sporcuların, spor tesislerine erişimleri için illerde engelli otobüsleri temin edilecek ve tesisler engelli vatandaşların kullanımına elverişli hale getirilecektir.
Erken çocukluk eğitiminden başlamak üzere tüm eğitim kademelerinde spor eğitimi içerik ve uygulama olarak iyileştirilecektir. (Kalkınma Planı p.339)			
Tedbir 170. İlk ve orta öğretim kademelerinde verilen spor eğitimi iyileştirilecektir.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Gençlik ve Spor Bakanlığı, Spor Federasyonları, Üniversiteler, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Spor eğitimi okul öncesinden başlayarak ilk ve orta öğretim kademelerinde yaygınlaştıracak, çocukların farklı spor branşlarıyla uğraşması sağlanacaktır. Okullara antrenör desteği verilecek, uygun spor alanlarının oluşturulması sağlanacaktır.
Tedbir 171. Spor alanında eğitim veren yükseköğretim kurumlarının eğitim kalitesi artırılabilecektir.	YÖK (S), Gençlik ve Spor Bakanlığı, Üniversiteler, Spor Federasyonları	Aralık Sonu	Spor alanında eğitim veren yüksekokullardan uygun nitelikleri taşıyanlar fakülteye dönüştürülecek ve uzaktan eğitim uygulamaları yaygınlaştırılacaktır.
Kamuya ait tüm spor tesislerinin bütün vatandaşların kullanımına açık olması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.341)			
Tedbir 172. Kamuya ait tüm spor tesisleri vatandaşların kullanımına açılacaktır.	Gençlik ve Spor Bakanlığı (S), Milli Eğitim Bakanlığı, Üniversiteler, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	Farklı kamu kurum ve kuruluşlarına ve mahalli idarelere ait spor tesislerinin envanteri ve kullanım imkânları, halkın rahatça erişebileceği ve kullanılabileceği şekilde internet ortamında paylaşılacaktır.
Başarılı sporcu yetiştirmek amacıyla elit sporcu seçme, yönlendirme ve normlandırma sistemleri geliştirilecek, gerekli fiziki ve beşeri altyapı imkânları oluşturulacak, Olimpik Sporcu Kamp Eğitim Merkezleri kurulacaktır. (Kalkınma Planı p.342)			
Tedbir 173. Elit sporcu seçme, yönlendirme ve normlandırma sistemleri geliştirilecektir.	Gençlik ve Spor Bakanlığı (S), Milli Eğitim Bakanlığı, Spor Federasyonları, Üniversiteler	Aralık Sonu	Spor alanında yetenekli bireylerin erken yaşta tespit edilebilmesi ve gerekli yönlendirmenin yapılabilmesi amacıyla elit sporcu seçme, yönlendirme ve normlandırma sistemleri geliştirilecektir.
Tedbir 174. Başarılı sporculara sağlanan imkânlar artırılabilecektir.	Gençlik ve Spor Bakanlığı (S), Maliye Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, YÖK, Üniversiteler, Spor Federasyonları	Aralık Sonu	Sporcu eğitim merkezleri altyapı ve eğitimci açısından desteklenecek, yeterli sayı ve kalitede olimpiyat hazırlık merkezi oluşturulacaktır. Spor eğitimcilerinin eğitimi bir sistem dâhilinde yeniden düzenlenecektir.

Sporcu sağlığı merkezleri, hizmet kalitesi ve çeşitliliği artırılarak yaygınlaştırılacak, spor hekimi ihtiyaacının giderilmesine y6nelik tedbirler alınacaktır. (Kalkınma Planı p.343)			
Tedbir 175. Sporcu sağlığı merkezlerinin hizmet kapasitesi nitelik ve nicelik olarak iyileştirilecektir.	Gençlik ve Spor Bakanlığı (S), Sağlık Bakanlığı, Y6K, Üniversiteler, Spor Federasyonları	Aralık Sonu	Sporcu sağlığı merkezleri konusunda b6lgeler itibarıyla mevcut durum ve ihtiyaç tespiti çalışması yapılacak, ihtiyaaca g6re yeni merkezlerin kurulması sağlanacaktır. Sporcu sağlığı merkezleri hizmet kalitesi ve çeşitliliği aacısından çaaın gereklerine uyumlu şekilde g6çlendirilecektir.
Tedbir 176. Spor hekimi ihtiyaacı tespit edilerek yeterli sayıda uzman hekimin yetiştirilmesi sağlanacaktır.	Gençlik ve Spor Bakanlığı (S), Sağlık Bakanlığı, Y6K, Üniversiteler	Aralık Sonu	Sportif başarının elde edilmesinde kritik 6neme sahip olan sporcu sağlığının sağlanmasına y6nelik hizmetlerin niteliğinin artırılması amacıyla spor hekimi yetiştirilmesine ağırlık verilecek ve bu kapsamda ihtiyaç duyulan spor hekim sayısı tespit edilerek bir planlama dahilinde yetiştirilmesi iacın gerekli altyapı çalışmaları tamamlanacaktır.

2.2.1.14. Nüfus Dinamikleri

a) Mevcut Durum

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) verilerine göre 2014 yılı sonunda 77,7 milyon olan ülkemiz nüfusunun, 2015 yılı sonunda 78,2 milyona ulaşması beklenmektedir. Uzun süredir azalma eğiliminde olan toplam doğurganlık hızı 2000'li yılların ortalarından itibaren yenileme seviyesi civarında durağanlaşmış, doğurganlık yanlısı politikaların da sonucunda 2011 yılından sonra ise bir artış eğilimi göstermiştir. 2011 yılında 2,04 çocuğa kadar düşen toplam doğurganlık hızı 2014 yılında 2,17'ye yükselerek nüfusun kendini yenileme seviyesi olan 2,10'un üzerine çıkmıştır. Ortalama evlenme yaşının yükselmesi ve doğumların ertelenmesi bu sürecin temel nedeni olarak görülmektedir. 2008 yılı Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırmasına (TNSA) göre doğurganlık hızının en yüksek olduğu yaş grubu 20-24'ten 25-29'a yükselmiş ve 2013 yılı TNSA'ya göre ise bu durum daha da belirginleşmiştir. 2008 yılı TNSA'ya göre ortalama ideal çocuk sayısı 2,5 iken, 2013 yılı TNSA ön sonuçlarına göre bu sayı 2,8'e yükselmiştir. TNSA sonuçlarına göre eğitim ve gelir seviyesinin yüksek olduğu toplum kesimlerinde doğurganlık seviyesi daha düşük seviyelerde gerçekleşmektedir.

Uzun vadede doğurganlık hızındaki düşüşün durağanlaşması, kısa vadede ise bir artış eğiliminin yaşanması ve doğurganlık yanlısı nüfus ve aile politikalarının uygulamaya geçirilmesiyle Onuncu Kalkınma Planında yer alan toplam doğurganlık hızındaki yenileme seviyesinin korunması hedefine ulaşılması beklenmektedir.

TABLO II: 25- Demografik Göstergeler

	2011	2014
Toplam doğurganlık hızı (kadın başına)	2,04	2,17
Doğuşta beklenen yaşam süresi (yıl)	76,6	78,0
Erkek	74,4	75,3
Kadın	78,9	80,7
Nüfus artış hızı (Binde)	13,5	13,3
Nüfus (bin)	74 724	77 696

Kaynak: 2011 ve 2014 yılı TÜİK Nüfus Projeksiyonları ve ADNKS verileridir.

Doğuşta beklenen hayat süresinin uzaması sonucunda yaşlı nüfusun toplam nüfus içerisindeki payı artmaktadır. 2014 yılı sonu itibarıyla yaşlı nüfus (65+ yaş) 6.193 bin kişi olup bu nüfusun toplam nüfus içindeki payı yüzde 8'e ulaşmıştır. Doğuşta beklenen yaşam süresi 2013-2014 itibarıyla erkeklerde 75,3 yıl, kadınlarda 80,7 yıl olmak üzere ortalama 78 yıla ulaşarak Plan hedeflerini aşmıştır. Yaşlı nüfusun artmasıyla çalışma çağı nüfusunun bakmakla yükümlü olduğu nüfus gelecekte artacak ve üretken nüfusun payı azalacaktır. Projeksiyonlara göre yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı 2023 yılında yüzde 10,2'ye, 2050 yılında ise yüzde 20,8'e ulaşacağı tahmin edilmektedir. Bu çerçevede doğurganlık hızının korunması ve yaşlanan nüfusa yönelik etkin ve uygun zamanlı politikaların geliştirilmesi ihtiyacı devam etmektedir. Bu politikaların veriye dayalı bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için ulusal düzeyde ve kapsayıcı, uluslararası çalışmalarla bütünleşik bir yaşlılık araştırması ihtiyacı bulunmaktadır.

Kadının eğitim, gelir ve istihdam düzeyinde beklenen artışlar sonucunda uzun vadede doğurganlığın azalması beklenmektedir. TÜİK uzun dönem nüfus projeksiyonlarına göre, tedbir alınmaması halinde, bu hızın 2050 yılına kadar 1,65

çocuk seviyelerine kadar gerileyeceği tahmin edilmektedir. Bu kapsamda aile ve iş yaşamının uyumlaştırılması, eğitimin kalitesinin artırılması ve fırsat eşitliğinin iyileştirilmesi, okul öncesi eğitim ve bakım ihtiyacının karşılanması, fiziki, sosyal ve kültürel anlamda çocuk dostu ortamların hazırlanması konularında tedbirler alınması önem arz etmektedir. Bu çerçevede, 2015 yılında yapılan hukuki düzenlemeler ile daha önce sadece memurlar için sağlanan doğum yardımı miktarı artırılarak, uygulamanın kapsamı herkesin faydalanabileceği şekilde genişletilmiştir. Özel sektörde çalışan babalar için 5 gün doğum izni getirilmiştir. Evlenenlere destek sağlamak amacıyla bir birikim aracı olarak çeyiz hesabı oluşturulmuş ve şartların sağlanması halinde biriktirilen tutarın yüzde 20'sine kadar devlet katkısı sağlanması imkânı getirilmiştir. Aile ve iş yaşamını uyumlaştırmak amacıyla çalışan kadınların doğuma bağlı izin ve haklarında önemli iyileştirmeler yapan Kanun Tasarısı TBMM'ye sevk edilmiştir. Bu Kanun Tasarısı ile doğum yapan kadınlara analık izni sonrasında birinci doğumda iki ay, ikinci doğumda dört ay, sonraki doğumlarda altı ay süreyle ücretli olarak yarım gün çalışma imkanı, yeni çocuğu olan memur anne ve babalar için çocuğun ilkökula başlama yaşına kadar mali ve sosyal haklardan da yarım faydalanması koşuluyla yarım gün çalışma hakkı, doğum nedeniyle kullanılan aylıksız izin sürelerinin kademe ve derece ilerlemesinde değerlendirilmesi imkanları getirilmektedir.

TÜİK tarafından nüfus kayıt verileri kullanılarak hazırlanan uzun vadeli nüfus projeksiyonları ve ülkemiz için ilk defa üretilen hayat tabloları nüfus alanında veri ihtiyacını karşılamada önemli katkı sağlamakla birlikte, bu alanda veriye dayalı politikaların geliştirilmesi, bu politikaların izlenmesi ve değerlendirilmesi amacıyla nüfus kayıt sisteminin geliştirilmesi ihtiyacı devam etmektedir. Nüfus yapımızda gelecekte yaşanacak değişimlerin daha iyi analiz edilmesi için uzun vadeli nüfus projeksiyonlarının güncellenmesi önemli görülmektedir.

Ekonomik gelişmeler, uluslararası kalkınma işbirliği yapısı içindeki değişen rolümüz, yürütülen dışı açılma politikaları; ülkemizin göç alan ve veren ülke konumunu güçlendirmekte, ülkemize yönelen nüfusun profilini de değiştirmektedir. Ülkemize yönelik yabancı işgücü göçünde önemli bir artış kaydedilmekte olup 2014 yılında Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından 15.845'i uzatma olmak üzere toplam 52.304 çalışma izni verilmiştir. Çalışma izni alanların yüzde 37,7'si yükseköğretim mezunudur. Diğer taraftan 14.678 yabancıya, ev içi çocuk ve yaşlı bakımı için çalışma izni verilmiştir. Mevsimlik ve kayıt dışı çalışanlar dikkate alındığında ülkemizdeki yabancı çalışan sayısının daha yüksek olduğu tahmin edilmektedir. Yurt dışındaki yerleşik vatandaşlarımızın sayısı ise diğer ülke vatandaşı olanlarla birlikte 6 milyona ulaşmıştır.

2014 yılında yürürlüğe giren 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunuyla yabancıların çalışabilmeleri için verilen çalışma izinleri ikamet izni olarak da kabul edilmektedir. Bu Kanundaki değişikliğe bağlı olarak, yabancı istihdam politikasının belirlenmesi ve çalışma izinlerinin düzenlenmesi gibi hususları kapsayan ilave bir mevzuat düzenlemesi ihtiyacı bulunmaktadır. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı yabancıların çalışma izinleri ile ilgili süreçlerde basitleştirmeyi de içeren mevzuat çalışmalarını son aşamaya getirmiştir.

Türkiye, son dönemlerde uluslararası öğrenciler için önemli bir aday ülke konumundadır. Bu kapsamda uluslararası öğrencilere sağlanan Türkiye Bursları için 2011 yılında başvuru sayısı 8 bin iken; 2015 yılında 95 bine ulaşmıştır ve 4867 uluslararası öğrenci üniversitelerimize yerleştirilmiştir. Ülkemizdeki uluslararası yükseköğretim öğrencisi sayısı 50 bini aşmıştır.

2011 yılında Suriye’de başlayan ve giderek şiddeti artan iç karışıklık nedeniyle yaklaşık 7,7 milyon kişi evini terk etmiş, 3 milyonu aşkın Suriyeli de komşu ülkelere sığınmak zorunda kalmıştır. Türkiye 2,54 milyon Suriyeli sığınmacıya geçici koruma statüsü sağlamış ve kayıt altına almıştır. Ülkemiz, 2016 yılı Ocak ayı itibarıyla, 10 ilde kurulan 25 adet barınma merkezinde 268 bin Suriye vatandaşına ev sahipliği yapmaktadır. Ancak ülkemizin sağlamış olduğu 8 milyar ABD doları aşan insani yardıma rağmen halen eğitim, istihdam, altyapı, sosyal uyum ve benzeri alanlarda ihtiyaçlar devam etmektedir. Bu kapsamda, Geçici Koruma Yönetmeliği yayımlanmış olup diğer ikincil mevzuat düzenlemesi çalışmaları sürdürülmektedir.

Akdeniz ve Ege Denizinde kaçak göçmenleri taşıyan gemilerin batması sonucu yaşanan trajik olaylar ve Suriyelilerin Avrupa Birliği ülkelerine ulaşma gayretleri, Avrupa Birliği ve gelişmiş ülkeleri düzensiz göç ve Suriye krizi konularını gündemlerine almaya zorlamıştır. Bu kapsamda, AB Komisyonu, Türkiye’nin göç krizi sürecinde sarf ettiği çabaya ortak olma amacıyla Türkiye ile işbirliği çalışmaları başlatmıştır. Düzensiz göçle mücadelede, Türkiye tüm sınırlarında, özellikle de Ege Denizinde büyük gayret göstermektedir. Geçmiş yıllara kıyasla, denizlerimizde meydana gelen düzensiz göç olayları sayısında artışlar kaydedilmektedir. Sahil Güvenlik Komutanlığı istatistiklerine göre; 2014 yılında düzensiz göç olayı sayısı 574, yakalanan düzensiz göçmen sayısı 14.961, hayatını kaybeden göçmen sayısı 69 ve yakalanan organizatör sayısı 106 iken, 2015 yılında düzensiz göç olayı sayısı 2.430, yakalanan düzensiz göçmen sayısı 91.611, hayatını kaybeden göçmen sayısı 279 ve yakalanan organizatör sayısı 190 olarak gerçekleşmiştir.

Birleşmiş Milletler nezdinde göç politikalarının tartışılması ve göç-kalkınma ilişkisinin güçlendirilmesi yönünde çalışmalar yürütmek üzere 2006 yılında oluşturulan Küresel Göç ve Kalkınma Forumuna, ülkemiz 18 aylık süre boyunca başkanlık etme görevini yerine getirmiş ve 2015 yılında İstanbul’da gerçekleştirilen zirve ile yeni dönem başkanlığı Bangladeş’e devredilmiştir.

2015 yılında Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen sürdürülebilir kalkınma hedefleri ile göç ilk defa uluslararası kalkınma gündemine alınmıştır. İnsan onuruna yaraşır, düzenli ve güvenli göç; ülkelerin kapsayıcı büyümesine pozitif katkı sağlayan ve eşitsizliklerin azaltılmasında önemli bir role sahip olan bir politika aracı olarak kabul edilmiştir.

Göç alanında güvenilir bir veri sisteminin oluşturulması, yurt dışında yaşayan vatandaşlarımızın ekonomik ve sosyal statülerinin güçlendirilmesi ve ülkemizle ilişkilerinin geliştirilmesi, göç ve uluslararası koruma alanında hukuki ve kurumsal yapılanma eksikliklerinin tamamlanması, uluslararası korumadan faydalananlar için sağlık, barınma ve eğitim sorunlarının giderilmesi ihtiyacı devam etmektedir.

b) Amaç ve Hedefler

Sahip olduğumuz genç nüfusun yarattığı demografik fırsat penceresinden azami derecede faydalanılması, toplam doğurganlık hızındaki düşüşlerin önlenerek üretken ve dinamik nüfus yapısının korunması, nüfusun yaşam kalitesinin yükseltilmesi ve ülkemiz ekonomisini destekleyecek etkin bir göç yönetiminin oluşturulması temel amaçtır.

Başta AB ülkelerinde olmak üzere yurtdışında yaşayan vatandaşlarımızın ekonomik ve sosyal statülerinin güçlendirilmesi ile ülkemizle ilişkilerinin geliştirilmesi hedeflenmektedir.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/ İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Genç ve dinamik nüfus yapısının korunması ve doğurganlıktaki hızlı düşüşün önüne geçilebilmesi için kadınlara yönelik iş ve aile yaşamını uyumlaştırıcı nitelikte uygulamalar ile çalışanlar için doğuma bağlı izin ve haklar geliştirilecek, kreşler teşvik edilecek, esnek çalışma imkânları sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.351)			
Tedbir 177. Doğuma bağlı izin ve hakların geliştirilmesi için mevzuat düzenlemeleri tamamlanacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, SGK	Haziran Sonu	Doğuma bağlı olarak faydalanılan analık, babalık, refakat izinleri ve ücretsiz izinler, kadınların istihdamını azaltmayacak şekilde iyileştirilecektir. Doğum sonrası işe dönüşlerin garanti altına alınması ve doğum nedeniyle işyerinde kadına yapılacak her türlü ayrımcılığın önlenmesi amacıyla hukuki düzenlemeler yapılacaktır.
Tedbir 178. Ebeveynlere yönelik doğumla bağlantılı olarak esnek çalışma imkânları geliştirilmesine yönelik mevzuat çalışmaları tamamlanacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Devlet Personel Başkanlığı	Haziran Sonu	Ebeveynler için doğuma bağlı olarak uzaktan, kısmi veya yarı zamanlı çalışma gibi alternatif modeller geliştirilerek, kamu ve özel sektör çalışanlarına bu çalışma modellerinden faydalanma imkânı sunulacaktır. İşverenlerin özel istihdam büroları aracılığıyla geçici personel istihdam etmelerine imkân sağlanarak işgücü kaybının önüne geçilecektir.
Tedbir 179. Çocuk dostu sosyal ve kültürel bir ortamın oluşturulmasına yönelik destek programları hazırlanacaktır.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), Kültür ve Turizm Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, RTÜK, Yerel Yönetimler	Aralık Sonu	Evliliklerin ve çocuk sahipliğinin teşvik edilmesi amacıyla TV program ve yayınları teşvik edilecek ve özel sektör ile STK'ların ilgili faaliyetleri desteklenecektir. Kamu spotları ve eğitim müfredatında yapılacak düzenlemeler ile bu alanlarda kamuoyu farkındalığı artırılacaktır. Çocuk dostu eğitim ve kültür ortamları yaygınlaştırılacaktır.
Tedbir 180. Çocukların kurumsal bakım hizmetlerinden faydalanabilmelerini teşvik edecek mekanizmalar geliştirilecektir.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), Ekonomi Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı	Aralık Sonu	Kreşlerin yaygınlaşması ve bu hizmetin uygun ücretlerle sunulabilmesi amacıyla özel sektöre yönelik teşvikler geliştirilecek, erken çocukluk dönemi bakım hizmetlerine erişimi artıracabilecek alternatif modeller geliştirilecektir.

Artan yaşlı nüfusun aktif bir hayat sürmesi, sağlıklı ve güvenli yaşam şartlarına erişimi sağlanacak, toplumda kuşaklar arası dayanışma güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.352)			
Tedbir 181. Ulusal düzeyde ve kapsayıcı bir yaşlılık araştırması gerçekleştirilecektir.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Üniversiteler	Aralık Sonu	Veriye dayalı politikaların geliştirilmesi ve uygulanması için mevcut Yaşlanma Ulusal Eylem Planı Uygulama Programı etkinleştirilecek ve kapsayıcı, uluslararası çalışmalarla bütünleşik bir yaşlılık araştırması gerçekleştirilecektir.
Nüfusa ilişkin kayıt sistemleri; doğum, ölüm, iç ve dış göçe ilişkin verilerin güncel olarak takip edilmesine imkân verecek şekilde geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.353)			
Tedbir 182. TÜİK revizyon politikası çerçevesinde uzun vadeli nüfus projeksiyonları güncellenecektir.	TÜİK (S), İçişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, SGK, Üniversiteler	Aralık Sonu	Nüfus yapımızda gelecekte yaşanacak değişimlerin daha iyi analiz edilmesi ve politika geliştirme süreçlerinde etkinliğin sağlanması için uzun vadeli nüfus projeksiyonları güncellenecektir.
Ülkenin ekonomik ve sosyal yapısını destekleyecek şekilde seçici bir yaklaşımla nitelikli yabancı işgücü artırılabacak ve yabancı kaçak işçi sayısı azaltılacaktır. (Kalkınma Planı p. 354), Nitelikli İnsan Gücü Çekim Merkezi Programı			
Tedbir 183. Türkiye'nin ekonomik ve sosyal yapısını destekleyecek şekilde nitelikli insan gücüne ihtiyaç duyulan alanlar belirlenecek, yurt dışında çalışan nitelikli insan gücünün Türkiye'ye katkısı sağlanacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, TÜBİTAK, Üniversiteler	Aralık Sonu	Ülkemizde ihtiyaç duyulan alanlarda yurt dışında yaşayan vatandaşlarımızın ve nitelikli yabancıların ülkemize katkılarının artırılması için öncelikle bir envanter çalışması gerçekleştirilecek; gerekli yasal düzenlemeler yapılacak; organizasyonlar düzenlenecek; üniversite, sanayi, kamu ve araştırma merkezleri arasındaki işbirliği geliştirilerek uygun ortam ve koşullar oluşturulacak ve ülkemizin araştırma ortamının temsilcilerimiz aracılığıyla tanıtımı sağlanacaktır.
Tedbir 184. Kayıt dışı yabancı işgücünün istihdamının önlenmesi amacıyla denetim faaliyetleri ile toplumun ilgili kesimlerine yönelik bilgilendirme ve bilinçlendirme faaliyetleri artırılabacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Dışişleri Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, SGK, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı	Aralık Sonu	Sosyal güvende hak ve prim geliri kayıplarına yol açan kayıt dışılıkta etkin mücadele kapsamında, denetime, koordinasyona, bilişim altyapısına ve bilinçlendirme faaliyetlerine önem verilecektir. Kayıt dışı yabancı istihdamla mücadele kapsamında kamu kurum ve kuruluşlarından istihdama ilişkin yeni bilgi ve verilerin alınması suretiyle çapraz denetim faaliyetlerinin kapsamı genişletilerek etkinliğinin artırılması sağlanacaktır.

Tedbir 185. Nitelikli insangücü için Turkuaz Kart sistemi geliştirilecektir.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Dışişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, YÖK, Meslek Kuruluşları	Haziran Sonu	Eğitim, tecrübe, ücret, dilbilgisi gibi unsurlar dikkate alınarak bir puanlama sistemi çerçevesinde nitelikli insan gücü için özel bir çalışma izni süreci tasarlanacaktır. Bu çerçevede belirli kriterleri sağlayan kişiler için deneme süresi sonrasında, geniş süreli ikamet iznini öngören Turkuaz Kart verilecektir. Türkiye’de iş kurma potansiyeli olan kişilerin ülkemize getirebilecekleri belirli bir finans miktarı dikkate alınarak aynı imkânlardan yararlanmaları sağlanacaktır.
Yurt dışındaki vatandaşlarımızın sorunlarının çözümüne yönelik faaliyetler çeşitlendirilecek ve ülkemizle bağları güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.355)			
Tedbir 186. Yurt dışındaki vatandaşlarımızın sorunlarının çözümüne yönelik faaliyetler çeşitlendirilecek ve ülkemizle bağları güçlendirilecektir.	Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (S), Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, TİKA, Yunus Emre Enstitüsü, YÖK	Aralık Sonu	Yurt dışında yaşayan vatandaşlarımızın, eğitim ve çalışma hayatı başta olmak üzere buldukları ülkelerde karşılaştıkları sorunlara dair bu alanlardaki yasal düzenlemeler hakkında rehberlik ve danışmanlık hizmeti sunulacaktır. Vatandaşlarımızın Türkçe öğrenimi imkânlarından daha iyi yararlanmalarını sağlamak için eğitim materyalleri geliştirilecektir. Yurtdışındaki Gençlere Yönelik Spor Etkinlikleri Programı düzenlenecektir.
Ülkemize yurt dışından gelen göçmen, uluslararası korumaya muhtaç olanlar, kaçak işçiler ve transit geçiş yapanlara ilişkin etkin bir izleme ve takip sistemi oluşturulacak ve uluslararası koruma statüsü tanınan kişilerin ülkeye uyumu desteklenecektir. (Kalkınma Planı p.356)			
Tedbir 187. Göç alanındaki politika ve stratejiler Göç Politikası Kurulu tarafından hazırlanıp onaylanarak etkin bir göç yönetiminin oluşturulması sağlanacaktır.	İçişleri Bakanlığı (S), Avrupa Birliği, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Haziran Sonu	Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununda yer alan Göç Politikası Kurulu yıl içerisinde ez az bir kez toplanarak, ülkemizde yasal olarak ikamet eden ve uluslararası koruma kapsamında olan yabancılara dair tüm uygulamaları değerlendirecek ve gerekli iş ve işlemler hakkında politika ve stratejiler belirleyecektir. Göç alanında oluşturulacak stratejik belgeler ve eylem planları Kurul tarafından hazırlanacak ve onaylanacaktır.

Tedbir 188. Düzenli ve düzensiz göç kapsamında olanlar ile uluslararası korumaya ihtiyaç duyan yabancılar için etkin işleyen bir göç izleme ve takip sistemi oluşturulacaktır.	Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (S), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Sahil Güvenlik Komutanlığı, YÖK, İŞKUR, TÜİK	Aralık Sonu	Ülkemizde yasal olarak ikamet eden göçmenler ve yabancılar için eğitim, sağlık, istihdam, kültür ve dil eğitimi gibi konularda danışmanlık hizmetleri sağlanacaktır. Geçici koruma altında bulunan Suriyelilerin kayıt altına alınma süreci tamamlanarak, belirlenecek sürelerde kayıt altında olan kişilerin bilgileri güncellenecektir. Bu aşamada tespit edilecek temel ihtiyaçların giderilmesi sağlanacaktır.
Tedbir 189. İnsan ticareti mağduru olan veya olduğu yönünde kuvvetli şüphe duyulan kişiler mağdur destek hizmetlerinden yararlandırılacaktır.	Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (S), Dışişleri Bakanlığı, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	İnsan ticareti mağdurlarının faydalanabileceği hizmetlere ilişkin etkili bir rehberlik sistemi oluşturulacaktır. Avrupa Birliği desteğiyle İnsan Ticareti Mağdurlarının Korunması Projesi yürütülecektir. Kabul ve barınma merkezleri tamamlanacaktır. Merkez ve taşra teşkilatındaki personele mülteci hukuku ve statü belirleme seminerleri verilecektir. Sığınma evlerini işleten STK'lar ile işbirliği protokolleri imzalanacaktır.

2.2.1.15. Kamuda Stratejik Yönetim

a) Mevcut Durum

Kamu idareleri tarafından orta vadeli amaç ve hedeflerin somutlaştırılarak faaliyetlerin bu amaç ve hedefler doğrultusunda belirlendiği, bütçelendirildiği, uygulandığı ve performansının ölçüldüğü stratejik yönetim döngüsünün temel araçlarından biri olan stratejik planlar, performans programları ve faaliyet raporlarının hazırlanmasında önemli ilerlemeler sağlanmıştır.

Stratejik plan hazırlamakla yükümlü merkezi yönetim kapsamındaki kamu idareleri, sosyal güvenlik kurumları, nüfusu 50 bin ve üzerinde olan 243 belediye, 51 il özel idaresi ve 14 KİT'te stratejik plan, performans programları hazırlanarak uygulamaya konulmuş ve sonuçlar faaliyet raporlarıyla izlenmiştir. Yeni kurulan kamu idareleri ve devlet üniversitelerinin de söz konusu belgelere yönelik hazırlık çalışmaları devam etmektedir.

2015 yılında Kalkınma Bakanlığı tarafından 12'si devlet üniversitelerine, 8'i merkezi kamu idarelerine ve 5'i kamu iktisadi teşebbüslerine ait olmak üzere toplam 25 adet stratejik plan üst politika dokümanlarına ve stratejik planlama ile ilgili mevzuatta yer alan usul ve esaslara uygunluk; misyon, vizyon, amaç ve hedeflerin birbirleri ile bağlantıları ve kavramsal tutarlılık, diğer idarelerin stratejik planları ile uyum ve tutarlılık hususları açısından incelenerek bu idarelere değerlendirme raporları aracılığıyla geri bildirimde bulunulmuştur.

Stratejik planlama konusunda elde edilen deneyimler ve kamu idareleri arasındaki farklılıklar göz önünde bulundurularak merkezi kamu idareleri, üniversiteler, belediyeler ve kamu iktisadi teşebbüsleri için ayrı ayrı kılavuz ve rehber taslakları hazırlanmıştır. Kamu idareleri için ortak hususları içeren Merkezi Kamu İdareleri için Stratejik Planlama Kılavuzu Taslağı ilgili kamu kurumlarının görüşüne açılmıştır. Ayrıca uygulamada karşılaşılan sorunları gidermek için stratejik planlamada kullanılacak yöntem ve tekniklere ilişkin rehber tamamlanma aşamasındadır.

Merkezi kamu idarelerinin stratejik planlama süreçlerini daha etkin ve etkili hale getirmeyi amaçlayan Stratejik Yönetimde Kapasite Geliştirme Projesi 2015 yılı Temmuz ayı sonu itibarıyla tamamlanmış olup Proje çerçevesinde seminer ve çalıştaylar ile kamu idarelerine yönelik 1.300 adam/gün eğitim verilmiştir. 8 adet ülke, 1 adet de karşılaştırmalı ülke raporu hazırlanmıştır. Ayrıca, stratejik planlama sürecinde en çok ihtiyaç duyulan alanlardan biri olan izleme ve değerlendirme sistematiğinin geliştirilmesi amacıyla, taslak izleme ve değerlendirme rehberi hazırlanmıştır. Projenin pilot idarelere destek verme bileşeni kapsamında; 10 idare ile birlikte çalışılmış; stratejik planlama süreçlerine yönelik destek ve rehberlik faaliyetleri yürütülmüştür.

Hesap verme sorumluluğu çerçevesinde, idarelerce belirlenen hedef ve göstergeler ile ilgili olarak faaliyet sonuçlarının ölçülmesini amaçlayan performans denetimi kapsamında Sayıştay tarafından 2015 yılı itibarıyla 288 adet denetim gerçekleştirilmiştir.

Taşrada stratejik yönetim süreçlerinin iyileştirilmesi çalışması kapsamında, stratejik planların taşra teşkilatlarınca daha uygulanabilir olmasına yönelik Niğde ilinde pilot öncesi çalışmalar yürütülmüştür.

b) Amaç ve Hedefler

Kamuda stratejik yönetimin uygulama etkinliğinin artırılması, hesap verebilirlik anlayışının planlamadan izleme ve değerlendirmeye kadar yönetim döngüsünün tüm aşamalarında hayata geçirilmesi temel amaçtır. Ayrıca kamu idarelerinde stratejik düşünme boyutunun güçlendirilerek kaynak kullanımında stratejik planları temel alan bir yaklaşımın benimsenmesinin sağlanması hedeflenmektedir.

Bu çerçevede, kamu idarelerinin hizmetine sunulacak kılavuz ve rehberler vasıtasıyla stratejik planların, riskleri dikkate alan bir biçimde sonuç odaklı hazırlanması ve eylem planlarıyla uygulanabilirliğinin güçlendirilmesi hedeflenmektedir.

Stratejik yönetimin yönetsel boyutunun göz ardı edilmemesi için; idarelerde genellikle mali yönetim uzmanları aracılığıyla uygulanmaya çalışılan sürece stratejik yönetim uzmanlığının dâhil edilmesiyle stratejik yönetim kapasitesinin artırılması hedeflenmektedir.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/ Tedbir	Sorumlu /İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Kamuda stratejik yönetim sürecinin tüm aşamalarının uyum ve bütünlük içerisinde yürütülmesi için yönlendirmeden sorumlu kurumlar arasındaki koordinasyon güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.363)			
Tedbir 190. Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu güncellenecektir.	Maliye Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Sayıştay, Hazine Müsteşarlığı	Aralık Sonu	Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu, AB Müktesebatı ve uluslararası normlar ile uygulamada gözlemlenen eksiklikler çerçevesinde güncellenecektir.
Tedbir 191. Kamu hizmetlerinin adil, etkili, verimli, süratli ve kaliteli sunumunu sağlayacak şekilde merkezî birimler daha dinamik ve etkin bir yapıya dönüştürülecek, kurumlar arası yetki mükerrerlikleri kaldırılacak, bürokrasiyi azaltacak ve kurumsal performansı artıracak düzenlemeler yapılacaktır.	Başbakanlık (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşlar	Haziran Sonu	Kamu hizmetlerinin yararlanıcılara daha adil, süratli, kaliteli, en yakın yerden ve en düşük maliyetle sunulabilmesi için merkezî idare birimleri daha dinamik ve etkili çalışan bir yapıya kavuşturulacak; bu birimler arasındaki yetki mükerrerlikleri önlenecek; yetki devri yoluyla hizmetler daha alt kademelerde tamamlanabilir hale getirilecek; gereksiz bürokrasi üreten tüm süreçler ayıklanarak en az bürokrasi ve kırtasiye ile hizmetlerin tamamlanabilmesi sağlanacaktır.
Tedbir 192. Kamuda stratejik yönetim sürecinin tüm aşamalarının uyum ve bütünlük içerisinde yürütülmesi için yönlendirmeden sorumlu kurumlar arasındaki koordinasyonun güçlendirilmesine yönelik mevzuat düzenlemesi yapılacaktır.	Kalkınma Bakanlığı (S), Maliye Bakanlığı, Sayıştay	Aralık Sonu	Kamuda stratejik yönetim sürecinde yönlendirmeden sorumlu kurumlar arasındaki koordinasyonun güçlendirilmesini sağlayacak görev ve sorumlulukları belirginleştirmeye yönelik mevzuat düzenlemesi yapılacaktır.
Kamu idarelerinde strateji geliştirme birimleri nitelik ve nicelik yönünden güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.375)			
Tedbir 193. Kamu idarelerinde stratejik yönetime ilişkin idari ve beşeri kapasiteyi geliştirmeye yönelik eğitim programları düzenlenecektir.	Kalkınma Bakanlığı (S), Maliye Bakanlığı, Sayıştay Başkanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Kalkınma Bakanlığı tarafından kamu idarelerinde stratejik yönetime ilişkin idari ve beşeri kapasitenin geliştirilmesi amacıyla stratejik yönetimin farklı bileşenlerini içeren eğitim programları düzenlenecektir.

Stratejik yönetime ilişkin mevzuat, kılavuz ve rehberler uygulama tecrübeleri de dikkate alınarak bütüncül bir anlayışla gözden geçirilecek ve güncellenecektir. (Kalkınma Planı p.376)			
Tedbir 194. Merkezi kamu idareleri, üniversiteler, mahalli idareler ve KİT'ler özelinde farklılaştırılan kılavuz ve rehberler tamamlanacaktır.	Kalkınma Bakanlığı (S), İçişleri Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, YÖK	Haziran Sonu	Kamu İdareleri İçin Stratejik Planlama Kılavuzunun Merkezi kamu idareleri, üniversiteler, mahalli idareler ve KİT'lere göre farklılaştırılmış içerikte yenilenmesi çalışmalarını tamamlanarak uygulamaya konulacaktır.

2.2.1.16. Kamuda İnsan Kaynakları

a) Mevcut Durum

Kamu kesiminde etkili bir insan kaynağı geliştirme politikası uygulanması ve kamu personel sisteminde şeffaf, anlaşılır ve yeknesak kurallara dayanan mesleki yeterliliği, performansı ve hizmetin gereklerini esas alan bir düzenlemeye gidilmesi, kamuda etkinlik ve verimliliği önemli ölçüde artıracaktır. Bu çerçevede, kamu hizmetleri ile personel sayı ve yapısının analiz edilmesi, mevcut insan kaynaklarının etkin bir şekilde kullanılması ve niteliğinin artırılması ile hizmet-personel-ücret ilişkisinin sağlıklı bir şekilde kurulması ihtiyacı önemini korumaktadır.

Kamu personelinin yeterli hizmet içi eğitime tabi tutulamaması, işlerini etkin ve verimli bir şekilde yürütecek bilgi ve beceriye kavuşmalarını engellemektedir. Sayısı ve içeriği yetersiz olan hizmet içi eğitim programları, belirli bir insan kaynağı geliştirme politikası çerçevesinde yürütülememektedir. Kamuda verimlilik kültürünü geliştirmek için hizmet içi eğitim programlarının yeni bir anlayış doğrultusunda ele alınma ihtiyacı bulunmaktadır. Bu kapsamda Devlet Personel Başkanlığı tarafından Kamu Yönetiminde Personel Verimliliği isimli bir proje yürürlüğe konulmuştur.

Personel değerlendirme sisteminin gözden geçirilerek, personelin performansının ölçülmesinde nesnel ve açık standartların geliştirilmesi önem arz etmektedir. Sicil sistemini kaldırarak yerine personel bilgi sistemini getiren 6111 sayılı Kanun, kurumlara personelin başarı ve verimliliğini ölçebilmeleri için değerlendirme ölçütleri belirleme imkânı sağlamıştır. Devlet Personel Başkanlığı bu amaçla kurumlara rehberlik etmek üzere Performans Değerlendirme Kılavuzu hazırlamaktadır.

Görevde yükselme konusunun mevzuatta açık ve yeterli bir şekilde tanımlanmamış olması, kamu personelinin kurum ve kuruluşlar arasında dengesiz dağılımı, personel ve ücret düzeyinin hizmet gerekleri ile uyumsuzluğu kamu personel sisteminde göze çarpan diğer sorunlardır. 6111 sayılı Kanunla kamu sektöründe esnek çalışmaya imkân tanıyan bazı düzenlemeler yapılmış olup söz konusu düzenlemelerin uygulamaya aktarılmasına yönelik Devlet Personel Başkanlığı tarafından bir model geliştirmesi amacıyla "Devlet Memurlarının Çalışma Yerleri ve Çalışma Saatlerinin Esnekleştirilmesi" projesi uygulamaya konulmuştur.

Kamuda istihdam edilen personelin sayısı 2015 yılı Kasım ayı itibarıyla 3.339.086 olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu personelin yüzde 85,9'u kadrolu, yüzde 3,2'si sözleşmeli ve yüzde 10,8'i ise işçi ve diğer personelden oluşmaktadır.

Kamu personeli kayıt sisteminin tek bir veri tabanında toplanması amacına yönelik altyapı çalışmaları Devlet Personel Başkanlığınca tamamlanmış olup uygulama

veri girişine henüz açılmamıştır. Ancak kamuda çalışanlara ilişkin kadro bilgileri, yurtdışı eğitime gönderilenlere ilişkin bilgiler, engelli istihdamına dair veriler gibi projeye bağlı uygulamalar farklı sistemler üzerinden kullanıma açılmıştır.

b) Amaç ve Hedefler

Kamu sektöründe, işe alımdan emekliliğe kadar bütün süreçlerde hizmet kalitesi ve personel verimliliğinin yükseltilmesi temel amaçtır.

Hizmet içi eğitim uygulamalarının yaygınlaştırılması suretiyle kamu personelinin bilgi ve beceri düzeyinin artırılması, kamu insan kaynakları süreçlerinde liyakatin temel alınması, uygun kurumlardan başlanarak esnek çalışma biçimlerinin yaygınlaştırılması ve işlevsel bir performans değerlendirme sisteminin geliştirilmesi hedeflenmektedir.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/ Tedbir	Sorumlu/ İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Kamu sektöründe hizmet kalitesi ve personel verimliliğini yükseltecek bir insan kaynağı yönetim modeli oluşturulacaktır. (Kalkınma Planı p.381)			
Tedbir 195. Kamu personel rejimi reformu yapılacaktır.	Başbakanlık (S), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, Devlet Personel Başkanlığı	Aralık Sonu	Kamu yönetiminin daha dinamik ve etkin bir hale getirilmesi, verimliliğin, hesap verebilirliğin, şeffaflığın ve etkinliğin artırılması amacıyla yeni bir personel rejimi oluşturulacaktır.
Kamu sektöründe işe alım ve terfi süreci liyakat, şeffaflık, nesnellik, kuralılık temelinde iyileştirilecek, çalışanların niteliklerine uygun kariyer planlaması yapılacaktır. (Kalkınma Planı p.382)			
Tedbir 196. Kamu kurum ve kuruluşları için bir insan kaynakları yönetim modeli, kariyer meslekleri için de bir kariyer planlaması modeli geliştirilecektir.	Devlet Personel Başkanlığı (S), Maliye Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Memur Sendika ve Konfederasyonları	Aralık Sonu	Tüm kamu kurum ve kuruluşlarında personel sistemi, işe alımdan emeklilik sonrasına kadarki süreçleri kapsayan bir insan kaynakları yönetimi anlayışıyla ele alınması amacıyla bir model geliştirilecektir. Kariyer mesleklerine yönelik etkin bir kariyer planlaması oluşturulması amacıyla bir model hazırlanacak ve iyi uygulamalar yaygınlaştırılacaktır.
Kamu personelinin verimliliğinin artırılması amacıyla etkin bir performans sistemi oluşturulacak ve hizmet, personel, ücret ilişkisi daha sağlıklı hale getirilecektir. (Kalkınma Planı p.384)			
Tedbir 197. Kamuda performansı da dikkate alan bir değerlendirme sistemi teşkil etmek amacıyla Performans Değerlendirme Kılavuzu hazırlanacaktır.	Devlet Personel Başkanlığı (S), Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, TODAİE, Memur Sendika ve Konfederasyonları	Aralık Sonu	Kaldırılan sicil sisteminin yerine etkinlik ve verimlilik analizini de içeren yeni bir sistem oluşturulacak, verimlilik ve başarı ödüllendirilecek, kamuda performansı da dikkate alan bir değerlendirme sistemi teşkil etmek amacıyla Performans Değerlendirme Kılavuzu hazırlanacaktır.

Kamu personel sisteminde uygun iş ve kuruluşlardan başlanarak esnek çalışma modeli geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.385)			
Tedbir 198. Kamu personel sisteminde esnek çalışma modeli geliştirilecek ve uygun görülen kuruluşlarda uygulanacaktır.	Devlet Personel Başkanlığı (S), Başbakanlık, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Memur Sendika ve Konfederasyonları	Aralık Sonu	Kamu personelinin esnek çalışma modellerine uygun istihdamı ile ilgili olarak Devlet Personel Başkanlığı tarafından bir proje uygulamaya konulmuştur. Bu çerçevede konuya ilişkin usul ve esaslar hazırlanarak Bakanlar Kuruluna sunulacak, uygun iş ve kuruluşlarda esnek çalışma uygulamaları başlatılacak ve diğer kamu kuruluşlarında da yaygınlaştırılmasına yönelik planlama yapılacaktır.
Kamu personelinin sayı, nitelik gibi temel özelliklerini içeren dijital veri tabanı oluşturulacaktır. (Kalkınma Planı p.386)			
Tedbir 199. Kamu personeli bilgi sistemi oluşturulacaktır.	Devlet Personel Başkanlığı (S), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, TODAİE, Diğer Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Kamu kurum ve kuruluşlarında etkili bir insan kaynakları planlaması yapabilmek ve kamu personeline ilişkin ihtiyaç duyulan izlemeleri, değerlendirmeleri ve görevlendirmeleri sağlıklı bir şekilde yürütebilmek amacıyla Devlet Personel Başkanlığı bünyesinde oluşturulmakta olan kamu personeli bilgi sistemi tamamlanacaktır.
Hizmet içi eğitim uygulaması, akredite edilmiş program ve kuruluşlar aracılığıyla kamu çalışanlarının mesleki ve temel becerilerini artıran, uzaktan eğitim sistemleri de kullanılmak suretiyle kolayca erişilebilen bir yapıya dönüştürülecektir. (Kalkınma Planı p.387)			
Tedbir 200. Kamu personeline yönelik hizmet içi eğitimlerin etkinlik ve erişilebilirlik düzeyinin tespiti amacıyla araştırma yapılacaktır.	Devlet Personel Başkanlığı (S), TODAİE	Aralık Sonu	Kamu çalışanlarının verimliliğini artırmak ve insan kaynaklarında verimlilik kültürü oluşturmak amacıyla personel, yönetici ve hizmet açısından verimliliğe etki eden faktörlerin tespitine ilişkin araştırma yapılacaktır.

2.2.1.17. Kamu Hizmetlerinde e-Devlet Uygulamaları

a) Mevcut Durum

e-Devlet, kamu hizmet sunumunda kalite ve etkinliği artıran önemli bir araçtır. Bu kapsamda, vatandaşların ve iş dünyasının ihtiyaçları doğrultusunda bir e-devlet yapısının oluşturulması ve e-devlet hizmetlerinin kullanımının artırılması için çeşitli çalışmalar yürütülmektedir.

Bu yaklaşım çerçevesinde; 2015-2018 Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planında e-devlet hizmetlerinin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılmasına yönelik olarak Kamu Hizmetlerinde Kullanıcı Odaklılık ve Etkinlik eksenine yer verilmiş, bu alana ilişkin 2018 yılı hedefleri tanımlanmıştır. Bu hedeflere ulaşmak için hayata geçirilmesi gereken ve e-devlet hizmetlerinin etkin sunumunda kritik önem arz eden, kullanıcı odaklı e-devlet hizmet sunumu rehberinin oluşturulması, kurumsal bilişim stratejilerinin hazırlanması,

kamu bilişim personeli istihdamının düzenlenmesi, kamuda bulut bilişim altyapısının oluşturulması ve kamu verisinin kullanılması gibi eylemler tasarlanmıştır.

Bilim Teknoloji Yüksek Kurulunun (BTYK) 25'inci toplantısında alınan kararlar çerçevesinde; e-devlete yönelik yeni bir organizasyon modeli oluşturulması, e-devlet uygulamaları hizmet alımları için firma belgelendirme sistemi kurulması, ulusal veri merkezi oluşturulması ve kamu kurumlarının ihtiyaç duyduğu paket program çözümlerinin toplu alım yöntemiyle tedarik edilmesi konularında çalışmalara devam edilmektedir. Bu kapsamda, e-Devlet Hizmetlerinin Yürütülmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik Taslağı hazırlanmıştır. Ayrıca, 2016-2019 Ulusal e-Devlet Stratejisi ve Eylem Planı Taslağı Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı tarafından hazırlanarak paydaşların görüşlerine sunulmuştur.

2015 yılında kamu kurumlarının sunmuş oldukları hizmetlerden; yeni şirket kaydı ve ticaret sicili işlemlerinin elektronik ortamda gerçekleştirilmesine imkân tanıyan Merkezi Sicil Kayıt Sistemi (MERSİS) Projesinde tüm ticaret sicil müdürlüklerindeki ticaret sicili kayıtlarının elektronik ortama aktarılması çalışmaları tamamlanarak yaklaşık 3 milyon işletmenin tamamı sisteme dâhil edilmiş olup işletmeler dışındaki diğer ekonomik birimlerin sisteme kaydedilmesine yönelik çalışmalar devam etmektedir. Mekânsal Adres Kayıt Sistemi (MAKS) Projesi tamamlanmış olup, coğrafi adres verilerinin ilgili idareler adına MAKS veri modeline uygun olarak üretilmesi için MAKS Veri Üretimi ve Yayınlaştırması Projesi başlatılmıştır. T.C. Kimlik Kartı Projesi'nde kart dağıtımına ilişkin hazırlıklar 2015 yılında da sürdürülmüştür. Kamu kurumları arasındaki resmi yazışmaların elektronik ortamda yürütülmesini amaçlayan e-Yazışma Projesi kapsamında kurumların kayıtlı elektronik posta sistemi entegrasyonu çalışmalarına devam edilmiş, hukuki altyapı tamamlanmıştır. Tekliflerin gönderilmesi, değerlendirilmesi ve tebligat işlemleri hariç, açık ihale usulü ile yapılan mal alım ihaleleri Elektronik Kamu Alımları Platformu (EKAP) üzerinden gerçekleştirilmektedir.

Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi ve 2013-2014 Eylem Planının uygulama süresinin sona ermesi sebebiyle Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı koordinasyonunda 2015-2017 dönemini kapsayan yeni bir eylem planı hazırlanması çalışmalarına başlanmıştır.

Ülkemizde, 2015 yılı Kasım ayı itibarıyla kamu kurumlarına ait 18.616 internet sitesi bulunmaktadır. İlköğretim ve ortaöğretim kurumlarına ait internet sitelerinin Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde toplanması ve kapatılan belediyelere ait internet sitelerinin yayından kaldırılması nedeniyle kamu kurumlarına ait internet sitesi sayısında bir önceki yıla göre önemli bir azalma görülmüştür.

Elektronik kamu hizmetlerinin tek noktadan, çoklu kanallardan ve bütünleşik bir yapıda vatandaşlara ulaştırılmasını amaçlayan e-Devlet Kapsına yeni hizmetlerin dâhil edilmesine devam edilmiştir. 2015 yılı Ekim ayı itibarıyla 201 kamu kurum ve kuruluşunun 1.337 hizmeti e-Devlet Kapsına entegre edilmiştir. 2014 yılı Eylül ayı sonunda 19,1 milyon olan kayıtlı kullanıcı sayısı 2015 yılı Kasım ayı itibarıyla 25 milyona ulaşmıştır. 15-18 yaş arası öğrencilere e-devlet şifresi dağıtılması, Emniyet Genel Müdürlüğü'nün araç plakasına yazılan ceza sorgulama ve Sosyal Güvenlik Kurumunun şahıs ödemeleri sorgulama işlemlerinin e-Devlet Kapsından sunulmaya başlanması bu artışta rol oynamıştır. Öte yandan, e-Devlet Kapsında işitme engellilere yönelik çağrı merkezi hizmeti 2015 yılı içerisinde faaliyete geçmiştir.

TÜİK Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırmasına (2015) göre, 16-74 yaş arası toplam nüfusun yüzde 28,4'ünün, internet kullanan bireylerin ise yüzde

53,2'sinin e-devlet hizmetlerini kullandığı görülmektedir. TÜİK Girişimlerde Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırmasına (2014) göre, 2013 yılında 10 ve üzeri çalışanı bulunan tüm girişimlerin yüzde 81,4'ü, internet kullanan girişimlerin ise yüzde 88,1'i e-devlet hizmetlerini kullanmaktadır. e-Devlet hizmetlerinin girişimler tarafından kullanımında kayda değer bir artış gözlenirken bireylerde ise düşüş gerçekleşmiştir. Girişimlerde e-devlet hizmetleri kullanımının bireylere nazaran daha yaygın olduğu görülmektedir. TÜİK tarafından yapılan Yaşam Memnuniyeti Araştırması sonuçlarına göre elektronik ortamda sunulan kamu hizmetlerinden memnuniyet oranı 2014 yılında yüzde 95,7 olarak gerçekleşmiştir.

2015 Yılı Yatırım Programında kamu kurumlarının 266 adet bilgi ve iletişim teknolojileri (BİT) yatırım projesi için yaklaşık 3,7 milyar TL ödenek ayrılmıştır. 2015 yılı BİT yatırım ödeneklerinden en fazla payı yüzde 43,84'le eğitim sektörü almıştır. Önemli e-devlet projeleri yürüten İçişleri Bakanlığı, Adalet Bakanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü gibi kurumların projelerinin yer aldığı diğer kamu hizmetleri sektörü ise yaklaşık yüzde 39'luk bir payla eğitim sektörünü takip etmektedir. FATİH Projesi'ni yürüten Milli Eğitim Bakanlığı 2015 yılında en fazla BİT yatırım ödeneği tahsis edilen kamu kurumudur. Sırasıyla İçişleri Bakanlığı, Sosyal Güvenlik Kurumu, üniversiteler, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı ile Adalet Bakanlığı yüksek miktarda BİT yatırımı yapan diğer kurumlar olarak öne çıkmaktadır.

TABLO II: 26- Kamu BİT Yatırım Ödenekleri Sektörel Dağılımı

(2015 Yılı Fiyatlarıyla)

Sektör	2013		2014		2015	
	Milyon TL	Yüzde	Milyon TL	Yüzde	Milyon TL	Yüzde
Eğitim	1 809,5	44,9	1 704,7	43,6	1 625,7	43,8
Diğer Kamu Hizmetleri	1 573,5	39,1	1 442,7	36,9	1 444,1	38,9
Ulaştırma-Haberleşme	243,3	6,0	260,4	6,6	237,6	6,4
Tarım	152,0	3,8	215,5	5,5	157,6	4,2
İmalat	73,7	1,8	53,1	1,4	25,8	0,7
Enerji	67,4	1,7	70,0	1,8	76,7	2,1
Sağlık	59,4	1,5	97,0	2,5	79,9	2,2
Madencilik	50,8	1,2	60,6	1,6	56,4	1,6
Turizm	0	0	1,6	0,1	4,0	0,1
Toplam	4 029,6	100	3 905,6	100	3 707,8	100

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

e-Devlet hizmet ve uygulamalarının yaygınlaşmasıyla bilgi sistemlerinin idamesine yönelik harcamalar artmıştır. Kamuda sanallaştırma uygulamaları sıklıkla görülmekteyken, mobil uygulamalar, bilgi güvenliği ve bulut bilişime yönelik projelerin sayısında artış gözlenmektedir. Bulut bilişim projelerinde tüm kurumların uyması gereken usul, esas ve standartların belirlenmesi ve kamu bulut bilişim altyapısının oluşturulması öncelikli bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmıştır.

Kamu kurumları çeşitli muafiyetler sebebiyle TÜRKSAT, TÜBİTAK ve üniversitelerden hizmet alımına yönelmiştir. Kamu kurumlarının ihale mevzuatından muaf olarak hizmet alımı gerçekleştirmeleri, kurumsal ihtiyaçların tanımlanmasında ve proje yönetiminde etkinliğin azalmasına yol açabilmektedir.

b) Amaç ve Hedefler

Yürütülen e-devlet çalışmalarında, dezavantajlı kesimler de dâhil, kullanıcıların elektronik ortamda sunulacak kamu hizmetlerine farklı platformlardan, güvenilir şekilde ve tek noktadan erişebilecekleri, vatandaş ve iş dünyasının ihtiyaçlarına odaklanmış, birlikte işler ve bütünleşik hizmetlerin kişisel bilgi mahremiyeti ve bilgi güvenliği sağlanarak sunulacağı, katılımcı, şeffaf ve hesap verebilir bir devlet yapısının oluşturulması temel amaçtır.

Bu kapsamda, e-devlete ilişkin usul ve esaslar ile eylem planı, bilgi toplumu politika ve stratejileri çerçevesinde belirlenecek ve uygulanacaktır. e-Devlet çalışmalarının kurumlar üstü ve kurumlar arası düzeyde etkin koordinasyon içerisinde yürütülmesini sağlamak üzere, 25'inci BTYK toplantısında alınan 2013/102 numaralı karar uyarınca, e-devlet organizasyon yapısı oluşturulacaktır.

e-Devlet proje ve uygulamaları bütünsel bir yaklaşımla ele alınacak, kamu BİT yatırım projeleri kurumlar arası koordinasyon ve bilgi paylaşımını esas alan bir anlayışla; sanallaştırma, bulut bilişim, yeşil bilişim ve mobil uygulama eğilimleri dikkate alınarak yürütülecektir.

e-Devlet proje ve uygulamalarında hizmet verimliliğinin artırılması esas olacak, ortak altyapı ve hizmetler ile temel bilgi sistemlerinden henüz tamamlanamayanlara öncelik verilecek, mükerrerliklerin giderilmesi ve birlikte çalışabilirliğin sağlanması yönünde çalışmalara devam edilecektir.

Kamu hizmetlerinin elektronik ortamda sunumunda vatandaş ve iş dünyasının ihtiyaçları temel alınacak, kamu iş süreçleri bu anlayış çerçevesinde basitleştirilecek ve iyileştirilecektir. e-Devlet hizmet sunumunda kullanıcı talep ve ihtiyaçlarının belirlenmesi ve karşılanmasında mobil uygulamalara ve e-katılıma önem verilecektir.

Kamu kaynağı kullanılarak üretilen kamu bilgisinin ticari veya ticari amaç dışında katma değer sağlayacak şekilde tekrar kullanılabilmesine yönelik usul ve esaslar belirlenecek, gerekli teknik ve idari altyapı oluşturulacaktır.

Kamu kurumlarının e-devlet projesi hazırlama ve yönetme kapasiteleri geliştirilecek, bilgi işlem birimlerindeki insan kaynağı güçlendirilecektir.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
e-Devlet çalışmaları etkin kamu yönetimi bakış açısıyla yürütülecek, kurumlar üstü ve kurumlar arası düzeyde güçlü bir yönetim ve koordinasyon yapısına kavuşturulacaktır. (Kalkınma Planı p.402)			
Tedbir 201. e-Devlet hizmetlerinin yürütülmesine ilişkin usul ve esaslar belirlenecektir.	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı (S), Başbakanlık, Kalkınma Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Haziran Sonu	2015-2018 Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı çerçevesinde, e-devlet hizmetlerinin kapsamı ve yürütülmesine ilişkin usul ve esaslar belirlenecektir.
Tedbir 202. e-Devlet Stratejisi ve Eylem Planı oluşturulacaktır.	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı (S), Başbakanlık, Kalkınma Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, İlgili STK'lar	Haziran Sonu	e-Devlet Stratejisi ve Eylem Planı Taslağı, paydaşların görüşleri alındıktan sonra nihai şekli verilerek yürürlüğe konulacaktır.
Tedbir 203. Dijital Türkiye Projesi yol haritası oluşturulacak ve bu doğrultuda uygulama başlatılacaktır.	Başbakanlık (S), Kalkınma Bakanlığı, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Haziran Sonu	Dijital Türkiye Projesi kapsamında vatandaşlarımızın kamu kurum ve kuruluşlarına gitmeden iş ve işlemlerinin sanal ortamda sonuçlandırılmasını sağlayacak bir altyapının yol haritası oluşturulması sağlanacak ve uygulamaya geçilecektir.
e-Devlet hizmet sunumunda ihtiyaç duyulan temel bilgi sistemleri tamamlanacaktır. Ortak altyapıların kurulmasına ve ortak standartların belirlenmesine devam edilecek; mahalli idareler de dâhil olmak üzere, kamuda ortak uygulamalar yaygınlaştırılacaktır. (Kalkınma Planı p.403)			
Tedbir 204. e-Devlet Kapısı üzerinden sunulan hizmetler çoğaltılacak, kullanımının artması için gerekli tedbirler alınacaktır.	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı (S), İçişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, TÜRKSAT, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Mahalli idareler tarafından sunulan hizmetler de dâhil, kamu hizmetlerinin e-Devlet Kapısı'na entegrasyonuna devam edilecek, e-Devlet Kapısı üzerinden sunulan hizmetlerin kullanımının artırılması için tanıtım ve bilgilendirme faaliyetlerine ağırlık verilecektir.
Tedbir 205. T.C. Kimlik Kartı Projesi'nin yaygınlaştırılması çalışmalarına devam edilecektir.	İçişleri Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, TÜBİTAK, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Kamu hizmetlerine erişimde kimlik doğrulama amacıyla kullanılacak, temel kimlik bilgilerini ve biyometrik unsurları da içeren elektronik kimlik kartının yaygınlaştırılması çalışmalarına devam edilecektir.

Tedbir 206. Mekânsal Adres Kayıt Sistemi Veri Üretimi ve Yaygınlaştırması Projesi kapsamında çalışmalara devam edilecektir.	İçişleri Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Tamamlanan pilot proje sonuçlarına göre 2016 yılı içerisinde MAKS veri modeline uygun olarak coğrafi adres verisi üretimine devam edilecektir.
Tedbir 207. Açık ihale usulü ile yapılan mal alım ihalelerinin tüm aşamaları EKAP üzerinden gerçekleştirilecektir.	Kamu İhale Kurumu (S), Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, TSE, Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu	Aralık Sonu	Açık ihale usulüyle yapılan mal alım ihalelerinin, tekliflerin gönderilmesi ve değerlendirilmesi de dâhil tüm aşamaları elektronik ortama aktarılarak bu işlemlerin EKAP üzerinden gerçekleştirilmesi sağlanacaktır. Mal alım ihalelerinde birtakım belgeleri düzenleyen TSE, EPDK, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı gibi kuruluşlarla veri paylaşımı sağlanacaktır.
Tedbir 208. Doğrudan temin usulü ile yapılan alımlar EKAP üzerinden gerçekleştirilecektir.	Kamu İhale Kurumu (S), Maliye Bakanlığı	Aralık Sonu	Doğrudan temin yönteminin tüm aşamalarının elektronik ortamda gerçekleştirilmesi için EKAP'ta gerekli yazılım ve tasarım geliştirmeleri hayata geçirilecek, ihtiyaç duyulan mevzuat düzenlemeleri yapılacaktır.
Tedbir 209. Kamu Entegre Veri Merkezinin kurulmasına ilişkin fizibilite çalışması tamamlanacaktır.	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı (S), TSE, TÜBİTAK, TÜRKSAT	Aralık Sonu	Kamu bulut bilişim altyapısının hayata geçirilmesinde öncü adım olarak Kamu Entegre Veri Merkezinin kurulmasına ilişkin fizibilite çalışması tamamlanacaktır.
e-Devlet hizmet sunumunda kullanıcı talep ve ihtiyaçlarının belirlenmesi ve karşılanmasında mobil uygulamalara ve e-katılıma önem verilecektir. (Kalkınma Planı p.406)			
Tedbir 210. Kamu kurumlarının sosyal medya kullanımını düzenleyen rehber hazırlanacaktır.	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı (S), Başbakanlık, Kalkınma Bakanlığı, Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü	Aralık Sonu	Kamu hizmetlerinin sunumunda sosyal medya imkânlarının daha etkin kullanılabilmesi ve kamu kurumlarının sosyal medya kullanımının teşvik edilmesi amacıyla kamu kurumlarına yönelik bir rehber hazırlanacaktır.
Tedbir 211. Başbakanlık BİMER yeniden yapılandırılacaktır.	Başbakanlık (S), Tüm Kamu Kurum ve Kuruluşları	Haziran Sonu	Başbakanlık BİMER, katılımcı yönetim mekanizmasının bir unsuru olacak şekilde yeniden yapılandırılacaktır.

2.2.2. YENİLİKÇİ ÜRETİM, İSTİKRARLI YÜKSEK BÜYÜME

2.2.2.1. Büyüme ve İstihdam

a) Amaç

Büyümenin istikrarlı bir şekilde devam ettirilmesi amacıyla, özel kesim yatırımlarının ekonomik büyümeye daha fazla katkı yapması ve mevcut kaynakların üretken alanlara yönlendirilmesi sağlanacaktır. Ayrıca, tüketim artışının harcanabilir gelir artışının gerisinde kalmak suretiyle yurt içi tasarrufların artırılmasına destek vermesi için makro ihtiyati tedbirlere devam edilecektir. Özellikle sanayi sektöründe üretimde verimliliği artırmaya yönelik politikalar yoluyla toplam faktör verimliliğinin büyümeye katkısı artırılacak ve üretim faktörleri açısından daha dengeli bir büyüme yapısına geçiş sağlanacaktır. İstikrarlı büyüme için para, finansal sektör, maliye ve gelirler politikaları birbiriyle uyumlu şekilde yürütülmeye devam edilecektir.

Sürdürülebilir ve kapsayıcı büyüme anlayışı çerçevesinde işgücünün niteliğinin artırılması ve çalışma hayatına ilişkin kuralların etkin bir şekilde uygulanmasıyla, rekabetçi bir işgücü piyasasının oluşturulmasına yönelik politikalar izlenecektir. Ayrıca etkin ve bütüncül bir istihdam politikası izlenerek; kadın, genç ve engelliler başta olmak üzere, işgücüne katılma ve istihdam oranları artırılmaya devam edilecektir.

Teşvik mekanizması yaygınlaştırılacak, firmaların üretim süreçlerinde teknoloji kullanım düzeylerinin artırılması desteklenecektir. Ayrıca, iş yapma kolaylığını artırmak amacıyla bürokratik süreçlerin hızlı ve etkili işlemesi sağlanacak, yatırımcıların maruz kaldığı doğrudan ve dolaylı maliyetleri düşürecek düzenlemeler uygulamaya geçirilecektir.

İşletmelerin iyi örneklerle buluşturulması yoluyla deneyim aktarımının sağlanması ve işletmeler arası etkileşim düzeyinin yükseltilmesine yönelik politikalar uygulanarak üretimde verimliliğin artırılması sağlanacaktır.

2.2.2.2. Yurt İçi Tasarruflar

a) Amaç

Türkiye ekonomisinin yüksek oranlı ve sürdürülebilir biçimde büyümesi üretim faktörlerinin verimli bir şekilde kullanılmasına, beşeri ve fiziki sermaye birikiminin hızlandırılmasına ve teknolojik gelişmenin ivmelendirilmesine bağlıdır. Büyümenin finansmanının sürdürülebilir kaynaklardan sağlanması ve kaynakların üretim ve verimlilik potansiyeli yüksek alanlara yönlendirilmesi, sürdürülebilir ve kalıcı büyüme bakımından elzemdir. Bu çerçevede, hem makroekonomik kırılganlıkları azaltıcı etkisi hem de hızlı büyüme için yüksek düzeyde ve istikrarlı biçimde sürdürülmesi gereken yatırımların finansmanını kolaylaştırması nedeniyle yurtiçi tasarrufların artırılması önem arz etmektedir.

Ekonomide yüksek ve istikrarlı bir büyüme ortamının sağlanması amacıyla en güvenilir ve kalıcı finansman kaynağı olan yurtiçi tasarrufların artırılması, artan yurt içi tasarrufların üretken yatırımlara yönlendirilmesi ve israfın azaltılması amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda yapılan çalışmaların bütünü, Onuncu Kalkınma Planında ele alınan Öncelikli Dönüşüm Programlarından birisi olan Yurtiçi Tasarrufların Artırılması ve İsrafın Önlenmesi Programı çerçevesinde de koordine edilmektedir.

b) Politika ve Tedbirler

Politika / Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Yurt İçi Tasarrufların Artırılması ve İsrafın Önlenmesi Programı			
Tedbir 212. Finansal Okuryazarlığa İlişkin Ulusal Strateji ve Eylem Planı, belirlenen takvim çerçevesinde uygulamaya geçirilecektir.	SPK(S), Hazine Müsteşarlığı, TCMB, BDDK, TMSF, TÜİK, TOBB, Milli Eğitim Bakanlığı, Borsa İstanbul, Türkiye Bankalar Birliği, Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği, TSB, Türkiye Katılım Bankaları Birliği, Merkezi Kayıt Kuruluşu, SPL, Sigortacılık Eğitim Merkezi, Türkiye Kurumsal Yönetim Derneği	Aralık Sonu	Finansal eğitim programlarının etkinliğinin değerlendirilmesinde kullanılacak yöntemlerin tespit edilmesi, her yıl "Finansal Eğitim Zirvesi" düzenlenmesi ve çeşitli kesimlere yönelik finansal eğitim programları yürütülmesi sağlanacaktır.
Tedbir 213. Konut hesabı uygulaması başlatılacaktır.	Hazine Müsteşarlığı (S), Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, BDDK, TCMB, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, Türkiye Bankalar Birliği, Türkiye Katılım Bankaları Birliği	Mart Sonu	Konut sahibi olmayan Türk vatandaşlarının konut edinmesi ve konut harcamalarının önceden tasarruf edilerek karşılanması amacıyla vatandaşların yurt içinde ilk ve tek konut satın almalarına devlet katkısı sağlanmak üzere yasal alt yapı tamamlanacaktır.
Tedbir 214. 4703 sayılı "Ürünlere İlişkin Teknik Mevzuatın Hazırlanması ve Uygulanmasına Dair Kanun"un yerine geçecek "Ürün Güvenliği ve Teknik Düzenlemeler Kanunu" çıkarılacaktır.	Ekonomi Bakanlığı-Ürün Güvenliği ve Denetimi Genel Müdürlüğü (S), İlgili kamu kuruluşları	Haziran Sonu	Başbakanlığa sevk edilmiş olan taslak ile ilgili olarak Başbakanlığın göstereceği istikamette işbirliği yapılacaktır.
Tedbir 215. Hayat sigortalarına ilişkin vergisel düzenlemeler gözden geçirilecektir.	Maliye Bakanlığı (S), Hazine Müsteşarlığı	Aralık Sonu	Hayat sigortalarına ilişkin vergi mevzuatında yer alan düzenlemeler tasarrufların artırılması kapsamında gözden geçirilerek gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

Tedbir 216. Bireysel emeklilik sisteminde "otomatik katılım sistemi" pilot çalışma sonuçları esas alınarak yaygınlaştırılacaktır.	Hazine Müsteşarlığı (S), Türkiye Sigorta Birliği	Haziran Sonu	Bireysel emeklilikte otomatik katılım sistemine yönelik tamamlanan pilot çalışma çerçevesinde sistemin genele yaygınlaştırılması amaçlanacaktır.
Tedbir 217. Uluslararası yükümlülükler gözetilerek, lüks ve/veya ithalat yoğunluğu yüksek tüketim malları tespit edilerek caydırıcı vergilendirme yapılacaktır.	Maliye Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı	Aralık Sonu	ÖTV'ye tabi listeler gözden geçirilerek, kapsam dışında bulunan lüks ve/veya ithalat yoğunluğu yüksek tüketim malları kapsama alınacaktır.
Tedbir 218. Vergi sistemi, tasarrufları özendirme derecesi bakımından analiz edilecek, vergi sisteminde tasarrufları özendirmeye yönelik mevzuat çalışmaları yapılacak ve kanun tasarısı hazırlanacaktır.	Maliye Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı Ekonomi Bakanlığı	Aralık Sonu	Yapılan incelemeler neticesinde ortaya çıkan öneriler çerçevesinde, vergi mevzuatında tasarrufları artırmaya yönelik değişiklik önerileri hazırlanacaktır.
Tedbir 219. Gayrimenkullerin elden çıkarılmasında değer artış kazançlarının vergilendirilmesine yönelik uygulama gözden geçirilecektir.	Maliye Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı	Aralık Sonu	Gayrimenkullerin elden çıkarılmasıyla oluşan değer artış kazançlarının vergilendirilmesinde, gayrimenkullerin elde tutulma süresini gözeten, daha etkin bir vergilendirme mekanizması oluşturulacaktır.
Tedbir 220. Taşınmaz alımlarının finansmanında kullanılan kredilere ilişkin vergi istisnaları sosyal ve ekonomik amaçlar dikkate alınarak gözden geçirilecektir.	Maliye Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı	Aralık Sonu	Taşınmaz yatırımlarındaki artışın kontrol edilebilmesi amacıyla gayrimenkul kredilerine yönelik mevcut vergi avantajları konut sahipliği sayısı ve kredi miktarı gibi kriterlere göre yeniden gözden geçirilecektir.

2.2.2.3. Ödemeler Dengesi

a) Amaç

Yerli girdiye yönelik farkındalığın ve kapasitenin artırılarak ithalata olan bağımlılığın azaltılması ve yüksek katma değerli ve teknoloji yoğun ürünlerin ihracatının artırılması; böylelikle dış ticaret açığının azaltılarak finansmanının mümkün olduğunca doğrudan yatırımlarla karşılanması esastır.

Öncelikli Dönüşüm Programlarından İthalata Olana Bağımlılığın Azaltılması Programı başta olmak üzere diğer destekleyici reform politikaları aracılığıyla ithalata olan bağımlılığın kalıcı olarak azaltılması; ileri teknoloji kullanımını ve verimliliği hedef alan üretim yapısına geçilmesiyle birlikte ihracatın teknoloji yoğunluğunun artırılması ve hizmetler sektöründe küresel ihracattan daha fazla pay alınmasını sağlayacak altyapının güçlendirilmesi dış ticaret politikasının ana unsurları olacaktır.

b) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
İhracatçıların yeni pazarlara erişmesine yönelik mevcut imkânlar iyileştirilecektir. (Kalkınma Planı p. 478)			
Tedbir 221. Yeni pazarlara erişim için düzenlenen sektörel ticaret heyeti sayısı ve çeşidi ile katılım sağlanan yurtdışı fuar sayısı artırılabilecektir.	Ekonomi Bakanlığı (S), Türkiye İhracatçıları Meclisi (TİM), İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterlikleri	Aralık Sonu	2016 yılında toplam bireysel fuar sayısının 3.450, yurt dışı fuar organizasyonu sayısının ise 300 olması beklenmektedir. Ayrıca 2015 yılında alım heyeti sayısının 140 olması beklenmektedir.
Tedbir 222. Hizmet sektörlerinde ihracatın artırılması ve çeşitlendirilmesine yönelik olarak strateji çalışmaları tamamlanacaktır.	Ekonomi Bakanlığı (S)	Aralık Sonu	Sektör bazlı hizmet ihracatı stratejilerinin oluşturulmasını takiben Hizmet İhracatı Stratejisi tamamlanacaktır.
Tüketime yönelik ihraç ürünlerinde özgün tasarım faaliyetleri özendirilecek, nitelikli tasarımcı yetiştirilmesi sağlanacak, patent tescili ve uluslararası marka oluşturulması desteklenecek, tanıtım ve pazarlama konusundaki destekler ihracatçıların ihtiyaçları doğrultusunda geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p. 480)			
Tedbir 223. Markalı ürün ve hizmetlerin yatırım, üretim ve ihracat içindeki payının artırılması sağlanacaktır.	Ekonomi Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları ile Özel Sektör Temsilcileri	Aralık Sonu	Turquality kapsamında desteklenen marka sayısı 130'a çıkarılacaktır. Ayrıca, Marka Destek Programı kapsamında 70 marka desteklenecektir.
Türkiye'nin geleneksel ihracat pazarlarındaki payını düşürmeden, AB-dışı ülkelere olan mal ve hizmet ihracatını artırmak için gerekli düzenlemeler yapılacaktır. (Kalkınma Planı p. 481)			
Tedbir 224. Ticaretin kolaylaştırılmasına ilişkin uluslararası yükümlülükler tamamlanacaktır.	Ekonomi Bakanlığı (S), Dışişleri Bakanlığı, Avrupa Birliği Bakanlığı ve diğer ilgili kamu kurum ve kuruluşları	Mart Sonu	Dünya Ticaret Örgütü tarafından uygulanan Ticaretin Kolaylaştırılması Anlaşması, ülkemiz ihracatçılarının üçüncü ülke pazarlarında olağan dışı maliyetlerle karşılaşmaması adına onaylanacak ve dış ticarete ilişkin teknik altyapı güçlendirilecektir.

Tebdir 225. Serbest Ticaret Anlaşmaları (STA) imzalanan ülke sayısı artırılacaktır.	Ekonomi Bakanlığı (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, TİKA ve diğer ilgili kamu kurum ve kuruluşları	Aralık Sonu	Singapur ile müzakereleri tamamlanan STA'nın yürürlüğe girmesi beklenmektedir. Ayrıca Japonya, Meksika, Peru, Ekvator ve Katar ile sürdürülen müzakerelerde önemli ilerleme sağlanmasına yönelik çalışmalar sürdürülecektir. Buna ilaveten, ABD ve Kanada için başlatılan çalışmaların hızlandırılmasına; Tayland, Hindistan, Endonezya, Vietnam ve Orta Amerika Ülkeleri ile ise STA müzakerelerinin başlatılmasına yönelik girişimlerimiz devam ettirilecektir.
Tebdir 226. Uluslararası düzeyde geçerliliği olan helal gıda standartları hakkında ihracatçılar bilgilendirilecektir.	Ekonomi Bakanlığı (S), Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı, TSE ve diğer ilgili kamu kurum ve kuruluşları	Aralık Sonu	İslam ülkelerine yapılan ihracatta helal gıda standardı sorununun ortadan kaldırılması amacıyla uluslararası düzeyde kabul gören helal gıda standartlarının ihrac mallarda kullanımının yaygınlaştırılması için Türkiye'de yerleşik uluslararası kuruluşlarla işbirliği içinde çalıştay, seminer ve raporlama faaliyetleri yapılacaktır.
Tebdir 227. Hizmet ihracatına katkı sağlamak amacıyla teknik danışmanlık desteği sağlanacaktır.	Ekonomi Bakanlığı (S), Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Türkiye'nin sağlık, karayolu, enerji, toplu konut, demir yolu hizmetleri gibi belirli bir tecrübe birikime sahip olduğu alanlara ilişkin başta yakın bölge ülkeleri olmak üzere teknik danışmanlık hizmeti verilmesine dair faaliyetler, ikili ve çok taraflı ticaret görüşmelerinde anlaşmalar kapsamında uygulamaya geçirilecektir.
Yerli ürünler gibi ithal ürünlerin de sağlık, çevre, enerji verimliliğine dair teknik düzenlemelere uygunluğu sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p. 486)			
Tebdir 228. Enerji ve yakıt tasarrufunu desteklemek üzere vergi mevzuatında düzenleme yapılacaktır.	Maliye Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Enerji tasarrufu sağlayan dayanıklı tüketim mallarının daha avantajlı vergilendirilmesi sağlanacaktır. Taşıt araçlarında emisyon esaslı vergilemeye geçilerek yakıt tasarrufu sağlayan araçlara vergilemede avantaj sağlanacaktır. GMSİ mükelleflerinin ısı yalıtımı ve enerji tasarrufu sağlayan harcamalarının beyan ettikleri kira gelirlerinden indirimi imkânı getirilecektir.

İthalata Olan Bağımlılığın Azaltılması Öncelikli Dönüşüm Programı			
Tedbir 229. Gümrük Birliği'nin güncellenmesi çalışmalarına devam edilecektir.	Ekonomi Bakanlığı (S), Dışişleri Bakanlığı, Avrupa Birliği Bakanlığı, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, İlgili Diğer Tüm Bakanlıklar	Haziran Sonu	Serbest Ticaret Anlaşmaları dahil, Gümrük Birliği'nin işleyişinde karşılaşılan güçlüklerin giderilmesi suretiyle sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulması ve tüm mal ve hizmetler ile kamu alımlarını kapsayacak şekilde Gümrük Birliği'nin kapsamının genişletilmesi amacıyla müzakereler yürütülecektir. Bu kapsamda, özel kesimin de katılımıyla yürütülmekte olan etki analizi ve değerlendirme çalışmaları dikkate alınarak, Avrupa Birliği ile entegrasyon çalışmaları doğrultusunda ülkemiz müzakere pozisyonu şekillendirilecektir.
Tedbir 230. MTA'nın yurtdışında maden arama faaliyetleri yapılabilmesi için gerekli yasal düzenlemeler gerçekleştirilecektir.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S), MTA	Aralık Sonu	Türk sanayinin kullanımı amacıyla, yurtdışında maden arama çalışmalarının etkinliğinin artırılabilmesi için hukuki düzenlemeler gözden geçirilecektir.
Tedbir 231. Yenilenebilir enerji kaynaklarının üretime yönltilmesinde kullanılan malzemelerin; ürün geliştirme ve Ar-Ge süreçleriyle ilgili yasal altyapı tamamlanacaktır.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, DSİ, EPDK, KOSGEB, TÜBİTAK	Aralık Sonu	Enerji Sektörü Araştırma-Geliştirme Projeleri Destekleme Programına (ENAR) Dair Yönetmeliğin dayanak maddesi mahiyetindeki kanun maddesi değiştirilerek yönetmeliğe işlerlik kazandırılacak ve ilgili alandaki projeler desteklenecektir.
Tedbir 232. Tedarik zincirindeki işletmeler arasında işbirlikleri ile daha fazla katma değer üretimine yönelik yerlilik oranını artırıcı kümelenme faaliyetleri desteklenecek ve sonuçları raporlanacaktır.	Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, KOSGEB, ilgili STK'lar	Aralık Sonu	Yatay işbirliğini tesis eden kümelenme ve rekabet öncesi işbirliği gibi faaliyetlerin özendirilerek yerlilik oranının artırılması ve daha fazla katma değer in ülke içinde kalması hedeflenmektedir.

Tebdir 233. Türkiye’de kurulu ve yerleşik şirketlerin, GİTES kapsamında belirlenen ürünlerde gerçekleştirecekleri yurtdışı yatırımları desteklemek üzere mevzuat düzenlemesi yapılacaktır.	Ekonomi Bakanlığı (S), İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Haziran Sonu	Yurtdışına yatırım yapan firmalara danışmanlık/rapor/ fizibilite etüdü, faiz ve siyasi risk sigortası prim ödemesi olmak üzere destek ödemesi yapılmasının öngörüldüğü ve GİTES kapsamında bulunan metal hurda, gübre girdileri, doğal kauçuk, madenler ve otomotiv yan sanayi ürün gruplarına teşvik sağlanmasını içeren mevzuat çalışması tamamlanacaktır.
Tebdir 234. Elektrikli araçlar için ilgili standartları sağlayan prototip pil üretimi tamamlanacaktır.	TÜBİTAK (S), Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Üniversiteler, İlgili STK’lar	Aralık Sonu	Araştırmaları halen sürdürülen elektrikli araçlar için ilgili standartlara uygun bataryanın prototip bazda üretimi tamamlanacak, araç içerisine entegrasyonu ve araç testleri yapılacaktır.
Tebdir 235. Tasarım doğrulama, dayanım, yol ve araç testleri yapılması için test merkezleri ve rüzgâr tüneli kurulacak ve mevcut test merkezleri sanayinin ihtiyaçları doğrultusunda geliştirilecektir.	Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, TSE, TÜBİTAK, MESS, OSD, TAYSAD, İlgili diğer STK’lar	Aralık Sonu	Motorlu araçlar ile bunların aksam ve parçalarının küresel teknik mevzuata uygun olarak test edilerek belgelendirilmesi ve ülkemizde tasarlanan araçlar ile aksam ve parçalarının ‘tasarım ve dayanım’ testlerinin yapılması için mevcut test merkezleri geliştirilecektir.
Tebdir 236. Serbest Bölgelerin yatırım alanı; statü, strateji, ölçek veya öncelikli yatırımlar açısından geliştirilecektir.	Ekonomi Bakanlığı (S), İlgili Kurumlar	Haziran Sonu	İhracatın desteklenmesi yanında, ithalat bağımlılığı bulunan sektörlerde yatırımların sayısının artırılabilmesini teminen, 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanununda gerekli düzenlemeler yapılacaktır.
Tebdir 237. İthalata olan bağımlılığı azaltması için Dâhilde İşleme Rejimi mevzuatında gerekli değişiklikler yapılacaktır.	Ekonomi Bakanlığı (S), Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, İhracatçı Birlikleri	Aralık Sonu	İhtiyaç duyulan mevzuat değişikliklerinin yapılmasına istinaden yerli üreticilerin Dâhilde İşleme Sistemi uygulamalarından zarar görmesi engellenecektir.
Tebdir 238. Atık elektrikli ve elektronik eşyaların geri dönüşümüne/ geri kazanımına, toplanmasına ve ayrıştırılmasına yönelik tesisler için standart belirlenecektir.	TSE (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, TÜSİAD, TOBB, İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Haziran Sonu	Yönetmeliklerin adil bir şekilde uygulanması ve haksız rekabet koşullarının oluşmaması için başlatılan atık elektrikli ve elektronik eşyaları işleme tesislerine yönelik Türk Standardı çalışması tamamlanacaktır.

Tedbir 239. Atık elektrikli ve elektronik eşyaların geri dönüşümüne/geri kazanımına, toplanmasına ve ayrıştırılmasına yönelik tesislere lisans verme ve lisans yenileme ölçütleri detaylı olarak belirlenecektir.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), TÜSİAD, TOBB, TSE	Haziran Sonu	22.05.2012 tarih ve 28300 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan Atık Elektrikli ve Elektronik Eşyaların (AEEE) Kontrolü Yönetmeliği'nin 4'üncü maddesi ile AEEE işleme tesislerinin revizyonu kapsamında ilgili kriterler belirlenmiştir. Bu konuda ayrıca standart çalışmaları başlatılmış olup, Türk Standardı belirleme çalışmasını müteakip söz konusu tesislerin lisanslandırılmasına ilişkin mevzuat yenilenecek ve detaylandırılacaktır.
Tedbir 240. Hurdayla ilgili olarak çalışan fakat çevre mevzuatına uymadığı tespit edilen tarafların sisteme entegrasyonunun sağlanması amacıyla teşvik, denetim ve yaptırım sistematığının yapılandırılması sağlanacaktır.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), İçişleri Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Türkiye Belediyeler Birliği, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Metal hurda alanında faaliyet gösteren firmalar için kayıt sistemi geliştirilecek ve bu kayıt sisteminin kamuda yer alan bilgi kayıt sistemlerine entegrasyonunun sağlanmasına yönelik çalışma yapılacaktır.

2.2.2.4. Enflasyon ve Para Politikası

a) Amaç

2016 yılında para politikasının temel amacı fiyat istikrarını sağlamaktır. Bu doğrultuda uygulanacak enflasyon hedeflemesi rejiminde finansal istikrar da gözetilmeye devam edilecektir.

b) Politikalar

Temel para politikası aracı olarak kısa vadeli faiz oranları kullanılmasının yanı sıra zorunlu karşılık oranları ve faiz koridoru gibi birbirini tamamlayıcı nitelikteki araçlar ile Türk Lirası ve döviz cinsi likidite uygulamaları birlikte kullanılmaya devam edilecektir.

Enflasyon hedefleri, Hükümet ve Merkez Bankası tarafından üç yıllık vadede belirlenmeye devam edilecektir.

Para politikasının hesap verebilirliğini ve şeffaflığını temin etmek amacıyla, enflasyon gerçekleştirmeleri, enflasyonu etkileyen unsurlar ve enflasyonun hedefle uyumlu seyretmesi için uygulanacak para politikası üçer aylık dönemlerde Enflasyon Raporu aracılığıyla kamuoyuna açıklanacaktır. Gerçekleşen enflasyonun yılsonunda belirsizlik aralığının dışında kalması durumunda ise Hükümete açık mektup yazılacaktır.

Esnek ve etkin likidite yönetimine imkân veren para politikasının operasyonel çerçevesi önümüzdeki dönemde de sürdürülecektir.

Dalgalı döviz kuru rejimi uygulamasına devam edilecektir.

Piyasa derinliğinin kaybolmasına bağlı olarak döviz kurlarında sağlıklı fiyat oluşumlarının gözlenmesi veya aşırı oynaklık durumunda döviz satım ihaleleri

yapılabileceği gibi spekülâtif davranışlar gözlenmesi durumunda da piyasaya doğrudan müdahale edilebilecektir.

Piyasa koşullarının elverdiği dönemlerde, rezerv biriktirme amaçlı döviz alım ihaleleri önceden ilan edilen program dâhilinde sürdürülecektir. Ayrıca, ihracat reeskont kredileri aracılığıyla da rezerv biriktirmeye devam edilecektir.

ROM sermaye akımlarındaki oynaklıklara karşı dengeleyici olarak kullanılmaya devam edilecektir.

Para politikasında alınan kararlara ve uygulamasında kullanılan araçlara ilişkin iletişim kanalları güçlendirilecektir.

2.2.2.5. Mali Piyasalar

a) Amaç

Mali piyasaların büyümeyi ve reel sektörü destekleyen, yurt içi tasarrufların artmasına katkı sağlayan, finansal ürün çeşitliliğine sahip, işlem maliyetlerinin düşük olduğu, yenilikçi, etkin ve şeffaf bir yapıya kavuşturulması amaçlanmaktadır.

İstanbul'un uluslararası bir finans merkezi haline getirilebilmesi amacıyla hazırlanan İFM Programı Eylem Planı titizlikle uygulanacaktır.

b) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Programı			
Tedbir 241. Kamuyu Aydınlatma Platformu (KAP) uluslararası standartlara kavuşturulacaktır.	Merkezi Kayıt Kuruluşu (S), SPK, Borsa İstanbul, Türkiye Kurumsal Yatırımcı Yöneticileri Derneği, Türkiye Yatırımcı İlişkileri Derneği	Haziran Sonu	KAP sistemi uluslararası gereksinimler çerçevesinde yeniden yapılandırılarak kamuyu aydınlatma açıklamalarının İngilizce içeriklerinin de bulunduğu KAP İngilizce internet sitesinin geliştirilmesi, sistemin AB direktiflerinde yer alan standartlara kavuşturulması ve hak kullanımı bildirimlerinin daha geniş kapsamlı şekilde SWIFT ile son kullanıcıya ulaştırılması sağlanacaktır.
Tedbir 242. Borsa İstanbul Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasası, Borçlanma Araçları Piyasası ve Kıymetli Madenler ve Kıymetli Taşlar Piyasasının alım-satım, gözetim, veri dağıtım, risk yönetimi, takas ve saklama teknolojik altyapısı geliştirilecektir.	Borsa İstanbul (S), SPK, Takasbank, Merkezi Kayıt Kuruluşu	Aralık Sonu	Borsa İstanbul Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasası, Borçlanma Araçları Piyasası ile Kıymetli Madenler ve Kıymetli Taşlar Piyasasının alım-satım, gözetim, veri dağıtım, risk yönetimi, takas ve saklama sistemleri geliştirilecek, detaylı analiz ve tasarım çalışmaları tamamlanacak ve işlem sistemleri devreye alınacaktır.

Tebdir 243. Borsa İstanbul bünyesindeki piyasaların gözetim teknolojik altyapıları konsolide edilerek iyileştirilecektir.	Borsa İstanbul (S), SPK	Aralık Sonu	Piyasalar arası etkileşimi de dikkate alarak tüm piyasaların gözetiminin tek bir merkezden yapılması, böylece etkinliğin ve verimliliğin artırılması hedeflenmektedir.
Tebdir 244. Kıymetli maden piyasalarının katılım bankalarınınca daha etkin kullanımı sağlanacaktır.	Borsa İstanbul (S), Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, SPK, Takasbank, Türkiye Katılım Bankaları Birliği	Aralık Sonu	Tebdir kapsamında; a) Kıymetli Madenler Ödünç Piyasasının mevcut yapısı ve düzenlemeleri, katılım bankacılığı usul ve esasları çerçevesinde gözden geçirilecek ve katılım bankalarının bu piyasada daha aktif rol oynaması sağlanacaktır. b) Kıymetli madenler için bölgesel nitelikli gümrüklü antrepo kurulacaktır. c) Ülkemizin bölgesel anlamda önemli bir saklama merkezi konumuna gelmesi için yurtdışında faaliyet gösteren kuruluşların Türkiye’de başta altın olmak üzere kıymetli maden stoklayabilecekleri ve gerektiğinde bu stokları Türkiye ya da çevre ülkelere sunabilecekleri bir saklama merkezi kurulacaktır. d) Platin ve paladyumun borsa üyelerince ithalinde ve borsa içi alım-satım işlemlerinde KDV istisnası sağlanması ile borsada işlem gören kıymetli taşlardaki ÖTV’nin kaldırılmasına ilişkin çalışmalar yürütülecektir.

Tedbir 245. Faizsiz finans sistemine ilişkin mevzuat taranarak sistemde ihtiyaç duyulan düzenlemeler tespit edilecektir.	BDDK (S), Adalet Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, TCMB, TMSF, SPK, Kamu Gözetimi Kurumu, Borsa İstanbul, Türkiye Katılım Bankaları Birliği	Aralık Sonu	Ortak konularda ilgili bütün sektör kuruluşlarının aynı düzenlemelere tabi kılınması, faizsiz finansa ilişkin ihtiyaç duyulan düzenlemelerin geleneksel sistemle ayrıştığı noktalarda çözüm aranması ve düzenlemeler yapılması amacıyla BDDK koordinasyonunda ilgili paydaşların yer alacağı bir "Mevzuat Komitesi" oluşturulacaktır. Söz konusu Komite kapsamlı bir mevzuat taraması yaparak sistemin geliştirilmesine imkân sağlayacak mevzuat altyapı çalışmalarını gerçekleştirecektir.
Tedbir 246. Faizsiz finans kuruluşları tarafından yapılan işlemler arasındaki farklılıkları asgari düzeye indirmeye yönelik bir mekanizma geliştirilecektir.	BDDK (S), Kalkınma Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı, SPK, TCMB, TMSF, Borsa İstanbul, Türkiye Katılım Bankaları Birliği	Aralık Sonu	Faizsiz finans kuruluşları tarafından benzer ürün ve hizmetler için farklı uygulamaların benimsenmesi sonucunda oluşan karışıklığın giderilmesi, sektöre duyulan güvenin artırılması ve sektörün daha geniş bir kitle tarafından benimsenmesinin sağlanması amacıyla faizsiz finans alanında standardizasyon sağlayacak bir mekanizma geliştirilecektir.
Tedbir 247. Faizsiz finans kuruluşları nezdindeki danışma kurulları kurumsal bir yapıya kavuşturulacaktır.	BDDK (S), Hazine Müsteşarlığı, SPK, Türkiye Katılım Bankaları Birliği	Aralık Sonu	Danışma kurullarına dair konular ilgili mevzuata dâhil edilerek söz konusu kurullara hukuki bir nitelik kazandırılacaktır. Bu kapsamda; a) Mevcut uygulamadaki eksiklik ve sorunlar tespit edilecek, yurtdışı iyi uygulamalar incelenecektir. b) Türkiye'deki faizsiz finans kuruluşları için uygun bir danışma kurulu yapısı belirlenecektir. Bu bağlamda danışma kurulunun, faizsiz finans kuruluşlarının organizasyon yapısındaki yeri, organları, görev ve yetkileri gibi hususlar netleştirilecektir. c) Danışma kurullarına ilişkin konuların ilgili mevzuata dâhil edilmesine yönelik düzenleme çalışmaları yapılacaktır.

Tedbir 248. "Azalan müşareke" ürünü geliştirilecektir.	BDDK (S), Adalet Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Türkiye Katılım Bankaları Birliği	Aralık Sonu	"Azalan müşareke" ürününün katılım bankalarının sukuk ihracına konu edilebilmesi nedeniyle söz konusu ürünün yaygınlaşması halinde katılım bankalarının uzun vadeli fon teminine katkı sağlanabilecektir. Eylem kapsamında, gerekli mevzuat değişikliklerinin gerçekleştirilmesi suretiyle işlem mümkün hale gelecektir. Ayrıca, banka ile müşteri arasında malın mülkiyetinin devri esnasında çifte vergilendirme ve ilave tapu masraflarının önüne geçilmesi amacıyla Maliye Bakanlığı tarafından gerekli düzenlemeler yapılacaktır.
Tedbir 249. Mevcut faizsiz finans ürünlerinin yaygınlaştırılmasına ilişkin vergi uygulamaları gözden geçirilecek ve gerekli değişiklikler yapılacaktır.	Maliye Bakanlığı (S), Hazine Müsteşarlığı, SPK, Takasbank, Merkezi Kayıt Kuruluşu, Türkiye Katılım Bankaları Birliği	Aralık Sonu	Kullanımı sınırlı olan kira sertifikası türlerinin ihracının artırılması için vergi düzenlemeleri (özellikle damga ve diğer işlem vergileri) gözden geçirilecektir. Katılım bankalarının finansal kiralama ile konut finansmanı yapmasındaki ve murabaha işlemi sırasında ortaya çıkabilecek çifte vergilendirme probleminin çözülmesi sağlanacaktır.
Tedbir 250. Sermaye piyasalarında kurumsal yatırımcıların teşvik edilmesine yönelik öneriler içerecek bir çalışma yapılacak ve çalışma çıktılarına bağlı olarak gerekli mevzuat düzenlemeleri yapılacaktır.	Hazine Müsteşarlığı (S), Maliye Bakanlığı, SPK, Borsa İstanbul, Türkiye Sigorta Birliği, Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşları Birliği, Türkiye Bankalar Birliği, Türkiye Katılım Bankaları Birliği, Türkiye Kurumsal Yatırımcı Yöneticileri Derneği	Aralık Sonu	Ülkemizde sermaye piyasalarının finans sektöründeki payının ve finansal derinliğin artırılması için kurumsal yatırımcıların ve kurumsal yatırımların artırılmasına yönelik alınabilecek tedbirleri içeren bir çalışma yapılacak ve gerekli düzenlemeler gerçekleştirilecektir.
Girişim sermayesi, bireysel katılım sermayesi, kredi garanti fonu, mikro kredi uygulamaları ve sermaye piyasası imkânları geliştirilerek yeni girişim ve KOBİ'lerin finansmana erişimi kolaylaştırılacaktır. (Kalkınma Planı p. 694)			
Tedbir 251. Girişim sermayesi sektörünü desteklemeye yönelik olarak üst fonlara Hazine Müsteşarlığı tarafından kaynak taahhüt edilmesi ve aktarım yapılması sağlanacaktır.	Hazine Müsteşarlığı (S), SPK	Aralık Sonu	Girişim sermayesi sektörünü desteklemek amacıyla üst fonlara kaynak taahhüt edilmesi için yapılan duyuruya istinaden alınan başvurular değerlendirilmiş ve protokol görüşmelerine başlanmıştır. Bu çerçevede, 2016 yılı sonuna kadar Hazine Müsteşarlığı tarafından başvuru sahibi üst fonlarla müzakereler tamamlanacak ve ilk aktarım yapılacaktır.

Finans sektöründeki tüketici ve yatırımcı hakları, kurumsal yönetim ilkeleri çerçevesinde şeffaf, âdil ve teşvik edici uygulamalarla güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p. 515)			
Tedbir 252. Banka çözümlemesine ilişkin yeni yöntemler kullanılmasına imkân veren mevzuat değişikliği yapılmak suretiyle banka çözümleme süreçleri etkinleştirilecektir.	TMSF (S), BDDK	Aralık Sonu	Konuya ilişkin TBMM Alt Komisyonunda görüşülmekte olan taslağın yasallaşmasının ardından ikincil düzenlemelerle teknik ve idari altyapı oluşturulacaktır.
Tedbir 253. Yönetimi ve denetimi halen TMSF'de olan bankalar yeniden ekonomiye kazandırılacaktır.	TMSF (S), BDDK	Aralık Sonu	TMSF bünyesindeki bankaların satış çalışmaları hızlandırılacaktır.
Yatırımlara uzun vadeli finansman sağlayan kalkınma bankacılığı geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p. 517)			
Tedbir 254. Kalkınma bankacılığı yeniden yapılandırılacaktır.	Hazine Müsteşarlığı (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, BDDK, Türkiye Kalkınma Bankası	Aralık Sonu	Kalkınma bankacılığı, orta ve yüksek teknolojiye yatırımlara uzun vadeli finansman sağlayacak şekilde yapılandırılacaktır.

2.2.2.6. Maliye Politikası

a) Amaç

Maliye politikası, sürdürülebilir ve güçlü bir büyüme performansının tesis edilmesini gözeterek ve enflasyonla mücadele edilmesine yardımcı olacak şekilde yürütülecektir. Program döneminde uygulanacak harcama ve gelir politikalarıyla yurtiçi tasarrufların artırılması ve cari açığın azaltılması stratejisi desteklenecek, geçmiş dönemlerde elde edilen kazanımların gelecekte de korunması amacıyla kamu açığı kontrol altında tutulacaktır.

b) Politika ve Tedbirler

Politika / Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
İsrafın önlenmesi, verimlilik artışı sağlanması ve harcama programlarının önceliklendirilmesi suretiyle kamu harcamaları kontrol altında tutulacaktır. Kamu harcamalarının etkinleştirilmesiyle elde edilecek tasarruf ve tahsis edilecek ilave kaynaklar; büyümeyi destekleyecek yatırım harcamalarında, teşviklerde ve Ar-Ge desteklerinde kullanılacaktır. (Kalkınma Planı p.534)			
Tedbir 255. Sıfır tabanlı bütçeleme için idari kapasite geliştirilecektir.	Maliye Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Haziran Sonu	Kurumların bütçe hazırlık çalışmalarına başlamadan önce bütçe tekliflerini sıfır tabanlı bütçeleme anlayışına uygun, detaylı analiz ve hesaplamalar sonucu hazırlamaları için genelge yayınlanacak, bütçe hazırlama rehberi gözden geçirilecektir. Bütçelerin detaylı analizinin yapılmasına imkân tanıyacak ve birim, miktar, fiyat gibi verilerin toplanmasını sağlayacak bir modül geliştirilecek ve kamu harcama bilişim sistemlerine entegre edilecektir.
Tedbir 256. Kamu hizmet alımlarında fayda-maliyet analizleri yapılabilmesine yönelik altyapı çalışmaları tamamlanacaktır.	Maliye Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Fayda-maliyet analizi raporlarının hazırlanmasında kullanılmak üzere rehber çıkarılacaktır.
Tedbir 257. Kamu kurumlarını tasarrufa teşvik etmek amacıyla cari harcamalarda tasarruf sağlamayı amaçlayan proje ve işlere finansman desteği sağlanacaktır.	Maliye Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı ve İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Cari harcamalarda tasarruf sağlanmasına yönelik proje ve iş teklifleri Maliye ve Kalkınma Bakanlıklarınca değerlendirilecek ve bunlara ödenek tahsis edilecektir. İyi uygulama örnekleri diğer kurumlara tanıtılacak ve yaygınlaştırılacaktır.
Tedbir 258. Kamu hizmet binası temini ihtiyaca uygun ve maliyet etkin şekilde yapılacaktır.	Maliye Bakanlığı ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Başbakanlık, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, DMO, TOKİ	Aralık Sonu	Hizmet binalarının kiralama, satın alma veya yapımıyla ilgili kararların ekonomiklik, hizmet standartlarına uygunluk, enerji verimliliği gibi hususları da içerecek şekilde fayda-maliyet analizlerine dayandırılmasını temin etmek üzere gerekli hukuki-tekniik altyapı oluşturulacaktır.

Tebdir 259. Taşımali Eğitim harcamaları gözden geçirilerek karşılaştırmalı maliyet analizi yapılacak ve bu harcamaya ilişkin farklı uygulama yapıları geliştirilecektir.	Maliye Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, KİK	Aralık Sonu	Etkin bir ihale ve öğrenci başı ücret ödeme mekanizmasına yönelik değerlendirme çalışması yapılacak, hizmete ilişkin farklı uygulama modelleri geliştirilecektir.
Yasal düzenlemeler, kısa ve uzun dönem mali sonuçları hesap edilerek yapılacaktır. (Kalkınma Planı p.541)			
Tebdir 260. Yasal düzenlemeler kamu maliyesi üzerinde oluşturacakları kısa ve orta dönemli yükleri göz önünde bulundurularak hazırlanacaktır.	Başbakanlık (S), Maliye Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı ve İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	TBMM'ye sunulacak kanun tasarılarının 5018 sayılı Kanununun 14'üncü maddesinde öngörüldüğü gibi kısa ve orta dönemli mali yüklerine ilişkin analizlerin yapılabilmesine yönelik olarak kurumların teknik kapasitesi artırılabilecektir. Bu konuda pilot kuruluşlar seçilerek teknik kapasite geliştirilecektir.
Kamu harcamalarının program bazlı sınıflandırma çalışmaları tamamlanarak kamu hizmetlerini program yaklaşımıyla ele alan bütçe yapısına geçilecektir. (Kalkınma Planı p.542)			
Tebdir 261. Kamu hizmetlerini program yaklaşımıyla ele alan bütçe yapısına kademeli bir şekilde geçişin altyapısı oluşturulacaktır.	Maliye Bakanlığı ve Kalkınma Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Kalkınma Bakanlığı ve Maliye Bakanlığının ortak teknik çalışmalarının tamamlanması sonucunda mutabakata varılacak taslak tasarım üzerinden seçilecek pilot kuruluşlarla, kamu hizmetlerinin maliyet çıktı ve sonuçları itibarıyla daha objektif değerlendirilebilmesini temin etmek ve hesap verebilirliği artırmak üzere mevcut bütçe yapısının etkinliğinin artırılmasına yönelik çalışmalar yapılacaktır.
Kaynak tahsis sürecinin stratejik planlar ve performans esaslı bütçeleme sistemiyle ilişkisi güçlendirilerek, sürecin planlama, programlama, bütçeleme, uygulama, izleme ve değerlendirme etkinliği artırılacaktır. (Kalkınma Planı p.543)			
Tebdir 262. Kamu mali yönetimi bilgi sistemlerinin etkinliği artırılacaktır.	Maliye Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı ve Sayıştay tarafından işletilen bilgi sistemlerinin birbirleriyle entegre ve etkin şekilde işlemlerini sağlamaya yönelik kurumlararası protokol yapılacaktır.

Vergiye gönüllü uyumun artırılması ve kayıt dışı ekonominin azaltılmasıyla sağlanacak ilave kaynaklar, işlem vergilerinin düşürülmesi başta olmak üzere üretim ve istihdamı teşvik ederek büyümeye katkı sağlayacak şekilde değerlendirilecektir. (Kalkınma Planı p. 536)			
Tedbir 263. Damga Vergisi Kanunu ve Harçlar Kanunu gözden geçirilerek ekonomik faaliyetler üzerindeki mali yükler hafifletilecektir.	Maliye Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Damga vergisi uygulamaları teşvik edilmesi öngörülen sektörlerin belirli işlemlerini de kapsayacak şekilde gözden geçirilecek; Harçlar Kanununda yer alan nispi ve maktu harçlar özellikle pasaport harçları başta olmak üzere genel ekonomik koşullar göz önünde bulundurularak revize edilecektir.
Tedbir 264. Vergiye gönüllü uyumun artırılmasına yönelik olarak mükelleflere sunulan hizmetlerin mobil platformlar üzerinden de erişilebilirliği sağlanacaktır.	Gelir İdaresi Başkanlığı (S)	Aralık Sonu	Kullanıcıların www.gib.gov.tr internet sayfası aracılığıyla sunulan güncel haberlere, vergi takvimine, yararlı bilgilere (Sıkça sorulan sorular, rehber ve broşürler, istatistikler, bağlantılara vb.) ulaşmasına ve borç sorgulaması yapmasına imkân verecek mobil platform uygulaması geliştirilecek; GİB Mobil uygulamasında yer alacak bilgilerin güncellenmesi ve uygulamanın geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapılacaktır.
Tedbir 265. Mükellefiyet türlerine göre vergilendirme ile ilgili süreç bazı interaktif programlar hazırlanarak internet ortamından kullanıma sunulacaktır.	Gelir İdaresi Başkanlığı (S)	Aralık Sonu	Mükellefiyet türlerine göre süreç bazı interaktif programların aşamalı olarak hazırlanması ve internet ortamı üzerinden kullanılabilir seviyeye gelmesine yönelik çalışmalar yapılacaktır.
Tedbir 266. Mali mevzuatta yer alan dönemsel artışları belirli bir göstergeye bağlayan tüm düzenlemeler gözden geçirilecektir.	Maliye Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, Gelir İdaresi Başkanlığı, TÜİK, Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği, TÜRMOB, Vergi Konseyi	Haziran Sonu	Mali mevzuatta yer alan dönemsel artışları belirli bir göstergeye bağlayan düzenlemeler gözden geçirilecek ve bu tür düzenlemelerde rasyonelleşmeye gidilecektir.
Vergilemenin daha adil olmasını ve mali fonksiyonunu yerine getirmesini sağlayacak şekilde vergi tabanı genişletilecektir. (Kalkınma Planı p. 537)			
Tedbir 267. Vergi harcamalarının tespitine ve mali etkilerinin ölçülebilmesine ilişkin çalışma yapılacaktır.	Maliye Bakanlığı (S), Gelir İdaresi Başkanlığı	Aralık Sonu	Vergi harcamalarının daha sağlıklı şekilde tespit edilebilmesi ve mali boyutlarının doğru ölçülebilmesine ilişkin ilgili kurum ve kuruluşlarla veri teminine yönelik işbirliği sağlanacaktır.

Vergi politikası, üretim faktörlerinin etkin dağılımını sağlamaya yönelik olarak kullanılacaktır. (Kalkınma Planı p. 538)			
Tedbir 268. Katma değeri yüksek üretimin artırılması için Ar-Ge'ye yönelik teşviklerin etkinliği artırılacaktır.	Maliye Bakanlığı (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, TÜBİTAK, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, Sivil Toplum Kuruluşları	Aralık Sonu	Ar-Ge teşviklerine ilişkin hüküm içeren mevzuat gözden geçirilecek; 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu, 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu, 4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu ve 5746 sayılı Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun ve diğer ilgili düzenlemelerde uygulama birliği sağlanacaktır.
Temel vergi mevzuatı; ekonomik ve sosyal politikalar çerçevesinde sade ve uyum sağlanabilir hale getirilecek şekilde yeniden yazılacaktır. (Kalkınma Planı p. 539)			
Tedbir 269. Vergi Usul Kanunu mükellef haklarını gözetken bir anlayışla revize edilecektir.	Maliye Bakanlığı (S), Gelir İdaresi Başkanlığı	Aralık Sonu	Mükellef hakları ve vergi idaresinin bu haklar karşısındaki yükümlülüklerinin kanunda ayrıntılı olarak yer alması sağlanacaktır. Vergi uygulamalarında öngörülebilirliğin artırılması için mevzuat değişikliği taslaklarının makul bir süre önce ilgili taraflarla ve kamuoyuyla paylaşılmasına yönelik düzenlemeler yapılacaktır.
Tedbir 270. Gelir Vergisi sistemi gözden geçirilecektir.	Maliye Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Gelir İdaresi Başkanlığı	Aralık Sonu	Gelir ve Kurumlar Vergisi kanunları bütüncül bir anlayışla ele alınarak; yatırım, üretim, istihdam ve tasarrufların teşvik edilmesi, vergiye gönüllü uyumun artırılması, kayıtlı ekonomiye geçişin hızlandırılması, vergi tabanının genişletilmesi, vergi adaletinin pekiştirilmesi, vergi güvenliğinin güçlendirilmesi ile uygulamada esneklik ve etkinliğin artırılması sağlanacaktır.

Kayıt dışılıkla mücadelede, kurumlar arası koordinasyon ve veri paylaşımı artırılacaktır. Önleyici ve risk odaklı denetim anlayışı çerçevesinde idarelerin beşeri ve teknolojik altyapısı güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p. 544)			
Tedbir 271. Sahte belge kullananlar gönüllü uyuma sevk edilerek, sahte belge kullanımına yönelik talebin azaltılması sağlanacaktır.	Maliye Bakanlığı (S), Gelir İdaresi Başkanlığı	Aralık Sonu	Sahte belge düzenleyenler ve kullananların tespitine yönelik e-yoklama formatı oluşturulacaktır. Sahte belge düzenlediği tespit edilenlerin ve gayri faal mükelleflerin faaliyet durumlarının "terk mükellef" durumuna getirilebilmesi amacıyla mevzuat çalışması yapılacak; "terk mükellef" olarak düzeltilen mükelleflerden alım yapan mükelleflere haksız olarak indirim veya iadeye konu ettikleri tutarları düzeltmeleri için fırsat tanınacaktır.
Tedbir 272. Özel Tüketim Vergisi Kanununa tabi malların tüm vergilendirme süreçlerini kapsayacak bir denetim modülü oluşturulacaktır.	Maliye Bakanlığı (S), Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, EPDK, GİB	Haziran Sonu	Özel Tüketim Vergisi Kanununa ekli listelerde yer alan malların, imalat ve ithalatından nihai tüketiciye ulaşım safhasına kadar tüm süreçlerini kapsayan bir Elektronik Denetim Modülü oluşturulacak ve pilot uygulama başlatılacaktır.
Tedbir 273. Merkez Erişimli Taşra Otomasyon Sistemi (METOP) projesi ile diğer idarelerin sistemlerinin entegrasyonu sağlanacaktır.	Maliye Bakanlığı (S), Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, Bakanlık Hukuk Müşavirlikleri, Yüksek Yargı Organları, Gelir İdaresi Başkanlığı	Aralık Sonu	Devlet hizmetlerinin daha etkin ve verimli bir şekilde yerine getirilmesini teminen, Merkez Erişimli Taşra Otomasyon Sistemi (METOP) projesi ile UYAP (Ulusal Yargı Ağı Projesi),KPS (Kimlik Paylaşım Sistemi),TAKBİS (Tapu ve Kadastro Bilgi Sistemi), POLNET, VEDOP (Vergi Daireleri Otomasyon Projesi) ve diğer kamu kurum kuruluşlarına ait e-Devlet sistemlerinin entegrasyonu sağlanacaktır.
Tedbir 274. Vergi beyannameleri ile sosyal güvenlik bildireleri birleştirilecektir.	Maliye Bakanlığı (S), Sosyal Güvenlik Kurumu, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Haziran Sonu	Mükellefler tarafından vergi dairelerine verilen beyannameler ile Sosyal Güvenlik Kurumuna verilen bildireler tek bir platform üzerinden birleştirilerek beyanname sayısı azaltılacaktır.
Yerel yönetimlerin mali imkânlarını güçlendirmek için kentsel rantların değerlendirilmesi ve emlak vergisi dâhil olmak üzere yerel yönetim öz gelirleri artırılacaktır. (Kalkınma Planı p.545)			
Tedbir 275. Emlak vergisi uygulamasına ilişkin sorunlar ve çözüm önerileri tespit edilecektir.	İçişleri Bakanlığı (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Maliye Bakanlığı	Aralık Sonu	İlgili tarafların katılımıyla oluşturulacak teknik komisyon vasıtasıyla belirtilen sorun ve çözüm önerilerini içeren bir rapor hazırlanacaktır.

Tedbir 276. Yerel yönetimlerin öz gelirleri artırılacak ve bu gelirlerin genel vergi sistemiyle uyumu sağlanacaktır.	Maliye Bakanlığı (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Gelir İdaresi Başkanlığı	Aralık Sonu	Yerel yönetimlerin öz gelirlerini artırmaya yönelik mevzuat ve uygulamalar gözden geçirilecektir. Bu kapsamda öz gelirlerin etkinliğinin artırılması ve merkezi yönetim gelirleriyle uyumunu artırmaya ilişkin taslak mevzuat çalışmaları tamamlanacaktır.
Tedbir 277. Belediye alacaklarının tahsilâtının etkinliği artırılacaktır.	İçişleri Bakanlığı (S), Maliye Bakanlığı, Türkiye Belediyeler Birliği	Aralık Sonu	Özellikle küçük ölçekli belediyelerin tahakkuktaki etkisizliğinin azaltılmasına ve düşük alacak tahsilât oranlarının artırılmasına yönelik rapor hazırlanacak ve bu rapordaki öneriler dikkate alınarak, otomatik takip sistemi ve benzeri düzenlemeler hayata geçirilecektir.
Tedbir 278. Kamunun gayrimenkul rantlarından pay almasına yönelik çalışma yapılacaktır.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), İçişleri Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, Gelir İdaresi Başkanlığı	Aralık Sonu	Yatırımların üretken alanlara yönlendirilmesi ve tasarrufların artırılması amacıyla, imar planı değişiklikleri ve kamu yatırımları gibi nedenlerle oluşan gayrimenkul rantlarından kamunun pay almasını sağlayacak bir sistem kurgulanacaktır.

2.2.2.7. Sosyal Güvenlik Finansmanı

a) Amaç

Sosyal güvenlik sisteminin aktüeryal dengesini bozucu uygulamalardan kaçınılması, prim gelirlerinin artırılmasına yönelik olarak kayıt dışılığın azaltılması ve sağlık harcamalarının kontrol altına alınması suretiyle sosyal güvenlik sisteminin uzun dönemli mali sürdürülebilirliğinin iyileştirilmesi temel amaçtır.

b) Politika ve Tedbirler

Politika / Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Sağlık hizmetleri ve harcamalarında sürdürülebilirlik dikkate alınarak ilaç ve tedavi harcamaları daha akılcı hale getirilecektir. (Kalkınma Planı p.558)			
Tedbir 279. Hastalara ait geçmiş dönem tetkik ve tahlil sonuçlarının hekimler tarafından ortak bir veri tabanı üzerinden izlenmesine yönelik olarak teknik altyapı oluşturulacaktır.	SGK (S), Sağlık Bakanlığı, Üniversiteler	Aralık Sonu	Pilot uygulamalar artırılacak, uygulama sonuçları dikkate alınarak ortak veri tabanı oluşturulacak ve veri paylaşımı sağlanacaktır.

Tedbir 280. Geri ödeme kararlarına yönelik olarak sağlık hizmetlerinin "sağlık teknolojileri değerlendirme (STD) yöntemleri" kullanılarak değerlendirilmesi sağlanacaktır.	SGK (S), Sağlık Bakanlığı Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumu, Üniversiteler	Aralık Sonu	Belirlenecek sağlık teknolojilerinden en az birinin STD yöntemiyle değerlendirilmesi sağlanacaktır. SGK tarafından 1 tane STD raporu yayımlanacaktır.
Tedbir 281. Sağlık araç ve gereçleri ile stratejik ve yerli ilaçların ödeme, fiyatlandırma ve ruhsatlandırma süreçleri gözden geçirilecektir.	Sağlık Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumu, SGK	Haziran Sonu	Yerli üretimi yapılacak ilaç ve sağlık araç/gereçlerinin ruhsatlandırılması, fiyatlandırılması ve ödeme listesine alınması süreçleri hızlandırılacaktır. Tedavinin sağlanmasında gerekli güvence alınmak kaydıyla, yerli üretimi teşvik edilecek ya da ödeme listesinden çıkarılacak ithal ürünler belirlenecektir.
Tedbir 282. Gelir testi sistemi ve buna bağlı genel sağlık sigortası prim ödemeleri gözden geçirilecektir.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, SGK, Valilikler, Kaymakamlıklar, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları	Aralık Sonu	Gelir testi sisteminde yaşanan aksaklıklar tespit edilerek gelir testi sistemi ve buna bağlı genel sağlık sigortası prim ödemeleri gözden geçirilecektir.

2.2.2.8. Kamu İşletmeciliği

a) Amaç

Kamu sermayeli işletmelerin kamuya mali yük getirmeden kamu kaynaklarını etkili, ekonomik ve verimli şekilde kullanması esastır.

KİT'lerin kârlılık, verimlilik ve kurumsal yönetim ilkelerine uygun olarak işletilmesi temel amaçtır.

b) Politika ve Tedbirler

Politika / Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
KİT'lerde verimliliğin, hesap verebilirliğin, karar süreçlerinde esnekliğin artırılmasını sağlayacak uluslararası kabul görmüş kurumsal yönetim ilkeleriyle ve yeni Türk Ticaret Kanunuyla uyumlu bir mevzuat düzenlemesi yapılacaktır. (Kalkınma Planı p. 571)			
Tedbir 283. Kamu sermayeli kuruluşlara yönelik yönetim reformu yapılacaktır.	Hazine Müsteşarlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı	Haziran Sonu	Kamu sermayeli kuruluşların açık, şeffaf ve hesap verebilir bir yapıda çalışmalarını sağlayacak, uluslararası kurumsal yönetim ilkeleri ile uyumlu olacak şekilde mevzuat düzenlemesi yapılacaktır.
Stratejik yönetim anlayışı yaygınlaştırılacak, KİT faaliyetlerinin stratejik planlar ve performans programlarına uyumunun artırılmasına yönelik uygulamalar gerçekleştirilecektir. KİT'lerde etkili iç denetim ve iç kontrol mekanizması kurulacak ve iç denetim birimleri etkin hale getirilecektir. Dış denetim süreçleri, hesap verebilirlik anlayışı çerçevesinde etkinleştirilecektir. (Kalkınma Planı p. 572)			
Tedbir 284. Kamu İktisadî Teşebbüslerinin Stratejik Planlarının Hazırlanmasına Yönelik Usul ve Esaslar ile KİT Stratejik Planlarının İzlenmesi ve Değerlendirilmesi ile Performanslarının Ölçülmesine Dair Usul ve Esaslar gözden geçirilerek yenilenecektir.	Kalkınma Bakanlığı (S), Hazine Müsteşarlığı, KİT'ler	Mart Sonu	Stratejik plan hazırlamakla yükümlü olan KİT'lerin hazırlık sürecinde dikkate alacakları usul ve esasların mahiyetini tespit eden Usul ve Esaslar KİT'lerin son dönemde hazırladıkları stratejik plan hazırlama süreçlerindeki ortaya çıkan ihtiyaç ve gereklilikler göz önünde bulundurularak daha kapsamlı hale getirilecektir. Performans ölçümüne ilişkin Usul ve Esaslar da, stratejik planların yıllık olarak izlenmesini sağlayan Performans Programlarının bütçeye olan bağlantısını güçlendirecek şekilde yenilenecektir.

2.2.2.9. Yatırım Politikaları

2.2.2.9.1. Kamu Yatırımları

a) Amaç

Kamu yatırımlarının büyümeye, özel kesim yatırımlarını desteklemeye, bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltmaya, istihdamı ve ülke refahını artırmaya katkısının azami seviyeye çıkarılması temel amaçtır.

Kamu ve özel kesim yatırımları birbirlerini tamamlayacak şekilde bütüncül bir bakış açısıyla ele alınacak, kamu yatırımları, özel sektör tarafından gerçekleştirilemeyecek ekonomik ve sosyal altyapı alanlarında yoğunlaştırılacaktır.

Kamu yatırımlarında, Kamu Özel İşbirliği (KÖİ) modeliyle yürütülenler dâhil, eğitim, sağlık, içme suyu ve kanalizasyon, bilim-teknoloji, bilişim, ulaştırma ve sulama sektörlerine öncelik verilecektir.

GAP, DAP, KOP ve DOKAP bölgelerinde eylem planları kapsamında; özel sektör yatırımlarını destekleyecek ekonomik ve sosyal altyapı ile beşeri kaynakların geliştirilmesine yönelik projelerin ve eylem planlarındaki diğer projelerin gerçekleştirilmesine devam edilecektir.

Kamu yatırım projelerinin planlanması, uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesi süreci güçlendirilecek, bu kapsamda kamu kurum ve kuruluşlarının kapasiteleri geliştirilecektir.

2016 yılında, sektörel ve bölgesel önceliklerin yanı sıra;

- 2016 yılı içinde tamamlanarak hizmete girebilecek projelere,
- Uygulamasında önemli fiziki gerçekleşme sağlanmış projelere,
- Başlatılmış bulunan diğer projelerle bağlantılı veya eş zamanlı olarak yürütülmesi ve tamamlanması gereken projelere,
- Mevcut sermaye stokunun daha etkin kullanılmasına ve korunmasına yönelik idame-yenileme, bakım-onarım, rehabilitasyon ve modernizasyon türü yatırım projelerine,
- Afet risklerinin azaltılması ve afetlerin önlenmesi ile afet hasarlarının telafisine yönelik projelere,
- e-Dönüşüm Türkiye Projesi ve Bilgi Toplumu Stratejisiyle uyumlu projelere,
- Onuncu Kalkınma Planında belirlenen Öncelikli Dönüşüm Programlarının eylem planlarının hayata geçirilmesine yönelik projelere, ağırlık verilecektir.

KÖİ uygulamalarına ilişkin temel amaç, KÖİ sisteminin uluslararası standartlarla uyumunu sağlamak ve etkinliğini artırmaktır. Bu kapsamda KÖİ projelerinin yönetilmesi esas alınarak, kurumlar arası koordinasyonun ve işbirliğinin geliştirilmesine önem verilecektir.

b) Politika ve Tedbirler

Öncelik/Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
KÖİ politika uygulamalarının koordinasyonu güçlendirilecek, projelerin bütçe üzerindeki risk ve etkilerini ölçebilecek etkin bir izleme ve değerlendirme sistemi oluşturulacaktır. (Kalkınma Planı p.595)			
Tedbir 285. KÖİ projelerinin bütçeyle ilişkisini daha kuvvetli kurmak üzere izleme-değerlendirme sistemi güçlendirilecektir.	Kalkınma Bakanlığı (S), Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı	Aralık Sonu	Maliye Bakanlığı, KÖİ projelerindeki doğrudan ve dolaylı yükümlülükleri bütçe sistemi içine alacak çalışmaları, Hazine Müsteşarlığı, verilen taahhütlerin sayısallaştırılarak risk analizi yapılmasını sürdürecektir, Kalkınma Bakanlığı, izleme ve değerlendirme faaliyetlerinin bütüncül olarak koordine edilmesini sağlayacaktır.
Kamu yatırım projelerinin planlanması, uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesi süreci güçlendirilecek, bu kapsamda kamu kurum ve kuruluşlarının kapasiteleri geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.596)			
Tedbir 286. Kamu Yatırım Programı yönetim sürecinin etkinliği artırılabilecektir.	Kalkınma Bakanlığı (S) Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, Sayıştay, Kamu İhale Kurumu, İçişleri Bakanlığı, Yatırımcı Kuruluşlar	Aralık Sonu	Yatırım projelerinin programlanması, izlenmesi ve değerlendirilmesine yönelik olarak diğer kurumlarla bütünlük sistem kurulması çalışmaları uygulamaya geçirecek, yatırım döngüsünün aşamalarına ilişkin yönlendirici kılavuzlar hazırlanacaktır.
Tedbir 287. Büyük altyapı projelerinde ortak karar alma süreçleri geliştirilecektir.	Kalkınma Bakanlığı (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı	Haziran Sonu	Büyük altyapı projeleri yürüten kurumların planlama ve uygulama aşamalarında bilgi paylaşımı ve ortak karar alma süreçleri geliştirilerek projeler arası çakışmalar ve oluşabilecek ilave maliyetler önlenecektir. Bu amaçlara yönelik düzenlemeler yapılacak ve idari mekanizmalar oluşturulacaktır.
Tedbir 288. İllerde yatırım izleme ve koordinasyon başkanlıklarının görev ve hizmetlerine ilişkin standartlar belirlenecektir.	İçişleri Bakanlığı(S),Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı	Mart Sonu	Hizmet Envanteri Yönetim Sistemi (HEYS) ve Hizmet Standartları Yönetim Sistemi (HSYS) çalışmaları dikkate alınarak yatırım izleme ve koordinasyon başkanlıklarının görev ve hizmetlerine ilişkin standartlar belirlenecektir. Yatırım izleme ve koordinasyon başkanlıklarının beşeri kaynak ihtiyacı tespit edilecek, birimlerde nitelikli eleman istihdam edilebilmesine yönelik gerekli yasal ve idari düzenlemeler yapılacaktır.

Tebdir 289. KÖİ alanında faaliyet gösteren kamu kurumlarını kapsayan bir kapasite geliştirme projesi başlatılacaktır.	Kalkınma Bakanlığı (S), Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, Sağlık Bakanlığı, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı ve diğer ilgili kamu kurum ve kuruluşları	Aralık Sonu	KÖİ projelerindeki hazırlık ve işletme dönemleri dahil tüm süreçlerin daha nitelikli hale getirilebilmesi amacıyla KÖİ'yle ilgili kuruluşların katılımı ile kapasite geliştirme projesi başlatılacaktır.
KÖİ uygulamalarına ilişkin geleceğe yönelik yol haritası niteliğinde bir strateji belgesi hazırlanacaktır. (Kalkınma Planı p.594)			
Tebdir 290. KÖİ projeleri ile ilgili tüm kurum ve kuruluşlara yol gösterecek, bir KÖİ Strateji Belgesi hazırlanacaktır.	Kalkınma Bakanlığı (S), Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, Sağlık Bakanlığı, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı ve diğer ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile STK'lar	Aralık Sonu	KÖİ sistemini hukuki, finansal ve kurumsal boyutlarıyla ele alan, mevcut uygulamaları ve sorun alanlarını tespit ederek çözüm önerileri getirecek bir KÖİ Strateji Belgesi ve Eylem Planı hazırlanacaktır.
KÖİ uygulamalarına ilişkin dağınık yapıdaki KÖİ mevzuatının çerçeve bir KÖİ kanunu altında toplanması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.594)			
Tebdir 291. KÖİ Kanun Taslağı hazırlanacaktır.	Kalkınma Bakanlığı (S), Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, Sağlık Bakanlığı, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı ve diğer ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile STK'lar	Aralık Sonu	KÖİ uygulamalarını uygulanan model ve sektörler göre farklı kanunlarla düzenleyen parçalı yapıdaki mevcut KÖİ mevzuatı, ilgili süreçlerin daha açık ve rasyonel bir şekilde tanımlandığı ve esnek bir yapıya sahip yeni KÖİ kanunu altında toplanacaktır.
İsrafın önlenmesi, verimlilik artışı sağlanması ve harcama programlarının önceliklendirilmesi suretiyle kamu harcamaları kontrol altında tutulacaktır. Kamu harcamalarının etkinleştirilmesiyle elde edilecek tasarruf ve tahsis edilecek ilave kaynaklar; büyümeyi destekleyecek yatırım harcamalarında, teşviklerde ve Ar-Ge desteklerinde kullanılacaktır. (Kalkınma Planı p.534)			
Tebdir 292. Kamuda taşıt envanteri çıkarılacak ve Taşıt Kanunu yenilenecektir.	Maliye Bakanlığı (S), İçişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, KİK	Haziran Sonu	Kamuda taşıt kullanımında israfın önlenmesi ve etkinliğin sağlanması amacıyla yeni bir taşıt kanunu çıkarılacaktır. Maliye Bakanlığı bünyesinde "Taşıt Modülü" kurularak kamuda sağlıklı bir taşıt envanteri oluşturulacaktır. Taşıt ediniminde etkin karar verebilmek için, satın alma ve kiralama seçeneklerinin maliyetleri karşılaştırılarak tasarruf bilinci anlayışıyla ortak yöntem, usul, kriter ve standartlar belirlenecektir.

Tedbir 293. Kamu kurum ve kuruluşlarına ait tatil yeri, kamp, eğitim tesisi gibi sosyal tesislerin envanteri çıkarılarak ekonomiye kazandırılması hazırlıkları yapılacaktır.	Maliye Bakanlığı (S), tüm kamu kurum ve kuruluşları	Haziran Sonu	Kamu kurum ve kuruluşlarına ait tatil yeri, kamp, eğitim tesisi gibi sosyal tesislerin envanteri çıkarılarak ekonomiye kazandırılması hazırlıkları yapılacaktır.
Tedbir 294. Hazine mülkiyetine kayıtlı taşınmaz envanteri geliştirilecektir.	Maliye Bakanlığı (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, TOKİ	Aralık Sonu	Kentsel gelişme için gerekli arsa ihtiyacını karşılamak üzere, öncelikle kamu elindeki arsa stoku ve bu kapsamdaki arsaların güncel maliyetlerinin belirlenmesi ve taşınmaz envanterinin geliştirilmesi sağlanacaktır.

2.2.2.9.2. Özel Kesim Yatırımları

a) Mevcut Durum

Türkiye ekonomisinde büyümenin temel belirleyicilerinden olan özel sektör sabit sermaye yatırımları 2007-2014 döneminde reel olarak yıllık ortalama yüzde 1,6 artış göstermiştir. Özel sektör sabit sermaye yatırımlarının GSYH içindeki payı 2006 yılında yüzde 18,9 seviyesinde iken 2014 yılına gelindiğinde 3 puan düşüşle yüzde 15,9 seviyesine kadar gerilemiştir.

2014 yılında yatırımlar zayıf seyrini sürdürmüş, ancak sermaye stoku büyümeye pozitif katkı sağlamaya devam etmiştir. Bu yılda, büyümenin temel belirleyicisi yüksek oranlı artış sergileyen istihdam olmuştur. 2015 yılı ilk yarısı gerçekleşmelerine bakıldığında ise özel sektör yatırımlarının bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 6,9 oranında artış kaydederek ivmelendiği görülmektedir. 2015 yılı ilk yarısından itibaren yükselme eğilimi görülen özel sektör yatırımlarının yıl genelinde de aynı seyrini koruyacağı, büyümeye önemli ölçüde katkı sağlayacağı tahmin edilmektedir. Özellikle ticarete konu olan sektörlerdeki yatırım artışları, ekonomi genelinde üretim kapasitesinin genişlemesi, uzun dönem büyüme performansının artırılması ve dengeli bir büyüme yapısına ulaşılması açısından kritik önem taşımaktadır.

2012/3305 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar, bazı güncellemeler yapılarak uygulanmaya devam edilmektedir. Bu çerçevede özellikle, bölge ayrımı yapılmaksızın 5. Bölge teşviklerinden yararlanabilecek olan öncelikli yatırım konularının kapsamına yüksek teknoloji sektörlerinin tamamı ile maden arama yatırımları eklenmiş ve yüksek seviyeli teşviklerin süresi uzatılmıştır.

Düzenlenen yatırım teşvik belgesi sayısı, 2015 yılı Ocak-Ekim döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 10,6 artarak 3.631 olmuştur. Aynı dönemde öngörülen toplam sabit yatırım tutarı yüzde 69 artarak 81,6 milyar TL, öngörülen istihdam ise yüzde 0,4 artarak 110.517 kişi olmuştur. Sabit yatırım tutarındaki bu artışta, TANAP Doğalgaz İletim A.Ş. tarafından alınan ve 23,2 milyar TL tutarında yatırımın öngörüldüğü bir adet teşvik belgesi etkili olmuştur. Sektörler itibarıyla bakıldığında, artışın büyük oranda

enerji sektöründen kaynaklandığı görülmektedir. Alt sektörler itibarıyla bakıldığında ise tekstil-giyim, kimya ve turizm sektöründeki azalma ve eğitim sektöründeki artış dikkat çekmektedir. 2012 yılından itibaren uygulanmaya başlanan stratejik yatırımlara yönelik teşvik kapsamında, bu dönemde, sekiz adet belge düzenlenmiştir.

TABLO II: 27- 2015 Yılı Ocak-Ekim Dönemi Yatırım Teşvik Belgelerine İlişkin Veriler

	Belge Adedi	Sabit Yatırım (Milyon TL)	İstihdam
Sermaye Türü			
Yabancı sermaye	185	31 362	7 525
Yerli sermaye	3 446	50 235	102 992
Sektörü			
Enerji	600	34 547	3 105
Hizmetler	1 251	27 625	54 597
İmalat	1 552	16 540	48 669
Madencilik	110	2 286	2 021
Tarım	118	600	2 125
Destek Sınıfı			
Bölgesel	1 847	19 856	81 829
Büyük ölçekli	14	26 438	2 613
Genel	1 762	22 736	25 304
Stratejik yatırımlar	8	12 565	771
Genel Toplam	3 631	81 598	110 517

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı

Devlet desteği veren kuruluşlardan veri toplanması, saklanması, raporlanması ve izlenmesini sağlamak amacıyla Hazine Müsteşarlığı bünyesinde Devlet Destekleri Bilgi Sistemi kurulmuş olup, uygulamacı kuruluşlar tarafından söz konusu bilgi sistemine veri girişine başlanmıştır.

Yatırım ortamının iyileştirilmesi ile ilgili olarak Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Koordinasyon Kurulu (YOİKK) çalışmaları başta olmak üzere birçok önemli çalışma yürütülmektedir. YOİKK bünyesinde farklı sorun alanlarına yönelik olarak kurulan 10 Teknik Komiteye ait eylemlerin yer aldığı YOİKK 2015-2016 Teknik Komite Eylem Planı 28/05/2015 tarihinde gerçekleştirilen 59. YOİKK Yönlendirme Komitesi Toplantısında kabul edilmiştir.

Yatırım yeri temininin kolaylaştırılması alanında ilgili kamu kurumlarının katılımıyla 2014 yılında oluşturulan çalışma grubu mevcut idari süreçlerin basitleştirilmesi ve hızlandırılmasına yönelik Eylem Planı Aralık 2014 tarihinde tamamlamıştır. Eylem Planı kapsamındaki çalışmalar Ekonomi Bakanlığı koordinasyonunda sürdürülmektedir.

Maden Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun 18/02/2015 tarih ve 29271 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Kanun ile Maden Kanununda yer alan ruhsat iptali düzenlemeleri de gözden geçirilmiş ve ruhsat güvencesinin artırılmasını teminen değişiklikler yapılmıştır.

İş ortamına ilişkin düzenlemelerin ve bunların uygulamalarının ölçülmesi ve ülkeler arası karşılaştırmaların yapılması amacıyla yıllık olarak Dünya Bankasınca hazırlanan İş Yapma Kolaylığı Raporunda Türkiye genel sıralamada, revize edilmiş verilere göre, 189 ülke arasında 2013 yılında olduğu gibi 2014 yılında da 51. sırada yer almıştır.

Türkiye, 2015 yılı itibarıyla, İş Yapma Kolaylığı Endeksinde baz teşkil eden 10 göstergenin 2'sinde OECD yüksek gelirli ekonomiler grubu ortalamasına göre daha iyi, 8'inde ise daha kötü performans sergilemiştir. Bir önceki yıla göre değerlendirildiğinde

ise Türkiye, 1 gösterge itibarıyla ilerleme göstermiş, 1 gösterge itibarıyla aynı seviyede kalmış ve 8 gösterge itibarıyla gerilemiştir. Gerileme yaşanan göstergeler arasında en çok gerileme Şirket Tasfiyesi ve Sözleşmenin İcrası başlıklarında yaşanmıştır.

Ülkemizin OECD ortalamalarına göre daha olumsuz durumda olduğu göstergelerin sayısının fazla olması göz önünde bulundurulduğunda, gerçekleştirilecek çalışmalarda önceliğin bu alanlara verilmesi, geçmiş yıllarda iyi gelişme performansı gösterilmiş olanlarında ise ilerleme performansının muhafaza edilmesi gerekmektedir.

Söz konusu göstergeler arasında özellikle OECD yüksek gelirli ülkeler grubu ortalamasının daha gerisinde olduğumuz Şirket Tasfiyesi, İnşaat İzinleri, İşe Başlama ve Dış Ticaret göstergelerinde iyileştirme yapıldığı takdirde bu göstergeler, genel ülke sıralamasında Türkiye'yi ilerletebilmek potansiyeline sahiptir. Özellikle İnşaat İzinleri alanında Türkiye'nin bir önceki yıla göre ciddi ilerleme kaydetmiş olması dikkat çekicidir. İşe Başlama göstergesinde ise, OECD yüksek gelirli ülkeler grubuna göre, ülkemizde, işe başlama süresi daha kısa olmasına rağmen, halen, maliyetler daha yüksek ve prosedür sayısı daha fazladır. Bu kapsamda İşe Başlama alanında ticaret odası kaydı işlemlerinden ve noter ücretlerinden kaynaklanan toplam işlem maliyeti gibi alt göstergelerde sağlanacak iyileşmeler genel sıralamamızda önemli oranda ilerleme sağlayacaktır.

b) Amaç ve Hedefler

Yatırım ortamının daha cazip hale getirilmesi ve yatırımların özendirilmesi yoluyla yüksek büyüme için gerekli özel kesim yatırımlarının artırılması temel amaçtır.

Yatırım teşvik uygulamalarının amacı katma değer ve Ar-Ge içeriği yüksek yatırım, ihracat ve üretim yanında istihdamı artırmak, uluslararası rekabet gücünü geliştirmek ve bölgesel potansiyellerin ekonomiyeye kazandırılmasını sağlamaktır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Yatırım teşvik uygulamalarında maliyet-etkinlik, hesap verebilirlik, şeffaflık, öngörülebilirlik, esneklik, atıl kapasite oluşturulmaması ile verimlilik ilkeleri gözetilerek istihdam, yüksek katma değer ve ihracat artışına yönelik yatırım alanlarına öncelik verilecektir. (Kalkınma Planı p. 607)			
Tedbir 295. Yatırım teşvik sistemi kapsamında yüksek teknolojili ve yüksek katma değerli, ithalat bağımlılığını ve cari açığı azaltacak yatırım konuları, bölgesel, büyük ölçekli, stratejik ve öncelikli yatırımların teşviki kapsamında desteklenmeye devam edilecektir.	Ekonomi Bakanlığı (S), İlgili Kamu ve Özel Sektör Kurum ve Kuruluşları, STK'lar	Aralık Sonu	Bölgesel, büyük ölçekli, stratejik ve öncelikli yatırımlar kapsamındaki ileri teknoloji sektörlerine yönelik teşviklere devam edilecektir.

Tedbir 296. Emek yoğun sektörlerde yatırımcıların talebi halinde, sembolik bir kira bedeliyle, anahtar teslimi fabrika binası yapılması konusunda model geliştirilecektir.	Ekonomi Bakanlığı (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, İlgili STK'lar	Mart Sonu	Yatırımcılardan gelen talep doğrultusunda başta emek yoğun sektörler olmak üzere sembolik bir kira bedeliyle anahtar teslimi fabrika binası yapılmasına yönelik bir model geliştirilecektir.
YOİKK kapsamındaki çalışmalar genel sorun alanlarına odaklı, daha etkin ve sonuç alıcı bir biçimde sürdürülecektir. (Kalkınma Planı p.613)			
Tedbir 297. YOİKK çalışma takvimini oluşturan 2015 - 2016 Teknik Komite Eylem Planları, ilgili kurumlar tarafından öngörülen takvim doğrultusunda sonuçlandırılacaktır.	Ekonomi Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, STK'lar	Haziran Sonu	YOİKK Teknik Komite Eylem Planı gerçekleştirmeleri, YOİKK sekretaryası tarafından düzenli olarak takip edilerek YOİKK'e ve YOİKK Yönlendirme Komitesine raporlanacaktır.
Yatırımcılara ve işletmelere yönelik izin, onay ve işlemlerle ilgili bürokrasi azaltılacak, saydam ve objektif kurallar getirilecektir. (Kalkınma Planı p.614)			
Tedbir 298. İşyeri açma ve çalışma ruhsatlarında basitleştirme ve uygulama birliği sağlanacaktır.	Başbakanlık (S), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı, Türkiye Belediyeler Birliği, ilgili kurum ve kuruluşlar	Haziran Sonu	İşyerleri için birden fazla izin/ ruhsat alınması usulüne son verilecektir. 3572 sayılı Kanun ile İşyeri Açma ve Çalışma Ruhsatlarına İlişkin Yönetmelikte düzenleme yapılarak işletmelerin izin başvurularının ortak başvuru noktasından yapılması veya izinlerin ilgili kurumlar ve yerel yönetimlerden oluşan bir heyet tarafından verilmesi sağlanacaktır. İşyeri açma ve çalışma ruhsatlarında büyükşehir belediyeleri ile diğer belediyeler arasında uygulama birliği sağlanacaktır.
Tedbir 299. Şirketlerin kuruluş ve tasfiye işlemleri değerlendirilerek, işlemler daha da kolaylaştırılacaktır.	Gümrük ve Ticaret Bakanlığı (S), Adalet Bakanlığı, TOBB	Haziran Sonu	Şirketlerin kuruluş ve tasfiye işlemleri kolaylaştırılacak; maliyetler düşürülecek; süreç kısaltılarak basitleştirilecek; iradi tasfiye, iflas tasfiye ve yeniden yapılandırmaya yönelik hususlar gözden geçirilecektir.
İş ve Yatırım Ortamının Geliştirilmesi Programı			
Tedbir 300. Yatırım İzinlerine İlişkin Koordinasyon Kurulu Başbakanlık Genelgesi ile hayata geçirilecektir	Başbakanlık (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Mart Sonu	Yatırımların izin ve yatırım yeri temini süreçlerinin hızlı ve etkin bir biçimde yürütülmesine ve sonuçlandırılmasına yönelik Yatırım İzinlerine İlişkin Koordinasyon Kurulu oluşturulacaktır.

<p>Tedbir 301. Yatırımlarla ilgili bürokratik süreçler azaltılacaktır.</p>	<p>Başbakanlık (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı</p>	<p>Haziran Sonu</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Yatırım yeri temini ve tahsisine yönelik tüm iş süreçleri incelenecek, sorun alanları tespit edilecek ve çözüm önerileri ortaya konulacaktır. - Yer tahsisi süreçlerine yönelik kılavuz hazırlanacaktır. - Mevzuatta sorunlu konuların iyileştirilmesine yönelik hazırlık yapılacaktır. - Türkiye Ulusal Coğrafi Bilgi Sistemi Yönetmelik Taslağının yürürlüğe girmesi sağlanacaktır.
<p>Tedbir 302. Standart Maliyet Modeli uygulamaya geçirilecektir.</p>	<p>Başbakanlık (S), TOBB, TİM, MÜSİAD, TÜSİAD, YASED, İlgili kurum ve kuruluşlar</p>	<p>Aralık Sonu</p>	<p>Kamu hizmetlerinin sunumunda ve idari düzenlemelerin kamuya ve hizmetten yararlananlara getirdiği yükün hesaplanmasında gelişmiş ülkelerin çoğunda kullanılan Standart Maliyet Modeli (SMM), yapılacak değişiklik ile Mevzuat Hazırlama Usul ve Esasları Yönetmeliğine dâhil edilecektir. Yönetmelik değişikliği sonrasında yürürlükte olan mevzuatın Standart Maliyet Modeli ile değerlendirilmesinin sağlanması için Başbakanlık tarafından bir Genelge yayımlanacaktır.</p>

2.2.2.10. Bilim, Teknoloji ve Yenilik

a) Mevcut Durum

Ar-Ge harcamalarında önemli bir artış yaşanmış ve GSYH içindeki payı 2014 yılında yüzde 1,01'e yükselmiştir. Ancak, bu oran yüzde 2,03 olan 2013 yılı AB-28 ortalamasının halen altındadır. Bununla birlikte, Ar-Ge harcamalarının içindeki özel sektör payı artmaya devam etmekte olup, 2014 yılında yüzde 49,8'e ulaşmıştır.

Ar-Ge ve yenilik kapasitesini belirleyen en önemli unsurlardan biri araştırmacı insan gücüdür. 2014 yılı itibarıyla tam zaman eşdeğer (TZE) araştırmacı sayısı 89.657'ye, TZE Ar-Ge personeli sayısı ise 115.444'e yükselmiştir. Söz konusu artış temel itibarıyla özel sektördeki Ar-Ge personeli istihdamındaki artıştan kaynaklanmaktadır. 2014 yılında TZE Ar-Ge personelinin yüzde 53,7'si özel sektörde, yüzde 35,7'si yükseköğretim kurumlarında ve yüzde 10,6'sı kamuda istihdam edilmiştir.

5746 sayılı Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun kapsamında, 2015 yılı Aralık ayı itibarıyla 233 işletmenin Ar-Ge Merkezi Belgesi bulunmaktadır. Toplam 24.847 Ar-Ge personelinin çalıştığı bu merkezlerin özellikle otomotiv, otomotiv yan sanayi, bilgi ve iletişim teknolojileri, savunma sanayi ve elektrik-elektronik sektörlerinde faaliyet gösterdiği görülmektedir.

Merkezi yönetim bütçesinden Ar-Ge faaliyetleri için 2014 yılında toplam 5.611 milyon TL harcama yapılmıştır. Bununla birlikte, özel sektörün Ar-Ge faaliyetlerindeki gelişimine paralel olarak bir önceki yıla göre yaklaşık yüzde 47 oranında bir artış yaşanarak 1.360 milyon TL dolaylı Ar-Ge desteği sağlanmıştır. 2015 yılında TÜBİTAK tarafından yatırım programı kapsamında yürütülen Türkiye Araştırma Alanı (TARAL) programlarına 982 milyon TL kaynak aktarılmıştır. Kamu kurumları tarafından yürütülen Ar-Ge destek programlarının etkilerinin değerlendirilmesine olan ihtiyaç devam etmektedir.

Araştırma, eğitim ve yenilik sisteminin odağında bulunan araştırma altyapılarının daha etkin kullanımını ve sürdürülebilirliğini sağlamak üzere düzenlemeler yapan 6550 sayılı Araştırma Altyapılarının Desteklenmesine Dair Kanuna yönelik ikincil mevzuat çalışmaları yapılmıştır. Bu kapsamda, 6550 Sayılı Araştırma Altyapılarının Desteklenmesine Dair Kanunun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik, Araştırma Altyapıları Bütçe ve Muhasebe Yönetmeliği ve Araştırma Altyapıları Satın Alma ve İhale Yönetmeliği 28/08/2015 tarihli ve 29459 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Avrupa Birliğinin Araştırma ve Teknolojik Gelişim alanındaki Ufuk 2020 programından ülkemizdeki araştırmacı ve özel sektörün daha fazla faydalanabilmesi amacıyla TÜBİTAK koordinasyonunda ilgili tarafların yönlendirilmesi, bilgilendirilmesi ve teşvikine yönelik faaliyetler başlatılmıştır.

TABLO II: 28- Türkiye'nin Bilim ve Teknoloji Alanındaki Temel Göstergeleri

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Ar-Ge Harcamalarının GSYH İçindeki Payı (Yüzde)	0,73	0,85	0,84	0,86	0,92	0,95	1,01
Gayri Safi Yurtiçi Ar-Ge Harcaması (Milyon TL - Cari Fiyatlarla)	6 893	8 087	9 267	11 154	13 062	14 807	17 598
Ar-Ge Harcamalarını Gerçekleştiren Sektörler (Yüzde)							
Yükseköğretim	43,8	47,4	46,0	45,5	43,9	42,1	40,5
Özel Sektör	44,2	40,0	42,5	43,2	45,1	47,5	49,8
Kamu	12,0	12,6	11,4	11,3	11,0	10,4	9,7
TZE Cinsinden Toplam Ar-Ge Personeli Sayısı	67 244	73 521	81 792	92 801	105 122	112 969	115 444
TZE Cinsinden Ar-Ge Personelinin Sektörel Dağılımı (Yüzde)							
Yükseköğretim	44,5	42,2	40,2	38,4	38,8	37,7	35,7
Özel Sektör	40,8	42,8	45,9	48,9	49,7	51,7	53,7
Kamu	14,7	15,0	13,9	12,7	11,5	10,6	10,6
10.000 Çalışan Kişi Başına Düşen TZE Ar-Ge Personeli Sayısı	33	36	37	40	44	46	45

Kaynak: TÜİK, TÜBİTAK

b) Amaç ve Hedefler

Ar-Ge ve yenilik politikasının temel amacı; teknoloji ve yenilik faaliyetlerinin özel sektör odaklı artırılarak faydaya dönüştürülmesine, yeniliğe dayalı bir ekosistem oluşturularak araştırma sonuçlarının ticarileştirilmesine ve markalaşmış teknoloji yoğun ürünlerle ülkemizin küresel ölçekte yüksek rekabet gücüne erişmesine katkıda bulunmaktır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Üniversite ve kamu kurumları bünyesindeki araştırma merkezleri, özel sektörle yakın işbirliği içinde çalışan, nitelikli insan gücüne sahip, tüm araştırmacılara kesintisiz hizmet veren ve etkin bir şekilde yönetilen sürdürülebilir yapılara dönüştürülecektir. (Kalkınma Planı p.627)			
Tedbir 303. Araştırma altyapılarının geliştirilmesine ilişkin yol haritası çalışması yapılacaktır.	Kalkınma Bakanlığı (S), Avrupa Birliği Bakanlığı, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, YÖK, TÜBİTAK, Üniversiteler, TOBB	Aralık Sonu	Kamu kurumları ile üniversitelerde kurulan ve kurulacak araştırma altyapılarının, AB çalışmalarıyla da uyumlu olacak şekilde, öncelikli alanlarda ve belli yerlerde oluşturulmasını sağlayacak Türkiye Araştırma Altyapıları Yol Haritası çalışması yapılacaktır.

Tedbir 304. Araştırma altyapılarının alanlarında uzmanlaşmasını artırmak amacıyla sonuç odaklı bir destek programı başlatılacaktır.	TÜBİTAK (S), Kalkınma Bakanlığı, Üniversiteler	Aralık Sonu	Araştırma altyapılarının sanayinin de katılımıyla büyük ölçekli projelerle desteklenerek ihtisaslaşmasının sağlanması amacıyla Mükemmeliyet Merkezleri Destek Programı başlatılacaktır.
Ar-Ge desteklerinde koordinasyon sağlanacak ve mevcut destek programları etki analizi çalışmaları yapılarak gözden geçirilecektir. Ar-Ge faaliyetleri, öncelikli alanlarda oluşturulacak ortak hedefler çerçevesinde, ticarileştirmeyi de içerecek şekilde piyasa şartları gözetilerek bütünsellik içinde desteklenecektir. (Kalkınma Planı p.630) Öncelikli Teknoloji Alanlarında Ticarileştirme Programı			
Tedbir 305. Katma değeri yüksek teknolojik ürünlerin geliştirilmesi ve markaların yaratılması amacıyla öncelikli sektörlerde ticarileştirme faaliyetleri desteklenecektir.	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Ekonomi Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, TÜBİTAK, TPE	Aralık Sonu	Yüksek ve orta yüksek teknoloji alanlarında teknolojik ürün yatırımlarının desteklenmesine yönelik oluşturulan Teknolojik Ürün Yatırım Desteği programının uygulanmasına devam edilecektir. Teknoloji transfer ofislerinin faaliyetleri analiz edilerek başarılı uygulama modelleri tespit edilecek ve bu uygulamaların yaygınlaştırılması sağlanacaktır.
Tedbir 306. Kamu kurumları tarafından verilen Ar-Ge, yenilik ve girişimcilik desteklerinin etkinliği artırılacak ve koordinasyonu güçlendirilecektir.	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, YÖK, UDHB, TÜBİTAK, KOSGEB, Türk Patent Enstitüsü, Hazine Müsteşarlığı	Haziran Sonu	Kamu kurumları tarafından yürütülen özel sektöre yönelik olanlar başta olmak üzere Ar-Ge destek programlarının hedeflerine ulaşma ve fayda yaratma açısından etki analizleri gerçekleştirilecek ve bu analizlerin sonuçları da dikkate alınarak desteklerin etkililiğinin artırılmasına ve kurumlar arası koordinasyonun güçlendirilmesine yönelik çalışmalar yürütülecektir. Ayrıca, fikri mülkiyet alanında verilen destekler analiz edilerek iyileştirilecektir.
Tedbir 307. Kamu-üniversite-sanayi işbirliği portalı oluşturulacaktır.	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, YÖK, TÜBİTAK, Üniversiteler	Aralık Sonu	Ar-Ge sonuçlarının ticarileştirilmesine ivme kazandırılması amacıyla kamu, üniversite ve sanayi kesiminin etkileşimini artırmaya yönelik bir portal kurulacaktır.

Araştırmacı insan gücünün sayısı ve niteliği daha da artırılacak, özel sektörde araştırmacı istihdamı teşvikine devam edilecektir. (Kalkınma Planı p.635)			
Tedbir 308. Araştırmacı insan gücünün nitelik ve nicelik yönünden geliştirilmesi amacıyla yeni programlar geliştirilecek ve bursiyerlerin sayısı ve niteliği artırılacaktır.	TÜBİTAK (S), Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, YÖK, Devlet Personel Başkanlığı	Aralık Sonu	Özel sektör üniversite işbirliğini geliştirmeye yönelik araştırmacı insan gücü programları desteklenecek, mevcut araştırmacı insan gücü kapasitesinin nitelik ve nicelik yönünden artırılabilmesi amacıyla yeni programlar geliştirilecek ve bursiyerlerin sayısı ve niteliği artırılacaktır.
Tedbir 309. Yurt dışındaki nitelikli araştırmacıların ülkemizde çalışmasının özendirilmesi için gerekli mali, hukuki ve idari altyapı hazırlanacaktır.	TÜBİTAK (S), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, YÖK, Üniversiteler	Haziran Sonu	Yurt dışındaki yerli ve yabancı, nitelikli araştırmacı ve uzmanlar için ülkemizi daha cazip kılmak ve bilgi ve tecrübe düzeyi yüksek yabancı uzmanların ülkemizde çalışmalarının kolaylaştırılması için gerekli mali, hukuki ve idari düzenlemeler yapılacaktır. Sürekli faaliyetlerle yurt dışındaki araştırmacılarımız bir araya getirilecektir.
Kamu tedarik sistemi yeniliği, yerleşmeyi, çevreye duyarlılığı, teknoloji transferini ve yenilikçi girişimciliği teşvik edecek şekilde iyileştirilecektir. (Kalkınma Planı p.637) Kamu Alımları Yoluyla Teknoloji Geliştirme ve Yerli Üretim Programı			
Tedbir 310. Başta orta-yüksek ve yüksek teknolojili ürünlerde olmak üzere kamu alım garantili tedarik modeli geliştirilecek ve uygulama için ihtiyaç duyulan mevzuat düzenlemeleri yapılacaktır.	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Maliye Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, UDHB, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Sayıştay, Kamu İhale Kurumu, Savunma Sanayi Müsteşarlığı, Devlet Malzeme Ofisi Genel Müdürlüğü	Aralık Sonu	Başta orta-yüksek ve yüksek teknolojili ürünlerde olmak üzere ülkemize özgü kamu alım garantili tedarik modeli geliştirilecektir. Model kapsamında sektörel analizler yapılarak kamu alım garantisinin uygulanabileceği ürün grupları ve uygulama koşulları tespit edilecektir. Tedarik modelinin uygulamaya konulabilmesi amacıyla 4734 Sayılı Kamu İhale Kanunu başta olmak üzere ilgili birincil ve ikincil mevzuatta gerekli değişiklikler yapılacaktır.

Ar-Ge faaliyetleri, araştırma altyapıları ve araştırmacı insan gücü bakımından bölgesel ve küresel düzeyde işbirliği geliştirilecektir. Bu kapsamda kritik teknolojilerin transferinin kolaylaştırılmasına, içselleştirilmesine ve dünyadaki emsal teknolojilerle rekabet edebilecek şekilde geliştirilmesine önem verilecektir. (Kalkınma Planı p.639)			
Tedbir 311. AB Çerçeve Programlarına katılımın artırılmasına yönelik destek programları yürütülecektir.	TÜBİTAK (S), Avrupa Birliği Bakanlığı, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, YÖK, TOBB	Aralık Sonu	AB'nin Araştırma ve Yenilik Çerçeve Programlarına katılımın artırılması amacıyla katılımı özendirici destek programlarının uygulanmasına devam edilecek ve ihtiyaç doğrultusunda yeni programlar başlatılacaktır. Ayrıca, ilgili taraflara yönelik bilgilendirme ve eğitim faaliyetleri düzenlenecektir.
Tedbir 312. Araştırma kurumlarının ikili ve/veya çok taraflı uluslararası işbirliği ile hazırlayacakları projeler desteklenecektir.	TÜBİTAK (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, Üniversiteler	Aralık Sonu	2015 yılında hazırlıkları yapılan Uluslararası Araştırma Fonlarından Yararlanma Kapasitesinin ve Uluslararası Ar-Ge İşbirliklerine Katılımın Artırılmasına Yönelik Destek Programı kapsamında projeler desteklenecektir.

2.2.2.11. İmalat Sanayiinde Dönüşüm

a) Mevcut Durum

İmalat sanayiinde 2014 yılında üretim ve ihracat artmış, ithalat ise azalmıştır. 2015 yılı Ocak-Kasım döneminde ise, bir önceki yılın aynı dönemine göre üretimdeki artışın daha düşük olduğu, ihracatın azaldığı, ithalatın da azalmaya devam ettiği görülmektedir.

2015 yılının Ocak-Kasım döneminde imalat sanayii üretimi, bir önceki yılın aynı dönemine göre, ortalama yüzde 3,7 oranında artmıştır. Bu dönemde petrol ürünleri, ilaç, otomotiv, tütün ve mobilya sektörlerinde yüksek oranlı artışlar yaşanmış; tekstil, deri, taş ve toprağa dayalı sanayiler, ana metal ve makine sektörlerinde düşüş gözlenmiştir.

Merkez Bankası verilerine göre, imalat sanayii kapasite kullanım oranı 2014 yılında ortalama yüzde 74,4 olarak gerçekleşmiş, 2015 yılında ise ortalama yüzde 74,7 olmuştur.

TÜİK Hanehalkı İşgücü Anketi sonuçlarına göre, imalat sanayii istihdamı, 2015 yılı Ocak-Eylül döneminde, bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 0,7 artış göstermiştir.

TABLO II: 29- Temel Göstergeler

	2012	2013	2014	2015 (1)	2014 (2)
GSYH İçindeki Payı (Cari Fiyatlarla)	15,5	15,3	15,8	15,6 (3)	15,3
Üretim Artışı (Sabit Fiyatlarla) (4)	2,3	4,0	3,2	3,7	1,1
İhracat (Cari Fiyatlarla) (Milyar dolar)(5)	144,3	142,4	148,5	125,2	-
İhracat Artışı (Cari Fiyatlarla)	13,6	-1,3	4,2	-8,0	0,4 (6)
Toplam İhracat İçindeki Payı	94,7	93,8	94,2	94,7	86,9 (6)
İthalat Artışı (Cari Fiyatlarla)	-4,0	11,7	-4,6	-10,7	-0,1 (6)
İthalat (Cari Fiyatlarla) (Milyar dolar)(5)	176,8	197,5	188,5	152,9	-
Toplam İthalat İçindeki Payı	74,7	78,5	77,8	80,8	87,2 (6)
İmalat Sanayii İstihdam Artışı (7)	1,2	4,8	-	0,4 (8)	1,6
Özel Sektör Sabit Sermaye Yatırımları İçindeki Payı (Cari Fiyatlarla)	40,2	39,4	38,1	37,8 (9)	-
Özel Sektör Sabit Sermaye Yatırımları Artışı (Sabit Fiyatlarla)	-4,8	-3,0	-2,5	2,0 (9)	-
Kapasite Kullanım Oranı	74,2	74,6	74,4	74,7 (10)	80,3

Kaynak: TÜİK, TCMB, TOBB, EUROSTAT

(1) Ocak-Kasım dönemi (2) EUROSTAT (3) Ocak-Eylül dönemi (4) NACE Rev.2'ye göre 2010=100 Serisi (5) ISIC Rev.4'e göre (6) SITC (3, 5-8) (7) 2014 yılı itibarıyla hanehalkı işgücü anketinde tanım değiştirilmiş ve yeni bir seriyeye başlanılmıştır. Bu nedenle 2014 yılı artışı verilememektedir. (8) Ocak - Ağustos Dönemi (9) Kalkınma Bakanlığı, Yıllık Tahmin. (10) 2015 yılı

Toplam ihracat, 2014 yılında yüzde 3,8 artarak 157,6 milyar ABD doları, imalat sanayii ihracatı ise yüzde 4,2 artarak 148,5 milyar ABD doları olmuştur. 2013 yılında yüzde 93,8 olan imalat sanayii ihracatının toplam ihracat içindeki payı, 2014 yılında yüzde 94,2 düzeyinde gerçekleşmiştir. 2014 yılında yalnızca petrol ürünleri ve ana metal sanayi sektörleri ihracatında azalma yaşanırken, 2015 yılı Ocak-Kasım döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre karşılaştırıldığında, artış yaşanan ana metal ve ilaç sektörleri dışındaki diğer sektörlerde önemli oranda düşüş yaşandığı görülmektedir.

Toplam ithalat, 2014 yılında yüzde 3,8 azalarak 242,2 milyar ABD doları, imalat sanayii ithalatı yüzde 4,6 azalarak 188,5 milyar ABD doları olmuştur. 2015 yılı Ocak-Kasım döneminde otomotiv sanayii hariç imalat sanayii sektörlerinde ithalat azalmıştır.

Bu gelişmeler sonucunda, imalat sanayiinde 2013 yılında 55,1 milyar ABD doları olan dış ticaret açığı 2014 yılında 40 milyar ABD dolarına gerilemiştir.

2014 yılında ara malı ihracatı yüzde 0,5 artmış, ara malı ithalatı ise yüzde 3,9 azalmıştır. Geniş Ekonomik Gruplar sınıflamasına göre ara malları ithalatının toplam ithalata oranı 2002-2014 döneminde yüzde 70-75 mertebelerinde gerçekleşmiştir. Son 20 yılda ülkelerin ihracat mallarının yapısında yabancı katma değer payının artması rekabetçi bir ihracat performansı için ithalatın kaçınılmaz olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, ekonominin genel dengesi açısından ithal edilen ara mallarda üretim kabiliyetinin artırılması önemlidir. Bu çerçevede ithal ara mallarında ülkemizin üretim kabiliyetinin artırılmasının dış ticaret dengesi açısından önemli fırsatlar yaratacağı değerlendirilmektedir.

Bu amaçla, 2013 yılı başından itibaren uygulanmakta olan Girdi Tedarik Stratejisi ve Eylem Planında sektörel ve sektörler arası işbirliği mekanizmalarının geliştirilmesinde mesafe alınmış, küresel tedarik zincirlerinin yüksek katma değerli alanlarında daha etkin konumlanabilmek için çalışmalar sürdürülmüştür.

Ayrıca, Onuncu Kalkınma Planında yer alan İthalata Olan Bağımlılığın Azaltılması, Kamu Alımları Yoluyla Teknoloji Geliştirme ve Yerli Üretim, Yerli Kaynaklara Dayalı Enerji Üretimi ve Sağlık Endüstrilerinde Yapısal Dönüşüm Programlarında yerli girdi oranının ve yerli üretimin artırılmasına yönelik politikaların genel çerçevesi çizilmiş olup, bu Programların uygulanmasına 2015 yılı başı itibarıyla başlanmıştır. Sağlık Endüstrilerinde Yapısal Dönüşüm Programı kapsamında, bu alandaki yatırım, üretim, ihracatın artırılması, teknolojinin geliştirilmesi için fiyatlandırma, geri ödeme, ruhsatlandırma, kamu alımları, kamu destekleri, ticaret politikaları, sağlık teknolojisi politikaları, veri yönetimi, özel kesimle diyalog gibi hususları bütüncül bir yaklaşımla değerlendirmek ve koordine etmek üzere 2015/19 sayılı Başbakanlık Genelgesiyle Sağlık Endüstrileri Yönlendirme Komitesi kurulmuştur.

İmalat sanayiinde büyük ölçekli firmalar ile küçük ölçekli firmalar arasında, AB üyesi ülkelerle karşılaştırıldığında, küçük ölçekliler aleyhine belirgin bir verimlilik farkı bulunmaktadır. 2011 yılında 250 ve daha fazla çalışanı olan firmalarda çalışan başına oluşan katma değer, 1-19 arası çalışanı olan firmalardaki çalışan başına katma değer 6,3 katı olmuştur. 2012 yılında ise bu fark 5,1 kata inmiştir. Firmalar arasındaki verimlilik farkının azalmasında, hem büyük ölçekli firmaların verimliliklerinin azalması hem de küçük ölçekli firmaların verimliliklerinin artması etkili olmuştur. Bu oran AB ülkelerinde 2-3 kat arasında seyretmektedir.

Ara malı ithalatı payının yüksek seyri ile büyük ve küçük işletmeler arasındaki kayda değer verimlilik farkı bir arada değerlendirildiğinde, uluslararası rekabet gücü kazanmış büyük ölçekli işletmeler ile KOBİ'lerin daha entegre çalışmasının önem arz ettiği ortaya çıkmaktadır. Ar-Ge ve yenilik faaliyetlerinde hedeflenen düzeye ulaşılabilmesi açısından ana ve yan sanayi firmalarının ortak Ar-Ge ve yenilik faaliyetlerinde bulunarak kolektif becerilerini artırmaları gerekmektedir.

TABLO II: 30- Sanayi Tüketimi için Elektrik ve Doğal Gaz Fiyatları (1)

		2010	2011	2012	2013	2014	2015(2)
Elektrik (Dolar Cent/ Kwh)	Türkiye	15,1	13,8	14,8	14,7	13,1	10,7
	OECD Üyesi Avrupa Ülkeleri Ortalaması	13,8	15,0	14,7	15,6	15,7	-
Doğal Gaz (Dolar/Mwh) (3)	Türkiye	35,0	33,8	41,1	43,6	38,7	33,1
	OECD Üyesi Avrupa Ülkeleri Ortalaması	39,1	44,2	44,9	47,3	44,4	-

Kaynak: Uluslararası Enerji Ajansı (IEA)

(1) Yıl içi fiyat ortalamasıdır.

(2) Temmuz – Eylül dönemi

(3) Mwh (Megawatt saat) cinsinden brüt kalorifik değer başına fiyat

TABLO II: 31- Sanayide Kullanılan Elektrik ve Doğal Gaz Yılısonu Fiyatlarındaki Yüzde Değişim

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Elektrik (1)	1,2	10,0	14,7	4,0	10,6	0,0
Doğal Gaz (2)	-6,3	20,6	34,1	0,0	9,0	0,0
ÜFE	8,9	13,3	2,5	7,0	6,4	5,7

Kaynak: TEDAŞ, BOTAŞ, TÜİK

(1) Dağıtım şirketlerinin tek terimli, tek zamanlı, alçak gerilim sanayi tarifesi dikkate alınmıştır.

(2) BOTAŞ organize sanayi bölgesi tarifesi dikkate alınmıştır.

Sanayinin temel girdilerinden olan enerjide, fiyatların, dalgalı bir seyir izlediği, ancak 2013 yılından itibaren (dolar cinsinden) azalma eğiliminde olduğu görülmektedir. Türkiye’de elektrik ve doğal gaz fiyatları OECD üyesi Avrupa ülkeleri ortalamasının altında seyretmektedir. 2015 yılında sanayide kullanılan elektrik ve doğal gaz fiyatlarında herhangi bir değişim olmamıştır.

İmalat sanayiinde ithalatta haksız rekabetin önlenmesine ilişkin olarak 2015 yılı Ocak ayı itibarıyla; 63 ürün grubunda çeşitli ülkelerin dumping uygulamalarına karşı kesin önlem, 10 ürün grubunda önlemlerin etkisiz kılınmasına karşı kesin önlem, 1 ürün grubunda sübvansiyona karşı telafi edici önlem, 10 ürün grubunda dumping soruşturması, 16 ürün grubunda nihai gözden geçirme soruşturması, 4 ürün grubunda önlemlerin etkisiz kılınmasına karşı soruşturma halen devam etmektedir. Çin başta olmak üzere, genellikle Uzak Doğu ülkelerinden kaynaklanan ithalatta fiyata dayalı haksız rekabetin önlenmesi için alınan tedbirler tekstil, maden-metal, plastik-kaucuk, makine ve kimya sektörlerinde yoğunlaşmaktadır.

15 Ocak 2015 itibarıyla, ithalatta korunma önlemlerine ilişkin mevzuat çerçevesinde, gözlük çerçeveleri, çantalar ve benzeri mahfazalar, polietilen tereftalat (PET), saf tereftalik asit (PTA) ve duvar kağıtları ve benzeri duvar kaplamaları olmak üzere toplam 5 ürün grubunun ithalatında korunma önlemi uygulanmaktadır. Diğer taraftan, cep telefonları ile porselen ve seramikten sofralar ve mutfak eşyası ithalatında başlatılan korunma önlemi soruşturmaları devam etmektedir.

Ayrıca, İran menşeli cam eşya, çerçevesiz cam ayna, ambalaj filmi ve polyester elyaf olmak üzere toplam 5 ürün grubunun ithalatında korunma önlemi uygulanmaktadır. İthalatın yakından takip edilmesi amacıyla, ithalatta gözetim uygulanmasına ilişkin mevzuat çerçevesinde 137 ürün/ürün grubu ithalatında ülke ayrımı yapılmaksızın gözetim uygulanmaktadır.

TABLO II: 32- İmalat Sanayinin Üretim ve İhracat Yapısı

(Yüzde Pay)

Teknoloji Yoğunluğu (1)	TÜRKİYE								AB
	Üretim (2)				İhracat (3)				İhracat (4)
	2003	2007	2013	2014	2002	2007	2013	2014	2014
Yüksek	5,7	3,4	3,4	3,8	6,2	4,5	3,5	3,5	20,2
Ortanın Üstü	21,9	23,2	24,7	24,7	24,3	32,8	32,3	32,3	40,7
Ortanın Altı	25,5	34,8	32,9	32,5	22,8	29,7	29,0	27,6	19,8
Düşük	47,0	38,7	39,0	39,1	46,8	33,0	35,3	36,6	19,3
Toplam	100	100	100	100	100	100	100	100	100,0

Kaynak: TÜİK, OECD STAN Veritabanı

(1) OECD Science, Technology and Industry Scoreboard sınıflandırması esas alınmıştır.

(2) 2003 yılı değerleri cari fiyatlarla, ISIC Rev.3'e göre hazırlanan OECD sınıflaması, 2007, 2013 ve 2014 yılı değerleri 2010 yılı fiyatlarıyla NACE Rev.2'ye göre hazırlanan Eurostat sınıflaması esas alınarak Kalkınma Bakanlığı tarafından hesaplanmıştır.

(3) Altın hariç ihracat değerlerine göre hesaplanmıştır.

(4) OECD üyesi AB ülkeleri.

2014 yılında temel eczacılık ürünlerinin ve eczacılığa ilişkin malzemelerin imalatı; bilgisayarların, elektronik ve optik ürünlerin imalatı; hava taşıtları ve uzay araçları ile bunlarla ilgili makinelerin imalatı sektörlerindeki üretim artışları sonucunda yüksek teknoloji sektörleri imalatının toplam üretimden aldığı pay yüzde 3,8'e çıkmıştır.

AB ülkeleriyle karşılaştırıldığında yüksek ve ortanın üstü teknoloji sektörlerinin ihracattaki payı halen düşük kalmaktadır.

2014 yılında yüksek ve ortanın üstü teknoloji sektörlerinin toplam imalat ihracatından aldığı paylar değişmezken, ortanın altı teknoloji sektörlerinin payında azalma, düşük teknoloji sektörlerin payında ise artış görülmüştür. Ortanın altı teknoloji sektörlerinin ihracat payındaki azalmada petrol ürünleri ve ana metal sanayii, düşük teknoloji sektörlerinin ihracat payındaki artışta giyim eşyası ve mobilya sektörleri etkili olmuştur.

Sanayi politikaları, küresel değer zincirlerinde konumlanma ve imalatta dönüşüm sadece gelişmekte olan ülkelerin değil gelişmiş ülkelerin gündeminde de ağırlık kazanmaya başlamıştır. Bu gelişmeler ülkemizin bu alanda etkin bir yaklaşım geliştirmesini zorunlu kılmaktadır.

Ar-Ge, patent ve yüksek teknoloji sektörlerine ilişkin göstergeler, bilgiye dayalı üretim rekabetinin ülkemizde hedeflendiği düzeyde gerçekleşmediğini ortaya koymaktadır. Ayrıca, niteliksel gelişme açısından da imalat sanayii şirketlerinin gelişme performanslarında ciddi bir ayrışma olduğu görülmektedir. Bu noktada, uluslararası ticaret kanallarında geline etkili seviyenin korunması ve ilerletilmesi, üretim süreçlerinde hâkimiyeti ve derinleşmeyi zorunlu kılmaktadır. Bu ortamda ülkemizin rekabet gücünü ve dünya ihracatından aldığı payı artırmak üzere yüksek katma değerli üretim yapmak ve yüksek teknoloji sektörlerinin payını yükseltmek sanayide dönüşümü gerektirmektedir.

TABLO II: 33 - İmalat Sanayii ile İlgili Dönüşüm Alanlarına Göre Seçilmiş Göstergeler

	2011	2012	2013	2014
Ara Mali İthalatı/Toplam İthalat (Yüzde)	72,0	74,0	73,0	73,0
Marmara Bölgesi Dışındaki İşyeri Sayısının Türkiye Toplamına Oranı (Yüzde)	50,2	49,5	49,0	50,0
İhracatta Ülke Çeşitlenmesi (1) (2)	0,29	0,26	0,26	0,26
Büyük ve Küçük Firmalardaki Verimlilik Farkı (3)	6,3	5,1	-	-
Türkiye'nin Üçlü Patent (Triadic) Sayısı (4)	21	-	-	-

Kaynak: TÜİK

(1) Ülke gruplarının ihracattaki payları kullanılarak hesaplanan Herfindahl Endeksi değerleridir. Endeks değerinin azalması çeşitliliğin artmasını göstermektedir.

(2) Altın hariç

(3) 1-19 ve 250+ çalışanı olan firmalar için çalışan başına katma değere göre kıyaslanmıştır.

(4) OECD Factbook 2014

İmalat sanayii ihracatında bölge yoğunlaşmasının azaldığı, dolayısıyla çeşitlenmenin arttığı görülmektedir. Nitekim imalat sanayii ihracatında Orta Doğu, Afrika, BDT ve diğer Asya ülkelerinin payları artmıştır. İhracatımızın yeni pazarlara yönelmesi sonucu görülen çeşitliliğin bir göstergesi olarak, 2002 yılında 0,37 olan Herfindahl endeksinin değeri 2014 yılında 0,26 seviyelerine düşmüştür. İhracattaki pazar çeşitlenmesi eğiliminin sürdürülmesinde 2023 Türkiye İhracat Stratejisi ve Eylem Planının başarıyla uygulanması önem arz etmektedir.

Sanayi mallarının rekabetinde, imalat dışı faaliyetlerin etkisinin arttığı dikkate alındığında, imalat, tarım ve hizmetler sektörleri arasında işbirliği bakımından etkinliğin artırılması gereği ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, sektörlerin üretim kapasitelerinden azami oranda yararlanabilmek ve yaratılan toplam değer içerisinde yerli üretimin payını artırmak için, imalat sanayii sektörleri arasında da işbirliklerinin ve kümelenmelerin güçlendirilmesi gerekmektedir. Böylece küresel değer zincirlerinde konumumuzun etkinliğinin ve payımızın artması mümkün olacaktır.

İhracatta rekabet gücünün artırılması amacıyla ihracata yönelik desteklerin uluslararası anlaşmalar da göz önünde bulundurularak katma değeri yüksek, markalı ve nihai tüketicie yönelik ürünlere yönlendirilebilmesi için sınırlı kamu kaynaklarının etkin kullanılması ihtiyacı devam etmektedir. Bu kapsamda, Para-Kredi ve Koordinasyon Kurulunun 25/07/2014 tarihli ve 2014/2 sayılı Kararı ile kurulmuş olan İhracata Yönelik Devlet Destekleri Değerlendirme Komitesi çalışmalarını 2015 yılında sürdürmüştür.

Başta bazı AB ülkeleri olmak üzere çeşitli ülkelerde "sıfır ekolojik ayak izli" yapı ve yapı malzemeleri standartları uygulamaya konulmaktadır. 2012 yılında yürürlüğe giren 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkındaki Kanunla çerçevesi belirlenen kentsel dönüşüm süreci, yaratacağı ekonomik hacim ve ivme ile başta seramik, makine, elektronik ve elektrikli makine olmak üzere farklı imalat sektörlerinde yenilik ve üretim kapasitesi oluşturulması ve ayrıca enerji verimliliği sağlanması açısından önemli fırsatlar sunmaktadır. Bu fırsatları ekonomik faydaya dönüştürmek için tasarlanmış olan Rekabetçiliği ve Sosyal Uyum Geliştiren Kentsel Dönüşüm Programının Kentsel Dönüşümde Yerli ve Yenilikçi Üretimin Teşvik Edilmesi bileşeni kapsamında hazırlanmış olan Eylem Planı 2015 yılında uygulamaya konulmuştur.

İmalat sanayii katma değeri başına enerji tüketimi olarak ifade edilebilecek imalat sanayii enerji yoğunluğu, genel olarak yüksek teknoloji ve enerji verimliliği yüksek üretim yapısına sahip gelişmiş ülkelerde düşük; düşük teknoloji yoğunluğunda üretim yapısına sahip ülkelerde ise daha yüksek değerlerdedir. İmalat sanayii enerji yoğunluğunun dünya genelinde giderek azaldığı görülmektedir. Bu kapsamda imalat sanayii enerji yoğunluğunun azaltılmasını da kapsayan Enerji Verimliliğinin Geliştirilmesi Programı Eylem Planı 2015 yılı içinde uygulamaya girmiştir.

İmalat sanayiinin bölgesel dağılımında dengesizlik devam etmektedir. SGK kayıtlarına göre 2014 yılında Türkiye’de imalat sanayiinde faaliyet gösteren iş yerlerinin yüzde 50’si Marmara Bölgesinde yer almaktadır. Diğer bölgelerde de üretim kapasitesinin artırılması, Türkiye’nin potansiyelini kullanabilmesi için önem arz etmektedir. Bu kapsamda bölgesel yatırım teşvik sisteminin yanında bölge kalkınma idarelerinin hazırladığı eylem planlarının ve kalkınma ajanslarının hazırladığı bölge planlarının katkısının olması beklenmektedir.

Onuncu Kalkınma Planı politikalarıyla uyumlu ve 2015-2018 uygulama dönemini kapsayan Türkiye Sanayi Stratejisi Belgesi ve Eylem Planı, Yüksek Planlama Kurulunun 18/06/2015 tarihli ve 2015/24 sayılı Kararıyla kabul edilmiş ve uygulamaya girmiştir. Türkiye Sanayi Stratejisi Belgesinin uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesi amacıyla oluşturulan İzleme ve Yönlendirme Komitesi ile İzleme ve Yönlendirme Kurulu çalışmalarına başlamıştır. Sanayi sektörlerinin rekabet gücünü artırmaya katkı sağlayacak sektörel stratejilerin hazırlanmasına ve uygulanmasına yönelik çalışmalar da sürdürülmektedir.

Türkiye Demir-Çelik ve Demir Dışı Metaller Sektörü Strateji Belgesi ve Eylem Planı, Türkiye Kimya Sektörü Strateji Belgesi ve Eylem Planı, Türkiye Seramik Sektörü Strateji Belgesi ve Eylem Planı ile Türkiye Elektrik ve Elektronik Sektörü Strateji Belgesi ve Eylem Planının; uygulama, izleme ve değerlendirme faaliyetlerine devam edilmektedir. Yüksek Planlama Kurulunun 18/06/2015 tarihli ve 2015/25 sayılı Kararıyla kabul edilen Türkiye Tekstil, Hazır Giyim ve Deri Ürünleri Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2015-2018) uygulamaya girmiştir. Türkiye Otomotiv Sektörü Strateji Belgesi (2015-2018) tamamlanmış olup, Yüksek Planlama Kuruluna sunulmuştur. Türkiye Makine Sektörü Strateji Belgesinin yenilenmesi çalışmaları devam etmektedir.

Ülkemizde piyasa gözetim sisteminin etkinleştirilmesine yönelik çalışmalara devam edilmektedir. Güncel AB mevzuatına uyum sağlamaya yönelik çalışmalara 2016 yılında da devam edilecektir.

TABLO II: 34- İmalat Sanayiinde Önemli Sektörler İtibarıyla Üretimdeki Değişimler

(Yüzde)

Sektörler	Üretim Endeksi Değişimi (1)	
	2014/2013	2015/2014 (2)
İmalat Sanayii Toplamı	3,2	3,7
Gıda	4,5	1,0
Tekstil	1,1	-4,5
Giyim	0,1	3,0
Deri	-9,8	-10,9
Kok ve Petrol Ürünleri	-4,3	35,9
Kimyasal Ürünler	4,6	3,2
İlaç	14,6	24,6
Kauçuk ve Plastik	3,5	1,2
Taş ve Toprağa Dayalı Sanayiler	1,8	-2,1
Ana Metal	0,4	-0,7
Bilgisayar, Elektronik ve Optik Ürünler	10,0	0,1
Elektrikli Teçhizat	0,0	0,9
Makine	2,7	-1,7
Otomotiv	1,8	15,9
Mobilya	6,6	6,9

Kaynak: TÜİK

(1) NACE Rev.2 Sınıflamasına Göre Aylık Sanayi Üretim Endeksi (2010=100)

(2) Ocak-Kasım dönemi

Tekstil, hazır-giyim, deri ve mobilya gibi moda ve tasarımın büyük öneme sahip olduğu sanayilerde talebe etkin cevap verebilen üretici özelliklerini geliştirme, koleksiyon ve marka yaratma, pazarlama ve üretim kanallarında etkinlik, çevre ve sosyal duyarlılık rekabet gücünün geliştirilmesi için gerekli unsurlardır. Bu sektörlerde daha yüksek katma değer elde edebilmek için firmaların değer zincirinin bu alanlarında kabiliyetlerini geliştirmesi gerekmektedir.

2014 yılında tekstil sanayiinde üretim bir önceki yıla göre yüzde 1,1, hazır giyim sanayiinde yüzde 0,1 artmıştır. 2015 yılında tekstil sanayiinde üretimin azaldığı, hazır giyim sanayiinde ise düşük seviyede arttığı görülmektedir. 2015 yılı ilk yarısında yurt içi özel nihai ayakkabı ve giyim tüketimi sabit fiyatlarla yüzde 5,2 azalmıştır. 2015 yılı ilk on bir aylık döneminde tekstil ve hazır giyim sanayii ihracatı ve ithalatı azalmıştır.

Deri ve deri ürünleri sektöründe 2014 yılında üretim bir önceki yıla göre yüzde 9,8 azalmıştır. 2015 yılının ilk on bir ayında ise üretimde, ihracatta ve ithalatta gerileme görülmektedir. Sektör ithalatının yaklaşık yarısı Çin'den yapılmaya devam etmektedir.

TABLO II: 35- İmalat Sanayiinde Önemli Sektörler İtibarıyla Dış Ticaretteki Değişim

(Yüzde)

Sektörler	İhracat (1)		İthalat (1)	
	2014/2013	2015/2014 (2)	2014/2013	2015/2014 (2)
İmalat Sanayii	4,2	-8,0	-4,6	-10,7
Gıda	6,3	-4,1	3,2	-8,8
Tekstil	4,0	-12,1	2,6	-14,9
Giyim	8,3	-10,0	1,7	-7,3
Deri	7,8	-13,3	-4,3	-21,5
Petrol Ürünleri	-9,0	-28,4	-0,9	-41,1
Kimyasal Ürünler	4,5	-8,1	4,0	-14,5
İlaç	4,5	9,4	5,3	-2,5
Kauçuk ve Plastik	6,3	-14,2	2,0	-7,2
Taş ve Toprağa Dayalı Sanayiler	0,9	-10,7	9,2	-11,9
Ana Metal	-5,0	9,9	-24,8	-16,2
Elektronik	8,2	-9,6	6,3	-3,5
Elektrikli Teçhizat	2,6	-12,7	-5,7	-4,7
Makine	5,1	-12,0	-6,8	-9,9
Otomotiv	4,9	-4,2	-5,0	11,4
Mobilya	8,6	-6,5	0,9	-12,0

Kaynak: TÜİK

(1) ISIC Rev. 4 Sınıflamasına göre cari fiyatlarla (ABD doları) dış ticaret

(2) Ocak-Kasım dönemi

Mobilya sanayiinde tasarım ve markalaşma konusunda farkındalığın artması ve modern üretim tekniklerinin daha yoğun olarak kullanılmasıyla son yıllarda üretim ve ihracat açısından önemli gelişmeler yaşanmaktadır. 2014 yılında üretimde bir önceki yıla göre yüzde 6,6, 2015 yılı ilk on bir ayında da yüzde 6,9 artış gerçekleşmiştir. Son on yıldır mobilya ihracatı imalat sanayii ihracatından daha hızlı artmış ve mobilya sanayii dış ticaret fazlası veren bir sektör olma konumunu sürdürmüştür. Yerli markaların yurt dışında mağazalaşma faaliyetlerini hızlandırdıkları görülmektedir. 2014 yılında sektör ihracatı yüzde 8,6 artarak yaklaşık 2,2 milyar ABD doları, ithalatı ise yüzde 0,9 artarak yaklaşık 825 milyon ABD doları olmuştur. 2015 yılı Ocak-Kasım döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre sektör ihracat ve ithalatının azaldığı görülmektedir. Üretim biçimi bakımından ikili bir yapı gösteren sektörde kayıt dışılık ve taklitçiliğin yaygın olması, daha büyük pazarlara erişim, kurumsallaşma, hammadde tedariki ve lojistikle ilgili sorunlar devam etmektedir.

İthalatın büyük bölümü temel ve ara mallarda yapılmaktadır. Bu nedenle bu malların üretildiği sektörlerde yapılacak yatırımlar imalat sanayii dış ticaret dengesine katkı sağlayacaktır. Büyük ölçekli yatırımlara ihtiyaç duyulan bu sektörlerde yer temini öncelikli sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Söz konusu sektörler ağırlıklı olarak enerji yoğun ve hammaddede dışa bağımlı yapıdadır. Bu sektörlerde sürdürülebilir girdi tedariki sağlanırken, yurt içi ara malı üreticilerinin olumsuz etkilenmemesine yönelik önlemler alınmalıdır. Ayrıca, lojistik altyapısının ihtiyaçlara istenen seviyede cevap verememesi bu sektörlerde, hem girdilerin hem de nihai ürünlerin maliyetleri üzerinde önemli bir yük oluşturmaktadır. Bu kapsamda sektörlerin rekabet gücünün artırılabilmesi için lojistik imkânların geliştirilmesi büyük önem arz etmektedir.

Kimya sanayiinde üretim (ilaç hariç) 2014 yılında yüzde 4,6 artmıştır. 2015 yılı Ocak-Kasım döneminde ise üretim artış hızı bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 3,2 olarak gerçekleşmiştir. Kimya sanayiinde (ilaç hariç) 2014 yılında ihracat yüzde 4,5 artarak 7,1 milyar ABD doları, ithalat ise yüzde 4,0 artarak 30,2 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. 2015 yılının Ocak-Kasım dönemi itibarıyla bir önceki yılın aynı dönemine göre ihracat yüzde 8,1, ithalat ise yüzde 14,5 azalmıştır. İmalat sanayii içerisinde en büyük ithalat kalemini oluşturan kimya sanayiinde büyük ölçekli yatırım ihtiyacı devam etmektedir. Özellikle kauçuk ve plastik ürünleri imalatında kullanılan kimya sanayii ürünleri sektör ithalatının yaklaşık yüzde 40'ını oluşturmaktadır. Bu çerçevede, sektörde petrokimya, plastik, kompozit ve ileri malzeme gibi alanlarda lojistiği uygun yer tahsisi yapılarak kimya parklarının kurulmasıyla; sektörün düşük katma değerli yapısının yüksek katma değerli yapıya dönüştürülmesi firmaların rekabet gücünün ve yeni yatırımların artırılması gibi konularda sektöre avantaj sağlanacaktır.

İlaç Endüstrisi İşverenler Sendikası verilerine göre Türkiye ilaç pazarı, 2014 yılında kutu bazında yüzde 2,7, değer bazında ise yüzde 8,8 büyümüştür. 2014 yılında kişi başına ilaç harcaması 86 ABD doları olmuştur. İlaç sanayii üretimi 2014 yılında yüzde 14,6, 2015 yılının Ocak-Kasım döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 24,6 artmıştır. 2014 yılında ithalat yüzde 5,3 artarak 4,7 milyar ABD doları, ihracat ise yüzde 4,5 artarak 0,85 milyar ABD doları olmuştur. İthalat 2015 yılının Ocak-Kasım döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 2,5 azalmış, ihracat ise yüzde 9,4 artmıştır. Onuncu Kalkınma Planı çerçevesinde Kalkınma Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı eş koordinatörlüğünde hazırlanan, ilaç ve tıbbi cihaz sektörlerini kapsayan Sağlık Endüstrilerinde Yapısal Dönüşüm Programı Eylem Planı Yüksek Planlama Kurulunca 16 Şubat 2015 tarihinde onaylanmıştır.

Kauçuk ve plastik ürünleri üretimi 2014 yılında, bir önceki yıla göre yüzde 3,5 artmış, 2015 yılının Ocak-Kasım döneminde ise bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 1,2 artmıştır. Sektörün ihracatı 2014 yılında yüzde 6,3 artarak 7,6 milyar ABD doları, ithalatı ise yüzde 2 oranında artarak 5,1 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. 2015 yılının Ocak-Kasım döneminde ihracat bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 14,2, ithalat ise yüzde 7,2 azalmıştır. Sektörün hammaddede yüksek oranda dışa bağımlılığı devam etmektedir.

Taş ve toprağa dayalı ürünlerin üretimi, 2014 yılında bir önceki yıla göre yüzde 1,8 artmış, ancak 2015 yılının ilk on bir ayında bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 2,1 azalmıştır. Sektör ihracatı 2014 yılında bir önceki yıla göre yüzde 0,9 artarak 4,3 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. İhracat 2015 yılının ilk on bir ayında ise bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 10,7 azalarak 3,6 milyar ABD doları olmuştur. Sektör ithalatı 2014 yılında yüzde 9,2 artarak 2,2 milyar ABD doları, 2015 yılının ilk on bir ayında ise bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 11,9 azalarak 1,8 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Türkiye Çimento Müstahsilleri Birliği verilerine göre inşaat sektöründeki gelişmelere paralel olarak çimento sektöründe üretim miktarı

2014 yılında bir önceki yıla göre yüzde 2 azalarak 71,2 milyon ton olmuştur. 2015 yılının ilk on ayında ise çimento üretimi bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 2,4 azalarak 58,5 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. Orta Doğu'daki olumsuz gelişmelerin de etkisiyle çimento ihracatı 2014 yılında bir önceki yıla göre yüzde 12,4 azalarak 10,5 milyon ton olmuştur.

2014 yılında Çin'in tüketiminde yaşanan hızlı daralmanın dünya piyasalarında yol açtığı olumsuz etki derinleşerek sürmekte, yaşanan talep ve fiyat düşüşleri nedeniyle bazı çelik üreticileri ciddi ekonomik sorunlar yaşamaktadır. 2014 yılında gerileyen küresel çelik tüketiminin, 2015 yılında başta Çin ve diğer gelişmekte olan ülkelerin çelik talebinde gözlenen yavaşlama nedeniyle daha da düşeceği öngörülmektedir. 2014 yılında dünya ham çelik üretimi yüzde 0,8 artarken, Türkiye'nin üretimi ise yüzde 1,8 gerilemiştir. Türkiye 2014 yılında 34 milyon ton ham çelik üretimi ile dünya sıralamasında sekizinciliğini korumuştur. 2015 yılının ilk on bir ayında dünya ham çelik üretimi yüzde 2,1 azalma gösterirken, Türkiye ham çelik üretimi ortalama yüzde 8,0 azalmış ve 28,8 milyon ton olarak gerçekleşmiştir.

Küresel kriz sonrasında sürekli artan iç talep 2014 yılında ilk kez gerilemiş ve yüzde 1,9 düşüşle nihai mamul tüketimi iç piyasada 30,7 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. Yassı üründe yüzde 0,2; uzun üründe ise yüzde 3,3 azalma yaşanmıştır. 2014 yılında, yarı ürünler dâhil uzun ve yassı ürünlerin ihracatı, miktar olarak yüzde 7,2, değer olarak yüzde 8 oranında gerilemiş ve sırası ile 14,1 milyon ton ve 8,9 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. 2015 yılının ilk on bir aylık döneminde de demir çelik ürünleri ihracatındaki düşüş eğilimi devam ederek bir önceki yılın ilk on bir ayına göre miktar bazında yüzde 6,1, değer bazında yüzde 21,6 oranında gerilemiştir. Demir çelik ürünleri ithalatı ise 2014 yılında miktar açısından yüzde 7,5 oranında azalarak 13 milyon ton, değer açısından yüzde 6,6 azalarak 9,5 milyar ABD doları olmuştur. İthalat 2015 yılının ilk on bir ayında bir önceki yılın ilk on bir ayına göre miktar olarak yüzde 41,6, değer olarak ise yüzde 4,4 artmıştır. Özetle, 2015 yılının ilk on bir ayında küresel piyasalarda yaşanan gelişmeler sonucunda Türkiye'nin ihracatı ve üretimi düşerken; yurtiçi talepte yaşanan büyüme ithalatı artırmıştır.

Türkiye nihai mamul tüketiminin arttığı son dönemde, sıvı çelik üretiminin gerilemesinde sektörün rekabet gücünün başta hurda olmak üzere artan girdi maliyetleri nedeniyle zayıflaması, artan küresel atıl kapasite ve korumacı politikalara bağlı olarak, rekabeti olumsuz etkileyen dış ticaret uygulamaları, vergiler ve fonlar gibi etmenler etkili olmuştur. 2014 yılı ve 2015 yılı başında artan döviz kuru başta hurda olmak üzere girdi maliyetlerini artırmış ve sektörün rekabet gücünü olumsuz etkilemiştir. Sektörün rekabet gücünün tekrar artırılabilmesi için Türkiye Demir Çelik ve Demirdışı Metaller Strateji Belgesi ve Eylem Planı ile Girdi Tedarik Stratejisi ve Eylem Planı (GİTES) içinde yer alan eylemlerin hayata geçirilmesi, gümrük ve dış ticaret rejimlerinin günümüzün değişen koşulları göz önünde bulundurularak uygulama etkinliğinin artırılması büyük önem taşımaktadır.

Makine imalat sanayiinde talep genellikle sabit sermaye yatırımlarına bağlı olarak değişmektedir. 2014 yılında üretim yüzde 2,7, ihracat yüzde 5,1 artmış, ithalat yüzde 6,8 düşmüştür. Makine sanayiinde ihracat 2014 yılında 8,2 milyar ABD dolarına yükselmiştir. Pompa, kompresör, gıda ve içecek makineleri ile genel amaçlı diğer makineler ihracatında yüksek oranlı artışlar gerçekleşmiştir. 2015 yılı Ocak-Kasım döneminde ihracat bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 12,0, ithalat ise yüzde 9,9 azalmıştır. 2015 yılı Ocak-Kasım döneminde makine imalat sanayiinde üretim yüzde 1,7 düşmüştür.

Bilgisayarların, elektronik ve optik ürünlerin imalatı sanayiinde 2010 yılından bu yana gözlemlenen büyüme 2014 yılında da devam etmiş; 2014 yılı üretim artışı

yüzde 10 olarak gerçekleşmiştir. 2014 yılında ihracat yüzde 8,2 artarken ithalat artışı yüzde 6,3 olarak gerçekleşmiştir. 2015 yılı Ocak-Kasım döneminde üretim bir önceki yılın aynı dönemine göre, yüzde 0,1 artma; Ocak-Kasım döneminde ihracat yüzde 9,6 ve ithalat yüzde 3,5 oranlarında azalma göstermiştir. Sektörde en önemli üretim kalemi olan televizyon üretim ve ihracatı 2005 yılından 2008 yılı ortalarına kadar düşüş eğiliminde olmuş, 2008-2010 döneminde ise durağan bir seyir izlemiştir. Türk Elektronik Sanayicileri Derneği verilerine göre 2011 ve 2012 yıllarında artış eğilimi gösteren televizyon üretimi ve ihracatı, 2013 yılında azalış eğilimine girmiştir. 2014 yılında ise üretim ve ihracat sırasıyla yüzde 4,5 ve 3,2 artarak 10,6 milyon adet ve 8,4 milyon adet olarak gerçekleşmiştir.

Beyaz eşya sanayiinde 2014 yılında ihracat 4,6 milyar ABD doları, ithalat 1,2 milyar ABD doları olmuştur. 2015 yılı Ocak-Kasım döneminde miktar bazında üretim yüzde 8,7, ihracat yüzde 7,2 ve ithalat yüzde 16,1 artmıştır.

Tıbbi cihaz sektöründe ülkemizde üretim çoğunlukla düşük teknoloji ürünlerde yoğunlaşmış olup ithalat ise yüksek teknoloji ürünler ağırlıklıdır. Sektörün katma değerini artırmak ve ithalat bağımlılığını azaltmak amacıyla kamu alımı politikalarıyla sektörel üretim ve teknolojik gelişme desteklenecektir. Sektörde 2014 yılında ihracat bir önceki yıla göre yüzde 4,9 artarak 406 milyon ABD doları, ithalat ise yüzde 6,9 artarak 2,5 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir.

Otomotiv sanayiinde toplam üretim 2014 yılında bir önceki yıla göre yüzde 4 artarak 1.170 bin adet olmuştur. Otomotiv sanayii kapasite kullanım oranı 2013 yılında yüzde 77 iken, bu oran 2014 yılında yüzde 67'ye düşmüştür. Otomotiv sanayii toplam yurtiçi pazarı, 2014 yılında bir önceki yıla göre yüzde 10 azalarak 807 bin adet olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemde otomobil pazarındaki düşüş yüzde 12 olmuş ve pazar 587 bin adede gerilemiştir. Bu gelişmede otomobil ithalatı pazar payının yüzde 78 gibi yüksek bir orandan 2014 yılında yüzde 73'e gerilemesi etkili olmuştur. Böylelikle 2014 yılında bir önceki yıla göre yerli otomobil pazarında yüzde 7 artış gerçekleşmiş ve yerli otomobil pazarı 157 bin adede yükselmiştir. Hafif ticari araç pazarı ise 2014 yılında yüzde 4 azalarak 180 bin adet olmuştur. Ancak yılın ikinci yarısından itibaren özellikle K2 belge ücretinde yapılan düzenlemeyle pazarda yeniden artış yaşanmıştır. Türkiye yerli tasarım ürünlerin de dâhil olduğu hafif ticari araç üretiminde, AB ülkeleri içinde ilk sırada yer almıştır. 2014 yılında otobüs pazarında, kent içi yolcu taşımacılığında kullanılan belediye otobüsler alımlarının sınırlı kalması nedeniyle yüzde 66 düşüş yaşanmıştır. Diğer yandan, 2014 yılında 582 bin adedi otomobil olmak üzere, toplam otomotiv sanayii ihracatı yüzde 7 artarak 885 bin adete ulaşmıştır. Böylelikle 2013 yılında otomotiv sanayii üretiminde ihracatın payı yüzde 74 iken, 2014 yılında bu oran yüzde 76'ya yükselmiştir. Toplam otomotiv sanayi ihracatı, 2014 yılı itibarıyla, Türkiye ihracat sıralamasında birinci sırada yer almıştır. Sonuç olarak 2014 yılında daralan iç pazara rağmen yeni yatırımların ve projelerin devreye girmesiyle ihracat ve üretimde artışlar kaydedilmiştir.

2015 yılında otomotiv sanayii üretimi bir önceki yıla göre yüzde 16 artarak 1.359 bin adet olmuştur. Bu yılda otomobil üretimi, yüzde 8 artarak 791 bin adet ile otomobil üretimindeki en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Aynı yıl otomotiv sanayii ihracatı yüzde 12, ithalatı da yüzde 26 artış göstermiştir. Otomotiv sanayii yurtiçi pazarı 2015 yılında bir önceki yıla göre yüzde 25 oranında artarak 1.011 bin adet olmuştur. Otomobil pazarındaki artış ise yüzde 24 seviyesinde olmuş ve pazar 726 bin adete yükselmiştir. Otomobil pazarında ithalatın pazar payı 2014 yılına göre 1 puan artarak yüzde 74 olarak gerçekleşmiştir. Aynı yıl hafif ticari araç pazarı bir önceki yıla göre yüzde 34 artmıştır. 2014 yılında hafif ticari araç pazarında ithalatın payı yüzde 46 iken, bu oran 2015 yılında yüzde 44'e gerilemiştir.

Otomotiv sanayii dış ticaretine değer olarak bakıldığında ise, 2015 yılı Ocak-Kasım döneminde 15,5 milyar ABD doları ithalata karşılık, 15,3 milyar ABD doları ihracatın gerçekleştiği gözlenmektedir. 2014 yılı Ocak-Kasım döneminde 2,4 milyar ABD doları fazla veren sektör 2015 yılının aynı döneminde 107 milyon ABD doları açık vermiştir.

Sektörde tedarik zincirini kapsayan, tasarım/Ar-Ge, üretim ve satış-pazarlama süreçleri bütünüünün yurtiçinde geliştirilmesi, katma değer artırılması, çevreye duyarlı yeni teknolojilerin geliştirilmesi ve küresel pazarların ihtiyaçlarına yönelik özgün tasarım araçlarla markalaşmanın özendirilmesi önem arz etmektedir.

Savunma ve havacılık sanayii ihracatı 2003 yılında 331 milyon ABD dolarından 2015 yılında 1.656 milyon ABD dolarına yükselmiştir. Yerli savunma sanayii üretimini geliştirme çalışmalarına devam edilmektedir. Ancak, ülkemizde savunma alımlarındaki dışa bağımlılık büyük oranda devam etmektedir.

2014 yılında sigara sanayiinde toplam 142,9 milyar adet sigara üretilmiştir. 2014 yılında sigara üretim ve iç piyasaya satış miktarlarında (adet bazında) 2013 yılına kıyasla sırasıyla yüzde 9,4 ve yüzde 3,3 artış gözlemlenmiştir. Sigara ihracatı ise 2014 yılında yüzde 21,7 artarak 475 milyon ABD dolarına ulaşmıştır. Tütün mamulleri ve alkollü içecekler sektöründe kayıt dışı üretim ve yasa dışı ticaretle mücadele devam etmektedir.

b) Amaç ve Hedefler

Türkiye'nin uluslararası rekabet gücünü ve dünya ihracatından aldığı payı artırmak için imalat sanayiinde dönüşümü gerçekleştirerek yüksek katma değerli yapıya geçmek ve yüksek teknoloji sektörlerinin payını artırmak temel amaçtır.

İmalat sanayiinde dönüşümün ana odakları; yenilikçilik ve firma becerileri, bölgelerin üretime etkili katılımı, sektörler arası entegrasyon, yeşil teknoloji ve üretim ile dış pazar çeşitliliğidir. Yeşil üretim kapasitesi, yenilik, firma becerileri ve sektörler arası entegrasyonun geliştirilmesiyle verimlilik ve yurt içi katma değer artırılması; dış pazar çeşitliliği ve bölgesel üretim kapasitelerinin geliştirilmesiyle de istikrarlı yüksek büyümenin sağlanması hedeflenmektedir.

c) Politika ve Tedbirler

Öncelik/Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
İmalat sanayiine yönelik sektörel ve diğer strateji belgeleri Kalkınma Planı amaç, hedef ve politikalarıyla uyumlu olarak hazırlanacaktır. (p.667)			
Tedbir 313. Sanayide rekabet gücünün artırılması amacıyla sektörel stratejiler hazırlanacak, uygulamalar izlenecek ve değerlendirilecektir.	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Aralık Sonu	Türkiye Sanayi Stratejisi Belgesi (2015-2018) uygulamaya girmiştir. Türkiye Sanayi Stratejisi Belgesinin uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesi amacıyla oluşturulan İzleme ve Yönlendirme Komitesi ile İzleme ve Yönlendirme Kurulu çalışmalarına başlamıştır. Sanayi sektörlerinin rekabet gücünü artırmaya katkı sağlayacak sektörel stratejilerin hazırlanmasına ve uygulanmasına yönelik çalışmalar da sürdürülecektir.

Haksız rekabeti önlemek ve insan sağlığı ve güvenliğini korumak üzere piyasa gözetim ve denetim sisteminin etkin işlemesine yönelik çalışmalar sürdürülecektir. İşletmelerin rekabet gücünü artırmak üzere kalite altyapısının geliştirilmesine devam edilecektir. (Kalkınma Planı p.659)			
Tedbir 314. Sanayi ürünlerinin güvenli ve mevzuatına uygun şekilde piyasaya arzını sağlamak amacıyla piyasa gözetimi ve denetimi faaliyetleri etkinleştirilecektir.	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Ekonomi Bakanlığı	Aralık Sonu	Yıl içinde teste gönderilen ürün sayısı yüzde 10 artırlacak, risk değerlendirmesi yapılarak güvensiz ve teknik düzenlemesine aykırı ürünlerin tespit oranı artırlacak ve uygunsuzluğu tespit edilen ürünlerin toplam denetlenen ürünlere oranı yüzde 18 olacaktır.
Tedbir 315. Ülkemizdeki akredite test altyapısı ihtiyacı belirlenecek ve eksik alanlarda kapasite oluşturulacaktır.	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), TÜBİTAK, Üniversiteler, TÜRKAK, KOSGEB, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Ülkemizdeki sanayinin ihtiyaç duyduğu akredite testlerin envanteri çıkarılacaktır. Bu doğrultuda ülkemizde karşılanamayan test hizmetleri belirlenecek, bu hizmetlere ilişkin ülkemizde kapasite geliştirilmesine yönelik önceliklendirme ve takvimlendirme çalışması yapılacaktır.
Tedbir 316. Piyasa gözetim ve denetim sistemlerinin işleyişi değerlendirilerek, etkin bir uygulama mekanizması oluşturulacaktır.	Ekonomi Bakanlığı (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, İlgili kurum ve kuruluşlar	Aralık Sonu	Piyasa gözetimi ve denetiminin daha etkin yapılabilmesi için, uluslararası örnekler ve ülkemizdeki mevcut durum analiz edilerek, yapılanma modeli önerileri getirilecektir. Piyasa Gözetim ve Denetim kuruluşlarının da katkıları alınarak oluşturulacak modelin hayata geçirilmesi için gereken hukuki düzenlemeler yapılacaktır.
Savunma sanayii rekabetçi bir yapıya kavuşturulacaktır. Savunma sistem ve lojistik ihtiyaçlarının özgün tasarıma dayalı olarak ülke sanayisiyle bütünleşik ve sürdürülebilir bir şekilde karşılanması, uygun teknolojilerin sivil amaçlı kullanımı ile yerlilik oranının ve Ar-Ge'ye ayrılan payın artırılması sağlanacaktır. Belirli savunma sanayii alanlarında ağ ve kümelenme yapıları desteklenecektir. (Kalkınma Planı p.681)			
Tedbir 317. Teknolojik üstünlük kazandıracak platform ve sistemlerin yurtiçinde geliştirilmesine yönelik projeler hayata geçirilecektir.	Savunma Sanayii Müsteşarlığı (S), Milli Savunma Bakanlığı, Genelkurmay Başkanlığı, İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Aralık Sonu	ATAK ile ALTAY Projeleri kapsamındaki çalışmalara devam edilecektir.

Tedbir 318. İhracat ve Uluslararası İşbirliği Stratejisi hazırlanacaktır.	Savunma Sanayii Müsteşarlığı (S), Ekonomi Bakanlığı, Genelkurmay Başkanlığı	Aralık Sonu	Savunma sanayiinde rekabetçiliği artırmaya yönelik bir İhracat ve Uluslararası İşbirliği Stratejisi hazırlanacaktır. Bu kapsamda, durum analizi çalışması tamamlanmış olup 2016 yılı içinde Strateji yürürlüğe konulacaktır.
---	---	-------------	--

2.2.2.12. Girişimcilik ve KOBİ'ler

a) Mevcut Durum

Esnaf ve sanatkârların çoğunluğunu oluşturduğu KOBİ'ler, çalışan sayısı bakımından toplam girişimlerin yüzde 99,8'ini, istihdamın yüzde 74,2'sini, katma değer in yüzde 52,8'ini, yatırımların yüzde 53,3'ünü ve ihracatın yüzde 56,4'ünü oluşturmaktadır. Ayrıca, Ar-Ge harcamaları içinde KOBİ'lerin payı 2013 yılında yüzde 16,9 iken 2014 yılında yüzde 17,4'e yükselmiştir. KOBİ'lerin küreselleşmeden kaynaklanan yüksek rekabete ayak uydurma, yetkin insan gücü ve yeterli sermayeye sahip olma, yenilikçi projeler üretme, ortak iş ve proje geliştirme gibi hususlarda güçlendirilmesine ve ülkemizdeki girişimcilik yeteneklerinin ve girişimci sayısının artırılmasına olan ihtiyaç devam etmektedir. Aynı zamanda, ortak iş yapma kültürüne, sermaye birikimine ve gelir dağılımına olumlu katkıları açısından önem taşıyan kooperatifçiliğin geliştirilmesi konusu da önemini korumaktadır.

TABLO II: 36- Açılan ve Kapanan İşletme Sayısı

Yıl	Faaliyete Geçen Esnaf ve Sanatkâr Sayısı	Faaliyeti Sona Eren Esnaf ve Sanatkâr Sayısı	Kurulan Şirket Sayısı	Kapanan Şirket Sayısı	Kurulan Ger.Kişi Tic.İşl.	Kapanan Ger.Kişi Tic.İşl.	Kurulan Kooperatif Sayısı	Kapanan Kooperatif Sayısı
2010	176 978	103 256	50 423	11 400	50 943	29 921	1 547	2 042
2011	189 427	142 843	53 409	13 095	60 430	41 130	1 033	1 896
2012	191 808	96 204	38 887	14 168	67 455	31 915	877	1 895
2013	193 870	105 552	49 943	17 400	58 987	19 873	915	1 862
2014	200 235	113 696	57 710	14 002	67 920	23 229	1 005	1 820
2015	200 807	97 361	66 701	12 114	47 069	19 061	921	1 587

Kaynak: Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, TOBB

Kasım 2015 itibarıyla; bankacılık sistemi içinde kullanılan KOBİ kredi miktarı 384 milyar TL olup, toplam krediler içindeki payı 2009 yılındaki yüzde 21 seviyesinden yüzde 26'ya yükselmiştir. Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri (ESKKK) ve Halk Bankası aracılığıyla esnaf ve sanatkârlara indirimli faizli kredi kullanılmaya devam edilmiştir. Bu kapsamda 2010 yılında açık kredisi bulunan esnaf ve sanatkâr sayısı yaklaşık 237 bin iken bu rakam 2015 yılında 348 bine ulaşmıştır.

TABLO II: 37- ESKKK Kefalet Kredileri

Yıl	Kefalet Alan ve Kredi Kullanan İşletme Sayısı (Adet)	Verilen Kefalet ve Yaratılan Kredi Hacmi (Milyon TL)
2010	236 742	3 669
2011	244 700	5 541
2012	258 057	6 925
2013	286 123	9 617
2014	317 577	12 500
2015	353 627	16 159

Kaynak: Gümrük ve Ticaret Bakanlığı

Kredi Garanti Fonu (KGF) A.Ş. tarafından sağlanan kefalet işlemleri de sürdürülmektedir.

TABLO II: 38- KGF A.Ş. Tarafından Verilen Kefalet ve Yaratılan Kredi Hacmi

Yıl	KGF AŞ Öz Kaynak				Hazine Kaynaklı Kefalet				Toplam			
	İşletme Sayısı (Adet)	Kefalet Sayısı (Adet)	Kefalet Hacmi (Milyon TL)	Yaratılan Kredi Hacmi (Milyon TL)	İşletme Sayısı (Adet)	Kefalet Sayısı (Adet)	Kefalet Hacmi (Milyon TL)	Yaratılan Kredi Hacmi (Milyon TL)	İşletme Sayısı (Adet)	Kefalet Sayısı (Adet)	Kefalet Hacmi (Milyon TL)	Yaratılan Kredi Hacmi (Milyon TL)
2010	1 333	2 382	663	868	600	708	275	434	1 933	3 090	938	1 302
2011	1 058	1 834	601	812	1 198	1 373	522	809	2 256	3 207	1 123	1 621
2012	1 484	1 694	499	676	3 528	3 823	614	877	5 012	5 517	1 113	1 553
2013	1 199	1 345	451	585	1 263	1 415	610	882	2 462	2 760	1 061	1 467
2014	2 573	3 397	573	724	1 660	1 865	819	1 164	4 233	5 262	1 392	1 888
2015	2 485	2 644	846	1 020	3 638	3 730	1 721	2 380	6 123	6 374	2 567	3 400

Kaynak: KGF A.Ş.

KOBİ'ler ve yeni girişimcilere yönelik destekleme faaliyetleri artarak devam etmektedir.

TABLO II: 39- KOSGEB Destek Programları

DESTEK PROGRAMLARI	2011		2012		2013		2014		2015	
	Destek Sayısı	Destek Miktarı (Bin TL)	Destek Sayısı	Destek Miktarı (Bin TL)	Destek Sayısı	Destek Miktarı (Bin TL)	Destek Sayısı	Destek Miktarı (Bin TL)	Destek Sayısı	Destek Miktarı (Bin TL)
KOBİ Proje Destek Programı	630	20 540	1 814	57 180	1 837	44 075	347	5 335	144	2 277
Ar-Ge, İnovasyon ve Endüstriyel Uygulama Destek Prog.	830	43 294	1 193	65 667	1 259	66 218	1 078	56 569	974	53 699
İşbirliği-Güçbirliği Destek Programı	46	12 451	84	21 113	78	13 389	63	12 423	50	8 332
Tematik Proje Destek Programı	8	197	18	445	22	868	14	336	2	98
Girişimcilik Destek Programı	2 409	26 252	4 976	52 182	8 068	85 618	10 199	107 409	11 825	126 581
Genel Destek Programı	15 387	67 538	19 065	96 807	23 776	134 000	23 035	129 234	25 995	158 734
Gelişen İşletmeler Piyasası KOBİ Destek Programı	0	0	3	135	6	227	7	279	3	87
Toplam	19 317	170 275	27 161	293 533	35 055	344 397	34 751	311 586	37 941	349 808

Kaynak: KOSGEB, 2015

Maden kazası ve Suriye sınırında yaşanan olayların ekonomik olumsuzluklarını gidermek amacıyla söz konusu bölgelerde KOSGEB tarafından sıfır faizli kredi uygulaması başlatılmıştır. Kredi Destek Programı kapsamında 2015 Eylül ayı sonu itibarıyla İzmir (Kınık), Balıkesir (Savaştepe), Manisa (Soma, Kırkağaç) ve Şanlıurfa (Ceylanpınar, Akçakale) illerinden 4.263 kredi başvurusu yapılmış olup, toplam 3.085 işletmenin kullandığı 132,8 milyon TL'lik kredinin faizi karşılanmıştır.

Girişimciliğin geliştirilmesi amacıyla KOSGEB tarafından 41 Teknoloji Geliştirme Merkezi (TEKMER) ve 18 İş Geliştirme Merkezinde (İŞGEM) başlangıç aşamasındaki girişimciler desteklenmektedir. Ayrıca, girişimcilik kültürünün yaygınlaştırılması ve tabana yayılması amacıyla, KOSGEB ile YÖK arasında yapılan protokol çerçevesinde 117 üniversitede girişimcilik dersleri verilmeye başlanmıştır. Aynı amaçla KOSGEB ile kamu kurum ve kuruluşları arasında yapılan protokoller kapsamında 2010-2015 yılları arasında yaklaşık 390 bin kişiye girişimcilik eğitimi verilmiştir. Diğer taraftan, son yıllarda özel sektör tarafından da artan sayıda kuluçka ve hızlandırıcı merkezleri kurulmaktadır.

Tablo II: 40- KOSGEB Girişimcilik Eğitimleri ve Girişimcilik Desteği Alan İşletmeler

	2011	2012	2013	2014	2015	Toplam
Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi Katılımcı Sayısı	48 145	57 192	79 977	83 844	84 742	391 100
Girişimcilik Desteği Alan İşletme Sayısı	2 409	4 976	8 068	10 199	11 825	23 250

Kaynak: KOSGEB, 2015

Teknolojik girişimciliğin geliştirilmesi amacıyla, Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından 2009 yılında başlatılan Teknogirişim Sermaye Destek Programı kapsamında 2015 yılında 629 girişimci desteklenmiştir. Aynı amaç doğrultusunda, 2012 yılında TÜBİTAK tarafından başlatılan Girişimcilik Aşamalı Destek Programı kapsamında ise 2015 yılında 3.015 proje başvurusu alınmıştır.

TABLO II: 41- Başlangıç Girişimcilik Destekleri

Kurum	BSTB Teknogirişim Destekleri			TÜBİTAK Girişimcilik Aşamalı Destekleri		
	Başvuru Sayısı	Desteklenen Girişimci Sayısı	Destek Miktarı (Milyon TL)	Başvuru Sayısı	Desteklenen Girişimci Sayısı	Destek Miktarı (Milyon TL)
2009	159	78	7,6	-	-	-
2010	724	102	9,9	-	-	-
2011	859	272	26,3	-	-	-
2012	1 597	288	28,0	745	112	6,5
2013	1 539	294	28,8	1 220	140	10
2014	1 748	270	26,5	1 251	111	14,2
2015	3 175	629	34,5	3 015	-	-
Toplam	9 801	1 933	161,6	6 231	363	30,7

Kaynak: Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (BSTB), TÜBİTAK, 2015

2015 yılında organize sanayi bölgesi (OSB) sayısı 166'ya çıkmış, küçük sanayi sitesi (KSS) sayısı ise 466 olmuştur. Teknoloji geliştirme bölgelerinin (TGB) sayısı 63'e, aktif olanlarının sayısı 48'e, TGB'lerde faaliyet gösteren işletme sayısı ise 3.724'e yükselmiştir. OSB uygulamalarında üretime geçme oranlarının artırılması, OSB ve TGB'lerin kapasitelerinin geliştirilerek girişimcilere daha iyi hizmet verilmesi ve bunların araştırma merkezleriyle ilişkilerinin geliştirilmesi önemini korumaktadır.

TABLO II: 42- OSB ve TGB Bilgileri

Yıllar	OSB			TGB		
	Tamamlanmış OSB Sayısı	OSB'lerde Faaliyet Gösteren İşletme Sayısı	Kullandırılan Kamu Kaynağı (Bin TL) (1)	Faal TGB Sayısı	TGB'lerde Faaliyet Gösteren İşletme Sayısı	Kullandırılan Kamu Kaynağı (Bin TL) (1)
2002	70	26 624	109 575	2	-	-
2003	76	27 811	92 326	6	169	-
2004	77	29 334	94 646	10	305	2 610
2005	87	30 754	158 640	10	463	3 466
2006	93	35 000	124 012	14	546	7 999
2007	107	34 291	117 467	16	787	9 900
2008	120	35 828	173 218	19	1 154	13 060
2009	131	37 111	153 348	22	1 254	15 000
2010	143	37 618	108 532	28	1 515	28 000
2011	147	38 848	104 414	32	1 800	30 000
2012	153	41 357	121 335	34	2 174	33 978
2013	155	47 019	162 112	39	2 569	31 873
2014	157	47 445	194 241	43	3 016	27 727
2015	166	48 251	216 863	48	3 724	50 000

Kaynak: Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (BSTB)

(1) 2015 yılı fiyatlarıyla

Genel olarak, kurulan işletme, şirket ve kooperatif sayısındaki artış, girişimcilik ve KOBİ desteklerinin kapsam, çeşitlilik ve miktarlarındaki artışlar, esnaf ve sanatkarlara yönelik sağlanan krediler, kredi kefalet sisteminde kullanılan kredilerin ve bankacılık sistemindeki KOBİ kredilerinin artması gibi hususlar birlikte değerlendirildiğinde önemli gelişmeler sağlandığı görülmektedir. Girişimcilik ekosisteminin geliştirilmesi, sağlanan desteklerin yenilikçi ve büyüyen/büyüme potansiyeli olan girişimlere odaklanması ve izleme-değerlendirme sistemlerinin geliştirilmesi ile etki analizleri yapılması sonucunda sektörün gelişimi daha da hızlanacaktır.

b) Amaç ve Hedefler

Girişimciliğin geliştirilmesi ve KOBİ'lerin rekabet güçlerinin artırılarak ekonomik büyümeye katkısının yükseltilmesi temel amaçtır. Bu kapsamda, girişimcilik ekosisteminde yer alan tüm aktörlerin kapasitesi ve hizmet kalitesi artırılarak iş ortamı geliştirilecek ve öncelikle küresel pazarlara hitap edebilen, hızlı büyüyen veya büyüme potansiyeline sahip girişimciler ile ürün, hizmet, pazarlama ve iş modeli açılarından yenilikçi KOBİ'lerin desteklenmesi sağlanacaktır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika / Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Girişimcilik ekosisteminde hizmet ve destek sağlayan tüm kurum ve kuruluşların kurumsal kapasiteleri ve işbirliği düzeyleri artırılabacaktır. Kamu tüzel kişiliğine sahip meslek kuruluşları, ekonomiye katkılarını artırmak ve girişimciliği desteklemek üzere yeniden yapılandırılacaktır. (Kalkınma Planı p.691)			
Tedbir 319. Kamu tüzel kişiliğine sahip meslek kuruluşlarının girişimcilik ekosistemindeki etkinliğini artırmaya yönelik yol haritasını içeren araştırma çalışması tamamlanacaktır.	Gümrük ve Ticaret Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, TOBB, TESK	Aralık Sonu	2015 yılında başlatılan ve gelişmiş ülke örneklerini dikkate alarak devam eden araştırma tamamlanacaktır.
Girişimcilik ve KOBİ desteklerinin sağlanmasında yenilik, verimlilik ve istihdam artışı, büyüme, ortak iş yapma gibi ölçütlerin yanı sıra kadın, genç girişimcilik ve sosyal girişimciliğe de öncelik verilecektir. Uygulamada izleme ve değerlendirme süreçleri iyileştirilecek, etki analizlerinden yararlanılarak desteklerin ekonomiye katkısı ölçülecektir. (Kalkınma Planı p.693)			
Tedbir 320. Girişimcilik ve KOBİ destek uygulamaları birbiriyle uyumlu ve birbirini destekleyecek şekilde yapılandırılacaktır.	Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, TÜBİTAK, KOSGEB, Kalkınma Ajansları, TOBB, TESK	Aralık Sonu	Başta yenilikçi, büyüyen, küresel doğan ve ihracatçı olanlar olmak üzere girişimcilerin ve KOBİ'lerin ihtiyaçları belirlenecek, mevcut destek programlarının etki analizleri ve değerlendirmeleri yapılacak ve destek modelleri birbiriyle uyumlu ve birbirini destekleyecek şekilde yapılandırılacaktır.

Tebdir 321. KOBİ'lere ve yeni girişimcilere destek veren kurumların ön ödeme yapabilmesine ilişkin düzenleme yapılacaktır.	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Ekonomi Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, TÜBİTAK, KOSGEB, Kalkınma Ajansları, TOBB, TESK	Aralık Sonu	KOBİ'lere ve yeni girişimcilere destekler sağlanırken ödemelerde teminatsız avans verilebilmesine yönelik düzenlemelerin geliştirilmesi sağlanacaktır.
Tebdir 322. Finansman eksikliğinin en çok hissedildiği erken aşamaya yönelik fonların kurulması desteklenecek ve eş-finansman ile kitle fonlaması gibi yenilikçi finansman yöntemleri geliştirilecektir.	Hazine Müsteşarlığı (S), Maliye Bakanlığı, Sermaye Piyasası Kurulu, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, TOBB, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Ar-Ge ve tasarım alanında erken aşamaya yönelik bir fon kurulacaktır. Yenilikçi şirketlere yatırım yapacak girişim sermayesi fonlarına kaynak aktarılacak ve aktarılan bu kaynaklar girişim sermayesi fonlarının kuluçka ve hızlandırıcılar tarafından başlatılmış projelere yönelik yapılan yatırımlara öncelik verilmesi sağlanacaktır. Ayrıca, eş-finansman, kitle fonlaması vb. yenilikçi finansman mekanizmaları için gerekli mevzuat altyapısı oluşturulacaktır.
Tebdir 323. Yenilikçi girişimcilerin projelerinin ticarileştirilmesi için kredi garanti mekanizması oluşturulacaktır.	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, TÜBİTAK, KOSGEB, KGF, TOBB, Bankalar	Haziran Sonu	Yenilikçi girişimcilerin finansmana ulaşımını kolaylaştırmak amacıyla proje bazlı kredi garanti desteği sağlayabilecek bir fon oluşturulacaktır.
Tebdir 324. KOBİ'lerin taşınırlarının teminat olarak kullanılması sağlanacaktır.	Adalet Bakanlığı (S), Hazine Müsteşarlığı, BDDK, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Türkiye Bankalar Birliği, Finansal Kurumlar Birliği	Aralık Sonu	KOBİ'lerin finansmana erişimini kolaylaştırma amacıyla KOBİ'lerin teminat olarak gösterebilecekleri taşınır varlıkların kapsamı genişletilecek, taşınırların teminat olarak alınmasına ilişkin parçalı yapı tek bir yasal düzenleme ile günümüz koşulları göz önüne alınarak yeniden düzenlenecek ve taşınırlara ilişkin çevrimici merkezi bir sicil sistemi kurulacaktır.
Tebdir 325. Finansmana erişimi kolaylaştırmak amacıyla KOBİ'lere yönelik uygulanan kefalet limiti, oranı ve miktarı artırılabilecektir.	KOSGEB (S), Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, T.C. Halk Bankası	Mart Sonu	Her bir KOBİ için 1,5 milyon TL ve her bir risk grubu için 2 milyon TL olan kefalet limiti, imalat sektöründe faaliyet gösteren KOBİ'lerin yatırım kredileri için 2,5 milyon TL'ye, her bir risk grubundaki imalatçı KOBİ'ler için ise 3 milyon TL'ye çıkarılacaktır. Diğer KOBİ'ler için 8 yıl olan maksimum vade, imalatçı KOBİ'ler için 10 yıla; diğer KOBİ'ler için yüzde 75 olan kefalet oranı imalatçı KOBİ'ler için yüzde 80'e çıkarılacaktır.

Tedbir 326. Üniversitelerin girişimcilik ekosisteminde etkisini artırmaya yönelik program ve desteklerin etkileri artırılacaktır.	TÜBİTAK (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Üniversiteler, KOSGEB, Kalkınma Ajansları, TOBB, TESK	Aralık Sonu	Teknoloji girişimleri desteklenecek, teknoloji transfer ofisleri ve girişimcilik alanında sertifika programları ile üniversitelerin girişimcilik ekosistemindeki etkisi artırılacaktır
KOBİ'lerin Ar-Ge, yenilik ve ihracat kapasiteleri geliştirilerek uluslararasılaşma düzeyleri artırılacaktır. (Kalkınma Planı p.695)			
Tedbir 327. KOBİ'lere ve girişimcilere sağlanan Ar-Ge, yenilik ve işbirliği desteklerinin miktarı artırılacaktır.	KOSGEB (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, TÜBİTAK, Kalkınma Ajansları, TOBB, TESK	Aralık Sonu	KOBİ'lere sağlanan Ar-Ge ve yenilik destekleri etkinleştirilerek yaygınlaştırılacak ve KOBİ'lerin Ar-Ge talebini artıracak faaliyetler sürdürülecektir. Ar-Ge ve yenilik faaliyetlerinin desteklenmesine yönelik üniversite-kamu-iş dünyası üçlüsünü kapsayan işbirliklerinin yaygınlaştırılması sağlanacaktır.
OSB, TGB, KSS ve Endüstri Bölgeleri uygulamaları geliştirilecek, daha nitelikli hizmet verebilmeleri için kurumsallaşmaları ve etkin bir biçimde yönetilmeleri sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.698)			
Tedbir 328. OSB uygulamalarının etkinliğinin artırılması ve yenilikçi bir hale getirilmesi amacıyla OSB'lerin etki değerlendirmesi yapılacaktır.	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı	Aralık Sonu	Yatırım Programında yer alan araştırma projeleri ile OSB'lerin etki değerlendirmesi yapılacak, yenilikçi uygulamalar geliştirilecektir.
Tedbir 329. OSB'lerde yetki karmaşasını ortadan kaldıran etkili bir yönetim yapısı oluşturulacaktır.	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, KOSGEB	Haziran Sonu	OSB uygulamalarında yaşanan sorunların çözümüne yönelik mevzuat çalışmaları yapılacak ve OSB'lerin etkinliği, işletmelere verdiği hizmet kalitesi artırılacaktır.
Tedbir 330. Endüstri Bölgeleri ve Organize Sanayi Bölgelerinde arsa maliyetlerini azaltacak yeni bir mekanizma kurulacaktır.	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı	Haziran Sonu	Endüstri bölgelerinin operasyonel hale gelmesiyle Maliye Bakanlığı tarafından yatırımcılara yapılacak tahsislere ilişkin usul ve esaslar belirlenecektir. Kamu taşınmazlarının tahsisine yönelik usul ve esaslarda düzenleme yapılması gerekli hususlar, özel sektör görüşleri dikkate alınarak belirlenecek ve gerekli mevzuat düzenlemeleri yapılacaktır.

Tedbir 331. Tarıma Dayalı İhtisas OSB ihtiyaç analizi yapılacaktır.	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı	Aralık Sonu	Ülke çapında Tarıma Dayalı İhtisas OSB ihtiyaç analizi yapılarak öncelikler belirlenecek ve bu çerçevede yatırım planlaması yapılacaktır.
Teknoloji geliştirme bölgelerinin yapısı ve işleyisi; üniversite-sanayi işbirliğini, işletmeler arası ortak Ar-Ge ve yenilik faaliyetlerini ve yenilikçi girişimciliğin en üst düzeye çıkarmak üzere etkinleştirilecektir. (Kalkınma Planı p. 632).			
Tedbir 332. TGB'lerin etkinliğini artırmak amacıyla girişimcilere verilen hizmetlerin niteliği geliştirilecek, izleme ve değerlendirme sistemi oluşturulacak, yönetim yapıları güçlendirilecektir.	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, TÜBİTAK, TOBB	Aralık Sonu	TGB'lerin daha fazla katma değer üretmesi amacıyla belli alanlarda odaklanmaları sağlanacak, performans değerlendirmesi yapılacak ve Ar-Ge ve mentörlük faaliyetleri artırılacaktır. TGB'lerdeki firma ve insan kaynağı sayısının ve niteliğinin artırılması sağlanacaktır. TGB yönetimlerinin firmalara yönelik etkin eğitim ve danışmanlık hizmetleri verecek şekilde kapasiteleri güçlendirilecektir.
Kuluçka, iş geliştirme merkezleri ve hızlandırıcıların nicelik ve nitelikleri artırılarak etkin bir şekilde hizmet vermeleri sağlanacaktır. Bu kapsamda kamu, STK'lar ve özel sektör işbirliğiyle destek modelleri geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.692)			
Tedbir 333. İş geliştirme, kuluçka ve hızlandırıcı gibi merkezlerin sayısı ve etkinliği artırılabilecektir.	KOSGEB (S), Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, TÜBİTAK, Kalkınma Ajansları, TOBB, TESK	Aralık Sonu	İşletmelerin özellikle kuruluş dönemlerinde önemli katkılar sağlayan İŞGEM, TEKMER ve hızlandırıcı benzeri yapıların oluşturulması ve etkinleştirilmesi sağlanacaktır. Bu kapsamda mevcut merkezler arasında ağlar kurulacak ve hızlandırıcılara yönelik destek modeli hazırlanacaktır.
Esnaf ve sanatkârların değişen ekonomik ve sosyal şartlara uyum sağlayabilmesi için gerekli yapısal dönüşümleri desteklenecek ve alışveriş merkezlerinin küçük esnaf ve sanatkârlara yönelik olumsuz etkilerinin giderilmesi sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.699)			
Tedbir 334. Esnaf ve sanatkârlara yönelik yeni destekleme modelleri geliştirmeye devam edilecek ve mevcut programların etkinliği artırılacaktır.	Gümrük ve Ticaret Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, KOSGEB, Kalkınma Ajansları	Aralık Sonu	Esnaf ve sanatkârların kamu tarafından etkin bir şekilde desteklenmesi amacıyla bu kesime yönelik oluşturulan destek modelleri izlenecek, izleme sonuçları ve ihtiyaçlar doğrultusunda yeni modeller tasarlanacaktır. Ayrıca, esnafa yönelik düşük faizli kredi uygulamasına devam edilecek ve 30 bin TL'ye kadar faizsiz kredi desteği verilecektir.

Tedbir 335. Esnaf ve sanatkarlara yönelik vergisel kolaylıklar sağlanacaktır.	Maliye Bakanlığı (S), Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı	Mart Sonu	Basit usulde vergilendirilen esnafın yıllık 8.000 TL'ye kadar kazançlarından vergi alınmayarak küçük esnaf ve sanatkarların finansal kısıtları giderilmeye çalışılacaktır.
Tedbir 336. Kooperatifçilik sektörünün ihtiyaçları ve diğer ilgili gelişmeler çerçevesinde mevcut mevzuat yeniden düzenlenecektir.	Gümrük ve Ticaret Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı	Aralık Sonu	Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planında belirlenen hedefler, Türk Ticaret Kanunu ile diğer kanunlarda yapılan değişiklikler, uluslararası uygulamalardaki gelişmeler ve kooperatifçilik sektöründe yaşanan sorunlar da dikkate alınarak, 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu yeniden düzenlenecektir.

2.2.2.13. Fikri Mülkiyet Hakları

a) Mevcut Durum

Dinamik bir yapıda olan fikri mülkiyet hakları alanında dünyada yaşanan sürekli gelişim ve değişim ülkemizdeki sistemi de etkilemekte ve sistemde güncellenme ihtiyacı yaratmaktadır. Bu kapsamda; sınai mülkiyet mevzuatının uluslararası gelişmeler, AB mevzuatına uyum ve iç uygulamalarda ortaya çıkan sorunların giderilmesi kapsamında güncellenmesini ve değiştirilmesini, Türk Patent Enstitüsünün daha etkin ve verimli bir yapıya kavuşturulmasını ve KOBİ'lerin yenilik geliştirme kapasitelerinin güçlendirilmesini amaçlayan Patent Haklarının Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı TBMM Genel Kuruluna sevk edilmiştir. Ayrıca, telif hakları ve bağlantılı hakları düzenleyen 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununda da değişiklik çalışmaları sürdürülmektedir.

Ülkemizde 2015 yılı Ocak-Kasım döneminde, bir önceki yılın aynı dönemine göre, başvurusu yapılan toplam patent sayısında yüzde 8,8, faydalı model sayısında yüzde 0,8 artış; tasarım sayısında yüzde 7,9 ve marka sayısında ise yüzde 0,3 düşüş kaydedilmiştir. Hâlihazırda 185 adet tescilli coğrafi işaret bulunmakta olup, 205 adet coğrafi işaret başvurusu da inceleme aşamasındadır. Yeni bitki çeşitlerinin korunmasını amaçlayan ıslahçı hakları kapsamında koruma altına alınan bitki çeşidi sayısı 2014 yılı sonu itibarıyla 519'a ulaşmıştır. Bu sayı içerisinde yerli başvuruların oranı yüzde 43'tür.

TABLO II: 43- Sınai Mülkiyet Başvurularında Gelişmeler

	2011	2012	2013	2014	2014(1)	2015(1)
Patent Başvuru Sayısı	10 241	11 599	12 053	12 375	10 744	11 689
Yerli Patent Başvurularının Toplam İçerisindeki Payı (Yüzde)	39,9	39,2	37,6	39,3	37,2	36,3
Faydalı Model Başvuru Sayısı	3 244	3 789	3 541	3 568	3 187	3 211
Yerli Faydalı Model Başvurularının Toplam İçerisindeki Payı (Yüzde)	97,9	98,3	97,5	97,5	97,8	96,2
Marka Başvuru Sayısı	117 723	111 143	108 608	111 544	97 473	97 139
Yerli Marka Başvurularının Toplam İçerisindeki Payı (Yüzde)	88,1	87,6	85,9	87,1	90,1	86,5
Endüstriyel Tasarım Başvuru Sayısı	36 578	41 220	45 091	42 844	37 570	34 607
Yerli Endüstriyel Tasarım Başvurularının Toplam İçerisindeki Payı (Yüzde)	96,9	96,8	96,8	96,1	96,0	96,1
İslahçı Hakları Başvuru Sayısı	112	122	215	203	159	136
Yerli İslahçı Hakkı Başvurularının Toplam İçerisindeki Payı (Yüzde)	42	54	44	43	44	46
Coğrafi İşaret Başvuru Sayısı	97	145	84	75	71	41

Kaynak: Türk Patent Enstitüsü (TPE), Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı

(1) Ocak-Kasım

Fikri mülkiyet sisteminden daha çok kullanıcının yararlanmasını sağlamak amacıyla uygulanan çeşitli destekleme mekanizmaları olumlu sonuçlar yaratmış, patent alanında önemli bir ivme kaydedilmiştir. Patent başvuruları 2006'da 5.165 iken 2014 yılında 12.375 olmuştur. Yerli patent başvurularının toplam patent başvuruları içerisindeki oranı ise 2006 yılında yüzde 21 iken 2014 yılında yüzde 39'a ulaşmıştır.

KOBİ'lerde yenilikçi kültürün ve yenilik geliştirme kapasitesinin artırılmasını amaçlayan Hezârfen Teknoloji ve Tasarım Geliştirme Projesi 2015 yılında Denizli'de tekstil sektöründe faaliyet gösteren KOBİ'lere yönelik uygulanmış, firmaların fikri mülkiyet stratejisi geliştirmelerini destekleyici eğitim ve danışmanlık hizmeti verilmiştir.

Türk Tasarım Danışma Konseyi bünyesinde, tasarım yarışmalarında dereceye giren tasarımların, Türk tasarımı imajına sağlayacakları katkı açısından değerlendirilerek ödüllendirilmelerine ve ayrıca, kamuya yarar sağlayacak tasarım yarışmalarına katılan ve başarı sağlayan tasarımların tescil maliyetlerinin azaltılmasına ilişkin çalışmalar yürütülmektedir.

Ulusal Fikri Haklar Strateji Belgesi ve Eylem Planı ile Ulusal Coğrafi İşaret Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2015-2018) Yüksek Planlama Kurulu tarafından 18/06/2015 tarihinde kabul edilmiştir.

Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulunun "Yerli Patentlerin Lisanslanmasını Teşvik Edecek Politika Araçlarının Geliştirilmesi [2011/108]" başlıklı kararı kapsamında Teknoloji Transfer Platformu geliştirilmiş ve 2015 yılı başından itibaren Platformun işlerliği sağlanmıştır. Söz konusu Platformla buluş sahibi ve girişimcilerin bir araya getirilmesi hedeflenmektedir.

Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından AB Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı kapsamında hazırlanan Telif Haklarına Dayalı ve Yaratıcı Endüstrilerin Teşvik Edilmesi

Odaklı Türkiye'deki Telif Hakkı Sistemi ve Koruma Mekanizmalarının Güçlendirilmesi Projesi AB Komisyonunca kabul edilmiş ve Proje başlatılmıştır.

Fikri haklar sisteminin hukuki ve kurumsal yapısının tamamlanmasına yönelik çalışmalar sürdürülmekte, bu alanda beşeri kapasitenin geliştirilmesi ve her düzeyde eğitim ihtiyacı devam etmektedir. Ayrıca, fikri hak ihlallerinin önlenmesine yönelik uygulamanın güçlendirilmesi ve uygulayıcı kurumların kapasitelerinin artırılması büyük önem taşımaktadır. Özellikle, yargı kesimine yönelik özel eğitim programlarının düzenlenmesi ve sürdürülebilirliğinin sağlanması gerekmektedir.

b) Amaç ve Hedefler

Fikri mülkiyetin korunması ve hakların kullanılması için etkin, yaygın ve toplumca benimsenmiş bir fikri mülkiyet hakları sistemi oluşturularak, fikri hakların ve bu haklara konu ürünlerin kalkınma sürecine katkısının artırılması temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika / Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Yargı, gümrük ve kolluk hizmetleri başta olmak üzere, kamuda fikri hakların korunması ve denetlenmesiyle ilgili birimlerde yeterli beşeri ve kurumsal kapasite oluşturulacaktır. (Kalkınma Planı p.707)			
Tedbir 337. Sınai mülkiyet haklarıyla ilgili mevzuatta güncelleme yapılacaktır.	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Türk Patent Enstitüsü, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Haziran Sonu	Sınai mülkiyet mevzuatının, uluslararası gelişmeler, AB mevzuatına uyum ve iç uygulamalarda ortaya çıkan sorunlar göz önünde bulundurularak güncellenmesini ve değiştirilmesini amaçlayan kanun tasarısı taslağı yasalacaktır.
Tedbir 338. Sınai mülkiyet eğitim merkezi kurulacaktır.	Türk Patent Enstitüsü (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Ülkemizde fikri mülkiyet hakları konusunda yetişmiş personel ihtiyacının karşılanması amacıyla, Türkiye Fikri Mülkiyet Akademisi bünyesinde hizmet verecek eğitim merkezinin kurulmasına ilişkin yönetmelik taslağı hazırlanacaktır.
Tedbir 339. Fikir ve Sanat Eserleri alanında yasal altyapı güncellenecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), Adalet Bakanlığı	Aralık Sonu	5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun, ulusal gereklilikler ve uluslararası gelişmeler doğrultusunda değiştirilmesine yönelik hazırlanan kanun tasarısı taslağı TBMM'ye sevk edilecektir.

Tedbir 340. Fikri ve sınai mülkiyet haklarının etkin korunması amacıyla gümrüklerde beşeri ve kurumsal kapasite artırılabacaktır.	Gümrük ve Ticaret Bakanlığı (S), Merkezi Finans ve İhale Birimi	Aralık Sonu	Üzerinde fikri hak bulunan ticari eşyanın gümrüklerde kontrolünün sağlanması amacıyla gümrük idarelerinin kapasitesi artırılabacak, gümrük personeline hizmet içi eğitim verilecek ve bölgesel eğitim seminerleri düzenlenecektir.
Fikri hakların ticarileştirilmesi konusunda mevcut mekanizmaların etkinliği artırılabacaktır. (Kalkınma Planı p.709)			
Tedbir 341. Sınai mülkiyet haklarının ticarileştirilmesine yönelik teşvik imkânları artırılabacaktır.	Maliye Bakanlığı (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, STK'lar	Aralık Sonu	Uluslararası rekabet gücünün artırılması için sınai mülkiyet haklarının ticarileştirilmesine yönelik teşvik tedbirlerine ilişkin mevzuattaki sorunlar belirlenecek ve çözüm önerileri değerlendirilecektir.
Tedbir 342. Ülkemizin tasarım kapasitesini güçlendirmeye yönelik destekler artırılabacak ve vergi mevzuatının bu doğrultuda geliştirilmesine yönelik tedbirler alınacaktır.	Maliye Bakanlığı (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, TPE, KOSGEB, TOBB, TİM, TÜSİAD, YASED	Aralık Sonu	Ar-Ge merkezlerine sağlanan destek ve teşviklere paralel olarak tasarım merkezlerinin ve ayrıca sözleşme ile siparişe dayalı olarak yürütülen tasarım faaliyetlerinin desteklenmesi amacıyla vergi mevzuatında düzenlemeler yapılacaktır.
Tedbir 343. Hezârfen Teknoloji ve Tasarım Geliştirme Projesi yaygınlaştırılacaktır.	Türk Patent Enstitüsü (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, OSB'ler, Sanayi ve Ticaret Odaları, Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu	Aralık Sonu	KOBİ'lerin buluş yapma ve tasarım geliştirme kapasitelerinin güçlendirilmesine ve fikri haklarının korunmasına yönelik Hezârfen Projesi ile firmalara özel fikri mülkiyet stratejisi oluşturulmakta olup, projenin Denizli'de tamamlanmasının ardından 2016 yılı içinde yeni bir bölgede uygulamasına başlanacaktır.
Fikri haklar sistemi konusunda kamuoyunun her düzeyde bilgilendirilmesine yönelik tanıtım ve eğitim faaliyetleriyle toplumsal bilincin artırılması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.710)			
Tedbir 344. Telif haklarının etkili bir şekilde korunması ve geliştirilmesine yönelik faaliyetler gerçekleştirilecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Aralık Sonu	Telif haklarına yönelik olarak her düzeyde farkındalığın artırılmasına katkı sağlamak üzere, en az 10 eğitim ve bilinçlendirme faaliyeti gerçekleştirilecektir.

2.2.2.14. Bilgi ve İletişim Teknolojileri

a) Mevcut Durum

Bilgi ve iletişim teknolojileri (BİT) sektörünün gelişimi, bu sektörün GSYH'ya yapacağı doğrudan katkının yanı sıra, diğer sektörlerin gelişimi için de kritiktir. BİT ürün ve hizmetlerinin diğer sektörlere nüfuzu; ekonominin geneli ve tüm sektörler için yenilik sistemlerinin etkinleşmesi, yeni ürün/hizmetlerin üretilmesi, tedarik, üretim, satış gibi tüm süreçlerde maliyet avantajı, verimlilik artışı elde edilmesi ve yeni pazarlara erişimi mümkün kılmaktadır.

Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun uyarınca, ulusal, bölgesel ve yerel yayıncıların yetkilendirilmesine yönelik karasal sayısal televizyon yayın lisansı sıralama ihaleleri RTÜK tarafından 2013 yılı Nisan ayında gerçekleştirilmiştir. Ancak ulusal yayın ihalesi hakkında yargı tarafından iptal kararı verilmiştir. Yeni ihale çalışmaları RTÜK tarafından sürdürülmektedir.

Elektronik Haberleşme

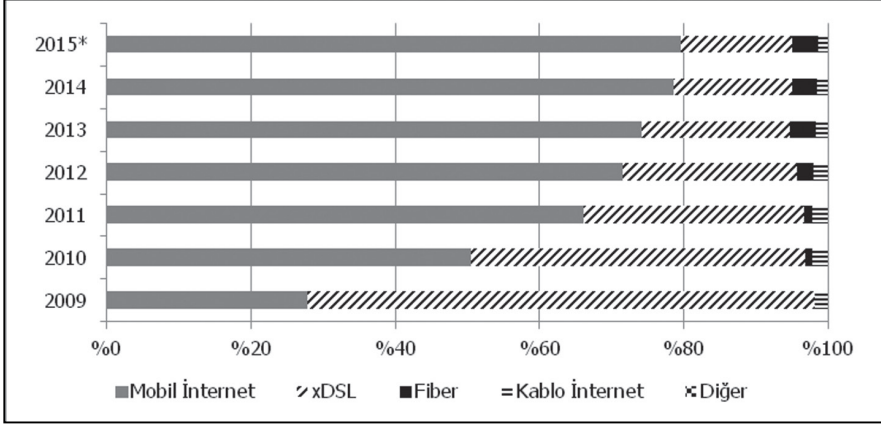
Altyapıya dayalı rekabetin tesisini sağlamak üzere, altyapı işletmeciliği alanında 2015 yılı Aralık ayı itibarıyla 175 alternatif işletmeci yetkilendirilmiştir. Bu işletmeciler kendi altyapılarını kurmak üzere önemli ölçüde yatırım yapmaktadır. Söz konusu işletmecilerin sahip olduğu fiber optik kabloların toplam uzunluğu 2015 yılı Eylül ayı itibarıyla 55.393 km'ye ulaşarak geçen senenin aynı dönemine oranla yüzde 8,4 artmıştır. Yerleşik işletmecinin fiber optik kablo altyapısı 2015 yılı Eylül ayı itibarıyla bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 10'luk artış göstererek 205.944 km'ye ulaşmıştır. Bunun yaklaşık olarak 124.226 km'si omurga, geri kalan kısmı ise erişim amaçlı kullanılmaktadır.

Sabit genişbant erişim pazarında, abone sayısı bazında DSL hizmeti sunan alternatif internet servis sağlayıcılarının pazar payı 2014 yılı Eylül ayında yüzde 12,4 iken bu oran 2015 yılı Eylül ayı itibarıyla yüzde 14,8'e yükselmiştir. Aynı dönemde kablo internet hizmeti sunan işletmecilerin pazar payı yüzde 5,9'dan yüzde 6,5'e çıkmıştır. Türkiye'de sabit genişbant erişim pazarındaki rekabet düzeyi AB ülkeleriyle kıyaslandığında oldukça düşük kalmakta olup bu alandaki düzenlemelerin daha etkin şekilde uygulanması gerekliliği devam etmektedir.

Üçüncü nesil (3N) mobil haberleşme hizmetlerinin kullanımındaki artış sürmektedir. 2014 yılı Eylül ayı itibarıyla 56,8 milyon olan 3N abone sayısı 2015 yılı Eylül ayında 63,1 milyona, 31,1 milyon olan mobil genişbant abone sayısı ise 35,9 milyona yükselmiştir.

Dördüncü nesil (4N) mobil haberleşme hizmetlerine ilişkin yetkilendirme ihalesi 26/08/2015 tarihinde gerçekleştirilmiş olup söz konusu hizmetler 01/04/2016 itibarıyla sunulmaya başlanacaktır. İhale kapsamında 800, 900, 1800, 2100 ve 2600 MHz bandında 20 ayrı frekans paketi KDV dâhil yaklaşık 4 milyar Avro bedelle işletmecilere tahsis edilmiştir. Söz konusu frekanslar işletmecilerce teknoloji tarafsız olarak kullanılabilirler.

Toplam genişbant abone sayısı, 2015 yılı Eylül ayı itibarıyla 46,7 milyona ulaşmış olup bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 16,7'lik bir artış kaydetmiştir. Bu artışın kaynağı mobil genişbant ve fiber internet olup önümüzdeki dönemde bu teknolojilerin genişbant pazarındaki payının daha da yükselmesi beklenmektedir. Özellikle 2015-2018 Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planında yer alan Fiber Erişim Destekleme Programı Oluşturulması eylemiyle sabit ve mobil yeni nesil erişim şebekelerine yönelik altyapı yatırımlarının artırılması ve pazarın geliştirilmesi öngörülmektedir.

GRAFİK: 9- Genişbant Abonelerinin Teknoloji Bazında Dağılımı

Kaynak: Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu
* 2015 yılı Eylül ayı verisidir.

27/11/2015 itibarıyla Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK) tarafından 676 işletmeci için yapılan 1.108 yetkilendirmenin 194'ü sabit telefon hizmetleri alanındadır. Sabit telefonlarda numara taşınabilirliği düzenlemesi 2009 yılı Eylül ayında yürürlüğe girmiş ve 30/09/2015 itibarıyla 913.994 sabit telefon aboneli numarasını taşımıştır. 2014 yılı Eylül ayında alternatif işletmecilerin sabit telefon hizmetleri pazarındaki payı yüzde 14,4 iken, bu oran 2015 yılı Eylül ayında yüzde 15 olarak gerçekleşmiş olup söz konusu pazarda rekabet halen istenen seviyede değildir.

Genişbant hizmetlerinin kullanımındaki artışa paralel olarak, çeşitli işletmeciler tarafından hem sabit hem de mobil genişbant bağlantılar üzerinden sunulan telefon, video yayını, veri iletişimi vb. yakınsama hizmetlerinin sayısının arttığı gözlenmektedir. 2014 yılı Eylül ayı itibarıyla 304.757 olan IPTV (internet üzerinden televizyon yayını) hizmeti abone sayısı, 2015 yılı Eylül ayı itibarıyla yüzde 55'lik bir artış göstererek 471.345'e ulaşmıştır. Yakınsama sürecinin önümüzdeki dönemde daha da hızlanması beklenmektedir.

Türkiye'nin küresel uydu haberleşme pazarındaki ağırlığını artırma politikasına paralel olarak hem televizyon yayıncılığı hem de veri iletişimi için kullanılmak üzere uzaya gönderilen TÜRKSAT 4A uydusu 2014 yılının Eylül ayı itibarıyla hizmet vermeye başlamıştır. 2015 yılı Ekim ayında uzaya gönderilen TÜRKSAT 4B uydusunun 2016 yılının ilk aylarında hizmet vermeye başlaması beklenmektedir. Ayrıca yerli uydu üretimine yönelik çalışmalar devam etmektedir.

Elektronik haberleşme sektöründe kişisel verilerin işlenmesi ve gizliliğinin korunmasına yönelik usul ve esasları belirleme yetkisini BTK'ya devreden Elektronik Haberleşme Kanunu'nun 51. maddesi, Anayasanın 20. maddesinde yer alan "Kişisel verilerin korunmasına ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir." hükmüne aykırı bulunarak Anayasa Mahkemesi tarafından 09/04/2014 tarihinde iptal edilmiştir. Söz konusu madde 6639 sayılı Kanunun 32. maddesiyle yeniden düzenlenmiştir.

2015 yılı Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması sonuçlarına göre 16-74 yaş grubundaki bireyler arasında internet kullananların oranı yüzde 55,9'a, düzenli internet kullanıcılarının oranı ise yüzde 50,5'e ulaşmıştır. İnternete erişim imkânı olan hanelerin oranı 2014'teki yüzde 60,2'den 2015'te yüzde 69,5'e çıkarak önemli bir artış

göstermiştir. Bu artışta bir önceki yıl yüzde 37 olan mobil genişbant bağlantı sahipliğinin yüzde 58,7'ye çıkması etkili olmuştur. İnternet kullanım amaçlarında ise sosyal medya kullanımı yüzde 80,9 ile ilk sırada yer almakta, onu yüzde 70,2 ile haber, gazete ve dergi okuma izlemektedir.

2015 yılı Girişimlerde Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması sonuçlarına göre 10 ve üzeri çalışana sahip girişimler içinde bilgisayar kullanılan ve internet erişimine sahip olan girişimlerin oranı önceki yıllara göre çok fazla değişim göstermeyerek sırasıyla yüzde 95,2 ve yüzde 92,5 olarak gerçekleşmiştir. İnternet sayfasına sahip girişimlerin oranı bir önceki yıl yüzde 56,6 iken 2015 yılında önemli bir artış göstererek yüzde 65,5 olmuştur. Aynı araştırmanın sonuçlarına göre girişimlerin yüzde 12,4'ü internet üzerinden mal ve hizmet siparişi almış veya satış yapmıştır.

Bilgi Teknolojileri

2015 yılı Eylül ayı itibarıyla Teknoloji Geliştirme Bölgelerinde (TGB) faaliyet gösteren 3.587 firmanın yüzde 58'i yazılım ve bilişim alanındadır. TGB'ler yazılım geliştiren bilgi teknolojileri firmalarının üçte birinden fazlasını bünyesinde barındırmaktadır. BİT sektöründe Ar-Ge Merkezi Belgesi alan, 14'ü yazılım alanında olmak üzere 29 işletme bulunmaktadır. Ar-Ge merkezleri için tam zamanlı araştırmacı şartının 50'den 30'a düşürülmesinin de etkisiyle, yazılım alanındaki Ar-Ge merkezi sayısı iki katına çıkmıştır.

2012 yılında yürürlüğe giren Döviz Kazandırıcı Hizmet Ticaretinin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ çerçevesinde, bilişim şirketlerinin 2014 yılında 197, 2015 yılının ilk yarısında ise 112 faaliyetine toplamda yaklaşık 7 milyon TL tutarında destek sağlanmıştır. Tebliğ çerçevesinde uygulanmakta olan programın etkinliğinin artırılması ve markalaşmanın öne çıkartılması vasıtasıyla hizmet ticareti katma değerinin artırılması amacıyla mevzuat çalışmalarını yürütülmüştür. Bu çalışmalar sonucunda Tebliğ güncellenmiş ve 2015/8 sayılı Döviz Kazandırıcı Hizmet Ticaretinin Desteklenmesi Hakkında Karar ile 2015/9 sayılı Döviz Kazandırıcı Hizmet Sektörleri Markalaşma Destekleri Hakkında Karar 2 Haziran 2015 tarihli ve 29374 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

2014 yılı Mayıs ayında uygulamaya konulan Ulusal İstihdam Stratejisinde, bilişim sektörüne yönelik işgücü niteliğinin geliştirilmesi, girişimciliğin teşvik edilmesi, yeni ürün ve teknoloji geliştirmeye yönelik araştırmaların desteklenerek sektördeki istihdamın artırılması amaçlanmıştır. Bu amaca ulaşabilmek için her yıl 10 bin bilişim uzmanının yetiştirilmesi ve BİT sektöründe istihdam edilen kişi sayısının 2023 yılına kadar yüzde 50 artırılması hedeflenmiştir.

Türkiye İş Kurumu tarafından 2014 yılı içinde bilgisayar işletmeni, bilgisayar bakım ve onarımcısı gibi bilgi ve iletişim teknolojilerine ilişkin mesleklere yönelik toplam 358 kursta 7.328 kişi eğitilmiştir. Bu kurslarda eğitim alan kişi sayısı tüm mesleki kurslarda eğitilen kişiler içerisinde yüzde 6,7'ye karşılık gelmektedir.

Teknolojik altyapının geliştirilerek eğitimde kalitenin artırılmasını amaçlayan FATİH Projesi ile ilgili çalışmalar devam etmektedir. Proje kapsamında 2015 yılı sonu itibarıyla 9. sınıf seviyesindeki öğrenci ve öğretmenlere 1.432.800 adet tablet bilgisayar dağıtımı tamamlanacaktır. Aynı tarih itibarıyla 42.000 okulda 347.367 sınıfta etkileşimli tahtanın kurulumu ve 3.362 okulda 24.366 sınıfta internet altyapı kurulum işlemleri tamamlanmış olacaktır. 2016-2019 döneminde her yıl 2,65 milyon olmak üzere toplam 10,6 milyon tablet bilgisayar alımı gerçekleştirilerek 5. ile 9. sınıf arasındaki her öğrenciye tablet bilgisayar verilecektir. Tablet bilgisayar alım sürecinin yerli üretimi ve teknoloji transferini sağlayacak şekilde gerçekleştirilmesi planlanmaktadır. Elektronik içeriğin

paylaşılması amacıyla oluşturulan Eğitim Bilişim Ağını (EBA) zenginleştirme çalışmaları devam etmekte ve ağıın kapsamının tüm müfredatı içerecek şekilde genişletilmesi hedeflenmektedir. FATİH Projesi'nin, kapsamı, ölçeği ve sürekliliği açısından, yazılım, hizmetler, sayısal içerik ve mobil uygulama pazarının büyümesine ve donanımda yerli katkı payının artırılmasına yönelik önemli fayda sağlaması beklenmektedir.

Kayıtlı elektronik posta hizmetlerine ilişkin mevzuat altyapısı 2011 yılı içerisinde tamamlanmış olup halen BTK tarafından yetkilendirilmiş yedi kayıtlı elektronik posta hizmet sağlayıcısı bulunmaktadır. Yetkilendirilmiş olan kayıtlı elektronik posta hizmet sağlayıcılarının birbirleriyle entegrasyonuna ilişkin çalışmalar devam etmektedir. Ayrıca, 09/09/2014 tarihli BTK Kurul Kararıyla kayıtlı elektronik posta hizmet sağlayıcılarının birlikte çalışabilirliğine ilişkin usul ve esaslar belirlenmiştir. Hâlihazırda resmi yazışmalarını kayıtlı elektronik posta altyapısı üzerinden yapan kamu kurumları bulunmaktadır.

2015 yılı Girişimlerde Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması sonuçlarına göre girişimlerin internete erişiminde yüksek bir seviyeye ulaşıldığı görüldüğü de, iş süreçlerinde bilgi teknolojilerinden yararlanma oranının hala düşük seviyelerde olduğu göze çarpmaktadır. Bu araştırmaya göre 2015 yılı itibarıyla 10 ve üzeri çalışana sahip girişimlerde Kurumsal Kaynak Planlaması ve Müşteri İlişkileri Yönetimi yazılımı kullanım oranları sırasıyla yüzde 20,1 ve yüzde 9,2'dir.

Bulut bilişim, kullandıkça ve kullandığın kadar öde prensibiyle bilişim maliyetlerinde esneklik ve tasarruf imkânı tanımaktadır. Mevcut durumda bilgi teknolojileri pazarı içerisinde küçük bir payı olan bulut bilişim hizmetlerinin önümüzdeki dönemde hızlı bir büyüme göstermesi beklenmektedir. Bulut bilişim hizmetlerine yönelik farkındalık eksikliği ve bu hizmetlerden yararlanmak isteyen KOBİ'lerin duyduğu mahremiyet ve güvenlik gibi endişeler bulut bilişim hizmetlerinin KOBİ'lerde yaygınlaşmasının önünde engel teşkil etmektedir. Bu çerçevede, 2015-2018 Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı'nda KOBİ'lerin bulut bilişim hizmetlerini kullanımını teşvik etmeye yönelik bir eyleme yer verilmiştir.

Türkiye'de elektronik ticaretin düzenlenmesi ve denetlenmesine yönelik önemli değişiklikler öngören 6563 sayılı Elektronik Ticaretin Düzenlenmesi Hakkında Kanun 05/11/2014 tarihli ve 29166 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak 01/05/2015 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu Kanun çerçevesinde hazırlanması öngörülen ikincil mevzuata ilişkin çalışmalar Gümrük ve Ticaret Bakanlığı tarafından yürütülmektedir.

Kişisel verilerin korunması ve mahremiyetine yönelik hukuki ve teknik altyapı ihtiyacı devam etmekte olup buna ilişkin kanun tasarısı, güncellenme ihtiyacının giderilmesi ve AB müktesebatı ile standartlarına daha uygun hale getirilmesi amacıyla gözden geçirilmiştir. 2014 yılında TBMM'ye sevk edilen Kişisel Verilerin Korunması Kanunu Tasarısı genel seçimlerin ardından Meclis İçtüzüğü gereğince kadük kalmıştır. Söz konusu tasarısı, 2016 yılı Ocak ayı itibarıyla, yasalaşmak üzere tekrar TBMM'ye sunulmuştur. Ulusal bilgi güvenliğine ilişkin yasal altyapının oluşturulması çalışmaları uzun süredir gündemde olmakla birlikte henüz sonuca ulaştırılamamıştır.

2014 yılı itibarıyla BİT pazarının yüzde 58'i telekomünikasyon sektöründen, yüzde 42'si ise bilgi teknolojileri sektöründen oluşmaktadır. Donanım, paket yazılım ve hizmetler alt kırılımlarından oluşan bilgi teknolojileri pazarı içerisinde en büyük payı 9 milyar ABD doları büyüklüğüne sahip donanım pazarı alırken, yazılım pazarının büyüklüğü 690 milyon ABD doları, hizmetler pazarının büyüklüğü ise 1,3 milyar ABD doları seviyesindedir. Ülkemizde yazılım ve bilgi teknolojileri hizmetleri

harcamalarının bilgi teknolojileri pazarı içerisinde aldığı yaklaşık yüzde 20'lik pay, yüzde 50'lik dünya ortalamasına göre oldukça düşüktür. Bu farkın oluşmasında, ülkemizde telekomünikasyon ve finans sektörünün bilgi teknolojileri hizmetlerinde yüksek iç kaynak kullanımını etkiler. Bilgi teknolojileri harcamalarına özel ve kamu kurumlarının iç kaynak kullanımını dâhil edildiğinde, yazılım ve hizmetlerin bilgi teknolojileri içerisindeki payı yüzde 40'lar seviyesine çıkmaktadır. BİT pazarı yıllar itibarıyla belirli bir büyüme sergilemesine rağmen, sektörün ekonomiye sağladığı katkı istenilen düzeyde değildir.

TABLO II: 44- Bilgi ve İletişim Teknolojilerine İlişkin Temel Göstergeler

	2013	2014	2015 (1)
Sabit Telefon Abone Sayısı (Bin)	13 551	12 529	11 400
Sabit Telefon Abone Yoğunluğu (Yüzde)	17,7	16,1	14,5
Mobil Telefon Abone Sayısı (Bin)	69 661	71 888	73 400
Mobil Telefon Abone Yoğunluğu (Yüzde)	90,9	92,5	94,1
Genişbant Abone Sayısı (Bin)	32 566	41 227	48 000
Genişbant Abone Yoğunluğu (Yüzde)	42,5	53,1	61,5
Kablo TV Abone Sayısı (Bin)	1 182	1 176	1 150
Bilgisayar Kullanan Bireylerin Oranı (Yüzde) (2)	49,9	53,5	54,8
İnternet Kullanan Bireylerin Oranı (Yüzde) (2)	48,9	53,8	55,9
İnternet Erişimine Sahip Hane Oranı (Yüzde)	49,1	60,2	69,5
Bilgisayar Kullanılan Girişimlerin Oranı (Yüzde) (3)	92	94,4	95,2
İnternet Erişimine Sahip Girişimlerin Oranı (Yüzde) (3)	90,8	89,9	92,5
BİT Pazar Büyüklüğü (Milyar ABD doları)	26,9	26,5	25,9
- Telekomünikasyon	16,4	15,4	14,4
- Bilgi Teknolojileri	10,5	11,1	11,5
e-Ticaret İşlem Hacmi (Milyar TL) (4)	34,6	41,9	56,0
İnternette Alışveriş Yapanların Oranı (Yüzde) (5)	24,1	30,8	33,1

Kaynak: BTK, TÜİK, Kalkınma Bakanlığı, IDC, Bankalararası Kart Merkezi

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) 16-74 yaş arası nüfus bazındadır.

(3) Seçilmiş sektörlerde 10 ve üzeri çalışanı olan girişimler bazındadır.

(4) İnternet üzerinden gerçekleşen kartlı işlemler tutarıdır.

(5) İnternet kullanan bireylerin kişisel kullanım amacıyla internet üzerinden mal veya hizmet siparişi verme ya da satın alma oranıdır.

Ülkemizde gerçekleşen elektronik ticaret hacmi son yıllarda önemli ölçüde artış göstermiştir. İnternette gerçekleşen kartlı ödemeler tutarı 2009 yılında 9,1 milyar TL iken, 2014 yılında 41,8 milyar TL'ye ulaşmıştır. 2015 yılı Ocak-Eylül döneminde söz konusu tutar 41,3 milyar TL seviyesindedir. Ülkemizde internet kullanan bireyler arasında, internette alışveriş yapanların oranı 2014 yılında yüzde 30,8 iken, bu oran 2015 yılı itibarıyla yüzde 33,1 seviyesine yükselmiştir.

Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun uyarınca, ulusal, bölgesel ve yerel yayıncıların yetkilendirilmesine yönelik karasal sayısal televizyon yayın lisansı sıralama ihaleleri RTÜK tarafından 2013 yılı Nisan ayında gerçekleştirilmiştir. Ancak ulusal yayın ihalesi hakkında yargı tarafından iptal kararı verilmiştir. Yeni ihale çalışmaları RTÜK tarafından sürdürülmektedir.

b) Amaç ve Hedefler

Ülkemizin bilgi toplumuna dönüşümünü hızlandırmak üzere bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaygın ve etkin kullanılması, bilgi tabanlı ekonomiye dönüşüm ve nitelikli istihdamı geliştirmek amacıyla bilgi ve iletişim teknolojilerinden etkili bir araç olarak faydalanılması ve bu teknolojilerin üretiminde yerli katma değer artırılması temel amaçtır.

Ülkemizin bilgi toplumuna dönüşüm sürecinde, önümüzdeki dönemde uygulanacak politika, strateji ve eylemleri içeren 2015-2018 Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı hayata geçirilecektir.

Elektronik haberleşme sektörünün hizmet yeteneğinin rekabetçi bir ortamda küresel düzeyde geliştirilmesi hedefi doğrultusunda; devletin düzenleyici rolünün etkinleştirilmesi, yapılan düzenlemelerin etkin şekilde uygulanması, alternatif altyapı ve hizmetlerin devreye girmesi, pazarın potansiyel gelişimi ve bilgi toplumu hizmetlerinin yaygınlaşmasını etkileyen sorunlara yönelik çözümlerin geliştirilmesi konularında çalışmalar yürütülecektir. İnternet erişim ve kullanım oranlarının gelişmiş ülkeler seviyesine çıkarılmasına yönelik çalışmalar sürdürülecektir. Kullanıcılara yüksek hızda genişbant erişim hizmeti sunulmasına imkân veren fiber optik altyapıların yaygınlaştırılması ve kurulumunun kolaylaştırılmasına yönelik tedbirlerin hayata geçirilmesine yönelik çalışmalara devam edilecektir.

Bilgi ve iletişim teknolojilerine yönelik Ar-Ge, yenilik ve ihracat teşviklerinin, belirlenecek öncelikli alanlarda, odaklı ve etkileri ölçülebilir bir yapıda uygulanmasına yönelik çalışmalar yürütülecektir. Kamu projelerindeki BİT ürün ve hizmet alım süreçleri, yerli katma değer artırılmasını ve KOBİ'lerin gelişimini gözetten bir anlayışla düzenlenecektir. KOBİ'lerin bulut bilişim teknolojilerinden yararlanabilmesi için hizmet sağlayıcıları ile hizmeti alanlar arasında işbirliğinin geliştirilmesi sağlanacaktır. Kamuda açık kaynak kodlu yazılımın kullanımını destekleyecek ve bilgi teknolojilerinin ekonominin genelinde kullanımını artıracak açık kaynak kodlu yazılım ekosisteminin gelişimi sağlanacaktır.

Yayıncılık sektörünün altyapı ve hizmetleri çeşitlendirilecek ve sayısal dönüşümü tamamlanacaktır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika / Tedbir	Sorumlu Kuruluş / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Bilgi toplumuna dönüşüm sürecinde hayata geçirilecek politika, strateji ve uygulamaların belirlendiği yeni bilgi toplumu stratejisi ile eylem planı etkin biçimde uygulanacaktır. (Kalkınma Planı p.725)			
Tedbir 345. 2015-2018 Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı'na ilişkin izleme sistemi oluşturulacaktır.	Kalkınma Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	2015-2018 Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planının uygulamaya geçirilmesi ile sağlanan dönüşüme ilişkin gelişmelerin etkin şekilde izlenmesi amacıyla bir izleme sistemi oluşturulacaktır.

Bilgi ve iletişim teknolojileri sektörünün ihtiyaçları doğrultusunda gerekli eğitim ve istihdam politikaları uygulanacaktır. (Kalkınma Planı p.734), Temel ve Mesleki Becerileri Geliştirme Programı

Tebdir 346. Meslek içi eğitimler ile BİT sektörü çalışanlarının yetkinlikleri artırılabacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, İşçi ve İşveren Sendikaları Konfederasyonları, Meslek Kuruluşları, STK'lar	Aralık Sonu	Bilişim alanında eksikliği hissedilen meslek içi eğitimlerin tespitine yönelik belirli aralıklarla çalıştaylar düzenlenecektir. Belirlenen odak alanlarda özel sektörün meslek içi eğitim amacıyla yapacağı harcamalara ilişkin destek mekanizması belirlenecek ve ilgili mevzuat oluşturulacaktır.
---	---	-------------	---

İletişim teknolojileri altyapısı, uygun kalite ve fiyatlarla hizmet sunumuna imkân verecek şekilde geliştirilecek; başta fiber altyapı olmak üzere, yüksek hızlı internet erişim imkânı sunan sabit ve mobil yeni nesil erişim şebekelerinin yaygınlaştırılması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.726)

Tebdir 347. Elektronik haberleşme altyapısı olmayan yerleşim yerleri kapsama alanına alınacaktır.	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı (S), BTK	Aralık Sonu	Proje kapsamında, büyük kısmı Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde olmak üzere, elektronik haberleşme altyapısı olmayan yerleşim yerleri kapsama alanına alınacaktır. Bu amaçla, Elektronik Haberleşme Altyapısı Olmayan Köy, Mezra ve Benzeri Yerleşim Yerlerine Telefon ve İnternet Altyapısının Kurulması ve İşletilmesi Projesi yürütülecektir.
Tebdir 348. GSM şebekesi kapsamı olmayan yerleşim yerleri için kurulumlar tamamlanacaktır.	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı (S), BTK	Aralık Sonu	Proje kapsamında, GSM şebekesi kapsamı olmayan yerleşim yerleri için kurulumlar tamamlanacaktır. Bu amaçla, Mobil Kapsama Alanı Bulunmayan Yerleşim Yerlerinde Mobil Haberleşme Altyapısının Kurulması ve İşletilmesi Projesi yürütülecektir.
Tebdir 349. Ulusal Genişbant Stratejisi hazırlanacaktır.	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu, Rekabet Kurumu, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	2015-2018 Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planına uyumlu ulusal genişbant stratejisi hazırlanacaktır. Bu Stratejide 2018 yılı için genişbant hedefleri belirlenecek ve bu hedeflerin nasıl hayata geçirileceği detaylandırılacaktır.

Sayısal içeriğin geliştirilmesi ve ticarileştirilmesi amacıyla başta oyun olmak üzere mobil uygulama, yazılım ve bilgi teknolojileri hizmetleri desteklenecektir. (Kalkınma Planı p. 737)			
Tedbir 350. Yazılım, oyun ve mobil uygulama alanlarında faaliyet gösteren bilişim şirketlerinin tanıtım, danışmanlık, marka tescil, uluslararası belgelendirme/akreditasyon faaliyetleri desteklenecektir.	Ekonomi Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	2015/8 sayılı Döviz Kazandırıcı Hizmet Ticaretinin Desteklenmesi Hakkında Karar kapsamında, bilgi teknolojileri firmaları, teknoparklar ve sektör STK'larının yurt dışında yürütmekte oldukları tanıtım ve akreditasyon faaliyetlerinin bir strateji doğrultusunda gerçekleştirilmesi ve bilgilendirme toplantıları yapılarak sayısının artırılması sağlanacaktır.
Tedbir 351. Yazılım, oyun ve mobil uygulama alanlarında faaliyet gösteren bilişim şirketlerinin ve bilgi teknolojileri sektöründe faaliyet gösteren iş birliği kuruluşlarının markalaşma faaliyetleri desteklenecektir.	Ekonomi Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	2015/9 sayılı Döviz Kazandırıcı Hizmet Sektörleri Markalaşma Destekleri Hakkında Karar kapsamında, bilgi teknolojileri firmaları, teknoparklar ve sektör STK'larının yurt dışında yürütmekte oldukları markalaşma faaliyetlerinin bir strateji doğrultusunda gerçekleştirilmesi ve bilgilendirme toplantıları yapılarak sayısının artırılması sağlanacaktır.
Kişisel verilerin korunması ve ulusal bilgi güvenliği alanlarında hukuki altyapı tamamlanacaktır. (Kalkınma Planı p.738)			
Tedbir 352. Siber güvenliğe ilişkin mevzuat düzenlemeleri tamamlanacaktır.	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı (S), Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Milli Savunma Bakanlığı, TÜBİTAK, BTK, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Ulusal siber güvenliğin sağlanmasına ilişkin olarak, bu alanda gelişme kaydetmiş ülkelerdeki kurumsal yapılanmayı ve mevzuatı inceleyecek bir çalışma grubu oluşturulacak, bu çalışmalar doğrultusunda Türkiye için uygun kurumsal yapılanma ile rol ve sorumlulukları tanımlayan mevzuat düzenlemeleri tamamlanacaktır.

Tedbir 353. Siber Suçlarla Mücadele Stratejisi ve Eylem Planı hazırlanacaktır.	İçişleri Bakanlığı (S), Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, TÜBİTAK, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Haziran Sonu	Siber Suçlarla Mücadele Stratejisi ve Eylem Planı; Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı ile Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi ve Eylem Planı çerçevesinde ele alınacak olup, bu konuda gerekli çalışma yapılacaktır.
Tedbir 354. Kişisel verilerin korunmasına yönelik yasal düzenleme yapılacaktır.	Adalet Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Anayasada kişisel verilerin korunmasına ilişkin getirilen düzenleme çerçevesinde, kişilerin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı ile temel hak ve özgürlüklerinin korunmasını temin etmek amacıyla elektronik ortamda veya diğer yollarla işlenen kişisel verilerin korunmasına yönelik kanunun hazırlık çalışmaları tamamlanacaktır.
Tedbir 355. Avrupa Konseyi'nin kişisel verilerin korunmasına ilişkin 108 ve 181 sayılı sözleşmelerinin onaylanması çalışmaları başlatılacaktır.	Adalet Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Kişisel Verilerin Korunması Kanun Tasarısının kanunlaşmasını müteakip bu verilerin otomatik işleme tabi tutulması durumunda kişilerin korunmasına ilişkin Avrupa Konseyi'nin 108 ve 181 sayılı sözleşmelerinin onay çalışmaları başlatılacaktır.
Karasal vericiler üzerinden sayısal yayıncılığa geçiş süreci tamamlanacaktır. Analog yayınların sonlandırılmasıyla boşaltılacak olan frekans bandı etkin bir biçimde değerlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.739)			
Tedbir 356. Karasal sayısal televizyon yayınlarına yönelik yetkilendirmeler yapılacak ve sayısal yayınlar başlatılacaktır.	RTÜK (S), Kalkınma Bakanlığı, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, TRT, BTK	Aralık Sonu	Karasal sayısal yayıncılığa geçiş için ihtiyaç duyulan yetkilendirme ve fiziksel altyapı çalışmalarına devam edilecektir.
Yüksek katma değerli internet girişimlerinin ortaya çıkması ve gelişimi desteklenecektir. (Kalkınma Planı p.735)			
Yerli internet girişimlerinin başta bölge ülkeleri olmak üzere yurtdışına açılmaları sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.736)			
Tedbir 357. e-İhracat Stratejisi belgesi hazırlanacaktır.	Ekonomi Bakanlığı (S), Dışişleri Bakanlığı, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Gelir İdaresi Başkanlığı, TOBB, TİM, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	e-Ticaret kanalıyla ihracatın geliştirilmesini hedefleyen, ölçülebilir hedeflere dayalı ve farklı sektörleri kapsayan e-İhracat Stratejisi belgesi hazırlanacaktır.

2.2.2.15. Tarım ve Gıda

a) Mevcut Durum

Dünyada yaşanan ekonomik yavaşlama son birkaç yıldır emtia fiyatlarında düşme eğilimini desteklemiştir. Buna ilaveten 2014 yılı itibarıyla dünya genelinde tarım ürünlerinde yaşanan arz artışı ve uluslararası piyasalardaki daralma nedeniyle gıda fiyatları endeksinde düşme eğilimi 2015 yılında devam etmiş ve gıda ürünlerinin hiçbirinde önemli bir dalgalanma görülmemiş, yıl sonuna doğru dünya şeker fiyatlarında arza bağlı bir artış yaşanmıştır.

2015 yılı tarımda sürdürülebilir kaynak kullanımı ve kalkınma adına önemli gelişmelerin yaşandığı bir yıl olmuştur. Bunlardan ilki, Birleşmiş Milletler Çölleşmeyle Mücadele Sözleşmesi kapsamında 12'ncisi Türkiye'de düzenlenen Taraflar Konferansı (COP-12) olup bu etkinlikte toprak ve su başta olmak üzere doğal kaynakların korunması ve sürdürülebilir kullanımına dikkat çekilmiştir. Bir diğer gelişme, Birleşmiş Milletler tarafından Eylül ayı sonunda Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin duyurulması olmuştur. Bu hedefler arasında tarımsal üretimin artırılması, doğal kaynakların dengeli kullanımı ve korunması yanında tarımsal altyapının iyileştirilmesine yönelik birçok hedef yer almıştır. Son bir gelişme ise, 2015 yılı sonunda gerçekleştirilen İklim Değişikliği Zirvesidir. Önümüzdeki yıllarda iklim değişikliğinin etkileri yanında ülkemiz dahil tüm ülkelerin atmosfere salınacak zararlı gazları azaltma taahhütleri bu Zirvede en çok dikkat çeken konulardan birini oluşturmuştur. Önümüzdeki yıllarda gıda güvenliği açısından oluşacak riskler yine önemli bir gündem maddesi olmuştur.

Ülkemizde tarım sektöründe 2014 yılında doğal afetlere bağlı olarak yaşanan yüzde 2,1'lik küçülmenin ardından 2015 yılında yüzde 7,4 büyüme beklenmektedir. Tarımın 2014 yılında yüzde 8,0 olan GSYH içindeki payının ise 2015 yılında yüzde 8,4 olması beklenmektedir.

2014 yılında tarımsal fiyat artışı genel olarak yurtiçi ÜFE'yle aynı eğilimde hareket etmiştir. Ancak, 2015 yılında tarımsal ÜFE, yurtiçi ÜFE'ye göre daha yüksek seyretmiştir. Bu durumun ortaya çıkmasında maliyet yönlü etkenlerin rol oynadığı değerlendirilmektedir.

Tarımsal ürün fiyatlarındaki dalgalanmaların yakından izlenmesi, arzda ve piyasalarda yaşanabilecek istikrarsızlıklar konusunda gerekli önlemlerin zamanında alınmasını teminen ilgili bakanlıkların temsilcilerinden oluşan Gıda ve Tarımsal Ürün Piyasaları İzleme ve Değerlendirme Komitesi çalışmalarına başlamış olup piyasa izleme mekanizması geliştirilmektedir.

Dış ticaret verileri incelendiğinde, tarım ürünleri ithalatının, 2014 yılında yüzde 11,3, ihracatın ise aynı yılda yüzde 7,9 arttığı gözlenmektedir. 2015 yılının 11 aylık bölümüyle bir önceki yılın aynı dönemi karşılaştırıldığında, ihracat ve ithalatta düşüş yaşandığı ancak ithalatta bu düşüşün daha yüksek oranlı olduğu görülmektedir. Öte yandan, aynı dönemde, ihracatta balıkçılık alt sektöründe, ithalatta ise hayvancılık ve balıkçılık alt sektörlerinde artış olmuştur.

2015 yılının 11 aylık bölümünde bir önceki yılın aynı dönemine göre, tarım ürünlerinde ülkemizden sadece Ortadoğu bölgesine, gıda ürünlerinde ise, Afrika ve Avrupa'ya yönelik ihracat artışı gözlenmiştir. Diğer yandan, Rusya pazarına süt ürünleri ile kanatlı ürünlerinde ihracat artışı beklenen seviyede gerçekleşmemiştir. Ancak, Suriye ve Irak'taki istikrarsız piyasa ortamı, Ukrayna'da görülen siyasi belirsizlikler ve Rusya ile yaşanan siyasi sorunlar nedeniyle tarım ve gıda ürünlerinin ihracat artış hızında yavaşlama eğiliminin sürmesi beklenmektedir. İthalatta ise, mal alımının arttığı en önemli bölge Avrupa olup bu artışta tahıl ürünleri en büyük paya sahiptir.

TABLO II: 45- Tarım Sektöründe Büyüme ve Dış Ticaret Göstergeleri

	Yıllar					Yüzde Değişim (%)		
	2012	2013	2014	2014 (1)	2015 (1)	2013	2014	2014-2015(1)
Katma Değer (1998 Fiyatlarıyla, Milyon TL)								
Tarım Toplamı(2)	10 935	11 315	11 083	8 326	9 065	3,5	-2,1	8,9
İthalat (Milyon ABD Doları)								
Bitkisel Üretim	6 334	7 143	8 206	7 392	6 094	12,8	14,9	-17,6
Hayvancılık	912	414	228	211	330	-54,6	-45,1	56,0
Ormancılık	201	161	155	142	129	-19,9	-3,8	-9,0
Balıkçılık	56	58	69	65	82	3,2	19,6	26,0
Toplam	7 503	7 776	8 658	7 811	6 635	3,6	11,3	-15,1
İhracat (Milyon ABD Doları)								
Bitkisel Üretim	4 797	5 184	5 553	4 848	4 746	8,1	7,1	-2,1
Hayvancılık	370	442	455	410	311	19,4	2,9	-24,2
Ormancılık	22	27	22	21	19	24,0	-17,4	-8,5
Balıkçılık	190	258	347	307	333	35,6	34,2	8,8
Toplam	5 379	5 911	6 377	5 585	5 409	9,9	7,9	-3,2

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, TÜİK

(1) Ocak-Kasım dönemi

(2) Katma değer verileri 2015 yılı için Ocak-Eylül dönemine ilişkin olup 2014 yılı karşılaştırması da aynı bazda yapılmıştır.

Not: Dış ticaret verilerinde ISIC Rev.3 esas alınmıştır.

Tarım istatistiklerinin daha güvenilir hale getirilebilmesi ve tarımsal kayıt sisteminin geliştirilmesi amacıyla AB Mali İşbirliği kapsamında 2014 yılında başlatılan Arazi Parsel Tanımlama Sistemi Projesi devam etmekte olup bu projeye ülke genelindeki tarım parsellerinin tespit edilmesi ve kimliklendirilmesi hedeflenmektedir. Buna ilave olarak, tarımsal desteklerin izlenmesi amacıyla AB'de kullanılan Entegre İdare ve Kontrol Sisteminin ülkemizde de kurulması için 2015 yılında bir proje başlatılmıştır. Ayrıca, Veteriner Strateji Belgesi, Hayvansal Yan Ürünler Strateji Belgesi ve Gıda ve Yem Numunesi Alma Hizmetlerinin Geliştirilmesi Projesi ile Hayvansal Ürünlerde İzleme Sisteminin Güçlendirilmesi gibi projeler ile AB'ye uyum çalışmaları sürdürülmüştür.

Ülkemizin gıda güvenliği koşullarının iyileştirilmesi ve tarımda istikrarlı gelişmeyi sağlamak üzere; arazi parçalılığının azaltılması, işletme ölçeklerinin etkin kullanımı, üretici örgütlülüğünün artırılması, güvenilir tarımsal verilerin temini, ürün pazarlama altyapısının iyileştirilmesi, üretimde kendine yeterliliğin artırılması, kayıt dışılığın azaltılması, güvenilir gıdanın arzı ve tüketiminin sağlanması, ürün-bölge-üretici bazlı su varlığını dikkate alan destekleme sistemine geçilmesi ve piyasa istikrarının korunmasına ilişkin Onuncu Kalkınma Planında ortaya konulan politika tedbirlerinin uygulanması yönünde çalışmalar yürütülmektedir.

Toprak ve Su Kaynakları

TÜİK verilerine göre, 2000 yılında 26,4 milyon hektar olan toplam tarım arazisi varlığı yüzde 9,5 azalarak 2014 yılında 23,9 milyon hektara gerilemiştir. Bu büyüklüğün 15,8 milyon hektarını ekilen, 4,1 milyon hektarını nadasa bırakılan, 0,8 milyon hektarını sebze yetiştirilen ve 3,2 milyon hektarını ise meyve, zeytin ağaçları ve bağcılık için ayrılan alanlar oluşturmaktadır.

2014 yılı sonu itibarıyla DSİ tarafından inşa edilerek işletmeye açılan toplam sulama tesisi sayısı 2.424 olup sulama alanı net 2.935.483 hektardır. DSİ tarafından inşa edilen sulama tesislerinin işletilmesi çeşitli kuruluşlar tarafından üstlenilmektedir.

TABLO II: 46- DSİ Tarafından İnşa Edilen Sulama Tesislerinin İşletme Durumu (2014 Yılı)

İşletmeden Sorumlu Kuruluş	Sulama Alanı (ha)	Sulama Tesis Sayısı
DSİ	130 587	176
Su Kullanıcı Teşkilatları ve Mahalli İdareler	2 298 026	778
Bedeli Karşılığında DSİ'ce İnşa Edilip Çeşitli Kurumlarca İşletilen Sulamalar	17 285	30
Yeraltı Suyu (YAS) Sulama Kooperatifleri	489 585	1 440
TOPLAM	2 935 483	2 424

DSİ tarafından geliştirilen bu sulamalarda yüzde 39 klasik sistemle, yüzde 43 kanaletli sulama sistemiyle, yüzde 18 borulu sistemle su kullanılmaktadır.

DSİ'nin 2015 yılı başı itibarıyla Yatırım Programında toplam proje tutarı 82,7 milyar TL olan 176 adet projesi bulunmakta olup sene başı ödenek seviyesiyle bu proje stokunun ortalama tamamlanma süresi 10,2 yıldır.

DSİ tarafından 2014 yılında toplam proje tutarı 857 milyon TL olan 11 sulama projesi, 2015 yılında ise toplam proje tutarı 2.287 milyon TL olan 12 sulama projesi tamamlanmıştır. Bununla birlikte, yatırımı devam eden projeler kapsamında inşa edilen 17 baraj, 43 büyük sulama tesisi ve 461 adet küçük su işinin ise 2015 yılında tamamlanması öngörülmüştür. Ayrıca yıl içinde ilave kaynak sağlanarak küçük su işleri kapsamındaki taşkın koruma ve küçük ölçekli sulama işleri hızlandırılmıştır. Toplam olarak, 2015 yılında yaklaşık 203 bin hektar alanda sulama, 33 bin hektar alanda taşkın koruma yatırımlarının tamamlanması veya hızlandırılması planlanmıştır.

Bölgesel eylem planlarında öngörülen hedeflere ulaşılması amacıyla 2015 Yılı Yatırım Programında GAP, DAP, KOP ve DOKAP rumuzlarıyla yer alan bölgesel öncelikli projelerin hızlandırılmasına önem verilmiştir.

DAP, DOKAP ve KOP Bölge Kalkınma İdareleri (BKİ) tarafından kendi bölgelerinde küçük ölçekli tarımsal sulama yatırımlarına kaynak temin edilerek kırsal kalkınmaya destek verilmekte olup bu kapsamda 2015 yılında toplam 163 milyon TL'lik destek sağlanmıştır.

Bunun yanı sıra, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından yürütülen arazi toplulaştırma ve tarla içi geliştirme hizmetlerine, GAP Eylem Planının uygulanmaya başlamasıyla önemli bir ivme kazandırılmıştır. Bu kapsamda GAP illerinde toplam 2,5 milyon hektar alanda toplulaştırma ve tarla içi geliştirme hizmetleri programlanmış olup 2015 yılı sonu itibarıyla 2,4 milyon hektar alandaki çalışmalar büyük ölçüde tamamlanmıştır. Benzer şekilde, yatırım programı çerçevesinde KOP kapsamındaki illerde toplam 1,2 milyon hektar alanda toplulaştırma çalışmaları bulunmaktadır. Bu çerçevede, söz konusu bölge illerinde 752 bin hektar alanın toplulaştırması tamamlanmış olup geriye kalan alanda çalışmalara devam edilmektedir. DAP kapsamındaki illerde ise 411 bin hektar arazinin toplulaştırması tamamlanmış olup 133 bin hektar alanda çalışmalara devam edilmektedir. Ayrıca, DOKAP kapsamındaki illerde toplamda 70 bin hektar alanda arazi toplulaştırması yapılması planlanmaktadır. Bu kapsamda, DOKAP illerinde 19 bin hektar alan toplulaştırılmış olup, 51 bin hektar alanda çalışmalar devam etmektedir. Diğer bölgelerle birlikte toplulaştırmaya ilişkin son yıllarda yaşanan gelişmelerle Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından

toplulaştırılan tarım arazisinin 2015 yılı sonunda kümülatif olarak 5,9 milyon hektara ulaştığı tahmin edilmektedir.

Tarım arazilerinin parçalanması ve işletme ölçeklerinin küçülmesine neden olan miras hukukunun düzenlenmesi kapsamında 6537 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunun 2014 yılında yürürlüğe girmesi sonrası, kanunun uygulanması için miras hukukuna ilişkin uygulamalar ile tarımsal arazi edindirme iş ve işlemlerine ilişkin düzenlemelere yönelik çalışmalar sürmektedir.

Bitkisel Üretim

TÜİK verilerine göre, 2014 yılında tahıl üretiminde 2013 yılına göre yüzde 12,7 azalış, yağlı tohumlarda yüzde 4,2 artış, sebze üretiminde yüzde 0,4 artış ve meyve üretiminde yüzde 6,2 azalış olmuştur. 2015 yılında ise, tahıl üretiminde bir önceki döneme göre yüzde 18,1, yağlı tohumlarda yüzde 5,2, sebze üretiminde yüzde 3,1 ve meyve üretiminde yüzde 3,5 artış olacağı tahmin edilmektedir.

Arz açığı bulunan yağlı tohum üretimi 2014 yılında 3,5 milyon ton olarak gerçekleşmiş olup, bunun yaklaşık 3 milyon tonunu ayçiçeği ve pamuk tohumu oluşturmaktadır. Bu üretime karşılık 2014 yılında yağlı tohum ithalatı ise miktar olarak 3,2 milyon ton, değer olarak ise 2 milyar ABD dolarına ulaşmıştır. Hamyağ ithalatıyla birlikte ithalat değeri 1 milyar ABD doları daha artmaktadır. Yağlı tohum ithalat miktarı 2015 yılı 11 aylık döneminde 2,8 milyon ton ve değeri 1,5 milyar ABD doları olmuştur. Yağlı tohumların küspesinin de yem amaçlı olarak ithal edildiği dikkate alındığında ithalat hacmi daha da büyümektedir. Yağlı tohumlu bitkiler, mevcut durumda, kamu alımları ve destekleme uygulamaları ile düzenlenen hububat piyasaları karşısında rekabet edememekte ve üretim hububat ağırlıklı sürdürülmektedir. Cari dengeyi de olumsuz etkileyen bu durumun yağlı tohumlar lehine yeniden ele alınması önem arz etmektedir.

TÜİK Tarım Ürünleri Tahmin Komitesi tarafından yayımlanan bitkisel üretim ikinci tahminlerine göre 2015 yılında bakliyat üretiminin bir önceki yıla göre yüzde 4,2 artarak yaklaşık 1 milyon 80 bin tona ulaşması beklenmektedir. Buna karşılık, sağlıklı beslenmede önemli bir bitkisel protein kaynağı olan baklagillerin üretiminde son on yıllık dönemde ciddi düşüş yaşanmış, bakliyatın öneminin vurgulanması amacıyla, ülkemizin girişimleriyle Birleşmiş Milletler tarafından 2016 yılı Bakliyat Yılı ilan edilmiştir.

Fındıkta son olarak 170 TL/dekar olarak uygulanan alan bazlı desteğin 2014 yılında sona ermesi planlanmış, ancak üretici geliri dikkate alınarak 2015/8215 sayılı Fındık Üreticilerine Alan Bazlı Gelir Desteği Ödenmesine Dair Bakanlar Kurulu Kararı ile bir yıl daha devam ettirilmesi kararlaştırılmıştır.

Bitkisel üretimde katma değeri yüksek ürünlerin yetiştirilmesine öncelik verilmesinin yanı sıra sertifikalı tohumluk üretiminde yerel veya geleneksel tohumculuğun yaygınlaştırılması, biyoteknoloji, ıslah, çeşit geliştirme, etkin piyasa denetimi, Ar-Ge politikalarının geliştirilmesi ve kamu ile özel kesimin etkin işbirliği hususları önemini korumaktadır.

İnsan ve hayvan sağlığı ile çevreye zarar vermeyen tarımsal üretimin yapılması, doğal kaynakların korunması, tarımda izlenebilirlik ve sürdürülebilirliğin sağlanmasına ilişkin önemli katkılar sağlayan iyi tarım uygulamalarının yaygınlaştırılması çalışmaları artarak devam etmektedir.

2015 yılında Organik Tarımın Usul ve Esaslarına İlişkin Yönetmelikte bazı değişiklikler yapılmış olup bu uygulamanın geliştirilmesi amacıyla başta kontrol ve denetime yönelik

hizmetlerin artırılması olmak üzere, güvenilir üretimin yaygınlaştırılması, ihracatın artırılması, istatistiki altyapı dâhil izlenebilirliğin iyileştirilmesi ile kurumsal kapasitenin geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Genetik yapısı değiştirilmiş organizmalar ve ürünlerine yönelik 16/07/2015 tarihli ve 29418 sayılı Resmi Gazete ile 05/11/2015 tarihli ve 29523 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Biyogüvenlik Kurulu Kararları'nda dokuz adet mısır, dört adet soya olmak üzere toplam on üç adet genetiği değiştirilmiş çeşidin sadece hayvan yemlerinde, yem ya da yem hammaddesi olarak kullanılmasına onay verilmiştir. Bu ürünlerden kaynaklanabilecek risklerin önlenmesi ve insan, hayvan ve bitki sağlığı ile çevre ve biyoçeşitliliğin korunması amacıyla söz konusu ürünlerle ilgili izlenebilirliğin sağlanması, kontrol ve denetim sisteminin etkin şekilde işletilmesi hususları önem arz etmektedir.

Tarımsal biyoçeşitliliği ve zengin bitki gen kaynakları ile yüksek bir endemizm oranına sahip olan ülkemizde gelişime açık ve dinamik bir potansiyel olan tıbbi ve aromatik bitkiler sektörüne yönelik faaliyetlerin artırılmasını amaçlayan çalışmalar sürdürülmektedir.

2011 yılında lisanslı depoculuğun geliştirilmesi için kurulan TMO-TOBB Lisanslı Depoculuk Anonim Şirketinde (LİDAŞ) depolamaya uygun nitelikte, standardize edilebilen şartlarda olması kaydıyla hububat, baklagiller, yağlı tohumlar, pamuk, fındık, zeytin ve zeytinyağı ürünlerinin işlem görmesi sağlanmıştır. Şirket, 2015 yılı itibarıyla Polatlı, Lüleburgaz ve Ahıboz olmak üzere 3 tesise ve hububatta 90 bin ton depo kapasitesine ulaşmıştır. Ayrıca, özel sektörle birlikte lisans alınan depo kapasitesi; hububatta toplam 415 bin ton düzeyine çıkmış olup İzmir'de pamuk için 15 bin tonluk depo lisansı alınmıştır. Bunlara ilave olarak, 2015 yılında hububat için 415 bin ton, zeytin için 17,5 bin tonluk deponun daha lisans alması beklenmektedir. Söz konusu işlemlerin tamamlanması ile birlikte hububatta 830 bin ton, zeytinde 17,5 bin ton ve pamukta 15 bin ton toplam lisanslı depo kapasitesine ulaşılabilecektir. Bunun yanı sıra, ürün senetlerinin alım-satımını artıracak ve bu depoların borsalarla etkileşimini sağlayacak imkânların geliştirilmesi ihtiyacı devam etmektedir.

Bitkisel üretimde kaliteyi ve üretimi artırmanın yanı sıra markalaşmayı ve rekabetçiliği teşvik etmeyi sağlamak üzere, kendi sektörlerinde avantajlı bulunan ürünlerde değer zincirlerinin tüm halkalarını içine alacak şekilde kümelenmelerinin sağlanması hususu önem arz etmekte olup, bu kapsamda, zeytin ve zeytinyağı, tohumculuk, bitkisel yağ, üzüm ve üzüm ürününe dayalı sanayi, süs bitkileri ve tıbbi aromatik bitkiler ile tarımsal mekanizasyon konularında sektörel kümelenme çalışmaları sürdürülmektedir.

Seracılık faaliyetlerinde üretim maliyetlerinin düşürülmesinin yanında doğal kaynakların korunması ve etkin kullanılmasına yönelik jeotermal seracılık konusunda çalışmalar başlatılmıştır.

2015 yılında DAP, DOKAP, GAP ve KOP BKİ'ler tarafından kendi bölgelerinde bitkisel üretim potansiyelinin araştırılması ile sektörün katma değerini artıracak kamu tarımsal araştırma altyapılarının oluşturulmasına yönelik projeler desteklenmiştir.

Hayvancılık

2014 yılı itibarıyla yaklaşık 14,2 milyon baş olan siğir mevcudunun yüzde 42,6'sı kültür melezi siğirdan yaklaşık yüzde 43,4'ü ise saf kültür ırkı siğirdan oluşmaktadır. Yaklaşık 31,1 milyon baş olan koyun mevcudunun yüzde 93,2'sini verimi görece düşük olan yerli koyun oluşturmaktadır. Bu kapsamda, hayvan ıslahı ve nitelikli damızlık siğir elde edilebilmesi amacıyla, 2014 yılında suni tohumlama metoduyla 3,9 milyon baş siğir tohumlanmış olup 2015 yılında 3,8 milyon adet suni tohumlama yapılması

hedeflenmiştir. Geçmiş yıllar incelendiğinde, 2012 yılında 48.164 baş olan damızlık gebe düve ithalatı 2013 yılında 31.413 baş ve 2014 yılında 18.764 baş olarak gerçekleşmiştir. 2015 yılında Kasım ayı sonu itibarıyla 42.375 baş damızlık ithalatı yapılmış durumdadır.

Suni tohumlama uygulamalarındaki olumlu gelişmeler ve damızlık hayvan ithalatının sürdürülmesi Türkiye'nin sütçü ırk sığır varlığı kompozisyonunda da iyileşmeyi beraberinde getirmekte olup toplam sığır varlığı içerisindeki kültür ve kültür melezi hayvan oranı yüzde 86 seviyesine çıkmıştır. Bu durum özellikle süt üretiminde önemli artış sağlamıştır. Süt üretimi 2014 yılında yaklaşık 18,6 milyon ton düzeyine çıkmıştır. Et ve süt hayvancılığının bağlantılı yapısı dikkate alındığında son yıllarda hızla artan süt üretiminin, et ve süt piyasalarında dönemsel fiyat dalgalanmalarını ve sektörde darboğazı artırabileceği değerlendirilmektedir.

Kırmızı et üretiminin artırılması amacıyla başta koyunculuk olmak üzere hayvan sayısının artırılması ve besiciliğin yaygınlaştırılması önemini korumaktadır. Bunun yanı sıra, toplumun et tüketimindeki çeşitliliğinin artırılması suretiyle beslenme kalitesinin yükseltilmesi açısından kanatlı hayvan eti ve balık tüketimine de yönlendirilmesi önemli görülmektedir.

2014 yılında ihracat avantajı da bulunan kanatlı hayvan eti üretimi, bir önceki yıla göre yüzde 8 artarak 1,9 milyon ton olmuştur. Tavuk yumurtası üretimi ise 2014 yılında yüzde 3,9 artarak yaklaşık 17,1 milyar olarak gerçekleşmiştir. Kanatlı hayvan eti ve sakatatlarında ihracat geliri 2014 yılında yüzde 7'ye yakın artış göstermiş, 2015 yılının 11 aylık döneminde ise bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 30,8 azalmıştır. Yumurta ihracatı tutar olarak 2014 yılında yüzde 1 civarında azalırken, 2015 yılının 11 aylık döneminde bu azalış 2014 yılının aynı dönemiyle kıyaslandığında yüzde 30 olarak gerçekleşmiştir.

Hayvan hastalıkları ve zararlılarının olumsuz etkilerinin azaltılması yönündeki çalışmalarda, hayvancılık işletmeleri bazında koruyucu önlemlerin alınmasına yönelik olarak İşletme Odaklı Koruyucu Hekimlik Sisteminin uygulamaya alınması ve ülke şartlarına uygun aşı, ilaç ve serum üretiminin miktar ve kalitesinin iyileştirilmesi ihtiyaçları devam etmektedir.

Daha önce 2013/4278 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı kapsamında birleştirilen 2009 yılında GAP Bölgesinde ve 2010 yılında DAP bölgesinde başlatılan hayvancılık yatırımlarına yönelik destek programları 2015 yılında tamamlanmıştır. Söz konusu program kapsamında 356 proje tamamlanmış olup 138 proje ise devam etmektedir. 2015 yılı sonuna kadar bu destek programına 152,5 milyon TL kaynak sağlanmıştır.

Diğer taraftan bölgesel bazda hayvancılığın geliştirilmesi amacıyla 2014 yılında yayımlanan 2014/6359 sayılı Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu, Konya Ovası ve Doğu Karadeniz Projeleri Kapsamındaki İllerde Hayvancılık Yatırımlarının Desteklenmesine İlişkin Bakanlar Kurulu Kararıyla ilgili uygulama tebliği çıkarılmıştır. Bu Kararla yapılan düzenlemeler sonucunda etçi ve kombine verim yönlü ırkların desteklenmesine ağırlık verilirken küçükbaş hayvan yetiştiriciliği işletmeleri de destek kapsamına alınmıştır. Uzun yıllardır uygulanan yeni işletme kurulumunu teşvik etmek yerine, önemli bir politika değişikliğine gidilerek mevcut durumda küçük ve orta ölçekli hayvan yetiştiriciliği işletmelerinin kapasitelerinin geliştirilmesi önemli görülmektedir.

Su Ürünleri

TÜİK verilerine göre su ürünleri üretimi 2014 yılında bir önceki yıla göre yüzde 11,6 azalarak 537,3 bin ton civarında gerçekleşmiştir. Üretimin yüzde 49,5'ini deniz balıkları ve diğer deniz ürünleri, yüzde 6,7'sini iç su ürünleri, yüzde 43,8'ini ise yetiştiricilik ürünleri oluşturmaktadır.

Su ürünleri kaynaklarının sürdürülebilirliği ve stoklar üzerindeki av baskısının azaltılması amacıyla 2012, 2013 ve 2014 yıllarında yayımlanan Balıkçı Gemisini Avcılıktan Çıkarılacak Yapılacak Destekleme Tebliğlerinde belirlenen kriterler kapsamında, balıkçılara gemilerini avcılıktan çıkarmaları karşılığında destek ödemeleri gerçekleştirilmiş olup on metrenin üzerinde çeşitli boyutlarda 1011 adet balıkçı gemisi filodan çıkarılmış ve toplamda 138,6 milyon TL ödeme yapılmıştır.

Balıkçılıkta çevresel sürdürülebilirliğin gözetilebilmesi ve AB müktesebatına uyum gerekliliklerinin yerine getirilmesi amacıyla Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığınca yürütülen 1380 sayılı Su Ürünleri Kanununda değişiklik yapılmasını öngören kanun tasarısı çalışmalarında son aşamaya gelmiştir.

Öte yandan, 2014 yılında yayımlanan Su Ürünleri Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik ile Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığınca kara ve denizde izleme, balık stoklarının korunması ve balıkçılık faaliyetlerinin kontrolü ile yasal olmayan avcılığın önüne geçilmesi için balıkçı gemilerine getirilen izleme ve kayıt cihazlarının bulundurulması zorunluluğu kapsamında, Balıkçı Gemileri İzleme Sisteminin (BAGİS) ihalesi yapılmış olup cihazların 2016 yılı başından itibaren gemilere takılmaya başlanması planlanmaktadır.

Mevcut su ürünleri enstitülerinin fiziki ve araştırma altyapılarının güçlendirilmesi çalışmalarına devam edilmektedir. Ayrıca, balıkçılık sektörünün en önemli altyapı ihtiyacı olan balıkçı barınaklarına yönelik onarım çalışmaları ve yeni barınak inşası ihtiyaçlar doğrultusunda sürdürülmektedir. Bu kapsamda, 2015 Yılı Yatırım Programında bulunan Bağıranlı Balıkçı Barınağının yapımının 2015 yılı sonunda tamamlanması öngörülmekte olup muhtelif illerde toplam 13 balıkçı barınağı projesine devam edilmektedir.

Ormancılık

Ülkemizin en önemli yenilenebilir doğal kaynaklarından biri olan ormanlar son envanter kayıtlarına göre 21,7 milyon hektarlık bir alanı kaplamaktadır. Orman alanının yüzde 47'sini oluşturan bozuk ormanların iyileştirilmesi için 2014 yılında 100.432 hektar orman alanı rehabilite edilmiş olup 40.325 hektar alanda ağaçlandırma ve 80.517 hektar alanda erozyon kontrolü çalışması yapılmıştır.

Ekosistem bütünlüğü içerisinde ormanların korunması, geliştirilmesi ve işletilmesi ile çölleşmeyle mücadele ve erozyon kontrolüne yönelik çalışmalar devam etmektedir. Ayrıca, ağaçlandırma çalışmalarında, odun dışı ürün veren orman ağacı türlerinin kullanılmasına ve kısa zaman diliminde odun ve kereste üretimini amaçlayan endüstriyel maksatlı ağaçlandırma yapılmasına yönelik politikalar geliştirilmektedir.

Ormanlar, doğa ve insan kaynaklı tehditlerin etkisi altında kalmakta olup orman yangınları bu tehditlerin en başında gelmektedir. Bu kapsamda, yangınlarla mücadele kapasitesi geliştirilip yangınlara müdahale süresi azaltılmakla birlikte, 2014 yılında 3.117 hektar orman alanı yangınlarda zarar görmüştür.

Diğer yandan, orman kadastrosunun tamamlanması, orman yolu altyapısının geliştirilmesi, yeşil ekonomi anlayışının temelini oluşturan odun dışı orman ürünlerine yönelik envanter ve planlama çalışmalarının yapılması ve orman köylerinin kırsal kalkınma içerisinde değerlendirilmesi öncelikli politika alanları arasında yer almaktadır.

Tarım Destekleri

Tarım destekleri, 2006 yılından itibaren 5488 sayılı Tarım Kanununda yer alan esaslar dâhilinde uygulanmaktadır. Bu kapsamda, ürün bazında prim olarak da adlandırılan fark ödemesi destekleri, hayvansal üretimin geliştirilmesi amacıyla kaba yem üretimi ile hayvan ıslahı ve suni tohumlama dâhil hayvancılıkla ilgili olarak yürütülen çok sayıdaki faaliyet için sağlanan destekler, kırsal kalkınma amaçlı destekler,

tarım sigortası desteği ile 2004 yılı sonrasında çeşitli dönemlerde uygulamaya konulan organik tarım, iyi tarım uygulamaları, toprak analizi, çevre amaçlı tarım alanlarının korunması (ÇATAK), sertifikalı tohum ve fidan kullanımı gibi şartlı alan bazlı ödemeler ile mazot ve gübre ödemeleri gibi şartsız alan bazlı ödemeler, üretimi yönlendirmek amacıyla kullanılmaya devam edilmiştir.

Tarımsal destek ödemelerinde 2014 yılı gerçekleştirmeleri ile 2015 yılı gerçekleşme tahmini ve 2016 programı kıyaslandığında, nominal olarak tüm destek ödeme tutarları artmaktadır. Bir önceki yıllara kıyaslandığında 2016 yılında, alan bazlı destek ödemelerinin toplam ödemeler içindeki ağırlığında önemli bir değişiklik beklenmezken, fark ödemelerinin payında ise artış öngörülmektedir. Hayvancılık ile kırsal kalkınma desteklerinin toplam ödemeler içindeki payında ise bir miktar azalma olabilecektir.

TABLO II: 47- Tarım Destekleme Bütçesinin Dağılımı

	Destekleme Bütçesi (1) (Cari Fiyatlarla, Milyon TL)			Destekleme Bütçesindeki Payı (Yüzde)		
	2014	2015(2)	2016(3)	2014	2015	2016
Alan Bazlı Tarımsal Destek Ödemeleri	2.699	2.978	3.159	29,5	28,0	28,3
- Alan Bazlı Ek Ödeme (Organik Tarım, İyi Tarım, Toprak Analizi)	192	230	285	2,1	2,2	2,6
- Mazot	646	700	740	7,1	6,6	6,6
- Gübre	779	830	880	8,5	7,8	7,9
- Sertifikalı Tohum ve Fidan Kullanımı	118	141	156	1,3	1,3	1,4
- ÇATAK	50	90	70	0,5	0,8	0,6
- Fındık	788	850	850	8,6	8,0	7,6
- Alternatif Ürün Ödemeleri (Fındık)	1	0	0	0	0	0
- Telif Edici Ödemeler	125	137	178	1,4	1,3	1,6
Patates Siğili Desteği	0	0	15	0,0	0,0	0,1
Çay Budama Tazminatı ve Masrafları	125	137	163	1,4	1,3	1,5
Fark Ödemesi Destekleme Hizmetleri	2.685	2.879	3.304	29,3	27,1	29,6
- Hububat ve Bakliyat	1.040	807	930	11,4	7,6	8,3
- Çay	150	154	170	1,6	1,5	1,5
- Arz Açığı Olan Ürünler (4)	1.495	1.918	2.204	16,3	18,0	19,8
Hayvancılık Destek Ödemeleri	2.665	3.004	3.013	29,2	28,2	27,0
Kırsal Kalkınma Amaçlı Tarımsal Destekleme (5)	613	1100	998	6,7	10,3	9,0
Tarım Sigortası Destekleme Hizmetleri	357	524	550	3,9	4,9	5,0
Diğer Tarımsal Amaçlı Destekler	129	162	125	1,4	1,5	1,1
TOPLAM	9.148	10.646	11.148	100	100	100
GAP Eylem Planı Kırsal Kalkınma ve Hayvancılık Destekleri	60	63	60			
GENEL TOPLAM	9.208	10.709	11.208			

Kaynak: Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Maliye Bakanlığı

(1) 2014 yılında ilgili kurum bütçesi kesin hesap verileridir.

(2) Gerçekleşme tahmini

(3) Program

(4) Kütlü pamuk, zeytinyağı, ayçiçeği, soya fasulyesi, kanola, aspir ve dane mısıra verilmektedir.

(5) Bütçe tutarının 2014 yılında 303 milyon TL'si, 2015 yılında 700 milyon TL'si ve 2016 yılında 210 milyon TL'si Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu hibe karşılığıdır.

2015 yılında mevcut destekleme kalemlerine ek olarak ürünlerini lisanslı depolara bırakacak üreticilere yönelik depo kira bedeli desteği ve sanayide işlenmek üzere üretilecek meyve çeşitleri için kullanılacak fidanlara ilave destek sağlanmıştır. 2015 yılında özellikle bakliyat üretiminin artırılmasına yönelik sertifikalı tohum ve fark ödeme destekleri artırılmıştır.

Tarım sektöründe örgütlü ve rekabet gücü yüksek bir yapının oluşumuna imkan veren, gıda güvenliği ve güvenilirliğini sağlayan bir destekleme sisteminin kurulması ve desteklemelerin doğru ve etkin şekilde gerçekleştirilmesi büyük önem arz etmektedir. Bu kapsamda, Onuncu Kalkınma Planı kapsamında hazırlanan Tarımda Su Kullanımının Etkinleştirilmesi konulu ÖDÖP öncelikleri çerçevesinde, destekleme modelinin doğru şekilde belirlenmesine yönelik olarak tarım havzalarının geliştirilmesi ve su kısıtı esas alınarak havza bazında destekleme modelinin oluşturulması için çalışmalar devam etmektedir.

Bunlara ilave olarak, T.C. Ziraat Bankası A.Ş. ve Tarım Kredi Kooperatiflerince Tarımsal Üretim Dair Düşük Faizli Yatırım ve İşletme Kredisi Kullanılmasına ilişkin 2015/8299 sayılı Bakanlar Kurulu Kararına istinaden, bitkisel üretim ve hayvancılık alanında çeşitli faaliyetlere yüzde 25 ila 100 arasında değişen faiz indirimli yatırım ve işletme kredileri sürdürülmektedir.

Yeni bir destek unsuru ise, 2015 yılı sonunda yayımlanan 2015/8294 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Çiftçi Kayıt Sistemine kayıtlı ve işletme büyüklüğü 5 dekar veya altında olan çay ve fındık ürünleri hariç meyve, sebze, süs bitkisi ve itri-tıbbi-aromatik bitki yetiştiriciliği yapan çiftçilere yönelik 2016 üretim yılında 100 TL/da küçük aile işletmesi desteği sağlanması olmuştur. Buna ek olarak, KDV'de yapılan düzenlemeyle yem ve gübre gibi girdilerin üretim maliyetleri üzerindeki ağırlığı azaltılmış, üreticilerin sera modernizasyonu yatırımlarına yönelik düşük faizli kredi desteği sağlanmıştır. Ayrıca, genç çiftçilere proje karşılığı hibe destek sağlanması hedeflenmektedir.

Piyasalarda rekabetin tesisi ve sektörde sürdürülebilirliğin sağlanması konuları yanında AB'ye katılım süreci de göz önüne alındığında, tarım desteklerinin alan ve ürün temelinde farklılaştırılarak desteklerin idare ve kontrolünün alan bazlı yapılması, çeşitli kurumlar tarafından uygulanan farklı destek programları arasında tamamlayıcılığın sağlanması ve destek bütçesinin programlanmasında işletmelerin gelir seviyesinin de dikkate alınması gereği ortaya çıkmaktadır.

Gıda

2014 ve 2015 yıllarında tarım ve gıda ürünleri fiyatlarında meydana gelen artışlar ülkemizde gıda güvenliği konusunda kaygıların devam etmesine neden olmuştur. Temel tarım ürünlerindeki artışlarla bağlantılı olarak, et ve et ürünleri, işlenmiş meyve-sebze ürünleri ve hayvan yemlerinin üretici fiyatlarında yaşanan artışlar gıda ürünlerindeki fiyat artışlarının en temel sebebi olarak değerlendirilmektedir. 2013 yılı başından itibaren, gıda ve içecek fiyatlarının genel TÜFE'nin üzerinde bir artış gösterdiği ve TÜFE içindeki yüzde 24,5'lik ağırlığı ile enflasyon artışında önemli etkenlerden birisi olduğu gözlenmiştir.

Diğer yandan, gıda güvenliği mevzuatı çerçevesinde, gıda kontrol sisteminin bir parçası olan denetim altyapısının iyileştirilmesine yönelik yatırımlar ile risk analiz sistemi oluşturulması ve gıda güvenliği bilgi ağının geliştirilmesine yönelik çalışmalar devam etmektedir. 2016 yılında resmi kontroller dâhilinde gıda ve yem numunesi alma hizmetlerinin iyileştirilmesi ve canlı hayvan ve hayvansal ürünlerde izleme konularında altyapının güçlendirilmesine yönelik çalışma ve yatırımların devam etmesi planlanmıştır.

Ayrıca çeşitli illerde yer alan laboratuvarlarda fiziki ve araştırma altyapılarının geliştirilmesi çalışmalarına devam edilmektedir.

Tarım ve gıda sektöründe faaliyet gösteren KİT'ler tarafından Yatırım Programı dâhilinde yürütülen projeler çerçevesinde; yeni fabrika ve kombina gibi yatırımların yanı sıra üretim sistemlerinde yenilikçi, halka güvenilir gıda arzını hedefleyen altyapı yatırımlarına önem verilmekte, mevcut fabrikalarda çevre koruma amaçlı projeler ve modernizasyon projeleri yürütülmektedir.

b) Amaç ve Hedefler

Toplumun yeterli ve dengeli beslenmesini esas alan, ileri teknolojiye dayalı, altyapı sorunlarını çözmüş, örgütlülüğü ve verimliliği yüksek, etkin ve talebe dayalı üretim yapısıyla uluslararası rekabet gücünü artırmış, doğal kaynakları sürdürülebilir kullanan bir tarım sektörünün oluşturulması amaçlanmaktadır.

Gıda güvenliğini teminen ürün piyasalarında ve çiftçi gelirlerinde istikrar gözetilerek etkin stok yönetimi, üretim, pazarlama ve tüketim zincirinde kayıpların azaltılması, piyasaların düzenlenmesine ilişkin idari ve teknik kapasitenin güçlendirilmesi ve dış ticaret araçlarının etkin kullanılması sağlanacaktır.

TABLO II: 48- Tarımsal Yapıda ve Gıda Güvenliğinde Gelişmeler ve Hedefler

	2013	2014	2015 (1)	2016 (2)
Arazi Topulaştırma Faaliyetleri (Kümülatif, Milyon hektar) (3)	4,0	5,0	5,9	6,6
İşletmeye Açılan Sulama Alanı (Net Kümülatif, Milyon hektar) (4)	2,85	2,94	3,11	3,29
Ağaçlandırma (Kümülatif, Milyon hektar) (5)	3,05	3,16	3,28	3,40
Alan Bazlı Desteklerin Destekleme Bütçesindeki Payı (Yüzde)	28,0	29,5	28,0	28,3
Sertifikalı Buğday-Arpa Tohumu Kullanım Oranı (Yüzde)	63	65	68	72
Sığır Varlığı İçerisinde Saf Kültür İrki Oranı (Yüzde)	41,3	43,4	44	44,5
İyi Tarım Uygulamaları Üretim Alanları (Bin hektar)	98	214	256	307
Yağlı Tohumlarda Kendine Yeterlilik Oranı (Yüzde) (6)	38	40	40	41

Kaynak: Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Orman ve Su İşleri Bakanlığı, TÜİK, DSİ, Orman Genel Müdürlüğü

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

(3) Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı faaliyetleri esas alınmıştır.

(4) DSİ tarafından inşa edilen alanları kapsamaktadır.

(5) Rehabilitasyon hariç, endüstriyel, toprak muhafaza ve genişletme maksatlı olanlar dâhildir.

(6) Ayçiçeği, soya ve kolza toplamında kendine yeterlilik ortalaması alınmıştır. Kalkınma Bakanlığı tahminidir.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Çok sayıda ve dağınık yapıdaki parsellerden oluşan tarım işletmelerinde bütünlüğün sağlanması, arazi parçalanmasının önüne geçilmesi ve iyi işleyen bir tarım arazisi piyasasının tesis edilmesine yönelik hukuki ve kurumsal düzenlemeler yapılacaktır. (Kalkınma Planı p. 759)			
Tedbir 358. 6537 sayılı Kanuna ilişkin ikincil mevzuat çalışmaları yapılacaktır.	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (S), Adalet Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü	Aralık Sonu	6537 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun kapsamında miras hukukuna ilişkin uygulamalar ile tarımsal arazi edindirme iş ve işlemlerine ilişkin ikincil mevzuat düzenlemeleri yapılacaktır.
Tedbir 359. Arazilerini büyütme isteyen ehil mirasçılara faizsiz kredi desteği uygulaması başlatılacaktır.	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (S), Hazine Müsteşarlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, T.C. Ziraat Bankası	Haziran Sonu	6537 sayılı Kanun çerçevesinde arazilerini büyütme isteyen ehil mirasçılara faizsiz kredi desteği uygulaması başlatılacak, arazilerini birleştirmek suretiyle büyük ölçekli tarım işletmeleri oluşturanlara özel destekler verilecektir.
Sulama ve ulaştırmaya ilişkin olanlar başta olmak üzere arazi toplulaştırma faaliyetlerinde ilgili kamu kurumları arasında koordinasyon sağlanacak, tarla içi geliştirme hizmetleri etkinleştirilerek sulama oranı artırılabilecektir. Mevcut su iletim ve dağıtım tesislerinde toprak kanalları ile klasik sistemler yenilenerek kapalı sisteme geçiş hızlandırılacak ve tarla içi sulamalarda modern sulama yöntemleri yaygınlaştırılacaktır. (Kalkınma Planı p. 760)			
Tedbir 360. Kamu altyapı yatırımlarının maliyet etkinliği açısından arazi toplulaştırma ve tarla içi geliştirme hizmetlerine ilişkin yatırımlarda kurumlar arası koordinasyon protokoller çerçevesinde güçlendirilecektir.	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, DSİ, Karayolları Genel Müdürlüğü, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, BKİ'ler	Aralık Sonu	Sulama ve ulaştırma gibi arazi bağımlı kamu yatırımları için yürütülen arazi toplulaştırma faaliyetlerinin istenen hız ve şekilde yürütülebilmesi için ilgili kurumlar arasında koordinasyon güçlendirilecek, KOP bölgesi başta olmak üzere halen yürütülen arazi toplulaştırma ile tarla içi geliştirme hizmetlerinin etkinleştirilmesi sağlanacaktır.
Tarımda Su Kullanımının Etkinleştirilmesi Programı			
Tedbir 361. Sulama tesislerinin işletme haritalarının sayısallaştırılması sağlanacaktır.	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (S), Orman ve Su İşleri Bakanlığı, DSİ	Aralık Sonu	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının eşgüdümünde, DSİ tarafından işletmeye açılan sulama tesislerinin işletme haritaları sayısallaştırma çalışmaları bitirilecek ve sonuçların tarım bilgi sistemleriyle entegrasyonu sağlanacaktır.

Tarımsal destekler, tarım havzaları ve parselleri bazında, sosyal amaçlı ve üretim odaklı olarak düzenlenecek, desteklerde çevre ile bitki, hayvan ve insan sağlığı dikkate alınacak, tarımsal desteklerin etkinliği izlenerek değerlendirilecektir. Tarımsal desteklemelerde ürün deseni ve su potansiyeli uyumu gözetilecek, sertifikalı üretim yöntemlerine önem verilecektir. Ayrıca, tarım sigortalarının kapsamı genişletilerek yaygınlaştırılacaktır. (Kalkınma Planı p. 761)

Tedbir 362. Tarımsal destekler ülke ve çiftçi ihtiyaçları ile bitki deseni ve su varlığı çerçevesinde havza ve parsel bazında yeniden düzenlenecek ve desteklerin etkinliği düzenli bir raporlama sistemi ile değerlendirilecektir.	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (S), Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Aralık Sonu	Destekleme politikalarının su kısıtı esas alınarak gözden geçirilmesi için ihtiyaç duyulan veriler temin edilerek talep tahmini, karar destek ve diğer iktisadi modellerin tasarımı ve entegrasyonları sağlanacaktır. Tarım alt havzaları bazında ürün deseni çalışmaları karar destek sistemi ile birlikte değerlendirilecek, destekler buna göre yönlendirilecektir. Ayrıca, destekleme uygulamalarının etkinliğinin izlenmesi için yeni bir sistem oluşturulacaktır.
---	--	-------------	---

Gıda güvenliğini teminen ürün piyasalarında ve çiftçi gelirlerinde istikrar gözetilerek etkin stok yönetimi, üretim, pazarlama ve tüketim zincirinde kayıpların azaltılması, piyasaların düzenlenmesine ilişkin idari ve teknik kapasitenin güçlendirilmesi ve dış ticaret araçlarının etkin kullanılması sağlanacaktır. Üretici örgütlerinin pazara erişimi kolaylaştırılacaktır. (Kalkınma Planı p. 763)

Tedbir 363. Şeker piyasası yeniden yapılandırılacaktır.	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, Şeker Kurumu	Aralık Sonu	Şeker Kanunu Tasarısı yasalaştırılacaktır.
---	---	-------------	--

Tarımsal bilgi sistemlerinin, ortak kullanıma izin verecek şekilde entegrasyonu sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p. 765)

Tedbir 364. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı bünyesinde merkezi bilgi işlem sistemi kurulacaktır. Tarımsal bilgi sistemlerinin entegrasyonu, ortak kullanıma izin verecek şekilde hızlandırılacaktır.	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, TÜİK	Aralık Sonu	Tarımsal istatistiki verilere dair nitelik ve nicelik sorunları giderilecek, tarım politikalarının yürütülmesine ilişkin bilgi altyapısı ile idari yapı geliştirilerek tüm tarımsal bilgi sistemlerinin entegrasyonun sağlanması için Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı bünyesinde merkezi bilgi işlem sistemi kurulacaktır.
---	--	-------------	---

<p>Tarım ve işlenmiş tarım ürünlerinde güvenilirliğin denetimi etkinleştirilecek, risk değerlendirmesine dayalı akredite bir kontrol ve denetim sistemi oluşturulacaktır. Genetiği değiştirilmiş organizma içerenler başta olmak üzere ileri teknoloji kullanılarak üretilmiş ürünlere yönelik biyogüvenlik kriterleri etkin olarak uygulanacaktır. (Kalkınma Planı p. 770)</p>			
<p>Tedbir 365. Gıda, yem, veterinerlik ile bitki sağlığına ilişkin kurumsal altyapı güçlendirilerek tarım ve gıda ürünlerinin güvenilirlik denetiminin etkinleştirilmesine yönelik çalışmalar hızlandırılacaktır.</p>	<p>Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (S), Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı</p>	<p>Aralık Sonu</p>	<p>5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanununun uygulanmasında kurumsal altyapı ihtiyaçlarının karşılanmasına öncelik verilerek Hayvan Hastalıkları Aşı Üretim Merkezinin kurulmasına ilişkin çalışmalar başlatılacak, AB'ye uyum çerçevesinde gerekli mevzuat çalışmaları yapılacaktır.</p>
<p>Balıkçılıkta kaynak yönetimi bilimsel verilere dayalı ve etkin bir biçimde gerçekleştirilecek, idari kapasite güçlendirilecektir. Su ürünleri yetiştiriciliğinde, çevresel sürdürülebilirlik gözetilecek, ürün çeşitliliği ve markalaşma ile uluslararası pazarlarda rekabet edebilirliğin artırılması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p. 774)</p>			
<p>Tedbir 366. Balıkçılıkta kaynakların bilimsel verilere dayalı ve etkin bir biçimde denetlenmesine yönelik kanuni düzenleme yapılacak ve idari kapasite güçlendirilecektir.</p>	<p>Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (S), Üretici Örgütleri</p>	<p>Aralık Sonu</p>	<p>Su Ürünleri Kanununda, sürdürülebilir balıkçılığın sağlanması amacıyla kaynakların korunması, kontrol hizmetlerinin etkinleştirilmesi ile kaliteli ürün temini gibi konularda değişiklik içeren mevzuata ilişkin çalışmalar devam edecek, Balıkçı Gemilerini İzleme Sistemi (BAGİS) uygulamaya konulacak, Bakanlığın denetim ve izleme altyapısı iyileştirilecektir.</p>
<p>Ormanların ekonomik, sosyal ve ekolojik fonksiyonlarını gözetilen bir planlama anlayışı benimsenecek, endüstriyel nitelikte olanlar başta olmak üzere odun ile odun dışı orman ürünlerinin üretimi ve pazarlanmasında etkin yönetim sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p. 776)</p>			
<p>Tedbir 367. Ormanların sınırlarının tam olarak belirlenmesi ve güvenliğinin sağlanmasına yönelik orman kadastro çalışmaları tamamlanacaktır.</p>	<p>Orman Genel Müdürlüğü (S), Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü</p>	<p>Aralık Sonu</p>	<p>Ormanların sınırlarının belirlenmesi ve sınır güvenliğinin sağlanması için 2 milyon hektar orman kadastrounun bir plan dâhilinde tamamlanması, tapuya tescil işlemlerinin gerçekleştirilmesi sağlanacaktır.</p>

2.2.2.16. Enerji

a) Mevcut Durum

Türkiye'nin enerji talebi, büyüyen ekonomisine paralel olarak hızla artmaktadır. Yıllık elektrik enerjisi talep artışı 2000 yılından günümüze kadar ortalama yüzde 5 olarak gerçekleşmiştir. Artan talep büyük ölçüde ithalata dayalı birincil enerji kaynaklarından karşılanmaktadır. Bu yüksek talep artışının güvenli bir biçimde karşılanabilmesi, enerji politikasının en önemli konularından birisidir.

Fosil yakıtlar bakımından linyit hariç zengin rezervlere sahip olmayan Türkiye'de, 2008 yılından bu tarafa birincil enerji tüketiminde en büyük pay doğal gaz kaynağına aittir. Birincil enerji tüketimi içindeki payı sürekli artış gösteren doğal gazın 2014 yılında birincil enerji tüketimindeki payı yüzde 32,5'e yükselmiştir.

Türkiye'nin 2013 yılında 45,9 milyar m³ olan doğal gaz tüketimi, 2014 yılında yüzde 6 artarak 48,7 milyar m³'e ulaşmıştır. 2014 yılında tüketilen doğal gazın yüzde 48'i elektrik üretiminde, yüzde 25'i sanayide ve kalan yüzde 27'si bina ve diğer alanlarda ısınma amaçlı olarak kullanılmıştır. 2015 yılında doğal gaz tüketiminin yaklaşık 47,5 milyar m³ olacağı tahmin edilmektedir.

Elektrik üretiminde doğal gazın önemli bir ağırlığa sahip olduğu görülmektedir. 2008-2014 döneminde yüzde 40 ila 50 arasında seyreden doğal gazın elektrik üretimindeki payı 2014 yılında yüzde 48 olarak gerçekleşmiştir.

Doğal gazda yaklaşık yüzde 98 oranında dışa bağımlı olunması, önemli bir arz güvenliği riski oluşturmaktadır. Petrol talebinin de büyük ölçüde ithalata karşılanıyor olması, Türkiye'nin birincil enerji kaynakları açısından dışa bağımlılığını artırmaktadır. Arz güvenliği sorununun aşılması için öncelikle petrol ve doğal gaz aramalarına devam edilmesi, eş zamanlı olarak mevcut yerli kaynakların daha fazla değerlendirilmesi gerekmektedir. Diğer taraftan, hem ithal enerji kaynaklarının hem de ithalatın yapıldığı ülkelerin çeşitlendirilmesi arz güvenliğinin bir başka önemli boyutudur.

Doğal gazda tedarik kaynağı ülkelerin çeşitlendirilmesi hedefi çerçevesinde, Hükümetler arası anlaşmaları 2012 yılında imzalanan Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı Projesinde (TANAP) boru hattı güzergâhı ve diğer tesislere ilişkin araziyle ilgili işlemleri yürütmek üzere 2013/4882 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla BOTAS, arazi hakları kuruluğu olarak atanmıştır. Azerbaycan'ın Şah Deniz II sahasında üretilecek doğal gazı Avrupa'ya ulaştıracak olan proje kapsamında ilk etapta taşınması öngörülen 17 milyar m³ gazın 10 milyar m³'ünün ise Yunanistan sınırından Avrupa'ya, 6 milyar m³'ünün Türkiye'ye ve 1 milyar m³'ünün Gürcistan'a satılması planlanmaktadır. TANAP Doğal Gaz Boru Hattı Projesinin temeli 17 Mart 2015 tarihinde atılmış olup, inşaat çalışmaları devam etmektedir.

Doğal gaz iletim altyapısının temel tüketim alanlarını kapsayacak düzeyde genişletilmesi ve doğal gaz kullanımının özellikle konut sektöründe giderek yaygınlaşması bu kaynak açısından arz güvenliği konusunu çok daha önemli hale getirmiştir. Hem arz güvenliği endişeleri hem de mevsimsel talep dalgalanmaları depolama kapasitesinin artırılmasını zorunlu kılmış, bu yöndeki çalışmalar 2015 yılında da sürdürülmüştür. Bu kapsamda mevcut Kuzey Marmara ve Değirmenköy sahalarındaki depolama tesislerinin kapasite artırma projeleri ile Tuz Gölü Doğal Gaz Yeraltı Depolama Projesine devam edilmiştir. Değirmenköy Tevsii ve Çevre Doğal Gaz Sahaları Depolama Projesi (Faz-II) 2015 yılı sonu itibariyle tamamlanmış olup Kuzey Marmara ve Değirmenköy sahalarının toplam depolama kapasitesi 2,8 milyar m³'e ulaşmıştır. Etüd-proje çalışmaları devam

eden Faz-III'ünde tamamlanması ile bu bölgedeki toplam depolama kapasitesi 4,3 milyar m³e yükselecektir.

6446 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu uyarınca enerji piyasalarının etkin, şeffaf ve güvenilir şekilde planlanması, kurulması ve işletilmesi amacıyla Mart 2015'te Enerji Piyasaları İşletme Anonim Şirketi (EPIAŞ) kurulmuştur. EPIAŞ'ın esas sözleşmesi kapsamında hisseler A, B ve C grubu olmak üzere üç gruba ayrılmıştır. A ve B grubu yüzde 30'ar hisse TEİAŞ ve Borsa İstanbul'a, yüzde 40'luk C grubu hisse payı ise özel sektör katılımcılarına aittir.

Elektrik üretiminde yerli ve yenilenebilir kaynakların payını artırmak ve doğal gazın payını azaltmak, arz güvenliğinin temini açısından önemli görülmektedir. Bu kapsamda, yerli kömürün elektrik üretiminde daha fazla değerlendirilmesini sağlamak üzere 2013/4288 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla yerli kömürü yakıt olarak kullanan elektrik üretim santrallerinin yatırım bölgesine bakılmaksızın 5'inci bölgede uygulanan bölgesel desteklerden yararlanması yönündeki politikaya devam edilmektedir. Ancak santral yatırımının 6'ncı bölgede yapılması halinde bu bölgenin desteklerinden yararlanmaya devam edilecektir.

2014 yılında 69.520 MW olan elektrik santralleri toplam kurulu gücü ağırlıklı olarak HES'lerin ve rüzgar santrallerinin eklenmesiyle 2015 yılında yüzde 5,2 artarak 73.148 MW'a ulaşmıştır.

2014 yılında 257,2 milyar kWh olan elektrik tüketiminin, yüzde 1,75 artışla 2015 yılında 262,5 milyar kWh olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. 2014 yılında 3.326 kWh olan kişi başı elektrik tüketiminin, 2015 yılında 3.359 kWh olması beklenmektedir.

2014 yılında yüzde 48 olan doğal gaz yakıtlı santrallerin üretim payının 2015 yılında yaklaşık yüzde 37,4 seviyesinde olacağı öngörülmektedir. 2014 yılında 53 milyar kWh olan yenilenebilir enerji kaynaklarından elde edilen elektrik üretiminin 2015 yılında 84,5 milyar kWh olması beklenmektedir. 2014 yılında toplam elektrik üretimi içinde yüzde 21 olan yenilenebilir enerji payının 2015 yılında yüzde 32,7 olacağı tahmin edilmektedir.

Büyük kapasiteli HES'lerden 1.200 MW kurulu gücündeki Ilisu ve 540 MW kurulu gücündeki Yusufeli Barajlarının DSİ tarafından yapımına devam edilmektedir. Gerek daha önce DSİ tarafından planlanan projelerin özel sektöre açılması, gerekse özel sektörün bizzat kendisinin proje geliştirmesinin önündeki engellerin kaldırılması hidroelektrik yatırımlarının artışındaki temel faktördür.

Afşin-Elbistan, Karapınar-Ayrancı, Trakya-Ergene ve Çayırhan gibi büyük linyit havzalarının termik santral kurulmak üzere talep garantisi/hasılat paylaşımı şeklinde veya belirli bir süre alım garantisinin sağlandığı Yap-İşlet veya Yap-İşlet-Devret modeliyle EÜAŞ tarafından değerlendirilmesine yönelik çalışmalar devam etmektedir.

Yenilenebilir enerji kaynaklarından elektrik üretimini teşvik sisteminin sonucu olarak, yenilenebilir kaynakların elektrik üretimi amaçlı değerlendirilmesi artarak sürmektedir. 2015 yılında rüzgâr kurulu gücü yüzde 24 artmış, 873 MW'lık yeni kapasite sisteme dâhil edilmiş ve toplam rüzgar kurulu gücü 4.503 MW'a çıkmıştır. Benzer şekilde, hidroelektrik santrallerin kurulu gücündeki artış, aynı dönemde 2.225 MW ile yüzde 9,4 olarak gerçekleşmiş ve toplam 25.868 MW kurulu güce ulaşmıştır. Jeotermal enerji kurulu gücünde yüzde 54 artış gerçekleşerek 2015 yılı sonu itibarıyla 624 MW kurulu güce ulaşmıştır. Aynı dönemde güneş enerjisinde 209 MW'lık yeni üretim kapasitesiyle toplam 249 MW kurulu güce ulaşmıştır.

Nükleer enerjinin, enerji sistemine dâhil edilmesi amacıyla 4.800 MW gücünde Akkuyu Nükleer Güç Santralini (NGS) yapımına yönelik hazırlık çalışmalarına devam edilmektedir. Bu kapsamda hazırlanan çevresel etki değerlendirmesi (ÇED) raporu onaylanmıştır. Akkuyu NGS'nin deniz yapıları inşaatı ihalesi yapılmıştır. Mersin-Akkuyu'dan sonra 4.480 MW gücünde ikinci bir NGS'nin Sinop'ta kurulması için Japon Hükümetiyle imzalanan anlaşma çerçevesinde çalışmalar devam etmektedir.

Enerji verimliliği, arz güvenliğini sağlamadaki önemli hususlardan biridir. Enerji üretiminden iletime, dağıtımdan kullanımına kadar olan bütün süreçlerde verimliliğin artırılması, israfın önlenmesi ve enerji yoğunluğunun hem sektörel hem de makro düzeyde azaltılması Türkiye enerji sektörünün en önemli gündem maddeleri arasındadır. Yüksek enerji verimliliği potansiyelinin 2012 yılında yayımlanan Enerji Verimliliği Strateji Belgesinin uygulanmasıyla hayata geçirilmesi ve 2023 yılına kadar enerji yoğunluğunun en az yüzde 20 oranında azaltılması öngörülmektedir.

Avrupa İletim Sistemi İşletmecileri Birliği (ENTSO-E) sistemine kalıcı bağlantı 15 Nisan 2015 tarihinde yapılan Uzun Dönem Anlaşma ile sağlanmıştır. Bu sayede elektrik arz güvenliği ve kalitesi artacaktır.

TABLO II: 49- Elektrik Enerjisinde Yakıt Cinslerine Göre Kurulu Güç, Üretim Kapasitesi ve Üretim Değerleri

(Güç: MW, Üretim: GWh)

Yakıt Cinsleri	2014			2015 (1)			2016 (2)		
	Kurulu Güç	Ortalama Üretim Kapasitesi	Filili Üretim	Kurulu Güç	Ortalama Üretim Kapasitesi	Filili Üretim	Kurulu Güç	Ortalama Üretim Kapasitesi	Filili Üretim
Taşkömürü (3)	6.533	42.465	39.647	7.162	46.554	42.498	7.023	45.650	44.390
Linyit	8.238	52.723	36.616	8.374	53.593	29.947	9.097	58.221	30.545
Fuel-Oil	509	3.410	1.663	466	3.122	3.574	466	3.122	3.038
Motorin, LPG, Nafta	18	106	482	8	47	1.222	8	47	1.185
Doğal Gaz	21.474	161.055	120.576	21.222	159.494	96.777	22.525	168.938	100.004
Çok Yakıtlı (4)	4.742	30.823	-	4.327	28.126	-	4.500	29.250	-
Biyogaz-atık	288	1.814	1.433	345	2.173	1.564	335	2.111	1.463
Termik	41.802	292.396	200.417	41.904	293.109	175.582	43.954	307.339	180.625
Hidrolik	23.643	80.386	40.645	25.868	87.951	68.291	28.475	96.815	74.353
Jeotermal	405	2.916	2.364	624	4.493	3.187	662	4.766	3.232
Rüzgâr	3.630	12.342	8.520	4.503	15.310	11.440	4.930	16.762	12.790
Güneş (5)	40	60	17	249	-	-	400	600	-
TOPLAM	69.520	388.040	251.963	73.148	400.863	258.500	78.421	425.682	271.000

Kaynak: TEİAŞ

(1) Kurulu güç gerçekleşme, filili üretim gerçekleşme tahminidir.

(2) Program

(3) İthal kömür dahildir.

(4) Filili üretim yakıt oranlarına göre dağıtılmıştır.

(5) Güneşte 2015 ve 2016 yıllarında filili üretim rakamları rüzgarın içinde yayınlanmıştır.

TABLO II: 50- Elektrik Üretim ve Tüketiminde Gelişmeler

		2000	2005	2010	2014	2015 (1)	2016 (2)
ELEKTRİK ENERJİSİ							
KURULU GÜÇ	MW	27.264	38.843	49.524	69.520	73.148	78.421
Termik	MW	16.053	25.902	32.279	41.802	41.904	43.954
Hidrolik	MW	11.175	12.906	15.831	23.643	25.868	28.475
Diğer (3)	MW	36	35	1.414	4.075	5.376	5.992
ÜRETİM	GWh	124.922	161.956	211.208	251.963	258.500	271.000
Termik	GWh	93.934	122.242	155.828	200.417	175.582	180.625
Hidrolik	GWh	30.879	39.560	51.796	40.645	68.291	74.353
Diğer (3)	GWh	109	154	3.584	10.901	14.627	16.022
İTHALAT	GWh	3.786	636	1.144	7.953	7.240	7.000
İHRACAT	GWh	413	1.798	1.918	2.696	3.220	3.000
TÜKETİM	GWh	128.295	160.794	210.434	257.220	262.500	275.000
Kişi Başına Tüketim	kWh	1.997	2.345	2.883	3.326	3.359	3.480

Kaynak: TEİAŞ

(1) Kurulu güç gerçekleşme, fiili üretim gerçekleşme tahminidir.

(2) Program

(3) Diğer: Jeotermal, Rüzgar, Güneş

TABLO II: 51- Elektrik Enerjisi Üretiminin Enerji Kaynaklarına Göre Dağılımı

	Taşkömürü		Linyit		Akaryakıt		Doğalgaz		Biyogaz-atık ve diğer		Termik		Hidrolik		Jeotermal Rüzgar ve Güneş		TOPLAM	
	GWh	%	GWh	%	GWh	%	GWh	%	GWh	%	GWh	%	GWh	%	GWh	%	GWh	%
1998	2.981	2,7	32.707	29,5	7.923	7,1	24.837	22,4	255	0,2	68.703	61,9	42.229	38,0	90	0,1	111.022	100
1999	3.123	2,7	33.908	29,1	8.080	6,9	36.345	31,2	205	0,2	81.661	70,1	34.677	29,8	102	0,1	116.440	100
2000	3.819	3,1	34.367	27,5	9.311	7,5	46.217	37,0	220	0,2	93.934	75,2	30.879	24,7	109	0,1	124.922	100
2001	4.046	3,3	34.372	28,0	10.366	8,4	49.549	40,4	230	0,2	98.563	80,3	24.010	19,6	152	0,1	122.725	100
2002	4.093	3,2	28.056	21,7	10.744	8,3	52.496	40,6	174	0,1	95.563	73,9	33.684	26,0	153	0,1	129.400	100
2003	8.663	6,2	23.590	16,8	9.196	6,5	63.536	45,2	116	0,1	105.101	74,8	35.329	25,1	150	0,1	140.580	100
2004	11.998	8,0	22.449	14,9	7.670	5,1	62.242	41,3	104	0,1	104.463	69,3	46.084	30,6	151	0,1	150.698	100
2005	13.246	8,2	29.946	18,5	5.483	3,4	73.445	45,3	122	0,1	122.242	75,5	39.561	24,4	153	0,1	161.956	100
2006	14.217	8,1	32.433	18,4	4.340	2,5	80.691	45,8	154	0,1	131.835	74,8	44.244	25,1	221	0,1	176.300	100
2007	15.136	7,9	38.294	20,0	6.537	3,4	95.025	49,6	214	0,1	155.206	81,0	35.851	18,7	511	0,3	191.568	100
2008	15.858	8,0	41.858	21,1	7.519	3,8	98.685	49,7	220	0,1	164.139	82,7	33.270	16,8	1.009	0,5	198.418	100
2009	16.148	8,3	39.537	20,3	4.804	2,5	96.095	49,3	340	0,2	156.924	80,6	35.958	18,5	1.931	1,0	194.813	100
2010	19.104	9,0	35.942	17,0	2.180	1,0	98.144	46,5	458	0,2	155.828	73,8	51.796	24,5	3.584	1,7	211.208	100
2011	27.348	11,9	38.870	16,9	903	0,4	104.048	45,4	469	0,2	171.638	74,8	52.339	22,8	5.418	2,4	229.395	100
2012	33.325	13,9	34.689	14,5	1.638	0,7	104.499	43,6	721	0,3	174.872	73,0	57.865	24,2	6.760	2,8	239.497	100
2013	33.524	14,0	30.262	12,6	1.739	0,7	105.116	43,8	1.171	0,5	171.812	71,6	59.421	24,7	8.921	3,7	240.154	100
2014	39.647	15,7	36.616	14,5	2.145	0,9	120.576	47,9	1.433	0,6	200.417	79,5	40.645	16,1	10.901	4,3	251.963	100
2015 (1)	42.498	16,4	29.947	11,6	4.796	1,9	96.777	37,4	1.564	0,6	175.582	67,9	68.291	26,4	14.627	5,7	258.500	100
2016 (2)	44.390	16,4	30.545	11,3	4.223	1,6	100.004	36,9	1.463	0,5	180.625	66,7	74.353	27,4	16.022	5,9	271.000	100

Kaynak: TEİAŞ

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

b) Amaç ve Hedefler

Enerjinin nihai tüketiciye sürekli, kaliteli, güvenli, asgari maliyetlerle arzını ve enerji temininde kaynak çeşitlendirmesini esas alarak; yerli ve yenilenebilir enerji kaynaklarını mümkün olan en üst düzeyde değerlendiren, nükleer teknolojiyi elektrik üretiminde kullanmayı öngören, ekonominin enerji yoğunluğunu azaltmayı destekleyen, israfi ve enerjinin çevresel etkilerini asgariye indiren, ülkenin uluslararası enerji ticaretinde stratejik konumunu güçlendiren rekabetçi bir enerji sistemine ulaşılması temel amaçtır.

2016 yılında Türkiye toplam elektrik tüketiminin 275 milyar kWh olması ve kişi başı elektrik tüketiminin 3.480 kWh'ye yükselmesi; elektrik santralleri toplam kurulu gücünün yaklaşık yüzde 7,2 artarak 78.421 MW'a çıkması; doğal gaz yakıtlı santrallerin ise toplam elektrik üretimindeki payının yüzde 36,9 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Yenilenebilir kaynaklardan elektrik üretiminin 2016 yılında 92 milyar kWh'ye çıkacağı ve toplam elektrik üretimi içindeki payının yüzde 34'e yükseleceği tahmin edilmektedir.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Kamu kesiminin düzenleyici ve denetleyici rolü çerçevesinde, bir taraftan rekabetçi piyasanın ve uygun bir yatırım ortamının oluşumu desteklenirken diğer taraftan arz güvenliği yakından takip edilecektir. Kamu kesimi ancak piyasaların arz güvenliğini sağlamada yetersiz kalması halinde yatırımcı olarak piyasanın sağlıklı işleyişine katkı sunacaktır. (Kalkınma Planı p.785)			
Tedbir 368. Elektrik arz güvenliği izlenecek ve gerekli önlemler alınacaktır.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, EPDK, EÜAŞ, TEİAŞ, İlgili Kuruluşlar	Aralık Sonu	Kamu santrallerindeki rehabilitasyon ve verimlilik artırma yatırımlarına devam edilecektir. 6446 sayılı Kanun çerçevesinde elektrik arz güvenliği periyodik olarak değerlendirilecek ve piyasanın arz güvenliğini sağlamada yetersiz kaldığı durumlarda arz güvenliğinin temini amacıyla kapasite mekanizması oluşturulacaktır.
Tedbir 369. Enerji yatırım süreçleri kolaylaştırılacaktır.	EPDK (S), Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Haziran Sonu	Enerji lisans, ruhsat ve izin işlemlerini kolaylaştırmak üzere EPDK tarafından istenen belgelerin azaltılması ve elektronik ortamda temini mümkün olan belgelerin başvuru sahiplerinden alınmaması yönünde düzenleme yapılacaktır.

Birincil enerji kaynakları bazında dengeli bir kaynak çeşitlendirmesine ve orijin ülke farklılaştırmasına gidilecek, üretim sistemi içinde yerli ve yenilenebilir enerji kaynaklarının payı azami ölçüde yükseltilecektir. (Kalkınma Planı p.787)

Tebdir 370. Elektrik kurulu gücü ve üretiminde yenilenebilir enerji kaynaklarının oranı artırılabilecektir.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S), Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, TEDAŞ, TEİAŞ, EPDK, DSİ.	Aralık Sonu	Yenilenebilir enerji projelerinin gerçekleştirilmesinin önündeki engeller kaldırılacak, bu projelerin hızlandırılması için ÇED, izin vb. süreçlerin tamamlanması ve takip edilmesi sağlanacaktır. İşletmeye alınacak RES'lerin RİTM'e bağlantı çalışmalarına devam edilecek, benzer şekilde Güneş Enerjisi İzleme ve Kontrol Sistemi kurulacaktır. 600 MW'lık güneş enerjisi kapasitesinin üretime geçmesine yönelik çalışmalar hızlandırılacaktır. Karapınar Enerji İhtisas Endüstri Bölgesi ivedilikle elektrik üretim tesislerine tahsis edilecektir. Dalga, akıntı ve deniz termal enerji potansiyeli belirleme çalışmaları yürütülecektir. HES Destekli RES ve Pompaj Depolamalı HES çalışmaları devam edecektir.
---	--	-------------	--

Petrol ve doğal gazda olağanüstü durum arz stokları yeterli düzeyde oluşturulacaktır. Tuz Gölü Doğal Gaz Yeraltı Depolama Projesi ile Trakya'da yer alan doğal gaz depolama tevsi projeleri tamamlanacaktır. Doğal gaz iletim ve dağıtım ağı ülke saatinde genişletilecek ve talep noktalarına doğal gaz ulaştırılacaktır. (Kalkınma Planı p.789)

Tebdir 371. Mevcut doğal gaz depolama tesislerinin (Kuzey Marmara ve Değirmenköy-Çevre sahaları) depolama ve gaz çekim kapasiteleri artırılabilecektir.	TPAO(S), Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, EPDK, BOTAŞ	Aralık Sonu	Mevcut doğal gaz depolama tesislerinin (Kuzey Marmara ve Değirmenköy-Çevre sahaları) toplam depolama kapasitesi 4,3 milyar m ³ 'e, geri çekim kapasitesi ise 75 milyon m ³ /güne çıkarılacaktır.
Tebdir 372. Tuz Gölü Doğal Gaz Depolama Projesi yürütülecektir.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, EPDK, BOTAŞ	Aralık Sonu	Tuz Gölü Doğal Gaz Depolama Projesinin yapımına devam edilecektir.

Enerji Verimliliğinin Geliştirilmesi Programı

Tebdir 373. Enerjiyi verimli tüketen ürünlerle verimsiz tüketen ürünlerin vergilerinin farklılaştırılması sağlanacaktır.	Maliye Bakanlığı (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	Haziran Sonu	Özel Tüketim Vergisi Kanununa ekli IV Sayılı Listede yer alan elektrikli ürünlerin, enerjiyi verimli kullanmalarına göre farklı oranlarda vergilendirilmesi sağlanacaktır. Hazırlanan mevzuat taslağı kurum görüşlerine açılacaktır.
--	---	--------------	--

<p>Tedbir 374. Yüksek verimli motorların kullanımının yaygınlaştırılması amacıyla vergi farklılığı oluşturulmasına yönelik çalışma yapılacaktır.</p>	<p>Maliye Bakanlığı (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı</p>	<p>Aralık Sonu</p>	<p>Sanayide yüksek verimli motorlara geçiş sürecinin hızlandırılması için IE3 ve IE4 sınıfı motorların kullanımını yaygınlaştırmak amacıyla vergi farklılığının oluşturulmasına yönelik çalışma yapılacaktır. Verimlilik Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen sanayide elektrik motorlarına ilişkin envanter çalışması Maliye Bakanlığı ile paylaşılarak yönetmelik taslağı yıl sonuna kadar hazırlanacaktır.</p>
<p>Tedbir 375. Yüksek verimli elektrik motorlarına geçiş sağlanacaktır.</p>	<p>Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Avrupa Birliği Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, TSE</p>	<p>Aralık Sonu</p>	<p>Elektrik Motorları ile İlgili Çevreye Duyarlı Tasarım Gereklere Dair Tebliğin gerektirdiği uygulamalar konusunda sanayicilerin bilinçlendirilmesinin yanı sıra etkin bir şekilde piyasa denetimi ve gözetimi yapılacaktır. Ayrıca, akuple edilmiş motorlar için de asgari verimlilik gereksinimlerini tanımlayan mevzuat düzenlemeleri yapılacaktır.</p>
<p>Tedbir 376. Enerji verimliliğini ve tasarrufunu artırmaya yönelik etkili mekanizmalar geliştirilmesi ve uygulanması amacıyla mevzuat çalışmaları tamamlanacak ve ilgili idari düzenlemeler hayata geçirilecektir.</p>	<p>Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, Devlet Personel Başkanlığı, KOSGEB</p>	<p>Aralık Sonu</p>	<p>Enerji verimliliği uygulama projelerinin desteklenmesine ve endüstriyel işletmelerle enerji yoğunluğunu azaltmak üzere gönüllü anlaşmalar yapılmasına devam edilecektir. Sektörel bazda enerji verimliliği potansiyelleri belirlenecektir. Enerji verimliliğinde istatistik, ölçme-değerlendirme ve izlemeye yönelik bir mekanizma oluşturulacaktır. Yenilenebilir Enerji Genel Müdürlüğü enerji verimliliği çalışmalarını yönlendirecek şekilde yapılandırılacaktır. Enerji Performans Sözleşmelerini destekleyici mevzuat düzenlemeleri yapılacaktır. Binalarda enerji tüketiminin azaltılması için Enerji Verimliliği Kanunu, İmar Kanunu ve ilgili diğer kanun ve yönetmeliklerde değişiklikler yapılacaktır.</p>

Tebdir 377. Kamu binalarında enerji verimliliği yatırımlarına başlanacaktır.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı	Aralık Sonu	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından etütleri tamamlanan kamu binalarının enerji verimli hale getirilmesine başlanacaktır. Enerji verimliliği yatırımlarının gerektirdiği finansman ihtiyacı uluslararası finans kuruluşlarından uzun dönemli krediler dahilinde karşılanacaktır.
Nükleer enerji alanında hukuki ve kurumsal altyapı güçlendirilecektir. Nükleer alandaki faaliyetlerin güvenli ve emniyetli bir şekilde yürütülmesini tespit ve teyit etmek için bağımsız, güçlü ve yetkin bir nükleer düzenleme ve denetleme sistemi oluşturulacaktır. (Kalkınma Planı p.791)			
Tebdir 378. Nükleer enerji alanında hukuki ve kurumsal altyapı güçlendirilecektir.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S), TAEK	Aralık Sonu	Nükleer alandaki faaliyetlerin güvenli ve emniyetli bir şekilde yürütülmesini tespit ve teyit etmek için bağımsız, güçlü ve yetkin bir Nükleer Düzenleme Kurumu kurulacaktır. Bu kapsamda; TAEK görev ve yetkilerinin yeniden düzenlenmesini de içeren Nükleer Enerji Kanunu 2016 yılında yasalacaktır.

2.2.2.17. Madencilik

a) Mevcut Durum

Madencilik sektöründe 2014 yılında ihracat ve ithalatta düşüş kaydedilirken üretimde artış gerçekleşmiştir. 2015 yılının Ocak-Kasım döneminde ise bir önceki yılın aynı dönemine göre üretimde yüzde 5,22, ihracatta yüzde 18,1, ithalatta ise yüzde 25,3 azalış görülmüştür. İhracatta en önemli paya sırasıyla demir dışı metaller (krom, bakır, çinko, kurşun), mermer, bor ve feldspat, ithalatta ise ham petrol, doğal gaz, taşkömürü ve demir cevheri sahiptir.

Türkiye'nin ham petrol üretimi 2014 yılında bir önceki yıla göre yüzde 4,2 artışla 2,5 milyon tona yükselmiştir. Ham petrol ithalatı 2014 yılında yüzde 6,4 azalarak 17,5 milyon ton olmuştur. Türkiye'nin 2014 yılı doğal gaz üretimi bir önceki yıla göre yüzde 10,8 azalarak 0,479 milyar m³, ithalatı ise bir önceki yıla göre yüzde 8,8 artarak 49,3 milyar m³ olmuştur.

Enerjide dışa bağımlılığın azaltılmasına ve sanayide hammadde ihtiyacının karşılanmasına yönelik kamu kurumları tarafından yürütülen maden, enerji hammaddeleri ve jeotermal kaynak arama yatırımları için ayrılan kaynaklar 2015 yılında 2014 yılına göre yüzde 3,6 artışla 1.657 milyon TL'ye çıkarılmıştır.

TABLO II: 52- Madencilik ile İlgili Temel Göstergeler

	2012	2013	2014	2015	
GSYH İçindeki Payı (Yüzde)	1,5	1,4	1,5	1,3 (2)	
Üretim Artışı (Yüzde) (1)	2,1	-3,6	7,4	-5,22 (3)	
İhracat (Milyon ABD Doları) (Cari Fiyatlarla)	3 160	3 879	3 406	2 579 (3)	
İhracat Artışı (Yüzde)	12,7	22,7	-12,2	-18,1 (3)	
Toplam İhracat İçindeki Payı (Yüzde)	2,1	2,6	2,16	2 (3)	
İthalat (Milyon ABD Doları) (Cari Fiyatlarla)	42 246	38 205	37 126	25 334 (3)	
İthalat Artışı (Yüzde)	13,2	-9,6	-2,8	-25,3 (3)	
Toplam İthalat İçindeki Payı (Yüzde)	17,9	15,2	15,3	13,4 (3)	
Sabit Sermaye Yatırımları İçindeki Payı (Yüzde)	3,0	2,8	3,3	3,2 (4)	
Kamu Yatırımları (Milyon TL)	1 295	1 162	1 873 (3)	2 047 (4)	
Özel Sektör Yatırımları (Milyon TL)	7 319	7 930	9 905	10 677 (4)	
Kurulan İşletme Sayısı	645	633	446	406 (3)	
Kapanan İşletme Sayısı	196	149	87	105 (3)	
Maden Ruhsatı Müracaatı Sayısı	5 069	5577	3181	846 (2)	
Verilen Maden Ruhsat Sayısı	Arama	1 424	628	436	811 (2)
	İşletme	1 507	1 139	1 189	938 (2)
	Toplam	2 971	1 767	1 625	1 749 (2)

Kaynak: TÜİK, Kalkınma Bakanlığı, TOBB, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (Maden İşleri Genel Müdürlüğü)

(1) NACE Rev.2 Sınıflamasına Göre Aylık Sanayi Üretim Endeksi (2010=100)

(2) Ocak-Eylül dönemi

(3) Ocak-Kasım dönemi

(4) Gerçekleşme tahmini

TPAO tarafından başta denizlerimizde olmak üzere sürdürülmekte olan büyük ölçekli arama yatırımları, 2015 yılında dünya petrol fiyatlarında meydana gelen düşüşün etkisi ile yavaşlamış olup, bu durumun 2016 yılında da devam etmesi beklenmektedir.

Trakya'daki Silivri doğal gaz depolama tesislerinin depolama, enjeksiyon ve geri üretim kapasitelerinin artırılması için TPAO tarafından 3 faz halinde programlanan Kuzey Marmara ve Değirmenköy Sahaları Yeraltı Doğal Gaz Depolama Tesisleri Kapasite Artırımı Projesi devam etmektedir. Bu projelerin tamamlanması sonucunda, mevcut depolama kapasitesinin 1,6 milyar m³'ten 4,3 milyar m³'e, enjeksiyon kapasitesinin 10 milyon m³/gün'den 40 milyon m³/gün'e ve geri üretim kapasitesinin 14 milyon m³/gün'den 75 milyon m³/gün'e çıkarılması hedeflenmektedir. Böylece 2019 yılında bitirilmesi planlanan proje ile bugünkü doğal gaz tüketiminin yüzde 10'unun depolanması sağlanmış olacaktır.

MTA tarafından yürütülen proje kapsamında deniz alanlarımızda faaliyet gösterecek tam donanımlı bir sismik araştırma gemisi için Savunma Sanayi Müsteşarlığıyla yapılan işbirliği çerçevesinde 2012 yılında başlanan çalışmaların 2016 yılı ilk yarısı itibarıyla tamamlanması planlanmaktadır. MTA'ya maden ve jeotermal kaynak arama yatırımları için ayrılan kaynak son yıllarda önemli oranda artırılmış olup başlatılmış olan arama faaliyetleri 2016 yılında da sürdürülecektir.

18/02/2015 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 6592 sayılı Kanun ile 3213 sayılı Maden Kanununda değişiklik yapılarak; ruhsat harcı, ruhsat teminatı ve çevre ile uyum teminatı adı altında alınan bedellerin, ruhsat bedeli adı altında tek kaleme olarak toplanması, devlet hakkı oranlarının emsal bedellere göre yeniden düzenlenerek artırılması, teminat iradı yerine idari para cezası kesilmesi, ruhsat iptallerinin mümkün olduğunca idari para cezasına dönüştürülmesi, ruhsat devirlerinin mali açıdan külfetli hale getirilerek ruhsatların alım satımına konu olmasının azaltılması, rezervin verimli bir şekilde değerlendirilmesi, can ve mal güvenliği tedbirlerinin alınması amacıyla birden fazla ruhsatın birbirine mücavir olarak bulunduğu sahalarda faaliyetlerin ortak bir proje çerçevesinde yapılması düzenlemeleri getirilmiştir.

ABD, AB, Japonya, Güney Kore ve Çin gibi dünyanın önde gelen gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomileri, hammaddelerin arz ve talep odaklı yönetimi konusunda çalışmalar yürütmekte ve kendi hammadde yönetimi stratejilerini geliştirip uygulamaktadır. Bu durum ülkemizin de bu konuda inisiyatif geliştirmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Madencilik sektöründe; ruhsat güvencesinin artırılması, karmaşık ve uzun izin süreçlerinin basitleştirilmesi, ham olarak ihraç edilen madencilik ürünlerinin yurt içinde işlenerek ihraç edilmesinin getireceği potansiyel katma değer artışının değerlendirilmesi, başta özel sektör olmak üzere arama faaliyetlerinin artırılması, kamu kuruluşlarının yeniden yapılandırılması ve verimsizliğin önlenmesi, madencilik faaliyetlerinin diğer sektör faaliyet ve yatırımlarıyla eşgüdümlü şekilde planlanması, madencilik firma ve işletmelerindeki ölçek ve teknoloji sorununun giderilmesi ihtiyacı devam etmektedir.

b) Amaç ve Hedefler

Madencilikte ülkemiz maden potansiyelinin sağlıklı tespit edilmesi, üretim için gerekli hammadde arz güvenliğinin sağlanması ve madenlerin yurt içinde işlenip katma değerinin yükseltilerek ülke ekonomisine katkısının artırılması temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Enerji üretiminde dışa bağımlılığın azaltılması hedefiyle uyumlu olarak; yurtiçi ve yurtdışında petrol ve doğal gaz arama faaliyetleri hızlandırılacak, linyit kömürü ve jeotermal gibi yerli kaynakların potansiyelinin tespitine yönelik arama faaliyetleri azami düzeye çıkarılacaktır. Kaya gazı konusunda ise kapsamlı araştırma faaliyetlerinin yürütülmesi sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.805)			
Tedbir 379. MTA Genel Müdürlüğü günümüz ihtiyaçlarına göre yeniden yapılandırılacaktır.	MTA (S), Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	Aralık Sonu	İlgili kurumlarla işbirliği yapılarak dünyadaki benzer örnekler dikkate alınmak suretiyle bir rapor hazırlanacaktır. Rapor esas alınarak kanun tasarısı taslağı hazırlanacaktır.
Tedbir 380. TTK yeniden yapılandırılacaktır.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, TTK, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	TTK'nın zarar eden bir yapıdan çıkarılması amacıyla eylem planı hazırlanacak ve kurum yeniden yapılandırılacaktır.

Tedbir 381. Kaya gazı envanteri hazırlanacaktır.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S), MTA, TPAO, İlgili Diğer Kuruluşlar	Aralık Sonu	Ülkemizdeki kaya gazı rezervini ve ekonomik potansiyelini ortaya koymak üzere bir envanter çalışması yapılacaktır.
Türkiye ekonomisi için temel ve kritik olan hammaddelerin güvenli teminine yönelik strateji oluşturulacaktır. Kritik hammadde, maden ve minerallerin ülke dışına çıkarılmasında düzeni sağlayacak bir sistem kurulacaktır. (Kalkınma Planı p.807)			
Tedbir 382. Türkiye ekonomisi için temel ve kritik olan madenler belirlenerek güvenli teminine yönelik strateji oluşturulacaktır.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, MTA	Aralık Sonu	Çalışma grubu oluşturularak, temel ve kritik olan madenler belirlenecek, strateji oluşturulacaktır.

2.2.2.18. Lojistik ve Ulaştırma

a) Mevcut Durum

Türkiye sahip olduğu kıtalar arası geçiş noktasındaki konumuyla lojistikte bölgesel bir üs olma potansiyeline sahiptir. 2010 yılında Lojistik Performans Endeksine göre 155 ülke arasında 39'uncu sırada bulunan Türkiye, 2012 yılında 27'nci sıraya yükselmiş, 2014 yılında ise 30'uncu sıraya gerilemiştir. Lojistikle ilgili yetkiler farklı kamu kurumları arasında dağıtılmış bulunduğundan etkin bir koordinasyon ile lojistik mevzuatının düzenlenmesine ve Lojistik Master Planının hazırlanmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Farklı kamu kurumları arasındaki koordinasyon sorununu çözmek için Lojistik Koordinasyon Kurulu oluşturulacaktır. Ülkemizde büyük altyapı projelerinin tamamlanarak denizyolu ve demiryolu taşımacılığının özendirilmesi ve kombine taşımacılık imkânlarının artırılması ihtiyacı sürmektedir. Kamu tarafından 20 adet lojistik merkezin yapımı çeşitli aşamalarda devam etmektedir.

Demiryolu ve denizyolu fiziki altyapısının artan ulaşım talebine uygun olarak zamanında gerçekleştirilememesi ve kapıdan kapiya taşımacılık için en uygun ulaşırma türünün karayolu taşımacılığı olması, yük ve yolcu taşımalarının ağırlıklı olarak karayolu ağına yüklenmesine yol açmaktadır. Bu durum fiziki standartlar ve ağı yoğunluğu açısından yetersiz olan mevcut karayolu altyapısının daha da yıpranmasına ve verimsiz bir ulaşım sisteminin oluşmasına neden olmaktadır. Bu kapsamda ulaşım maliyetleri, erişilebilirlik ve trafik güvenliği gibi unsurları temel alan; türler arasında dengeli ve birbirini tamamlayıcı bir ulaşırma sisteminin oluşturulabilmesi için Ulusal Ulaşırma Ana Planının AB Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPA) finansmanı ile gerçekleştirilmesine başlanmıştır.

Artan ulaşım talebi, uzun dönemli planlamalar yapılsa dahi, kısıtlı kaynakların kısa vadeli önceliklerle karayolu yapımına tahsis edilmesine sebep olmaktadır. Standartı düşük ve ağırlıklı tek hat olan altyapı üzerinde işletmecilik yapılan demiryollarının rekabet edebilirliği, ilgili yasal düzenlemenin yeni yapılmış olması dolayısıyla rekabetçi bir demiryolu taşımacılık piyasasının henüz oluşmamış olması nedeniyle düşük kalmaktadır.

AB Ulaşırma Operasyonel Programı için öngörülen hibe kaynakları ve Türkiye'nin sağladığı eş finansmanla Irmak-Karabük-Zonguldak Sinyalizasyon, Telekom Tesisi Yapımı ve Altyapı İyileştirme projesinin yapım çalışmaları devam etmektedir. Ayrıca Samsun-Kalın Demiryolu Rehabilitasyonu ve Sinyalizasyonu projesinin IPA finansmanı ile inşaatına başlanmıştır.

TABLO II: 53- Ulaştırma Alt Sektörlerindeki Gelişmeler

	Birim	2013	2014	2015 (7)	Yıllık Artış (Yüzde)	
					2014	2015
DEMİRYOLU ULAŞIMI						
Yolcu Taşıma (Yurt İçi)	Milyon-Yolcu-Km	2 976	3 388	3 773	13,8	11,4
Yük Taşıma (Yurt İçi)	Milyon-Ton-Km	10 241	11 106	9 920	8,4	-10,7
Yük Taşıma (Yurt Dışı)	Milyon-Ton-Km	509	495	460	-2,8	-7,1
DENİZYOLU ULAŞIMI						
Yük Taşıma (Yurt İçi) (1)	Milyon-Ton-Km	17 260	16 240	16 700	-5,9	2,8
Yük Taşıma (Yurt Dışı) (2)	Milyon-Ton-Km	1 040 000	1 030 000	1 090 000	-1	5,8
Türk Deniz Tic. Filosu Tonajı (300 Grt ve Üstü)	Bin DWT	9 179	9 013	8 530	-1,8	-5,4
HAVAYOLU ULAŞIMI						
Yolcu Taşıma (Yurt İçi)	Milyon-Yolcu-Km	23 357	26 204	29 217	12,2	11,5
Yolcu Taşıma (Yurt Dışı) (3)	Milyon-Yolcu-Km	79 696	92 539	102 533	16,1	10,8
KARAYOLU ULAŞIMI						
Yolcu Taşıma (Yurt İçi) (4)	Milyon-Yolcu-Km	268 179	276 073	289 048	2,9	4,8
Yük Taşıma (Yurt İçi) (4)	Milyon-Ton-Km	224 048	234 492	243 896	4,7	4,0
BORU HATTI ULAŞIMI						
Yük Taşıma (Yurt İçi) (5)	Milyon-Ton-Km	2 800	2 693	2 800	-3,8	4
Yük Taşıma (Transit) (5)	Milyon-Ton-Km	44 417	42 168	52 000	-5,1	23,3
Doğal Gaz (6)	Milyon-m ³	45 269	49 262	47 500	8,8	-3,6

(1) Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı tarafından hesaplanan taşıma miktarlarıdır.

(2) Denizyoluyla yapılan taşımaların tümünü kapsayan hesaplanmış tahmini taşıma miktarlarıdır.

(3) Yalnız THY tarafından yapılan taşımalardır.

(4) KGM'nin sorumluluğu altındaki yol ağında yapılan taşımalardır.

(5) Yalnız ham petrol taşımalardır.

(6) Rusya, Nijerya, Cezayir, Azerbaycan ve İran'dan ithalatı yapılan ve spot piyasadan temin edilen toplam doğal gaz taşımalardır.

(7) Gerçekleşme Tahmini.

Eurostat tarafından 2013 yılı için derlenen, karasal (karayolu ve demiryolu) yük taşımalarında ülkemizin yüzde 95 olan karayolu payı, AB-28 ortalamasına kıyasla (yüzde 81) oldukça yüksektir. Bu durum, karayolu yük taşımacılığına olan yüksek talebin diğer ulaştırma türlerine kaydırılarak daha dengeli bir ulaştırma sistemi sağlanması gerekliliğine işaret etmektedir.

TABLO II: 54- Ülkelere Göre Ulaştırma Alt Sektörlerinin Karşılaştırılması

Ülkeler	Karayolu Yoğunluğu km/bin km ² (2012)(1)	Otoyol Yoğunluğu km/bin km ² (2012)	Demiryolu Yoğunluğu km/bin km ² (2013)
Çek Cumhuriyeti	716	10	120
Fransa	734	21	56
Almanya	646	36	94
Belçika	536	58	117
Avusturya	421	21	58
AB-28	435	17	49
Türkiye	83	3	12

Kaynak: AB Ulaştırma İstatistikleri, Karayolları Genel Müdürlüğü

(1) Ülkeler arası tanım farklılıklarının verilerdeki yıllık değişimlere etkisi olmaktadır.

Mevcut ulaştırma altyapı yoğunluğu incelendiğinde, Türkiye'nin AB-28 ortalamasının oldukça altında karayolu, otoyol ve demiryolu ağına sahip olduğu gözlenmektedir. Asfalt kaplamalı köy yolları değerlendirmeye alınsa dahi, ülkemizin karayolu yoğunluğunun AB-28 ortalamasının yaklaşık yarısı düzeyinde kaldığı görülmektedir.

Lojistik maliyetinin düşürülmesine katkı sağlamak üzere, gümrük işlemlerinin kolaylaştırılmasına ve modern bir gümrük sisteminin oluşturulmasına yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Bu kapsamda, gümrüklerin fiziki altyapısını iyileştirme faaliyetlerine devam edilmekte olup ihtiyaç duyulan yerlerde yeni gümrük tesisleri yapılmakta veya mevcut tesislerin modernizasyonu gerçekleştirilmektedir. Gümrük Tesislerinin modernizasyonunda ve yeni tesislerin yapımında bütçe imkânlarının yanı sıra Kamu-Özel İşbirliği imkânlarından da istifade edilmektedir. Hâlihazırda Yap-İşlet-Devret (YİD) yöntemiyle on gümrük kapısı işletmeye açılmış olup iki gümrük kapısı ve bir gümrük Müdürlüğü'nün yatırım çalışmaları devam etmektedir. 2015 yılında Çıldır-Aktaş ve Dilucu Sınır Kapıları YİD yöntemiyle tamamlanarak hizmete açılmıştır.

Gümrük işlemlerinin kolaylaştırılması amacıyla 2013 yılında Yetkilendirilmiş Yükümlü Statüsü hayata geçirilmiş ve bu statü kapsamında ihracatta yerinde gümrükleme ve izinli gönderici uygulamaları başlatılmıştır. Ayrıca, statü kapsamında ithalatta yerinde gümrükleme ve izinli alıcı uygulamalarına ilişkin mevzuat yayımlanmış olup uygulamanın başlatılmasına yönelik çalışmalar devam etmektedir. Gümrük işlemlerinin kolaylaştırılmasını amaçlayan bir başka proje olan Tek Pencere Sisteminin hayata geçirilmesine yönelik çalışmalara devam edilmiş, ilgili kurumlarla protokoller imzalanmış ve e-belge çalışmaları başlatılmıştır. Tek Pencere Sistemi kapsamında e-başvuru aşaması ile ilgili olarak tasarım çalışmaları tamamlanmış olup yazılım çalışmaları devam etmektedir.

Gümrük işlemlerinde güvenlik boyutuna da özel önem verilmektedir. Ülkemize yük ve yolcu giriş ve çıkışında kaçakçılıkla mücadele kapsamında yürütülen denetimlerin etkinliğini artırmaya yönelik çalışmalar devam etmektedir.

Posta sektöründe tek el alanının tanımlanmasına ve evrensel hizmet sunumuna ilişkin esas ve usullerin belirlenmesine yönelik mevzuat çalışmaları devam etmektedir.

6475 sayılı Kanun çerçevesinde sektörde yetkilendirmeler BTK tarafından sürdürülmektedir. Aralık 2015 itibarıyla 21'i ulusal düzeyde olmak üzere 26 işletmeci yetkilendirilmiş durumdadır.

2015/20 sayılı Akıllı Ulaşım Sistemleri Hakkında Başbakanlık Genelgesi ile 25 Ekim 2014 tarih ve 29156 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Ulusal Akıllı Ulaşım Sistemleri Strateji Belgesi ve eki Eylem Planının yürütülmesine yönelik bir İzleme ve Yönlendirme Komitesi kurulmuştur.

Karayolu

TABLO II: 55- Sath Cinsine Göre Yol Ağı

(km)

Yol Sınıfı	BSK	Sathi Kaplama	Parke	Stabilize	Toprak	Diğer Yollar	Toplam
Otoyollar (1)	2 289	-	-	-	-	-	2 289
Devlet Yolları	13 391	17 364	71	57	29	303	31 215
İl Yolları	2 486	27 130	201	744	637	1 542	32 740
Toplam	18 166	44 494	272	801	666	1 845	66 244

Kaynak: Karayolları Genel Müdürlüğü

Not: 15/11/2015 tarihi itibarıyla güncel verilerdir.

(1) Büyükşehir Belediyelerine devredilen otoyollar dâhildir.

Bölünmüş yol yapım programı kapsamında 2015 yılı Aralık ayı itibarıyla 564 km bölünmüş yol tamamlanmış ve otoyollar dâhil çok şeritli karayolu ağı 24.280 km'ye ulaşmıştır. Aynı dönemde yaklaşık 1.167 km Bitümlü Sıcak Karışım (BSK) kaplama yapımı tamamlanmıştır.

Gelişmiş ülkelerde araç sahiplik oranı yüksek olmasına rağmen karayollarında ölümcül kaza oranı, gelişmekte olan ülkelere oranla oldukça düşüktür. Eurostat 2013 yılı verilerine göre milyon otomobil başına düşen can kaybı sayısı İsveç'te 55, İngiltere'de 59, Almanya'da 77, İspanya'da 76 iken Türkiye'de bu sayı 396'dır. Trafik kazaları ülkemiz için sosyo-ekonomik açıdan önemli problemlerden biri olmaya devam etmektedir.

Demiryolu

Türkiye'deki mevcut demiryolu ağı 2014 sonu itibarıyla 1.213 km'si hızlı tren hattı, 8.903 km'si konvansiyonel ana hat, 2.369 km'si tali hat ve istasyon yolları olmak üzere toplam 12.485 km'dir. Toplam ağın yüzde 35'i sinyalli ve yüzde 30'u elektriktir. Türkiye'de hem demiryolu yoğunluğu hem mevcut demiryolları üzerindeki trafik yoğunluğu yetersizdir. Ayrıca, Türkiye'de yüzde 30 olan elektrikli hat oranı, yüzde 51 olan AB-28 ortalamasının oldukça altındadır.

İşletmeye alınan Ankara-Eskişehir, Ankara-Konya ve Eskişehir-Konya Hızlı Tren hatlarında taşınan toplam yolcu sayısı her yıl düzenli olarak artmakta olup 2014 sonu itibarıyla toplam yolcu taşımacılığında yüzde 13,8 artış gerçekleşmiştir. Söz konusu artışta Ankara-İstanbul Hızlı Tren seferlerinin başlaması etkili olmuştur. Halihazırda yolcu talebini karşılayamayan hızlı tren setlerinin sayısının artması ile birlikte hızlı tren yolcu taşımacılığındaki artış eğiliminin devam etmesi beklenmektedir. Yurt içi demiryolu yük taşımaları yüzde 8,4 artarken yurt dışı yük taşımaları ise yüzde 2,8 düşüş göstermiştir.

Diğer taraftan, yük taşımacılığına olumlu yönde etki etmesi beklenen yeni demiryolu yatırımları yapılmaktadır. Toplam 20 adet lojistik merkezden 7 adedi işletmeye açılmış olup 5 tanesinin inşaat çalışmaları sürdürülmektedir. Ayrıca önemli demiryolu güzergâhlarında kapasite artışı sağlayacak elektrifikasyon ve sinyalizasyon projeleri ile ikinci hat yapımlarına devam edilmektedir. Söz konusu projelerin hayata geçirilmesi ve özel sektör tren işletmeciliğinin geliştirilmesi ile beraber orta ve uzun vadede demiryolu yük taşımalarında istenen gelişmenin sağlanması beklenmektedir.

Ankara merkez olmak üzere hızlı tren çekirdek ağının oluşturulması kapsamında; Ankara-Eskişehir, Ankara-Konya ve Ankara-İstanbul Hızlı Tren Hatları işletmeye açılmış olup; Ankara-Sivas Hızlı Tren, Ankara-Afyonkarahisar-İzmir Hızlı Tren ve Bursa-Yenişehir demiryolu inşaat çalışmaları devam etmektedir. Ayrıca Yerköy-Kayseri Yüksek Hızlı Tren Hattının etüt proje çalışmaları sürdürülmektedir.

01/05/2013 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 6461 sayılı Türkiye Demiryolu Ulaştırmasının Serbestleştirilmesi Hakkında Kanun çerçevesinde, TCDD şebekesinin özel kesime açılması ve yük taşımacılığında rekabetçi bir piyasanın oluşturulması yönünde yeniden yapılandırma süreci devam etmektedir. Bu kapsamda ikincil mevzuatın 2016 Haziran sonuna kadar yürürlüğe girmesi hedeflenmektedir.

Denizyolu

Türkiye'de 2014 yılı sonu itibarıyla 8,35 milyon TEU konteyner ve 295 milyon ton konteyner harici yük elleçlenmiştir. Küresel krizlere rağmen, 2004-2014 döneminde konteyner artışı yıllık ortalama yüzde 11 olarak gerçekleşmiştir. Konteyner elleçlemesinin 2015 yılı sonu itibarıyla 8,1 milyon TEU olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

TABLO II: 56- Akdeniz Limanlarındaki Konteyner Trafik (2013)

Limnlar	Konteyner (Bin TEU)
Valensiya-İspanya	4 339
Algeciras-İspanya	4 332
Gioia Tauro-İtalya	3 652
Ambarlı-Türkiye	3 318
Pire-Yunanistan	3 199
Le Havre-Fransa	2 299
Barselona-İspanya	1 697
Cenova-İtalya	1 546
Mersin-Türkiye	1 367
La Spezia-İtalya	1 207
Marsilya-Fransa	1 205
İzmir Alsancak-Türkiye	697

Kaynak: AB Ulaştırma İstatistikleri, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı Deniz Ticareti İstatistikleri ve TCDD İstatistikleri

Artan ticaretin kesintisiz ve etkin bir şekilde akışını sağlayacak ve Türkiye'nin transit ülke konumuna gelmesini kolaylaştıracak büyük ölçekli ana limanların oluşturulmasına yönelik olarak mendirek inşaatı kamu kaynaklarıyla gerçekleştirilmiş olan Çandarlı Limanının diğer altyapı ve üstyapı işlerinin YİD modeliyle yeniden ihalesine ilişkin çalışmalar sürdürülmektedir. Filyos Limanı Projesinde altyapı işlerine yönelik ihalenin sonuçlandırılarak yapıma geçilmesi planlanmış olup Mersin Konteyner Limanına ilişkin çalışmalar devam etmektedir.

Acil Müdahale Merkezleri Projesi ile Türkiye kıyılarında deniz ve çevre emniyetini sağlamak amacıyla önemli körfezlerde yürütülen Gemi Trafik Hizmetleri Projesi yatırımlarına devam edilmektedir.

Havayolu

Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü (DHMİ) tarafından işletilen havalimanı sayısı 49'a ulaşmıştır. Bunun dışında Anadolu Üniversitesi tarafından işletilen Eskişehir Hasan Polatkan Havalimanı, Türk Hava Yolları A.O. tarafından işletilen Aydın Çıldır Havalimanı ve özel sektör tarafından işletilen İstanbul Sabiha Gökçen, Zafer, Zonguldak Çaycuma ve Gazipaşa Alanya Havalimanlarıyla sivil trafığa açık meydan sayısı 55'tir.

DHMİ bünyesindeki hava meydanlarından Atatürk, Esenboğa, Antalya, Bodrum-Milas, Dalaman, Adnan Menderes ve Zafer Havalimanlarında iç ve dış hat terminaleri özel sektör tarafından işletilmektedir. Yine özel sektör tarafından işletilmekte olan Sabiha Gökçen Havalimanı da ilave edildiğinde, kamu özel işbirliği modeliyle işletilen meydanların toplam yolcu trafiği içindeki payı 2014 yılı sonunda iç hatlarda yüzde 71, dış hatlarda ise yüzde 97 düzeyine erişmiştir.

2014 yılında havalimanı ve hava meydanlarında gerçekleşen yolcu trafiği, bir önceki yıla göre dış hatlarda yüzde 9,6 artarak 80 milyon, iç hatlarda yüzde 12,2 artarak 85 milyon ve toplamda ise yüzde 10,9 artarak 165 milyon yolcu olarak gerçekleşmiştir. 2015 yılında toplam yolcu trafiği yaklaşık 182 milyon olarak gerçekleşmiştir.

Ülkemiz hava meydanlarındaki yolcu trafiğinin yaklaşık yüzde 88'i Atatürk, Antalya, Esenboğa, Adnan Menderes, Dalaman, Bodrum-Milas, Adana, Trabzon ve Sabiha Gökçen havalimanlarında gerçekleşmektedir. Bu meydanların kapasitelerinin artırılmasına yönelik yatırımlar ile hizmet standartlarının yükseltilmesi ve hava trafik yönetimiyle ilgili projeler sektör açısından önceliğini korumaktadır.

YİD modeliyle ihale edilen İstanbul'daki üçüncü havalimanı projesinin zemin güçlendirmesi çalışmaları sürdürülmektedir. Ayrıca kamu kaynaklarıyla yapılan Ordu-Giresun ve Hakkari-Yüksekova Havalimanları hizmete açılmıştır.

b) Amaç ve Hedefler

Türkiye'nin lojistikte bölgesel bir üs olması sağlanarak lojistik maliyetinin düşürülmesi, ticaretin geliştirilmesi ve rekabet gücünün artırılması temel amaçtır. Lojistikte ulaştırma, depolama, envanter yönetimi ve gümrükleme alt maliyetleri göz önünde bulundurularak, transit taşıma süresinin kısaltılması, hasarsız teslim oranının yükseltilmesi, güvenilirlik ve hız unsurları öne çıkarılarak müşteri hizmet düzeyinin artırılması hedeflenmektedir.

Yük ve yolcu ulaştırma hizmetlerinin etkin, verimli, ekonomik, çevreye duyarlı, emniyetli bir şekilde sağlanması; yük taşımacılığında, kombine taşımacılık uygulamalarının geliştirilerek demiryolu ve denizyolu paylarının artırılması, kalitenin ve güvenliğin yükseltilmesi ve ulaştırma planlamasında koridor yaklaşımına geçilmesi esastır.

Ankara merkez olmak üzere belirlenen hızlı tren çekirdek ağı yatırımları ile karma trafiğe uygun yüksek standartlı demiryolu yapımlarına, elektrifikasyon ve sinyalizasyon projelerine öncelik verilecektir.

Türkiye'nin ihracat hedefine ulaşabilmesini teminen, yapılan planlamalar doğrultusunda doğru yer, zaman ve ölçekte liman kapasiteleri hayata geçirilecek; bu çerçevede Çandarlı Limanının mendirek inşaatı dışında kalan altyapı ve üstyapı işlerinin YİD modeli çerçevesinde yapımına ve Filyos Limanının altyapı inşaatına başlanacaktır. Mersin Konteyner Limanının yapımına ilişkin hazırlıklar tamamlanacaktır.

2016 yılında Kanal İstanbul'un yapımı ve işletilmesiyle ilgili gerekli yasal düzenleme yapılacaktır.

2016 yılında havalimanlarındaki toplam trafiğin 195 milyon yolcuya yükselmesi beklenmektedir. Hava Ulaşımı Genel Etüdü çalışması başlatılacak ve İstanbul Üçüncü Havalimanı yapım çalışmaları devam ettirilecektir.

Posta sektöründe rekabetçi bir ortam sağlanarak sürdürülebilir büyümeye ve istihdama katkı sağlayan hızlı, kaliteli, çeşitli ve güvenilir hizmet sunulması temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Ulaştırma türleri ve koridorları, lojistik merkezler ve diğer lojistik faaliyetleriyle bütünleşik Lojistik Master Planı hazırlanarak hayata geçirilecektir. Bu çerçevede, lojistik merkezler için yer seçiminde rehber niteliği taşıyacak şekilde ülkemizin ulaştırma alternatiflerini gösteren ulaştırma koridor haritalarının çıkarılması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.831)			
Tedbir 383. Lojistik mevzuatı ve Lojistik Master Planı hazırlanacaktır.	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı (S), Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Üniversiteler, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Türkiye Lojistik Master Planı ihale çalışmaları sonuçlandırılacaktır. Türkiye Lojistik Master Planı ve Ulaştırma Ana Planı, yeni kurulacak Lojistik İstatistik Portalı ve Veri Tabanına temel teşkil edecek bilgileri sağlayacaktır.
Türkiye'nin lojistikte bölgesel bir üs olması sağlanarak; lojistik maliyetin düşürülmesi, ticaretin geliştirilmesi ve rekabet gücünün artırılması temel amaçtır. Lojistikte ulaştırma, depolama, envanter yönetimi ve gümrükleme alt maliyetleri göz önünde bulundurularak, transit taşıma süresinin kısaltılması, hasarsız teslim oranının yükseltilmesi, güvenilirlik ve hız unsurları öne çıkarılarak müşteri hizmet düzeyinin artırılması hedeflenmektedir. (Kalkınma Planı p.829, 1.18 Taşımacılıktan Lojistiğe Dönüşüm Programı)			
Tedbir 384. Mevcut karayolu altyapısının iyileştirilmesine yönelik çalışmalar kapsamında 659 km bölünmüş yol yapılacaktır.	Karayolları Genel Müdürlüğü (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı	Aralık Sonu	Trafik yoğunluğunun yüksek olduğu kesimlerde trafik güvenliğinin artırılması ve taşıma sürelerinin kısaltılması amacıyla 150 km'si otoyol (YİD'le gerçekleştirilecek olanlar dâhil) olmak üzere 659 km bölünmüş yol yapılacaktır.

Tedbir 385. Toplam 1.250 km BSK yapımı ve yenilenmesi gerçekleştirilecektir.	Karayolları Genel Müdürlüğü (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı	Aralık Sonu	Ağır taşıt trafiği yüksek olan yolların fiziki standardının yükseltilmesiyle mevcut karayolu altyapısının iyileştirilmesi kapsamında yıllık ortalama günlük ağır taşıt trafiği 1.000 aracın üzerinde olan güzergâhlarda toplam 1.250 km BSK yapımı ve yenilenmesi gerçekleştirilecektir.
Tedbir 386. Yurt dışında lojistik merkezler kurulacaktır.	Ekonomi Bakanlığı (S), Dışişleri Bakanlığı, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, TİM, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, UND	Aralık Sonu	Türk ihracatçılarının hedef pazarlarda rekabet gücünü artıracak, lojistik etkinliği sağlayacak lojistik merkezler kurulacaktır. Yurt dışı lojistik merkezlerin fiziki kurulumunun özel sektör kuruluşları eliyle yapılacak yatırım niteliğinde olması; ancak anılan merkezlerin kuruluş sürecinde ilgili ülke makamlarınca gereken kolaylıkların sağlanmasını teminen ticaret diplomasisi mekanizmasının kullanılması öngörülmektedir.
Tedbir 387. Yük taşımacılığına yönelik alternatif koridorlar araştırılacak ve halihazırda tespit edilmiş güzergahlarla birlikte taşımacıların ve ihracatçıların kullanımına sunulacaktır.	Ekonomi Bakanlığı (S), Dışişleri Bakanlığı, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, TİM, UND	Aralık Sonu	İhraç taşımalarımızda kullanılan güzergâhların çeşitlendirilerek daha düşük maliyetle ve daha kısa sürelerde varış noktalarına erişimin sağlanması; böylelikle nakliyecilerimiz ve ihracatçılarımız açısından rekabet avantajı yaratılması; mevcut güzergâhlar üzerinde bulunan ülkelerde yaşanan gelişmelerin dış ticaret taşımalarımız üzerindeki olumsuz etkilerinin bertaraf edilmesi amaçlarına yönelik olarak alternatif ihraç güzergâhları belirlenecek ve hâlihazırda belirlenmiş olan güzergâhlar kullanıma açılacaktır.

Bakım ve onarım hizmetlerinin ağırlıklı olarak özel kesim marifetiyle yürütülmesi için gerekli hukuki ve kurumsal düzenlemeler hayata geçirilecektir. (Kalkınma Planı p.838)			
Tedbir 388. Karayolu bakım-onarım hizmetlerinin özel sektör eliyle yürütülmesi stratejisi çerçevesinde uzun dönemli bakım-onarım ihale sözleşmelerinin uygulanmasına geçilecektir.	Karayolları Genel Müdürlüğü (S)	Aralık Sonu	Karayolları devlet ve il yolları ağında daha önce kamu marifetiyle yürütülen bakım ve onarım hizmetlerinin belirlenecek bir strateji dâhilinde özel sektöre uzun dönemli sözleşmeler yoluyla ihale edilmesine başlanacaktır.
Trafik güvenliğinin en üst seviyede tesis edilebilmesi için denetim hizmetleri; araç tescil ve sürücü belgelendirme gibi idari faaliyetlerden ayrıştırılacak ve söz konusu faaliyetler için müstakil birimler kurulacaktır. (Kalkınma Planı p.840)			
Tedbir 389. Trafik denetim personelinin beşeri ve ekipman kapasitesi, artan araç ve sürücü sayısı ile orantılı olarak artırılacak ve uzmanlaşmaları sağlanacaktır.	Emniyet Genel Müdürlüğü (S)	Aralık Sonu	Trafik denetim personeli sayısı, artan araç ve sürücü sayısı ile mobilite, yol ağı ve yoğunluğunun getirdiği taleple orantılı bir şekilde artırılacak, denetim personeli gerekli ekipmanla teçhizatlandırılacaktır. Bu çerçevede toplam 927 adet araç satın alınacak ve 21 milyon araç ve/veya sürücünün denetimi yapılacaktır. Ayrıca 65 adet Mobil Hız İhlal Tespit Sistemi ve Ekipmanlarının alımı gerçekleştirilecektir.
Karayolu Trafik Güvenliği Stratejisi ve Eylem Planı'nda yer alan trafik kazası nedeniyle meydana gelen ölümlerin yüzde 50 oranında azaltılması hedefi doğrultusunda Trafik Elektronik Denetim Sistemlerinin kullanımı Akıllı Ulaşım Sistemleriyle entegre bir şekilde yaygınlaştırılacaktır. (Kalkınma Planı p.841)			
Tedbir 390. Şehir içinde ve şehirler arasında elektronik denetleme sistemlerinin sayısı ve yapılan trafik denetimlerinin etkinliği artırılacaktır.	Emniyet Genel Müdürlüğü (S), Kalkınma Bakanlığı, Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	Trafik akışının takibi ve kolaylaştırılması, kurallara uyumda caydırıcılığın sağlanması amacıyla elektronik denetleme sistemleri öncelikle 30 büyükşehirde yaygınlaştırılacak ve yapılan trafik denetimleri etkinleştirilecektir. Polatlı-İzmir güzergâhında ortalama hız ölçüm sistemleri kurulum çalışmaları kapsamında öncelikli olarak kaza kara noktalarında sistemlerin kurulumu tamamlanacaktır.

Tebdir 391. Kaza kara noktası ile sinyalize kavşak iyileştirilmesi çalışmalarına devam edilecek; bölünmüş yollar başta olmak üzere otokorkuluk yapım ve onarımı ile yatay ve düşey işaretleme çalışmaları yürütülecektir.	Karayolları Genel Müdürlüğü (S), Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü	Aralık Sonu	Trafik güvenliği çalışmaları kapsamında 130 adet kaza kara noktası ile 100 adet sinyalize kavşağın iyileştirilmesi ve bölünmüş yollar başta olmak üzere 2.850 km otokorkuluk yapım ve onarımı gerçekleştirilecek, 600 bin m ² tel çit yenilenmesi, 4.550 noktada ulaşım etütleri yapılması, 26,8 milyon m ² yatay işaretleme ve 170 bin m ² düşey işaretleme levhasında yenileme yapılacaktır.
Türkiye Demiryolu Ulaştırmasının Serbestleştirilmesi Hakkında Kanun kapsamında, ikincil mevzuat çalışmaları tamamlanarak TCDD şebekesi özel taşıyıcılara açılarak demiryolu taşımacılığında serbestleşme sağlanacaktır. (1.18 Taşımacılıktan Lojistiğe Dönüşüm Programı)			
Tebdir 392. TCDD'nin yeniden yapılandırılması sağlanacaktır.	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, TCDD	Haziran Sonu	Demiryolu altyapı yapımı, altyapı işletmeciliği ve demiryolu taşımacılığıyla ilgili idari, mali, teknik, personel vb. hususları düzenleyecek yönetmelikler çıkarılacaktır. Kanunda öngörülen haliyle demiryolu altyapı yönetimi ile demiryolu işletmeciliği birbirinden ayrılacak şekilde TCDD yeniden yapılandırılacaktır.
Hemzemin geçitler standartlara uygun hale getirilecektir. (1.18 Taşımacılıktan Lojistiğe Dönüşüm Programı)			
Tebdir 393. Hemzemin geçitler Demiryolu Hemzemin Geçitlerinde Alınacak Tedbirler ve Uygulama Esasları Hakkında Yönetmeliğe uygun hale getirilecektir.	TCDD (S), Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, KGM, Belediyeler	Aralık Sonu	Mevcut demiryolu hemzemin geçitleri, ödeneği Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı bütçesinden karşılanmak üzere TCDD tarafından Demiryolu Hemzemin Geçitlerinde Alınacak Tedbirler ve Uygulama Esasları Hakkında Yönetmeliğe uygun hale getirilecektir.
Hızlı tren ağı; Ankara merkez olmak üzere İstanbul-Ankara-Sivas, Ankara-Afyonkarahisar-İzmir, Ankara-Konya ve İstanbul-Eskişehir-Antalya koridorlarından oluşmaktadır. Plan dönemi sonuna kadar 393 km uzunluğundaki Ankara-Sivas ve 167 km uzunluğundaki Ankara (Polatlı)-Afyonkarahisar hızlı tren hatları işletmeye açılacaktır. (Kalkınma Planı p.842)			
Tebdir 394. Ankara merkez olmak üzere hızlı tren çekirdek ağı oluşturulacaktır.	TCDD (S), Kalkınma Bakanlığı, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı	Aralık Sonu	Ankara-Sivas Demiryolu projesinin yapımı hızlandırılacaktır. Ankara-İzmir Hızlı Tren projesinin Ankara-Afyonkarahisar kesiminin yapım çalışmalarına devam edilecek, Afyonkarahisar-Uşak-İzmir kesiminin inşaatına başlanacaktır.

Türkiye'nin ihracat hedefine ulaşabilmesini teminen, yapılan planlamalar doğrultusunda doğru yer, zaman ve ölçekte liman kapasiteleri hayata geçirilecek, limanların demiryolu ve karayolu bağlantıları tamamlanacaktır. Çandarlı Konteyner Limanı tamamlanacak, Mersin Konteyner Limanı ve Filyos Limanının yapımına başlanacaktır. (Kalkınma Planı p.849, 1.18.Taşımacılıktan Lojistiğe Dönüşüm Programı)			
Tedbir 395. Demiryolu taşımacılık anlayışından lojistik taşımacılık anlayışına geçilecek ve organize sanayi bölgelerine, büyük fabrikalara ve limanlara özel sektör katkısı ile bağlantı hatları yapılacaktır.	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, TCDD	Aralık Sonu	Adapazarı-Karasu Limanı Demiryolu Bağlantı Hattı tamamlanacaktır. İzmir Kemalpaşa Organize Sanayi Bölgesi demiryolu bağlantı hattı kapsamındaki lojistik merkez inşaatının altyapısı tamamlanacaktır. Ambarlı Limanının demiryolu ağına bağlanması ile ilgili etüd proje yapılacaktır. Filyos Limanı demiryolu bağlantısı liman inşaatının bitirilmesiyle eş zamanlı olarak tamamlanacaktır. Çandarlı Limanı demiryolu bağlantısı etüd-projesi yapıldıktan sonra liman inşaatının bitirilmesiyle eş zamanlı olarak tamamlanacaktır. Nemrut Körfezi Demiryolu Bağlantı Hattı tamamlanacaktır.
Tedbir 396. Çiğli-Aliağa-Çandarlı Otoyolunun yapımına başlanacaktır.	KGM (S), Kalkınma Bakanlığı	Aralık Sonu	Çandarlı Limanı arkasındaki yüksek standartlı karayolu bağlantılarının oluşturulması sağlanacaktır.
Tedbir 397. Kıyı Yapıları Master Planı revize edilecektir.	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı, İlgili Belediyeler	Aralık Sonu	Türkiye'nin artan dış ticaret hacminin kesintisiz şekilde sürdürülmesini sağlayacak liman kapasitelerinin doğru yer, zaman ve ölçekte hayata geçirilmesini teminen Kıyı Yapıları Master Planı Bütüncül Kıyı Alanları Planlarıyla uyumlu olacak şekilde güncellenecek ve belirlenecek Liman Yönetim Modeli kapsamında uygulanacaktır.

Tebdir 398. Büyük ölçekli liman projeleri hayata geçirilecektir.	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, OSD	Aralık Sonu	Çandarlı Limanı için YİD yöntemiyle ihaleye çıkılacak, Filyos Limanı inşaatına başlanacaktır. Mersin Konteyner Limanı Projesinin çalışmaları tamamlanacaktır. Marmara Bölgesi Ro-Ro terminallerine yönelik etüd çalışmaları tamamlanacaktır. Otoport kurulması için yer tespit çalışmaları ve fizibilite etüdü yapılacaktır.
Liman yönetiminde dağınıklığın giderilmesini ve kamu tarafından belirlenecek politikaların her bir limanın ihtiyaçları da göz önüne alınarak uygulanmasını sağlayacak, Türkiye'ye uygun bir liman yönetim modeli hayata geçirilecektir. (Kalkınma Planı p.851)			
Tebdir 399. Liman Yönetim Modeli belirlenerek hayata geçirilecektir.	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Rekabet Kurumu, ÖİB, TCDD, İlgili Belediyeler, Deniz Tic. Odaları, TÜRKLİM	Aralık Sonu	Liman yapım kararlarında ve uygulamada kurumların birbirleriyle koordinasyon içinde çalışmasını teminen Türkiye'ye uygun bir Liman Yönetim Modeli belirlenecektir. Bu model kapsamında oluşturulacak yönetim yapısı Kıyı Yapıları Master Planının yönlendirilmesinden ve uygulanmasından sorumlu olacaktır.
Ulaştırma koridorlarında uygun hacim ve mesafelerde en avantajlı ulaşım türü belirlenerek, bu kapsamda denizyolu ve demiryolu taşımacılığı özendirilecek ve kombine taşımacılık imkânları geliştirilecektir. Enerji verimliliğini, temiz yakıt ve çevre dostu araç kullanımını sağlayan ulaşım sistemlerine öncelik verilecektir. (Kalkınma Planı p.835)			
Tebdir 400. Hava Ulaşımı Genel Etüdü çalışmasına başlanacaktır.	DHMİ (S), Kalkınma Bakanlığı, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, SHGM, Üniversiteler, TÖSHİD, Özel Havalimanı İşleticileri	Aralık Sonu	Sistem planlaması anlayışıyla, havalimanlarında mevcut durum analizi ve hava trafik projeksiyonu yapılarak yeni yatırım ihtiyaçlarını belirleyecek, orta ve uzun vadeli yatırımları yönlendirecek Hava Ulaşımı Genel Etüdü çalışması başlatılacaktır.
Tebdir 401. Türkiye Uzay Ajansı kurulacaktır.	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı (S), Genelkurmay Başkanlığı, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Milli Savunma Bakanlığı, Kamu İhale Kurumu	Haziran Sonu	Ülkemizdeki havacılık ve uzay alanındaki faaliyetlerin yürütülmesi, yeni teknolojilerin takip edilerek kullanılması ve projelerde koordinasyonun sağlanması amacıyla Türkiye Uzay Ajansı kurulacaktır.

Dış ticaretteki gelişmelere paralel olarak gümrüklerin fiziki altyapısı iyileştirilecek, bilgi teknolojilerinin kullanımı ve tek pencere uygulaması yaygınlaştırılacak, gümrük işlemleri hızlandırılacak ve etkinleştirilecektir. İkili gümrük anlaşmaları ile gümrük işlemleri azaltılacak, tek durakta kontrol-ortak kapı kullanımı projeleri tamamlanacaktır. (Kalkınma Planı p.852)			
Tedbir 402. Yeni gümrük idareleri ve tesisleri faaliyete geçirilecektir.	Gümrük ve Ticaret Bakanlığı (S), İçişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı	Aralık Sonu	İhtiyaç duyulan yerlerde yeni gümrük idareleri tesis edilecek ve mevcut hali ihtiyaca cevap vermekte zorlanan tesislerde modernizasyonlar yapılacaktır. Bu kapsamda YİD yöntemiyle yürütülmekte olan Esendere Gümrük Kapısı ve Halkalı Gümrük Müdürlüğü tamamlanacak, Kapıköy Gümrük Kapısının yapımına devam edilecek, Üzümlü Sınır Kapısının yapımına başlanacaktır.
Tedbir 403. Tek Pencere Projesinin uygulaması yaygınlaştırılacaktır.	Gümrük ve Ticaret Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Haziran Sonu	e-Belge uygulamaları yaygınlaştırılacak, e-başvuru aşamalarına ilişkin yazılım çalışmaları tamamlanacaktır.
Tedbir 404. Yetkilendirilmiş Yükümlü Statüsü uygulaması yaygınlaştırılacaktır.	Gümrük ve Ticaret Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, Meslek Odaları	Aralık Sonu	Yetkilendirilmiş yükümlü statüsü ve statü kapsamında verilen izinli gönderici ve ihracatta yerinde gümrükleme uygulamaları yaygınlaştırılacaktır. Ayrıca, ithalatta yerinde gümrükleme ve izinli alıcı uygulamaları elektronik sisteme aktarılacaktır.
Tedbir 405. Ülkemize havayoluyla gelen ve giden yolcuların gümrük iş ve işlemleri basitleştirilecek ve yolcu giriş-çıkışlarında kaçakçılıkla mücadele faaliyetlerinin etkinliği artırılabilecektir.	Gümrük ve Ticaret Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Variş Öncesi Yolcu Bildirimi Programı oluşturulmasına yönelik alt mevzuat hazırlanacak ve eğitimler düzenlenecektir. Havalimanlarındaki dış hat yolcu kontrol alanlarının yeniden tasarlanması kapsamında pilot olarak Ankara Esenboğa Havalimanının yeniden tasarımı tamamlanacak, havaalanlarında kullanılacak tasarım standartları belirlenecektir.
Tedbir 406. Kaçakçılıkla mücadele kapsamında denetimlerin etkinliği artırılabilecektir	Gümrük ve Ticaret Bakanlığı (S)	Aralık Sonu	İhtiyaç duyulan teknik ekipmanlar sağlanacak, dedektör köpek ve dedektör köpek idarecisi sayıları artırılabilecektir.

Posta piyasasının serbestleştirilmesi sürecinde etkin düzenleme ve denetim yoluyla posta sektöründe rekabetçi bir piyasa oluşturulacaktır. (Kalkınma Planı p.853)

Tedbir 407. Posta sektöründe evrensel hizmetin sağlanmasına yönelik usul ve esaslar belirlenecektir.	Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı (S), Maliye Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı	Haziran Sonu	Evrensel posta hizmeti gelirlerinin tahsili ve giderlerin yapılmasına ilişkin yönetmelik hazırlanacaktır.
Tedbir 408. Posta sektöründe evrensel hizmet yükümlüsüne tahsis edilecek tekel alanının büyüklüğü belirlenecektir.	Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı (S), BTK	Haziran Sonu	Posta sektöründeki tekel alanının büyüklüğünü belirleyen Bakanlar Kurulu Kararı hazırlanacaktır.

2.2.2.19. Ticaret Hizmetleri

a) Mevcut Durum

2014 yılında GSYH yüzde 2,9 ve hizmetler sektörü yüzde 3,9 büyürken; toptan ve perakende ticaret yüzde 1,8, konaklama ve yiyecek hizmetleri ise yüzde 2,8 büyümüştür. Aynı yıl, toptan ve perakende ticaretin GSYH içindeki payı yüzde 12, konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetlerinin payı ise yüzde 2,6 olmuştur. 2015 yılının üçüncü çeyreğinde ise, bir önceki yılın aynı dönemine göre GSYH yüzde 3,4 oranında büyürken; toptan ve perakende ticaret yüzde 1,3, konaklama ve yiyecek hizmetleri ise yüzde 4,9 oranında büyümüştür. 2015 Eylül ayı itibarıyla toptan ve perakende ticarete yaklaşık 3,8 milyon, konaklama ve yiyecek hizmetleri sektöründe yaklaşık 1,5 milyon kişi istihdam edilmektedir. Toplam istihdam içindeki payları sırasıyla yüzde 13,8 ve yüzde 5,6'dır.

Toptan ve perakende ticaret hizmetleri sektörü, gelişmiş ülkelerin ekonomileri içinde de önemli pay almaktadır. 2013 yılı sonu itibarıyla sektörün GSYH payları Almanya'da yüzde 9,4, Birleşik Krallık'ta yüzde 10,8, İtalya'da yüzde 11,1 ve Fransa'da yüzde 10,4 olarak gerçekleşmiştir. Aynı yıl itibarıyla toptan ve perakende ticaret hizmetlerinde istihdam edilenlerin toplam içindeki payı; Almanya'da yüzde 13,9, Birleşik Krallık'ta yüzde 15,6, İtalya'da yüzde 15,0 ve Fransa'da yüzde 13,6'dır.

Üreticilerle tüketiciler arasında dağıtım hizmetini yürüten toptan ve perakende ticaretin; girişim sayısı ve ciro gibi göstergeler itibarıyla da ekonomide önemli bir ağırlığı bulunmaktadır. 2012 yılı sonu itibarıyla sektörün ülkemizdeki sanayi ve hizmetler (finans hariç) toplamındaki payı; girişim sayısında yüzde 35,3, ciroda yüzde 40,3 olmuştur.

TABLO II: 57-Toptan ve Perakende Ticaret Göstergeleri (1)

	Girişim Sayısı (Bin Adet)				Ciro (Milyar TL)			
	2005	2010	2011	2012	2005	2010	2011	2012
Toptan Ticaret	199	165	183	191	348	514	604	716
Perakende Ticaret	751	656	744	743	145	278	343	393
Genel Toplam	2 393	2 322	2 591	2 646	1 193	1 926	2 402	2 750
Toptan ve Perakende Ticaretin Payı (yüzde)	39,7	35,4	35,8	35,3	41,3	41,1	39,4	40,3

Kaynak: TÜİK, Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri

(1) Motorlu kara taşıtlarının ve motosikletlerin toptan ve perakende ticareti ile onarımı hariç tutulmuştur.

Toptan ve perakende ticaret hizmetleri sektöründe organize perakendeciliğin gelişmesiyle birlikte, geleneksel yöntemlerle faaliyetini sürdüren toptancılar ile esnaf ve sanatkâr kesiminde iş kayıpları oluşmaktadır. Geleneksel toptanlara duyulan ihtiyacın azalması toptan ticareti bir dönüşüm sürecine itmektedir. Toptan ticaretle uğraşan girişimciler dağıtım ve lojistik kapasitelerini artırma yoluna gitmektedir. Alışveriş merkezleri (AVM) organize perakendeciliğin gelişmesindeki önemli bir faktör olarak öne çıkmaktadır.

TABLO II: 58- AVM Sayısı ve Kiralanabilir Alanları

	2005	2010	2012	2013	2014	2015 (1)
AVM Sayısı	88	231	296	323	340	354
Toplam Kiralanabilir Alan (Milyon m²)	2,2	6,2	8,3	9,1	9,8	10,4

Kaynak: AVM Yatırımcıları Derneği

(1) 2015 Yılı Ocak-Kasım dönemi verileridir.

Ticaret alanındaki küçük girişimcilerin piyasaya giriş ve çıkışları nispeten kolay olup bu girişimler önemli bir istihdam kaynağı oluşturmaktadır. Ancak, bu kesimde organize bir tedarik ve dağıtım zinciri oluşturulmadığından rekabet imkânları daralmaktadır. 2014 yılında toptan ve perakende ticaret hizmetleri sektöründe kurulan ve kapanan gerçek kişi ticari işletmelerinin toplam içindeki payı sırasıyla yüzde 48,6 ve yüzde 48,7 olmuştur. 2015 yılında ise bu paylar sırasıyla yüzde 34,2 ve yüzde 46,7 olarak gerçekleşmiştir.

TABLO II: 59- Toptan ve Perakende Ticarete Kurulan-Kapanan Şirket Sayıları

			2011	2012	2013	2014	2015
Toptan ve Perakende Ticaret (1)	Kurulan	Tüzel Kişi	15 034	10 880	13 668	16 807	18 564
		Gerçek Kişi	21 858	23 960	22 527	32 981	16 084
	Kapanan	Tüzel Kişi	4 913	5 097	5 929	5 319	4 556
		Gerçek Kişi	23 478	17 845	9 657	11 311	8 904
Genel Toplam	Kurulan	Tüzel Kişi	54 442	39 764	49 943	58 715	67 622
		Gerçek Kişi	60 430	67 455	58 987	67 920	47 069
	Kapanan	Tüzel Kişi	14 991	16 063	17 400	15 822	13 701
		Gerçek Kişi	41 130	31 915	19 873	23 229	19 061

Kaynak: TOBB, Kurulan/Kapanan Şirket İstatistikleri

(1) Motorlu kara taşıtlarının ve motosikletlerin toptan ve perakende ticareti ile onarımı dâhildir.

Ticaret hizmetleri sektöründe genel olarak rekabetçi bir piyasa yapısı bulunmaktadır. TÜİK tarafından yayımlanan 2013 yılına ait sanayi ve hizmet sektörlerinde yoğunlaşma verilerine göre, toptan ve perakende ticaret sektöründe takip edilen faaliyet sınıflarının yüzde 71,4'ünde düşük, yüzde 15,4'ünde orta, yüzde 7,7'sinde yüksek ve yüzde 5,5'inde çok yüksek derecede yoğunlaşma olduğu tespit edilmiştir.

İletişimde teknolojik yenilikler, bunların kullanımının giderek artması ve sektörde kurumsal firmaların öne çıkması ile birlikte e-ticaret hacminde son yıllarda giderek artan bir eğilim görülmektedir. 2011 yılında internet kullanan bireylerin internet üzerinden kişisel kullanım amacıyla mal veya hizmet siparişi verme ya da satın alma oranı yüzde 18,6 iken, 2014 yılında bu oran yüzde 33,1'e yükselmiştir. İnternet üzerinden alışveriş yapan bireylerin, son dönemde genellikle; giyim ve spor malzemesi, seyahat bileti, araç kiralama hizmeti, ev eşyası, elektronik araçlar, kitap, dergi, gazete gibi ürünleri talep ettikleri görülmektedir.

TABLO II: 60 - İnternette Yapılan Yurtiçi Kartlı Ödeme İşlemleri (1)

Yerli ve Yabancı Kartların Yurt İçi Kullanımı	2010	2011	2012	2013	2014	2015 (2)
İşlem Adedi (Milyon)	75,4	102,3	133,0	168,1	190,5	167,2
İşlem Tutarı (Milyar TL)	12,9	18,7	25,2	34,6	41,9	41,3

Kaynak: Bankalararası Kart Merkezi

(1) Bilet ve poliçe ödemeleri gibi internetten kartla yapılan tüm ödemeler dahildir.

(2) 2015 yılı Ocak-Eylül dönemi

Toptan ve perakende ticaretin; ekonominin canlandırılması, istihdamın artması ve piyasa fiyatları üzerinde önemli bir etkisi bulunmaktadır. Genel ekonomik istikrar, sağlıklı ve güvenilir bir tüketim yapısı açısından, bu sektörde rekabet, verimlilik, yenilikçilik ve kalite konularında gelişmeler beklenmektedir.

Tüketicilerin ürünlerin fiyat ve kalitesi hakkında kolay bilgiye ulaşabilmesi, tedarik zincirinin daha sağlıklı ve verimli işlemesi, çalışma ortamının iyileştirilmesi, yenilikçi uygulamaların gelişmesi ile daha rekabetçi ve sürdürülebilir ticari ortam sağlanabilecektir.

Ticaret hizmetleri sektöründeki yoğun rekabetten kaynaklanan verimlilik baskısı, teknoloji kullanımıyla modern tedarik zinciri yönetimi ve kombine taşımacılık sistemlerinin önemini artırmaktadır. Bununla birlikte, ticaret potansiyelinin tam olarak kullanılabilmesi için lojistik dâhil fiziki altyapının iyileştirilmesi önem arz etmektedir.

Toptancı ve perakendecilerin, ürünlerin kalitesini ve sürekli sunumunu güvence altına alabilmek için tarımsal üretim sürecinin tüm aşamalarında etkili olmaları beklenmektedir. Bu kapsamda toptancı ve perakendecilerin anlaşmalı oldukları çiftçilerin güvenilir ve kaliteli ürün üretimine yönelik eğitilmesi, ürünlerin hasat, depolama ve nakliye koşulları konularında ortak girişimlerde bulunularak kayıp ve kaçakların en aza indirilmesi için gerekli işbirlikleri ve yönlendirmelerin yapılması önem arz etmektedir.

Toptancı ve perakendeciler dağıtımda güçlenerek; üreticilerin mal ve hizmetlerinin etkili ve hızlı bir şekilde pazara ulaştırılmasında fayda sağlamaktadır. Bununla birlikte, toptancı ve perakendecilerin KOBİ'lerin hizmet ve ürün kalitesinin yükselmesine ve markalaşma çabalarına daha fazla katkı sağlamaları beklenmektedir.

Tasarım, markalaşma ve kurumsallaşma, bilgi ve teknolojiyle birlikte, ticaret hizmetlerinde rekabet gücünü artıran temel faktörler olarak öne çıkmaktadır. Dış pazarlarda kendi markasını tüketiciye doğrudan satmak, pazarı fiyat, kalite ve tüketici tercihlerine göre belirleyerek piyasa yapıcı bir konum elde etmek, ticaretin gelişiminde önemli bir adım olarak görülmektedir. Bu konuda yurt dışı mağazacılık önemli bir rol oynamaktadır. Uluslararası gelişmiş pazarlara açılmada; ulaştırma, gümrükleme,

depolama, etiketleme, ödeme sistemleri, tüketici hakları gibi temel konularda Avrupa Birliği uygulamalarının takip edilerek iç pazara da uyarlanması önemli görölmektedir.

Son yıllarda internet ve çevrimiçi iletişim teknolojileri i pazarı ve küresel ekonomiyi kapsamlı bir şekilde etkilemektedir. Buna paralel olarak toptan ve perakende ticaret alanında da e-ticaret uygulamaları hızla artmaktadır. Dijital altyapının gelişmesi ve kolaylıkla kullanılabilmesi önemli bir potansiyel yaratmaktadır. Bu konudaki gelişmeleri destekleyen ve tüketicinin korunmasına yönelik ulusal ve uluslararası düzenlemeler öne çıkmaktadır. Toptan ve perakende sektöründe faaliyette bulunan özellikle küçük boy işletmelerin bilgi ve iletişim teknolojilerini daha fazla ve güvenli bir şekilde kullanımının özendirilmesinde fayda görölmektedir.

6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun, 28/05/2014 tarihinde yürürlüğe girmiş olup ikincil mevzuat çalışmaları tamamlanmıştır. 6563 sayılı Elektronik Ticaretin Düzenlenmesi Hakkında Kanun 01/05/2015 tarihinde yürürlüğe girmiş olup ikincil mevzuat çalışmaları sürdürölmektedir. 6585 sayılı Perakende Ticaretin Düzenlenmesi Hakkında Kanun 29/01/2015 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiş olup Kanunun ikincil mevzuat çalışmaları devam etmektedir.

b) Amaç ve Hedefler

Ticaret faaliyetlerinde yüksek katma değerli hizmet üretiminin ve verimlilik artışının sağlanması, teknoloji kullanımı ve yeniliğin özendirilerek hizmet kalitesinin artırılması, rekabetin ve tüketicinin korunması ile sektör içi kesimler arasında dengeli gelişmeyi sağlayan, etkin ve kesintisiz bir ticari ortamın tesis edilmesi temel amaçtır.

Ticari faaliyetlerin sağlık, hijyen, kalite, verimlilik ve çevreye etkileri açısından piyasada tüketici güveninin sağlanması hedeflenmektedir. Ticareti kolaylaştırmaya ve güven ortamını tesis etmeye yönelik uygulamalar sürdürölecektir.

Ticaret hizmetleri alanında ihtiyaç halinde yeni düzenlemelere gidilmesinin yanında piyasa gözetim ve denetiminin daha etkili ve koordineli bir biçimde planlanması ve uygulanması hedeflenmektedir.

Büyümeyi destekleyen canlı bir iç ticaret ortamının sağlanmasının yanında, kalite odaklı, yenilikçi yaklaşım ve uygulamalarla, ölkemizin ticaretin en kolay ve güvenli yapıldığı, dünyanın önemli ticaret merkezlerinden biri haline gelmesi hedeflenmektedir.

Ticaret hizmetlerinde markalaşma ve kurumsallaşma kapasitesinin geliştirilmesi yoluyla işletmelerin özellikle yeni gelişen çevre ölkelerine daha fazla açılması sağlanacaktır. Bu kapsamda girişimcilerin yurtdışı pazarlara açılması amacıyla e-ticaret hizmetlerinin geliştirilmesi sağlanacaktır.

Ticaret hizmetlerinin geleneksel kesiminde, rekabet imkânlarını artırmak ve iş kayıplarını önlemek üzere, modern işletme teknikleri, yeni hizmet modelleri ve teknoloji kullanımı desteklenecektir.

c) Politika ve Tedbirler

Politika / Tedbir	Sorumlu Kuruluş / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Toptan ve perakende ticaret hizmetleri sektörüne yönelik düzenlemelerde, sektörün girdi ve çıktı tarafı göz önüne alınarak, tarım ve imalat sanayii sektörleri ile tüketiciler üzerindeki etkileri çok yönlü olarak analiz edilecek ve piyasa işleyişinde ortaya çıkabilecek aksaklıklar giderilecektir. (Kalkınma Planı p.861)			
Tedbir 409. 6585 sayılı Perakende Ticaretin Düzenlenmesi Hakkında Kanununun ikincil mevzuat çalışmaları tamamlanacaktır.	Gümrük ve Ticaret Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, STK'lar	Haziran Sonu	6585 sayılı Perakende Ticaretin Düzenlenmesi Hakkında Kanun 29/01/2015 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Kanunun uygulanmasına yönelik olarak hazırlanmakta olan yönetmelikler tamamlanarak yürürlüğe girecektir.
Ticaret hizmetlerinde markalaşma ve kurumsallaşma kapasitesinin geliştirilmesi yoluyla işletmelerin özellikle yeni gelişen çevre ülke pazarlarına daha fazla açılması sağlanacaktır. Girişimcilerin yurt dışı pazarlara açılması amacıyla elektronik ticaret hizmetleri geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.863)			
Tedbir 410. Elektronik ticaretin güvenli bir biçimde yapılmasına ve yaygınlaştırılmasına yönelik ikincil mevzuat çalışmaları tamamlanacaktır.	Gümrük ve Ticaret Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, STK'lar	Haziran Sonu	01/05/2015 tarihinde yürürlüğe giren 6563 sayılı Elektronik Ticaretin Düzenlenmesi Hakkında Kanun kapsamında 2015 yılında iki adet yönetmelik yayımlanmıştır. 2016 yılında da e-ticaretin geliştirilmesi amacıyla güvenlik ve hizmet kalitesiyle izleme ve değerlendirme konularında ikincil mevzuat çalışmaları sürdürülecektir.

2.2.2.20. Turizm

a) Mevcut Durum

Uluslararası turizm pazarında son yıllarda istikrarlı bir artış yaşanmaktadır. Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) verilerine göre dünyadaki turist sayısı 2014 yılında bir önceki yıla göre yüzde 4,2 oranında artarak 1.133 milyon kişiye, turizm gelirleri ise yüzde 4,3 oranında artarak 1.249 milyar ABD dolarına ulaşmıştır. Aynı yıl Türkiye'ye gelen turist sayısı yüzde 5,3 artarak 39,8 milyona, turizm gelirleri ise yüzde 6,2 artarak 34,3 milyar dolara yükselmiştir. Türkiye, bu rakamlarla turist sayısı açısından dünyada 6'ncı, turizm gelirleri açısından ise 12'nci sıradadır. Turist girişleri açısından ülkemiz uluslararası turizm pazarından yüzde 3,5, Avrupa turizm pazarından yüzde 6,9 pay almıştır. Turizm gelirlerinde ise bu pay sırasıyla yüzde 2,7 ve yüzde 6,7 olarak gerçekleşmiştir.

TABLO II: 61- Dünyada ve Türkiye'de Turizm Hareketleri ve Turizm Gelirleri

	2005	2011	2012	2013	2014	2015 (5)
DÜNYA (1)						
Turist sayısı (milyon kişi)	809	993	1 039	1 087	1 133	1 182
Yıllık değişim (yüzde)	-	4,9	4,0	5,1	4,2	4,3
Turizm geliri (milyar ABD doları)	703	1 043	1 117	1 198	1 249	1 268
Yıllık değişim (yüzde)	-	12,0	3,2	7,5	4,3	1,5
TÜRKİYE (2)						
Turist sayısı (3) (4) (milyon kişi)	24,2	34,7	35,7	37,8	39,8	39,3
Yıllık değişim (yüzde)	-	10,5	3,0	5,9	5,3	-1,2
Yabancı ziyaretçi sayısı (3) (milyon kişi)	21,1	31,5	31,8	34,9	36,8	36,3
Yıllık değişim (yüzde)	-	9,9	1,0	9,8	5,5	-1,4
Turizm geliri (milyar ABD doları)	20,3	28,1	29,0	32,3	34,3	32,1
Yıllık değişim (yüzde)	-	12,8	3,2	11,4	6,2	-6,6
Yabancı ziyaretçi başına ortalama harcama (6) (ABD doları)	766	709	715	749	828	779

(1) Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO)

(2) TÜİK

(3) Yabancı ziyaretçi sayısı, Türkiye Cumhuriyeti pasaportu taşımayan, sınır kapılarında ülkemizden çıkış yapan ve yurt dışında ikamet eden ziyaretçileri yansıtmaktadır. Turist sayısı ise, yabancı ziyaretçi sayısı ile yurtdışında ikamet eden Türkiye Cumhuriyeti pasaportlu ziyaretçi sayısı toplamından günübirlikçilerin (Türkiye'de 24 saatten az kalan) çıkarılmasıyla elde edilmektedir.

(4) Kültür ve Turizm Bakanlığı

(5) Tahmin

(6) Çıkış yapan yabancı ziyaretçilerden kişi başına elde edilen ortalama gelirdir.

2014 yılında ülkemize gelen 36,8 milyon yabancı ziyaretçinin yüzde 49'u OECD, yüzde 24'ü Rusya Federasyonu'nun dâhil olduğu BDT ülkelerindedir. Ülkemize en çok ziyaretçi gönderen ülke sıralamasında Almanya yüzde 15,8 ile birinci, Rusya Federasyonu yüzde 11,3 ile ikinci, İngiltere ise yüzde 7,7 ile üçüncü sırada bulunmaktadır.

2014 yılı itibarıyla, Kültür ve Turizm Bakanlığından belgeli 3.131 tesiste 807 bin, belediye belgeli 9.188 tesiste 497 bin yatak bulunmaktadır. Sektörde faaliyet gösteren seyahat acentesi sayısı ise 7.950'dir.

2015 yılında dünyadaki turist sayısının yüzde 4,3'lük artışla 1.182 milyon kişi, turizm harcamalarının ise yüzde 1,5'lik artışla 1.268 milyar ABD doları şeklinde gerçekleşmesi beklenmektedir. 2015 yılında ülkemize gelen yabancı ziyaretçi sayısının 36,3 milyon kişi ve turizm gelirlerinin 32,1 milyar ABD doları olarak gerçekleşeceği, Kültür ve Turizm Bakanlığından belgeli yatak sayısının 858 bin, belediye belgeli yatak sayısının ise 496 bin olacağı, yatırım aşamasındaki 315 bin yatakla birlikte toplam yatak kapasitesinin 1,7 milyona yaklaşacağı tahmin edilmektedir.

Rusya'nın 2014 yılı başından bu yana yaşamakta olduğu Ukrayna-Kırım siyasi krizleri, 2014'ün sonlarına doğru başlayan petrol fiyatları gerilemesi, bu ülkedeki devalüasyon süreçleri ve son dönemde ülkemiz ile Rusya arasında yaşanan siyasi belirsizlik 2015 ve 2016 yılları için ülkemiz turizm sektörü açısından önemli sonuçlar doğurmaktadır. Ülkemize gelen yabancı ziyaretçiler arasında 2014 yılında yüzde 11,3 pay alan Rusya'dan gelen ziyaretçi sayısındaki azalış Ocak-Kasım 2015 döneminde yüzde 18,2 olarak gerçekleşmiştir.

Ülkemizde yabancı ziyaretçi başına ortalama harcama 2005 yılında 766 ABD doları düzeyinde iken 2010 yılında 670 ABD doları seviyesine düşmüş, ancak sonraki yıllarda yükselen bir seyir izleyerek 2014 yılında 828 ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Artan yabancı ziyaretçi sayısına karşın ziyaretçi başına harcama istenilen düzeyde değildir. Turizm sektöründe rekabet avantajımız düşük fiyata dayalı olarak sürdürülmeye çalışılmaktadır. Turizm gelirlerinin artması için, yüksek harcama gücüne sahip hedef turist kitlesine ulaşılması gerekmektedir. Bu kapsamda; dış pazarlarda değişen tüketici tercihleri dikkate alınarak daha fazla gelir bırakan sağlık, kış, kruvaziyer, yat, golf ve kongre turizmi gibi turizm çeşitlerinin öne çıkarılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Turizmin mevsimlik ve coğrafi dağılımını iyileştirmek ve turizm gelirlerini artırmak amacıyla yeni turizm gelişim alanları yaratmak üzere varış noktası (destinasyon) yönetimine ağırlık verilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda; yereldeki turistik değerleri göz önüne alarak farklı turizm türlerini entegre eden, bu şekilde turist kalış süresini ve turizm gelirini artıran projelendirme çalışmalarına ihtiyaç bulunmaktadır.

Sektörde ürün ve hizmet kalitesinde üstünlük, turizm ürününün geliştirilmesi ve pazarlanmasında yaratıcı uygulamalar önem arz etmektedir. Hizmet kalitesiyle ilgili olarak turizm işgücü piyasası ile turizm eğitim sistemi arasındaki bağıın güçlendirilmesi gerekmektedir. Turizm sektöründe insan kaynaklarının sürekli iyileştirilmesi ve personel eğitiminin dönemsel olarak güncelleştirilmesi önem arz etmektedir. Bunun yanında, uluslararası turizm pazarından alınan payın artırılabilmesi için seçilmiş pazarlar başta olmak üzere değişen tüketici tercihleri de dikkate alınarak bilgi ve iletişim teknolojilerini daha etkin kullanan tanıtım faaliyetlerine ağırlık verilmesi gerekmektedir.

Son yıllarda yatak kapasitemizdeki hızlı artışa ve kaydedilen önemli gelişmelere rağmen fiziksel altyapı konusunda bazı eksiklikler yaşanmaktadır. Çevrenin kirlenmesi ve turizm merkezlerinin kentleşmesi ülkemiz turizmini etkileyen sorunlar arasındadır. Yatırıma açılması uygun görülen turizm alanlarında öncelikle fiziksel planlama

çalışmalarının tamamlanması ve yatırımların bu planlara uygun olarak gerçekleştirilmesi önem arz etmektedir.

İklimsel, coğrafi ve jeomorfolojik özellikleri nedeniyle, turizm aktivitelerinin yoğunlaştığı alanlar olarak beliren kıyı alanlarında, insan kaynaklı kullanımların etkileri, küresel iklim değişikliğinin yarattığı olumsuz koşullarla birleşerek sürekli bir baskı yaratmaktadır. Bu alanlara yönelik planlama, yapılaşma ve denetim süreçlerinde, mevcut kanunlara dayalı olarak farklı kurumların yetkileri söz konusu olup, yeni bir bütünlüklü kıyı alanları yönetimi modeli oluşturulması gerekmektedir. Bu kapsamda, yatırımlarının planlama sürecinin hızlandırılması sektör açısından önem arz etmektedir.

Türkiye'nin dünyada yükselen pazar konumunda olduğu medikal turizm, termal turizm ve ileri yaş-engelli turizmi alanlarında hizmet kalitesinin yükseltilerek rekabet gücünün artırılması amacıyla Onuncu Kalkınma Planında Sağlık Turizminin Geliştirilmesi Programına yer verilmiştir. Bu çerçevede, sağlık turizmiyle ilgili olarak kurumsal ve hukuki altyapının geliştirilmesi, fiziki ve teknik altyapının iyileştirilmesi, sağlık turizmi hizmet kalitesinin artırılması ile etkin tanıtım ve pazarlamanın yapılması gerekmektedir. Sağlık turizmine yönelik kurumsal ve hukuki altyapının geliştirilmesi için 06/02/2015 tarihinde Sağlık Turizmi Koordinasyon Kurulu (SATURKK) oluşturulmuştur.

Sağlık turizmine yönelik destekleri de içeren 2015/8 sayılı Döviz Kazandırıcı Hizmet Ticaretinin Desteklenmesi Hakkında Karar ile 2015/9 sayılı Döviz Kazandırıcı Hizmet Sektörleri Markalaşma Destekleri Hakkında Karar 02/06/2015 tarihli ve 29374 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

Turizm sektörü açısından özellikle çevreye duyarlı, sosyal uyumu sağlama, istihdam seviyesini yükseltme, yöresel kaynakları atıl durumdan kurtarma ve nihayetinde yöre halkının refah düzeyini artırma yeteneğine sahip sürdürülebilir turizme dair politikalar önemsenmeye başlanmıştır. Turizm sektörünün çevresel, sosyo-kültürel ve ekonomik sürdürülebilirliğine katkıda bulunmak üzere çevreye duyarlı konaklama tesisleri belgelendirme faaliyetleri devam etmektedir. Bu çerçevede, 2015 yılı Eylül ayı itibarıyla 277 adet tesise Yeşil Yıldız Belgesi düzenlenmiş olup uygulamada kısa sürede hızlı bir gelişme sağlanmıştır. Ayrıca, çevre yönetimine önem vererek Mavi Bayrak Uygulamasına dâhil olan 50 ülke arasında ülkemiz 2015 yılında plaj sıralamasında 436 ödüllü plaj ile ikinci sırada yer almıştır.

Uluslararası turizm pazarında ülkeler rekabetçi yapılarını koruyabilmek için seyahati mümkün olduğunca kolaylaştırmaya ve etkin hale getirmeye çalışmaktadır. Ülkemiz Nisan 2013 tarihinden itibaren uyguladığı elektronik vize (e-vize) ile seyahatin kolaylaştırılması adına önemli bir adım atmıştır. Bu kapsamda, yeterli güvenlik önlemleriyle birlikte turistlerin ülkeye girişlerinin kolaylaştırılmasına devam edilmelidir.

Turizm sektörünün ekonomik büyüklüğünü ve turizm gelirlerinin gerçek boyutlarını ortaya koymak üzere TÜİK tarafından UNWTO ve Eurostat uzmanları ile birlikte yürütülen Turizm Uydu Hesapları-Türkiye çalışması devam etmektedir. Bu kapsamda, TÜİK Türkiye İstatistik Sisteminin Geliştirilmesi (USST) Programı II. fazı döneminde Hanehalkı Yurtiçi Turizm Araştırması uygulanmaya başlanmış, Çıkış Yapan Ziyaretçiler ve Giriş Yapan Vatandaş Araştırmaları revize edilmiştir. USST Programı III. fazı kapsamında taslağı hazırlanan Turizm Uydu Hesaplarının ana tablolarının nihai hale getirilmesi planlanmaktadır.

b) Amaç ve Hedefler

Turizmde nitelikli işgücü, tesis ve hizmet kalitesiyle uluslararası bir marka haline gelmesi, daha üst gelir grubuna hitap edecek şekilde turizm ürün ve hizmetlerinin çeşitlendirilmesi ve iyileştirilmesi, turizm değer zincirinin her bileşeninde kalitenin artırılması ve sürdürülebilirlik ilkesi çerçevesinde bölgesel kalkınmada öncü bir sektör haline gelmesi temel amaçtır.

Sektörde, doğal ve kültürel değerlerin koruma-kullanma dengesinin gözetilmesi ve nitelikten ödün vermeden sürdürülebilir bir büyümenin gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir.

2016 yılında ülkemize gelen yabancı ziyaretçi sayısının 34,9 milyon kişi, turizm gelirinin ise 31 milyar ABD doları olacağı, Kültür ve Turizm Bakanlığından belgeli yatak sayısının 900 bin, belediye belgeli yatak sayısının ise 495 bin olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

TABLO II: 62- Turizm Sektöründeki Gelişmeler

	2014 (1)	2015 (2)	2016 (3)	Yıllık Ortalama Artış (yüzde)	
				2015	2016
Turist Sayısı (Bin kişi)	39 811	39 330	37 920	-1,2	-3,6
Yabancı Ziyaretçi Sayısı (Bin kişi)	36 838	36 340	34 910	-1,4	-3,9
Ülkeye Giriş Yapan Vatandaş Sayısı (Bin kişi)	7 982	8 400	8 800	5,2	4,8
Turizm Geliri (Milyon ABD doları)	34 305	32 052	31 000	-6,6	-3,3
Turizm Gideri (Milyon ABD doları)	5 470	5 845	6 100	6,9	4,4

(1) Kültür ve Turizm Bakanlığı, TÜİK

(2) Gerçekleşme tahmini

(3) Program

c) Politika ve Tedbirler

Politika / Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Sağlık turizmi başta olmak üzere, kongre turizmi, kış turizmi, kruvaziyer turizmi, golf turizmi ve kültür turizmine ilişkin altyapı eksiklikleri tamamlanarak pazarın çeşitlendirilmesi sağlanacak ve alternatif turizm türlerinin gelişimi desteklenecektir. (Kalkınma Planı p.872)			
Tedbir 411. Türkiye Turizm Stratejisi Eylem Planı hazırlanacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, İlgili kurum ve kuruluşlar	Aralık Sonu	Türkiye Turizm Stratejisi 2023'ü hayata geçirmek üzere önümüzdeki dönemde yapılması gerekenleri belirleyen eylem planı katılımcı bir anlayışla hazırlanacaktır.
Tedbir 412. Kış Turizmi Stratejisi ve Eylem Planı hazırlanacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), Gençlik ve Spor Bakanlığı, İlgili kurum ve kuruluşlar	Aralık Sonu	Kış turizmine yönelik yatırımlarda etkinlik ve sürdürülebilirliğin artırılması amacıyla Kış Turizmi Stratejisi ve Eylem Planı hazırlanacaktır.

Tedbir 413. Kış turizmi açısından rekabet gücü yüksek olan Doğu Anadolu Bölgesi için Kış Turizmi Master Planı hazırlanacaktır.	Doğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi (S); Gençlik ve Spor Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, İlgili kurum ve kuruluşlar	Aralık Sonu	Master Plan kapsamında bölgenin kış turizmi potansiyeli değerlendirilerek öncelikli alanlar belirlenecek, kış turizmi merkezlerine yönelik yatırım planlaması yapılacak ve kış turizm merkezlerinde yeni işletmecilik modelleri geliştirilecektir.
Pazardaki ve müşteri profilindeki gelişmeler sürekli izlenerek dış tanıtım faaliyetleri etkinleştirilecektir. (Kalkınma Planı p.874)			
Tedbir 414. Dış tanıtım faaliyetlerinde bilgi ve iletişim teknolojileri etkin bir biçimde kullanılarak ülkenin sanal ortamda görünürlüğü artırılacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S); Sektör Kuruluşları (TUROB, TÜROFED, TYD)	Aralık Sonu	Tanıtım, pazarlama ve hizmet sunumunda sosyal medyayı da etkin kullanan dijital platformlar oluşturulacak ve bu yönde altyapı eksiklikleri tamamlanacaktır.
Sağlık Turizminin Geliştirilmesi Öncelikli Dönüşüm Programı			
Tedbir 415. Termal kaynak potansiyeli değerlendirilerek termal kaynakların tedavi amaçlı kullanımlarına ilişkin bölgesel endikasyon haritası çıkarılacaktır.	Sağlık Bakanlığı (S); Kültür ve Turizm Bakanlığı	Aralık Sonu	Termal kaynakların hangi hastalıklar için kullanılacağına dair çalışmalar yapılacak, sonuçlar pazarlama kanallarında etkin bir şekilde kullanılacaktır.
Tedbir 416. Termal sağlık turizmi hizmeti sunan/sunabilecek tesislerin envanteri çıkarılacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S); Valilikler, Kalkınma Ajansları, Yerel İdareler	Aralık Sonu	Ülkemizde termal sağlık turizmine hizmet verebilecek tesislerin listesi, tesis kapasiteleri, altyapıları ve sundukları hizmetleri içerecek şekilde belirlenecektir.
Tedbir 417. Sağlık turizmine yönelik etkili tanıtım ve pazarlama faaliyetleri gerçekleştirilecektir.	Ekonomi Bakanlığı (S); Kültür ve Turizm Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, İlgili kurum ve kuruluşlar	Aralık Sonu	2015/8 sayılı Döviz Kazandırıcı Hizmet Ticaretinin Desteklenmesi Hakkında Karar ile 2015/9 sayılı Döviz Kazandırıcı Hizmet Sektörleri Markalaşma Destekleri Hakkında Karar kapsamında yurtiçi ve yurtdışı tanıtım etkinlikleri desteklenecektir.

Tedbir 418. Termal turizm temalı Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgeleri ve Turizm Merkezleri arasında önceliklendirilen 2 bölgede planlama ve altyapı çalışmaları yürütülecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S); Sağlık Bakanlığı, Turizm Yatırımcıları Derneği, Valilikler	Aralık Sonu	Öncelikli olarak imar planı çalışmalarının yapılması, jeotermal su dağıtım hattı projelerinin oluşturulması, planlama çalışması tamamlanan yerlerde altyapı çalışmalarının başlatılması sağlanacaktır.
İstatistiki Bilgi Altyapısını Geliştirme Öncelikli Dönüşüm Programı			
Tedbir 419. Turizm istatistiklerinin kurumlar arası etkin işbirliğiyle hızlı ve doğru şekilde üretilmesi sağlanacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S); Emniyet Genel Müdürlüğü	Aralık Sonu	Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığından günlük veri transferine, tek kaynaktan istatistik üretimine ve turizm istatistiklerine ilişkin rapor ve bültenlerin kullanıcı dostu bir arayüz aracılığıyla oluşturulmasına imkân veren altyapı kurulacaktır.

2.2.2.21. İnşaat, Mühendislik-Mimarlık, Teknik Müşavirlik ve Müteahhitlik Hizmetleri

a) Mevcut Durum

2008 küresel krizinin ardından dünya ekonomisinde yaşanan belirsizlik ortamında, inşaat sektörü ekonomimizin itici gücü olmuştur. Özel sektör tarafından başlatılan projelerin yanında, gerek kamu yatırım programı, gerekse kamu-özel işbirliği kapsamında yürütülen büyük altyapı projelerinin yarattığı ekonomik hareketlilik ve istihdam katkısı, küresel krizin etkilerini azaltmada ülkemize önemli fayda sağlamıştır.

İnşaat sektörü, yurtiçi ve yurtdışı gelişmelere duyarlı yapısal özelliği nedeniyle son yıllarda yaşanan küresel belirsizlik ortamından etkilenecek şekilde inişli çıkışlı bir büyüme seyri izlemiştir. Öncelikle 2008 küresel krizi sonrasında ciddi oranda daralan sektör 2010 ve 2011 yıllarını yüksek büyüme ile geçirmiş, ancak 2012 yılında büyüme hızı yavaşlamıştır. 2013 yılında yüzde 7,4 oranında büyüyen sektör, 2014 yılında yüzde 2,2 oranında büyüme kaydetmiştir. 2015 yılının ilk yarısında ise sektör yüzde 0,3 oranında küçülmüştür. Sektörün GSYH içindeki payı ortalama yüzde 5,8 seviyesindedir.

TABLO II: 63- İnşaat Sektöründeki Gelişmeler

(1998 Sabit Fiyatlarıyla, Yüzde)

Yıllar	2012	2013	2014	2015 (1)
İnşaat Sektörü GSYH Payı	5,7	5,9	5,8	5,8
İnşaat Sektörü Büyüme Hızı	0,6	7,4	2,2	-0,3
GSYH Büyüme Hızı	2,1	4,2	2,9	3,1

Kaynak: TÜİK

(1) 2015 yılı Ocak-Haziran dönemi

İnşaat sektöründe 2015 yılının ilk yarısında görülen yavaşlama, yapı inşa ve yapı kullanım izinlerinin seyrinden de görülebilmektedir. Yapı inşa izinleri 2012, 2013 ve 2014 yıllarında bir önceki yıla göre sırasıyla yüzde 28,4, yüzde 10,6 ve yüzde 25,1 oranlarında artarken, 2015 yılının ilk yarısında bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 28,4 oranında gerileme göstermiştir. Yapı kullanım izinleri ise 2012, 2013 ve 2014 yıllarında bir önceki yıla göre sırasıyla yüzde 1,2, yüzde 29,5 ve yüzde 9,3 oranında artış göstermiş, 2015 yılının ilk altı ayında ise bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 19,4 gerilemiştir.

TABLO II: 64- Yapı İnşaa ve Yapı Kullanım İzinleri ile Değişim Oranları

Yıllar	2012	2013	2014	2015 (1)
Yapı İnşaa İzni (Bin m ²)	158 750	175 629	219 771	89 599
Yüzde Değişim	28,4	10,6	25,1	-28,4
Yapı Kullanım İzni (Bin m ²)	106 951	138 476	151 317	67 758
Yüzde Değişim	1,2	29,5	9,3	-19,4

Kaynak: TÜİK

(1) 2015 yılı Ocak-Haziran dönemi

Son on yıllık dönemde belirgin bir artış eğilimi gösteren inşaat sektörü istihdamı 2015 yılının Ağustos ayında son on yılın zirvesine çıkmış ve TÜİK verilerine göre 2 milyon 28 bin kişiye ulaşmıştır. Sektörün toplam istihdam içindeki payı da son on yılda yükselmiş ve 2005 yılında yüzde 5,6 iken 2014 yılında yüzde 7,4 olmuştur.

İnşaat sektörü istihdamı, gerek mevsimsel etkiler gerekse sektör büyümesinin inişli çıkışlı seyri sebebiyle değişkenlik arz etmektedir. Mevsimsel olarak, yaz ayları ile kış ayları arasında 300 bine yakın istihdam farklılığı gözlenebilmekte, yıllık ortalama bazında ise sektör büyüme oranlarına paralel olarak istihdam rakamları artış ve azalışlar göstermektedir. Nitekim son yıllarda yaşanan değişken büyüme oranlarıyla uyumlu olarak sektör istihdamı 2012, 2013 ve 2014 yıllarında sırasıyla yüzde 2,2, yüzde 2,9 ve yüzde 8,1 oranında artmış, ancak 2015 yılının ilk yarısında, bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 1,1 oranında azalmıştır. Sektörün yüzde 7,2 dolaylarında seyreden istihdam payı da bu dönemde yüzde 6,9'a gerilemiştir.

TABLO II: 65- İnşaat Sektörü İstihdamı

Yıllar	2012	2013	2014	2014 (1)	2015 (1)
İstihdam (Bin Kişi)	1 717	1 768	1 912	1 848	1 876
İstihdam Artışı (Yüzde)	2,2	2,9	8,1	7,6	-1,1
İnşaat Sektörü İstihdam Payı (Yüzde)	7,2	7,2	7,4	7,2	6,9

Kaynak: TÜİK

(1) Ocak-Haziran dönemi ortalama değerleri.

Yurt dışı müteahhitlik hizmetleri ihracat, istihdam ve teknoloji transferi açısından ülke ekonomisine katkı yapmaktadır. Ekonomi Bakanlığı verilerine göre; 2002 yılında 4,1 milyar ABD doları düzeyindeki toplam taahhüt tutarı, 2013 yılında 30,2 milyar ABD dolarına ulaşmıştır. Toplam taahhüt tutarı 2014 yılında 27 milyar ABD doları, 2015 yılının ilk sekiz ayında ise 14,9 milyar ABD doları olmuştur. Yurt dışı müteahhitlik hizmetleri

alanında toplam proje tutarıyla birlikte ortalama proje bedeli de yükselmiştir. Taahhüt projelerinin ortalama tutarı 2002 yılında 19,8 milyon ABD doları iken, 2014 yılında 83,8 milyon ABD doları seviyesine ulaşmıştır. Bu durum, yurt dışı müteahhitlik hizmetlerinde süregelen yüksek katma değerli alanlara geçiş çabasının bir yansımasıdır.

İnşaat sektöründe yurtiçi rekabet ortamının kalite eksenli olmaması ve düşük talep niteliği, iki temel yapısal sorun olarak geçerliliğini korumaktadır. Bu sorunların çözümünde, sektörün başlıca aktörlerinden olan kamu kesimine önemli bir rol düşmektedir. Kamu inşaat yatırımlarında talep niteliğinin yükseltilmesi sektörün ihtiyaç duyduğu bu dönüşümde itici güç olma potansiyeli arz etmektedir.

Sektörün yukarıda belirtilen temel yapısal sorunları, sektörde yenilikçiliğin gelişmesini engellemekte, ayrıca teknik müşavirlik hizmetlerine yeterince önem verilmemesine yol açmakta, bir yandan da küçük ölçekli, teknik birikimi sınırlı ve profesyonellik bakımından eksiklikleri bulunan çok sayıda yüklenicinin piyasada faaliyet göstermesine zemin hazırlayarak sektörün gelişim ve katma değer potansiyelini sınırlandırmaktadır. TÜİK verilerine göre, inşaat sektöründe 2012 yılı itibarıyla yaklaşık 143 bin girişim faaliyet göstermekte, piyasaya giriş ve çıkışlarda diğer birçok sektöre nazaran oldukça hızlı bir hareket gözlenmektedir. TOBB verilerine göre 2015 yılı Ocak-Eylül döneminde inşaat sektöründe 17.642 adet şirket kurulmuş, 4.067 adet şirket kapanmıştır. İnşaat sektörü, aynı dönemde Türkiye’de kurulan şirketlerin toplamı içerisinde yaklaşık yüzde 20,5, kapanan şirketlerin toplamı içerisinde ise yaklaşık yüzde 16,4 paya sahip olmuştur.

Özellikle gelişmekte olan ülke pazarlarında önemli bir konum elde etmiş olan yurt dışı müteahhitlik hizmetleri sektöründe, genellikle emek yoğun, ancak katma değeri aynı oranda yüksek olmayan alanlarda taahhütler üstlenilmektedir. Bu ülkelerdeki rekabet gücünü artırmak, ayrıca gelişmiş ülke pazarlarında da pay sahibi olabilmek için yüksek katma değerli alanlardaki taahhütlerin payının artırılması ihtiyacı devam etmektedir. Finansmana erişim ve politik risk yönetimi konularında ise özellikle Türk Eximbank tarafından çalışmalar yürütölmektedir.

İnşaat sektörünün yurt içindeki gelişimi ve sorunlarının çözümüne yönelik olarak ise, tüm üretim süreçlerinde teknik müşavirlik hizmetlerinden daha etkin biçimde faydalanılması, yapı denetim sisteminin iyileştirilmesi, yapı müteahhitliği hizmetlerinin alanında yetkin kişiler tarafından verilmesinin sağlanması, ara işgücünün ustalık seviyelerinin belgelendirilmesi ve sektörde istihdam kalitesinin yükseltilmesi doğrultusunda çalışmalar devam etmektedir.

İnşaat sektörünün katma değer ve rekabet gücü potansiyelini yükselten teknik müşavirlik hizmetlerinin geliştirilmesi ve küresel piyasalarda etkinliğinin artırılmasına yönelik olarak, 2012/3 sayılı Teknik Müşavirlik Hizmetlerine Sağlanacak Devlet Yardımları Hakkında Tebliğ uygulamada karşılaşılan sorunlar ve edinilen tecrübeler doğrultusunda güncellenmiştir. Bu Tebliğin yerine yürürlüğe giren 2014/10 sayılı Teknik Müşavirlik Hizmetlerine Sağlanacak Devlet Yardımları Hakkında Karar sonrasında teknik müşavirlik şirketlerine sağlanan desteklerin kullanımında belirgin bir artış sağlanmıştır.

b) Amaç ve Hedefler

İnşaat sektörünün üretim ve hizmet kalitesini uluslararası standartlara ulaştırarak, yenilikçi bir anlayışla arz ve talebin yüksek katma değerli ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulması ve sektörde teknik müşavirlik hizmetlerinin etkinleştirilmesi temel amaçtır.

Yurt dışı müteahhitlik hizmetlerinde, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin altyapı ihtiyaçlarının karşılanması ile toplam taahhüt tutarı, kârlılık ve hizmet kalitesi bazında dünyada önde gelen ülkeler arasında yer alınması hedeflenmektedir.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Yerli teknik müşavirlik firmalarının inşaat sektörünün tüm üretim süreçlerinde ve kamu-özel işbirliği projeleri ile kentsel dönüşüm gibi alanlarda daha etkin faaliyet göstermeleri temin edilecektir. Ayrıca, teknik müşavirlik firmalarının yurt dışı faaliyetlerinin desteklenmesine devam edilecektir. (Kalkınma Planı p.886)			
Tedbir 420. Teknik müşavirlik firmalarının uluslararası pazarlarda güçlenmesi ve konumlanmasına yönelik destekler artırılacaktır.	Ekonomi Bakanlığı (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, TİKA, Türk Eximbank, İlgili Diğer Kurum, Kuruluş ve STK'lar	Aralık Sonu	Teknik müşavirlik firmalarının yurt dışında ofis açması; reklam, tanıtım ve pazarlama faaliyetlerinde bulunması; fuar, seminer ve konferanslara katılımı; yurt dışı eğitim faaliyetleri, pazar araştırması, heyet programları ve sözleşme desteklerinden faydalanan firma sayısı ve toplam destek miktarı artırılacaktır.
Yurt dışı müteahhitlik hizmetlerinde, kaliteyi artıran ve yapı malzemelerinin ihracat potansiyelini yükselten faaliyetler desteklenecektir. (Kalkınma Planı p.887)			
Tedbir 421. Yurt dışı müteahhitlik hizmetleri sektörüne finansmana erişim konusunda ilave destekler sağlanacaktır.	Türk Eximbank (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, İlgili Diğer Kurum, Kuruluş ve STK'lar	Aralık Sonu	Yurt dışı müteahhitlik projelerinin finansmanı amacıyla muhatap devletlerin garantisi altında ilgili ülkelerdeki kamu kuruluşlarına kullanılacak kredilerin yanı sıra özel sektördeki fırsatların değerlendirilmesini teminen yurt dışında yerleşik bankalara kredi açılması uygulamasına devam edilecektir.
Yapı denetim sistemine yönelik mevzuat, sistem ve uygulamalar gözden geçirilerek iyileştirilecektir. (Kalkınma Planı p.888)			
Tedbir 422. Yapı denetimi sisteminin, mevzuat değişiklikleri ve teknolojik gelişmelere uyum esnekliğini artıracak iyileştirmeler yapılacaktır.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), İlgili Bakanlıklar, Üniversiteler, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği, Türk Müşavir Mühendisler ve Mimarlar Birliği, Türkiye Müteahhitler Birliği, Türkiye İnşaat Sanayicileri İşveren Sendikası	Aralık Sonu	Ulusal Yapı Denetim Sistemi yazılımının yenilenmesine yönelik olarak, pilot illerdeki uygulamanın tamamlanması ile bu illerden gelen geri dönüşler doğrultusunda yazılımın 81 il genelinde uygulamaya alınması çalışmaları yapılacaktır. Ayrıca, yeni Ulusal Yapı Denetim Sistemi yazılımının devreye alınmasına kadar mevcut Yapı Denetim Sistemi yazılımı için bakım ve destek çalışmaları yapılacaktır.

Tedbir 423. Yapı malzemelerinin kalite denetimlerinin etkinleştirilmesi amacıyla, piyasa gözetim ve denetim sistemleri iyileştirilecek, laboratuvar kapasitesi artırılabacaktır.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), Ekonomi Bakanlığı, TSE, Üniversiteler, Türkiye Mütahhitler Birliği, Türkiye İnşaat Sanayicileri İşveren Sendikası, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği, Türk Müşavir Mühendisler ve Mimarlar Birliği	Aralık Sonu	Yapı Malzemeleri Denetim Sistemi programında revizyon çalışmaları yapılarak piyasa gözetim ve denetim uygulamalarının mobil cihazlar üzerinden de ulaşılabilir olması sağlanacak, onaylanmış kuruluşların görevlendirme kapsamındaki teknik şartname sayısında yapılacak artışlar tespit edilecek ve alınacak önlemlerle yapılarda denetimsiz malzeme kullanımı engellenecektir.
İnşaat sektöründe işgücü niteliği yükseltilecek, iş sağlığı ve güvenliği uygulamaları geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.889)			
Tedbir 424. İnşaat sektöründe yetki belgeli ara işgücü oranı yükseltilecektir.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Mesleki Yeterlilik Kurumu, İlgili diğer Kurum, Kuruluş ve STK'lar	Aralık Sonu	16/12/2010 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan Yapı Mütahhitlerinin Kayıtları ile Şantiye Şefleri ve Yetki Belgeli Ustalar Hakkında Yönetmelik kapsamında, inşaat ve tesisat işlerinde çalışacak ustalar için yetki belgesi verilmesi çalışmalarına devam edilecek, eğitim ve bilgilendirme faaliyetleri gerçekleştirilecektir.
Tedbir 425. Yapı müteahhitliği hizmetlerinin yeterli yetkinliğe sahip kişiler tarafından verilmesinin sağlanmasına yönelik olarak yetki belgeli yapı müteahhidi sayısı artırılabacaktır.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), İlgili Bakanlıklar, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği, Türkiye Mütahhitler Birliği, Türkiye İnşaat Sanayicileri İşveren Sendikası, Türk Müşavir Mühendisler ve Mimarlar Birliği, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği	Aralık Sonu	16/12/2010 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan Yapı Mütahhitlerinin Kayıtları ile Şantiye Şefleri ve Yetki Belgeli Ustalar Hakkında Yönetmelik kapsamında, yetkin bulunan kişilere yapı müteahhitliği yetki belgesi verilerek kayıtları tutulacaktır.
Kullanıcı odaklı, güvenli, çevreyle barışık, enerji verimli ve mimari estetiğe sahip yapıların üretimi için tasarım ve yapım standartları geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.890)			
Tedbir 426. Yapı Araştırma Merkezi kurulmasına yönelik hukuki ve kurumsal altyapı oluşturulacaktır.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, TÜBİTAK, Üniversiteler	Aralık Sonu	Yapılarla ilgili politika önerileri ve standart geliştirilmesi, yenilikçi ve sürdürülebilir tasarım, yapım teknikleri ve malzeme-ekipmanların araştırılması ve geliştirilmesi ve kentsel dönüşüm de dahil olmak üzere inşaat sektörünün üretim sürecine kanalize edilebilmesi doğrultusunda yönlendirici ve destekleyici bir Yapı Araştırma Merkezi kurulmasına yönelik olarak hukuki altyapı hazırlanacak, organizasyonel yapı ve çalışma usulleri belirlenecektir.

Tedbir 427. Sürdürülebilir yapı ve yeşil bina uygulamaları için belgelendirme altyapısı oluşturulacaktır.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, TSE, Üniversiteler, STK'lar	Aralık Sonu	Sürdürülebilir Yeşil Binalar İle Sürdürülebilir Yerleşmelerin Belgelendirilmesine Dair Yönetmelik 08/12/2014 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe girmiş olup, bu kapsamda bir değerlendirme kılavuzu oluşturulacaktır.
---	--	-------------	---

2.2.3. YAŞANABİLİR MEKÂNLAR, SÜRDÜRÜLEBİLİR ÇEVRE

2.2.3.1. Bölgesel Gelişme ve Bölgesel Rekabet Edebilirlik

a) Mevcut durum

Onuncu Kalkınma Planı öncelikleri çerçevesinde ulusal ve bölgesel düzeyde bölgesel gelişmeye yönelik stratejiler belirlenmiştir. Bu kapsamda, bölgesel gelişme politikasının ilkeleri ile ulusal düzeydeki öncelik ve stratejilerini belirlemek, mekânsal gelişme ve sosyo-ekonomik kalkınma politikaları arasında uyumu güçlendirmek, alt ölçekli plan ve stratejilere genel çerçeve oluşturmak üzere hazırlanan Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi (BGUS) ve tüm bölgeler için kalkınma ajansları koordinasyonunda katılımcı süreçlerle hazırlanan bölge planları Bölgesel Gelişme Yüksek Kurulunca (BGYK) onaylanmıştır.

GAP Bölge Kalkınma İdaresine ek olarak Doğu Anadolu Projesi (DAP), Doğu Karadeniz Projesi (DOKAP) ve Konya Ovası Projesi (KOP) için teşkil edilen bölge kalkınma idareleri kurumsal kapasitelerini geliştirmekte, bölgelerine yönelik analiz ve planlama çalışmaları yürütmektedir. Bölgesel kalkınma projeleri kapsamındaki yatırımlara yön vermek ve yatırım sürecini hızlandırmak üzere 2014-2018 dönemi için GAP, DAP, DOKAP, KOP Eylem Planları bölge kalkınma idareleri koordinasyonunda bölgelerdeki paydaşlarla birlikte hazırlanmış, BGYK tarafından onaylanmıştır.

GAP Eylem Planı kapsamında 2008-2014 döneminde toplam 22,5 milyar TL harcama yapılmıştır. 2014-2018 döneminde ise 50 kuruluşun sorumlu olduğu 115 eylem için 26,6 milyar TL'lik harcama öngörülmektedir. 2015 yılı tahsisatı 5,2 milyar TL olup harcama 3,5 milyar TL'dir.

GAP BKİ'nin 2015 yılı bütçesi toplam 73 milyon TL olup, bunun yaklaşık 48 milyon TL'si sermaye gideri ve sermaye transferinden oluşmaktadır.

GAP BKİ, Yenilenebilir Enerji Projesi çerçevesinde ayrıntılı bir mevcut durum analizi yapmış, bölgenin gelişimini ve rekabet edebilirliğini artıracak projeler yürütmeye başlamıştır. Organik Tarım Küme Geliştirme Projesi ile küme yol haritası, değer zinciri ve küme analizleri hazırlanmış, pilot projeler ve örnek uygulamalar başlatılmıştır.

GAP Turizm Master Planı kararları doğrultusunda; Birecik Baraj Gölü Nehir Turizmi, GAP Bölgesi Turizm Odaklı Tanıtım ve Markalaşma ile Birecik Baraj Gölü Aşağı Çardak Rekreatyon Alanının Oluşturulması projeleri yürütülmektedir.

GAP Tarımsal Eğitim ve Yayım Projesi kapsamında geliştirilen Çiftçi Örgütleri Merkezli Çoğulcu Yayım Modeli uygulamaya konulmuştur. Bugüne kadar 6.209 teknik personel ile yaklaşık 30.000 çiftçiye doğrudan, yaklaşık 150.000 çiftçiye dolaylı olarak ulaşılmıştır.

Bölgede mevcut 44 Çok Amaçlı Toplum Merkezi (ÇATOM)'nin faaliyetleri ile yaklaşık 326 bin kişiye, dokuz ilde kurulan gençlik ve kültür evlerindeki programlar

ile yaklaşık 255 bin gence ulaşılmıştır. 11 Çocuk Gelişim Merkezi ve 18 Çocuk Okuma Odası ile 55.250 çocuga ek eğitim fırsatı sağlanmıştır.

DAP Eylem Planı kapsamında 2014-2018 döneminde 52 kuruluşun sorumlu olduğu 126 eylem için toplam 21 milyar TL tutarında kaynak kullanılması öngörülmektedir. 2015 yılı tahsisatı 3,8 milyar TL olup harcama 3,4 milyar TL'dir.

DAP BKİ 2015 yılı bütçesi toplam 178 milyon TL olarak belirlenmiştir. Bu tutarın 173 milyon TL'si sermaye gideri ve sermaye transferinden oluşmaktadır.

2013 yılından itibaren DAP BKİ tarafından yürütülen DAP Küçük Ölçekli Tarımsal Sulama Programı kapsamında 164 adet proje için tahsis edilen 91,5 milyon TL ödenek ile 1.151 km sulama şebekesi inşa edilerek toplam 57 bin hektar alanın sulama altyapısı yeniden tesis edilmiş veya mevcut altyapı rehabilite edilmiştir. 2015 yılında ise 70 milyon TL ödenek ile 186 adet proje kapsamında 781 km sulama şebekesi tesis edilerek 24 bin 609 hektar alan sulamaya açılmıştır.

DAP Bölgesinde Hayvancılık Altyapısının Geliştirilmesi Projesi ile hayvan içme suyu göletleri, sıvat imalatı ve dağıtımı, ruhsatlı canlı hayvan pazarları ve borsaları, DAP Bölgesi koyunculğunun geliştirilmesi ve üniversitelerin araştırma ve uygulama birimlerinin desteklenmesi için toplam 58,3 milyon TL ödenek tahsis edilmiştir.

DOKAP Eylem Planı kapsamında 2014-2018 döneminde toplam 10,4 milyar TL kaynak aktarılması planlanmıştır. 2015 yılı tahsisatı 1,7 milyar TL olup Eylül ayı itibarıyla 1,6 milyar TL harcama gerçekleştirilmiştir.

DOKAP BKİ 2015 yılı bütçesi 70,7 milyon TL olup, bunun yaklaşık 65 milyon TL'si sermaye gideri ve sermaye transferinden oluşmaktadır.

Doğu Karadeniz Turizm Master Planı ile DOKAP Bölgesi'nde yer alan kültür-turizm değeri olan tüm varlıkların derlenmesi ve bu varlıklara bağlı olarak bölgenin bir bütün olarak değerlendirilmesi ve hedefler belirlenmesi amaçlanmıştır. Yeşil Yol Projesi de bu kapsamda ele alınmaktadır. Projeye 2013-2015 yılları arasında, bölgedeki il özel idareleri ve büyükşehir belediyelerine toplam 131 milyon TL aktarılmıştır. Giresun Adasının turizme açılması için hazırlanan Botanik Bahçe Projesine 6 milyon TL ödenek tahsis edilmiştir.

Küçük Ölçekli Tarımsal Sulama Projesi için ilk etapta Artvin ve Bayburt illerinde uygulanmak üzere 2014-2015 döneminde 6 milyon TL aktarılmış; Bitkisel Üretim Altyapısının Geliştirilmesi Projesi kapsamında da soğuk hava deposu kapasitesinin artırılması için tahsis edilen 2 milyon TL ödenek ile Ordu-Altınordu, Trabzon-Sürmene ve Trabzon-Of'ta soğuk hava deposu kurulması çalışmalarına başlanmıştır.

DOKAP Bölgesinde, düzenli depolama alanları için yer tespiti çalışması ve alternatif katı atık bertaraf sistemlerinin araştırılması amacıyla Katı Atık Bertarafı İçin Düzenli Depolama Alanlarının Araştırılması Projesi hazırlanmış; 1,2 milyon TL ödenek tahsis edilmiştir.

KOP Eylem Planı kapsamında 2014-2018 döneminde 31 kuruluşun sorumlu olduğu 92 eylem için toplam 9,9 milyar TL tutarında kaynak kullanılması öngörülmektedir. 2015 yılı tahsisatı 1,6 milyar TL olup Eylül ayı itibarıyla 975 milyon TL harcanmıştır.

KOP BKİ'nin 2015 yılı bütçesi 129,5 milyon TL olup, bunun yaklaşık 125 milyon TL'si sermaye gideri ve sermaye transferinden oluşmaktadır.

KOP BKİ tarafından kapsamdaki illerde kuraklığın önlenmesi, sulamada etkinliğin ve üretimde verimliliğin artırılması amacıyla, Küçük Ölçekli Sulama Sistemlerinin

Rehabilitasyonu ve Yaygınlaştırılması Programı (KÖSİP) başlatılmıştır. 2011-2014 döneminde KÖSİP kapsamında toplam 262,9 milyon TL'lik ödenek kullanılarak 428 proje gerçekleştirilmiştir. Bu projeler ile bölgede toplam 75 bin hektar alan sulamaya açılmıştır.

2014 yılında KÖSİP kapsamında sulama projelerinin yanı sıra, sulama amaçlı yenilenebilir enerji kullanımı için 2 adet Rüzgâr Enerjisi Santral Projesi (RES) de desteklenmiş, RES projeleri için toplam 4,2 milyon TL ödenek tahsis edilmiştir. 2015 yılında 79 adet projeye 90 milyon TL'lik ödenek tahsis edilmiş olup bu projelerle bölge, toplam 85 bin hektar alan tasarruflu su kullanımına imkân sağlayan, modern sulama sistemlerine kavuşmuş olacaktır.

Konya İli Ulusal ve Uluslararası Veri Merkezleri Bölgesi Uygunluk Araştırma Projesi'nin bütçesi 2,4 milyon TL olup 2015 yılında yatırım programı kapsamında KOP BKİ'ye 1,4 milyon TL aktarılmıştır.

Ülke sathında daha dengeli bir yerleşme düzeninin sağlanmasını ve göçün kademeli olarak yönlendirilebilmesini amaçlayan Cazibe Merkezlerini Destekleme Programının (CMDP) hedef alanları, nispeten geri kalmış ve sürekli göç veren bölgelerdeki metropolleşme eğilimi taşıyan kentsel merkezlerdir. 2015 Yılı CMDP Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar ile Elazığ, Malatya ve Sivas illeri de program kapsamına alınmıştır. 2015 sonu itibarıyla birikimli olarak toplam 328,2 milyon TL ödenek aktarılmıştır. Programa 2016 yılı uygulaması için toplam 96,4 milyon TL ödenek tahsis edilmiştir.

TABLO II: 66- Cazibe Merkezlerini Destekleme Programı Kapsamında Aktarılan Ödenek

(Milyon TL)									
İl Adı	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Toplam
Diyarbakır	15,00	18,20	17,70	17,75	-	-	-	14,98	83,63
Şanlıurfa	-	-	28,20	17,75	-	-	-	13,30	59,25
Van	-	-	14,90	23,75	-	19,75	15,30	18,00	91,70
Erzurum	-	-	16,70	19,75	25,00	19,75	-	-	81,20
Gaziantep	-	-	-	-	-	5,00	-	4,30	9,30
Sivas	-	-	-	-	-	-	-	3,15	3,15
Toplam	15,00	18,20	77,50	79,00	25,00	44,50	15,30	53,73	328,23

Yerel kalkınma girişimlerini desteklemek, bölgelerinde kurumsal kapasiteyi artırmak, yerel kesimler arasında işbirliği ağlarını güçlendirmek ve kuruldukları bölgelerin rekabet güçlerini artırarak sürdürülebilir gelişmeyi sağlamak üzere 26 Düzey-2 bölgesinde kurulan kalkınma ajansları 935 personelle faaliyetlerini sürdürmektedir. Kalkınma ajansları ilave personel alımına ilişkin sürecin 2015 yılı sonuna kadar tamamlanarak yaklaşık 230 yeni personelin görevlerine başlaması beklenmektedir.

Kalkınma ajanslarının mali yönetim sistemini daha etkin hale getirmeye dönük mevzuat çalışmalarına 2015 yılında devam edilmiştir. Kalkınma Ajansları Bütçe ve Muhasebe Yönetmeliğinde değişiklik yapılmış; Proje ve Faaliyet Destekleme Yönetmeliği, Denetim Yönetmeliği, Mal, Hizmet ve Yapım İşi Satın Alma ve İhale Usul ve Esasları ile Destek Yönetim Kılavuzu değişiklik tasarımları hazırlanmış; Destek Programlarının Değerlendirilmesine İlişkin Usul ve Esaslara yönelik çalışmalar yürütülmüştür.

2008-2014 yılları arasında kalkınma ajanslarına merkezi bütçeden 1,8 milyar TL, 2015 yılında ise 368 milyon TL olmak üzere toplam 2,2 milyar TL kaynak aktarılmıştır. 2008-2014 döneminde kalkınma ajanslarına yerel pay olarak belediyeler, il özel idareleri ile ticaret ve sanayi odaları tarafından toplam 860 milyon TL katkı sağlanmıştır. 2015 yılında yerel payın 160 milyon TL olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Böylece, kalkınma ajanslarına kuruluşundan bugüne kadar yaklaşık 3,2 milyar TL'lik kaynak aktarılmış olacaktır.

AB Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPA) 2007-2013 dönemi uygulamaları kapsamında, kalkınma ajansları proje faydalanıcısı olarak rol üstlenmişlerdir. Bu kapsamda, kalkınma ajanslarının faydalanıcısı olduğu toplamda yaklaşık 95 milyon Avro bütçeli 10 adet proje desteklenmektedir.

Kalkınma ajansları, bölge planlarında belirlenen öncelikler çerçevesinde kamu kurumlarına, mahalli idarelere, üniversitelere, sivil toplum kuruluşlarına ve özel sektöre mali ve teknik destek sağlamaktadır. Bu çerçevede, 2008-2015 döneminde yaklaşık 14.300 projeye 2,65 milyar TL'lik hibe desteği sağlamıştır.

TABLO II: 67- Kalkınma Ajanslarıncı Sağlanan Destekler (2008-2015) (1)

Destek Programı Türü	Ajans Desteği (2)	Eşfinansman Dâhil Toplam Proje Bütçesi (2)	Proje Başvuru Sayısı	Desteklenen Proje Sayısı
Proje Teklif Çağrısı	2 370,3	4 269,6	37 563	8 281
Güdümlü Proje Desteği	171,0	311,5	44	44
Doğrudan Faaliyet Desteği	82,1	90,6	5 042	1 516
Teknik Destek	31,7	31,7	8 883	4 515
Genel Toplam	2 655,1	4 703,4	51 532	14 356

(1) 2016 yılı Ocak ayı itibarıyla

(2) Milyon TL

Kalkınma ajanslarının yatırım destek ve tanıtım işlevini 81 ilde 220 personelle sürdüren yatırım destek ofisleri (YDO) kuruluşlarından bu yana; 85 binden fazla yatırımcıya danışmanlık hizmeti sağlamış; 2.500'den fazla tanıtıcı broşür, CD, rapor hazırlamış; kurum ve kuruluşlara 25 binden fazla ziyaret gerçekleştirmiş; 6 bin kişiye girişimcilik, dış ticaret konularında eğitim hizmeti sunmuş; 4 binden fazla yurt içi ve dışı tanıtım organizasyonlarına katılım sağlamıştır.

Yeni teşvik sisteminde aktif rol alan YDO'lar, görev aldıkları tarihten bu yana 4 binden fazla teşvik izleme ziyareti yapmış ve 400'den fazla teşvik belgesinin kapatma işlemini gerçekleştirmiştir.

YDO faaliyetlerinin takibine yönelik veri tabanı ve raporlama altyapısının geliştirilmesi ve kullanımının kolaylaştırılmasına yönelik faaliyetler TÜBİTAK teknik desteği ile sürdürülmektedir.

YDO görev tanımlarının netleştirilmesi, çalışma usul ve esaslarının tespit edilmesi, yatırım destek ve tanıtım alanında faaliyet gösteren diğer kurum ve kuruluşlarla işbirliği esaslarının belirlenmesi ve beşeri kaynak ihtiyacının sağlanması amaçlarına yönelik olarak hazırlanan Kalkınma Ajansları Yatırım Destek Ofisleri Yönetmeliği 2014 yılında yürürlüğe girmiştir. Yönetmelik kapsamında yer alan görev ve sorumlulukların yerine getirilmesine ilişkin usul ve esasların belirlenmesi ve YDO'ların kurumsal kapasitesinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar tüm paydaşların katılımıyla sürdürülmektedir. Bu çerçevede, AB finansman desteği ve ülkemiz eş finansmanı ile desteklenerek 2014 yılı Eylül ayında uygulanmaya başlanan Bölgesel Yatırım Ortamı Değerlendirmesi

Projesi ile YDO'lar özelinde yatırım destek ve yatırım tanıtım fonksiyonlarının analizi ve geliştirilmesi, paydaş kurum ve kuruluşlarla işbirliği ve işbölümü esaslarının netleştirilmesi ve YDO'lar için performans kriterleri ve hedeflerinin belirlenmesine yönelik çalışmalar sürdürülmektedir. Söz konusu proje kapsamında, bölgesel düzeyde yatırım ortamının analiz edilmesi, değerlendirilmesi, raporlanması ve sonraki süreçte anılan çalışmaların sürdürülebilmesini sağlamak üzere kurumsal ve beşeri kapasitenin oluşturulmasına yönelik faaliyetlere de devam edilmektedir. Yatırım ortamına ilişkin bölgesel farkların tespitinin, politika yapma ve uygulama süreçlerinde bu farklara duyarlı yaklaşımlar ve araçlar geliştirilmesine destek olması öngörülmektedir. Projenin ilk etabı olan 6.000 işletmeyi kapsayan anket çalışmasına 2015 yılının ikinci yarısında başlanmıştır. Anket sonuçları neticesinde yatırım ortamına ilişkin bir ülke raporu ve 26 Düzey-2 bölgesi raporu hazırlanacaktır.

AB-Türkiye mali işbirliği programlaması kapsamında yürütülen bir diğer proje de Türkiye'de Bölgesel Rekabet Edebilirliğin Geliştirilmesi Projesidir. Projenin ana bileşenleri; bölgelerin rekabet edebilirliklerinin mukayeseli olarak analiz edilmesine imkân verecek gösterge seti ve endeksi oluşturulması, ulusal sektörel stratejilerde yer alan üretim, ihracat ve katma değer artışı hedeflerine ulaşabilmek amacıyla seçilmiş sektörlerde bölge düzeyinde alt hedeflerin belirlenmesi ve bölgelerin rekabet gücü yüksek sektörlerinin belirlenmesidir. Proje ile kalkınma ajansları arasında bölgesel sektörel önceliklerin belirlenmesi sürecinde yöntem birliği sağlanacak, pilot sektörlerde ulusal üretim ve ihracat hedeflerinin yerel düzeyde netleştirilmesi ile politika diyalogu, uyumu ve başarısı artırılacaktır. 2015 yılı ikinci yarısı itibarıyla taslak gösterge seti oluşturulmuş, rekabet edebilirlik analizleri kapsamında sektör temsilcileri başta olmak üzere tüm paydaşları içeren saha çalışmalarına başlanmıştır.

Kalkınma ajansları tarafından ülkemizdeki kümeler ve küme oluşumları analiz edilmekte, tespit edilen kümelere yönelik destek faaliyetleri sürdürülmektedir. Farklı kurumların kümelere yönelik destek mekanizmaları arasındaki uyumu tesis etmeye, kalkınma ajanslarının bu süreçlerdeki teknik ve mali katkılarını güçlendirmeye yönelik koordinasyon çalışmaları devam etmektedir.

Bölgelerin yenilik potansiyellerinin belirlenmesi, kurulacak işbirliği modelleri ve sağlanacak mali ve teknik desteklerle bu potansiyellerin ekonomik ve sosyal katma değere dönüştürülmesi amacıyla kalkınma ajansları koordinasyonunda bölgesel yenilik stratejileri hazırlanmaktadır. Hâlihazırda İzmir, Orta Karadeniz, Zafer, Doğu Karadeniz, Batı Karadeniz, Doğu Marmara ve Mevlana Kalkınma Ajansları strateji belgesi çalışmalarını tamamlamış ve uygulamaya geçirmiştir.

Kalkınma ajanslarının destek mekanizmalarının çeşitlendirilmesi amacıyla, faiz desteği ve faizsiz kredi desteği konularındaki süreçler yeniden gözden geçirilmiş ve bu kapsamda mevzuat değişikliği hazırlıkları ve TÜBİTAK desteği ile devam eden yazılım çalışmaları son aşamaya getirilmiştir.

Politika belirleme, izleme ve değerlendirme süreçlerinde etkinliği artırmak için bölgesel analiz kapasitesinin geliştirilmesine, bölge, il ve ilçe düzeyinde gelişmişlik farklarını ortaya koyan sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması araştırmalarının güncellenmesine, Yerleşme Merkezlerinin Kademelenmesi Çalışmasının yenilenmesine, Kalkınma Ajansları Yönetim Sisteminin (KAYS) geliştirilmesine ve kalkınma ajanslarının performanslarının değerlendirilmesine yönelik çalışmalar sürdürülmektedir.

Görece düşük gelirli yörelerde; gelir seviyesinin artırılması, ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi, mahalli idarelerin güçlendirilmesi, yerel potansiyeli harekete geçirecek girişimlerin desteklenmesi, kurumsal kapasitenin yükseltilmesi ve işbirliğine dayalı rekabetin geliştirilmesi önemini korumaktadır.

TABLO II: 68- Düzey 2 İstatistiki Bölge Birimleri (İBB) Bazında Çeşitli Göstergeler

Bölgeler	Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sırası (2011)	Nüfusun Payı (2014) (Yüzde)	2013-2014 Yıllık Nüfus Artış Hızı (Yüzde)	2007-2014 Yıllık Ortalama Nüfus Artış Hızı	Şehirleşme Oranı (2014) (Yüzde) (1)	Bölgelerin GSKD'ye Katkısı (Yüzde) (Yüzde)	Kişi Başına GSKD (2011) Endeksi TR=100	İşsizlik Oranı (2014) (Yüzde)	İstihdamın Sektörel Yapısı (2014)			Merkezi Yönetim Bütçe Gelirleri Tansilatının Giderlerini Karşılama Oranı (2014) (2)
									Tarım Sektörü Payı (Yüzde)	Sanayi Sektörü Payı (Yüzde)	Hizmetler Sektörü Payı (Yüzde)	
TR10 (İstanbul)	1	18,5	1,5	1,9	100,0	27,16	150	11,9	0,5	36,7	62,8	8,0
TR21 (Edirne, Kırklareli, Tekirdağ)	8	2,1	2,3	1,8	86,5	2,71	130	7,6	19,6	39,9	40,4	1,4
TR22 (Balıkesir, Çanakkale)	10	2,2	2,1	0,9	87,4	2,14	97	5,6	30,9	21,3	47,8	0,6
TR31 (İzmir)	3	5,3	1,3	1,4	100,0	6,6	124	13,9	10,5	31,7	57,8	4,2
TR32 (Aydın, Denizli, Muğla)	7	3,8	2,2	1,5	100,0	3,49	94	7,2	29,4	24,2	46,4	0,7
TR33 (Afyon, Kütahya, Manisa, Uşak)	12	3,9	0,3	0,3	80,2	3,59	90	3,9	39,2	22,6	38,1	0,6
TR41 (Bilecik, Bursa, Eskişehir)	4	4,9	1,6	1,8	98,8	6,39	131	6,2	10,8	43,3	45,9	1,2
TR42 (Bolu, Düzce, Kocaeli, Sakarya, Yalova)	6	4,5	2,1	2,1	91,7	6,28	142	10,0	18,3	36,5	45,3	5,3
TR51 (Ankara)	2	6,6	2,1	2,0	100,0	8,63	133	11,5	3,0	25,7	71,3	1,3
TR52 (Karaman, Konya)	11	3,0	1,4	1,0	97,1	2,34	77	5,6	25,6	29,0	45,3	0,5
TR61 (Antalya, Burdur, Isparta)	5	3,7	2,3	2,3	92,6	3,98	109	8,3	27,7	14,6	57,7	1,0
TR62 (Adana, Mersin)	9	5,0	1,0	1,1	100,0	3,96	78	10,7	21,1	23,8	55,1	1,2
TR63 (Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye)	21	4,0	1,2	1,3	95,9	2,59	64	15,4	21,6	29,6	48,8	0,9
TR71 (Aksaray, Kırıkkale, Kırşehir, Nevşehir, Niğde)	18	1,9	-0,1	0,3	66,6	1,55	77	7,7	34,3	17,8	47,9	0,6
TR72 (Kayseri, Sivas, Yozgat)	14	3,1	0,6	0,5	85,6	2,29	72	9,6	26,4	25,7	47,9	0,5
TR81 (Bartın, Karabük, Zonguldak)	13	1,3	-0,1	0,0	60,0	1,28	92	6,0	38,5	23,7	37,8	1,1
TR82 (Çankırı, Kastamonu, Sinop)	19	1,0	-0,9	0,5	59,8	0,71	71	6,5	46,6	15,7	37,6	0,3
TR83 (Amasya, Çorum, Samsun, Tokat)	15	3,5	0,1	-0,1	82,3	2,69	73	6,2	40,1	20,6	39,3	0,5
TR90 (Artvin, Giresun, Gümüşhane, Rize, Trabzon, Ordu)	17	3,3	0,5	0,4	84,1	2,44	72	6,2	44,7	17,5	37,8	0,4
TRA1 (Bayburt, Erzincan, Erzurum)	22	1,4	0,5	-0,1	87,9	0,92	64	7,4	50,8	11,9	37,3	0,3
TRA2 (Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars)	25	1,5	-0,6	0,0	50,3	0,67	43	3,4	59,6	14,0	26,4	0,2
TRB1 (Bingöl, Elazığ, Malatya, Tunceli)	20	2,2	0,5	0,8	83,2	1,39	63	7,5	31,5	18,1	50,4	0,3
TRB2 (Bitlis, Hakkâri, Muş, Van)	26	2,7	0,9	1,1	75,2	1,04	38	13,5	46,9	19,2	34,0	0,1
TRC1 (Adıyaman, Gaziantep, Kilis)	16	3,4	1,8	2,1	90,5	1,76	54	8,0	18,7	33,4	47,9	0,5
TRC2 (Diyarbakır, Şanlıurfa)	23	4,5	2,1	2,2	100,0	2,02	46	17,4	39,0	19,9	41,1	0,3
TRC3 (Batman, Mardin, Siirt, Şırnak)	24	2,8	1,7	1,6	80,2	1,38	51	24,0	24,4	20,2	55,4	0,2
Türkiye		100	1,3	1,4	91,8	100	100	9,9	21,1	27,9	51,0	1,0

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, TÜİK, Maliye Bakanlığı

(1) İl ve ilçe merkezleri nüfusunun toplam il nüfusuna yüzdesi

(2) İller bazında bütçe gelirleri ve giderleri il sınırları içindeki muhasebe birimlerine tahsil edilen ve ödenen tutarlardan oluşmaktadır. Bakanlıkların merkez muhasebe birimlerine tahsil edilen ve ödenen tutarlar il ayrıntısına tabi tutulmaksızın Türkiye verisinde yer almaktadır.

b) Amaç ve Hedefler

Bölgesel gelişme politikaları, bölgelerdeki verimliliğin artırılması, rekabet gücünün yükseltilmesi, istihdamın artırılması, bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılması ve refahın yurt sathına dengeli bir şekilde yayılması amacına hizmet edecektir.

Bölgesel gelişmeye dair ulusal ve bölgesel düzeyde hazırlanan strateji ve planların etkili olması için yerel dinamikleri esas alan yenilikçi uygulama araçları geliştirilecektir. Bu araçlar düşük ve orta gelirli bölgeler, metropoller ile diğer bölge ve yerleşmelerin kalkınma düzeyine göre farklılaştırılacaktır.

Sektörel politikalar ile bölgesel gelişme politikalarının bütünlüğü ve koordinasyonu ile mekânsal gelişme ve sosyo-ekonomik kalkınma politikaları arasında uyum güçlendirilecektir.

İstihdam, devlet yardımları, kümelenme, yatırım destek ve tanıtım, Ar-Ge, yenilik ve girişimcilik gibi temel rekabet ve kalkınma politikalarının belirlenmesinde, uygulanmasında ve yaygınlaştırılmasında kalkınma ajanslarının rol ve işlevleri güçlendirilecektir.

GAP, DAP, KOP ve DOKAP Eylem Planlarındaki faaliyetlerin uygulanmasına ilgili kurumlar tarafından devam edilecek ve etkin bir izleme süreci yürütülecektir.

Kalkınma ajanslarının kurumsal yapısı, beşeri kaynak yönetimi, mali yönetim ve destek sistemleri uygulamada ortaya çıkan ihtiyaçlar ve ilgili tarafların katkıları dikkate alınarak daha etkin hale getirilecektir. Ajansların uyguladığı destek mekanizmaları çeşitlendirilecektir. Bu çerçevede kalkınma ajanslarının faiz desteği ve faizsiz kredi desteği vermesine yönelik mevzuat ve teknik (yazılım) altyapı çalışmaları tamamlanacaktır. Kalkınma ajansları ile diğer kuruluşların verdiği teknik ve mali destekler arasındaki ilişki ve koordinasyon geliştirilecektir.

Yatırım destek ofislerinin kurumsal kapasitesi geliştirilecek, İl Yatırım Destek ve Tanıtım Stratejileri hazırlanacaktır.

Kamu, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki yerel işbirliği ve ortaklıklar, kalkınma ajansları aracılığıyla desteklenecek, işbirliği ağlarının oluşturulması ve bu ağlar vasıtasıyla iyi uygulama örnekleri başta olmak üzere bilgi ve tecrübe alışverişi özendirilecektir. STK'ların yerel ve bölgesel kalkınmaya katkılarını artırmak üzere karar alma süreçlerine katılımları artırılabilecektir.

Ulusal ve sektörel stratejiler bölgeler özelinde analiz edilerek bölgelerin potansiyelleri doğrultusunda ulusal rekabet düzeyini artırmaya en fazla katkıyı verecekleri sektör ve alanlara odaklanmaları sağlanacaktır. Rekabetçi sektörler odaklanan ve yerel teşebbüsleri öne çıkaran kümelenme eğilimleri güçlendirilecektir. Kümelenme yönetim modeliyle yerel ve merkezi düzeyde farklı kurum ve kuruluşlar tarafından uygulanacak program ve projelerde uygulama birliği temin edilecektir. Bölgesel Yenilik Stratejilerinin akıllı ihtisaslaşma yaklaşımı çerçevesinde hazırlanması sürecinde kalkınma ajansları desteklenecektir.

c) Politika ve Tedbirler

Politika / Tedbir	Sorumlu/ İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Bölgesel gelişme planı ve stratejileri, bölgesel programlar ve eylem planları aracılığıyla uygulamaya geçirilecektir. (Kalkınma Planı p.916)			
Tedbir 428. İllerin ve İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırmaları güncellenecektir.	Kalkınma Bakanlığı (S), TÜİK	Aralık Sonu	Bölgelerin, illerin ve ilçelerin kıyaslamalı olarak genel gelişmişliğinin tespiti ve bölgesel gelişme, kırsal kalkınma odaklı politikalara katkı sağlamak amacıyla sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması araştırmaları güncellenecektir.
Kalkınma ajanslarının, AB fonları başta olmak üzere, kaynak yönetimindeki rolü ve etkinliği artırılabilecektir. (Kalkınma Planı p. 933)			
Tedbir 429. Kalkınma ajanslarına dair ilgili mevzuat revize edilerek kalkınma ajansları sisteminin etkinliği artırılabilecektir.	Kalkınma Bakanlığı (S), Kalkınma Ajansları	Aralık Sonu	İlgili tarafların görüşleri alınarak, 5449 Sayılı Kanun, Kalkınma Ajansları Personel Yönetmeliği, Proje ve Faaliyet Destekleme Yönetmeliği, Denetim Yönetmeliği, Yatırım Destek Ofisleri Yönetmeliği, Destek Yönetim Kılavuzu ve Mal, Hizmet ve Yapım İşi Satın Alma ve İhale Usul ve Esasları değişiklikleri yapılacak; Destek Programlarının Değerlendirilmesine İlişkin Usul ve Esaslar hazırlanacaktır.
Tedbir 430. Kalkınma ajanslarının kurumsal performanslarının değerlendirilmesi çalışmaları başlatılacaktır.	Kalkınma Bakanlığı (S), Kalkınma Ajansları	Aralık Sonu	Kuruluşundan bu yana kalkınma ajanslarının kurumsal performansları ana faaliyet başlıkları çerçevesinde değerlendirilecektir.
Yerelde Kurumsal Kapasitenin Güçlendirilmesi Programı			
Tedbir 431. Belediye hizmetleri standartlaştırılarak merkezi bir elektronik altyapıya kavuşturulacaktır.	İçişleri Bakanlığı (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, TÜBİTAK, Türkiye Belediyeler Birliği	Aralık Sonu	Belediyeler tarafından yürütülen hizmetler standartlaştırılarak, vatandaşın belediye hizmetlerinden elektronik ortamda yararlanmasına imkan sağlamak üzere Bulut Belediye Projesi aracılığıyla merkezi bir altyapıya kavuşturulacaktır.
Tedbir 432. Mevcut ve yeni kurulan büyükşehir belediyeleri eşleştirilerek bilgi ve tecrübe aktarımı sağlanacaktır.	İçişleri Bakanlığı (S), Türkiye Belediyeler Birliği, Büyükşehir Belediyeleri	Aralık Sonu	Eşleştirilen belediyeler arasında hazırlanacak program uyarınca toplantı, eğitim, çalıştay ve ziyaretler gibi faaliyetlerle bilgi ve tecrübe aktarımı gerçekleştirilecektir.

Tedbir 433. Büyükşehir belediyelerinin akıllı kent uygulamalarına yönelik fizibilite çalışmaları desteklenecektir.	Kalkınma Bakanlığı (S), İçişleri Bakanlığı, Kalkınma Ajansları, TÜBİTAK, Türkiye Belediyeler Birliği	Aralık Sonu	Büyükşehir belediyeleri tarafından akıllı kent uygulamalarının hayata geçirilmesine yönelik fizibilite çalışmaları hazırlanmasının teşvik edilmesi amacıyla kalkınma ajanslarınca mali ve/veya teknik destek sağlanacaktır.
Tedbir 434. Bölge Kalkınma İdarelerinin kurumsal yapısı iyileştirilecektir.	Kalkınma Bakanlığı (S) Bölge Kalkınma İdareleri, Kalkınma Ajansları	Haziran Sonu	Bölge Kalkınma İdarelerinin yönetim süreçlerinin ve personel yapısının geliştirilmesine dönük düzenlemeler yapılacaktır.
<p>Bölgelerin rekabet edebilirlikleri ile iş ve yatırım ortamının mukayeseli olarak analiz edilmesine yönelik kurumsal ve beşeri altyapı geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.928)</p> <p>Uluslararası doğrudan yatırıma yönelik ulusal stratejileri destekleyecek şekilde bölgesel yatırım destek ve tanıtım stratejileri hazırlanacak, bu alanda etkinlik ve kurumlar arası koordinasyon artırılacaktır. (Kalkınma Planı p.931),</p> <p>İş ve Yatırım Ortamının Geliştirilmesi Programı</p>			
Tedbir 435. Düzey-2 bölgeleri bazında yatırım ortamı değerlendirilecek, il yatırım destek ve tanıtım stratejileri hazırlanacaktır.	Kalkınma Bakanlığı (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, TYDTA, Kalkınma Ajansları	Aralık Sonu	Bölgesel Yatırım Ortamı Değerlendirmesi Projesi ile 6.000 işletmeye uygulanan anket sonuçlarına dayanarak bölgesel yatırım ortamı değerlendirme raporları hazırlanacaktır.
Tedbir 436. Sektör stratejilerinin üretim, ihracat ve katma değer artışı hedeflerine ulaşabilmek için bölgesel rekabet edebilirlik analizleri yapılacak ve pilot sektörlerde bölge düzeyinde alt hedeflerin belirlenmesi çalışmaları başlatılacaktır.	Kalkınma Bakanlığı (S), Avrupa Birliği Bakanlığı, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, TÜİK, Kalkınma Ajansları, BKİ'ler, Özel Sektör	Aralık Sonu	Bölgesel Rekabet Edebilirliğin Geliştirilmesi Projesi ile bölgesel rekabet edebilirlik göstergeleri, bölgelerin rekabet gücü ve potansiyeli yüksek sektörleri belirlenecek, pilot sektörlerde ulusal ve bölgesel politika hedefleri arasındaki uyum güçlendirilecektir.
Tedbir 437. Yatırım Destek Ofislerinin (YDO) kurumsal ve beşeri kapasiteleri güçlendirilecektir.	Kalkınma Bakanlığı (S), Ekonomi Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, TYDTA, Kalkınma Ajansları, Özel Sektör	Haziran Sonu	YDO mevzuatı detaylandırılacak, YDO personeline yönelik eğitim programlarının kapsamı genişletilecek, YDO faaliyet modülü geliştirilecek ve YDO memnuniyet anketi uygulanacaktır.

Bölgesel düzeyde yenilikçi finansal destek mekanizmaları oluşturulacak, bu kapsamda bölgesel girişim sermayesi ve kredi garanti fonu uygulamaları başlatılacaktır. (Kalkınma Planı p.930)

Tedbir 438. Yüksek büyüme potansiyeline sahip finansman ihtiyacı olan girişimcileri desteklemek için bölge planlarında belirlenen önceliklerle uyumlu olarak bölgesel girişim sermayesi pilot uygulaması başlatılacaktır.	Kalkınma Bakanlığı (S), Hazine Müsteşarlığı, Kalkınma Bankası, Kalkınma Ajansları, Özel Sektör	Aralık Sonu	Girişim sermayesi, katma değeri yüksek mal ve hizmet üreten işletmeleri ortaya çıkarmak ve girişimcilik kültürünü yaygınlaştırmak üzere kalkınma ajanslarının işbirliğinde bölgesel düzeyde uygulanacaktır. Bu amaca dönük çalışmalar ve mevzuat tamamlanacaktır.
--	--	-------------	---

Yatırımcılara uygun nitelikte yatırım yeri tahsisi yapabilmek için yeterli arsa üretimi sağlanacak, hazine arazileri başta olmak üzere yatırıma elverişli arazilerin envanteri çıkarılacak ve tahsis süreçleri etkinleştirilecektir. (Kalkınma Planı p.615)

Tedbir 439. Yatırıma uygun arazi envanterinin yatırımcıya elektronik ortamda sunulması amacıyla coğrafi bilgi sistemleri altyapısı kurulmasına yönelik çalışmalar tamamlanacaktır.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı, OSBÜK, Kalkınma Ajansları, Türkiye Belediyeler Birliği	Aralık Sonu	Ekonomik büyümeyi sağlamak, yatırımların önünü açmak ve hızlandırmak için, yatırımcıların ihtiyaç duyduğu yatırıma uygun araziler elektronik ortamda sunulacaktır. Yatırım yeri belirleme kriterleri oluşturulacak, uygun veri setleri belirlenecek, bu verilerin elektronik ortamda sunulmasına yönelik altyapı tasarlanarak oluşturulan sistem ilk aşamada seçilen pilot alanda uygulanacaktır.
---	--	-------------	---

2.2.3.2. Mekânsal Gelişme ve Planlama

a) Mevcut durum

6360 sayılı Kanunla büyükşehir belediyelerinin yetki alanının il sınırı olarak belirlenmesi, şehirleşme oranına ilişkin istatistiklere de yansımıştır. Bu nedenle, 2013 yılında nüfusu 20 binin üzerinde olan yerleşimlerde yaşayan nüfusun toplam nüfusa oranı yüzde 86,7'ye yükselmiştir. 2014 yılında ise ülke nüfusu toplamda yüzde 1,3 oranında artarken, nüfusu 20 binin üzerindeki yerleşimler itibarıyla kent nüfusu yüzde 1,9 oranında artmıştır. Böylece bu oran yüzde 87,2 seviyesine yükselmiştir.

TABLO II: 69- Şehirleşmeye İlişkin Gelişmeler (1)

		2010	2011	2012	2013(2)	2014
Nüfus (Bin Kişi)	Türkiye	73 723	74 724	75 627	76 667	77 696
	Kent	52 341	53 631	54 705	66 488	67 720
	Kır	21 382	21 093	20 922	10 179	9 976
Dağılım (Yüzde)	Kent	71,0	71,8	72,3	86,7	87,2
	Kır	29,0	28,2	27,7	13,3	12,8
Nüfus Artışı (Yüzde)	Türkiye	1,6	1,4	1,2	1,4	1,3
	Kent	2,9	2,5	2,0	21,1	1,9
	Kır	-1,4	-1,4	-0,8	-51,4	-2,0

Kaynak: TÜİK

(1) Nüfusu 20.000'in üzerinde olan yerleşimler kent kabul edilerek hazırlanmıştır.

(2) 6360 Sayılı Yeni Büyükşehir Belediyesi Kanunu ile yeni büyükşehirler tanımlanmış ve bazı idari sınırlar değiştirilmiştir.

Hizmet sunma yükümlülüğü kırsal alanları da kapsayacak şekilde genişleyen büyükşehir belediyelerinin programlama, teşkilatlanma ve hizmet sunumu modellerinin geliştirilmesine yönelik ihtiyaçlar ortaya çıkmıştır.

Yükselen gelir ve refah düzeyi, kentleşme oranındaki yükselme ve artan rekabet koşullarının kentsel ekonomilere daha bağımlı hale gelmesi gibi nedenlerle kentlerimizin yaşanabilirlik düzeyinin artırılmasına yönelik politikalar önem kazanmıştır.

Hızlı şehirleşme ve yerel yönetimlerin kapasite sorunlarına da bağlı olarak plansız yapılaşma ülkemizdeki mekânsal planlama gündeminin temel maddesi olmuştur. Günümüzde ise, şehirleşme hızındaki görece yavaşlama ve başta büyükşehirler olmak üzere yerel yönetimlerin planlama çalışmalarına odaklanması sonucunda, artık planların uygulanması, izlenmesi ve denetimine ilişkin ihtiyaçlar ile farklı kademelerdeki planlar arası tamamlayıcılık ve eşgüdüm hususları gündeme gelmiştir.

Mevzuat düzenlemeleri ile büyükşehir belediyelerinin üstlendiği çevre düzeni planı yapma yetkisi, üst ölçekli planlamanın yeniden ele alınmasını gerektirmektedir. Üst ölçekli planların yeni bir dil ile farklı kullanım kararlarına ilişkin ilkeleri, sayısal hedefleri ve temel ölçütleri belirlemesi ve aktif bir izleme-denetleme sürecinin tanımlanmasına yönelik ihtiyaçlar ağırlık kazanmıştır.

Planlı mekânsal gelişme ağırlık kazanmış olmakla beraber, planlı yerleşim alanlarında dahi mekân kalitesinin iyileştirilmesi önemini korumaktadır. Yatırım yeri teminini de güçleştiren planlama ve denetim eksiklikleri, altyapı ve ulaşım sisteminin kapasitesini aşan yoğunluk artışları, arazi kullanım kararı değişiklikleri, karmaşık arazi kullanım yapısı, ortak kullanım alanlarının yetersizliği ve yapılaşmış çevre ile doğal çevre arasındaki uyumsuzluklar mekânsal gelişmeyi olumsuz etkilemektedir. Diğer yandan imar haklarındaki değişikliklerden elde edilen değer artışından kamuya etkili ve yeterli pay alınamaması ortak kullanım alanlarında ciddi kısıtların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Şehirlerin yaşanabilirliğinin artırılması, özel nitelik gerektiren planlama çalışmaları ve doğal çevre başta olmak üzere geri kazanılamaz varlıkların korunması bakımından merkezi koordinasyon, yönlendirme, etkin düzenleme ve denetim önem taşımaktadır. Alt ölçek mekânsal düzenleme gibi uygulamayla ilgili süreçlerde orta ve uzun vadede

yerel düzeyde niteliği ve teknik kapasitesi güçlü kurumsal yapıların rolünün artırılması gerekmektedir.

İmar ve planlama sisteminin yapısal ve işlevsel sorunlarını çözecek; planların amacı, niteliği, kapsamı ve arazi kullanım kararlarındaki belirleyicilik düzeylerini netleştirecek; stratejik üst ölçekli mekânsal planlamayı esas alırken detaylı arazi kullanım kararlarının alt ölçekli planlarla belirlenmesini temin eden bir yaklaşımla yeniden ele alacak yeni bir şehircilik ve imar kanununun hazırlanmasına dair ihtiyaç devam etmektedir.

İhtisaslaşmış işlevlere dair planlama ihtiyaçları, farklı kurumların plan yapma ve onama yetkisiyle teçhiz edilmesi sonucunu doğurmaktadır. Merkezi kurumların plan yetkilerinin genişletilmesinden ziyade planlama, yapılaşma ve denetim sürecinde dikkate alınacak nesnel kuralların geliştirilmesine ve teknik olarak detaylandırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Norm ve standartlar ile kurumsal kapasitenin yetersizliği ise belediyelerin uygulamada ulusal politika ve öncelikleri gözetmesi, etkili yönlendirme temin etmesi ve uygulamaların denetlenmesi konularında zorluklar ortaya çıkarmaktadır. Bu kapsamda, plan yapma, onama ve uygulama yetkisi olan merkezi kurum ve kuruluşların planlamaya ilişkin yer seçimi, arazi kullanımı ve yapılaşma gibi temel unsurlarda esasları, usulleri ve standartları bölgesel ve yerel farklılıkları da gözeterek belirlemeleri ve uygulamayı denetlemeleri önem taşımaktadır.

Kamulaştırma, toplulaştırma ve imar uygulamalarının etkililiğini artırmak ve piyasanın daha sağlıklı işlemlerini sağlamak üzere objektif ölçütlere dayalı bir gayrimenkul değerlendirme sisteminin geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Meskûn alanlarda gayrimenkul değerlemesine yönelik pilot çalışmalar Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü (TKGM) tarafından yürütülen TKGM Modernizasyon Projesi kapsamında tamamlanmıştır. Ticari alanlara yönelik pilot veri toplama ve küme değerlendirme analizlerinin tamamlanmasının ardından gayrimenkul değerlemede idari, teknik ve yasal altyapının geliştirilmesine yönelik çalışmaların başlatılması öngörülmektedir.

b) Amaç ve Hedefler

Ülkemizin coğrafi koşullarına, kent-kır ayrımına, tarihi, kültürel ve çevresel değerlerine uygun, üst standartlarda yaşanabilir mekânlara kavuşturulması temel amaçtır.

Şehirlerimizin; yaşlılar, engelliler ve çocuklar öncelikli olmak üzere toplumun tüm kesimleri için daha yaşanabilir olması; doğal, kültürel ve tarihi değerlerinin korunması ve gelecek nesillere aktarılması sorumluluğu gözetilerek geliştirilmesi hedeflenmektedir.

Şehirlerimizi ve şehirleşme dinamiklerimizi tarih ve medeniyet perspektifiyle yeniden anlamaya çalışarak insanların yaşadıkları kentsel mekân ve çevreyi sahiplenmesi ve onu güzelleştirmeye yönelik talep ve katkılarının artırılması hedeflenmektedir.

Mevcut yerleşim alanlarının yaşanabilirlik düzeylerinin artırılması ve yeni yapılaşmada standartların yükseltilmesine yönelik mekânsal planlama sisteminin sadeleştirilmesi, mekânsal gelişmeye yönelik temel stratejilerin belirlenmesi, planlamanın ve uygulamanın üst ölçekli stratejilere ilişkin hedef ve kriterleri gözeterek yerinde ve katılımcı bir süreçle gerçekleştirilmesi öngörülmektedir.

Mekânsal planlarda uygulamanın ve buna dair sorunların tespit edilmesi ve uygulanabilirliğin artırılması yönünde tedbirler uygulanacaktır. Bu kapsamda imar uygulamalarının gerçekleştirilmesi ve kuvvetlendirilmesine yönelik örnek çalışmalardan elde edilecek çıkarımlar ilgili mevzuata ve uygulamaya yansıtılacaktır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika / Tedbir	Sorumlu/ İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Ülkemizin coğrafi koşullarına, kent-kır ayırımına, tarihi, kültürel ve çevresel değerlerine uygun; insan ve toplum ihtiyaçlarına cevap veren, daha geniş ortak kullanım alanlarına sahip, üst standartlarda yaşanabilir mekânlara kavuşturulması temel amaçtır. (Kalkınma Planı p.943)			
Tedbir 440. Şehirlerimizin tarihi ve kültürel değerlerine uygun bir yaşanabilirlik çerçevesi ve standartları geliştirilecektir.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, TÜİK, Mahalli İdareler, Üniversiteler, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Kentsel yaşam kalitesinin ölçülmesine ilişkin göstergeler belirlenecek, bu göstergeler kullanılarak bir endeks oluşturulacaktır. Mekânsal planların yapımında kullanılan standartlar bu doğrultuda yeniden ele alınacaktır. Bu çerçevede öncelikle, şehirlerde kişi başına düşen yeşil alan miktarının artırılmasına yönelik yasal düzenleme yapılacaktır.
Tedbir 441. Şehirleşme politikaları tarih ve medeniyet perspektifiyle yeniden ele alınacak; mimari ve şehircilik bakımından özgün değerlere sahip yöreler tespit edilerek örnek uygulamalar yürütülecektir.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Mahalli İdareler, Üniversiteler, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Ülke bütününde coğrafi, fiziksel ve mimari özelliklerin göz önüne alınması suretiyle seçilmiş yerleşmelerdeki çevresel, altyapı ve kentsel yaşam özellikleri belirlenecek; mevcut dokunun korunması ile yöre halkının bilinç ve sahiplenme düzeyinin artırılmasının yanında mevcut planlama süreçlerinin bunlara etkileri incelenecektir.
Tedbir 442. Kentsel Mimarlık Stratejisi hazırlanacaktır.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, TOKİ, Mahalli İdareler, Üniversiteler, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Başta kamu binaları olmak üzere yapıların ülkemizin coğrafi koşullarına, tarihi ve kültürel değerlerine uygun olarak yapılmasını teminen Kentsel Mimarlık Stratejisi hazırlanacaktır.
Mekânsal planlama sistemi merkezin düzenleyici ve denetleyici rol üstleneceği, planlama ve uygulamanın ise yerinde gerçekleştirileceği, ortak karar alma süreçlerini güçlendiren bir yapıya dönüştürülecektir. (Kalkınma Planı p.944)			
Tedbir 443. Plan hazırlama ve onama yetkisi olan tüm kurum ve kuruluşlar tarafından, kendi yetki alanlarında plan yapımında ve uygulamasında dikkate alınacak usul ve esaslar belirlenecektir.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), İlgili Bakanlıklar, Kalkınma Ajansları, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	Planlama sürecinde farklı kurum ve kuruluşların, planlamaya esas olacak yer seçim, arazi kullanım ve yapılaşma kurallarını ulusal ve bölgesel kalkınma hedeflerini gözeterek yazılı hale getirmesi sağlanacaktır.

Tedbir 444. Kırsal alanda imarlı yapılaşmayı desteklemek üzere gerekli usul ve esaslar belirlenecektir.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), İçişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Mahalli İdareler, Üniversiteler, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Kırsal alan planlama çerçeve mevzuatı oluşturulmasına yönelik çalışmalara devam edilecek; kırsal nitelikli alanlarda yerleşme ve yapılaşmayı düzenleyen rehberler hazırlanacaktır.
Yaşlılar, engelliler ve çocuklar öncelikli olmak üzere toplumun farklı kesimleri için yaşanabilirliği artırmayı hedefleyen; fırsat eşitliğini ve hakkaniyeti gözeterek mekânsal planlama ve kentsel tasarım uygulamaları hayata geçirilecektir. (Kalkınma Planı p.945)			
Tedbir 445. Şehirlerde farklı kesimlerin ihtiyaçlarına dönük mekânsal planlama ve kentsel tasarım proje çerçevesi ve standartları geliştirilecektir.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Mahalli İdareler, Türkiye Belediyeler Birliği	Aralık Sonu	Belirli kentsel alanlarda hayata geçirilecek kentsel tasarım uygulamalarıyla kadın, engelli, yaşlı ve çocukları gözeterek, engelsiz ve güvenli mekânlar oluşturulacaktır.
Tedbir 446. İmar uygulamalarının yaygınlaştırılması ve bölgelerin koşullarına göre çeşitlendirilmesi amacıyla örnek uygulamalar yapılacak ve alternatif yöntemler geliştirilecektir.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Mahalli İdareler, Üniversiteler, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Yerel yönetimlerin bilgilendirilmesi ve imar uygulamalarını benimsemesi, planlama sürecine katılımın teşvik edilmesi ve örnek uygulamalardan elde edilen tecrübelerin mevzuata ve uygulama süreçlerine aktarılması sağlanacaktır.
Tedbir 447. Şehirlerde kamu arazilerinin daha aktif kullanımı sağlanacaktır.	Maliye Bakanlığı (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, TOKİ, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	Kamu arazilerinin kentsel yaşam kalitesinin artırılması amacıyla daha aktif kullanımını sağlayacak düzenlemeler yapılacaktır.
İmar planları ve revizyonlarıyla ortaya çıkan değer artışlarının nesnel değerlendirilmesine göre belirlenmesi ve kamunun bu artıştan öncelikle temel sosyal altyapı ve ortak kullanım alanları oluşturması amacıyla daha çok yararlanması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.949)			
Tedbir 448. Gayrimenkul değerlendirme sistemi oluşturulmasına yönelik yasal, idari ve teknik altyapı gereksinimleri belirlenecektir.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Sermaye Piyasası Kurumu	Aralık Sonu	TKGM Modernizasyon Projesi kapsamında meskenlere yönelik yapılan pilot gayrimenkul değerlendirme çalışması, ticari alanlara ilişkin pilot çalışmayla genişletilecektir. Gayrimenkul değerlendirme sistemi oluşturulması için gerekli yasal, kurumsal ve teknik altyapının genel çerçevesine ilişkin bir analiz raporu hazırlanacaktır.

2.2.3.3. Kentsel Dönüşüm ve Konut

a) Mevcut durum

6306 sayılı Kanunla, afet riski altındaki alanlar ile bu alanlar dışındaki riskli yapıların bulunduğu arsa ve arazilerde, sağlıklı ve güvenli yaşam çevrelerini teşkil etmek üzere iyileştirme, tasfiye ve yenilemelere dair temel usul ve esaslar belirlenmiştir. Kanun kapsamında 2015 yılı Kasım ayı itibarıyla 178 alanda 1.214.505 kişinin yaşadığı 7.761 hektar alan, riskli alan olarak ilan edilmiştir.

Riskli yapıları tespit etmek üzere 57 üniversite, 10 kamu ortaklı şirket, 3 kamu kurumu, 2 sivil toplum kuruluşu, 420 tüzel kişi, 229 yapı denetim kuruluşu ve 46 yapı laboratuvarı olmak üzere toplam 767 kurum ve kuruluş lisanslandırılmıştır. Söz konusu kuruluşlarca 259.103 konut ve 40.635 iş yerini barındıran toplam 88.565 bina, riskli yapı olarak tespit edilmiştir. Ayrıca 21 ilde 49 adet, toplamda 72.960 hektar alan rezerv yapı alanı olarak belirlenmiştir.

6306 sayılı Kanunun ikincil mevzuat düzenlemeleriyle Kanunun uygulanma süreci tanımlanmış, finansal destekler ve özel hesaba ilişkin hususlar belirlenmiştir. Dönüşüm projeleri özel hesabının ilgili mevzuat doğrultusunda ihdas edildiği 2012 yılından günümüze kadar kaynak aktarımı ve faiz desteği olarak, başta kurumsal ve bireysel kira yardımı, faiz desteği, kamulaştırma, dönüşüm uygulamaları olmak üzere toplam 1.870 milyon TL harcama yapılmıştır.

Ülkemizdeki kentsel dönüşüm projeleri, afet riskli alanların yenilenmesinden sanayi alanlarının dönüşümüne, kent çeperlerinde üretilen lüks konut sitelerinden tarihi alanların canlandırılmasına kadar birçok alanda farklı uygulamalar olarak gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle kentsel dönüşümün eğitim, kültür, sanayi, istihdam, afet, konut, çevre, enerji ve ulaşım gibi politika alanlarıyla ilişkisinin ve bütünlüğünün tesis edilmesi önemli görülmektedir. Bu kapsamda kentsel dönüşümün canlandırma, rehabilitasyon, restorasyon gibi farklı ihtiyaçlara yönelik uygulamaları da barındıran bir sistem yaklaşımıyla ele alınmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

Kentsel dönüşüm; etkin planlama, yenilikçi uygulama araçları ve uygun alan tanımlamasıyla kendi finansmanını üreten ve daha kaliteli, güvenli ve sağlıklı yaşam ortamları sunan etkili bir araç olma potansiyeli taşımaktadır. Bu doğrultuda kentsel dönüşümün niteliğini, hazırlanma, uygulanma ve denetim süreçlerini tanımlayan; katılımcılığı güçlü ve sosyo-ekonomik boyutları zengin daha bütüncül bir modele ve düzenleme çerçevesine ihtiyaç bulunmaktadır. Oluşan beklentiler dikkate alınarak bu konuda merkezi ve yerel kamu idarelerinin teknik, mali ve idari kapasitelerinin güçlendirilmesi gerekmektedir.

Kentsel dönüşümün yerli ve yenilikçi üretimi destekleyecek şekilde uygulanması önem arz etmektedir. Ülkemizdeki kentsel dönüşüm ihtiyacının büyüklüğünün ortaya çıkardığı iş hacmi, başta malzeme sanayi olmak üzere birçok sektör için de geniş iş ve yatırım imkânları sunmaktadır. Gerekli şartlar hazırlandığında ülkemiz bu konuda uluslararası bir bilgi ve tecrübe birikimi elde ederek önemli bir rekabet gücü kazanabilecektir.

Kentlerimizdeki altyapı, çevre ve güvenlik gibi alanlara ilişkin sorunlar ekonomik ve sosyal yansımalarıyla birlikte şehirlerimizin rekabet gücünü olumsuz etkilemekte ve yaşam kalitesini düşürmektedir. Sağlıksız yapılaşma, eskiyen ve yıpranan yapı stoku, afet riskleri, hızlı nüfus artışı, değişen yaşam tarzı ve mekân tercihleriyle işlev ve değer kaybeden alanların oluşması ve üretim ve hizmet alanlarının sıkışması gibi faktörler şehirlerde yapıların ve alanların dönüşüm ihtiyacını artırmıştır.

Aynı anda çok sayıda ve geniş alanda yürütülen kentsel dönüşüm uygulamalarının yürütülmesindeki mali, idari ve teknik zorluklar dikkate alındığında kentsel dönüşümde önceliklendirmeye gidilmesi ihtiyacı bulunmaktadır.

2015 yılında yaklaşık 815 bin olarak tahmin edilen konut ihtiyacına karşılık, yapı kullanma izni alan konut sayısı 2015 yılı Eylül ayı itibarıyla yaklaşık 515 bindir. 2015 yılı sonuna kadar beklenen gerçekleştirmelerle toplam yıllık konut ihtiyacının karşılanacağı tahmin edilmektedir. Konut arzındaki son yıllardaki artışın etkisiyle konut açığı azalmakla birlikte, yerleşmeler itibarıyla arz ve talep dengesinde uyumsuzluklarla karşılaşmaktadır. Bu kapsamda, konut piyasasında doğru ve uzun vadeli analizler yapılabilmesine imkân veren veri altyapısının güçlendirilmesi ihtiyacı bulunmaktadır.

Toplu Konut İdaresi Başkanlığına (TOKİ) 2003 yılından itibaren inşaatına başlanan 698.832 konutun 569.670'i 2015 yılı sonu itibarıyla sosyal ve teknik donatılarıyla birlikte tamamlanmıştır. 2015 yılında yaklaşık 32 bin konut tamamlanmıştır.

Planlı kent ve konut çevreleri oluşturarak konut ihtiyacını karşılamak üzere sosyal ve teknik altyapıları tamamlanmış arsa üretimine öncelik verilmesine, yerel yönetimlerin altyapılı arsa üretmelerini sağlayan mekanizmaların geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Konut piyasasında konut açığının bulunduğu yerleşmeler başta olmak üzere arz ve talep dengesinin kurulması, alt gelir gruplarının konut sorununu çözmek amacıyla uygun yapı ve finansman yöntemlerinin geliştirilmesi, mülk konut politikalarının yanı sıra kiralık konut politikalarının uygulanması gerekli görülmektedir. Konut yapımının yerleşmelerin gelişme eğilimlerine ve özelliklerine göre yönlendirilmesi, yaşlı, çocuk ve engellilerin ihtiyaçlarına uygun konut ve çevrelerinin tasarlanması ihtiyacı devam etmektedir.

b) Amaç ve Hedefler

Şehirlerde afet riski taşıyan, altyapı darboğazı yaşayan, eski değerini ve işlevini kaybeden, mekân kalitesi düşük bölgeleri sosyal, ekonomik, çevresel ve estetik boyutlar dikkate alınarak yenilemek; kentsel refahı, yapı ve yaşam kalitesini yükseltmek temel amaçtır.

2016 yılında konut ihtiyacı yaklaşık 815 bin olarak tahmin edilmekte olup, konut açığı bulunan yerleşmelerin tespit edilerek ihtiyacın karşılanması ve konut piyasasında arz-talep dengesinin kurulması amaçlanmaktadır. Nüfus artışının hızlı ve konut fiyatlarının yüksek olduğu şehirler başta olmak üzere dar gelir gruplarına yönelik sosyal konut üretiminin desteklenmesine yoğunlaşılacaktır.

Kentsel dönüşüm ile şehirlerimizdeki düşük standartlı kentsel alanların ekonomik, sosyal ve fiziki dezavantajlarının azaltılması hedeflenmektedir. Şehirlerimizin iş ve yaşam koşulları açısından cazibesinin artırılması, afet riskine duyarlı standart dışı yapılaşmanın ıslahı ile tarihi ve kültürel değer taşıyan şehir merkezlerinin dönüşümle canlandırılmasına yönelik çalışmalara öncelik verilecektir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
<p>Kentsel dönüşümde ideal alan büyüklüğü ve bütünlüğü gözetilecek, planlama araçlarından en üst düzeyde yararlanılması sağlanacak, plan ve projelerin niteliklerini, önceliklendirme, hazırlama, uygulama, izleme, değerlendirme, denetim ve yönetim süreçlerini tanımlayan usul ve esaslar geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.962)</p>			
Tedbir 449. Çevresel, sosyal ve ekonomik sürdürülebilirlik kriterlerine dayanan yeni bir kentsel tasarım standardı oluşturulacaktır.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), İçişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, TOKİ, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	Kentsel dönüşüm uygulamaları için çevresel, sosyal ve ekonomik sürdürülebilirlik kriterlerine dayanan yeni bir kentsel tasarım standardı oluşturulacak, bu standardın pilot uygulamasının gerçekleştirilmesinden elde edilecek sonuç doğrultusunda yapının yaygınlaştırılması sağlanacaktır.
Tedbir 450. Kentsel dönüşüm uygulamalarında arsa ve arazi düzenleme yöntemlerinin çeşitlendirilmesi ve değer esaslı düzenlemeler ile uygulama yapılabilmesi için pilot çalışmalar başlatılacaktır.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), TOKİ, SPK, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	Kentsel dönüşüm alanı ilan edilen yerlerdeki imar uygulamalarında taşınmaz değerini esas alan pilot çalışmalar gerçekleştirilecektir.
Tedbir 451. İlan edilecek riskli ve rezerv yapı alanları arasında önceliklendirme kriterleri geliştirilecektir.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Mahalli İdareler, Boğaziçi Üniversitesi	Aralık Sonu	Farklı bölgelerde olmak üzere, afet riski yüksek alanlara öncelik verilerek il düzeyinde Kentsel Dönüşüm Strateji Belgelerinin hazırlanmasına devam edilecektir.
<p>Kentsel dönüşüm projeleri, farklı gelir gruplarının yaşam alanlarını kaynaştıran, işyeri-konut mesafelerini azaltan, şehrin tarihi ve kültürel birikimiyle uyumlu, sosyal bütünleşmeyi destekleyen bir yaklaşımla gerçekleştirilecektir. (Kalkınma Planı p.961)</p>			
Tedbir 452. Dönüşüm projeleri için özgün tasarım rehberleri hazırlanacaktır.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), İçişleri Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, TOKİ, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	Kent kimliğine ilişkin araştırmalar yapılacak ve bu araştırmalar doğrultusunda başta tarihi ve kültürel değer taşıyan kent merkezlerinin canlandırma projelerinde kullanılmak üzere tasarım rehberleri hazırlanacaktır.

Rekabetçiliği ve Sosyal Uyumu Geliştiren Kentsel Dönüşüm Programı			
Tedbir 453. Afet riski altındaki alanların dönüşümü için sağlanacak destekler etkinleştirilecek, yeni finansal araçlar geliştirilecektir.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, AFAD, Banka ve Finans Kuruluşları	Aralık Sonu	Afet riski altındaki alanların dönüşümü için kaynakların ve finansal araçların çeşitlendirilmesi ve kamu-özel işbirliği modelinin geliştirilmesi sağlanacaktır.
Tedbir 454. Kentsel dönüşüm alanlarında hakların devredilmesine imkân sağlayacak Gayrimenkul Sertifikası Modeli geliştirilecektir.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, SPK, TOKİ, Türkiye Değerleme Uzmanları Birliği, GYODER, KONUTDER, Belediyeler Birliği, Yerel Yönetimler	Haziran Sonu	Gayrimenkul Sertifikası Modeli kapsamında söz konusu kentsel dönüşüm alanına ilişkin değerlendirme işleminin nasıl finanse edileceği, kimin tarafından yapılacağı, sertifikasının alımı ve satımı vb. unsurlar kapsanacaktır. Bu sertifika sayesinde kişilerin haklarının daha doğru tespit edilmesinin yanında farklı yerlerde sertifikayı kullanabilme imkânı da sağlanmış olacaktır. Söz konusu modele ilişkin mevzuat taslak çalışması SPK tarafından tamamlanacaktır.
Tedbir 455. Kentsel dönüşümün yerli ve yenilikçi üretimi destekleyecek şekilde uygulanmasına yönelik usul ve esaslar belirlenecektir.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, TOKİ, Mahalli İdareler, Üniversiteler, TÜBİTAK	Aralık Sonu	Kentsel dönüşüm projelerinde ileri malzemelerin, akıllı bina teknolojilerinin, dayanıklılığı geliştiren uygulama araçlarının ve yüksek teknik özelliklere sahip inşaat makinelerinin yurt içinde geliştirilmesi ve üretilmesi için gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

Dar gelirliiler başta olmak üzere, halkın temel konut ihtiyacının daha yüksek oranda karşılanması için gerekli önlemler alınacak; barınma sorununa sağlıklı ve alternatif çözümler geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.965)

Tedbir 456. Sağlıklı, engelsiz, güvenli ve çevre dostu konut alanlarının yaygınlaştırılması için yasal, idari ve finansal mekanizmalar güçlendirilecektir.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, AFAD, TOKİ, İLBANK, Mahalli İdareler, Üniversiteler	Aralık Sonu	Mevcut ve yeni konut alanlarının engelsiz hale getirilmesi ve konutlarda güvenliğin ve yaşam standartlarının artırılması amacıyla, mevzuat altyapısı geliştirilecek, konut finansman mekanizmalarının bu konudaki standartları gözetmesi sağlanacaktır.
--	---	-------------	---

Tedbir 457. Konutlarda enerji verimliliği uygulamalarının artırılması amacıyla yeni finansman modelleri geliştirilecektir.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, TOKİ, İLBANK, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	Kamu konutlarında enerji verimliliği uygulamalarının artırılması için finans desteği sağlanacak ve bu uygulamaların diğer konutlara da yaygınlaşması amacıyla vergi indirimini, bankalar tarafından kredi, proje ve teknik destek sağlanmasını da içeren idari, teknik ve mali mekanizmalarla piyasanın yönlendirilmesi için alternatif modeller geliştirilecek ve mevzuat düzenlemesi tamamlanacaktır.
Tedbir 458. Konut yapı kooperatifliğinin desteklenmesi amacıyla kredilendirme gibi yöntemler geliştirilecek ve kooperatiflerin şeffaflığı artırılabilecektir.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, TOKİ, İLBANK, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	Konut kooperatifliğinin şeffaflığının ve etkinliğinin sağlanması amacıyla Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından yürütülen ve yüzde 70 oranında ilerleme kaydedilen projenin tamamlanması sağlanacaktır. Kooperatiflerin işleyiş ve denetim süreçlerinde açıklığın sağlanmasına, kooperatiflerle ilgili bilgilerin paylaşımına yönelik yazılımların ve elektronik sistemlerin geliştirilmesine yönelik projeler desteklenecektir. Kooperatif mevzuatında düzenlemeye gidilmesine, kooperatiflerin desteklenmesi için kredilendirme gibi yöntemlerin geliştirilmesine öncelik verilecektir.
Kamunun, konut piyasasında yönlendirici, düzenleyici, denetleyici ve destekleyici rolü güçlendirilecek, altyapısı hazır arsa üretimi hızlandırılacaktır. (Kalkınma Planı p.966)			
Tedbir 459. Konut projelerinde dar gelirli, engelliler, emekliler, öğrenciler gibi dezavantajlı gruplara yönelik düzenleme yapılması için bir çalışma başlatılacaktır.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, TOKİ, İLBANK, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	Alt gelir gruplarının ve dezavantajlı kesimlerin konut ihtiyacının karşılanması amacıyla konut projelerinde bu gruplara belirli bir pay ayrılmasının sağlanması, bunun koşullarının, kamunun ve özel sektörün yapabileceklerinin belirlenmesi için bir çalışma başlatılacaktır.

Tebdir 460. Konut piyasasında ihtiyaç duyulan veri kaynakları ve destekleyici-düzenleyici yöntemlerin geliştirilmesi konularındaki çalışmaya devam edilecektir.	Kalkınma Bakanlığı (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, TOKİ, TÜİK, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	Konut finansman yöntemleri, konut piyasasının işleyiş sorunları ve kamunun rolü konularında; doğru analizler yapılmasına imkan veren veri kaynaklarının sağlanmasına ve uluslararası iyi uygulamalar ışığında alternatif yöntemlere odaklanmak üzere başlatılan çalışmalara devam edilecektir.
---	---	-------------	--

2.2.3.4. Kentsel Altyapı

a) Mevcut Durum

2012 yılı itibarıyla içme ve kullanma suyu şebekesiyle hizmet verilen belediye nüfusunun toplam belediye nüfusuna oranı yüzde 98 seviyesindedir. Yerleşime yeni açılan alanlar ve mevcut şebekelerin yenileme ve bakım çalışmaları dışında içme suyu şebeke inşaatı ihtiyacı azalırken içme suyunu arıtma ihtiyacı artmıştır.

Su havzalarındaki yapılaşmalar, kentsel ve sanayi atık sularının arıtılmadan deşarjı, tarımsal ilaç ve gübre kullanımı, katı atıkların düzensiz olarak alıcı ortama bırakılması gibi nedenler su kaynaklarını hızla kirlenmektedir. Arıtılmadan kullanılabilen kaynak ve akarsulardan çekilen su miktarı oranı 2008 yılında yüzde 27 iken 2012 yılında yüzde 21'e gerilemiştir. Artılarak kullanılması gereken baraj, göl ve göletlerden çekilen su miktarı 2008'de yüzde 45 iken 2012'de yüzde 51'e yükselmiştir. Bu durum karşısında arıtma tesisi yapımı ihtiyacı artmış ve 2008 yılında 170 olan arıtma tesisi sayısı 2012 yılında 258'e çıkmıştır.

Kanalizasyon şebekesiyle hizmet verilen belediye nüfusunun toplam belediye nüfusuna oranı 2012 yılında yüzde 92, toplam nüfusa oranı ise yüzde 78 olarak gerçekleşmiştir. 2012 yılında atık su arıtma tesisi hizmeti alan belediye nüfusu oranı yüzde 68'e yükselmiştir. 2012 yılında yüzde 68 olan atık su arıtma ile hizmet verilen belediye nüfusunun toplam belediye nüfusuna oranının, kademeli olarak 2017'ye kadar yüzde 100 olması gerekmektedir.

İlgili kanunlarda yapılan değişikliklerle DSİ'nin her türlü içme suyu ve atık su yatırımlarında yetkili kılınmasıyla kurumca gerçekleştirilebilecek içme suyu temini projesi talebi artmış, bunun yanında havza bazında kanalizasyon ve atık su arıtma tesisi yapımı hususunda çalışmalar başlatılmıştır. Artan taleplerin gerçekleştirilebilmesi amacıyla DSİ'nin finansman modelinin sürdürülebilir hale getirilmesi ihtiyacı bulunmaktadır.

İçme suyu kayıpları konusunda sağlıklı verilere ulaşılamamakla birlikte, faturalandırılmayan (kayıp/kaçak dâhil) su miktarının yüzde 55 civarında olduğu tahmin edilmektedir. Su temin sistemindeki kayıp ve kaçaklar azaltılarak su kaynaklarının etkin kullanılması önemini korumaktadır. İçme Suyu Temin ve Dağıtım Sistemlerindeki Su Kayıplarının Kontrolü Yönetmeliği Teknik Usuller Tebliği 16/07/2015 tarihli ve 29418 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Yatırım ve işletme maliyetleri, personel, teknoloji seçimi ve denetim gibi nedenlerle atık su altyapı hizmetlerinde yeterli etkinlik sağlanamamaktadır. Özellikle atık su arıtma tesislerinin işletilmesi ve yönetilmesinden kaynaklanan problemlerden dolayı tesisler verimli çalıştırılmamakta olup arıtma tesislerinin işletme ve yönetimine yönelik model geliştirilmesi önem arz etmektedir. 6360 sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve

Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile 30 ilde su ve kanalizasyon idareleri tüm il sınırlarına hizmet vermeye başlamıştır. Başta yeni kurulan 14 büyükşehir olmak üzere, idareler geçiş sürecinde hem finansal hem de teknik kapasite açısından önemli sorunlar yaşamaktadır. Nüfusun yüzde 76'sının büyükşehirlerde yaşadığı göz önüne alınarak su ve kanalizasyon idarelerine yönelik destek mekanizmalarının geliştirilmesi ihtiyacı bulunmaktadır.

SUKAP'tan faydalanan proje sayısı 2015 yılı sonu itibarıyla 1.031'e ulaşmış olup 2011-2015 döneminde merkezi yönetim bütçesinden yaklaşık 2,6 milyar TL kaynak İLBANK aracılığıyla belediyelere proje karşılığı hibe olarak kullanılmak üzere ayrılmıştır.

TÜİK verilerine göre 2012 yılında toplanan yaklaşık 25,8 milyon ton evsel nitelikli katı atığın yüzde 59,9'u düzenli depolama sahalarında, yüzde 0,6'sı ise kompost tesislerinde bertaraf edilmiştir. Toplam kapasitesi 390 bin ton/yıl olan 6 kompost tesisinde yaklaşık 28,5 bin ton kompost üretilmiştir. 2015 yılı itibarıyla işletmede olan düzenli depolama tesisi sayısı 80'e yükselmiş olup bu tesislerle 1.078 belediyede 48,5 milyon nüfusa hizmet verilmektedir. 16 düzenli depolama tesisi ise inşaat ve ihale aşamasındadır.

2014 yılında 46 olan tıbbi atık sterilizasyon ünitesi sayısı 2015 yılında 51'e yükselmiş olup bu tesislerden 80 il faydalanmaktadır.

2014 yılında piyasaya sürülen yaklaşık 4 milyon ton ambalajın yüzde 62'si geri kazanılmıştır. 2015 yılı Ekim ayı itibarıyla 1.158 lisanslı toplama-ayırma tesis ve geri kazanım tesisi faaliyet göstermektedir.

2015 yılı itibarıyla tehlikeli atıkların yönetimi için 42 atık yakma ve beraber yakma, 378 tehlikeli atık geri kazanım ve 8 adet birinci sınıf düzenli depolama tesisi bulunmaktadır.

Katı atık yönetiminde öncelikle üretilen çöp miktarının azaltılması ve atığın kaynaқта ayrıştırılarak toplamaya hazır hale getirilmesi için hane halklarının bilinçlendirilmesi önemini korumaktadır.

Belediyeler, katı atık yönetiminde toplama ve taşıma konularındaki görevlerini büyük ölçüde yerine getirirken, bertaraf konusunda gereken etkinliği ve hassasiyeti gösterememekte; işletme koşullarındaki olumsuzluklar önemli çevresel sorunlara yol açabilmektedir. Diğer taraftan yapılan yasal düzenlemelerle büyükşehir belediye sınırlarının il mülki sınırlarına genişlemesi sonucunda, büyükşehir ve büyükşehirlere bağlı ilçe belediyelerinin katı atık yönetimiyle ilgili atıkların toplanması, taşınması, transferi, geri kazanımı ve bertarafına yönelik ihtiyaçları artmıştır.

Mahalli idare birlik modeli katı atık yönetiminde belediyelerin zaman ve finansman kaynaklarını daha verimli kullanmaları açısından önemlidir. Bu yöntemle yürütülen katı atık projeleri artmakla beraber kurulan tesislerin işletilmesinde yaşanan sıkıntılar devam etmektedir.

Ambalaj atıklarının azaltılması, tekrar kullanımı, geri dönüşümü, geri kazanımı, kaynağında ayrı toplanması, taşınması ve ayrıştırılması önemini korumaktadır.

Geri dönüşüm ve geri kazanıma yönelik farkındalığın ve çevre bilincinin artırılması, geri kazanılmış ikincil ürüne ait standartların geliştirilmesi, teşvik ve yönlendirme sisteminin geliştirilmesi atık yönetiminde ekonomik ve çevresel faydalar açısından önemini korumaktadır.

Atık yağlar, atık pil ve akümülatörler, ömrünü tamamlamış lastikler, elektrikli ve elektronik eşya atıkları, hafriyat toprağı, inşaat ve yıkıntı atığı, ömrünü tamamlamış araçlar gibi özel atıkların toplanması, taşınması, geri kazanımı ve bertarafına yönelik çalışmalar devam etmektedir.

Atık oluşumunun azaltılması, atıkların yeniden kullanımı, geri dönüşümü, geri kazanımı ile doğal kaynak kullanımının azaltılması ve atık yönetiminin sağlanması amacıyla 02/04/2015 tarihinde Atık Yönetimi Yönetmeliğı yayımlanmıştır.

Yüksek kentsel nüfus artış hızı, plansız kentleşme ve motorlu taşıt sayısındaki artışa bağlı olarak kentiçi ulaşımında yaşanan trafik sıkışıklığı, çevre kirliliğı, trafik kazaları, aşırı yakıt tüketimi ve zaman kaybı gibi sorunlar artarak devam etmektedir. Bu sorunları çözmek amacıyla, başta raylı sistemler olmak üzere kentiçi toplu taşıma sistemlerine yönelik yatırımlara devam edilmektedir.

Türkiye’de 2015 yılı sonu itibarıyla 11 büyükşehirde (İstanbul, Ankara, İzmir, Adana, Bursa, Eskişehir, Kayseri, Samsun, Antalya, Konya ve Gaziantep) raylı toplu taşıma sistemi (metro, hafif raylı sistem, tramvay) işletilmektedir.

Kentiçi raylı sistem projelerinin Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığınca genel bütçe kaynaklarından yapılması imkânı getirilmiştir. Bu kapsamda, Bakanlıkça devralınan Ankara Tandoğan-Keçiören metro projesinin 2016 yılında tamamlanması beklenmektedir. Bunun yanında, İstanbul Büyükşehir Belediyesine ait Bakırköy-Kirazlı ve 4.Levent-Darüşşafaka metro projelerinin de Bakanlığa devri gerçekleştirilmiştir. Bu projelerden 4.Levent-Darüşşafaka metro projesi kapsamında Levent-Hisarüstü metro hattı 2015 yılı içerisinde tamamlanmış, Bakırköy-Kirazlı metro projesinin ise yapımına başlanmıştır. Yenikapı-İncirli-Sefaköy metro projesinin devrine ilişkin Bakanlar Kurulu Kararı da alınmış ihale çalışmalarına 2016 yılında başlanması beklenmektedir. Öte yandan, Antalya Meydan-Havalimanı-Expo raylı sistem hattının yapım işleri UDHB tarafından ihale edilmiş olup projenin 2016 yılı Nisan ayında tamamlanması hedeflenmektedir.

b) Amaç ve Hedefler

Nüfusun sağlıklı ve güvenilir içme ve kullanma suyuna erişiminin sağlanması ve atık suyun insan ve çevre sağlığına etkilerinin en aza indirilerek etkin yönetiminin gerçekleştirilmesi amaçlanmaktadır.

Belediye atıklarının öncelikli olarak kaynağında ayrıştırılarak ekonomik değeri olan atıkların geri kazanılmak üzere diğer atıklarla karıştırılmadan toplanmasının sağlanması, geri kazanımı mümkün olmayan atıklar için düzenli depolama tesislerinin kurulması ve eski çöp sahalarının kapatılarak rehabilitasyonu amaçlanmaktadır.

Kentlerimizde toplu taşıma sistemi yatırımlarında yolculuk talepleri esas alınacak, otobüs sistemlerinin yaygınlaştırılmasına öncelik verilecek, otobüslerin yetersiz kaldığı güzergâhlarda ise raylı sistemler tercih edilecektir. Bu doğrultuda doruk saatte ve tek yönde tramvay sistemleri için asgari 7.000 yolcu/saat, hafif raylı sistemler için asgari 10.000 yolcu/saat ve metro sistemleri için asgari 15.000 yolcu/saat düzeyinde yolculuk talebi şartı aranacaktır. Raylı sistem projelerinin yatırım programına alınması aşamasında projelerin ekonomik ve mali yapılabilirliğinin yanı sıra teklif veren belediyenin mali yapısı da göz önünde bulundurulacaktır. Projelerin finansmanında öz kaynak kullanımı esas olacak, dış finansman kaynakları sadece yüksek teknoloji uygulamalarını içeren işlerin yapımında kullanılacaktır. Kentiçi raylı sistem projelerinde yerli sanayiden azami ölçüde faydalanılacaktır. Hazine garantili dış krediyle gerçekleştirilecek raylı sistem projelerinde toplam maliyetin asgari yüzde 25’i belediye öz kaynaklarından karşılanacaktır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
İçme suyu ve kanalizasyon yatırım ve hizmetlerinin sağlanmasında mali sürdürülebilirlik gözetilecektir. (Kalkınma Planı p.980)			
Tedbir 461. İçme suyu ve kanalizasyon yatırım taleplerinin sağlıklı bir şekilde yönetilebilmesi için ilgili kurumların mali yapılarının sürdürülebilir olmasına yönelik finansman modelleri geliştirilecektir	Orman ve Su İşleri Bakanlığı (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, DSİ, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	Artan yatırım talebinin sağlıklı bir şekilde yönetilebilmesi için DSİ Genel Müdürlüğü'nün içme suyu proje finansmanının sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulmasına yönelik finansman modeli geliştirilecektir. Büyükşehir belediyelerinin görev ve yetki alanlarını genişleten yasal düzenlemelere paralel olarak su ve kanalizasyon idarelerinin hukuki, kurumsal ve finansman yapısı hizmet kalitesini artırmak ve hizmet maliyetini insani tüketim ihtiyaçlarını da gözeterek kullanan öder prensibiyle karşılamak üzere bir model geliştirilecektir.
Katı atık yönetimi etkinleştirilerek atık azaltma, kaynaktan ayrıştırma, toplama, taşıma, geri kazanım ve bertaraf safhaları teknik ve mali yönden bir bütün olarak geliştirilecek; bilinçlendirmenin ve kurumsal kapasitenin geliştirilmesine öncelik verilecektir. Geri dönüştürülen malzemelerin üretimde kullanılması özendirilecektir. (Kalkınma Planı p.982)			
Tedbir 462. Katı atıkların kaynaktan ayrıştırılarak, tekrar kullanım değerine sahip olanların ekonomiye kazandırılmasına yönelik kurumsal kapasitenin geliştirilmesi ve mevzuat düzenlemesi yapılacak olup halkın bilinçlendirilmesine ilişkin çalışmalar artırılacaktır.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), İçişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, İLBANK, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	Geri dönüşüm bilincinin oluşturulması amacıyla toplumun tüm kesimlerine yönelik eğitim çalışmaları düzenlenecektir. Hedef kitleye yönelik kılavuz ve broşürler hazırlanacaktır. Başta mahalli idareler olmak üzere konuyla ilgili kurum ve kuruluşların kapasitelerinin geliştirilmesi amacıyla sempozyum, çalıştay gibi etkinlikler düzenlenecektir. Konuyla ilgili mevzuat çalışmaları tamamlanacaktır.
Tedbir 463. Belediye atıkları için Biyobozunur Atık Azaltımı Stratejisi ve Yönetim Planı hazırlanacaktır.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	Söz konusu Strateji ve Yönetim Planıyla belediye atıklarının ön işleminde geri kazanım, kompostlaştırma, biyogaz üretimi veya enerji/madde geri kazanımı gibi yöntemler kullanılarak geri kazanıma ilişkin eylemler ve önlemler belirlenecektir.

Tedbir 464. Tüm atık türleri için atık miktarı ve kompozisyonuna yönelik veriler toplanarak kayıt altına alınacak ve etkin bir denetim sistemi kurulacaktır.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, TÜİK, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	Tüm atık türlerine yönelik farklı veya müşterek yönetim sistemi vasıtasıyla atık miktarı ve kompozisyonu dahil olmak üzere üretimden nihai bertarafına kadar geçen sürede atık verilerinin kayıt altına alınması sağlanacaktır.
Tedbir 465. Katı atık yönetiminde mahalli idare birliklerinin etkin çalışmasına yönelik usul ve esaslar belirlenecektir.	İçişleri Bakanlığı (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, İLBANK, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	Mahalli idare birlikleri tarafından kurulan tesislerin işletilmesi sırasında yaşanan sıkıntıların giderilmesi amacıyla mevzuat değişiklikleri yapılacaktır.
Kentçi ulaşımında kurumlar arası koordinasyon geliştirilecek, daha etkin planlama ve yönetim sağlanacak, kentçi ulaşım altyapısının diğer altyapılarla entegrasyonu güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.983)			
Tedbir 466. Kentçi raylı sistem projelerinin incelenmesi ve onaylanmasına ilişkin esasları düzenlemeye yönelik yönetmelik hazırlanacaktır.	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Büyükşehir Belediyeleri	Aralık Sonu	655 sayılı Kanun Hükmünde Kararname gereğince kentçi raylı sistem projelerinin incelenmesi ve onaylanmasına ilişkin esasları düzenlemeye yönelik yönetmelik hazırlanacaktır.
Tedbir 467. Belediyelerin raylı sistem projelerinin Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı tarafından devralınmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemeye yönelik yönetmelik hazırlanacaktır.	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, Maliye Bakanlığı, Büyükşehir Belediyeleri	Aralık Sonu	655 sayılı KHK'ya dayanarak 2010 yılında kabul edilen 2010/1115 sayılı Şehir içi Raylı Ulaşım Sistemleri, Metrolar ve Bunlarla İlgili Tesislerin Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığınca Üstlenilmesi, Devralınması ve Tamamlanmasını Müteakip Devri ile İlgili Şartların Belirlenmesine İlişkin Kararın kapsamının netleştirilmesi, projelerin Bakanlıkça değerlendirilmesi, devralınması ve tamamlanması süreçleri ile belediyeler tarafından Hazineye yapılacak geri ödeme usul ve esaslarını düzenlemeye yönelik bir yönetmelik hazırlanacaktır.

2.2.3.5. Mahalli İdareler

a) Mevcut Durum

2015 yılı itibarıyla, 51 il özel idaresi, 1.397 belediye, 18.143 köy ile il özel idareleri, belediyeler ve köylerin üye oldukları 783 mahalli idare birliği bulunmaktadır. 2014 yılı ADNKS sonuçlarına göre belediyelerde 72.505.107 kişi yaşamakta olup bu nüfusun toplam nüfusa oranı yaklaşık yüzde 93,3'tür.

Mahalli idarelerde çıkarılan norm kadro yönetmelikleriyle personel istihdamına belli bir disiplin getirilmiş olup mahalli idarelerde çalışan personel sayısı 2011 yılında 266.527 iken bu sayı 2014'te 259.024'e düşmüştür.

Merkezi idare ile mahalli idareler arasında görev, yetki, kaynak paylaşımı ve hizmet ilişkilerinin esaslarına yönelik yasal düzenlemeler çerçevesinde ülke düzeyinde belirli hizmet seviyesine ulaşmak için merkezi idarece gerekli standartların belirlenmesi ve bunlara uyumun sağlanmasına ilişkin denetim ihtiyacı devam etmektedir.

Mahalli idarelerin yeni yasal düzenlemelerle genişleyen hizmet alanları ile artan görev ve sorumlulukları da dikkate alınarak idari, mali ve teknik kapasitelerinin oluşturulması ihtiyacı devam etmektedir. Bu çerçevede, özellikle büyükşehirlerde hizmete ulaşmayı kolaylaştırmak, altyapı hizmetlerinin sunumunda maliyetleri düşürmek, genişleyen hizmet alanlarında bulunan yerleşim bölgesi olmayan tarım arazileri, meralar, orman alanları ve ekolojik hassasiyeti bulunan bölgeleri korumak, yerindelik ilkesini zayıflatmamak gibi hususlara öncelik verilerek hizmet sunum yöntemlerinin yeni bir model çerçevesinde değerlendirilmesi gerekmektedir.

Mahalli idarelerin hizmet önceliklerini ve finansman imkânlarını belirleyememeleri, bu idareleri teknoloji transferi ve büyük finansman gerektiren yatırım projelerinin yanı sıra diğer projeleri için de borçlanmaya yöneltmektedir.

b) Amaç ve Hedefler

Mahalli idareler daha etkin, hızlı ve nitelikli hizmet sunabilen, katılımcı, şeffaf, çevreye duyarlı, hayvan haklarını koruyan, dezavantajlı kesimlerin ihtiyaçlarını gözeten ve mali sürdürülebilirliği sağlamış bir yapıya kavuşturularak vatandaşlara sunulan hizmetlerden duyulan memnuniyet en üst düzeye çıkarılacaktır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika / Tedbir	Sorumlu/ İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Mahalli idarelerin hizmet standartlarını uygulaması konusunda merkezi yönetimin etkili denetimi sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.1005)			
Tedbir 468. Mahalli İdarelerin asgari hizmet standartlarını belirlemeye yönelik mevzuat düzenlemesi ve teknik standart belirlenmesi çalışmaları başlatılacaktır.	İçişleri Bakanlığı (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, TODAİE, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, Mahalli İdareler, Meslek Odaları	Aralık Sonu	Ülke genelinde hizmet kalite ve standartlarının sağlanabilmesi amacıyla gerekli ilke ve kriterlerin ilgili bakanlıklarca belirlenmesi ve mahalli idarelerin bu standartlara uygun hizmet vermesi için gerekli düzenlemeler yapılacaktır. Bu kapsamda TODAİE tarafından yürütülen bir proje çerçevesinde mahalli idarelerin hizmet alanlarına ilişkin standart ihtiyacı ve önerileri araştırılmakta olup çalışma sonucunda belirlenecek ihtiyaca göre gerekli mevzuat değişikliği ve teknik standart belirlenmesi çalışmaları başlatılacaktır.

Büyükşehir belediyelerinin genişleyen hizmet alanları ve farklılaşan görev ve sorumluluklarıyla uyumlu, her kademede hizmetin niteliğine göre farklılaşan ve mekânsal özellikleri dikkate alan düzenlemeler yapılacaktır. (Kalkınma Planı p.1001)

Tedbir 469. Büyükşehir belediyelerinin hizmet sunum yöntemleri yeni bir model çerçevesinde değerlendirilerek gerekli idari, kurumsal ve mevzuat düzenleme çalışmaları başlatılacaktır.	İçişleri Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, Mahalli İdareler, TODAİE, Türkiye Belediyeler Birliği	Aralık Sonu	Büyükşehirlerde genişletilen alan ve yetkiler çerçevesinde hizmete ulaşmayı kolaylaştırmak, hizmetlerin sunumunda maliyetleri düşürmek, ekolojik dengeyi ve çevreyi korumak, yerindenlik ilkesini güçlendirmek gibi amaçlarla hizmet sunum yöntemleri geliştirilecektir. Bu kapsamda TODAİE tarafından yürütülen bir proje çerçevesinde çalışmalar başlatılmış olup bu araştırma sonuçlarından da yararlanılarak gerekli idari, kurumsal ve mevzuat düzenlemeleri başlatılacaktır.
--	---	-------------	--

Başta yeni kurulan büyükşehir belediyeleri olmak üzere mahalli idarelerde çalışan personelin uzmanlaşma düzeyi yükseltilecek, proje hazırlama, finansman, uygulama, izleme ve değerlendirme, mali yönetim, katılımcı yöntemler ve benzeri konularda kapasiteleri artırılabilecektir. (Kalkınma Planı p.1000)

Tedbir 470. Başta yeni kurulan büyükşehir belediyeleri olmak üzere mahalli idarelerde çalışan personelin kapasitelerini artırmaya yönelik eğitim çalışmaları düzenlenecektir.	İçişleri Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, Mahalli İdareler, Üniversiteler, TODAİE, Türkiye Belediyeler Birliği, Kalkınma Ajansları	Aralık Sonu	Mahalli idarelerde çalışan personelin uzmanlaşma düzeyi yükseltilecek, proje hazırlama, finansman, uygulama, izleme ve değerlendirme, mali yönetim, katılımcı yöntemler ve benzeri konularda kapasiteleri artırılmak üzere ilgili kurumlar tarafından eğitim çalışmaları düzenlenecektir.
---	--	-------------	---

Mahalli idarelerin daha etkin, hızlı ve nitelikli hizmet sunabilen, katılımcı, şeffaf, çevreye duyarlı, dezavantajlı kesimlerin ihtiyaçlarını gözeten ve mali sürdürülebilirliği sağlamış bir yapıya kavuşturulması temel amaçtır. (Kalkınma Planı p.998)

Tedbir 471. Merkezi idare ve yerel yönetimler arasındaki görev, yetki ve sorumluluklar yeniden düzenlenecek, yerel yönetimlerin hesap verilebilirlik mekanizması güçlendirilecektir	Başbakanlık (S), İçişleri Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Türkiye Belediyeler Birliği	Aralık Sonu	Merkezi idare ile mahalli idareler arasındaki görev ve yetki paylaşımı yeniden değerlendirilecektir. Ayrıca yerel yönetimlerin kaynaklarını kamu mali yönetiminin temel ilke ve araçları çerçevesinde tahsis etmelerini sağlayacak denetim mekanizmalarının güçlendirilmesi için ilgili mevzuatta düzenlemeler yapılacaktır.
---	---	-------------	--

2.2.3.6. Kırsal Kalkınma

a) Mevcut durum

Türkiye’de kır-kent ayrımına esas teşkil eden 20 bin nüfus eşiği baz alındığında 2012 yılında nüfusun yüzde 27,7’si, köy-şehir ayrımı dikkate alındığında ise yüzde 22,7’si kırsal alandır. Belediyelerin yeniden yapılanmasına yönelik 6360 sayılı Kanunun kabul edilmesinden sonra büyükşehir belediyesi bulunan illerdeki belde ve köyler mahalleye dönüştürüldüğünden, bu yerleşimlerdeki nüfus verisi bağlı buldukları şehirlerin nüfus verisi kapsamında gösterilmektedir. Bu nedenle, kırsal alan tanımının güncellenmesine dair çalışmalarda Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisinde (UKKS) bu konuyla ilgili hususların dikkate alınması gerekmektedir. İçişleri Bakanlığı verilerine göre, büyükşehir belediyesi bulunmayan 51 ilde 18.247 köy, yaklaşık 26 bin köy bağılı ve 397 köy belediyesi (belde) statüsünde yerleşim yeri mevcuttur. Buna göre, 2014 yılı verilerine göre nüfusun yüzde 8,25’ine karşılık gelen 6,5 milyonu belirtilen köylerde yaşamaktadır.

Onuncu Kalkınma Planı dönemine ilişkin kırsal kalkınma politika dokümanlarının hazırlık çalışmaları Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının koordinatörlüğünde ve Kalkınma Bakanlığının teknik desteğinde, Kırsal Kalkınma Planı İzleme Komitesi aracılığıyla yürütülmektedir. Bu dokümanlardan Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (2014-2020) 2014/45 sayılı YPK Kararıyla onaylanarak yürürlüğe girmiştir. UKKS’de belirlenmiş bulunan politika çerçevesiyle uyumlu olarak merkezi bütçe kaynaklarıyla hâlihazırda yürütülen ve Onuncu Kalkınma Planı döneminde yürütülecek olan öncelikli kırsal kalkınma faaliyetlerini içeren Kırsal Kalkınma Eylem Planı onay aşamasındadır.

Yararlanıcıların eş-finansman katkısıyla yürütülen proje temelli tarım ve kırsal kalkınma mali destek programları farklı kurumlarca yürütülmektedir. Bu kapsamda Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığınca Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı (KKYDP); DAP, DOKAP, GAP ve KOP Bölgelerinde Hayvancılık Yatırımlarının Desteklenmesi Programı; Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumunca (TKDK) Avrupa Birliği Katılım Öncesi Yardım Aracı Kırsal Kalkınma Programı (IPARD Programı) ile kalkınma ajanslarınca tarım ve kırsal kalkınma amaçlı destek programlarının uygulamaları sürdürülmektedir. Bu destekler arasındaki eşgüdüm ve tamamlayıcılık ilişkisi, ilgili Bakanlar Kurulu kararında belirtilen kurumlar arasında merkezi ve yerel düzeyde gözetilmektedir. Kırsal kalkınma desteklerinin programlanmasında; ulusal ve uluslararası kaynaklarla yürütülen bütün destekleme faaliyetlerinin içerik ve coğrafi kapsam bakımından eşgüdümü ve tamamlayıcılığı güçlendirmeye yönelik çalışmalar devam etmektedir.

IPARD I Programı (2007-2013) kapsamında sağlanan fonların kullanımına 42 ilde devam edilmekte olup uygulama 2016 yılı sonu itibarıyla tamamlanacaktır. IPARD II Programı (2014-2020) Avrupa Komisyonunun 27/01/2015 tarih ve 337 sayılı Kararıyla kabul edilmiştir. Bu program döneminde de gıda, tarım ve hayvancılık sektörlerinde faaliyette bulunan üreticiler veya bu sektörlerde yatırım yapmak isteyen girişimciler ile kırsal alanda belirli yerel ürünlerin üretimi, kırsal turizm, kültür balıkçılığı gibi çeşitli alanlardaki yatırımlara değişen oranlarda hibe desteği verilecektir. Kırsal alanlarda yerel kalkınma girişimleri ve tarım-çevre dostu tedbirler kapsamındaki konular da desteklenecektir. IPARD II Programının yaklaşık bütçesi; 801 milyon Avro AB katkısı ile 244 milyon Avro ulusal katkı olmak üzere toplam 1 milyar 45 milyon Avrodur. IPARD I Programı uygulamalarından elde edilen deneyimler ışığında, IPARD II Programı bütçe kullanımı yetki devrinin alınması, TKDK’nın 42 il koordinatörlüğünün yetki devri süreciyle denetim ve eğitim faaliyetlerinin hızla tamamlanması ve sağlanan fonların etkin biçimde kullanılması öngörülmektedir.

Ülkemizin tarımsal destekleme bütçesi kapsamında kırsal kalkınmaya ayrılan desteklerin programlanması amacıyla 18/1/2011 tarihli ve 2011/1409 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla 81 ilde yürürlüğe konulan KKYDP ile Avrupa Birliği tarafından ülkemize IPA kapsamında kırsal kalkınma alanında tahsis edilen kaynakların kullanımını düzenleyen IPARD I Programı (2007-2013) uygulamaları arasında ihtiyaç duyulan tamamlayıcılık ve eşgüdüm KKYDP uygulamasına ilişkin tebliğlerle sağlanmaktadır. Bu çerçevede, söz konusu destek programı, IPARD Programı dışında kalan iller ile IPARD Programı kapsamında yer alan illerde desteklenmeyen alanları da içerecek şekilde bütün illerde uygulanmıştır. KKYDP'nin 2011-2015 dönemi uygulama sonuçlarına göre, programın tüm bileşenleri kapsamında tamamlanan yaklaşık 195 bin adet projeye 1 milyar 432 milyar TL hibe desteği sağlanmıştır.

2005 yılında başlatılan Köylerin Altyapısının Desteklenmesi Projesinin (KÖYDES) uygulaması, 6360 sayılı Kanunla birlikte 2014 yılından itibaren büyükşehir belediyesi bulunmayan 51 ilde devam etmektedir. KÖYDES kapsamında köy yolu, köy içme suyu, küçük ölçekli sulama işleri ve atık su konularında yerel idarelerin köy altyapısı projelerine destek sağlanmaya devam edilmektedir. 2005-2014 döneminde harcanan yaklaşık 9,2 milyar TL ile; yaklaşık 88 bin km stabilize yol, 108 bin km asfalt, 3 bin km beton yol inşa edilmiş; 40 bin km yol onarılmış; 17 milyon m² kilit parke döşenmiş; 52.615 ünitede içme suyu ve 174 ünitede atık su projesi yürütülmüş, 62 bin hektar tarım alanı da sulamaya kavuşturulmuştur. Projeye 2015 yılında yaklaşık 367 milyon TL kaynak aktarılmıştır.

b) Amaç ve Hedefler

Kırsal kalkınmada temel amaç; kırsal kesimdeki asgari yaşam seviyesinin ülke ortalamasına yaklaştırılması için kırsal toplumun iş ve yaşam koşullarının kentsel alan koşullarıyla uyumlu olarak kendi yöresinde geliştirilmesi ve sürdürülebilir kılınmasıdır.

Bu temel amaca yönelik olarak kırsal ekonominin üretim ve istihdam temelinde büyümesi için tarım ve tarım dışı ekonomik faaliyetlerin birlikte değerlendirilmesi; iklim değişikliğine adaptasyon ve yeşil büyüme ilkeleri çerçevesinde kırsal çevrenin ve doğal kaynakların korunması; altyapı yatırımlarının üretim faaliyetlerini destekleyecek, kırsal yerleşimlerin peyzaj değerini iyileştirecek ve bireylerin yaşam kalitelerini artıracak şekilde gerçekleştirilmesi; beşeri sermayenin geliştirilmesi ve yoksullukla mücadele kapsamında sosyal politika uygulamalarının etkinleştirilmesi; kamusal hizmetlerin sunumunda kırsal alanların yerleşme deseni ve demografik yapısı ile mahalli idare yapısını gözeten yenilikçi uygulamaların geliştirilmesi suretiyle yerel kalkınma kapasitesinin iyileştirilmesi hedeflenmektedir.

Kırsal kalkınma destekleme programlarının istihdam odaklı ve yerel yönetimi güçlendirecek şekilde tasarlanması sağlanacak, destekleme programları arasında eşgüdüm ve tamamlayıcılık gözetilecek ve tarım havzalarına yönelik çalışmalar da dâhil olmak üzere uygulama ölçekleri bölgesel gelişme politikalarıyla uyumlu olarak belirlenecektir. IPARD Programının uygulandığı illerde kalkınma ajansları ile diğer kuruluşların verdiği teknik ve mali desteklerin tamamlayıcılığı güçlendirilecektir.

Büyükşehir belediyelerinin kırsal kesime yönelik görevlerini etkin şekilde yerine getirebilmelerini sağlayacak farklı programlama, teşkilatlanma ve hizmet sunumu modelleri geliştirilecektir.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Kırsal kesimdeki asgari refah düzeyinin ülke ortalamasına yaklaştırılması temel amaçtır. Hizmet sunumunda kırsalın yeni demografik yapısını ve coğrafi dezavantajlarını gözeterek yenilikçi yöntemler geliştirilecek; arz yönlü bir hizmet sunumu için ihtiyaç duyulan kurumsallaşma, merkezi ve yerel idarelerin işbirliğiyle gerçekleştirilecektir. (Kalkınma Planı p.1016)			
Tedbir 472. Kırsal Kalkınma İzleme Komitesinin yönetim kapasitesi güçlendirilecektir.	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (S), AB Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, TÜİK	Aralık Sonu	UKKS'de Komitenin kurumlar arasında kalıcı işbirliği ve ortaklık ağlarının oluşmasına imkân tanıyacak şekilde yapılandırılması ve Komite sekretaryasının kurumsal kapasitesinin güçlendirilmesi için gerekli mevzuat düzenlemeleri gerçekleştirilecektir.
Kırsal alan tanımı revize edilecek, temel nitelikteki ulusal verilerin kır-kent ve il bazında yayımlanması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.1027)			
Tedbir 473. Kırsal alan tanımı revize edilecek, temel nitelikteki ulusal verilerin kır-kent ve il bazında yayımlanması sağlanacaktır.	TÜİK (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	Kırsal alan şehir merkezlerine uzaklık ve diğer uygun parametrelere göre kademeli şekilde tanımlanacaktır.
Tedbir 474. Kırsal göstergeler bilgi sistemi oluşturulacaktır.	TÜİK (S), Kalkınma Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı	Aralık Sonu	UKKS'de yer alan seçilmiş kırsal göstergelerin il ve ilçe bazında ve yıllık olarak üretilmesine imkan verecek metaveri çalışmalarının tamamlanması, verilerin ilgili kurumlarca üretilmesi ve Resmi İstatistik Programına entegre edilmesini müteakip TÜİK internet sitesi üzerinden erişime açılması sağlanacaktır.

Büyükşehir kapsamındakiler başta olmak üzere ilçe düzeyinden kırsal alana hizmet sunum kapasitesini güçlendirecek kurumsallaşma sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.1026)			
Yerelde Kurumsal Kapasitenin Güçlendirilmesi Programı			
Tedbir 475. Büyükşehir belediyelerinin kırsal kesime yönelik hizmet sunum kapasitelerinin tespitine ilişkin analiz çalışmaları yürütülecektir.	İçişleri Bakanlığı (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Bölge Kalkınma İdareleri, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	Analiz çalışmaları dikkate alınarak, büyükşehir belediyelerinin kırsal hizmetlerin planlama ve sunumunda uygun ölçek yapılanmalarının sağlanmasına yönelik gerekli kurumsal, idari ve mevzuat düzenlemeleri yapılacaktır.
Kırsal yerleşimlerin farklı sektörlerdeki ihtiyaçlarının bir arada programlanmasından oluşacak ilçe bazlı yerel kalkınma programı hazırlanacaktır. Programın tasarımı şehirlere yakınlık durumuna göre, orta ve uzak kırsal yörelerin şartları dikkate alınarak farklılaştırılacaktır. (Kalkınma Planı p.1024)			
Tedbir 476. Kırsal yerleşimlerin farklı sektörlerdeki ihtiyaçlarının bir arada programlanabilmesini sağlayacak ilçe bazlı yerel kalkınma modelinin tasarım ve uygulama süreçlerine ilişkin kapsamlı bir analiz çalışması yürütülecektir.	Kalkınma Bakanlığı (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Mahalli İdareler, Bölge Kalkınma İdareleri, Kalkınma Ajansları	Aralık Sonu	Analiz çalışması, KÖYDES Projesi başta olmak üzere yatırım ve destekleme faaliyetlerinden elde edilen diğer deneyimler gözetilerek sonuçlandırılacaktır. Uygulanacak ilçe bazlı yerel kalkınma programları, şehirlere yakınlık durumuna göre, orta ve uzak kırsal yörelerin şartları ile köy bazlı hizmet ve yatırım ihtiyaçları dikkate alınarak farklı içeriklerde tanzim edilebilecektir.

2.2.3.7. Çevrenin Korunması ve Sürdürülebilir Kalkınma

a) Mevcut Durum

Türkiye'nin kalkınma politikaları, uluslararası gelişmelere paralel olarak ekonomi-çevre-toplum etkileşimleri çerçevesinde, sürdürülebilir kalkınmaya doğru bir gelişim göstermektedir. Diğer taraftan sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için küresel ölçekte başlayan yeni büyüme modeli arayışlarıyla birlikte yeşil büyüme yaklaşımı önem kazanmaya başlamıştır. Bu kapsamda çevrenin korunması, kalitesinin iyileştirilmesi ve sürdürülebilir kalkınma ilkelerinin hayata geçirilmesi ve yeşil büyüme yaklaşımının içselleştirilmesine yönelik politika ve stratejiler geliştirilmekte; mevzuat ve kurumsal yapılanmanın güçlendirilmesi yönünde proje ve programlar hayata geçirilmektedir.

2012 yılında gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı (Rio+20) sonucunda 2015 sonrası için yeni bir Dünya Kalkınma Gündeminin oluşturulmasına karar verilmiş, bu amaçla BM öncülüğünde küresel ve bölgesel toplantılarla küresel kalkınma sorunları ve öncelikleri tartışılmaya başlanmıştır. Bu tartışmalar 25-27 Eylül 2015'te New York'ta düzenlenen Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesinin sonucunda karara bağlanarak Dünya'yı Dönüştürmek: Sürdürülebilir Kalkınma için 2030 Gündemi belgesi kabul edilmiştir. Söz konusu belge ile 2015-2030 dönemi için küresel Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri belirlenmiştir. Diğer taraftan, 13-16 Temmuz 2015 tarihleri arasında Etiyopya'nın Addis Ababa kentinde düzenlenen Üçüncü Uluslararası Kalkınmanın Finansmanı Konferansı ile Addis Ababa Anlaşması benimsenmiştir. Söz konusu kararlar, sürdürülebilir kalkınmanın uygulama araçları için genel bir çerçeve oluşturarak 2015 Sonrası Kalkınma Gündeminin bu konuya ilişkin içeriğine temel teşkil etmiştir. Sonuç itibarıyla 2030 Gündemi ile Addis Ababa Anlaşması bir bütünlük arz ederek sürdürülebilir kalkınmaya küresel ölçekte erişilmesini hedeflemektedir.

İklim değişikliğine uyum küresel ve ulusal düzeyde önemli bir konu olmaya başlamıştır. BM çatısı altında 2020 yılı sonrasında küresel iklim değişikliği ile mücadele politikalarının belirlendiği müzakere sürecine, İklim Değişikliği ve Hava Yönetimi Koordinasyon Kurulunun yönlendirmeleri doğrultusunda, ülkemiz için daha kabul edilebilir bir uluslararası çerçeve sağlanması amacıyla katılım ve katkı sağlanmaktadır. BM İklim Değişikliği Çerçevesi Sözleşmesi (BMİDÇS) 20. Taraflar Konferansı'nda ülkemizin Kyoto Protokolünün Ek-1'inde yer alan diğer ülkelerden farklı konumu tanınarak, iklim değişikliği politikalarının hayata geçirilmesine finansman, teknoloji, teknik ve kapasite geliştirme hususlarında destek sağlanmasına dair karar alınmıştır. BMİDÇS sekreteriyasına ülkemiz Ulusal Olarak Belirlenmiş Katkı (INDC) olarak Referans Senaryoya (BAU) göre sera gazı emisyonlarında 2030 yılında yüzde 21 oranına kadar azaltım hedefi sunmuştur. Diğer taraftan, 2020 sonrasındaki uluslararası iklim değişikliği çabalarını şekillendiren Paris Anlaşması BMİDÇS 21. Taraflar Konferansında kabul edilmiş olup, Anlaşma Nisan 2016'da ülkelerin imzasına açılacaktır.

Ülkemizin sahip olduğu zengin biyolojik çeşitlilik ve genetik kaynakların korunması ve kullanımında sürdürülebilirliğin sağlanmasına temel teşkil edecek mevzuat ve planlama çalışmalarının tamamlanması gerekmektedir. Özellikle farklı kuruluşlar tarafından yürütülen biyolojik çeşitliliğin ve genetik kaynakların tespiti ve izlenmesine ilişkin projelerin koordinasyonunun güçlendirilmesi ve kuruluşlar arasında işbirliğinin artırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Ülke genelinde biyolojik çeşitliliğin tespiti ve haritalanması çalışmalarının tamamlanmasıyla önemli bir eksiklik giderilecektir.

b) Amaç ve Hedefler

Ekonomik ve sosyal gelişme sağlanırken, toplumun çevre duyarlılığı ve bilincinin artırılması, bugünün ve gelecek nesillerin kısıtlı doğal kaynaklardan faydalanmasını güvence altına alacak şekilde çevrenin korunması ve kalitesinin yükseltilmesi temel amaçtır.

Enerji, sanayi, tarım, ulaştırma, inşaat, hizmetler ve şehirleşme gibi alanlarda, evre dostu yaklaşımlarla yeni iş imkânlarının, gelir kaynaklarının, ürün ve teknolojilerin geliştirilmesine olanak tanyan fırsatların değerlendirilerek yeşil büyümenin sağlanması hedeflenmektedir.

c) Politika ve Tedbirler

Politika / Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Ekonomik ve sosyal gelişme sağlanırken, toplumun evre duyarlılığı ve bilincinin artırılması, bugünün ve gelecek nesillerin kısıtlı doğal kaynaklardan faydalanmasını güvence altına alacak şekilde vrenin korunması ve kalitesinin yükseltilmesi genel amaçtır. (Kalkınma Planı p.1031)			
Tedbir 477. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri kapsamında ülkemizin mevcut durumu tespit edilecektir.	Kalkınma Bakanlığı (S), Kamu Kurum ve Kuruluşları, zel Sektör, STK'lar	Aralık Sonu	Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri kapsamında mevcut durumun ve eksikliklerin tespit edilerek bu alandaki önceliklerin belirlenmesi için bir değerlendirme çalışması yapılacaktır.
evre yönetiminde görev, yetki ve sorumluluklardaki belirsizlik ve yetersizlikler giderilecek, denetim mekanizmaları gclendirilecek; özel sektörün, mahalli idarelerin ve STK'ların rolü artırılacaktır. (Kalkınma Planı p.1033)			
Tedbir 478. evre mevzuatının eksiklikleri giderilecek, etkin uygulanması için ölüm, izleme, denetim, kontrol ve raporlama altyapısı etkinleştirilecektir.	evre ve şehircilik Bakanlığı (S), Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	evre mevzuatının AB'ye uyumlaştırması için gerekli çalışmalar yürütülecek, etkili bir şekilde uygulanması için başta su, hava, toprak olmak üzere doğa koruma ve kirliliği önlemeye yönelik kapasite geliştirme çalışmalarına devam edilecektir. Hava kalitesinin izlenmesi, laboratuvar altyapısının geliştirilmesi ve denizlerde kirliliğin önlenmesi öncelikli olmak üzere çevresel izleme ve denetim faaliyetleri için gerekli donanım ve makine-teçhizat ihtiyaı giderilecektir.
Tedbir 479. Tabiatın ve biyolojik çeşitliliğin korunması ve kullanımında sürdürülebilirliğin sağlanmasına yönelik düzenlemeler yapılacak, kurumlar arası koordinasyon ve işbirliği gclendirilecektir.	Orman ve Su İşleri Bakanlığı (S), evre ve şehircilik Bakanlığı, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, İğgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, İğgili STK'lar	Aralık Sonu	Biyolojik çeşitliliğin tespiti ve izlenmesi ile yaban hayatının korunmasına ve biyokaaklılığın engellenmesine ilişkin projeler kurumlar arası koordinasyon ve işbirliği içerisinde yürütülecektir. Yaban hayatının korunması ve rehabilitasyonu ile ilgili çalışmalar devam ettirilecektir. Enerji yatırımlarının doğaya etkilerinin tespiti ve bunların en aza indirilmesi için uygun yöntemlerin geliştirilmesine yönelik projeler yürütülecektir. Koruma ve sürdürülebilir kullanıma yönelik bilinçlendirme çalışmaları devam ettirilecektir.

Sürdürülebilir şehirler yaklaşımına uygun olarak şehirlerde atık ve emisyon azaltma, enerji, su ve kaynak verimliliği, geri kazanım, gürültü ve görüntü kirliliğinin önlenmesi, çevre dostu malzeme kullanımı gibi uygulamalarla çevre duyarlılığı ve yaşam kalitesi artırılabacaktır. (Kalkınma Planı p.1034)			
Tedbir 480. Ülke genelinde stratejik gürültü haritalarının hazırlanmasına yönelik çalışmalar yürütülecektir.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı(S), Yerel Yönetimler, Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü, Karayolları Genel Müdürlüğü, Devlet Demiryolları Genel Müdürlüğü	Aralık Sonu	Stratejik gürültü haritalarının hazırlanması amacıyla yerel yönetimler nüfusu 150 binden fazla olan yerleşim alanları için, Karayolları Genel Müdürlüğü yılda üç milyondan fazla aracın geçtiği ana karayolları için, TCDD Genel Müdürlüğü yılda 30 binden fazla trenin geçtiği ana demiryolları için, DHMİ Genel Müdürlüğü ise yılda 50 binden fazla hareketin gerçekleştiği ana hava alanları için gerekli çalışmaları yürütecektir.
Doğal kaynakların ve ekosistem hizmetlerinin değeri ölçülerek politika oluşturma ve uygulama süreçlerinde dikkate alınacaktır. (Kalkınma Planı p.1037)			
Tedbir 481. Tabiat varlıkları ve doğal sit alanları bilimsel olarak yeniden değerlendirilecek ve Özel Çevre Koruma (ÖÇK) Bölgelerinde yönetim planları hazırlanacaktır.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), Üniversiteler	Aralık Sonu	Özel Çevre Koruma Bölgelerinde biyolojik çeşitlilik araştırmaları ve haritalama çalışmalarıyla yeni mevzuat doğrultusunda mevcut tabiat varlıkları ve doğal sit alanlarının statülerinin yeniden değerlendirilmesine ilişkin projeler yapılacaktır. ÖÇK Bölgelerinde yönetim planları hazırlama projeleri yapılarak bunların uygulaması kapsamında nesli tehdit ve tehlike altındaki türler ve habitatlar korunarak izlenecektir.
İklim değişikliği ile mücadele ve uyum çalışmaları ülke gerçekleri gözetilerek "ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluklar" ile "göreceli kabiliyetler" ilkeleri doğrultusunda sürdürülecektir. (Kalkınma Planı p.1040)			
Tedbir 482. İklim değişikliği ile mücadele ve uyum için ulusal ölçekte çalışmalar yürütülecektir.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), İklim Değişikliği ve Hava Yönetimi Koordinasyon Kurulu Üyeleri	Aralık Sonu	Sera gazı emisyonlarının hesaplanması, izlenmesi ve projeksiyonu çalışmalarına devam edilerek BMİDÇS Sekretaryasına sunulan ulusal katkının (INDC) takibi sağlanacak ve ulusal bildirimler hazırlanacaktır. Diğer taraftan, ülkemizde iklim değişikliğinden etkilenecek sektörlerde uyum ve bilinçlendirme çalışmaları yürütülecektir.

2.2.3.8. Toprak ve Su Kaynakları Yönetimi

a) Mevcut Durum

Ülkemizde kullanılabilir su kaynağından yararlanma oranı yaklaşık yüzde 39 olup bu kaynağın yüzde 73'ü sulamada, yüzde 16'sı içme ve kullanmada, yüzde 11'i sanayide kullanılmaktadır. Ülkemiz, 2013 yılı itibarıyla kişi başına düşen yaklaşık 1.500 m³ kullanılabilir su miktarıyla su kıskıtı bulunan ülkeler arasında yer almaktadır. 2030 yılında kişi başına düşen 1.100 m³ kullanılabilir su miktarıyla, Türkiye su sıkıntısı çeken bir ülke durumuna gelebilecektir.

Ülkemizde toplumun yeterli miktarda ve uygun kalitede suya erişim hakkını esas alarak, su kaynaklarının ve sucul hayatın sürdürülebilir şekilde korunması, kullanılması, iyileştirilmesi, geliştirilmesi, su ile ilgili bilgilerin toplanması, izlenmesi, havza bazında etüt ve planlamaların yapılması ve uygulanması, su kullanım önceliklerinin belirlenerek tahsislerin tek merciden yapılması, su yönetiminde etkinlik ve katılımın geliştirilmesine yönelik usul ve esasların düzenlenmesi amacıyla "Su Kanunu" hazırlık çalışmalarının 2016 yılı içinde tamamlanması hedeflenmektedir.

Su yönetiminde etkinliği sağlamak üzere havza bazında entegre koruma ve kontrollü kullanma ilkeleri ile her türlü baskı ve etkilerin belirlenerek tedbirlerin ortaya konulduğu 25 havzanın tamamı için koruma eylem planları hazırlanmıştır. 2012 yılında uygulanmasına başlanan Ergene Havzası Koruma Eylem Planı kapsamında evsel atık su arıtma tesislerinin 2016 yılı sonunda tamamlanması planlanmaktadır.

Yeraltı sularının sürdürülebilir yönetimi açısından kalite ve miktarına ilişkin kapsamlı çalışmalara ihtiyaç vardır.

Hızlı şehirleşmeyle turizm ve sanayi sektörlerindeki gelişmenin ortaya çıkardığı arazi ihtiyacı, tarım toprağı varlığını olumsuz yönde etkilemektedir. Bunun yanı sıra, yanlış tarımsal faaliyetler ve arazinin kabiliyeti dışında kullanımı sonucu toprak yapısının bozulması da tarım arazilerinin tarım dışına çıkmasına neden olmaktadır. Tarımsal üretimin sürdürülebilirliği ve gıda güvenliği açısından tarım arazilerinin niteliklerinin bozulmasının önlenmesi, korunması ve geliştirilmesi için planlı kullanımın sağlanması önem arz etmektedir.

Toprak kaynaklarının, toprağın kabiliyetleri doğrultusunda ve arazi kullanımının planlanması temelinde değerlendirilmesi önemini korumaktadır. Toprağın korunması ve verimli kullanılması için çölleşme ve kuraklıkla mücadele alanında hazırlanan strateji ve eylem planlarının etkin bir şekilde uygulanması, erozyonla mücadelenin etkinleştirilmesi, kirliliğin önlenmesi, toprak yönetiminde koordinasyonun güçlendirilmesi öncelikli görülmektedir.

Su kaynaklarının tarım sektöründe etkin kullanımının ve yönetiminin taşıdığı öneme binaen, Onuncu Kalkınma Planının amaçlarına ulaşılabilmesi açısından kritik reform alanları içinde yer alan Tarımda Su Kullanımının Etkinleştirilmesi Programı Eylem Planı 16.02.2015 tarih ve 2015/3 sayılı karar ile Yüksek Planlama Kurulunca onaylanmış ve çalışmalara başlanmıştır.

b) Amaç ve Hedefler

Su ve toprak kaynaklarının miktarının ve kalitesinin korunması, geliştirilmesi ve bu kaynaklara olan talebin en yüksek olduğu tarım sektörü başta olmak üzere sürdürülebilir kullanımı sağlayacak bir yönetim sisteminin geliştirilmesi temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Su yönetimine ilişkin mevzuattaki eksiklik ve belirsizlikler giderilerek kurumların görev, yetki ve sorumlulukları netleştirilecek, su yönetimiyle ilgili tüm kurum ve kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyon geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.1048)			
Tedbir 483. Su kaynaklarının etkin kullanımı ve korunması için bütüncül su kaynakları yönetimi modeli geliştirilecektir.	Orman ve Su İşleri Bakanlığı (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, DSİ	Aralık Sonu	Su Yönetimi Koordinasyon Kurulunun eşgüdümünde yer üstü ve yer altı su kaynaklarını kapsayan hukuki, kurumsal ve uygulamaya yönelik çalışmalar yapılacaktır. Su kaynaklarının havza bazında yönetiminin sağlanması için strateji ve plan çalışmaları sürdürülecektir.
Tedbir 484. Kurum ve kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonu geliştirmek amacıyla su verilerinin bütünleştirilmesi sağlanacaktır.	Orman ve Su İşleri Bakanlığı (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, DSİ, OGM, İLBANK	Aralık Sonu	Coğrafi Bilgi Sistemi tabanlı oluşturulacak Ulusal Su Bilgi Sistemi ile tüm kamu kurum ve kuruluşlarının su verilerinin toplama ve saklama süreçlerinde mükerrerliğin kaldırılarak veri bütünlüğünün oluşturulması sağlanacaktır.
Tedbir 485. Su Kanunu çıkarılacaktır.	Orman ve Su İşleri Bakanlığı (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Su Kullanıcı Teşkilatlar, İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Haziran Sonu	Su yönetimine ilişkin olarak mevzuattaki eksiklik ve belirsizlikleri giderecek; kurumların görev, yetki ve sorumluluklarını netleştirecek, işbirliği ve koordinasyonu sağlayacak Su Kanunu çıkarılması çalışmaları tamamlanacaktır.
İklim değişikliğinin ve su havzalarındaki tüm faaliyetlerin su miktarı ve kalitesine etkileri değerlendirilerek havzalarda su tasarrufu sağlama, kuraklıkta mücadele ve kirlilik önleme başta olmak üzere gerekli önlemler alınacaktır. (Kalkınma Planı p.1052)			
Tedbir 486. İklim değişikliğinin su kaynakları üzerine etkisi projesi tamamlanacaktır.	Orman ve Su İşleri Bakanlığı (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, DSİ	Aralık sonu	Tüm havzalarda iklim değişikliğinin etkilerini tespit etmek ve iklim değişikliğine uyumu sağlamak üzere yürütülen proje tamamlanacaktır.
Tarımda Su Kullanımının Etkinleştirilmesi Programı			
Tedbir 487. Tarımsal kaynaklı su kirliliğinin önlenmesine yönelik uygulama projeleri yaygınlaştırılacaktır.	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı(S), Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, DSİ	Aralık Sonu	Bilinçsiz tarımsal girdi kullanımının yaratabileceği olumsuzlukların önlenmesine yönelik çalışmaların hızlandırılması öngörülmektedir. Bu konuda 2015 yılında uygulama projeleri başlatılmış olup, çalışmaların 81 ilde yaygınlaştırılması planlanmaktadır.

Sulamada sürdürülebilirliğin sağlanması açısından yeraltı su kaynaklarına yönelik miktar kısıtlaması, farklı fiyatlandırma gibi alternatifler geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.1055)			
Tedbir 488. Yeraltı su kaynaklarının tarımda kontrollü kullanımının sağlanmasına yönelik miktar kısıtlaması ve fiyatlandırma mekanizmaları geliştirilecektir.	Orman ve Su İşleri Bakanlığı (S), Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, DSİ, Bölge Kalkınma İdareleri	Aralık Sonu	KOP ve GAP Bölgeleri başta olmak üzere su kullanımında etkinliğin sağlanması adına tarımsal desteklemede su kısıtının havza ve ürün bazında gözetildiği bir sisteme geçiş öngörülmekte olup bu sistemi destekleyecek sayaç uygulaması ve fiyatlandırma mekanizmaları geliştirilecektir.
Sulama birliklerinin çalışma süreçleri gözden geçirilecek, sistemin daha etkin hale getirilmesi yönünde alternatifler oluşturulacaktır. (Kalkınma Planı p.1056)			
Tedbir 489. Sulama birlikleri yeniden yapılandırılacaktır.	Orman ve Su İşleri Bakanlığı (S), Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Bölge Kalkınma İdareleri, İlgili Birlikler	Aralık Sonu	Sulama birliklerinin idari ve mali kapasitelerini geliştirmek üzere, yeniden yapılandırılmasını sağlayacak şekilde 6172 sayılı Kanunda ve ilgili diğer kanunlarda değişiklik yapılacaktır.

2.2.3.9. Afet Yönetimi

a) Mevcut Durum

Son 60 yıllık dönemde iklim ve çevre koşullarındaki bozulmanın da etkisiyle dünyada ve ülkemizde doğal afetlerin şiddeti ve sıklığı artmıştır. Yanlış arazi kullanım kararları ve çarpık yapılaşmaya bağlı olarak afetlerin olumsuz etkilerinin ağırlaşması sonucunda, ekonomik ve sosyal maliyetler önemli boyutlara ulaşabilmektedir. Yaşanan afetler ve etkileri bütüncül bir afet risk yönetiminin uygulamaya geçirilmesini zorunlu hale getirmiş; özellikle can ve mal kaybının en aza indirilebilmesi için risk azaltma faaliyetleri afet risk yönetiminde en önemli bileşen haline gelmiştir.

Afetler konusunda ülke genelinde risk azaltma, hazırlık, müdahale ve afet sonrası iyileştirme çalışmalarının bütünlük içinde yürütülmesi ve kuruluşların rollerinin belirlenmesi için Ulusal Afet Stratejisi ve Eylem Planının hazırlık çalışmaları devam etmektedir.

Binalarda depremin doğrudan ve dolaylı neden olduğu maddi zararların karşılanması amacıyla çıkarılan 6305 sayılı Afet Sigortaları Kanunu kapsamında 2015 yılı Ocak ayında 6,8 milyon olan sigortalı sayısı 2016 yılı Ocak ayı itibarıyla 7,2 milyona ulaşmış olup bu sayı ülke genelinde yaklaşık yüzde 41'lik bir sigortalılık oranına karşılık gelmektedir.

18/01/2016 tarihi itibarıyla en fazla sigortalılık oranı yüzde 42,1 ile Marmara Bölgesinde olup en düşük sigortalılık oranı yüzde 3,2 ile Doğu Anadolu Bölgesindedir. Kurulduğu 2000 yılından bu yana, Doğal Afet Sigortaları Kurumu, meydana gelen 494 deprem sonrasında 162,4 milyon TL hasar ödemesi yapmıştır.

Afet durumunda kurum ve kuruluşlar arasında hızlı, etkin ve güvenli bir iletişim ve haberleşme sisteminin kurulması çalışmaları devam etmektedir.

Türkiye Afet Müdahale Planının (TAMP) ülke genelinde uygulamaya geçirilmesi için çalışmalara devam edilmektedir.

Ülkemizdeki yerleşim yerlerini etkileyebilecek tüm tehlikeleri birlikte ele alan bütünsel afet tehlike ve risk haritalarının hazırlanmasına yönelik standartlar ve kılavuzlar geliştirilmiş olup bu haritaların ülke genelinde tamamlanması önem arz etmektedir. Mahalli idareler tarafından hazırlanacak risk azaltma planlarında zemin karakteristiği, yapı stoku kalitesi ve imar planı kararları dikkate alınarak geliştirilecek farklı afet senaryolarının hazırlanmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Afet risklerinin azaltılmasına yönelik kullanılacak kamu kaynaklarının etkin ve yerinde kullanılabilmesi için yapı stokunun, kamu binalarının ve altyapıların yerleşim yerleri ölçeğinde afet risklerine göre önceliklendirilmesi önem arz etmektedir.

Afet sonrasında; çadır, battaniye vb. diğer acil ihtiyaç malzemelerinin hızlı ve etkin bir şekilde karşılanması amacıyla ülke genelinde 27 merkezde kurulması planlanan lojistik depoların 22'si tamamlanmıştır.

Afet sonrası yeniden yapılanma ve iyileştirme süreçlerine yönelik standartların geliştirilmesi ve bu süreçlerin uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesini sağlayacak göstergelerin geliştirilmesi önemini korumaktadır.

Denetim sisteminin, bina ve kritik altyapı tesislerinin afetlere daha dayanıklı olarak inşa edilmesini sağlamak üzere etkinleştirilmesi ihtiyacı bulunmaktadır.

Afetlere karşı toplumsal bilinç düzeyinin artırılması amacıyla başlatılan çalışmaların ülke geneline yaygınlaştırılması devam etmektedir.

b) Amaç ve Hedefler

Afetler karşısında toplumsal farkındalığın ve toplumun afetlere hazırlık kapasitesinin artırılması ile afetlere dayanıklı ve güvenli yerleşimler oluşturularak muhtemel bir afet sonrasında yaşanılacak can ve mal kaybının en aza indirilmesi temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika / Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Afet risklerinin belirlenmesi, değerlendirilmesi ve denetimi ile afet esnasında ve sonrasında yapılan müdahale çalışmalarının etkinliğinin artırılması için kurumsal yetki ve sorumluluklar yeniden düzenlenecektir. (Kalkınma Planı p. 1064)			
Tedbir 490. Afetlerle ilgili mevzuat yeniden düzenlenecektir.	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	Aralık Sonu	Başta 7269 sayılı Kanun ve ilgili yönetmelikleri olmak üzere afetlerle ilgili mevzuat, risk yönetimi ve azaltımına ağırlık verilerek, imar mevzuatı ile bağlantısı kurularak, kurumlar arası görev ve sorumluluklar netleştirilerek ve kamu sorumluluğunun teknik ve sosyal altyapıyla sınırlandırılması dikkate alınarak yeniden düzenlenecektir.

Tedbir 491. Ulusal Afet Yönetimi Stratejisi ve Eylem Planı tamamlanacaktır.	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Mahalli İdareler, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Afetlere karşı risk azaltma, hazırlık, müdahale ve yeniden yapım süreçlerinde gerçekleştirilecek faaliyetlerin sorumlu kuruluş-faaliyet-bütçe ilişkisi içinde değerlendirilerek yapılmasıyla afet yönetiminde etkinliğin artması sağlanacaktır. Ulusal Afet Yönetim Stratejisinin Ulusal Deprem Stratejisiyle bütünlüğü kurulacaktır.
Afetlere karşı daha etkin mücadele etmek üzere kamu kurum ve kuruluşları arasında hızlı, güvenli ve etkin bir veri paylaşımını sağlayacak afet bilgi yönetim sistemi kurulacak, etkin ve kesintisiz haberleşme temin edilebilmesi için iletişim altyapısı daha da güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.1068)			
Tedbir 492. Ulusal Afet ve Acil Durum Bilgi Yönetim Sistemi kurulacaktır.	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (S), Mahalli İdareler	Haziran Sonu	Afetlerle ilgili coğrafi, sosyal ve beşeri özellikler ile donanım, makine-teçhizat ve insan kaynağı gibi bilgileri ihtiva edecek ve altlık afet bilgilerini içeren mevcut Afet Bilgi Sistemiyle entegre çalışacak olan Ulusal Afet ve Acil Durum Yönetim Sistemi, afet ve acil durum yönetiminde yer alan diğer kurum ve kuruluşlarının mevcut uygulamalarının da entegrasyonu sağlanmış şekilde kurulacaktır.
Tedbir 493. Kesintisiz ve güvenli haberleşme altyapısı kurulacaktır.	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Afet ve acil durumlara yönelik ülke çapında her şartta etkin ve güvenli haberleşmeyi sağlamak üzere kesintisiz hizmet verebilecek iletişim altyapısı kurulacaktır.
Yüksek afet riskli alanlar öncelikli olmak üzere afet risklerinin belirlenmesine yönelik mikro bölgeleme çalışmaları tamamlanacak ve imar planlaması süreçlerinde afet riskleri dikkate alınacaktır. (Kalkınma Planı p.1065)			
Tedbir 494. Doğal afet riski taşıyan yerleşim yerlerinin, afet risk düzeylerine göre sınıflandırılması çalışmalarına başlanacaktır.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), İçişleri Bakanlığı, AFAD, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	Başta bina stokunun kalitesi ve afet türlerine karşı taşıdığı riskler olmak üzere yerleşim yerlerinin önceliklendirilmesi için yöntem ve standartlar geliştirilecek, sınıflandırma kriterleri belirlenecektir.
Tedbir 495. Bütünleşik afet tehlike haritalarının hazırlanma esasları belirlenecektir.	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (S), Mahalli İdareler	Aralık Sonu	Bütünleşik afet tehlike haritalarının hazırlanmasına yönelik standartlar belirlenecek ve kılavuzlar hazırlanacaktır.

Tedbir 496. Ülke genelinde mikrobölgeleme çalışmaları tamamlanacaktır.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), AFAD, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	İmar planlarına altlık teşkil edecek olan mikrobölgeleme çalışmaları için standartlar oluşturulan kılavuzlara uygun olarak ülke genelinde mikrobölgeleme çalışmalarının tamamlanması sağlanacaktır.
Afet risklerinin azaltılmasına yönelik uygulama mekanizmaları güçlendirilecek, afetlere hazırlık ve afet sonrası müdahalede özel önem arz eden hastane, okul, yurt gibi ortak kullanım mekânları ile enerji, ulaştırma, su ve haberleşme gibi kritik altyapıların güçlendirilmesine öncelik verilecektir. (Kalkınma Planı p.1067)			
Tedbir 497. Kamu binalarının tüm afet türlerine karşı güçlendirilmesi ihtiyacını tespit etmek üzere envanter çalışması yapılacaktır.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), AFAD, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	Olabilecek afetler sebebiyle zarar görme ihtimali yüksek olan kamu binaları ve yapılarının envanteri çıkarılarak güçlendirme ve yeniden yapım çalışmalarının bir program dâhilinde yapılması sağlanacaktır.
Bina ve altyapı tesislerinin afetlere daha dayanıklı olarak inşa edilmesi sağlanacak ve inşaatların denetimi bağımsız, ehil ve yetkili kişi ve kurumlar aracılığıyla güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.1069)			
Tedbir 498. İnşaatların afetlere daha dayanıklı olarak inşa edilmesini sağlamak üzere projelendirme, yapım ve denetim süreçlerine yönelik gerekli mevzuat çalışmaları tamamlanacaktır.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), AFAD, Mahalli İdareler, Meslek Odaları	Aralık Sonu	Bina ve altyapı tesislerinin afetlere daha dayanıklı olarak inşa edilmesini sağlamak üzere inşaatların projelendirme, yapım ve denetiminin ehil ve yetkili kişi ve kurumlar aracılığıyla etkin olarak yapılmasına yönelik gerekli mevzuat hazırlıkları tamamlanacaktır.

2.2.4. KALKINMA İÇİN ULUSLARARASI İŞBİRLİĞİ

2.2.4.1. Uluslararası İşbirliği Kapasitesi

a) Mevcut Durum

Türkiye'nin 2013 yılında 3.308 milyon ABD doları olarak gerçekleşen Resmi Kalkınma Yardımı (RKY) miktarı 2014 yılında yüzde 8,6 artışla 3.591 milyon ABD doları seviyesine yükselmiştir. Böylece Türkiye'nin 2013 yılında yüzde 0,40 olarak gerçekleşen RKY/GSYH oranı da 2014 yılında yüzde 0,45 olmuştur. Türkiye, bu anlamda OECD ülkeleri arasında 2010-2014 yılları arasında RKY miktarında yaklaşık 4 kat artışla en yüksek artışı kaydeden ülkelerden biri konumundadır. 2014 yılı öncü verileri ve 2013 yılı fiyatları baz alınarak yapılan hesaplamalara göre Türkiye verdiği yardımlar bakımından, 28 OECD/DAC üyesi ülkeyle kıyaslandığında 11. sırada yer almaktadır. OECD Kalkınma Yardımları Komitesi (DAC) dışı donörlerle kıyaslandığında ise Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri'nin ardından 3. sırada yer almaktadır.

TABLO II: 70- Türkiye'nin Resmi Kalkınma Yardımları

	2010	2011	2012	2013	2014
RKY (Milyon ABD Doları)	967	1 273	2 533	3 308	3 591
RKY / GSYH (Yüzde)	0,13	0,17	0,33	0,40	0,45

Kaynak: TİKA, OECD

2014 yılında Türkiye'nin ikili resmi kalkınma yardımlarının toplamı 3,5 milyar ABD dolarıdır. Aynı yılda, Türkiye'nin RKY'lerinden faydalanan ilk 10 ülke sırasıyla; Suriye, Tunus, Kırgızistan, Somali, Filistin, Afganistan, Bosna-Hersek, Kazakistan, Irak ve Azerbaycan'dır.

TABLO II: 71- Türkiye'nin İkili Resmi Kalkınma Yardımlarının Bölgesel Dağılımı

(Milyon ABD Doları)

	2010	2011	2012	2013	2014
Güney / Orta Asya	492	572	448	484	454
Orta Doğu	222	293	1 124	1 770	2 500
Balkanlar / Doğu Avrupa	140	77	88	98	134
Afrika	38	270	749	782	383
Uzak Doğu	10	12	11	18	26
Amerika Kıtası	11	2	2	4	4
Diğer	7	1	1	3	1
Toplam	920	1 227	2 423	3 160	3 502

Kaynak: TİKA

2014 yılında Türkiye tarafından yapılan RKY'nin yüzde 48'i insani yardım olarak gerçekleşmiştir. Toplamda 1,73 milyar ABD doları insani yardım gerçekleştirilmiş olup Suriyeli misafirlere yönelik olarak gerçekleştirilen insani yardım miktarı 1,6 milyar ABD dolarıdır. Türkiye'nin insani yardımları 2014 yılında bir önceki yıla göre yüzde 6,3 oranında artmıştır.

Resmi Kalkınma Yardımlarına ek olarak, özel sektör kuruluşları tarafından diğer ülkelerde gerçekleştirilen doğrudan yatırımlar ile sivil toplum kuruluşlarının diğer ülkelere yaptığı yardımları içeren Türkiye'nin toplam kalkınma yardımlarının büyüklüğü 2013 yılında 4,3 milyar ABD doları iken 2014 yılında yüzde 47'lik bir artışla 6,4 milyar ABD doları seviyesine yükselmiştir.

Türkiye'nin, OECD DAC'ta gözlemci statüsü devam etmektedir. Türkiye, kalkınma işbirliği alanında sahip olduğu özgün tecrübe ve uygulamalarıyla geleneksel donörlerden ayrılmaktadır.

Türkiye'nin kalkınma işbirliği faaliyetlerinde etkililiğinin artırılması amacı doğrultusunda; Kalkınma İşbirliği Temel Politika ve Strateji Belgesi hazırlıklarının devamı olarak bölge bazlı tematik önceliklendirme çalışmalarının yürütülmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Öte yandan kalkınma işbirliği alanında faaliyet gösteren, başta TİKA olmak üzere, kamu kurum ve kuruluşlarının beşeri ve kurumsal kapasitelerinin geliştirilmesi çalışmalarına devam edilmesinin Türkiye'nin RKY'sinin etkililiğini ve verimliliğini artıracığı düşünülmektedir.

Türkiye Birleşmiş Milletler (BM) kuruluş ve programları ile Avrupa Birliği (AB) gibi çok taraflı uluslararası kuruluşlar; Dünya Bankası gibi çok taraflı uluslararası finansal kuruluşlar ve Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı (JICA), Alman Uluslararası İşbirliği Kurumu (GIZ) gibi ikili kalkınma kuruluşları ile sosyal ve ekonomik alanlarda işbirliklerine devam etmektedir. Türkiye'nin aldığı RKY miktarı 2012 yılındaki 3.242 milyon ABD doları seviyesinden 2013 yılında 2.842 milyon ABD doları seviyesine gerilemiştir. Bu yardımların 2.082 milyon ABD dolarlık kısmını RKY nitelikli tavizli kalkınma kredileri oluşturmaktadır. Türkiye'ye yapılan RKY'lerde AB kurumları başı çekmektedir.

b) Amaç ve Hedefler

Kalkınma işbirliğinin ulusal düzeydeki idari ve beşeri altyapısı güçlendirilecek, uluslararası işbirliği kapsamında yürütülen faaliyetlerin Türkiye'nin kalkınmasına katkıda bulunacak bir biçimde kurumsallaşması sağlanacaktır.

Yurt dışındaki ekonomik ve ticari misyonlarımızın gerek beşeri gerekse kurumsal kapasitelerinin güçlendirilmesine yönelik çalışmalar yapılacaktır.

Uluslararası işbirliğinin eğitim ve araştırma altyapısını güçlendirmeye yönelik faaliyetler desteklenecektir.

Özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının kalkınma işbirliği faaliyetlerine aktif bir biçimde katılımları sağlanacak, bu alanda kamu özel işbirliği güçlendirilecektir.

Türkiye tarafından Orta Asya, Balkanlar, Afrika ve Orta Doğu'da yer alan ülkeler başta olmak üzere en az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin kalkınma çalışmalarına; bu ülkelerin ihtiyaçlarını, Türkiye'nin uzmanlaştığı alanları ve dış politika önceliklerini gözeten bir anlayışla katkı sağlanmaya devam edilecektir.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu /İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Kalkınma işbirliğinin politika çerçevesi ile idari ve hukuki altyapısı geliştirilecek, bu kapsamda Kalkınma İşbirliği Stratejisi oluşturulacak ve Kalkınma İşbirliği Kanunu hazırlanacaktır. (Kalkınma Planı p.1078)			
Tedbir 499. Dış Yardım Kanunu hazırlıkları tamamlanacaktır.	Başbakanlık (S), TİKA , Dışişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı,Hazine Müsteşarlığı, AFAD, YTB, İlgili Diğer Kuruluşlar	Haziran Sonu	Kalkınma işbirliği konusunda farklı kanunlarda düzenlenmiş olan hususların ve hukuki düzenleme ihtiyacı olan konuların yer aldığı çerçeve bir düzenleme olan Dış Yardım Kanun taslağı nihai hale getirilecektir.
Tedbir 500. Kalkınma İşbirliği Temel Politika ve Strateji Belgesi hazırlıkları tamamlanacaktır.	TİKA (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Haziran Sonu	Türkiye'nin kalkınma işbirliği alanındaki politikasını, stratejilerini, öncelik ve hedeflerini ortaya koyan Kalkınma İşbirliği Temel Politika ve Strateji Belgesi hazırlanacaktır.
Tedbir 501. Türkiye Kalkınma İşbirliği Kapsamlı Gözden Geçirme Raporu hazırlanacaktır.	Başbakanlık (S), TİKA , Dışişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı,MEB, MSB, Sağlık Bakanlığı, GTHB, Ekonomi Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, AFAD, YTB, İlgili Diğer Kuruluşlar	Haziran Sonu	Türkiye Kalkınma İşbirliği Kapsamlı Gözden Geçirme Raporu kapsamında Türkiye'nin kalkınma işbirliği politika ve uygulamalarının kapsamlı bir analizi, kalkınma işbirliği faaliyetlerinin başlangıcından bu yana temel nitelikleri ile güçlü ve gelişme potansiyeli olan alanlar açısından değerlendirilmesi yapılacak ve kalkınma işbirliğinin ulusal ve uluslararası düzeydeki kurumsal yapısı gözden geçirilecektir. Rapor konuyla ilgili karar vericilere bir öneri seti sunulacaktır.
Kalkınma işbirliği alanında çalışan merkezi kurumlar ve yurtdışı teşkilatlarının idari ve teknik kapasitesi güçlendirilecek; izleme, değerlendirme ve koordinasyon etkinleştirilecektir. (Kalkınma Planı p.1079)			
Tedbir 502. Kamu kurum ve kuruluşlarının dış ilişkiler birimlerinin ortak çalışmalarına yönelik bir mekanizma oluşturulacak ve ortak projeler geliştirilecektir.	Başbakanlık (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Türkiye'nin üyesi olduğu uluslararası kuruluş, girişim gibi platformlarda politika belirleyen bir ülke konumuna ulaşabilmesi için kamu kurum ve kuruluşlarının dış ilişkiler birimlerinin ortaklaşa çalışmaları sağlanacaktır.

Tedbir 503. Dış ilişkiler uzmanlığı kadrosu oluşturulacaktır.	Başbakanlık (S), Dışişleri Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Devlet Personel Başkanlığı	Aralık Sonu	İlgili kamu kurum ve kuruluşlarında istihdam edilmek üzere dış ilişkiler uzmanlığı kadrosu oluşturulması için kanun tasarısı taslağının hazırlığı tamamlanacaktır.
Tedbir 504. Ülkemizin yaptığı RKY'nin, ekonomik ve sosyal geri dönüş etkinliğinin ölçülmesine yönelik kriterler belirlenecektir.	TİKA (S), Kalkınma Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Ülkemizce yurt dışına yapılan yardımların, ekonomik ve sosyal etkinliğinin ölçülmesinde ve yurt dışına yapılacak RKY'lerin bu çerçevede tasarlanmasına ilişkin kriterler belirlenecektir.
Özel sektörün ve sivil toplumun katılımı teşvik edilerek kalkınma işbirliği faaliyetlerinde kamu-özel sektör-sivil toplum işbirliği artırılacaktır. (Kalkınma Planı p.1080)			
Tedbir 505. Kamunun yürüttüğü kalkınma işbirliği faaliyetlerine özel sektörün ve sivil toplumun aktif katılımını sağlamak üzere yürürlükteki destek mevzuatında düzenlemeler yapılacaktır.	TİKA (S), Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, İlgili Diğer Kuruluşlar	Aralık Sonu	Kalkınma işbirliği kapsamında özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının kamu kaynağı kullanarak yürüttükleri faaliyetleri artırmak üzere mevcut destek sisteminde düzenlemeler yapılacaktır.
Uluslararası işbirliğine yönelik analitik kapasite ve bu alandaki birikimin güçlendirilmesi için akademik çalışmalar ve bilimsel yayınların çeşitlendirilmesi sağlanacak, düşünce kuruluşlarının sayıca artırılması teşvik edilecek ve faaliyetleri desteklenecektir. (Kalkınma Planı p.1081)			
Tedbir 506. Uluslararası işbirliğine yönelik bilimsel araştırma faaliyetlerini destek mekanizması geliştirilecektir.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), TÜBİTAK, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Uluslararası işbirliği alanında birikimin geliştirilmesi için üniversiteler ve düşünce kuruluşları tarafından yapılacak bilimsel araştırma faaliyetlerini teşvik edici bir mekanizma geliştirilecektir.
Tedbir 507. Uluslararası işbirliğine yönelik yüksek lisans ve sertifika programları başlatılacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), YÖK, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Uluslararası işbirliğine yönelik beşeri kapasitenin ve bilgi birikiminin güçlendirilmesi amacıyla yükseköğretim kurumlarında eğitim ve sertifika programlarının başlatılması sağlanacaktır.

2.2.4.2. Bölgesel İşbirlikleri

a) Mevcut Durum

Türkiye'nin AB'ye katılım müzakerelerinde 2015 yılı itibarıyla 15 fasıl müzakerelere açılmış, bir fasıl geçici olarak kapatılmıştır. Açılmayan 20 fasıldan 14'ü AB üyesi bazı ülkelerin engellemeleri nedeniyle bloke edilmiş durumdadır.

AB bölgesel politikalarına uyum alanında, Kasım 2013 tarihinde müzakerelere açılan, üyelik sonrası Yapısal Fonlar ve Uyum Fonu kullanımına imkân sağlayacak Bölgesel Politika ve Yapısal Araçların Koordinasyonu Faslı (22. Fasıl) Eylem Planı çerçevesinde çalışmalar sürdürülmektedir.

2007-2013 dönemine ilişkin Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPA) kapsamında programlanan proje ve operasyonel programların uygulamalarına devam edilmektedir. Bu alanda tüm proje faaliyetlerinin 31 Aralık 2017 tarihine kadar tamamlanması gerekmekte olup, uygulaması 2018 yılına kalan faaliyetlere ilişkin ödemelerin ulusal bütçeden karşılanması söz konusu olacaktır.

2014-2020 yıllarını kapsayan IPA II dönemine ilişkin hazırlıklar tamamlanmıştır. Ülkemize sağlanacak AB fonlarının genel çerçevesini ve finanse edilecek öncelikli alanları belirleyen Türkiye için Endikatif Strateji Belgesi kapsamında yaklaşık 4,5 milyar Avro tutarında kaynak tahsis edilmiştir. Söz konusu kaynakların 9 farklı sektör için oluşturulan çok yıllık sektör destek programları aracılığıyla kullanılması öngörülmektedir.

IPA II'nin politika alanları kapsamında tahsis edilecek kaynakların belirlenen amaçlar doğrultusunda etkili bir şekilde yönetilebilmesi için 2007-2013 döneminde oluşturulan kurumsal yapılanma, IPA II dönemi ihtiyaçları doğrultusunda gözden geçirilerek, 2015/15 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile düzenlenmiştir.

İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) Ekonomik ve Ticari İşbirliği Daimi Komitesi (İSEDAK) kapsamında işbirliğine yön veren İSEDAK Stratejisinde öngörüldüğü üzere ticaret, turizm, ulaştırma ve iletişim, tarım, yoksullukla mücadele ve mali işbirliği alanlarında çalışma grupları oluşturulmuştur. Çalışma gruplarında üye ülke uzmanlarının düzenli olarak bir araya getirilerek bilgi üretilmesi, iyi uygulamaların paylaşılması, üye ülkeler arasında anlayış birliği oluşturulması ve politikaların uyumlaştırılması amaçlanmaktadır.

Çalışma grupları toplantıları, her bir işbirliği alanında yılda iki kez Ankara'da düzenlenmektedir. 2015 yılında 6 işbirliği alanında (Ticaret, Tarım, Turizm, Ulaştırma ve İletişim, Mali İşbirliği ve Yoksulluğun Azaltılması) toplam 12 Çalışma Grubu Toplantısı gerçekleştirilmiştir. Söz konusu toplantılarda yapılan tartışmaları zenginleştirmek için her bir toplantıya ilişkin olarak analitik rapor hazırlanmıştır.

Bu çerçevede 2015 yılı içerisinde Ticaret Çalışma Grubu Toplantıları için "İİT Üyesi Ülkelerin İhracatlarının Artması için Eximbankların Rolünün Geliştirilmesi" ve "İİT Üyesi Ülkelerde İyi İşleyen Milli Ticareti Kolaylaştırma Organlarının Kurulması", Ulaştırma ve İletişim Çalışma Grubu Toplantıları için "İslam İşbirliği Teşkilatı Üyesi Ülkelerdeki Limanların Mülkiyet, İşletme Yapıları ve Performansları Bakımından Değerlendirilmesi" ve "İslam İşbirliği Teşkilatı Üyesi Ülkelerdeki Mega Şehirlerde Kent İçi Ulaşım", Turizm Çalışma Grubu için "İİT Üyesi Ülkelerde Hareketliliğin Arttırılması için Seyahatin Kolaylaştırılması" ve "Etkin Pazarlama Stratejileri: İİT Üyesi Ülkelerde Bilgi ve İletişim Teknolojileri (BİT) Odaklı Çözümler", Tarım Çalışma Grubu için "Kurumsal Kapasitenin Geliştirilmesi: İİT Üyesi Ülkelerde Çiftçi Örgütlerinin Güçlendirilmesi" ve "İİT Üyesi Ülkelerde Tarımsal Değer Zincirlerinin Geliştirilmesi", Yoksullukla Mücadele Çalışma Grubu için "İİT Üyesi Ülkelerde Yoksullara Yönelik Aktivasyon Politikaları" ve "2015

Sonrası Kalkınma Gündemi ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri: İİT Üyesi Ülkelerde Temel Hizmet Sunumunun Geliştirilmesi”, Mali İşbirliği Çalışma Grubu için “İİT Üyesi Ülkelerde Bankacılık Denetim Mekanizmalarının Geliştirilmesi” ve “İİT Üyesi Ülkelerde Perakende Ödeme Sistemleri” temaları altında analitik raporlar hazırlanmıştır.

Stratejinin bir diğer uygulama aracı olan proje döngüsü yönetimi kapsamında üye ülkelerin ve ilgili İİT kuruluşlarının İSEDAK Stratejisindeki hedefleri hayata geçirmeye dönük teknik işbirliği ve kapasite geliştirme projelerine ülkemiz tarafından hibe sağlanmaktadır. Bu kapsamda ikinci proje teklif çağrısına 2014 yılı Eylül ayında çıkmış ve üye ülkelerden 62 proje başvurusu alınmış olup bunlardan 14’ü başarıyla uygulanmıştır. 2015 yılı Eylül ayında çıkan üçüncü proje teklif çağrısına ise üye ülkelerden 49 proje başvurusu yapılmış olup bunlardan 10 tanesinin desteklenmesine karar verilmiştir.

2015 yılında Türkiye’nin komşu ülkeler, bölge ülkeleri ve diğer ülkeler ile olan ticari ve ekonomik ilişkilerine bakıldığında;

İlk dokuz ayda Türkiye’nin dış ticaretinin, küresel ekonomik krizin etkileri sonucu bir önceki yılın aynı dönemine göre, ABD doları bazında yüzde 11,6 oranında azaldığı gözlenmiştir.

2015 yılının ilk sekiz aylık döneminde, Türkiye’nin kara sınırı olan komşu ülkelerle ihracatı bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 16,9 azalarak 14,7 milyar ABD doları; ithalatı ise yüzde 36,3 azalarak 8,56 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir.

2015 yılının ilk 6 aylık döneminde, Türkiye’den kara sınırı olan komşu ülkelere yönelen doğrudan yatırımlar %65,4 azalarak 170 milyon ABD doları; söz konusu ülkelere Türkiye’ye yönelik doğrudan yatırımlar ise % 50,8 artarak 341 milyon ABD doları olmuştur. Bu dönemde Irak’a yapılan yatırımlarda azalış görülürken Azerbaycan’dan Türkiye’ye yapılan yatırımlarda artış kaydedilmiştir.

TABLO II: 72- Bazı Ülke Gruplarına Göre Dış Ticaret

(Milyar ABD Doları)

Ülke Grupları	2011		2012		2013		2014		2015 (Ocak- Eylül)		2015 (Ocak- Eylül)	
	İthalat	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat	İhracat	Toplam İthalat İçindeki Payı (Yüzde)	Toplam İhracat İçindeki Payı (Yüzde)
İİT	31,4	37,3	31,7	55,2	32,1	49,4	29,1	48,6	17,0	32,3	10,9	30,1
EİT	17,3	9,3	16,4	16,6	14,8	11,9	13,4	11,7	7,2	7,2	4,6	6,7
KEİ	38,5	17,4	41,3	18,4	41,0	19,9	40,9	19,7	24,4	10,7	15,6	10,0
D-8	19,5	7,6	17,8	14,9	16,8	8,8	16,1	8,6	9,1	5,9	5,8	5,5

Kaynak: TÜİK

2015 yılının ilk dokuz ayında İİT üyesi ülkelere yapılan ihracat 32,3 milyar ABD doları düzeyinde gerçekleşerek bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 10,1 azalmıştır. 2015 yılının ilk dokuz ayında İİT üyesi ülkelere yapılan ithalat 17 milyar ABD doları düzeyinde gerçekleşmiş olup bir önceki yılın ilk dokuz ayına göre yüzde 23 azalmıştır.

İİT üyesi ülkeler arasında ekonomik ve ticari işbirliğinin geliştirilmesi temel hedefi doğrultusunda, İSEDAK’ın görevlerinden biri olan İİT içi ticaretin artırılmasına yönelik çalışmalara devam edilmiştir. İİT içi ticaret oransal olarak 2013 yılında yüzde 18,6 iken 2014 yılında yüzde 19,3 olarak gerçekleşmiştir.

İİT içi ticaretin gelişmesine en büyük katkısı sağlayacak olan TPS-OIC'in, taraf ülkelerin taviz listelerini güncellemeleriyle fiilen yürürlüğe girmesi beklenmektedir. Bu kapsamda ülkemizin taviz listesi güncellenmiştir.

D-8 kapsamında, 25-26 Eylül 2014 tarihlerinde BM 69. Genel Kurulu marjında düzenlenen Dışişleri Bakanları Toplantısında Akil Adamlar Grubu (AAG) Raporunu temel alan bir eylem planı hazırlanması kabul edilmiştir. Hazırlanan 2015 Sonrası Eylem Planı, 10-11 Ekim 2015 tarihlerinde İstanbul'da gerçekleşen D-8 Özel Komisyon Toplantısında görüşülmemiş, bunun yerine D-8 Sekreteryası tarafından bir sonraki D-8 Zirvesinde görüşülmek üzere bir ilerleme raporu ve bir sonraki komisyon toplantısında görüşülmek üzere "D-8 İşbirliği Çerçevesi" başlıklı bir metin ile AAG tavsiyelerinde yer alan "Fizibilite ve Genel Amaç Fonu" oluşturulması konusunda bir kavram kağıdı hazırlanması kararlaştırılmıştır.

b) Amaç ve Hedefler

AB'ye tam üyelik hedefi doğrultusunda, Kopenhag siyasi ve ekonomik kriterlerine uyum düzeyinin yükseltilmesi, 35 fasıl altında toplanan AB müktesebatına uyum sağlanması ve fasılların müzakerelere açılması yönündeki çalışmalar sürdürülecektir. AB'ye uyum süreci, 2008 Katılım Ortaklığı Belgesi temelinde, ülkemizin öncelikleri dikkate alınarak yürütülecektir.

AB'den sağlanacak mali yardımların Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecine azami katkı sağlaması temel hedeftir. Onuncu Kalkınma Planı döneminde AB'den sağlanan mali yardımların ulusal önceliklerimizin de dikkate alınarak daha verimli ve etkili bir biçimde kullanılması sağlanacaktır. AB üyeliği sonrası Yapısal Fonlar ve Uyum Fonundan yararlanmaya yönelik hazırlık çalışmaları yürütülecek, merkezi ve bölgesel düzeyde kurumsal kapasite geliştirilecektir.

IPA II döneminde sağlanan fonların yıllık sektör programlaması ve sektörel operasyonel programlar aracılığıyla etkili bir şekilde kullanılması sağlanacaktır. IPA II döneminde "sosyo-ekonomik ve bölgesel kalkınma" ile "istihdam, eğitim ve sosyal politikalar" alanları altında sağlanacak fonların kullanımında, bölgesel ihtiyaç ve öncelikler ile ulusal kaynaklarla tamamlayıcılık esas alınacaktır. Bu çerçevede IPA II döneminde kalkınma ajanslarının sektörel operasyonel programların uygulama sürecinde daha etkin bir görev üstlenmelerine yönelik ilgili kurumlarla işbirliği içerisinde çalışmalar yürütülecek ve ajansların kurumsal yapıları ve insan kaynakları kapasitesi güçlendirilecektir.

İSEDAK Stratejisinde tanımlanan işbirliği alanlarında oluşturulan çalışma gruplarında ülkemizin tecrübesinin etkin bir biçimde aktarılmasını teminen ilgili milli kurum ve kuruluşlarla etkin koordinasyon sürdürülecektir.

Üye ülkelerin işbirliği çabalarına aktif katılımına ve kurumsal ve beşeri kapasitelerini geliştirmelerine hizmet edecek İSEDAK Proje Döngüsü Yönetimi kapsamında üye ülkelerin ve ilgili İİT kuruluşlarının çok taraflı işbirliği projelerine ülkemiz tarafından mali destek sağlanacaktır.

İİT üyesi ülkelerle ekonomik ve ticari işbirliğini geliştirmeye yönelik mevcut proje ve programların başarılı bir biçimde uygulanması için çalışmalara devam edilecektir. Bu doğrultuda üye ülkelerle, İİT'nin ilgili kuruluşları ve Türkiye'deki ilgili kurum ve kuruluşlarla etkin koordinasyon sürdürülecektir. İİT Üyesi Ülkeler Arasında Tercihli Ticaret Sisteminin (TPS-OIC) yürürlüğe konulması için ilgili ülkeler tarafından taviz listelerinin Ticaret Müzakereleri Komitesine iletilmesi, ileten ülkelerin ise taviz listelerini güncellemesi ve uygulamaya dönük gerekli hazırlıkların tamamlanmasına ilişkin çalışmalar sürdürülecektir. TPS-OIC'in ülkemizde uygulanabilirliğiyle ilgili idari ve yasal tedbirler alınacaktır.

EİT'in daha etkin, dinamik ve görünürlüğü yüksek bir teşkilat haline getirilmesi amacına dönük çalışmalara destek verilmeye devam edilecektir. EİT Bölgesinde bölge içi ticaretin artırılması için tarife ve tarife dışı engellerin azaltılmasına, ulaştırmanın ve taşımacılığın kolaylaştırılmasına dönük çabalar artırılabilecektir. EİT Akil Adamlar Grubunun önerilerinin hayata geçirilmesine dönük çalışmalara aktif destek verilecektir. Ülkemizde kurulan ve faaliyetlerine başlayan EİT Bölgesel Gıda Güvenliği Programı Bölgesel Koordinasyon Merkezinin çalışmalarına hız verilecektir.

KEİ çerçevesinde işbirliği faaliyetlerine ivme kazandırmayı amaçlayan çalışmalar sürdürülecektir. KEİ'yi proje üreten bir örgüte dönüştürmek amacıyla oluşturulan Proje Geliştirme Fonu'na destek verilmeye devam edilecektir. KEİ ülkeleri arasında iş ortamının iyileştirilmesi ile ilgili işletme ve şirketlerin bireysel ve kolektif girişimleri desteklenecektir. KEİ'nin bölgede AB ile olumlu ve yararlı işbirliği geliştirmesinde fayda görülmekte olup, bu konudaki çalışmalara devam edilecektir.

D-8 Üyesi Ülkeler Arasında Tercihli Ticaret Anlaşmasına işlerlik kazandırılmasına yönelik çalışmalar sürdürülecektir. D-8'i daha etkin bir işbirliği platformu haline getirmeye yönelik çabalar desteklenecektir.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu /İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Kalkınma ajanslarının, AB fonları başta olmak üzere, kaynak yönetimindeki rolü ve etkinliği artırılacaktır. (Kalkınma Planı p.933)			
Tedbir 508. Kalkınma ajanslarının, IPA kaynaklarının yönetiminde görev alması için akreditasyon hazırlık çalışmaları başlatılacaktır.	Kalkınma Bakanlığı (S), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, Kalkınma Ajansları	Aralık Sonu	Pilot olarak belirlenen kalkınma ajanslarının AB hibe programları uygulayabilmesi için akreditasyon çalışmaları yürütülecek ve gerekli eğitimler verilecektir.
İSEDAK daha etkin hale getirilecek, bu çerçevede önümüzdeki dönem çalışmalara yön verecek İSEDAK Stratejisi, oluşturulan çalışma gruplarının da katkısıyla güçlü bir şekilde hayata geçirilecektir. (Kalkınma Planı p.1103)			
Tedbir 509. İSEDAK sekretarya hizmetlerinin geliştirilmesine yönelik yürütülen çalışmaların finansmanına ilişkin usul ve esaslar hazırlanacaktır.	Kalkınma Bakanlığı (S), Maliye Bakanlığı, İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Aralık Sonu	İSEDAK sekretarya hizmetlerinin geliştirilmesi, üye ülkeler arası işbirliğinin ve üye ülkelerde beşeri ve kurumsal kapasitenin artırılmasına yönelik yürütülen çalışmaların finansmanına ilişkin usul ve esaslar hazırlanacaktır.
Tedbir 510. İSEDAK Stratejisi kapsamında oluşturulan çalışma gruplarında ülkemizin tecrübesi etkin bir şekilde aktarılacaktır.	Kalkınma Bakanlığı (S), İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Aralık Sonu	Çalışma gruplarında ülkemizin tecrübesinin aktarılmasına yönelik ilgili kurum ve kuruluşlarla etkin bir koordinasyon sağlanacaktır.

İSEDAK bünyesinde somut uygulamalara ve daha etkin bir işbirliğine zemin hazırlamak için tasarlanan proje destek sistemi başlatılacak, üye ülkelerin proje tekliflerine teknik ve mali destek sağlayacak programlar uygulamaya geçirilecektir. (Kalkınma Planı p.1104)			
Tedbir 511. İSEDAK proje döngüsü yönetimi mekanizması kapsamında kabul edilen projelere finansman desteği sağlanacaktır.	Kalkınma Bakanlığı (S), Dışişleri Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Kalkınma Bankası, İlgili Kurum ve Kuruluşlar		İSEDAK proje döngüsü yönetimi mekanizması kapsamında 2016 yılı için seçilen 10 projeye finansman desteği sağlanacaktır.
Bölge ülkeleriyle hizmet ticareti ve yatırımlara ilişkin hükümler de içeren serbest ticaret anlaşmalarının (STA) yapılmasına dönük çalışmalar hızlandırılacaktır. (Kalkınma Planı p.1099)			
Tedbir 512. Bölge ülkeleriyle ülkemiz arasında imzalanmış ve imzalanabilecek STA'larda "hizmet ticareti ve yatırım"lara ilişkin hükümlerin yer alması gözetilecektir.	Ekonomi Bakanlığı (S), Avrupa Birliği Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, TÜİK, TCMB, İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Aralık Sonu	İlgili paydaşlarla koordinasyon halinde bölge ülkeleriyle hizmet ticareti ve yatırımlara ilişkin hükümler de içeren STA'lar imzalanmasına dönük gerekli analizler tamamlanacaktır. Ayrıca hali hazırda yürürlükte olan STA'ların hizmet ticareti ve yatırımlarla ilgili hükümler içerecek şekilde derinleştirilmesine yönelik çalışmalar yapılacaktır.
Tedbir 513. TPS-OIC'in ülkemizde uygulama zemininin oluşturulması için yasal ve idari düzenlemeler yapılacaktır.	Ekonomi Bakanlığı (S), Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, TOBB	Aralık Sonu	TPS-OIC'in ülkemizde başarıyla uygulanabilmesi için uygulamaya dönük gerekli yasal ve idari hazırlıkların tamamlanmasına ilişkin gerekli çalışmalar yürütülecektir.
Komşu ülkelerle ve bölge ülkeleriyle karşılıklı ekonomik faaliyetler artırılacak ve çeşitlendirilecektir. (Kalkınma Planı p. 1096)			
EİT'in daha etkin bir işbirliği platformuna dönüştürülmesi için çalışmalar yoğunlaştırılacak, öncelikli alanlarda sonuç odaklı program ve projelerin yürütülmesi için gerekli altyapının oluşturulmasına öncülük edilecektir. (Kalkınma Planı p. 1105)			
Tedbir 514. EİT, KEİ, D-8 gibi çok taraflı bölgesel platformlardaki işbirliği çabalarına aktif destek verilecektir.	Dışişleri Bakanlığı (S); Ekonomi Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Aralık Sonu	EİT, KEİ ve D-8 çerçevesinde üretilen işbirliği belgelerine ve yürütülen faaliyetlere katkı sağlanacaktır.

2.2.4.3. Küresel Kalkınma Gündemine Katkı

a) Mevcut Durum

Türkiye'nin kalkınma alanında sahip olduğu bilgi ve tecrübenin diğer ülkelerle paylaşılması kapsamında kalkınma işbirliği program, proje ve faaliyetleri uygulanmaya devam edilmiştir. Küresel kalkınma perspektifiyle özellikle de uluslararası göç hareketlerini kontrol altına almak amacıyla bazı kırılgan devletlere yönelik yeniden yapılandırma ve kapasite geliştirme programlarına ağırlık verilmiştir. Hali hazırda, Suriye'ye yönelik acil ve insani yardımlar, Somali ve Afganistan'a yönelik güvenlik ve kalkınma odaklı barış inşası faaliyetleri Türkiye'nin küresel kalkınma gündemine ilişkin en önemli girişimleri konumundadır.

Türkiye'nin küresel ölçekteki insani yardım faaliyetleri kayda değer bir miktara ulaşmış ve 2014 yılı geçici verileriyle 1,8 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir.

Türkiye küresel kalkınma gündeminin öncüsü konumundaki Birleşmiş Milletler ve ihtisas kuruluşlarıyla da yakın işbirliğine önem vermektedir. Türkiye'nin, İstanbul'u, Cenevre ve Viyana gibi, BM'nin bir bölgesel merkezi haline dönüştürme politikası doğrultusunda bugüne kadar BM Kalkınma Programı (UNDP) Avrupa ve Bağımsız Devletler Topluluğu Bölgesel Hizmet Merkezi, BM Nüfus Fonu (UNFPA) Orta Asya ve Doğu Avrupa Bölgesel Ofisi (EECARO), BM Kadın Birimi (UN Women) Avrupa ve Orta Asya Ofisi ve BM Kalkınma Programı (UNDP) İstanbul Uluslararası Kalkınmada Özel Sektör Merkezi (IICPSD) gibi birçok BM kuruluşunun İstanbul'a taşınması sağlanmıştır.

Dünyanın en büyük 17. ekonomisi ve G-20 üyesi olan Türkiye resmi kalkınma yardımlarındaki hızlı artış dolayısıyla yükselen donör ülke olarak görülmektedir. Türkiye, BM zorunlu bütçesine yüzde 1 oranından fazla katkı yapan ve BM'nin etkin şekilde çalışması yönünde faaliyetlerde bulunan ülkelerin katıldığı gayri resmi bir oluşum niteliğindeki Cenevre Grubuna Mayıs 2014'te tam üye olarak kabul edilmiştir. Ayrıca İstanbul'a taşınan UNDP Avrupa ve Bağımsız Devletler Topluluğu Bölgesel Hizmet Merkezinin Bölgesel Programına 15 milyon ABD doları katkı sağlamanın yanında UNDP merkez bütçesine yaptığı yıllık katkıyı da 3 milyon ABD doları seviyesine artırmıştır.

Diğer taraftan Türkiye ile UNDP'nin üçüncü ülkelerde kalkınma projeleri geliştirmesinde ve uygulamasında işbirliği yapmasına imkân tanıyacak Türkiye-UNDP Kalkınmada Ortaklık Programı başlatılmış ve Türkiye bu program için 500 bin ABD doları bütçe tahsis etmiştir.

2000 yılında kabul edilen Binyıl Kalkınma Hedefleri (BKH/MDG) uygulama süreci 2015 yılı sonu itibarıyla tamamlanmıştır. Türkiye bu süre zarfında başta mutlak yoksulluğu ortadan kaldırmak olmak üzere ilköğretimde okullaşma, anne-çocuk sağlığı, sağlıklı içme suyu ve kanalizasyon altyapısına erişim ve kalkınma için uluslararası ortaklıklar geliştirilmesi gibi hedeflerde örnek gösterilen başarılar elde etmiştir.

b) Amaç ve Hedefler

Komşu ülkeler ve yakın çevre ülkeleriyle kalkınma işbirliği programları ve bölgelerarası işbirliği programlarının geliştirilmesine ağırlık verilecektir.

Çok taraflı uluslararası kalkınma işbirliği kuruluşlarıyla bölgesel ve küresel düzeyde işbirlikleri ulusal önceliklerle uyumlu şekilde artırılacaktır. Bu doğrultuda, bu kuruluşların bölgesel ve küresel birim ve merkezlerinin ülkemizde kurulması için gerekli çalışmalar yapılacaktır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu /İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Yükselen ekonomilerle ekonomik ve ticari ilişkilerin artırılmasına dönük strateji ve programlar geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.1117)			
Tedbir 515. Türkiye'nin uluslararası ekonomik ve kalkınma işbirliği faaliyetlerini küreselleştirmek amacıyla Latin Amerika'ya yönelik açılım sağlanacaktır.	Dışişleri Bakanlığı (S), Ekonomi Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, TİKA, İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Aralık Sonu	Brezilya ile Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Mekanizması derinleştirilecek, Meksika ile İki Uluslu Üst Düzey Komisyon kurulacak ve Kolombiya'da TİKA Program Koordinasyon Ofisi açılacaktır.
Türkiye'nin uluslararası kuruluşlardaki etkinliği artırılacaktır. Bu amaçla uluslararası merkezlerdeki Türk misyonlarının uzman kadroları güçlendirilecek, uluslararası kuruluşlarda görevli vatandaşlarımızın sayısının artırılması yönündeki girişimler hızlandırılacaktır. (Kalkınma Planı p.1119)			
Tedbir 516. Uluslararası kuruluşlardaki uzman sayısının artırılması için idari ve mevzuat düzenlemeleri yapılacaktır.	Dışişleri Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Vatandaşlarımızın uluslararası kuruluşlarda daimi kadrolarda ve geçici görevlendirme usulü ile istihdamı ve staj imkânlarından faydalanması için girişimlerde bulunulacak ve mevzuat çalışması yapılacaktır.
Uluslararası etkinliği yüksek ve kalkınma işbirliği konusunda uzman kuruluşların bölgesel ofislerini ülkemizde açmasını teşvik edecek daha yoğun girişimlerde bulunulacaktır. (Kalkınma Planı p.1120)			
Tedbir 517. Ulusal öncelikler doğrultusunda BM ve diğer çok taraflı kalkınma işbirliği kuruluşlarıyla yapılan işbirlikleri geliştirilerek uluslararası kalkınma çalışmalarına etkin katılım sağlanacaktır.	Dışişleri Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, TİKA, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Bölgesel ve küresel işbirliklerini artırmak amacıyla BM kuruluşlarının bölgesel ofislerinin ülkemizde açılması için çalışmalar yapılacak ve çok taraflı kalkınma işbirliği kuruluşları ile ortak faaliyetler sürdürülecektir.
Uluslararası barış, refah ve istikrara hizmet edecek etkin bir kalkınma işbirliği politikası izlenecektir. Kalkınma işbirliği çalışmaları stratejik bir yaklaşım çerçevesinde yürütülecek, küresel düzeyde ve ülke bazında işbirliği stratejileri geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.1124), Kalkınma işbirliği faaliyetleri, ilgili ülkelerde kurumsal kapasite oluşumuna destek sağlayacak bir yapıda sürdürülecektir. (Kalkınma Planı p.1125)			
Tedbir 518. Kalkınma işbirliği faaliyetlerinin somut stratejilere dayanması ve muhatap ülkelerde program bazlı yürütülmesi için çalışmalar başlatılacaktır.	TİKA (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	İlgili tüm kamu kurum ve kuruluşlarını koordine edecek bir mekanizma oluşturulacaktır.

Türkiye'nin küresel düzeyde ve kriz yaşayan ülkelere dönük acil ve insani yardım kapasitesi ve faaliyetlerinin etkinliği artırılabacaktır. Bu çerçevede, kurumsal kapasite ve kurumlar arası koordinasyon güçlendirilecek, STK'ların ve özel sektörün faaliyetleri desteklenecektir. (Kalkınma Planı p.1122)

<p>Tedbir 519. Uluslararası acil ve insani yardımların etkinleştirilmesi ve kurumlar arası koordinasyonun güçlendirilmesi amacıyla acil ve insani yardımların uygulamasındaki temel süreçler tespit edilecektir.</p>	<p>AFAD (S), Dışişleri Bakanlığı, Genelkurmay Başkanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı, TİKA, Türk Kızılayı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, İlgili STK'lar</p>	<p>Aralık Sonu</p>	<p>Acil ve insani yardımlara ilişkin kavramlar tanımlanacak, uluslararası acil ve insani yardım süreçleri kamu kuruluşları, özel sektör ve STK'ları kapsayacak şekilde tespit edilecek ve bulguların değerlendirilmesi amacıyla ilgili tarafların katılacağı bir çalıştay düzenlenecektir.</p>
--	--	------------------------	--